

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
RADYO TV BİLİM DALI

**HEGEMONYA ARACI VE İDEOLOJİK AYGIT OLARAK
MEDYA**

Doktora Tezi

SAVAŞ ÇOBAN

İstanbul, 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
RADYO TV BİLİM DALI

HEGEMONYA ARACI VE İDEOLOJİK AYGIT OLARAK MEDYA

Doktora Tezi

SAVAŞ ÇOBAN

Danışman: PROF.DR. AHMET ŞAHİNKAYA

İstanbul, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

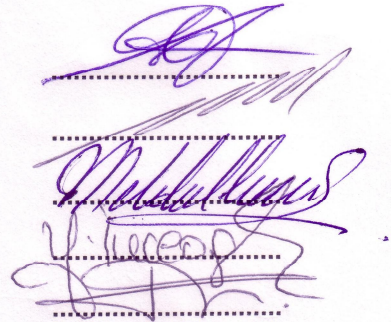
İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı RADYO TV. Bilim Dalı Doktora öğrencisi
SAVAŞ ÇOBAN'ın HEGEMONYA ARACI VE İDEOLOJİK AYGIT OLARAK MEDYA
adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 01.06.2011 tarih ve 2011-10/25 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 07.06.2011

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. AHMET ŞAHİNKAYA
2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. MEHMET CEM PEKMAN
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. MELDA C. ŞİMŞEK
4) Jüri Üyesi : PROF. DR. YASEMİN İNCEOĞLU
5) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. KAMİLE AKGÜL

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Savaş Çoban

Anabilim Dalı : Radyo TV ve Sinema

Programı : Uluslararası Radyo TV

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet Şahinkaya

Tez Türü ve Tarihi : Doktora – Haziran 2011

Anahtar Kelimeler : Medya, İdeoloji, Hegemonya

ÖZET

HEGEMONYA ARACI VE İDEOLOJİK AYGIT OLARAK MEDYA

Kapitalizm hegemonyasını kurmak ve hegemonik çatlakları onarmak, ideolojisini benimsetmek, yeniden üretmek için medyayı kullanmaktadır. Burjuvazi, medya ve özellikle televizyon aracılığıyla toplumsal bilinci sadece şekillendirmekle kalmıyor, aynı zamanda kontrol altında tutuyor. Yüzlerce televizyon kanalı, burjuva ideolojisini yansıtan haberler, programlar, filmler, müzikler ve daha niceleriyle, sürekli olarak evlerimizin içinde bizi enformasyon bombardımanı altında tutuyor. Hegemonya ve ideoloji kavramları esnek olmasalar da sürekli olarak kendini yeniden üretme süreci içinde, devletin toplumsal alan üzerindeki ve içindeki egemenliğinin sürdürülmesi anlamında görevlerini yerine getirmektedirler. Medya bu anlamda devletin ideolojik ve hegemonik söyleminin taşıyıcısı ve yayıcısı olarak geçmişten daha fazla önem arzeden bir noktada durmaktadır. Türkiye özelinde yaşananların da bu görüşümüzü haklı çıkaracağı düşüncesiyle Türkiye medyası çeşitli yönleriyle ele alınmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Savaş Çoban

Field : Economics : Radio TV and Cinema

Programme : Radio TV

Supervisor : Professor Ahmet Şahinkaya

Degree Awarded and Date : Doctor – June 2011

Keywords : Media, İdeology, Hegemony

ABSTRACT

MEDIA AS A HEGEMONIC INSTRUMENT AND IDEOLOGICAL APPARATUS

Capitalism uses media to set up its hegemony and to mend its cracks which can be formed due to hegemony, to make its ideology absorbed and reproduced. Bourgeoisie, not only does it form the conscious of the society via media; especially television, but also keeps it under control. Hundreds of television channels keep us with information blast in our houses thanks to the news, programs, films, music and many more, reflecting the ideology of the bourgeoisie. Hegemony and the ideology are not flexible concepts, yet they do their jobs in terms of maintaining the dominance of the government on and in the social field through the process of regenerating themselves continually. In this respect, media stands in a more important position which carries and spreads the discourse of ideology and hegemony of the government than before. The media in Turkey will be handled in various aspects since what has been experienced in Turkey will justify our thoughts.

ÖNSÖZ

Medyanın devletin ideolojik aygıtı ve hegemonyasını sürdürme aracı olarak önemi yadsınamaz. Medya sınıflararası çelişkinin rıza yoluyla yatıştırılması için elinden geleni yapmakta ve bunda başarılı olmaktadır. Üretim araçlarına ve şiddet araçları tekeline sahip olmak burjuvazinin düzenini sürdürmesine yetmez, burjuvazi topluma kendi doğrularını ve gerçeklerini, yani ideolojisini benimsetmek ve hegemonyasını kurmak zorundadır. Bu bağlamda çalışmamızda amaç kapitalizmin hegemonyasını kurmak ve hegemonik çatlakları onarmak, ayrıca ideolojisini benimsetmek ve yeniden üretmek için medyayı nasıl kullandığını ortaya koymaktır. Türkiye özelinde yaşananların da bu görüşümüzü haklı çıkaracağı düşüncesiyle Türkiye medyası çeşitli yönleriyle ele alınmaya çalışıldı. Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Ahmet Şahinkaya'ya ve desteğini esirgemeyen eşim Filiz'e çok teşekkür eder, çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

İstanbul, 2011

Savaş ÇOBAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
1. GİRİŞ	1
2. DEVLET	9
2.1 Devlet	9
2.2 Kapitalist Devlet	15
3. İDEOLOJİ VE DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITLARI	22
3.1 İdeoloji	22
3.2 Devletin İdeolojik Aygıtları	29
4. HEGEMONYA	34
4.1. Hegemonya Kavramı	34
4.1.1 Lenin'in Hegemonya Kavramı	41
4.1.2 Gramsci'nin Hegemonya Kavramı	44
4.2 Hegemonyanın Bugünü	46
4.2.1 Hegemonya ve Rıza Üretimi	53
4.2.2 Hegemonya ve İktidar	56
5. MEDYA	61
5.1 İletişim	62
5.2 Kitle İletişim Araçları	64
5.3 Medya ve Toplum	68
5.3.1 Küreselleşme, Kültür ve Medya	69
5.3.2 Medya ve Milliyetçilik	83
5.3.3 Medya ve Kamuoyu Oluşturma	93
5.3.4 Medya ve Propaganda	100
6. MEDYANIN HEGEMONYA ARACI VE İDEOLOJİK AYGIT OLARAK KULLANIMI	110
6.1 Hegemonya ve Medya	110
6.1.1 Hegemonya Aracı Olarak Medya	114
6.1.2 Rızanın Üretimi Aşamasında Medya	119
6.2 İdeoloji ve Medya	127
6.2.1 İdeolojik Aygıt Olarak Medya	131
6.2.2 Medya ve İdeolojinin Yeniden Üretimi	136

7. MEDYA VE TÜRKİYE	141
7.1 Türkiye’deki Medya Şirketleri	145
7.1.1 Medya Holdingleri	146
7.1.1.1 Liberal Medya Holdingleri	147
7.1.1.2 İslami Medya Holdingleri	150
7.1.2 Şirket Bünyesinde Yeralmayan TV kanalları	153
7.1.3 Alevi Televizyonları	155
7.1.4 Medya Holdingleri Üzerine	158
7.2 TRT	159
7.2.1 Kamuoyu ve Kamu Hizmeti Yayıncılığı	160
7.2.2 Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT Üzerine	162
8. ULUS-DEVLET, AZINLIKLAR, ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TÜRKİYE	166
8.1 Ulus-Devlet	167
8.2 Azınlık ve Çokkültürlülük	174
8.3 Türkiye’deki Azınlıklar	182
8.4 Türkiye’nin Azınlık Politikaları ve Azınlık Hakları	187
8.4.1 Lozan Antlaşması	188
8.4.2 Azınlıklara Yaklaşım Konusunda Dünya’dan Örnekler	194
8.4.2.1 Bölgesel Özerklik Tanıyan Politikalar: Fransa-İspanya Örneği	195
8.4.2.2 Québec Örneği- Kanada	197
8.4.2.3 Belçika Örneği	198
8.4.2.4 Çin Örneği	199
8.4.3 Türkiye’nin Azınlıklara Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme	199
8.5 Azınlıklar, Azınlık Dilleri ve Radyo-Televizyon	202
8.5.1 Türkiye’deki Azınlıklara Yönelik Yayınlar ve Yayın İstekleri	206
8.5.2 Çokkültürlü Bir Yayıncılık Anlayışı Mümkün Mü?	211
8.6 Türkiye’de Azınlıklar ve Medya, İdeoloji, Hegemonya	214
9. HABER, İDEOLOJİ, HEGEMONYA VE TÜRKİYE	218
9.1 Haber: İdeoloji ve Hegemonya	219
9.2 Söylem ve Haber	225
9.3. Türkiye’de Televizyon Haberlerinin Önemi	229

9.4 Türkiye’de Haber ve İktidar İlişkisi	233
9.4.1 Türkiye’de Siyasal İslam	234
9.4.2 İktidar ve Medya’ya Yaklaşımı	241
9.5 Haber Bültenlerine Bakış	247
9.5.1 Haber Bültenleri ve Kanallar Üzerine	276
9.6 Haber Üzerine	279
10. SONUÇ	283
KAYNAKÇA	299

1. GİRİŞ

“Bilinç yaşamı belirlemez, yaşam bilinci belirler.” Marx

“Yanlış yaşam, doğru yaşanamaz.” Adorno

Bu çalışmada yanıtlanmak istenilen soru (ya da sorun) günümüzde devletlerin hegemonya sağlama ve ideolojisini yeniden üretme bağlamında medya nasıl kullanılmaktadır? Devlet, ideoloji, hegemonya, rıza ve kitle iletişim araçları birbirlerinden bağımsız kavramlarmış gibi görünseler de günümüzde o kadar iç içe geçmişlerdir ki biri olmadan diğerini anlamak ve tanımlamak mümkün değildir. Bu anlamda yaşadığımız çevreyi, kendimizi anlamak ve birçok şeyi anlamlandırmak ve yorumlayabilmek istiyorsak bütün bunların farkında olan bir özne olmak zorundayız. Bu da ancak eleştirel bakış açısıyla, verilenlerle yetinmeyerek ve verili olanları sorgulayarak olabilir. Bu çalışmada hedeflediğimiz ve üzerinde çalışacağımız soru(n) budur.

Medyayı elinde tutanlar hegemonyanın devamı için egemen ideolojinin hizmetindedir. Egemenler yönettiklerinin tüm yaşam alanlarına girdikleri gibi, görme alanlarına da girerler onlara neyin ‘gerçek’ olup olmadığını söylerler. Yani tüm ‘gerçeklik’ egemenlerin gösterdiğinden ibarettir. Gösterilen gerçeklik bazen tartışılabilir ve eleştirilebilir ama asla tam anlamıyla reddedilemez ve sorgulanamaz. “Realitenin kusurlu olarak algılanmasına, hayatın gerçeklerini kavrama gücünden yoksun bırakılmış bir şuurun oluşmasına sebebiyet veren mesajlar, zihin menajerleri tarafından kasıtlı olarak üretilmiş manipülasyon amaçlı mesajlardır. İnsan zihninin manipülasyonu, bir çeşit fetih aracıdır.” (Schiller, 1993, s.9) Egemenler kendi gerçekliklerini kitlelere kabul ettirmek ve ideolojik hegemonyalarını sağlamak için onları yönlendirirler. Bu bilinci belirleme işi kitle iletişim araçları yolu ile iletilen mesajlar yoluyla yapılmaktadır. İnsanların düşüncelerinin manipülasyonu; “Toplumun hakimiyetini elinde bulunduran seçkinlerin, kitleleri kendi amaçları doğrultusunda biçimlendirmesinin vasıtalarından biridir. Mevcudiyetin hakim koşullarını açıklayan, meşruiyet kazandıran manipülatörler, çoğunluğun çıkarları doğrultusunda oluşturulmamış bir düzenin devamını temin için çoğunluğun desteğini kazanırlar.” (Schiller, 1993, s.9) Burada devreye rıza faktörü girmektedir. Rızayı üretmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Rıza üretilmeden

hegemonyanın sağlanması mümkün değildir. Wayne’ın hegemonya ve rıza konusundaki değerlendirmeleri şu şekildedir:

“Hegemonya toplumsal düzen ve o toplumsal düzenin gidebileceği belli yönler için rıza kazanmayı gerektirir. Rıza kazanmak bir dereceye kadar kültürel bir savaş (yalnızca kültürel bir savaş olmasa da) olduğundan seçim siyaseti, medya, yardım kuruluşları, tüketici grupları, okullar, üniversiteler ve dini gruplar bir dizi toplumsal kurum bu savaşa sahne olur. Ancak, düşünce ve değerlerin ağırlığının yapısal olarak tahakküm ilişkilerine yönelik kılınması toplumsal düzenin kendini tekrar üretmesinin tek nedeni değildir. Rızanın içinde çok geniş bir yelpaze olabilir ve yekpare, çelişkisiz bir konsensüsle karıştırılmamalıdır. Toplumsal bir düzenin ateşli bir inanç kadar pragmatik olarak kabullenilmesi de toplumsal değişim karşısında güçlü bir engel olabilir. Alternatif düzenlere dair akla yatkın düşüncelerin yokluğu da etkenlerden biridir.” (Wayne, 2009, s.222)

Hegemonyayı sağlamak için yalanları ‘gerçekliğin’ yansıması olarak gören çoğunluğun gönüllü rızası ile yaşam egemenlerin istediği şekilde devam etmektedir.

Devlet kendi ideolojisinin sorgulanmaması ve bu ideolojinin sürekli olarak yeniden üretilmesi için tüm ideolojik aygıtlarını kullanmaktadır. Teknolojinin hızla yaşam alanlarına girdiği son yıllarda bu işi yapmak daha da kolaylaşmıştır. Althusser ideoloji konusunda yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur. Althusser’e göre:

“Devlet (baskı) aygıtını ayrı ayrı öğelerinin bir komuta biriminin, devlet iktidarını ellerinde tutan egemen sınıfların siyasal temsilcilerinin uyguladığı sınıf mücadelesi siyaseti biriminin, varlığında merkezileştiği örgütlenmiş bir bütün oluşturmaya karşı, Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) çok sayıda ve birbirlerinden ayırdırılar, görece özerktirler ve proleter sınıf mücadelesi ile kapitalist sınıf mücadelesi ve onların bağımlı biçimleri arasındaki çarpışmaların sonuçlarını, kimi zaman sınırsız, kimi zaman sınırlı biçimlerde dile getiren çelişkilere nesnel bir alan sağlamaya elverişlidirler.”(Althusser 1994, s.30)

DİA’lar devlet aygıtının kalkanı ardında üretim ilişkilerinin yeniden-üretimini de sağlar. Egemen sınıfın ideolojisinin etkisi bu yapılar üzerinde yoğunlaşmıştır. Devlet ve DİA’lar ile tek tek DİA’lar arasındaki ‘uyum’, egemen ideolojinin aracılığıyla sağlanır. Tüm DİA’lar, hangisi olursa olsun, aynı hedefe yönelir. Althusser’e göre bu ideolojik aygıtlardan biri ‘haber’dir. Yani medya bugünkü haliyle geçmiştekenden daha güçlü bir şekilde üretim ilişkilerinin önemli bir parçasıdır. McChesney haber konusunda şunları ifade etmektedir:

“Laflar birbiri ardına sıralandıkça, medya size ne düşünmeniz gerektiğini söylemez fakat söylenenler size ne düşünmeniz ve nasıl düşünmeniz gerektiğini gösterir. Bir habere niçin ve nasıl yer verildiğini

anlamak için kaynaklara göz atmak gerekir. Çünkü meşru/resmi kaynaklar siyasi ve ekonomi elitleri olmaya eğilimlidir, iktidardakilere göre gazeteciler birer stenograf olarak çalışırlar –tıpkı, resmi basın özgürlüğünün hiç olmadığı ya da çok az olduğu otoriter bir toplumda olduğu gibi-.” (McChesney, 2006, s.81)

İnsanlara nasıl düşüncelerini söylemek gerekmez onlara gösterilenler ve anlatılanlar bir süre sonra onların görüşleri olacaktır. Çünkü enformasyon bombardımanı altındaki insanlar düşünmeden ve sorgulamadan verilenlerle yetinmektedir.

Franfkfurt Okulu kuramcılarının “Adorno ve Horkheimer kırklı yılların ortasında kültür endüstrisi kavramını yaratırlar. Kültür varlıklarının endüstriyel üretimini, kültürün meta gibi toptan üretildiği hareket olarak incelerler. Kültürel ürünler, filmler, radyo programları, magazinler, arabaların ya da kentleşme projelerinin seri olarak yapımındaki örgütlenme ve planlama şemasına ait teknik mantığın aynısını yansıtır.” (Mattelart, 1998, s.61). Bu anlamda ekonomik altyapı ve kültürel üstyapı arasındaki bağ gözler önüne serilmektedir. “Kültür endüstrisi, kültürün çöküşünü, tecim eşyasına indirgenmesini, örnek olacak biçimde kesinleştirir. Kültürel eylemin değere dönüştürülmesi, onun eleştirel gücünü ortadan kaldırır ve ondaki özgün bir yaşantının izlerini siler. Endüstri üretimi kültürün felsefi – varoluşçu rolünün küçültülmesini pekiştirir.” (Mattelart, 1998, s.62). Bu anlamda çözüm yolu arayan “Frankfurt Okulu’nun üyesi Walter Benjamin’e göre, yeni kitle iletişim araçları manipüle edici olarak nitelenip atılmamalı, bunun yerine işçi sınıfının çıkarına göre görev yapacak bir şekle dönüştürülmelidir: Çağdaş insanın ve kitlelerin artan formasyonu aynı sürecin iki yanıdır.” (Alemdar ve Erdoğan, 1990, s.218) Benjamin’in çözüm önerisini gerçekleştirmek için ise ideolojik görüşünüzün derin hegemonik çatlaklara neden olması ve bu çatlakları dolduracak kadar güç kazanması gerekmektedir. Frankfurt Okulu'nun önde gelen temsilcilerinden biri olan Herbert Marcuse’a ‘Tek Boyutlu İnsan’ adlı yapıtında medyanın insanı ‘tek boyutluluğa’ indirgediğini ifade etmektedir. Oysa egemen ideoloji medyanın bizi birçok anlamda geliştirdiğini, demokratlaştırdığını, dünyanın her yerine kolayca ulaşarak her şeyden haberimiz olmasını sağladığını iddia etmektedir.

Devlet ve medya, burjuvazinin emrinde ve işbirliği içinde, ama farklı yöntemler ve araçlarla, onun sınıf egemenliğinin sürmesine hizmet ederler. Bu yüzden, ekonomik ve siyasi mekanizmalarla sürdürülen devlet-medya ilişkisindeki dengenin korunması burjuvazi açısından önemlidir. Zaman zaman çatışmalar ve sürtüşmeler olsa da, bu, burjuvazinin kendi iç çatışmalarına paralel olarak gelişen süreçlerin yansımalarının ifadesidir. Bu bağlamda, medya ve devletin nasıl da sıkı ve derin bir işbirliği ve işbölümü içerisinde çalıştıklarının kavranması ve medyanın, devlet ve hükümet politikalarının hayata geçirilmesi bakımından da ne derece önemli olduğunun bilinmesi gerekir.

Medya bir yandan sermayenin ciddi kârlar elde ettiği bir sanayi kolu iken, diğer yandan da burjuva sınıfın ideolojik hegemonyasını kurmasının ve sürdürmesinin bir aracıdır. Raymond Williams'ın sözleriyle hegemonya, "bir egemenlik biçimi olarak edilgen biçimde var olmaz, sürekli olarak yenilenmek, yeniden yaratılmak, savunulmak ve değiştirilmek zorundadır. Var olan kültürel değerler egemen grupların çıkarlarına en iyi hizmeti verebilecek biçimde yapılandırılırlar ve yorumlanırlar." (Shoemaker ve Reese, 1991, s.151) Bunun için burjuvazinin, toplumun sürekli değişen koşullarına uygun olarak ideolojik yeniden üretimini gerçekleştirmesi ve bu ideolojiyi toplumu oluşturan bireylere ulaştırarak ve onların bu düşünceleri sahiplenmesini sağlayarak, ideolojik hâkimiyeti ve denetimi sağlaması gerekir. Bunu medyanın yanı sıra din, eğitim, kültür, aile gibi çeşitli kurumlar aracılığıyla da yapar. Bizim üzerinde durduğumuz medya kurumu ise, bugünün koşullarında, bu araçların içinde en güçlü ve etkili olanıdır.

Medya, devletin ideolojik aygıtı olarak kendi gerçeklerini ve yalancı gerçekliği topluma sunmaktadır ve insanlar ekrandakileri gerçek kabul ederek rıza göstermekte ve hegemonyayı kabul etmektedir.

Sınıfların kendilerine has gerçekleri vardır. Bu sınıfsal ideolojilerin kendi gerçekliklerini kabul ettirmek için hegemonya mücadelesi vermesi kaçınılmazdır. İktidardaki ideoloji kendi gerçekliği dışındakileri kabul etmez. Bu gerçekler tam anlamıyla gerçekliğin kendisi olsa bile. Popper'a* kulak verip, geçmişten bir örnek verirsek; Galileo, dünyanın kendi eksenini çevresinde döndüğünü söylediğinde, hem

* -Popper, Karl. **Açık Toplum ve Düşmanları**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2000

kilise yanlısı bilim adamları tarafından çürütölmeye çalışılmış hem de Galileo yargılanmıştı. Çünkü Galileo ile sarsılan eski bir teori değil, feodal dönemin eşitsiz yapısını haklılaştıran varlık zinciri öğretisinin ve bu öğretiy üzerine kurulu kilisenin sarsılması idi. Yani iktidar sorgulanıyordu ve bu kabul edilemezdi. Çünkü gerçekliğı iktidar belirlerdi, önemli olan ‘gerçek’ değil iktidarın belirlediğı ‘gerçek’ti.

Ünlü psikiyatr “Lacan, çarpıtma ve\veya başka türlü göstermenin başlı başına açıklayıcı olduğunu iddia ederken şunu kasteder: Gerçekliğın kesin temsilinin çarpıtılışı yoluyla ortaya çıkan şey, gerçektir –yani etrafında toplumsal gerçekliğın yapılandığı travmadır” (Zizek, 2006, s.78) demektedir. Lacan’a göre “gerçek gerçeklik”, ‘simgesel’in kurdugu ‘gerçeklik’ten ayrı olarak ‘simgesel’in ötesinde kalır. ‘Gerçeklik’, ‘simgesel’ bastırmanın sonucunda ‘uçurum’un ötesinde kalmış olan eksiklik yeri/ya da noktası olarak ifade edilir. Bu bağlamda ‘simgesel’den ‘gerçeklik’e bir köprü ya da bağlantı noktası yoktur.

“Gerçek tam da simgeselin kavrayışına direnen ve ondan kaçan, dolayısıyla simgesel içinde ancak ondaki bozukluklar kılığına girerek tespit edilen şeydir. Kısacası gerçek, simgesel yasanın nedenselliğini bozan namevcut nedendir.” (Zizek, 2006, s.41) Ancak medya, özellikle görsel medya simgeselliğe dayanmaktadır. Gerçek aslında tam karşılarında duruyorken insanlar gerçeğı değil gösterilen ‘gerçeğı’ seçmektedir. Yani toplumdaki bireyler “gözlerimin bana söylediğini inkar ediyor ve simgesel kurguya inanmayı seçiyorum” (Zizek, 2005, s.386) diyerek iktidarın gerçeğini tercih etmektedir.

Gerçeklik bize iktidar ve onun ideolojik aygıtlarından biri olan medya tarafından fark ettirmeden verilmektedir. Bu gerçekliğın bilgisi toplumsal anlamda ortada görünmemektedir. Gerçeklik sadece bir ideolojinin hegemonyası ve kendini yeniden üretmesi için kullanılmaktadır. Televizyon da bu anlamda kullanılan sihirli bir alettir. Postman bu bağlamda televizyonu şu şekilde ele almaktadır:

“Televizyon iletişim ortamlarımız, başka hiçbir iletişim aracının gücünün yetmeyeceğı tarzlarda bizim adımıza düzenler. ... televizyon, dünyaya ilişkin bilgimizi değil, aynı zamanda bilme yollarına ilişkin bilgimizi de yönlendiren bir araç statüsüne yükselmiştir. Televizyonun hakikat, bilgi ve gerçeklik tanımlarını o kadar gözü kapalı kabul etmekteyiz ki ilgisizlik bize anlamlı görünmekte, tutarsızlık ise özellikle akıllıca davranmak gibi gelmektedir.” (Postman, 1994, s.90,91)

Bu noktadan sonra bilinç ve eleştirel düşünce ortadan kalkmakta ve yalancı gerçeklik, gerçeğin karşısında zaferini ilan etmektedir.

Türkiye açısından kitle iletişim araçları, hegemonya ve ideoloji sorununu irdelemek için Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana yaşananları ele almak gerekmektedir. Türkiye’de yaşanan siyasi dönüşümler medya alanında da büyük dönüşümlerle karşılığını bulmuştur. Türkiye ulus-devlet mantığıyla ve devletçi anlayışla yaratılmış ve zamanla farklı uygulamalar sonucu kendine has ekonomik ve siyasi süreçlerden geçmiştir. Askeri hegemonyanın egemen olduğu ve ideolojinin bu çerçevede belirlendiği silahlı erkin denetimi altında varlığını sürdürmüştür. Bu anlamda devlet hegemonik kırılma noktalarına silahlı gücünü göstererek müdahale etmiştir. İdeolojik görüş ise çok gerekmediği sürece yenilenmeye ihtiyaç duyulmadan varlığını sürdürmüştür. Ancak son süreçte cumhuriyetin ilanından bu yana görmezden gelinen bazı sorunlar ve dünyaya entegrasyonun küreselleşme bağlamında zorunlu hale gelmesiyle bazı adımlar atılmak zorunda kalınmıştır. Ancak yine devletin ABD’nin yeşil kuşak projesiyle yeniden gündemine aldığı Türk-İslam sentezi destekli ideoloji toplumsal anlamda güç kazanmış ve bazı noktalarda askeri temelli ulusalcı hegemonya ve Türk-İslam sentezi ideolojisinden beslenen ve hegemonyasını kurmak isteyen siyasal islam arasında hegemonya mücadelesi başlamıştır. Diğer taraftan Lozan antlaşmasıyla çözümlendiği ilan edilen azınlık sorunları Avrupa Birliği süreci ve yaşana ırkçı, milliyetçi saldırılarla gündeme gelmiştir. Kürt sorunu ise ülkeyi askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve uluslararası anlamda en çok konuşulan ve gündem yaratan bir sorun olarak Türkiye’nin karşısına çıkmıştır. Bu anlamda medya ve medyada yeralan haber ve yorumlar toplumu yönlendirme anlamında büyük öneme sahiptir. Ancak ne yazık ki Türkiye medyası devletin ya da devleti elinde bulunduran egemen hegomonik ideolojinin etkisiyle dönemsel olarak yaptığı haberler ve yorumlarla şiddeti ve ırkçılığı besleyen bir yol seçmiş ve toplumsal anlamda yaşanan sorunların yaratılmasında olumsuzluğu olumlayan önemli bir aktör olarak yerini almıştır.

Türkiye’deki medya şirketleri ise oldukça güçlü holdingler haline gelmişler ve iktidarlara ilişkilerini güçlendirerek onların sözcüsü haline gelmektedirler. Ancak yaşanan süreçte liberal medya ile hükümet (siyasal İslam) arasında gerilim yaşandığı için bazı noktalarda iki taraf arasında çıkar ve düşünce çatışmaları yaşanmaktadır. Ancak nihayetinde egemen siyasi güç karşısındakini susturma ya da susmak zorunda

birakma yoluna gidecek araçlara sahiptir. Diğer taraftan dün çok zayıf olan İslami medya ise şirketleşerek ve hükümet desteğini arkasına alarak güçlenmiştir. Kamu Hizmeti Yayıncılığı yaptığı iddia edilen TRT ise hükümetin güdümünde ve onun ideolojik anlayışına hizmet eden yayıncılık anlayışıyla hareket etmektedir.

İletişimci Erol Mutlu, televizyon ve gerçek arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmektedir:

“... Televizyon ekranda belli bir dünya görünümü çizmektedir. Bu ‘televizyon dünyası’ gerçekliğin (ya da gerçek toplumsal dünyanın) basmakalıplaşmış, seçici ve çarpıtılmış bir görünümüdür. Televizyon, ekrandaki dünyayı gerçek dünyanın oluşturuçu unsurları ve ilişkileri ile kurarken, bunları ne oransal olarak, ne önem olarak, ne de öncelik olarak aslına sadık biçimde kullanır. Bunun nedeni sırf televizyonun kötü niyetli birtakım insanlarca gerçekliği çarpıtacak ve insanları yanıltacak, “manipüle” edecek bir şekilde kullanılması değildir. Televizyonun temsili doğası ve dramatik temsilinin yapısı gerçekliğin ekranlarda olduğu gibi yansımaya izin vermez.” (Mutlu, 1999, s.54)

Yani televizyon hergün saatlerce bulunduğu tüm mekanlarda çarpıtılmış gerçekliği, yani kendi gerçeğini sunmaktadır.

Medyanın kapitalist sistemin ideoloji aygıtı ve hegemonyasını sürdürme aracı olarak önemi yadsınamaz. Medya sınıflararası çelişkinin rıza yoluyla yatıştırılması için elinden geleni yapmakta ve bunda başarılı olmaktadır. Üretim araçlarına ve şiddet araçları tekeline sahip olmak burjuvazinin düzenini sürdürmesine yetmez, burjuvazi topluma kendi doğrularını ve gerçeklerini, yani ideolojisini benimsetmek, kabul ettirmek zorundadır. Yutulmaya hazır haplar halinde mesajlara çevrilen bu ‘doğrular ve gerçekler’, topluma medya aracılığıyla iletiliyor. Dolayısıyla, burjuva ideologlarınca 'kitle iletişimi aracı' gibi tumturaklı kavramlarla ifade edilen medyadan anlaşılması gereken, kitleyi oluşturan birey veya grupların birbirleriyle olan iletişimleri değil, kitle iletişim aracına sahip olan kapitalistin ve tabii onun şahsında tüm kapitalist sınıfın, kitleye istediği mesajı vermesidir. Bu mesaj, kimi zaman bir haber yoluyla, kimi zaman bir eğlence programında, kimi zaman üstü örtük, kimi zaman da açıktan verilebilir. Burada dikkat çeken en önemli nokta kitle iletişim araçlarının mülkiyetine de sahip olan burjuvazinin çıkarına olan mesajın verilmesidir.

Toplumu oluşturan büyük çoğunluğun yani yönetilenlerin kendi mesajlarını medya yoluyla topluma iletmesinin önü ise çeşitli yöntemlerle, fiilen ya da yasal olarak

kesilir. Sadece ve göstermelik olarak, kitle içinden 'seçilmiş' kişi veya grupların sesinin duyulmasına izin verilir. Bu kişiler ise ya istenilen yönde konuşur ya da söyledikleri kesilerek ya da çarpıtılarak verilir ve bağlamından kopararak komik bir şekle sokulur. Bu anlamda medyanın, her anlamda ve her tehlikeye karşı denetim mekanizması bulunmaktadır. Burjuvazi, medya ve özellikle televizyon aracılığıyla toplumsal bilinci sadece şekillendirmekle kalmıyor, aynı zamanda kontrol altında tutuyor. Yüzlerce televizyon kanalı, burjuva ideolojisini yansıtan haberler, programlar, filmler, müzikler ve daha niceleriyle, sürekli olarak evlerimizin içinde bizi enformasyon bombardımanı altında tutuyor.

Bu çalışmada yapılmak istenen kapitalizmin hegemonyasını kurmak ve hegemonik çatlakları onarmak için ayrıca ideolojisini benimsetmek, yeniden üretmek için medyayı nasıl kullandığını ortaya koymaktır. Türkiye özelinde yaşananların da bu görüşümüzü haklı çıkaracağı düşüncesiyle Türkiye medyası çeşitli yönleriyle ele alınacaktır. Ancak esas anlatılmak istenen; medyanın dünden bugüne egemenler için ezilenler üzerinde bir hegemonya kurma aracı ve ideolojik aygıt olduğunu gözler önüne sermektir.

2. DEVLET

Kapitalist sistem ideolojisi topluma kabullendirmek ve onu kolayca egemenlik altına almak için düşünmeyen, öğrenmeyen, sorgulamayan; sadece hazırda bulunan bilgi, yiyecek, haber, vs. ne varsa tüketen bireyler yetiştirmek için medyayı bütün imkanlarıyla kullanmaktadır. Büyüklü küçüklü ve çeşitli görüşlere sahip sermaye gruplarının ve tekellerinin sahip oldukları güçle bütün kontrolü ellerinde tuttukları medya sektörünün, burjuva devletle ve siyasi yapıyla da son derece karmaşık ilişkileri mevcuttur. Medya, burjuvazinin sınıf egemenliğini sürdürmesinin en önemli araçlarından biri olduğundan, medya ve devlet arasındaki ilişki de kaçınılmaz ve köklüdür. Bu anlamda devlet, kapitalist devlet kavramlarını anlamadan devlet ve medya ilişkisini, medyanın işlevlerini tam olarak anlamamız imkansızdır.

2.1 Devlet

Devlet tanımlanması ve anlaşılması güç kavramlardandır. Soyut ve birçok yönden ele alınabilecek bir kavram olması dolayısıyla birbirinden farklı ideolojiler, yaklaşımlar ve bakış açıları kendi devlet tanımlarını yapmaktadır. Devletin ne olduğu konusundaki bu tanımların bazıları şöyle:

Bakal devlet konusunda şunları ifade etmektedir:

“Devlet, aslında, insanın insana başka bir anlam yüklemesi, emretme/ itaat etme bölünmesinde bir küme insanın bir diğer küme insana yabancılığı anlamına gelmektedir. Ancak devlet, sosyal dokuya zerkettiği bu ayrımı kendi köklerinden almamaktadır. Bu ayrım daha önceden vardır. Devlet sadece, daha önce toplumun dışından toplumu idare eden bu ayrımı toplumun bünyesine dahil etmiştir. Ve eğer devlet ortaya çıkabilmişse, bu, toplumun kendisini kendisi olmayan başka bir şeyde yansıtmayı, kendi anlamını borç yükü altında düşünmesi yolundaki gizemli zorunluluğun varlığı sayesinde. Devletin kökenini, sosyal bütünlüğün bir iktidar odağı yaratılması üzerine ortadan kaybolduğu anın çok öncesinde, insanların toplum olarak bir araya geldikleri andan başlayarak ortaya çıkan, kendi kaderine hakim olamama olgusunu doğuran zorunlulukta aramak gerekmektedir.” (Bakal, 2000, s.36)

Bu anlamda devletin kökenini toplumsallaşmada aramak gerekmektedir. Toplum kendi adına kendisinden oluşan ama ondan soyutlanıp üstün bir konuma geçen bir yapıyı oluşturarak kendini baskı altına almaktadır. Bu bağlamda devlet, toplumun kendisine yaptığı en büyük kötülüklerden birisi haline gelmek için pusudan beklemektedir.

Devlet konusunda önemli bir eseri bulunan Franz Oppenheimer’ göre;

“Devlet, oluşumu sırasında tümüyle, varlığının ilk aşamalarında ise özünde ve neredeyse tümüyle, zafer kazanmış bir insan grubunun, yendikleri üzerindeki egemenliğini bir düzene bağlamak ve kendini içten gelecek ayaklanmalarla dıştan gelecek saldırılara karşı güvenceye almak amacıyla, yendiği gruba zorla kabul ettirdiği bir toplumsal kurumdur. Bu egemenliğin sonul amacı, yenilenlerin yenenler tarafından ekonomik alanda sömürülmesinden başka bir şey değildir.” (Oppenheimer, 2005, s.38)

Devletler yapıları ve örgütleniş şekilleriyle geçmişten bugüne sınıflandırılmışlardır. Toplumsal sınıflar bağlamında bakıldığında devlet egemen sınıfın üstünlük kurduğu sınıf üzerindeki baskı ve zor aracı olarak onun bekasını sağlamaktadır.

Fransız devrimi ile ilgili yazdığı eserinde Tocqueville, devleti ele alırken iktisatçıların görüşlerine de yer vermiştir;

“İktisatçılara göre, Devlet yalnızca ulusu yönetmek için değil, ama onu belli bir tarzda biçimlendirmek içindir de, yurttaşların kafasını daha önceden kararlaştırdığı belli bir model uyarınca biçimlendirmek ona düşer; onun görevi yurttaşların kafasını bazı düşüncelerle doldurmak ve onların yüreğine zorunlu olduğuna inandığı kimi duyguları yerleştirmektir. Aslında, haklarının sınırı olmadığı gibi yapabileceği şeylerin de haddi hesabı yoktur; insanları yeniden biçimlendirmez, onları dönüştürür; belki de onları başka türlü yapmak da ancak onun arzusuna bağlıdır! ‘Devlet, insanları ne isterse yapar’ der Beaudeau (iktisatçı). Bu söz onların bütün kuramlarını özetlemektedir.” (Tocqueville, 1995, s.212)

Devlet toplumun yarattığı bir şey olarak ortaya çıkmış ama toplumları dönüştüren bir araç haline gelerek onun üzerine çıkmış soyut ama zor araçlarıyla da somut bir yapıdır.

Hobbes da devlet üzerine çeşitli görüşler ileri sürmüştür. “Hobbes’a göre, ancak üç devlet biçimi vardır; çünkü kalabalığı ve kalabalığın her üyesini temsil eden kişi, ya bir insandır, ya da duruma göre gerek bütün insanları, gerek bazılarını içeren bir meclistir.” (Ağaoğulları, Akal ve Köker, 1994, s.223) Devlet yönetsel anlamda belli bir gruba hizmet etmektedir. Devlet yönetimi ise genelde toplum adına bir kişide somutlaşmaktadır. “Demek ki devlet ya da yönetim biçimleri arasındaki ayrılık, yalnızca egemenliğin bulunduğu yere (kişiyeye) bağlıdır.” (Ağaoğulları, Akal ve Köker, 1994, s.224) Yani devlet şekilleri ve yönetim biçimleri egemenliğin kimin elinde olduğuna göre farklılık gösterir. “Böylece, ‘temsilci, tek bir insan olduğu zaman, devlet monarşidir; toplantıya katılmak isteyenlerin hepsinin meclisi olduğu zaman, bir demokrasi ya da halk devletidir; bütünün yalnızca bir bölümünün meclisi olduğu zaman

ise, devlet aristokrasisi diye adlandırılır.” (Ağaoğulları, Akal ve Köker, 1994, s.224) Çeşitli devlet şekilleri olmasına rağmen eninde sonunda en demokratik devlet bile bir tahakküm aracıdır.

Devlet konusunda Machiavelli’nin görüşleri oldukça dikkate değerdir. “Machiavelli, ‘devlet’ ile birlikte, insanların ‘disiplin’ altına alındıklarını ve bu disiplinin gerisinde ise, iyi ile kötüyü birbirinden ayırma yetisinin gelişmesinin yattığını vurgulamaktadır.” (Ağaoğulları ve Köker, 1991, s.194) Bu bağlamda Machiavelli, devlet sayesinde ve onun verdiği disiplin yoluyla insanların doğru yolu bulduklarını öne sürmektedir. “Plamenatz’ın yorumuyla, ‘hukuk ve devlet onları dizginlemeden önce insanlar, tutku ve akıl sahibi yaratıklardı; ama ne ahlaklı ne de ahlaksızdılar. İnsanları dürüst ve adil yapan şey hukukun disipliniydi. Bu disiplini ortadan kaldırdığımızda, hemen bencillığe, ikiyüzlülüğe ve adeletsizliğe saparlar.” (Ağaoğulları ve Köker, 1991, s.194) Aslında burada devletin insanlar için değil, insanların devlet için varolduğu görüşüne varmaya birkaç adım kalmıştır.

Platon ise ideal devletten bahsederken toplumsal yaşamın *consensus*’ü gerektirdiğini ve ne biçimde olursa olsun bir düzene gereksinim duyduğu görüşünden hareket etmiştir. “İşte devlet (politia), bu nedenle gereklidir. İnsanların mutluluğu sağlanacaksa, yeryüzünde doğru bir yaşam gerçekleştirilecekse, insanların onsuz yapamadığı polis (devlet), değişmeyi, göreceliği dışlayan evrensel değerler üzerine kurulmalıdır ve otoritesini herkese kabul ettirecek bir meşruluğu içermelidir.” (Ağaoğulları, 1994, s.216) Burada otorite kavramının devletle iç içe geçmiştir ve doğru yaşam denilen toplumsal hayatın olmazsa olmazıdır.

Devlet toplumun üzerinde otoriter bir güç olarak işbölümünü sağlama görevini de üstlenir. “Devlet birbirine gereksinim duyan insanların işbölümü yapmaları sonucu ortaya çıktığından, ideal devlet, siyasal örgütlenmeye içkin doğallığı, yani işbölümünü korumaya, bunun bozulmasını önlemeye yönelik bir biçimde düzenlenir.” (Ağaoğulları, 1994, s.216) Platon’da devlet daha çok iş bölümünü sağlayan, kargaşayı önleyen doğru ve mutlu bir yaşamın olmazsa olmazıdır.

“Hegel’in devlet anlayışı tarih anlayışından çıkar. Hegel’e göre devlet, tarihsel yaşamın yalnızca bir parçası, özel bir alanı değil ama özü, asıl nüvesidir. O, başlangıç ve sondur. Hegel, tarihsel yaşamdan devletin dışında ve devletten önce söz edebileceğimizi yadsır.” (Cassirer, 1984, s.266) Hegel bu bağlamda devletsiz bir

dünyanın tarihi olamayacağını ileri sürecek kadar devlete önem vermektedir. Marx'ın 'tarih sınıfların savaşıdır' derken Hegel'e yaklaştığı söylenebilir ama diğer taraftan Marx'ın tarif ettiği devletsiz bir dünyada tarih yazmayı gerektirecek savaşların olmayacağı da bir gerçektir.

Devlet ve devlet faaliyetleri ile ilgilenen önemli düşünürlerden biri olan Humboldt'a göre:

“... siyasi yapıyı kurma veya yeniden örgütlenme konusundaki her girişimde, açıkça göz önünde tutulması gereken iki ana hedef vardır ki, bunların ikisi de, ne gözden kaçırılabilir ne de genel amaçlara ağır hasar vermeden, biri diğerinden daha az önemli kabul edilebilir: Bunların birincisi, söz konusu ulus için, kimin yöneteceğine, kimin yönetileceğine karar vermek ve yönetime gerçek anlamda işlerlik kazandırmak konusunda anlaşmaya varmak; ikincisi ise yönetim tesis edildiğinde, işlemlerini yayması veya sınırlaması gereken kesin alanı tayin etmektir.” (Humboldt, 2004, s.69–70)

Burada Humboldt'un konuya sadece bir açıdan baktığını ve devleti derinlemesine kavrama ve anlama konusunda yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Ekonomik etkeni ve sınıfları temel olarak almadan yöneten yönetilen ayrımı yapmak konuyu bağlamından kopararak anlamsızlaştırmaktan başka bir anlama gelmemektedir.

Theda Skocpol sosyolojik anlamda ele aldığı devlet konusunda şunları ifade ediyor; “Uygun bir biçimde kavrandığında devlet, sadece sosyoekonomik mücadelelerin yapıldığı bir arena değildir. Devlet, daha çok yönetici bir otoritenin başını çektiği ya da az çok eşgüdümlediği bir kamu yönetsel, polisiye ve askeri örgütlenmeler kümesidir. Herhangi bir devlet, her şeyden önce toplumdan kaynak çekip alır ve bu kaynakları baskıcı ve kamuyönetsel örgütlenmeler yaratmak ve sürdürmek için kullanır.” (Skocpol, 2004, s.73) Burada devletin sadece altyapısıyla değil üstyapısıyla da her anlamda belirleyici olduğu görülmektedir.

Devletle ilgili Marksist yorumlar da bu konuda ciddiye alınmaktadır. “Marx'a göre, devlet, bir sınıf egemenliği organı, bir sınıfın başka bir sınıf üzerindeki baskı organıdır; sınıflar arasındaki çatışmayı hafifleterek, bu baskıyı yasallaştırıp pekiştiren bir 'düzen'in kurulmasıdır.” (Lenin, 1978, s.15) Bu anlamda devlet, egemen sınıfın elinde olan ve sınıfsal çatışmaları azaltıp, ezme-ezilme ilişkisini yasal bir düzene koyan bir yapıdır.

Bu konuda sosyalist düşünürlerin devlet konusundaki tanımları ve yorumlarına bir bakmak anlamlı olacaktır. Çünkü Marksist anlayışa göre eninde sonunda devlet

ortadan kalkması gereken bir baskı aracıdır. Ancak reel süreçte bu böyle olmamış sosyalizm deneyimleri devletin güçlenmesi ve devlet bürokrasisinin egemenliği ele geçirmesi ile hedeflenen amaçtan başka noktalara savrulunmuştur.

Ünlü sosyalist yazar Paul Sweezy devleti şöyle tanımlıyor; “Eğer devlet nereden gelmiş dersek, cevabı şudur; Devlet uzun ve çetin savaşın bir ürünüdür. Bu savaşta bugün üretim sürecinde kilit durumunda bulunanlar karşısındakileri yenmişler ve kendi yararlarına olan mülkiyet ilişkilerini zorlamışlardır.” (Sweezy, 1970, s.330) Bu bağlamda devlet yenenlerin elinde, yenilenleri tahakküm altında tutan bir aygıttır. “Şöyle de diyebiliriz: Bir devlet bir toplumda belli bir mülkiyet ilişkilerinden yararlanan sınıfın ya da sınıfların çocuğudur. Devletin görevi de bu mülkiyet ilişkilerini herkese zorla kabul ettirmektedir. Bir anlık düşünmeyle bunun başka türlü olamayacağını anlayabiliriz.” (Sweezy, 1970, s.330)

Engels *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eserinde devleti toplumsal gelişmenin evriminin bir aşamasında ortaya çıkan bir ürün olarak ele alır;

“Devlet topluma dışardan dayatılmış bir erklik değildir. Hegel’in ileri sürdüğü gibi, ‘ahlâk düşününün gerçekliği’, ‘aklın imgesi ve gerçekliği’ de değildir. Devlet, daha çok, toplumun, gelişmesinin belirli bir aşamasındaki bir ürünüdür; bu toplumun, önlemekte yetersiz olduğu uzlaşmaz karşıtlıklar biçiminde bölündüğünden, kendi kendisiyle çözülmez bir çelişki içine girdiğinin itirafıdır. Ama, karşıtlıkların, yani karşıt ekonomik çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu, kısır bir savaşım içinde eritip bitirmemeleri için, görünüşte toplumun üstünde yer alan çatışmayı hafifletmesi, "düzen" sınırları içinde tutması gereken bir erklik gereksinimi kendini kabul ettirir; işte toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan ve ona gitgide yabancılaşan bu erklik, devlettir" (Engels, 1976, s.217)

Marx, Engels ve Lenin’de Devlet her zaman bir sınıfın diğeri üzerindeki egemenlik aracıdır. Ve bu egemenlik hangi biçimi alırsa alsın içerikleri değişmez. Devletin ortaya çıkması ile birlikte köleci, feodal ve kapitalist devlet gibi çeşitli devlet tipleri devlet biçimleri ortaya çıkmıştır. Sosyalist devlet ise daha tam olarak kurulamadan tarih sahnesinden düşmüştür. Bütün devlet biçimlerinin görevlerinin aynıdır; egemen sınıfın iktidarını korumak, sömürüsünü devam ettirmek, mevcut yapıyı korumanın yolu olarak baskıyı ya da başka araçları kullanmak.

Lenin ise devlete ve özelliklerine vurgu yapmaktadır:

“Bu aygıt (*devlet*), başkalarını yöneten bu insan grubu her zaman halkın üzerindeki bu şiddet, ister ilkel sopalar, ya da ister kölelik döneminin daha gelişkin tipteki silahlar olsun, ya da ortaçağda ortaya çıkan ateşli silahlarda, ya

da nihayet 20. yüzyılın teknik harikaları olan ve tümüyle modern teknolojinin en son başarılarına dayanan modern silahlarda ifadesini bulsun, ellerinde belli baskı araçları, fiziksel kuvvet araçları bulundurlar. Şiddetin yöntemleri değişti, ama her toplumda devletin olduğu her dönemde, yöneten, kumanda eden, egemen olan ve iktidarlarını sürdürmek için fiziksel baskının bir aygıtına, o dönemin teknik düzeyine uygun düşen silahlarla bir şiddet aygıtına sahip bulunan bir insanlar grubu da var olmuştur. Ve bu genel görüngüleri inceleyerek, kendimize, sınıfların olmadığı zaman, sömürenlerin ve sömürülenlerin bulunmadığı zaman devletin niçin olmadığını ve niçin sınıfların ortaya çıkması ile görülmeye başladığını sorarak - ancak bu yolla, devletin niteliğinin ve öneminin ne olduğu sorusunda kesin bir yanıt buluruz.” (Lenin, 1990, s.293)

Althusser ve Poulantzas ise devletin baskıcı yönü ve ideolojisi üzerine önemli değerlendirmeler yapmışlardır. Althusser’e göre “...devlet, devletin baskı aygıtı ile Devletin İdeolojik Aygıtlarının devlet iktidarının altında bir araya gelmesidir.” (Althusser, 2003, s.58) Poulantzas’a göre ise “Devlet, üretim ilişkileri ve toplumsal sınıfların sınırlarının belirlenmesinde ve yeniden-üretilmelerinde kurucu bir role sahipse, bunun nedeni kendini örgütlemiş fizik baskının uygulanışıyla sınırlamamasıdır. Devlet, ayrıca egemen ideolojinin örgütlenmesinde de kendine özgü ideolojik bir rol oynar.” (Poulantzas, 2004, s.31) Bu anlamda devlet yani “despotluk bedeni serbest bırakmakta ve doğrudan doğruya ruhu hedef almaktadır. Egemen artık, benim gibi düşünmelisin ya da ölmelisin demiyor. Tersine şöyle diyor: benim gibi düşünmemekte serbestsin, yaşamın, malın mülkün sana aittir, ama bugünden itibaren sen aramızda bir yabancısın.”(Tocqueville’den *aktaran* Horkheimer ve Adorno, 1996, s.22) Buradan hareketle egemenler kendileri gibi düşünmeyenleri her anlamda tecrit etmekte ve toplumsal anlamda onları ‘yabancı’laştırmaktadır.

Egemen ve ezilen arasındaki bu mücadelenin ana unsuru uzlaşmazlıktır. “Devlet, sınıf çelişkilerinin *uzlaşmaz* olmaları olgusunun ürünü ve belirtisidir. Nerede sınıflar arasındaki çelişkilerin *uzlaşması* nesnel olarak olanaklı değilse, orada devlet ortaya çıkar. Ve tersine; devletin varlığı da, sınıf çelişkilerinin uzlaşmaz olduklarını tanıtır.” (Lenin, 1978, s.15) Ezen ve ezilen arasındaki ilişki uzlaşmazlık üzerine kuruludur ve devletin varlık nedeni ezileni baskı altında tutmaktır.

Ünlü anarşist düşünür Bakunin devlet üzerine şunları ifade ediyor:

“Şu açıktır ki, ancak devletler olmadığı zaman insanlık özgürlüğünü yeniden elde edebilir ve toplumun, tüm grupların ve yerel örgütlenmelerin ve tekil kişilerin gerçek çıkarları gerçekten doyurulmuş olabilir. Şu açıktır ki, güya devletin temsil ettiği, ve gerçekte mahallelerin, köylerin, birliklerin ve çoğu

devlete uyruk olan tekil kişilerin pozitif çıkarlarının istisnasız ve sürekli inkarı olan, sözüm ona toplumun genel çıkarları, bir soyutlama, bir kurgu, bir yalan oluştururlar ve devlet adeta büyük bir mezbaha ve dev bir mezarlıktır ve oraya ülkenin tüm emelleri, tüm canlı kuvvetleri bu soyutlamaların gölgesi ve perdelemesi altında, soylu ve mutlu bir şekilde kendilerini kurban ettirip, gömdürmek için gelirler.” (Bakunin, 1998, s.207)

Ona göre toplumu gerçek anlamda kurtuluşunun sağlanması için din ve devlet ortadan kaldırılmalıdır. Ancak ondan sonra toplum başka bir şekilde örgütlenebilir.

Bu anlamda aslında Marx ve Lenin, Bakunin’den farklı bir şey söylememektedir. “Acımasız alaylarıyla ‘özgürlük’ ve ‘devlet’ sözcükleri arasındaki o saçma birleşmeyi toz eden Engels’in düşüncelerinin tüm doğruluğunu ancak şimdi değerlendirebiliriz. Marksist yaklaşıma göre; devlet varoldukça, özgürlük olmayacaktır ancak devlet ortadan kalktığı zaman insanlık özgür olacaktır.

Devletin büsbütün sönmesinin ekonomik temeli, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki tüm karşıtlık yok olacak ve dolayısıyla, çağdaş toplumsal eşitsizliğin, yalnız üretim araçlarının toplumsallaşmasının, yalnız kapitalistlerin mülksüzleştirilmesinin hiçbir biçimde kökünü hemen kurutamayacağı başlıca kaynaklarından biri yok olacak kadar yüksek bir gelişme derecesine erişmiş komünizmdir. ” (Lenin, 1978, s.126) Yani sonunda Lenin de sosyalist devletin sönümlenerek yok olacağını ve gerçek anlamda özgürlüğün devletin ortadan kalkmasıyla geleceğini söylemektedir. Ancak fark devleti yok etmek için ‘geçiş aşaması ne olmalıdır’ sorusunda yatmaktadır.

Bütün tanımlarda devletin, bir grubun diğer grup üzerinde baskı sağlama aygıtı olarak ortaya çıktığı ve egemenliğini ve gücünü önce silah ve baskı daha sonra ise hegemonya ve rıza yoluyla gösterdiğini görmekteyiz. Egemen ideolojiden beslenmeyi reddeden yani devlete kafa tutan birey ya da sınıf karşısındaki güce karşı savaşmak ya da boyun eğmek zorundadır. Bu iki seçenek dışında başka bir yol aramak sınırdan bir o tarafa bir bu tarafa geçmek gibi anlamsız bir -oyun- hareket olacaktır.

2.2 Kapitalist Devlet

Kapitalizm feodalizmden sonra sanayi devrimi ile ortaya çıkan bir toplumsal-ekonomik yapı ve üretim biçimidir. Kökleri ilkçağa kadar uzanan kapitalizm Ortaçağın sonlarına doğru Avrupa’nın belirli bölgelerinde gelişmeye başladı. Ancak bir sistem olarak yerleşmesi on altıncı yüzyıldan sonra gerçekleşti. On altı, on yedi ve on sekizinci yüzyıllarda İngiliz kumaş sanayisindeki büyüme kapitalizmin gelişimini hızlandırdı.

Kapitalizmin gelişmesine katkıda bulunan diğer bir etmen de Avrupa’da değerli maden arzındaki artış ve bunun sonucunda fiyatların yükselmesi oldu. Sanayi devrimi ile birlikte eski aletlerle üretim yapmak imkânsız hale geldi. Yeni gelişen üretim araçları çok pahalı oldukları için yalnızca büyük sermaye sahipleri tarafından satın alındı. Yeni gelişen üretim biçimi birçok sanayi dalına girdi ve eski sistemi hızla ortadan kaldırdı. Çünkü çok daha hızlı ve ucuz üretim yapılmaya başlandı. Eski işçilerin kendi basit aletleri artık gereksizleşti ve mülklerini böylece kaybetmiş oldular. Yeni kurulan fabrikaların da işçiye ihtiyacı vardı. Üretim araçlarının özel mülkiyetine ve bu araçların onlara sahip olmayan emekçiler tarafından işletilmesine dayanan bir insan toplumunun hukuksal statüsü; özel girişim ve serbest piyasaya dayanan üretim sistemi, esas olarak büyük çapta gelişmiş teknik sermayeye ve mali sermayenin egemenliğine dayanan iktisadi sistem ortaya çıktı.

Kapitalizmin en önemli ideologlarından olan Adam Smith; “Ortalama emek ücretleri her yerde, çıkarları kesinlikle aynı olmayan bu iki taraf arasında genellikle yapılan bir anlaşmaya bağlıdır. İşçiler olabildiğince çok almak, patronlar ise olabildiğince az vermek isterler. Birinciler emek ücretlerini artırmak amacı ile, ikinciler ise düşürmek amacı ile bir araya gelip birleşirler” diyor (Smith, 2004, sf.80). Smith’in de dediği gibi işverenler işçileri çalıştırmadan ellerindeki mal mevcudu ile bir ya da iki yıl yaşayabilirler, ancak işçiler bir hafta geçinemez bir kısmı bir ay dayanır ama hiçbir işçi bir sene dayanamaz. “Uzun vadede, işçi, patronu için, patronunun onun için olduğu kadar gerekli olabilir; ancak, bu gereklilik o kadar acil değildir.” (Smith, 2004, sf.80) Bu anlamda iki tarafın birbirine olan ihtiyacı her zaman kapitalistin lehinedir.

Sonuçta kapitalizmle birlikte üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar ve büyük toprak sahipleri genel nüfusun yaşamı için gerekli olan para ve mallara sahip olduğu için her durumda son sözü söyleme hakkına sahiptir. Bu durum ancak işçi ve köylüler birlik halinde davranıp hakları için mücadele ettiklerinde bozulmaktadır. Zamanla bundan ders alan işveren ve toprak sahipleri devletin silahlı gücünü kendi çıkarları doğrultusunda işçilere karşı kullanmaktan da geri durmamışlardır.

Bu anlamda üretim araçları gibi insan emeği de alınıp satılabilen bir mala dönüşmektedir. Sweezy kapitalizmi şöyle tanımlamaktadır:

“Basit mal üretiminde ki şimdiye kadar dikkatlerimizi büyük ölçüde üzerinde toplamıştık, her üretici kendi üretim araçlarına sahiptir ve bu araçlarla

çalışmaktadır; kapitalizmde ise üretim araçlarına bir grup insan sahiptir. Diğer bir grup insan ise işi yapmaktadır. Üretim araçları da, emek gücü de birer maldır: yani değişim değeri taşırlar. Şu halde üretim araçlarına sahipleri arasındaki ilişkiler değil, fakat üretim araçlarına sahip olanlarla olmayanlar arasındaki ilişkiler de birer değişim ilişkisi niteliindedir. Üretim araçları sahipleri arasındaki ilişki genel olarak mal üretiminin, araçlara sahip olanlarla olmayanlar arasındaki ilişki ise sadece kapitalizmin niteleyicisidir. O halde diyebiliriz ki, emek gücünün satın alınıp satılması kapitalizmin ‘ayırıcı niteliği’dir.” (Sweezy, 1970, s.131)

Kapitalizmin diğer ekonomik sistemlerden farkı burada açığa çıkmaktadır. İnsanın ‘emek gücü’nün alınıp satılması kapitalizmin sömürücü yönünü de açığa çıkarmaktadır.

Kapitalizmin gelişmesi aşamasında akla ilk gelen devlet İngiltere’dir. İngiltere sanayi anlamında dünyaya öncülük eden bir ülke olarak kapitalist gelişmenin öncüsüdür. “16. yüzyılın ortalarında İngiliz burjuva devrimi, özellikle 18. yüzyılın sonunda Fransız devrimi, sözcüğün geniş anlamıyla burjuva düzeni çağını açtılar.” (Zubritski, Mitropolski ve Kerov, 1980, s.250) “Öbür yandan, çalışanların moral durumu da kötüleşti. Kol emeği, yeniden hakir görülmeye başlandı; kol emeği erbabına hakaret makamında ‘makine adamlar’ (les gens mecaniques) deniyordu. Böylece birçok işçi proleterleşti.” (Baby, 1966, s.51) Proleterleşme şehir ve kırsal arasındaki bağı koparttı. Proleterlerin karnını doyurabilmesi için artık yapabilecekleri tek şey ‘emek’lerini satmak oldu.

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte sermayenin ve onu ellerinde bulunduranların önemi artarken din ve soyluluk gittikçe önemini yitiriyordu. “Gerek İngiltere gerekse dünya, bu adalarda, tek yasaları ucuza alıp sınır tanımaksızın pahalıya satmak olan tüccarlar ve girişimciler tarafından gerçekleştirilen Endüstri Devrimi’nin dünyayı dönüştürdüğünü biliyordu. Yoluna hiçbir şey çıkamazdı. Geçmişin tanrıları ve kralları, bugünün işadamları ve buharlı makineleri karşısında güçsüz kalıyordu.” (Hobsbawm, 2000, s.62) Bir yandan ekonomik gelişmeler sınıfsal çizgileri belirginleştirirken din ve aletin yerini ‘sermaye’ alıyordu. Artık önemli olan sermaye sahibi olmaktı.

İngiltere’de kapitalizmin gelişimi ekonomik öncelikliydi, siyasi anlamda gelişmeler ekonomiyi izlemekteydi. Mooers’e göre:

“...kapitalizmin gelişmesine katkıda bulunan çeşitli toplumsal güçlerin, kurumların ve mülkiyet biçimlerinin ‘ağırlıklar’ı, İngiltere’dekinden çok farklıydı. Güçlü mutlakçı devletler kurmuş olan bu ülkelerde kapitalist gelişmenin önünde önemli engeller bulunmaktaydı. Fransa’da burjuvazinin

devlet iktidarını ele geçirmesi, devlet aygıtının otomatik olarak kapitalist üretimin süratle ilerlemesine yöneltilmesi gibi bir sonuç yaratmadı. Zaman içinde sermaye, devletten pek az doğrudan yardım gören alternatif birikim stratejilerini izlemek zorunda kaldı. Ama dışsal baskılar zorlayıcı olmaya başladığında kapitalizmin gelişmesi büyük ölçüde ancak devletin müdahaleleriyle mümkün oldu.” (Mooers, 1997, s.58)

Kapitalizmin gelişmesi her ülkede farklı ve kendine has özellikler içeriyordu. Bu anlamda İngiltere, Fransa ve diğer Avrupa devletleri çok farklı şekillerde kapitalist ekonomik ilişkileri inşa ettiler.

Kapitalizmin gelişmesi feodalizmle karşılaştırıldığında çok hızlı olmuştur. Marx’ın ifade ettiği gibi:

“Sanayici kapitalistin doğuşu, çiftçinin doğduğu gibi yavaş yavaş yürüyen bir süreçle olmamıştır. Kuşkusuz, pek çok küçük lonca ustası, daha da fazla bağımsız küçük zanaatçı ve hatta ücretli-emekçi, küçük kapitalist haline gelmiş ve (ücretli-emegi, gitgide artan ölçüde sömürerek ve dolayısıyla birikim sağlayarak) tam kapitalist olup çıkmışlardır. Kapitalist üretimin çocukluk döneminde, işler, çoğu kez ortaçağ kentlerinin çocukluk dönemindekileri andırır ki buralarda, kaçan serflerden hangisinin usta, hangisinin uşak olacağı sorunu çoğu zaman kaçış tarihlerine göre çözümlenirdi. Ne var ki, bu yöntemin kaplumbağa adımları, 15. yüzyılın sonundaki büyük keşiflerin yarattığı yenedünya pazarlarının gereklerine hiç de uygun düşmüyordu. Ama ortaçağlardan çok farklı ekonomik, toplumsal biçimlerde olgunlaşan ve kapitalist üretim tarzı döneminden önce *quand mème (gene de)* sermaye sayılan birbirinden tamamen farklı iki sermaye şekli devralınmıştı — tefeci sermaye ve tüccar sermayesi.” (Marx, 1986, s. 768-769)

Kapitalizm ilk gelişme yıllarında sadece belli bölgelerde etkiliydi. Dünya pazarı genişledikçe etkisini artıracak olan kapitalizm hızla dünyayı değiştirecekti. Braudel kapitalizmi şöyle tanımlamaktadır:

“Onsekizinci yüzyıla kadar bu iki tip faaliyet -piyasa ekonomisi ve kapitalizm- sadece bir azınlığı etkiliyordu ve insanlık kütlesi maddi hayatın geniş alanı içinde mahpustu. Her ne kadar piyasa ekonomisi genişliyor ve her ne kadar daha o zamandan geniş alanları kapsıyor ve zaman zaman muazzam ölçüde başarılı oluyor idiyse de, hâlâ çoğu durumda genişlikten yoksundu. Ve benim doğru veya yanlış biçimde kapitalizm adını verdiğim...-şey- sofistike ama sınırlı bir tabakanın eseri idi; bu tabaka iktisadi hayatı bütün olarak kapsamıyor ve muhtemelen kendi tohumunu atan, kendine ait bir ‘üretim biçimi’ yaratmıyordu (burada istisnalar kuralı bozmamakta, teyit etmektedir). Hatta umumiyetle tüccar kapitalizmi denen bu kapitalizm piyasa ekonomisini (böyle bir ekonomi onun zorunlu önşartı olsa da) bir bütün olarak kontrol etmek veya yönlendirmekten çok uzaktı. Ama gene de kapitalizmin ulusal, uluslararası ve dünya çapındaki rolü şimdiden açıktı.” (Braudel, 1991, s.45-46)

Bu bağlamda açıkça söylenebilir ki kapitalizm daha başlangıcında küresel bir pazara sahip olmayı içinde barındırıyordu zaten kapitalizmin emperyalizme evrilmesi bu düşünceyi doğrulamaktadır.

Marx ve Engels burjuva devrimine ve kapitalist gelişmeye bakarken ona hak ettiği önemi veriyor ve kendi eleştirilerini yöneltiyorlardı. Marx ve Engels'in ifade ettiği gibi:

“Burjuvazi tarihte son derece devrimci bir rol oynadı.

Burjuvazi, üstünlüğü ele geçirdiği her yerde, bütün feodal, ataerkil, romantik ilişkilere son verdi. İnsanı ‘doğal efendiler’ine bağlayan çok çeşitli feodal bağları acımasızca kopardı, ve insan ile insan arasında, çıplak öz-çıkardan, katı ‘nakit ödeme’den başka hiç bir bağ bırakmadı. Dinsel tutkuların, şövalyece coşkunun, dar kafalı duygusallığın en ilâhi vecde gelmelerini, bencil hesapların buzlu sularında boğdu. Kişisel değeri, değişim-değerine indirgedi ve sayısız yokedilemez ayrıcalıklı özgürlüklerin yerine, o tek insafsız özgürlüğü, ticaret özgürlüğünü koydu. Tek sözcükle, dinsel ve siyasal yanılsamalarla perdelenmiş sömürünün yerine, açık, utanmaz, dolaysız, kaba sömürüyü koydu.

Burjuvazi, şimdiye dek saygı duyulan ve saygılı bir korkuyla bakılan bütün mesleklerin halelerini söküp attı. Doktoru, avukatı, rahibi, şairi, bilim adamını kendi ücretli emekçisi durumuna getirdi.” (Marx ve Engels, 1998, s.12-13)

Bu anlamıyla büyük bir devrim gerçekleştiren burjuvazi, feodal dolaylı sömürüye son verip, direk sömürü düzeni olan kapitalizmi inşa ederek tarihsel görevini yerine getirdi.

Günümüzde kapitalizm ve serbest piyasa vazgeçilmez ve tek doğru yaklaşım olarak bizlere sunulmaktadır. Ama gerçek çok farklıdır. Engels'in dediği gibi; “Modern devlet, biçimi ne olursa olsun, özü itibarıyla kapitalist bir makinedir, kapitalistlerin devletidir, toplam ulusal sermayenin ideal kişileşmesidir. Üretici güçleri ne kadar çok kendi mülkiyetine geçirirse, o kadar çok gerçek kolektif kapitalist durumuna gelir, yurttaşları o kadar çok sömürür. İşçiler ücretli işçi, proleter olarak kalırlar. Kapitalist ilişki ortadan kaldırılmaz, bilakis doruğuna tırmandırılır.” (Engels ,1977, s.441) Engels'in ortaya koyduğu gerçek yıllar sonra hala doğruluğundan hiçbirşey yitirmeden bugün için de geçerlidir. Kapitalizm insanları ücretli köleler haline getirip onlara yarattığı tüketim toplumuyla içinden çıkamayacağı bir kapalı bir kutuya mahkum etmiştir.

Kapitalizmi en doğru şekilde ortaya koyan ve onun karşısına tek seçeneği koyma cesaretini gösteren Marksizm hala eleştirel bakış açısına sahip olanlar için önemli bir

başvuru kaynağıdır. “Marksist teori, devleti sınıflar üstü, nötr bir kurum olarak değil kapitalist sınıf egemenliğinin bir aygıtı olarak görmektedir.” (Yılmaz, 2002, s.144) Bu kurum üretim araçlarını elinde bulunduran sınıfa hizmet etmekte ve onun egemenliği altında bulunmaktadır. “Aynı şekilde Marksist perspektife göre, modern hukuk kuralları, insan aklının tarihsel gelişimi sonucunda bulduğu, insanlar arasındaki ilişkilerle ‘doğru’ları kayıran, adil kurallar değil, kapitalizm ile birlikte ortaya çıkmış ve kapitalizmin mevcudiyeti ile istikrarı açısından kritik işlevler icra eden düzenlemelerdir.” (Yılmaz, 2002, s.144) Marx’ı yeniden yorumlayan Lenin ise demokratik cumhuriyet kavramının sadece kapitalizmin gerçek yüzünü gizlediğini ve bu sistemin işçi sınıfını kandırmak için kullanılan bir oyun olduğunu ileri sürmektedir. “Marksist perspektif demokrasiyi de işçi sınıfının içerilmesi ve düzenin sürdürülmesinin en önemli araçlarından biri olarak görmektedir. Lenin’in ünlü formülasyonunda ifadesini bulduğu gibi, ‘demokratik cumhuriyet kapitalizmin düşünülebilecek en iyi politik kılıfı’dır.” (Yılmaz, 2002, s.145) İnsanlar kapitalist sistemi ve onun parlamenter demokrasi dediği şeyi en özgürlükçü yönetim şekli olarak görmekte ve bu yanılsama ile yaşamaktadır.

Reel sosyalizmin iflası sonrasında kapitalizmin tek doğru ekonomik sistem olduğunu iddia eden kapitalist ideologlar Marx’a ve kuramına sürekli saldırmakta ve sosyalizm umudunu yok etmek için ellerinden geleni yapmaktadır. Bu ideologlar tüm arayışların kapitalizm içinde olması gerektiği görüşünün ispatlandığını ileri sürmektedir. Lenin’in belirttiği gibi siyasal mekanizmanın eksikliklerine rağmen kapitalizmin siyasal gücü demokratik cumhuriyette güvenliktedir. “Demokratik cumhuriyet, kapitalizmin olanaklı olan en iyi politik biçimidir; çünkü sermaye, demokratik cumhuriyeti ele geçirdikten sonra, iktidarını öyle sağlam, öyle güvenli bir biçimde kurar ki, burjuva demokratik cumhuriyetindeki hiçbir kişi, kurum ya da parti değişikliği, onu sarsamaz.” (Lenin, 1978, s.24) Lenin kapitalizmin demokratik cumhuriyet ile güvenliğini ve geleceğini garanti altına almaya çalıştığını ortaya koymaktadır. Fukuyama ise Lenin’in emperyalizm konusundaki düşüncelerini şöyle aktarmaktadır;

“1914 yılındaki *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* başlıklı ünlü broşüründe, Lenin, Avrupa kapitalizminin niçin işçi sınıfının sürekli yoksullaşması yerine onun yaşam standardının yükselmesine ve kendinden görece hoşnut bir sendikal zihniyete yol açtığını açıklamaya çalışır. Lenin’e göre kapitalizm, sömürüyü Avrupa’nın ‘sermaye fazlası’nın yerli işgücü ve hammadde tarafından emilebildiği sömürgelere ihraç ederek zaman kanmıştır.

‘Tekelci kapitalistler’ arasındaki rekabet, Üçüncü Dünya’nın politik bakımdan paylaşılmasına ve sonunda da kapitalist ülkelerdeki çatışma ve savaş ve devrimlere yol açmıştır. Lenin, Marx’tan farklı olarak kapitalizmin sonunu getirecek belirleyici çelişkinin, gelişmiş dünyanın içindeki sınıf mücadelesi değil de, gelişmiş Kuzey ile azgelişmiş ülkelerdeki ‘dünya proletaryası’ arasındaki sınıf çelişkisi olduğunu savunur.” (Fukuyama, 1999, s.109)

İdeolojilerin sonunu ilan eden Fukuyama, Marx ve Lenin’den alıntılar yaparken onların yanlışlığını kanıtladığını iddia etmektedir. Ancak gerçek çok farklıdır ideolojiler insanlık yeryüzünde varoldukça düşündükçe ve daha iyisini istedikçe varolacaktır. Kapitalizm en iyi ekonomik ve en demokratik sistem olarak sunulsa ve başka alternafinin olmadığı iddia edilse bile bilimsel anlamda ya da sosyolojik anlamda bu gerçekliği ifade etmemektedir. Toplumsal anlamda sınıflar varolduğu sürece sınıflar arasında çatışma her anlamda toplumsal yaşamda kendisini gösterecektir. Sınıf çatışması olduğu sürece bunun ideolojisini ortaya koyan Marksizm bir alternatif olmaya ya da alternatif toplumsal-ideolojik hareketler yaratılmasına devam edilecektir.

Kapitalist toplum sınıflardan oluştuğu ve sınıf mücadelesi sürekli varolduğu için, üretim araçlarının sahibi egemen sınıf olan burjuvazi, kendi varlık koşulu olarak kapitalist üretim ve mülkiyet ilişkilerini korumak ve sürdürmek zorundadır. Bunu, toplumsal ideolojik ve siyasal egemenliği sayesinde sürdürür. Sistemin bütün alanlarına nüfuz etmiş olan kurumları ve gelenekleri ile ideolojik olarak sömürüyü gizleyerek varolan mülkiyet ilişkilerinin herkesin yararına olduğunu sunar ve ‘rıza’yı sağlarken, esas olarak zoru içeren siyasal iktidarı devlet ile egemenlik sisteminin işleyişini sağlar. Bu bağlamda ideoloji aynı zamanda devletin zorunu ve sınıf yapısını gizleyen bir işlev görevini de görür.

Kapitalizme ve onun küreselleşmesine karşı küresel ve yerel direnişler giderek artmaktadır. Kapitalizm çevreyi kirletmekte ve dünyayı hızla yıkıma götürmektedir. Ancak kapitalistler açısından temelde değişen fazla bir şey yoktur. Kapitalizm insanlık için değil daha fazla kar etmek için ortaya çıkan ve sistemdir ve egemenler bu sistemin varlığını sürdürmesi için sonuna kadar mücadele edecektir.

3. İDEOLOJİ VE DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITLARI

Kapitalist toplumlar rızanın sağlanmasında ideolojik aygıtta önemli bir rol atfetmektedir. Bu anlamda Devletin İdeolojik Aygıtları sahneye çıkmakta ve görevini yerine getirmektedir. Medya, sermayenin kar elde ettiği bir sanayi ürünü olmakla kalmaz, egemen sınıfın ideolojik hegemonyasını kurmasının ve sürdürmesinin bir aracıdır. Bunun için egemenlerin, toplumsal anlamda sürekli değişen koşullara uygun olarak ideolojik yeniden üretimini gerçekleştirmesi ve bu ideolojiyi toplumu oluşturan bireylere ileterek ve onların bu düşünceleri özümsemesini sağlayarak, ideolojik hakimiyeti ve denetimi sağlaması gereklidir. Üretim araçlarına ve şiddet araçları tekeline sahip olmak egemenlerin sistemlerini sürdürmesine yetmez, egemen sınıf topluma kendi ideolojisini (yani kendi doğrularını ve gerçeklerini) benimsetmek zorundadır. Büyüklü küçüklü ve çeşitli görüşlere sahip sermaye gruplarının ve tekellerinin sahip oldukları güçle bütün kontrolü ellerinde tuttukları medya sektörünün, burjuva devletle ve siyasi yapıyla da son derece karmaşık ilişkileri mevcuttur.

3.1 İdeoloji

“İdeoloji” terimi ilk defa Fransız Devriminin ardından Fransız Aydınlanmacıları tarafından düşünceler bilimi yerine kullanıldı. Terimi ortaya atan Fransız filozofu Destutt de Tracy, ‘ideoloji’yi zoolojinin bir bölümü olarak kullanmıştır. İdeoloji ‘düşüncelerin bilimi’ anlamını karşılaması amacıyla kullanılmıştı. “Eğitsel ve toplumsal reformların niteliğine ve yaygınlaştırılmasına yönelik tartışmaların egemen olduğu bu dönemde, Fransız materyalistleri kendi felsefelerini ve ideallerini tanımlamak üzere ideoloji terimini kullanmaya başlıyorlar.” (Çelik, 2005, s.28) Bu anlamda ideoloji terimi ilk kez Fransa’da Fransız filozoflar tarafından kullanılmıştır. “Bu filozoflar, düşünce (*idea*) biliminin (*logos*) tam tercümesi olarak *ideologie*, bu bilimle uğraşmaları nedeniyle kendilerini adlandırmak üzere de *ideologues* kelimelerini tercih ediyorlar.” (Çelik, 2005, s.28) İdeoloji farklı şekillerde yorumlanıyordu Fransızlara göre; “İdeoloji sözüyle karşılanması önerilen düşünce biliminin amacı, düşüncelerimizin doğal kökenlerini araştırmak, yanılsamaları ve yanılgıları açığa çıkartarak toplum hakkındaki doğruları toplumsal reformların hizmetine sunmaktır.” (Çelik, 2005, s.29) İdeoloji başlangıçta farklı anlamlarda kullanılıyordu. “İlk zamanlar ideoloji geleneksel inançlar ve bunlarla birlikte varolan yapıların parçalanmasını amaçlayan devrimci düşünce anlamının yerini tuttu. Onun karakteristik belirtileri bir yandan mantıki bir sistem oluşu

ve ampirik nedenselliğin kanunlarını kavrama iddiası, diğer yandan ütöpik sosyal ve ahlaki görünüm almasıydı. (Bluhm, 1983, s.15) Diğer taraftan ise ideoloji bilimsel anlamda pozitif olarak ele alınırken politik anlamda negatif bir bakışla ele alınıyordu. “İdeolojinin onu savunanlarca verilen ilk anlamı, günümüzde onu ‘bilim’ kelimesine bağlayan çağrışımlara benzer pozitif bir çağrışımdı. Onun politik pratiğe uygulanması hemen ona küçük düşürücü, aşağılayıcı bir anlam kazandırdı. ” (Bluhm, 1983, s.16) Günümüzde eleştirel düşünceye göre ‘egemen ideoloji’ iktidara sahip olan gücün toplumu egemenliği altında tutmak ve denetlemek için kullandığı ve sürekli insanları aldattığı bir sistemdir, diğer taraftan ezilenlerin ideolojisi ise iktidar hedefli bir düşünce sistemidir.

İdeoloji konusunda dikkate değer düşünürlerden biri olan Terry Eagleton bu konuda şöyle diyor; “İdeoloji terimi, kullanışsız ölçüde geniş, düşüncenin toplumsal belirlenimi anlamından yanlış fikirlerin yayılmasının yönetici sınıfın doğrudan çıkarlarına olduğuna dair şüphe uyandıracak ölçüde dar fikre kadar geniş bir yelpaze oluşturan tarihsel anlamlara sahiptir.” (Eagleton, 1996, s.304) İdeoloji başlarda olumsuz anlamda ele alınmış ve böyle yorumlanmıştır. Sonrasında ise ideoloji farklı bir anlamda ele alınmaya başlanmış ve siyasal anlamda önemli bir yere oturtulmuştur. “İdeoloji, çoğunlukla, göstergeler, anlamlar ve değerlerin bir egemen toplumsal iktidarın yeniden üretilmesine katkıda bulunma tarzları anlamına gelir; aynı zamanda siyasal çıkarlar ile söylem arasındaki her anlamlı konjoktürü ifade eder.” (Eagleton, 1996, s.304) Egemen güçler bir yandan önceden kurulan yapıda muhalifler tarafından oluşturulan yarıkları tamir ederken bir yandan da yeni muhalif söylem ve eylemleri inceleyerek olası saldırılara karşı yeni yapılar oluşturarak kendilerini yeniden üretirler. Kısacası, yeniden-üretim ‘kurulu düzenin kurallarına boyun eğmenin’ yani egemen ideolojiye tabi olmanın da yeniden üretimidir.

İdeoloji sözcüğünün birçok farklı kullanımı ve tanımı vardır. Marx, eserlerinde, net bir ideoloji tanımlaması yapmadı. Onun özel olarak ideoloji üzerine yazdığı bir metin bulunmamaktadır. Marx’ın ‘erken dönem’ eserleriyle ‘geç dönem’ eserlerindeki ideoloji yaklaşımı arasında çelişkiler, en azından farklılıklar bulunduğunu iddia edebilmesinin nedenlerinden biri belki de bu durumdur. Marx’ın negatif ideoloji kavramsallaştırması, kapitalist üretim tarzının kazandığı yeni biçimlerin ciddi bir eleştiriyile ele alınması açısından hala önemlidir.

Marx ideolojinin negatif anlaşılışını ortaya koymuştur, buna göre ideoloji yanlış bilginin ya da yanılsamalı düşüncenin bizzat kendisidir. Marx ideoloji ile ilgili şunları söylemektedir:

“Fikirlerin, anlayışların, ve bilincin üretimi, her şeyden önce doğrudan doğruya insanların maddi faaliyetine ve karşılıklı maddi ilişkilerine, gerçek yaşamın diline bağlıdır. İnsanların anlayışları, düşünceleri, karşılıklı zihinsel ilişkileri, bu noktada onların maddi davranışlarının dolaysız ürünü olarak ortaya çıkar. Bir halkın siyasal dilinde, yasalarının, ahlakının, dininin, metafiziğinin vb. dilinde ifadesini bulan zihinsel üretim için de aynı şey geçerlidir. Sahip oldukları anlayışları, fikirleri, vb. üretenler insanların kendileridir, ama bu insanlar, sahip oldukları üretici güçlerin belirli düzeydeki gelişmişliğinin ve bu gelişkinlik düzeyine tekabül eden -ve alabilecekleri en geniş biçimlere varıncaya kadar- karşılıklı ilişkilerinin koşullandırdığı gerçek, faal insanlardır. Bilinç hiçbir zaman bilinçli varlıktan başka bir şey olamaz ve insanların varlığı, onların gerçek yaşam süreçleridir. İnsanlar ve sahip oldukları ilişkiler tüm ideolojilerinde sanki *camera obscura*'daymış [karanlık oda. -ç.] gibi başaşağı çevrilmiş bir biçimde görülüyorsa, nesnelerin gözün, ağtabakası üzerinde ters durmalarının onların dolaysız fiziksel yaşam süreçlerinin yansıması olması gibi, bu olgu da, insanların tarihsel yaşam süreçlerine aynı şeyin olmasından ileri gelmektedir.” (Marx, 2004, s.42)

Marx burada gerçekliğin ters çevrimine değinerek ideolojinin gerçekliğin bir çarpıtılması olduğunu net bir şekilde vurgulamaktadır. Ters dönmüş imge metaforu ve ayna imgesi insanların kendi çıkarlarını ‘sahte bilinç’ yüzünden başka yerlerde aramalarına neden olmaktadır. Daha sonra fikrini değiştiren Marx’a göre *sahte bilinç* bireylerin bir yanlış görmesi meselesi değil, genel toplumsal yapının maddi temeli tarafından belirlenmesi meselesidir. Metaların üretiminden dolaşımına kadar tüm maddi süreçler ideolojinin temelini oluşturur; yani metaların fetişist niteliği, ‘belirli bir bilinç’in oluşmasına ve yayılmasına neden olur.

“İster yanılsama ve mistifikasyondan ve din eleştirisinden, ister meta fetişizmi teorisinden ve kapitalizmdeki diğer şeyleşme biçimlerinden söz etsin, Marx’ın ideoloji düşüncesini kullanışı, tartışmasız biçimde ‘eleştirel’ bir kavrayışa dayanır. Laarrain’in terimleriyle, ideolojiyi düşüncenin bir tür çarpıtılması olarak kavraması anlamında ‘olumsuz’ bir kullanımdır.” (Barrett, 1996, s.29) Olumsuz okuma, ideolojinin toplumsal gerçekliği çarpıttığını, bozduğunu ve toplumsal çelişkileri sakladığını ve bu nedenlerle de egemen gücün egemenliğinin yeniden üretimini sağladığını ileri sürer.

Engels Marx’ın erken dönem çalışmalarında olduğu gibi ideolojiyi yanlış bilinç olarak tanımlar:

“İdeoloji, düşünür denen kişinin gerçekten bilinçli olarak bütünlediği bir süreçtir; ama bu, yanlış bilinçlilik. Düşünürü iten devindirici güçler ona bilinmez kalır; yoksa bu ideolojik bir süreç olmazdı. Düşünür, o yüzden düzmece ve yansıtılan itici güçler imgeler. Çünkü bu, biçimini de içeriğini de salt usavurmadan, ya kendisinin ya da öncellerinin usavurmasından türettiği ussal bir süreçtir. Düşünür yalnız düşünce gereciyle çalışır... bütün eylemine düşünce aracılık ettiği için, bütün eylem ona sonunda düşünceye dayandırılmış görünür.” (Engels,1993, s.29)

Marx’ın ideoloji ile ilgili olumsuz yaklaşımı etkisini oldukça uzun zaman sürdürmüştür. “Engels’in Marx’ı yorumunda ve bundan sonra da Marksizm’in içerisinde yer alan birçok yönelimde ideolojiler ‘yanlış bilinç’in biçimleridir, yani popüler ancak yanıltıcı inançların statükoyu meşrulaştırmak ve işçilerin gerçek sosyoekonomik durumlarını gizlemek için yöneten sınıf tarafından aşılmasıdır.” (Van Dijk, 2003, sf.16) Bu olumsuz anlam daha sonra farklı bir anlam kazanmasına rağmen “çok yakın zamana kadar bu olumsuz ideoloji kavramı –yani baskın grupların kendilerine hizmet eden düşünce sistemleri- geçmişte geleneksel olarak, gerçeğin ve bilimsel bilginin karşısında kullanılmış olan sosyal bilimlerde yaygınlaşmaktadır.” (Van Dijk, 2003, sf.16) Ancak bu olumsuz yaklaşım Lenin’le birlikte ortadan kalkmıştır. Raymond Williams bu konuya değinirken şöyle bir açıklama yapıyor;

“Burada, ideoloji kavramının yirminci yüzyıldaki belirlenimlerinde izlenen üç başka eğilime de değinelim. İlk olarak bu kavram Hem Marksizm hem de başka alanlarda ‘belirli bir grup ya da sınıfın inançlar dizgesi’ (‘gerçek’ ya da ‘yanılsama’ konularına değinmeden ancak toplumsal durum ve çıkarları ve toplumsal durumun tanımlayıcı ya da oluşturucu anlamlar ve değerler dizgesini olumlu açıdan göz önünde bulundurarak) olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla ‘sosyalist ideoloji’den tarafsız olarak hatta onu onaylayarak söz etmek mümkündür. Aşağıda Lenin’den alıntılanan ilginç bir örnek vardır:

Sosyalizm proleteryanın savaşımının ideolojisi olduğu için herhangi bir ideolojinin geçirdiği doğum, gelişme ve pekişme gibi genel koşulları geçirir, yani bu ideoloji insan bilgisinin bütün malzemesini temel alır, yüksek bir bilim, bilimsel çalışma düzeyini gerektirir... Proleteryanın kendiliğinden gelişen sınıf savaşımında başlıca güç olarak ideologlar tarafından sosyalizm ileri sürülür.” (Williams, 1990, s.58)

Kapitalizmin toplumu yanlış biliçlendiren ve yanıltan egemen ideolojisine karşı Lenin’in önerisi halkın gerçekleri görmesini sağlayan ezilenlerin ideolojisi geçirilmelidir yani sosyalizm.

Lenin’e göre “Alternatif bir ideoloji ancak sosyalist entelejensiya tarafından yayılabilir, çünkü burjuva ideolojisi hakim ideolojidir: O kadar uzun zamandır ortadadır ki topluma bakışın doğal tarzı olarak görünmektedir; bu yüzden, yalnızca öncü partinin

müdahalesiyle işçiler doğru yöne yöneltiler. Üstüne üstlük, Marksizm nesnel gerçekliğe tekabül eden bir ideolojidir.” (McLellan, 1999, s.42) Bundan hareketle sosyalist ideolojiyi savunmak, egemen ideolojiye karşı ezilen sınıfın kendi ideolojisini ikame etmek ve iktidarı ele geçirmek için mücadele etmek gereğini ortaya koymaktadır. Dışarıdan taşınan bu ideoloji egemen ideolojinin karşısındadır ve bu iki ideoloji çatışma halindedir. Bu anlamda sadece egemen ideoloji değil ezilen sınıfın ideolojisinin de bulunduğunu göz önünde tutmak gerekmektedir. “İdeoloji yönetici sınıfın işçileri sonsuza kadar kandırmak ve böylece onların (sözde) önceden belirli tarihsel rollerini oynamalarını engellemek için dayattığı bir ‘aldatmaca’ değildir. İdeolojiler maddi gerçeklikler dünyasındadırlar ve kendileri maddi güçtürler.” (Hall, Lumley ve McLennan, 1983, s.144) Gramsci ise ideolojiyi farklı bir yere koymuştur. “Gramsci için ideoloji, zorunlu bir parçası olduğu sosyal biçimleniş gibi, kompleks, karmaşık ve çelişkili bir birliğe sahiptir. Althusser’in tersine, Gramsci örneğin, ideolojinin maddi sosyal rolüne ek olarak, epistemolojik bir tanım önermez. Gramsci için, ideolojiler sıfatıyla ideolojiler çok tutarlı olmakla birlikte ne doğru, ne de yanlıştır. İdeoloji prensip olarak (ekonomik mücadelenin cereyan ettiği) yapı ile karmaşık üst yapı alanını bir araya getiren, birbirine tutturan ‘harç’ olarak kabul edilir.” (Hall, Lumley ve McLennan, 1983, s.145) Bu bağlamda Gramsci ve Althusser’in ideolojiye bakışları birbirinden oldukça farklıdır. Ancak yine unutmamak gerekir ki Althusser’in özgün Devletin İdeolojik Aygıtları kavramının temeli Gramsci’nin hegemonya kavramından ve baskı/rıza çözümlemelerinden doğar.

Althusser ideolojideki yabancılaşmayı da inceler; ideolojide insanların kendi gerçek varlık koşullarındaki ilişkileri değil, yaşanan ancak hayali olan ilişkileri yaşadığı için ideolojinin bilince değil bilinçdışına dair bir kavram olduğunu ileri sürer:

“İdeoloji, derinden bilinçdışıdır... İdeoloji elbette bir temsil sistemidir: ama bu temsiller, çoğu zaman ‘bilinç’le alakasızdır. Bunlar çoğu zaman imgelerdir, kimi zaman kavramlardır, ama öncelikle insanların büyük çoğunluğuna, onların ‘bilincinden’ geçmeden, kendilerini yapılar olarak dayatırlar. Bunlar, algılanan-kabul edilen - maruz kalınan kültürel nesnelerdir ve insanların hâkim olamadığı bir süreçle işlevsel olarak insanlar üzerinde etkide bulunurlar. İnsanlar kendi ideolojilerini... Asla bir bilinç biçimi olarak değil, kendi ‘dünya’larının bir nesnesi olarak - kendi ‘dünya’ları olarak yaşarlar... Demek ki, ideoloji insanların kendi dünyalarıyla yaşanan ilişkilerini içerir. Ancak bilinçsiz / bilinçdışı olma koşuluyla ‘bilinçli’ gözükse bu ilişki, aynı şekilde, karmaşık olma koşuluyla da basit olabilir; basit bir ilişki değil, ilişkilerin ilişkisi, ikinci dereceden bir ilişki olma koşuluyla basit olabilir.

İdeolojide, insanlar, gerçekten de, kendi varlık koşullarıyla ilişkilerini değil, kendi varlık koşullarını yaşama tarzlarını ifade ederler: bu hem gerçek ilişkiyi, hem de ‘yaşanan’, ‘hayali’ ilişkiyi içerir.” (Althusser, 2003, s.283)

Burada ideoloji bağlamında toplumsal anlamda düşünsel yapıda hayal ve gerçek birbirine karışmış gibi görünse de gerçekte insanlar açısından çok basit ve sıradandır. Egemenlerin ideolojisi toplumun bütününe yayılmalı ve her hücrelerine işlemelidir. Ancak toplumsal yapı homojen bir gruplaşmadan ibaret değildir ve içinde çok çeşitli katmanları barındırır. “Gramsci’nin toplumsal blokun ideolojik birliğinin sağlanması sorunsalı, düşünsel anlamda bir gelişmişlik düzeyine sahip olan insanla, sokaktaki adamın yönetici sınıfın nasıl egemenliği altında tutulacağı, dolayısıyla yönetici sınıfın yönetiyor olmasının devam etmesi sorunudur.” (Özbek, 2000, s.128) Gramsci bu sorunları derinlemesine incelemiş ve toplumsal katmanları tanımlamıştır.

Althusser ideoloji kavramını Marksist açıdan ele almış ve Gramsci’den sonra bu konuda en çok çalışan kuramcı olarak daha önce değinilmemiş bazı noktaları derinliğine ele almıştır. Althusser’e göre; İdeoloji, bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları imgesel ilişkinin imgesel bir ‘tasarımlanmasıdır. İdeoloji maddi bir var oluşa sahiptir. Her ideoloji ancak bir özne aracılığı ile ve özneler için varolabilir.

Zizek, ideolojiyi şöyle tanımlamaktadır; “ ‘İdeoloji’ toplumsal gerçekliğe bağımlılığını yanlış-tanıyan düşünömcü bir tavırdan, eylem-odaklı bir inançlar kümesine, bireylerin toplumsal bir yapıyla aralarındaki ilişkiyi yaşamalarını sağlayan vazgeçilmez mecradan hâkim bir siyasi iktidarı meşrulaştıran yanlış fikirlere kadar her şeyi adlandırabilir. Tam ondan uzak durmaya çalıştığımızda ortaya çıkıveriyor gibidir, açıkça orada bulunduğunu sandığımız zamansa ortaya çıkmaz.” (Zizek, 2006, s.48)

Özne ve ideoloji konusu da önemle ele alınması gereken konulardan biridir. “İdeoloji her şeyden önce bir temsildir. Temsil ettiği şey ise toplumsal ilişkilerimizi yaşama biçimimizdir. İdeoloji, insani varlıkları birer toplumsal özne olarak kurar ve bu özneleri bir toplumdaki egemen üretim ilişkilerine bağlar.” (Eagleton, 2005, s.41) Althusser’in ‘çağırma teorisi’, otoritenin özneye seslendiği bir politik-enstantane sunar. Otoriter sesleniş, özne arkasını dönüp bakmadığı sürece ona bir vaatte bulunur, bakıp da otorite ile karşı karşıya geldiğinde ise onu bir özne olarak kurar. “İdeolojinin var oluşuyla, bireylere özne olarak seslenilmesi, tek ve aynı şeydir.” (Althusser, 2003, sf.104) İdeolojik aygıtlar insanların toplumdaki varoluş koşullarını yanılsamalı bir

biçimde algılamasına neden olur ve yanılsama içinde toplumsal ilişkiler maddi dayanaklarından bağımsızlaştırılarak, imgesel ve hayali ilişkiler olarak algılanır. Marx bunu “meta fetişizmi” kavramı ile anlatır. Meta fetişizmi yüzünden, yani emeğin toplumsal karakteri maddi ürünlerden koparıldığı için, insani ilişkiler şeyler arasındaki ilişkiler gibi algılanır. Toplum, kendi ürettiği maddi ya da düşünsel ürünleri kendisinin dışında ve kendisinin denetleyemediği güçler olarak görür. Meta fetişizmi tüm kültürel pratikleri de kapsamaktadır. Böylece toplum ‘şey’leşir, toplumsal farkındalık yitirilirlirken, toplum egemen gücün hegemonyasına teslim olur.

Althusser’in ideoloji kuramı toplumsal varoluş koşullarını temel alır ve toplumsal bilkincin bu koşullarda nasıl yapılandığını çözümlemeyi amaçlar:

“İdeoloji bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları imgesel ilişkinin bir ‘tasarımlanmasıdır’... Marksist bir dil kullanırsak, üretim, sömürü, baskı ideolojikleştirme ve bilimsel pratik etmeni konumunda bulunan bireylerin gerçek varoluş koşullarının tasarımılanması, son kertede üretim ilişkilerinden ve üretim ilişkilerinden türeyen ilişkilerden kaynaklanıyorsa şöyle diyebiliriz: her ideoloji, yarattığı ve imgesel olması zorunlu çarpıtmasında, var olan üretim ilişkilerini (ve de bu ilişkilerden türeyen öteki ilişkileri) değil, ama her şeyden önce, bireylerin üretim ilişkileri ve bu ilişkilerden türeyen ilişkilerle kurdukları (imgesel) ilişkiyi tasarımılar. Demek ki, ideolojide tasarımılanan, bireylerin var oluşunu yöneten gerçek ilişkiler sistemi değil, bu bireylerin boyun eğerek yaşadıkları gerçek ilişkilerle kurdukları imgesel ilişkidir” (Althusser, 2003, s.89-92).

İdeoloji bir eylem klavuzu görevini de görebilir. Ayrıca muhalif ideolojinin sadece varolanı tanımlaması yeterli değildir, gerçekte ideolojinin asli işlevi sınıfa yol göstermek ve dünyayı değiştirmektir. “İdeoloji tarihin olumsal bir uru ya da sapması değildir: Toplumlara tarihsel yaşamının temel bir yapısıdır. Bununla birlikte, ideolojinin gerekliliğinin varlığı ve kabulü, ideoloji üzerinde etkiye bulunmayı ve ideolojiyi tarih üzerine yansıyan eylem aygıtına dönüştürmeyi mümkün kılabilir” (Althusser, 2003, s.283). Bu anlamda Lenin’in ve ardıllarının yaptığı ideolojiyi bir eylem aracı olarak kullanarak toplumsal uyanışı sağlamak ve iktidarı almaktır.

İdeoloji kavramı birkaç sözcükle tanımlanamayacak kadar geniş ve karmaşıktır. Marksist açıdan bakıldığında devletin ideolojisini ve ideolojik aygıtlarını tartışan yaklaşımlar bize yaşamı sorgulamada ve egemenlerin gerçek amaçlarını anlamada yardımcı olmaktadır. Kafalarımızda yaratılan sahte gerçekliklerden ve bu hayal dünyasından ancak egemen ideolojinin her şeyi ters gösteren aynasını kırarak kurtulabiliriz.

3.2 Devletin İdeolojik Aygıtları

Klasik Marksist anlayışın aksine Althusser, üst yapıya -devletin baskı aygıtının yanına- devletin ideolojik aygıtlarını da ekler. Bunların devlet iktidarını ele geçirmede, devlet aygıtını yenilemede ve üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesinde önemli rol oynadıklarını savunur ve özellikle ideoloji - özne ilişkisini vurgular. İdeolojinin nasıl olup da bireylerden özneler ürettiğini ve varolan üretim ilişkilerinin yeniden-üretiminde nasıl etkin olduklarını, kendine has üslubu ve keskin sınıfsal perspektifiyle analiz eder. Althusser'e göre, Devletin İdeolojik Aygıtlarının özel ya da kamusal olması pek önemli değildir. Önemli olan, işleyişleridir. Özel kurumlar da, aynen devletin ideolojik aygıtları gibi işleyebilirler. "Devletin ideolojik aygıtları, üretim ilişkilerinin yeniden-üretimini ancak tek bir koşulla, yani bir bakıma kendi müdahaleleri sayesinde, üretim ilişkilerinin işleyişini gerçekleştirmek koşuluyla sağlarlar" (Althusser, 2003, s.121). Gramsci'den etkilenen Althusser devletin baskı aygıtları (ordu, polis vb.) ile Gramsci'nin sivil toplum kurumlarını anımsatan devletin ideolojik aygıtları (eğitim, aile, medya, kilise, siyasi partiler vb.) arasında keskin bir ayrım olduğunu belirtir: "Baskıcı olduğunu kesin bir biçimde söylediğimiz devlet aygıtı, organik bir bütün olarak gösterir kendini; daha kesin olarak söylersek: doğrudan doğruya ve bilinçli olarak, tek bir merkezden yönetilen ve merkezileşmiş bir beden olarak gösterir kendini" (Althusser, 2003, s.54). Devletin baskı aygıtları iktidarın şiddete dayalı gücüdür ve iktidarla doğrudan bir bağı vardır, yani toplumla doğrudan bir karşıtlık içerisindedir.

Buna karşın "Devletin İdeolojik Aygıtlarında (DİA) ise durum değişiktir. Bu aygıtlar çoğul olarak var olurlar ve görece bağımsız bir maddi oluşa sahiptirler. Althusser Devletin İdeoloji Aygıtlarını şöyle tanımlıyor:

"DİA'lar devletin baskı aygıtıyla aynı şey değildirler. Marksist kuramda, devlet aygıtının şunları kapsadığını anımsatalım: Hükümet, İdare, Ordu, Polis, Mahkemeler, Hapishaneler, vb. ki bunlar bundan böyle bizim devletin baskı aygıtı adını vereceğimiz şeyi oluştururlar. Baskı sözcüğü, söz konusu devlet aygıtının hiç olmazsa en uç noktada (çünkü örneğin, idari baskı fiziksel olmayan biçimlere de bürünebilir) 'zor kullandığını' belirtir.

Devletin İdeolojik Aygıtları dediğimizde, gözlemcinin karşısına, birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumlar biçiminde dolaysız olarak çıkan belirli sayıda gerçeklikleri belirtiyoruz...

Dinsel DİA (farklı kiliselerin oluşturduğu sistem)

Öğrenimsel DİA (farklı, gerek özel gerekse devlet okullarının oluşturduğu sistem)

Aile DİA'sı

Hukuki DİA

Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem)
Sendikal DİA
Haberleşme DİA'sı (basın, radyo- televizyon vb.)
Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.).” (Althusser, 2003, s.168–169)

Althusser'e göre DİA'ları oluşturan kurumların özel ya da kamusal olması pek önemli değildir. Önemli olan işleyişleridir. Özel kurumlar aynen DİA'lar gibi 'işleyebilir'ler. Doğrudan devlet tarafından örgütlenen DİA ile özel sektör tarafından örgütlenen DİA'lar arasında sadece bazı yüzeysel söylem farklılıkları gözlemlenebilir çünkü özde ikisi de aynı amaca hizmet eder; egemen ideolojinin toplumun tüm kesimlerine aktarılmasına ve yeniden üretimine. Althusser'e göre 'hiçbir sınıf DİA'lar içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz.' Althusser yeniden-üretimi egemen gücün maddi, siyasal ve ideolojik koşulları yeniden üretmesi olarak yorumlar ve bunun basit bir tekrar olmadığını vurgular. Yeniden-üretim “daha önceki dağınık ve çelişkili ideolojik öğelerin, yeni karşıt eğilimler ve önceki biçimlere karşı verilen sınıf mücadelesi içinde ve bu mücadele sayesinde kazanılmış bir birlik bünyesinde yenilenmesi ve birleştirilmesi için yapılan sözleşmedir” (Althusser ,2003, s.131).

Devlet baskı aygıtları ile de olsa ideolojik aygıtlarla da olsa hiç bir zaman tam olarak toplumsal alana egemen olamaz. Çünkü ideolojik aygıtların işlevi, egemen ideolojiyi aşılaksa, bu aşılama karşı duranların direnme hakkı vardır ve bir direniş varsa mücadele vardır.

Poulantzas DİA'ları dört temel neden bağlamında açıklamaya çalışır:

“Neden devletin ideolojik aygıtlarından söz edilmelidir; bu aygıtların Devletin bir parçasını oluşturduğu niçin kabul edilmelidir? Dört temel neden sıralayacağım:

1) Eğer devlet bir toplumsal formasyonun bütünlüğünü devam ettiren ve sınıf egemenliğini koruyarak bir toplumsal sistemin üretim koşullarını yeniden üreten bir düzey olarak tanımlanıyorsa, söz konusu kurumların-DİA- bütünüyle bu işlevi yerine getirdiği açıktır.

2) Bu kurumların, ya da ideolojik aygıtların belli bir şekilde varolma ve işleme imkânının koşulu Devlet baskı aygıtının bizzat kendisidir.

3) Dikkate değer bir özelliğe sahip olmalarına karşın, kendi aralarında ve Devlet baskı aygıtıyla olan ilişkilerinde bu ideolojik aygıtların baskı aygıtıyla aynı sisteme ait oldukları bir gerçektir.

4) Ve son neden: Marksist-Leninist teoriye göre, sosyalist bir devrim sadece Devlet iktidarındaki bir yer değiştirme değildir; Devlet aygıtını da 'parçalaması', yani kökten değiştirmesi gerekmektedir.” (Poulantzas, 1977, s.84-85)

Althusser'in açtığı yolda ilerleyen Poulantzas Devletin ideolojik Aygıtlarını neden ciddiye almamız gerektiğini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sayede devleti, ideolojiyi ve devletin kendini nasıl yeniden ürettiğini daha rahat bir şekilde değerlendirme ve anlama imkânına sahip olmaktadır.

Marx, her toplum yapısını belirleyen iki 'düzey'in olduğunu düşünür: 'Altyapı ve üstyapı'. Bu yapıyı Althusser bir bina örneği ile açıklar: "Herkes tüm toplumların yapısının üzerine üstyapının iki katının yükseldiği bir temeli (altyapı) olan bir bina olarak tasarlanmasının kolay bir mecaz, mekâna ilişkin bir mecaz olduğunu kolaylıkla kabul edebilir: Bu bir topiktir. Her mecaz gibi bu mecaz da, bir şeyi gösterir, bir şeyle ilgili bir fikir verir. Neyi? Şunu: Temele dayanmasalardı üstkatların tek başlarına havada duramayacaklarını." (Althusser, 2003, s.25) İdeoloji, üretim ve mülkiyet ilişkileri temelinde incelenmesi gereken bir sorunsaldır. Üretim biçimi yani ekonomik altyapı üzerinde yükseleceği üstyapıyı da belirler. Çünkü maddi üretim gücüne sahip olan egemen güç düşünsel gücü de belirler. "Devletin İdeolojik Aygıtlarının öyle bir özelliği vardır ki, bu aygıtlar, üst-yapıya ait oldukları için, devletin baskı aygıtının koruması ve yardımı sayesinde üretim ilişkilerinin yeniden-üretimini sağlarlar." (Althusser, 2003, s.117) Burada dikkat çeken nokta baskı aygıtlarının koruması ve yardımıdır. Diğer taraftan Althusser şöyle devam eder; "Üretim ilişkilerinin yeniden-üretimini, üretimin v.b. etmeni olan öznelerin 'vicdanında' sağladıkları için, üretim ilişkilerinin ideolojik aygıtlar tarafından söz konusu yeniden-üretim ve bu aygıtların üretim etmeni olan özneler üzerinde yarattığı ideolojik etkilerin, üretim ilişkilerinin kendi işleyişleri içinde sağlandığını belirtmek zorundayız." (Althusser, 2003, s.117) Egemen güç rıza ile toplumsal düşünüş üzerinde hegemonyasını kurmak ve devam ettirmek için ideolojik aygıtlarını kullanır.

Althusser'in görüşlerinin izinden giden önemli ideologlardan Poulantzas' a göre ideolojik aygıtlar devletin şiddet dışında toplumsal alanda kendisini maddileştirebilmesini ve yeniden-üretebilmesini sağlar;

"Devlet, siyasi hakimiyeti, öncelikle yalnızca baskı, güç ya da 'çıplak' şiddet aracıyla kutsayıp yeniden-üretmez; aynı zamanda şiddeti meşrulaştıran ve hakimiyet altına alınmış bazı sınıf ve fraksiyonların siyasi iktidar karşısındaki konsensüsünü örgütlemeye katkıda bulunan ideolojiye de doğrudan çağrıda bulunur. İdeoloji toplum içinde yansız bir şey değildir: İdeoloji ancak sınıfsal olur. Özellikle de egemen ideoloji, egemen sınıfın başat bir erkenden ibarettir.

Egemen ideoloji böylece devlet aygıtlarında cisimleşir, bu aygıtların rolü aynı zamanda da bu ideolojiyi geliştirmek aşlamak ve yeniden-üretmektedir; bu da toplumsal işbölümünün, toplumsal sınıfların ve sınıf egemenliğinin oluşumu ve yeniden-üretimi içinde önem taşıyan bir olgudur. Bu en başta devletin küresinde yer alan ve *devletin ideolojik* araçları olarak gösterilen bazı aygıtların üstlendiği roldür; bunlar biçimsel olarak devlete ait olabildikleri gibi, ‘özel’ bir hukuki karaktere de sahip olabilirler: Kilise(dinsel aygıt), okul aygıtı, remi enformasyon aygıtı (radyo, televizyon), kültürel aygıt v.s. egemen ideoloji, şüphe yok ki, meşru fizik şiddet uygulama işini öncelikle üstlenmiş olan aygıtların (ordu, polis, adalet-hapishane, idare) örgütlenmesinde de müdahalede bulunmaktadır.” (Poulantzas, 2004, s.31-32)

Devletin tüm bu sayılan ideolojik aygıtları üstyapıda oluşturdukları hegemonya sayesinde, altyapıdaki kaçınılmaz olan değişime direnebilmekte ve proletaryanın sınıf bilincine ulaşmasını yanlış bilinç ve ideolojilerle önleyebilmektedir. “Poulantzas’a göre sınıf mücadelesi, yapının yeniden üretildiği ve dönüştürüldüğü araçtır. Yapı, belli bir ‘konjonktür’ü anlatır; bu konjonktür esas itibarıyla sınıf mücadelesinin nesnel olarak olası sonuçlarının bir alanıdır.” (Clarke, 2004, s.26) Bu sonuçlar birçok olasılık içerir. “Bu olasılıkların hangisinin gerçekleşeceği somut mücadelenin sonucuna bağlıdır. Ne var ki böylesi bir sonuç, basitçe oyunda rol alan kuvvetlerin göreceli gücü tarafından belirlenmez; zira devletin, kendi yeniden üretimini güvenceye kavuşturmasının bir aracı olarak kapitalist sınıfın egemenliğini sağlama almada çıkarı vardır. Dolayısıyla işlevini yerine getirmek için devlet, egemen sınıfların siyasal örgütü ile işçi sınıfının bunun karşısındaki ideolojik ve siyasal parçalanmışlığına el atar.” (Clarke, 2004, s.26) İdeolojinin yeniden-üretimi egemen gücün maddi, siyasal ve ideolojik koşulları yeniden üretmesi olarak yorumlanabilir ve bu basit bir tekrar değildir. Egemenler kurmuş oldukları yapıda muhalifler tarafından oluşturulan yarıkları tamir ederken, öte yandan yeni muhalif söylem ve eylemleri inceleyerek olası ideolojik hegemonya karşıtı saldırılara karşı yeni yapılar, araçlar ve söylemler oluşturarak kendilerini yeniden üretirler. Bu sayede muhalifleri daha onlar saldırıya geçmeden yenilgiye uğratmış olurlar.

Poulantzas’ın görüşlerine katılmayan Miliband ise başka bir analiz yapmıştır. “Miliband sermayenin siyasal egemenliğini onun ‘ hegemonik ideolojisi’ne değil, siyasal ve ekonomik gücü tekelleştirmesine dayandırıyor; bu da sermayenin, ekonomi üzerinde ve kendi yönetimine meşruiyet kazandıran araçlar üzerinde olduğu kadar, devlet aygıtı üzerinde de dolaylı ve doğrudan denetim kurmasını sağlıyordu.”

(Clarke, 2004, s.28) Egemen güç tüm ideolojik aygıtları ile hem kendi maddi üretim biçimini hem de düşünsel üretim biçimini toplumsala rıza ya da baskı ile aktarır, sonuçta kendini yeniden-üretmesi buna bağlıdır. Egemen güç rıza ile toplumun düşünsel dünyası üzerinde hegemonyasını kurmak ve devam ettirmek için ideolojik aygıtlarını kullanır.

İktidarın tam olarak sağlanması mümkün olmadığı için muhalif ideolojiler de egemen ideolojinin boş bıraktığı alanlara sızarak ve bazen iktidarın bazı alanlarını kullanılmaz hale getirerek karşı-hegemonya üretirler. Muhalif ideolojiler devletin ideolojik aygıtlarının işleyişini yavaşlatır/yıpratır, boş bırakılan alanları kullanıp, dönüştürerek kendi ideolojilerine hizmet edecek şekilde biçimlendirirler. Bununla birlikte; egemenler DİA'larının karşı-hegemonyaya hizmet etmeye başladığını gördüğündeyi işlevlerini azaltır ya da ortadan kaldırır, yani DİA'lar iktidar için vazgeçilmez değildir. Ancak eğer karşı-hegemonya iktidar karşısında gücünü koruyamazsa ya da kendi iktidarını kuramazsa iktidar baskı aygıtlarını kullanarak ve DİA'larını yeniden şekillendirerek yani bir anlamda yeniden üreterek yerini sağlamlaştırarak karşı-hegemonyayı geriletir ya da yok eder.

4. HEGEMONYA

Kapitalizm krizlerle ve iç çatışmalarla yaşayan bir sistem olarak toplum üzerinde hegemonyasını kurmak ve rızayı üretmek zorundadır. Ekonomi politik merkezli Marksist yaklaşım “büyük resmi görmeyi hedefler ve küçük parçalarla uğraşmaz. Bu yolla medya ve ekonomi politik ilişkiler üzerinde çıkarımlara ulaşmaktadır. Dünya üzerinde parayı ve iktidarı elinde bulunduranların yakın ilişkilerini irdelemek yaklaşımın ana hedefini oluşturmaktadır. Yaklaşım, kültürel anlatımın yayılım alanı ve çeşitliliği üzerinde de durmaktadır. Kültürel çalışmalar bağlamında ekonomi politik yaklaşım Gramsci’nin ‘hegomanya’ kavramı üzerinde çalışmaktadır.”(Schudson, 1989, s.271) Raymond Williams’ın sözleriyle ise hegemonya, “bir egemenlik biçimi olarak edilgen biçimde var olmaz, sürekli olarak yenilenmek, yeniden yaratılmak, savunulmak ve değiştirilmek zorundadır. Var olan kültürel değerler egemen grupların çıkarlarına en iyi hizmeti verebilecek biçimde yapılandırılırlar ve yorumlanırlar” (Shoemaker ve Reese, 1991, s.151) Bu bağlamda hegemonya, devletin krizlere ve kırılmalara karşın kendini onararak sürdürmesi, toplumsal anlamda kabul görmesi açısından çok önem verilen alandır.

4.1 Hegemonya Kavramı

Yunanca ‘hegemonia’ sözcüğünden gelmektedir. Bir sistem içerisindeki bir elemanın diğerlerinden üstün, baskın olduğunu belirtir. Antonio Gramsci’nin eserlerinde egemen sınıfın boyun eğenlerin rızasıyla gücü kazanması olarak ele alınmıştır. Zoraki bir yönetim olmayan hegemonya daha çok burjuvazi değerlerine göre işleyen kültürel ve ideolojik bir yöntem olarak anlaşılır. Hegemonya kavramı, siyaset bilimi literatüründe Gramsci’ye atfedilen ve siyasal olgunun, sadece devlet katında değil, tüm toplumsal ilişkileri kapsayıcı bir şekilde var olduğunu ifade eden bir kavramdır. Anderson yaygın olan bu kanının aksine, hegemonya kavramının, Gramsci tarafından kullanılmaya başlanmasından önce de Marksist yazında uzun bir geçmişinin olduğunu ve terimin 1890’lardan 1917’ye kadar Rus Sosyal-Demokrat hareketinin en temel siyasi ifadelerinden biri olduğunu belirtir. “Hegemonya fikri ilk defa Plehanov’un 1883–1884 yazılarında belirmişti. Plehanov hegemonya kavramıyla Rus işçi sınıfının işverenlere karşı ekonomik mücadeleyle yetinmeyip siyasi mücadelede vermesi gerektiğini vurgulamıştı.” (Anderson, 1988, s. 30). Bu arada “Lenin’de Plehanov’a yazdığı bir mektupla Rusya’da işçi sınıfının gerçek hegemonyasını hazırlamanın tek yolu olarak

siyasi bir gazete çıkarma çağrısında bulunur.” (Anderson, 1988, s. 32) Anderson’a göre, “Gramsci’nin hegemonya kavramını kullanışı, doğrudan doğruya Komintern’in işçi sınıfının sermayenin baskısına karşı ortak mücadelede diğer sömürülen sınıflarla, her şeyden önce de köylülükle sınıf ittifakı ve burjuvazinin proletarya üzerindeki egemenliği anlamındaki tanımlamalarından kaynaklanır.” (Anderson, 1988, s.35) Komintern’den hegemonya kavramını alan Gramsci onu daha da geliştirerek onu farklı bir noktaya taşımıştır. “Gramsci’nin katkısı ise, işçi sınıfının feodal bir düzene karşı, burjuva devrimindeki rolü bağlamında üretilmiş hegemonya kavramını, istikrarlı bir kapitalist toplumda işçi sınıfı üzerinde burjuva egemenlik mekanizmasını kapsayacak şekilde genişletmiş olması ve hegemonya fikrine kazandırdığı güçlü kültür vurgusu sayesinde aydınlar konusunda Marksizme açtığı kanaldadır.” (Anderson, 1988, s.41) Gramsci hegemonya kavramını çok tartışılan ve üzerinde durulması gereken bir kavram olarak ortaya koymuştur.

Williams’a göre hegemonya, tüm yaşam pratiklerini kapsayan belirli bir sınıfın egemenliği diğer sınıfın ona eğmesini de içine alan bir kültürdür:

“Hegemonya kavramı egemen sınıfın geliştirdiği ve yaydığı eklemlenmiş ve biçimsel anlamları, değerleri ve inançları dışlamaz. Yalnızca bunların bilinçten farklı olduğunu kabul eder, yani bilinci bu değerler ve anlamlara indirgemez. Tersine egemen olma ve boyun eğme ilişkilerini pratik bilinç ve tüm yaşama sürecinin yoğunlaşması olarak ele alır. Dolayısıyla hegemonya artık ne yalnızca ‘ideolojinin’ üst düzeyi ne de ideolojinin çoğunlukta ‘idare etme’ ya da ‘beyin yıkama’ olarak görülen denetleme biçimleridir. Hegemonya yaşamın tümünü kapsayan pratikler, beklentiler bütünüdür. (Bizim enerji duyularımız kendimizi ve dünyamızı biçimlendiren algılarımız. Hegemonya pratikler olarak yaşantılandığında doğrulayıcı görünen anlamlar ve değerler dizgesidir. Dolayısıyla da toplumda birçok insan için gerçeklik duygusu, toplumun çoğu üyeleri için yaşantılanan gerçekliğin ötesine geçmek çok zor olduğu için, yaşamlarının birçok alanlarında mutlak bir duygu oluşturur.) Başka bir deyişle bu en güçlü anlamıyla bir ‘kültür’dür, ama belirli sınıfların yaşanmış egemenliği ve boyun eğmesi olarak görülmesi gereken bir kültür.” (Williams, 1990, s.88–89)

Hegemonya kuramını geliştirerek günümüz toplum yapısına uygulayan en önemli kuramcı Antonio Gramsci’dir. Hegemonya ‘rızanın örgütlenmesi’ ve ‘bağımlı bilinç biçimlerinin şiddet ya da zora başvurulmadan inşa edildiği süreç’ olarak tanımlanır. “Gramsci sivil hegemonyayı sivil toplum alanına koyarken; politik hegemonyayı devlet alanına yerleştirir. Hegemonya burada iki terimden birine değil ikisine birden yerleşmiştir. Bir başka deyişle sivil toplumla politik toplum arasındaki

ayrım tamamen kaybolur: rıza ile baskı devletin ortak boyutu olur .”(Anderson, 1988, s. 43) Gramsci hegemonya kavramını geliştirmekle kalmamış ‘rıza üretimi’ kavramını da ilk ortaya atan kişi olmuştur.

Hegemonya siyasal iktidarın olduğu her alanda ortaya çıkmaktadır. Siyasal iktidar da insanların toplum olarak bulunduğu her alanda vardır.

Bakal’a göre kurallar ve onlara itaat etme ilişkileri, itiatizsizliği cezalandırılması, rıza siyasal iktidar ilişkilerinin içindedir:

“Sosyalliğin ortaya çıktığı her yerde kurallar ve kurallara göre davranma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. En basitinden en karmaşığına kadar her sosyal düzenlemede, toplumun üyeleri kurallara itaat eder ve bunlara uymayanlar cezalandırılır. Kuralların varlığı ve bunlara boyun eğme yükümlülüğü, boyun eğme aynı zamanda rızayla donatıldığında, ortada siyasi iktidar ilişkisinin bulunduğunu gösterir. Bir başka deyimle, çok basit, çok kapalı, çok az nüfuslu olsa da, en azından bir ilk kuralla belirlendiğı için toplum adını hak eden her düzenleme, mutlaka siyasi iktidar ilişkisi içeren bir yapılanmanın ifadesidir. Bu anlamda, en basitinden en karmaşığına, her toplum siyasi iktidarlı ve siyasi toplumdur. Yalnızca söz konusu siyasi iktidar ilişkisinin niteliğı, toplumun tipi değıştikçe onunla birlikte değışir.” (Bakal, 1998, s.350)

Bu bağlamda her türlü toplumda bir hegemonik süreç vardır ve farklı şekillerde kendini göstermektedir.

Gramsci, hegemonya kavramını Lenin’den ödünç almıştır. Ama çerçevesini daha geniş tutmuştur. Lenin’in ‘hegemonya’ deyince; demokratik bir devrimde işçi sınıfının önderliğini belirtiyordu. Gramsci bunu kabul etmekle beraber sadece geri kalmış ülkelerle sınırlı tutmaz ve gelişmiş ülkeler için de düşünür. Ayrıca Gramsci’ye göre hegemonya sadece işçi sınıfının uyguladığı bir şey değildir, burjuvazi de bunu uygulamaktadır.

Ve bütün öngörülere rağmen gerçekleşmeyen devrimlere bakınca; öyle görünüyordu ki, kapitalizm her zaman olduğundan daha güçlü bir haldeydi ve Gramsci’ye göre salt şiddet, siyasi ve ekonomik zor yoluyla yani devletin baskı aygıtlarıyla değil aynı zamanda ideolojik olarak burjuva değerlerinin herkesin 'ortak düşüncesi' haline geldiğı egemen kültür yoluyla da idare ediyordu. Yani devlet baskı araçları yerine ideolojik aygıtlarını kullanıyordu, bu kapitalizmin kendini yeniden-üretebildiğinin bir göstergesiydi. Bu sayede uzlaşmaz iki sınıf olarak görülen işçi sınıfı ve kapitalistler arasında bir uzlaşma kültürü gelişiyor ve ezilenler kendi iyiliklerini

burjuvazinin iyiliğiyle özdeşleştiriyor, karşı çıkmak bir yana statükonun -yani egemen ideolojinin- devamına gönüllü olarak yardım ediyorlardı.

Lenin toplumdaki egemen gruba karşı mücadelede zor kullanılması gerektiğini ve bu mücadelenin politik toplumda gerçekleşeceğini ileri sürmektedir, ancak, Gramsci bunun daha çok sivil toplumda olacağını düşünmektedir. Çünkü Gramsci'ye göre hegemonya sivil toplumun politik toplum üzerindeki önceliğidir.

Gramsci devleti şöyle tanımlar: “Devlet = politik toplum + sivil toplum, yani zorlamayla güçlendirilmiş hegemonyadır...” (Gramsci, 1986, s.186) Diğer bir deyişle, Gramsci'nin devlet tanımında özel bir hegemonya aracı olan sivil toplum da yer almaktadır. “Gerçek gerçeklikte sivil toplumla devlet özdeşirler” (Bobbio ve Texier, 1982, s.52). “Bir devletin sağlamlığı, gerçekte ona temel hizmeti gören ‘sivil toplum’un dayanıklılığına bağlıdır.” (Bobbio ve Texier, 1982, s..77) Zorlama aygıtı olarak politik toplum, tarihin gerektirdiği durumlar tarafından belirlenir. Yönetici sınıfın iktidarını yeniden üretiminde rızaya ya da zora ya da her ikisine birden başvurmasına karar vermesindeki temel belirleyen toplumsal grupların yönetici sınıfla ilişkisine, mücadelesine dayanır.

Gramsci üstyapı kuramını ele alırken sivil toplum ve politik toplum olarak iki düzeyden oluştuğunu anlatmaktadır: “Şimdilik, iki büyük ‘kat’ kurulabilir üstyapılarda; ‘sivil toplum’, yani halk dilinde ‘özel’ denilen örgütler bütünlüğü katı olarak adlandırılabilir kat ile, ‘politik toplum’ ya da ‘devlet’ katı; egemen grubun tüm toplum üzerinde uyguladığı ‘hegemonya’ işleviyle, kendini devlette ya da ‘hukuksal’ hükümette dışavuran ‘doğrudan egemenlik’ ya da buyurma işlevine karşılık düşerler bu katlar. Örgütlenme ve bağlantı işlevlerinin ta kendileridir bu işlevler.” (Gramsci, 1986, s.318)

Gramsci'ye göre; sivil toplum iktidarını korumak ve yeniden üretmek için ‘rıza’ya dayalı bir yöntem izlemektedir, politik toplum yani devlet ise daha çok baskı yani zor aygıtlarını kullanmaktadır. Bu rızaya ve uzlaşma dayalı yöntemin stratejilerini ise hegemonya kuramında ayrıntılarıyla ele alır.

Toplumların gelişmesiyle birlikte farklı alanlar ve bu alanları düzenleyen yaptırım ve kuralları uygulama zorunluluğu doğmuştur. “Sosyalliğin ortaya çıktığı her yerde kurallar ve kurallara göre davranma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. En basitinden en karmaşığına kadar her sosyal düzenlemede, toplumun üyeleri kurallara itaat eder ve

bunlara uymayanlar cezalandırılır. Kuralların varlığı ve bunlara boyun eğme yükümlülüğü, boyun eğme aynı zamanda rızayla donatıldığında, ortada siyasi iktidar ilişkisinin bulunduğunu gösterir.” (Bakal, 1988, s.350) Devletin olduğu yerde kurallar ve onlara uyma zorunluluğu ortaya çıkar ve bu gönüllü boyun eğiş rıza yoluyla sağlanır. “Bir başka deyimle, çok basit, çok kapalı, çok az nüfuslu olsa da, en azından bir ilk kuralla belirlendiği için toplum adını hak eden her düzenleme, mutlaka siyasi iktidar ilişkisi içeren bir yapılanmanın ifadesidir. Bu anlamda, en basitinden en karmaşığına, her toplum siyasi iktidarlı ve siyasi toplumdur. Yalnızca söz konusu siyasi iktidar ilişkisinin niteliği, toplumun tipi değıştikçe onunla birlikte değışir.” (Bakal, 1988, s.350) Devletin, burjuvazinin sömürülen sınıflara baskı veya silahlı tahakküm aygıtı ve sivil toplumun da burjuvazinin kültürel yönlendirme veya gönüllü hegemonya alanı olduğu tezleri akılda tutularak; ilk olarak Gramsci’nin Doğu’yla Batı arasındaki farkı formüle edişı ve bu tasnifte sivil toplum ve devletin birbirine karşı konumlanması ele alınır. Gramsci’ye göre Doğu’da devlet ‘her şey’ iken, sivil toplum ‘ilkel ve peltamsi’, Batı’da ise sivil toplum geçirdiğı sarsıntılara karşı dayanıklı, güçlü ve sağlam bünyeli; devlet de sözü edilen sivil toplumun yalnızca “dış hendeğini” oluşturan bir araçtır.

Sivil toplum alanıyla sağlanan hegemonyada aydınlar omurga işlevini görür. Gramsci’nin “organik aydın” dediğı fikir üreten taşıyan seçkin insanlar, burjuvazinin ya da proletaryanın hegemonyasını yığınlara yayma, onunla bütünleştirmede stratejik işlev görürler. Bu nedenle, Gramsci sivil toplumun, yani hegemonyanın ele geçirilmesinde stratejik bir role sahip olan aydınların kazanılmasının hayati önemde olduğunu söyler. Gramsci, aydınları iki gruba ayırır. 1) sivil toplum içinde olan aydınlar. 2) politik toplum içinde olan aydınlar(asker-sivil bürokratlar). Gramsci’nin politik toplum içindeki aydınların kazanılması gibi bir düşüncenin taşınmaması gerektiğini, fakat sivil toplum olarak adlandırdığı alandaki aydınların kazanılması gerektiğini söyler. Gramsci, aydınlar üzerinde yaptığı çözümlemelerde “organik aydın” kategorisi yanında bir de “geleneksel aydın” kavramını koyar. Geleneksel aydınlar kendilerini bağımsız zannederler, fakat esasta bunlar pre-kapitalist ilişkilerle kapitalist ilişkiler arasında gidip gelirler ve son tahlilde kurulu düzene hizmet ederler. Organik aydınlar ise hem ‘emekçilerin’ hem de ‘burjuvazinin’ siyasal-ideolojik-kültürel işlevlerini düzenleme gibi bir role sahiptirler. Bu rol Gramsci’nin hegemonya dediğı alanda ortaya çıkar.

Devlet, zor mekanizmalarıyla birlikte “rıza” ile, başka bir ifadeyle zoru da içeren ama boşlukları da olan hegemonyadan oluşur.

Hegemonyanın kültürel olduğu kadar ekonomik bir temeli de vardır. Anderson hegemonyayı şu şekilde tanımlamaktadır:

“Hegemonya fikri hegemonya uygulanacak kesimlerin çıkar ve eğilimlerini dikkate almayı ve belirli bir uzlaşma dengesinin kurulmasını gerektirir; yani önder grup ekonomik-korporatif türden fedakarlıkta bulunmalıdır. Ancak, hiç şüphe yok ki, hegemonya ahlaki ve siyasi olmanın yanı sıra ekonomik de olmak zorundadır. Çünkü önder grubun esas olarak ekonomik faaliyetin belirleyici sektörlerinde yürüttüğü belirleyici çalışmaya dayanmak zorundadır.” (Anderson, 1988, s.37)

Sonuçta üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf egemen konumdadır ve ezilenlerin sınıf bilincine sahip olmamasını hedefleyen hegemonyanın ekonomik yönünün olmaması düşünülemez.

Hegemonya ideolojiden daha geniş bir kavramdır, ideolojiyi kapsar ancak ideolojiye indirgenemez. Daha çok bir iktidardaki grubun iktidarını koruyabilmesi ve yeniden üretebilmesi için egemenliği altındaki insanların uzlaşımını ve rızasını kazanmak için başvurduğu stratejiler alanı olarak tanımlanabilir.

Yönetici sınıfın iktidarını yeniden üretiminde rızaya ya da zora ya da her ikisine birden başvurmasına karar vermesindeki temel belirleyen toplumsal grupların yönetici sınıfla ilişkisine, mücadelesine dayanır. Porteliyle göre Gramsci iki durum ayırt eder:

“Olağan durum temel sınıfın yönetimini ‘onamayan’ toplumsal grupların denetimine dayanır: bu gruplar -ast sınıflar- toplumsal ve ekonomik ilişkilerin evriminin belli bir derecesinde yönetici sınıfla çelişkiye düşerler. Öyleyse yönetici sınıf, egemenliğini koruyup sürdürmek için, az ya da çok ‘yasal’ zor kullanır; -Organik bunalım dönemleri söz konusu olduğuna göre, ikinci durum daha olağanüstü ve geçicidir: yönetici sınıf sivil toplumun denetimini yitirir ve egemenliğini koruyup sürdürmeyi denemek için politik topluma dayanır.” (Porteli, 1982, s.27)

Yani yönetenler her zaman kaygan bir zeminde hareket etmektedir. Dengeye ihtiyaçları vardır. Hebdige’nin Hall’dan aktardığı gibi “Hegemonya, ... evrensel ve belirli bir sınıfın süregelen egemenliğine ‘verili’ değildir; kazanılmalı, yeniden üretilmeli ve beslenmelidir. Hegemonya, Gramsci’nin de söylediği gibi, herhangi bir yöne doğru hareket eden olumlu veya olumsuz etkenleri içeren bir ‘denge’dir.” (Hebdige, 204, s.23) Bu dengenin sağlanamadığı durumlarda siyasi kargaşalar ve

darbeler söz konusu olmaktadır. Başka bir deyişle silahlı güç devreye girmekte ve denge yeniden sağlanana kadar yönetenler aykırı tüm sesleri kısmaktadır.

Hegemonya konusunda önemli isimler olan Laclau ve Mouffe hegemonya kavramını kapitalist sistemdeki boşluklar ve çatlakların doldurulması temelinde tartışırlar:

“Hegemonya kavramı, yeni bir ilişki tipini özgül kimliği içinde tanımlamak için değil, tarihsel zorunluluk zincirinde meydana gelmiş bir boşluğu doldurmak için ortaya çıkmıştır. ‘Hegemonya’, varolmayan bir bütünlüğü ve bu orijinal yokluğun üstesinden gelerek mücadelelere bir anlam ve tarihsel güçlere tam bir pozitiflik vermek için yapılan çeşitli yeniden düzenleme ve yeniden eklemlleme girişimlerini akla getirecektir. Kavramın içinde belirlediği bağlamlar, bir *çatlağın* (jeolojik anlamda), doldurulması gerekmiş yarığın, üstesinden gelinmesi gerekmiş bir olumsuzluğun bağlamları olacaktır. Bir kendiliğin haşmetli açılımı değil, bir krize tepki olacaktır hegemonya.” (Laclau ve Mouffe, 1992, s.3)

Hegemonya kavramı Ernest Laclau ve Chantal Mouffe tarafından yeniden ele alınıp gözden geçirilmiştir. Buna göre, hegemonyanın olumsal doğasını vurgulayan düşünürler, Marksist teorinin görünür başarısızlıklarını düzeltmek için geliştirilmiş bir şey olduğuna işaret ederler. Klasik Marksist teorinin köşe taşlarından birini oluşturan tarihsel zorunluluğa göre, işçi sınıfının şartlar olgunlaştığında sömüren sınıfa karşı ayaklanmaları gerekmektedir. İşte hegemonya bunun niçin gerçekleşmediğini açıklarken klasik Marksist tarihsel zorunluluk anlayışını kuşkulu hale getirir. Onların gözünde hegemonya çoğulcu bir Marksizmin geliştirilmesine duyulan ihtiyacın bir kanıtıdır.

Bir toplumun sadece zora dayandığı ya da sadece rıza üretimine dayandığı ileri sürülemez. Yönetici sınıf, olağan dönemlerde iktidarını yeniden üretmek ve toplumu denetimi altına almak için ağırlıklı olarak rıza yani uzlaşma yöntemini kullanırken; olağanüstü dönemlerde ortaya çıkan uzlaşmazlıkları ve çatışmaları ortadan kaldırmak için baskı ve zor aygıtlarına başvurmaktadır. Ancak Gramsci’nin de belirttiği gibi zor aygıtlarını kullanmak yani politik toplumun denetimdeki ağırlığını arttırmak genellikle geçici bir uygulamadır. Sonuç olarak, herhangi bir toplumda yönetici grup iktidarını sağlamak ve iktidarını yeniden üretmek için zor aygıtlarını ve rıza üretme aygıtlarını birlikte kullanmakta, şartlara göre birine ya da diğerine ağırlık vermektedir.

4.1.1 Lenin'in Hegemonya Kavramı

“Proletarya hegemonyası” genel kullanımda yalnızca proletaryanın en önde yürümesi ve ötekileri sürüklemesi anlamına geliyordu. Lenin'in ise bu kavramı bütün ezilen sınıf, katman ve grupların ezilmesine karşı devletin karşısına dikilerek onları devrime kazanmak gibi yeni bir içeriğe kavuşmuştur. Kavram artık sadece işçi sınıfının öteki sınıflarla olan ilişkisini tanımlamakla kalmıyordu; aynı zamanda işçi sınıfının politika yapma biçimini de tanımlıyordu. Yani sadece işçi sınıfının önderliğini değil bu önderliğin elde ediliş yöntemini de anlatıyordu.

Lenin geliştirdiği sınıf önderliği düşüncesini çalışan sınıfın gücüne ve politik özgürlük mücadelesine dayandırır, onun hegemonya anlayışı proletaryanın devlet erkini ele geçirmek için mücadelesine ve devlet yönetimini ele almada başrolü oynamasıyla ilişkilendirilebilir. Ulusal demokratik istekler yönündeki mücadele doğal olarak politik bağımsızlık ve işçi sınıfı demokrasisi içinde gelişir. Bu bağlamda ulusal-demokratik isteklerin yerini kısa zamanda erki ele geçirme isteği –ihtiyacı- alır. İşçi sınıfının hegemonyası bu mücadele dersi sırasında güvence altına alınır.

Devrimci bir durum basit bir biçimde işçi sınıfının bulunduğu konuma dayandırılmaz. Aynı anda toplumun yapısal krizini ve bunun içerisinde burjuva hegemonyasının krizini de gerektirir. “Ama burjuvazinin hegemonyasını alaşağı eden yığınların bağımsız tarihsel eylemi, ‘anayasal’ bir bunalımı bir devrime dönüştürür. Burjuvazi (özellikle de 1905'ten sonra) devrimden korkmakta ve ondan tiksinimektedir; öte yandan proletarya ise, halk yığınlarını devrim düşüncesine bağlılık ruhuyla eğitmekte, onlara görevlerini açıklamakta ve yığınları yeni devrim kavgalarına hazırlamaktadır.” (Lenin, 1990, s.233) Bu anlamda devrim için burjuvazinin hegemonyasının yok edilmesi ve yığınların sosyalist düşünce rehberliğinde eğitilmesi gerekmektedir ileri sürülmektedir. “Devrimin ne zaman ve hangi koşullar altında gerçekleşeceği, belli bir sınıfın isteğine bağlı değildir; ama yığınlar içerisinde yürütülen devrimci çalışma hiç bir zaman boşa gitmez. Yığınları sosyalizmin zaferine hazırlayan tek eylem türü budur.” (Lenin, 1990, s.233) Bu aşamadan sonra burjuva hegemonyası sosyalizmin hegemonyası tarafından parçalanmadan ve sosyalist hegemonya onun yerine geçmeden bir devrimden söz etmek mümkün değildir.

Öte yandan işçi sınıfının kendi örgütüne sahip olması ve yönetim erkini ele geçirebilecek kadrolara sahip olması gerekir. Bu örgüt sonradan kuracağı yönetim

şeklinin nüvelerini içinde barındırmalıdır. Bu anlamda; “Komünist parti liderliğinin demokratik merkezîyetçiliği bir gerçek sentez olmalıdır, yani, merkezîyetçilik ve proletarya demokrasinin kaynaşması olmalıdır. Bu kaynaşma ancak parti örgütünün her zaman bir bütün olarak birlikte çalışması ve mücadele etmesi durumunda başarılabilir. Komünist partideki merkezîyetçilik formal ya da mekanik merkezîyetçilik anlamına gelmez bu komünist etkinliğin merkezîyetçiliğidir. (örneğin; Güçlü, etkili ve aynı zamanda esnek bir liderlik yaratılması)” (Alder, 1973, s.235) Bu sayede güçlü bir liderlik ve örgüt yaratılarak proletarya hegemonyası bilinci kitlelere aktarılabilir. “Bu durumda ortaya çıkan proletaryanın görevleri, tümüyle ve açık bir biçimde kesindir. Çağdaş toplumun tek tutarlı devrimci sınıfı olarak eksiksiz bir demokratik devrim için bütün halkın savaşımında, tüm çalışan ve sömürülen halkın ezenlere ve sömürönlere karşı savaşımında, önder olmak zorundadır.” (Lenin, 1990, s.225) Burada bahsedilen demokratik devrim sosyalist devrimden başka bir şey değildir. Bu devrim için burjuvazinin hegemonyasının yerini proleteryanın hegemonyasının alması zorunludur. “Proletarya, ancak proletaryanın hegemonyasının bilincinde olduğu ve bu fikri uygulamaya soktuğu ölçüde devrimcidir. Bu görevin bilincinde olan bir proleter, köleliğe karşı başkaldırmış bir köledir. Sınıfının önder olması gerektiği düşüncesinin bilincine varmamış ya da bu düşünciyi kabul etmemiş bir proleter, bir köle olarak kendi konumunu kavramamış bir köledir; olsa olsa bir köle olarak durumunu iyileştirmek yolunda kavga veren bir köledir, ama köleliği alaşağı etmek uğruna kavga veren biri değildir.” (Lenin, 1990, s.225) Proleteryanın hegemonyası ve bu hegemonyanın kurulması sosyalizm açısından çok önemlidir.

Öte yandan hegemonya bilincini edinen sınıf iktidarda bulunan sınıf ve müttefikleri için tehlike yaratmaktadır. Karşı-devrimciler ve devrim kaçkınları bu anlamda ortaya çıkarak işçi sınıfını ihtiyaçları olan şeyin hegemonya değil sadece hakları için mücadele eden –iktidarı hedeflemeyen- bir parti olduğu yolunda iknaya çalışır.

“İşçilere, onlar için gerekli olanın ‘hegemonya değil de bir sınıf partisi olduğunu’ öğütlemek, proletaryanın davasını liberallere satmak demektir; sosyal-demokrat emek politikası yerine liberal bir emek politikasının konması gerektiğini öğütlemek anlamına gelir.

Ne var ki hegemonya düşüncesinin reddi, Rus sosyal-demokrat hareketi içerisindeki en kaba reformculuk biçimidir ve işte bu yüzden bütün tasfiyeciler, düşüncelerini böylesine kesin terimler içinde açıklamak cesaretini gösteremezler.

Bunlardan bazıları (örneğin Bay Martov), gerçeği örtbas ederek, hegemonyanın reddedilmesiyle tasfiyecilik arasında bir bağ olduğunu yadsımaya kalkıştılar.” (Lenin, 1990, s.226)

Hegemonyayı önemsiz görmek, toplumsal değişimleri ve devrimci durumları anlamamak demektir. Proleteryanın hegemonyası sağlanmadan işçi sınıfının devrimci bir eylemi mümkün değildir. Savran, hegemonyayı karşıtı olan korporatizmle birlikte şöyle ele almaktadır:

“Hegemonya kavramı Lenin'in düşüncesinde karşıtıyla, yani korporatizm kavramıyla birlikte tanımlanır. Korporatizm, işçi sınıfının, daha da kötüsü sınıfın içindeki farklı kesimlerin, yalnızca kendi dar çıkarları peşinde koşarak, toplumun bütününün sorunlarına kayıtsız kalması, hatta kendini toplumun geri kalan bölümünden ayırma çabasıdır. Korporatist bir politika elbette mümkündür ve belirli dönemlerde sınıfın belirli kesimlerinin çıkarlarını ilerletmeyi başarabilir de. Ama bu tür başarılar geçici olmak zorundadır ve tanım gereği burjuvazinin işçi sınıfı ve bütün toplum üzerindeki hegemonyasını kabullenmek demektir. Sadece hegemonyayı hedefleyen bir politika devrimci olabilir, yani işçi sınıfının bütününün kurtuluşunu sağlayabilir.” (Savran, 1998, s.61-62)

Başka bir yerde ise korporatizmi şöyle tanımlar Lenin; “Marksizmin bakış açısından, sınıf, hegemonya fikrini reddettiği ya da buna yeterince önem vermediği sürece bir sınıf değildir, ya da henüz bir sınıf değildir; bir loncadır, ya da çeşitli loncaların bir toplamıdır”. (Lenin'den aktaran Savran, 1998, s.62) Komünist Enternasyonal'in daha ilk kongresinde hegemonya-korporatizm ikilisini, proleteryanın iki farklı politikasını birbirinden ayırmak için kullanmıştır. “Proletarya ancak kendini dar bir korporatizm sınırları içine hapsetmediği, toplumsal yaşamın her olgusunda ve alanında bütün emekçi ve sömürülen halkın rehberi gibi davrandığı ölçüde devrimci bir sınıf haline gelir.” (Lenin'den aktaran Anderson, 1976-1977, s.18) Hegemonya bu anlamda sınıfa sınıf özelliğini veren nüvedir.

Hegemonya kavramı proleteryanın devrimci eylemliliği için vazgeçilmezdir. “Çağdaş toplumun tutarlı olarak devrimci olan tek sınıfı niteliğiyle proletarya, bütün halkın tümüyle demokratik bir devrim için mücadelesinin, bütün emekçi ve sömürülen halkın ezenlere ve sömürücülere karşı mücadelesinin önderi olmalıdır. Proletarya ancak, bu proletarya hegemonyası fikrinin bilincinde olduğu ve bunu uygulamaya soktuğu ölçüde devrimcidir.” (Lenin'den aktaran Savran, 1998,s.62) Ezme-ezilme ilişkisi içinde iki taraf arasında asıl mücadele hegemonya alanında gerçekleşmektedir. Burjuvazinin hegemonyasının kırılmasının ve parçalanmasının tek yolu proleteryanın kendi

hegemonyasının gücünü görmesi ve hegemonya mücadelesine girecek bilince ulaşmasıdır.

4.1.2 Gramsci'nin Hegemonya Kavramı

Gramsci'nin Marksizm'e en önemli katkısı hegemonya kavramıyla ilgili çözümlemesidir. Rusya'da işçi sınıfının ittifak kuracağı toplumsal katmanları ikna ile kazanmasının ifadesi olan hegemonya terimi, Gramsci tarafından Batı'da burjuvazinin kendi yönetimi için işçi sınıfından gördüğü onay şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Kavrama bu aktarım kolaylığını kazandıran, içerdiği rıza anlamıdır. Gramsci'nin Batı Avrupa'yla Doğu arasındaki farklılıkları tespit etmekteki amacının, sosyalizm için mücadelenin stratejisini oluşturmaktır. Hegemonya kavramını, belli bir grubun bir birlik oluşturma diğer gruplar üzerinde tahakküm kurma mücadelesi olarak tanımlayan filozof, yönetici sınıfların tahakkümünün zor kullanma ya da doğrudan kontrol dışında ve bunlardan çok daha etkili bir biçimde bağımlı kümelerin rızasıyla sağlandığını ileri sürmüştür. Bu rızayı sağlayan aygıtlara hegemonik aygıtlar adını vermiş ve bu aygıtlar yoluyla egemen ideolojinin geçerli ve doğal bir söylem hale geldiğini belirtmiştir. Buradan hareketle, bir proletarya hegemonyası anlayışı geliştiren Gramsci'ye göre, proletaryanın iktidarını uygulayabilmesi için en elverişli koşullar, bu sınıfın aynı zamanda hem yönetici ve hem de hakim sınıf olmasıyla gerçekleşebilir. Bunun içinse entellektüel ve etik yönetimin devlet egemenliğinden önce gelmesi gerekmektedir. Gramsci, proletaryanın söz konusu amacı gerçekleştirebilmek için sınıflararası bir ittifak-blok kurması gerektiğine inanır. Hem iktisadi, hem de entellektüel bir düzlemde oluşturulacak bu tarihsel bloğun temelinde, komünistler yer almalı ve öncülük etmelidir.

Gramsci özellikle üstyapı kuramı üzerinde durmuş ve bu kuramdan yola çıkarak 'hegemonya' kavramını geliştirmiştir. Gramsci üstyapı kuramını incelediği 'Hapishane Defterleri'nde üstyapının sivil toplum ve politik toplum olarak iki düzeyden oluştuğunu anlatmaktadır. "Şimdilik, iki büyük 'kat' kurulabilir üstyapılarda; 'sivil toplum', yani halk dilinde 'özel' denilen örgütler bütünlüğü katı olarak adlandırılabilen kat ile, 'politik toplum' ya da 'devlet' katı; egemen grubun tüm toplum üzerinde uyguladığı 'hegemonya' işleviyle, kendini devlette ya da 'hukuksal' hükümette dışavuran 'doğrudan egemenlik' ya da buyurma işlevine karşılık düşerler bu katlar. Örgütlenme ve bağlantı işlevlerinin ta kendileridir bu işlevler." (Gramsci, 1986, s.318) Toplumsal örgütlenmedeki temel üstyapı düzeyleri, görüldüğü gibi, birbirine

zıttır ve bu zıtlık iktidarın korunması ve yeniden üretilmesinde kullanılan yöntemlerden kaynaklanmaktadır. Devletin yapısı sivil toplumdan oldukça farklıdır ve devletin varoluş nedeni tüm toplumu egemenliği altında tutmaktır.

Gramsci kavramları ele alırken bu kavramlar arasında keskin sınırlar koymamıştır. Onu anlamak için bu noktayı gözden kaçırmamak gerekir. Gramsci’de, siyasi toplum (kaba kuvvet) ve sivil toplum (hegemonya) arasındaki ayrımın sadece kavramsal ayrımlardır. Devlet ve toplum sınırları kesin bir şekilde belirlenmiş ve ayrılmış iki evrenden çok, iç içe geçmiş güç ilişkileri yumağı olarak ele alınır. “Gramsci’ye göre, sivil toplumun genel olarak kaba kuvvetten çok rızayla özdeşleştirilmesi nedeniyle olumlu görülecek bir şey olmadığını belirtmekte yarar vardır. Özellikle güncel siyasi atmosfer göz önüne alındığında bu noktayı vurgulamamanın önemi bir kez daha anlaşılabilecektir.” (Crehan, 2006, s.153)

Gramsci hegemonya kavramını geliştirirken Lenin’den oldukça etkilenmiştir. Lenin’in kuramında hegemonya sadece ekonomik ve sınıfsal bir temele dayanmaktadır; Gramsci ise hegemonyanın sınıfsal temelini kabul eder. Ona göre hegemonya sadece ekonomik değil, kültürel, ahlaki ve politik bir işlevlere de sahiptir. Lenin’deki hegemonya anlayışı daha çok işçi sınıfının diğer ezilen sınıflara liderliği olarak alınırken, Gramsci’de kavram geliştirilmiş ve kültürel liderlik anlamı da eklenmiştir. Bu nedenle bugün hegemonya kavramından anladığımız yaklaşımın asıl kuramcısının Gramsci olduğu ileri sürülebilir. Gramsci iktidar elde edilmeden önce hegemonyanın sağlanması gerektiğini düşünmektedir. Gramsci’nin hegemonya kuramını geliştirdiği dönem savaş sonrası dönem olduğu için, hegemonya -Lenin’deki anlamıyla sadece işçi sınıfı ile sınırlı değildir- sivil toplumun bütün kurumlarını kapsamaktadır, kültürün genişletilmesine ve yayılmasına gönderme yapmaktadır. Gramsci’de devlet sadece politik toplum değil, sivil toplum ve politik toplumun birleşimidir. Gramsci ve Lenin’in hegemonya kavramları arasındaki temel farka gelirsek; Lenin’e göre kültür siyasi amaçlara 'yardımcı' idi, ancak Gramsci için iktidara gelmekte temeldi ve ilk olarak kültürel egemenlik elde edilmeliydi. Gramsci’nin görüşüne göre, modern koşullarda egemen olmak isteyen sınıf, entelektüel ve ahlaki önderliği ele almak, değişik güçlerle ittifak ve uzlaşmalar gerçekleştirmek için kendi dar ekonomik çıkarlarının ötesinde davranmalıdır. Gramsci bu sosyal güçlerin birliğine Georges Sorel’den aldığı bir terimle ‘ tarihi blok ’ adını vermiştir. Bu blok belli bir sosyal düzen için uyuma temelini

oluşturur, bu baskın sınıfın kurumlar, sosyal ilişkiler ve düşünceler bağı yoluyla hegemonyasını yeniden ve yeniden üretir. Ayrıca Lenin toplumdaki egemen gruba karşı mücadelede zor kullanılması gerektiğini ve bu mücadelenin politik toplumda gerçekleşeceğini düşünmektedir, bunun tersine, Gramsci bu mücadelenin daha çok sivil toplum içinde olacağını düşünmektedir. Çünkü Gramsci'ye göre hegemonya sivil toplumun politik toplum üzerindeki önceliğidir.

Gramsci modern kapitalizmde, burjuvazi ekonomik denetimin, sivil toplum içindeki sendikaların ve kitlesel -legal- siyasi partilerin siyasi alanda belli isteklerinin karşılanmasıyla sağlandığını ileri sürer. Böylelikle, burjuvazi, yakın ekonomik çıkarlarının ötesine geçerek ve egemenlik biçimlerinin değişimine olanak vererek, yani bir anlamda kitlelerin rızasını yeniden üretir. Gramsci bu tür hareketleri reformizm ve faşizm olarak konumlandırır. Taylorizm ve Fordizm bunun örnekleridir.

Machiavelli'nin Prens adlı eserinden yola çıkarak kaleme aldığı 'Modern Prens'de devrimci partinin ve işçi sınıfının, organik aydınlar yetiştirecek ve sivil toplum içinde alternatif hegemonya sağlayacak kuvveti olduğunu ileri sürer. Hegemonya aynı zamanda işçi sınıfının iktidarı kurmak için ne yapmak zorunda olduğuyla ilgilidir. Bunu başarmak için işçi sınıfının çoğunluğunu sosyalist fikirlere kazanma ihtiyacı ortaya çıkar. Bu strateji devlete karşı bütünsel bir savaş olan 'manevra savaşıyla', farklı taktikleri gerektiren uzun dönemli savaş olan 'mevzi savaşları' arasındaki farkı kavramaya dayalıdır.

Gramsci, Jakobenler ve Faşistler tarafından yapıldığı gibi, siyasi toplumu sivil toplumla özdeşleştirme sonucu ortaya çıkan devlet-tapınmasına karşı uyarmaktadır. Proleteryanın tarihi görevinin bir 'düzenlenmiş toplum' yaratmak olduğuna inanır ve 'devletin yokoluşu'nu, sivil toplumun kendini düzenleme yeteneğinin tümüyle gelişimi olarak tanımlar.

4.2 Hegemonyanın Bugünü

Günümüzde hegemonya birçok tartışmaya konu olan önemli maddelerden biridir. Çeşitli yönlerden tartışılmaktadır, önemi kabul edilmekle birlikte değdiği alanlar üzerindeki etkilerinin eskisi kadar önem ifade etmediğini savunanlar da vardır. Ancak gerçekte her şeyin çok çabuk değiştiği düşünülse de kapitalizm ve onun devlet aygıtı çok fazla değişmemekte sadece yeni durumlara daha kolay uyum sağlamakta ve sorunlarına geçici de olsa hızlı çözümler bulmaktadır. Aslında düşünsel anlamda

değişen çok bir şey yoktur. Sömüren ve sömürülen ilişkisi, artı-değer eski yerlerinde durmaya devam etmektedir.

Kapitalizmin iktidar biçimleri toplumun çoğunluğu üzerinde baskı şeklinde gerçekleşmektedir. Buradan hareketle toplumun egemenlerce denetim altında tutulması, düşünme ve davranma biçimlerinin belirlenmesi için iktidar araçlarına sahip olan gücün hegemonyasını toplumsal alan üzerinden gerçekleştirmesi gerekir. İktidar tüm olanaklarını kullanarak toplumu biçimlendirmeye ve denetlemeye çalışır. Bu süreçte toplumun bilincinin belirlenmesi ve iktidarın bilinç yapıları üzerine yaptığı etki ile toplumun iktidarı içselleştirmesini sağlamaya çalışır. “Hegemonya, en iyi, rızanın örgütlenmesi olarak anlaşılır. Bağımlı bilinç biçimlerinin şiddet ya da zora başvurulmadan inşa edildiği süreçtir.” (Barrett, 1996, s.65)

İktidar kendi hegemonik yapısını ideolojik aygıtları kullanarak toplumun tüm kesimlerine, sonra da tüm toplumsal ilişkilere, insanın iletişim ve etkileşim içinde olduğu her yere ulaştırır. İdeolojik egemenlik ve boyun eğdirme bir soyutlama içerisinde değil, yaşamsal bir önemi olmakla birlikte her zaman sınıfların ve sınıf bölümlerinin tüm düzeylerdeki -ekonomik, siyasal ve ideolojik- ilişkilerinin bir görünümü olarak anlaşılmaktadır. “Hegemonya kavramı Gramsci tarafından sınıflar arasındaki bu ilişkileri irdelemek için ortaya konmuştur.” (Hall, Lumley ve Mc Lennan, 1985, s.12)

Gramsci’nin yaşadığı yer, dönem ve koşullar bu kavramın geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır. “Sosyalist devrim geniş ideolojik ve örgütsel hazırlığa ihtiyaç duyar: İtalya gibi yarı sanayileşmiş ülkelerde gerçekten de Gramsci’nin kuzeyli proleterya ile güneyli köylüler arasında olacağını tahmin ettiği gibi sınıf ittifaklarının gelişimini içerebilir. İşte bu arkaplan üzerinde *Hapishane Defterleri*’nde ünlü hegemonya kuralını geliştirir. Buradaki düşünce aslında ülkeyi onay alarak yönettikleri kadar, iradelerini zorlayıcı biçimde dayatarak da yönettikleridir.” (Callinicos, 2004, s.318)

Hegemonya kavramını borçlu olduğumuz Gramsci, bu kavramı, kapitalist toplumlardaki sosyal düzeni korumanın başlıca aracı olarak görür ve özellikle yönetici sınıfın egemenliğini sürdürme araçlarına gönderme yapar. Bu yüzden Gramsci, toplumun üst yapısı üzerinde önemle durur ve onun ideoloji üreten kurumlarını anlam ve güç düzeyindeki mücadele içinde değerlendirir. “Kapitalizmin sürekliliğini sağlaması

için ideolojik bir hegemonya kurmasının şart olduğu dile getirilmektedir. Hatta, askeri ve iktisadi gücünden daha çok bu ideolojik hegemonyanın kapitalizmi ayakta tuttuğu ifade edilmektedir” (Rojek, 1995, s.21-22). Endüstriyel üretim ya da kapitalist sistem, egemen değerlerin üretilmesinde büyük rol oynar. S. Hall de, hegemonyayı, bir sosyal grubun diğerleri üzerinde egemenlik ya da güç kurması olarak değerlendirir. Bir başka deyişle, “güç tarafından yapılandırılan söz konusu ilişkiler alanındaki egemenlik ve bağımlılık” olarak açıklar (Lull, 2001, s.51). “Genel bir ifade ile hegemonya, farklı sınıf-bağılantılı (ama zorunlu olarak sınıf-bilinçli değil) güçlerin, belirli bir sınıfın (ya da fraksiyonların) ‘siyasi, entelektüel ve ahlaki önderliği’ altında ya da daha kesin biçimde onun siyasi, entelektüel ve ahlaki sözcülüğünde çağırılması/adlandırılması ve örgütlenmesini içerir.” (Jessop, 2005, s.171) Hegemonyanın birçok farklı tanımı ve yorumlanması varsa da hepsi birbirine yakındır.

Laclau ve Mouffe ise konunun kavramsal olarak ifade edilmesinin zorluğuna da değinmişlerdir;

“Ancak kendi temel olma özelliğini olumsuzlayarak yaşayan ‘zemin’in; ancak düzensizliğin kısmi bir sınırlanışı olarak varolan bir ‘düzen’in; ancak anlamsızlık karşısında fazlalık ve paradoks olarak kurulan bir ‘anlam’ın onaylanması –başka bir deyişle, kurallar ve oyuncular hiçbir zaman bütünüyle açık seçik olmadığı için hiçbir zaman ‘sıfır-toplam olmayan bir oyunun sahası olarak siyasalın alanı. Kavrama sığmayan bir oyunun hiç değilse bir adı var: hegemonya.” (Laclau ve Mouffe, 1992, s.236)

Gramsci’nin yazdıklarında incelenen tarihsel koşulların ve toplumların özelliklerine göre zor ile rıza, egemenlik ile hegemonya, devlet ile sivil toplum ilişkilerinin farklı biçimlerde olduğu alt modeller söz konusudur. Batı toplumlarına ilişkin bir “versiyonda” “rıza ile baskı beraberce devletin ortak boyutu olur” (Anderson, 1988, s.43). Devlet zor kullanma tekeline sahiptir. ‘Zor’a başvurma yoluyla veya devletin ‘zor’un araçlarına sahip olduğunun ve yeri geldiğinde bunları kullanabileceğinin bilinmesi/bildirilmesiyle siyasal iktidarın sürdürülmesi madalyonun bir yüzüdür. Diğer yüzde ‘rıza’ yer almaktadır. Yönetilenlerin, zor kullanma tehdidi dışında kalan yöntemlerle rızasının sağlanması, siyasal iktidarın meşruiyetinin ve buna bağlı olarak sürekliliğinin sağlanması açısından olmazsa olmaz koşullardandır (Gramsci, 1986, s.186). Rızanın sağlanması açısından devletin ideolojik araçlarının önemini vurgulayan Althusser de, toplumların gelişim tarihine bakarak, kapitalist toplumun feodal toplumdan farklı olan yapısına dikkat çekmektedir. Devletin baskı

araçlarıyla ideolojik aygıtlarını birbirinden ayıran düşünür, kapitalist toplumda hegemonyanın sürdürülmesinde ideolojik aygıtların çok önemli bir işleve sahip olduğunu belirtmektedir.

Hegemonya ve ideoloji birbirinden ayıramayacak iki kavramdır. “Hegemonya, egemen ideoloji aktarımı, bilinç biçimlendirmesi ve sosyal iktidar deneyimi aracılığı ile işleyen bir süreçtir. Eleştirel yaklaşım, gücü ve egemenliği kötüye kullanmanın bütün biçimlerine karşı yöneltilmekte ve egemenliğin ideolojik temeline odaklanmaktadır. İdeoloji, iletişim içinde ifade edilen fikirler sistemi; bilinç grupları ya da bireyler tarafından taşınan duygular, kanılar, tutumlar toplamının temelini oluşturmaktadır.” (Lull; 2001; 19). Hegemonya’dan daha geniş bir kavram olan ideoloji onu da içermekte ve aslında düşünsel temeli ve formu oluşturmaktadır. Önemli olan hegemonyanın hangi ideolojiye hizmet ettiğidir. “Hegemonik ideoloji, egemen değerleri kitle bilincine ekerek, o doğrultuda bilinç/rıza üretmeye çalışır. Birey, bir aile grubunun üyesi, bir işletmenin çalışanı, bir derneğin üyesi vs. olarak, tabiidir ki, mesaj ileticisinin her doğrusuna olumlu tepki vermez. Hatta alternatif kanallarla olumsuz tepkiler de verir.” (Lull, 2001, s.19) Ancak bu olumsuz tepkiler çeşitli yollarla yumuşatılır ve rıza farklı şekillerde yeniden üretilerek hegemonya sağlanır.

Hegemonya kavramını ‘egemenlik’ başlığı altında ele alan Alemdar ve Erdoğan ise şöyle diyor:

“Bugün değişimci aydınların çoğu egemenliği total egemenlik veya manipülasyon olarak almazlar ve daha çok insanların düşünce ve hareketlerine normal görünen sınırlar koyarak, belli bir ideolojik çerçeve içinde kısıtlayarak, sağlanan dinamik etkinlik olarak alırlar. Egemenlik ne denli sığ kapsamlı ve etken görünürse görünsün yine de bu egemenin sürdüğü sistem içinde (ve sistemler arasında) sınıf mücadelesi devam eder. Egemenlik, ilişkilerin kendilerini zaten düşmanca çelişkilerin varlığını ifade eder.” (Erdoğan ve Alemdar, 1990, s.176)

Hegemonya gerektiğinde eğilip bükülebilecek esnekliğe sahiptir. “Hegemonya, normal olarak, hegemonik sınıfın (ve fraksiyonların) kısa-vadeli çıkarlarının feda edilmesini ve projenin ardında seferber edilen diğer toplumsal güçlere tavizler verilmesini de kapsamaktadır.” (Jessop, 2005, s.171) Hegemonya devamını sağlamak için bazı durumlarda tavizler verir ancak bunlar hegemonyanın yeniden üretmesi için başka yöntemler araması zaman kazanmaktan başka bir anlam ifade etmemektedir.

Hegemonya şimdi küresel ölçekte ele alınmaktadır. “Hegemonik dünya düzeni kavramı, yalnızca devletler arası çatışmayı düzenleme üzerine değil, aynı zamanda ülkeleri çevreleyen sosyal sınıflar arasında ilişkileri meydana getiren küresel boyuttaki üretim tarzı, küresel olarak tasarlanan sivil toplum üzerine kurulmaktadır.” (Cox, 1993:61) Kapitalizmin gelişmesi ve üretimin ve tüketimin tek merkezli değil çok merkezli hale gelmesiyle hegemonya kendini bu yeni düzene de uydurmayı başarmıştır.

Jessop’a göre:

“...siyasi pratikler düzeyinde hegemonyada kısa-dönemli değişimlerin oluşması mümkündür. Bunlar, hegemonyanın istikrarsız olduğu dönemleri, iktidar bloğu üzerinde uygulanan hegemonya ile geniş halk kitleleri üzerinde uygulanan hegemonyanın ayrıştığı durumları, hegemonya krizlerini ve hatta, küçük burjuvazi ya da işçi sınıfı gibi bağımlı sınıflar (ya da askeriye, bürokrasi ve entelektüeller gibi toplumsal kategoriler) lehine olacak şekilde gelişen kısa dönemli hegemonik kaymaları kapsayabilir. Ancak, devlet biçiminin yapısal seçiciliğini anlamı, bu dönüşümlerin esas olarak kısa soluklu olduğu ve birikimle kurduğu ilişki ve stratejik yöneliminin uygun olması koşuluna bağlı olarak ayrıcalıklı sınıfa (ya da sınıf fraksiyonuna) geri döneceğidir. Bu koşul çok önemlidir. Çünkü, istikrarlı bir hegemonik konum, devletin biçim-belirlenimine bağlı olmakla birlikte bu, hegemonyanın yapısal belirlenimine indirgenemez.” (Jessop, 2005, s.173)

Buradan yola çıkarak söyleyebileceğimiz gibi hegemonya ip üzerindeki canbaz gibi oynak bir zemin üzerinde, çeşitli hareketlerle dengesini sağlamaya çalışmaktadır. “Dolayısıyla her hegemonik konum kararsız bir dengeye dayanır; kuruluşu negatiftikten yola çıkar, fakat ancak toplumsalın pozitifliğini oluşturmayı başardığı ölçüde yerleşiklik kazanır. Bu iki moment teorik olarak eklemlenmiş değildir: bunlar farklı politik konjonktürlerin özgüllüğünü oluşturan çelişkili bir gerilimin alanını kabaca belirler.” (Anderson, 1988, s.232) Dengenin kaybolduğu yerde eğer muhalif kesimlerin ürettiği bir karşı-hegemonya varsa mevcut hegemonya tehlikeye girer.

Marksist anlayışa göre kapitalizmin hegemonyası eninde sonunda işçi sınıfı tarafından parçalanacak ve devlet işçi sınıfının eline geçecek ve daha sonrasında tüm ezme-ezilme ilişkileri ve yapılarıyla birlikte ortadan kalkacaktır. Ancak bunun gerçekleşmesi için işçi sınıfının sınıf bilincinin gerçekleşmesi gerekir, ancak gelişen kapitalist devlet hegemonyasını bu bilinçlenmenin gerçekleşmemesi için de kullanmaktadır. “Kapitalizmin ideolojik hegemonyası, kendisini çok farklı şekillerde ele verir. İktisadi, askeri, kültürel, toplumsal, ahlaki hemen her alan, işlik ve işlik dışı (leisure) boş zaman süreçleri kapitalizmin ideolojik hegemonyasını kurduğu, kendisini

yeniden ürettiği, varlığını/gücünü perçinlemek için her tür enstrümanı kullandığı birer iktidar alanı olarak fonksiyon görür.” (Rojek, 1995, s.18-22). Yani kapitalizm yaşamın her alanına hegemonyasını yayar.

Ezen ve ezilenler arasındaki hegemonya ilişkisi bir dengeye dayanır. “Olağan durum temel sınıfın yönetimini ‘onamayan’ toplumsal grupların denetimine dayanır: bu gruplar -ast sınıflar- toplumsal ve ekonomik ilişkilerin evriminin belli bir derecesinde yönetici sınıfla çelişkiye düşerler.” (Portelli, 1982, s. 27) Bu çelişki derinlettiği ölçüde denge bozulmaya başlar ve egemenler hegemonyaları tehlikeye girdiğinde zoru devreye sokarlar. “Öyleyse yönetici sınıf, egemenliğini koruyup sürdürmek için, az ya da çok ‘yasal’ zor kullanır; -Organik bunalım dönemleri söz konusu olduğuna göre, ikinci durum daha olağanüstü ve geçicidir: yönetici sınıf sivil toplumun denetimini yitirir ve egemenliğini koruyup sürdürmeyi denemek için politik topluma dayanır.” (Portelli, 1982, s. 27) Yani devlet hegemonyasının zorlandığı alanlarda zora başvurur ama normalde bunu çok uzun süre uygulamaz. Çünkü uzun süren zor ve baskı karşı-hegemonyayı güçlendirebilir. “Politik hükümet..., yani etkin (aktif) olduğu kadar edilgen (pasif) uzlaşmayı da kabul etmeyen grupların ‘yasal’ düzenleyicisini (disiplinini) sağlayan devlet zorlama aygıtı; bununla birlikte bu aygıt, kendiliğinden onay (consensus) eksik olduğu zaman, buyurmada ve yönetimde bunalım uğrakları olasılığına karşı toplumun bütünü için oluşturulmuştur.” (Portelli, 1982, s. 25, 26) Devletin zor aygıtı rıza üretilmediğinde ya da hegemonya tehlikeye girdiğinde gerçek görevini yapmaya başlar.

Klasik Marksist anlayışa göre işçi sınıfı son kertede kendini sömüren sınıfa karşı müttefikleriyle birlikte ayaklanacaktır. Bu safhada devlet aygıtı ve hegemonya parçalanacaktır. Gramsci iddia edildiğinin aksine devrimci tutumundan vazgeçmiş bir reformist değildir, o devletin zor yoluyla ele geçirilmesi gerektiği görüşünü ölene kadar savunmuştur. ‘Ama ya bizzat ayaklanma safhasına, Lenin’le Marx’ın proleter devriminden yalıtılamaz saydığı devlet aygıtına hücum ve tahrib safhasına ne oluyor?’ diye soran Anderson, Gramsci üzerinden soruya şu yanıtı verir; “Gramsci gerçi devlet iktidarını kuvvet aracılığıyla ele geçirmenin kesin zarureti üzerine klasik ilkelerden asla ayrılmadı, ama Batı için getirdiği stratejik formül, onları bütünleştirmeyi başaramaz. Bir Marksist strateji, ‘manevra savaşı’ ile ‘mevzi savaşı’nın karşı uçlara koyulması reformizm ile maceracılık arasında tercihe varır.” (Anderson, 1988, s.111) Anderson’ın

ifade ettiği sorunlar Avrupa solu içerisinde çok tartişılmıştır ve tartişılmaya devam edilmektedir.

Postmodernist dūřünce, hegemonya kavramı Ernest Laclau ve Chantal Mouffe tarafından yeniden ele alınıp gözden geçirilmiştir. Laclau ve Mouffe, Gramsci için bile siyasi mūcadelenin, hâla sınıflar arasında bir ya o/ya bu tarzı çarpışma meselesi olduğuna işaret etmişlerdir. Klasik Marksist teorinin ilkelerinden olan tarihsel zorunluluğa göre, işçi sınıfının son kertede sömürenlere karşı ayaklanmaları gerekmektedir. İşte hegemonya bunun niçin gerçekleşmediğini açıklarken klasik Marksist tarihsel zorunluluk anlayışını kuşkulu hale getirir. Onların gözünde hegemonya çoğulcu bir Marksizmin geliştirilmesine duyulan ihtiyacın bir kanıtıdır.

Gramsci'nin kendi hegemonya kuramını geliştirdiği süreç savaş sonrası dönem olduğu için, hegemonya kavramı Lenin'dekinden farklı olarak sadece komünist parti ile sınırlanmamıştır. Gramsci'nin hegemonya kavramı sivil toplumun bütün kurumlarını içine almakta, kültürel sürece önem vermektedir. Bařka bir ifadeyle, Lenin'in devlet özömlemesini de genişletmiştir. Gramsci'ye göre devlet sadece politik toplum değil, sivil toplum ve politik toplumun birleşimidir. Gramsci ve Lenin'in hegemonya kavramları arasındaki temel fark Gramsci'nin hegemonya kavramında kültürel ve ideolojik boyutu daha fazla öne çıkarmasıdır. Diđer taraftan Lenin i egemenlere karşı mūcadelede zor kullanılması gerektiğini ve bu mūcadelenin politik toplumda gerçekleşeceğini ileri sürerken, Gramsci bunun daha çok sivil toplumda olacağını ifade etmektedir. Çünkü Gramsci'ye göre hegemonya sivil toplumun politik toplum üzerindeki önceliğidir. Bu bağlamda Lenin ve Gramsci'nin hegemonyadan anladıkları birbirinden oldukça farklıdır.

Egemenler, olağan dönemlerde iktidarını yeniden üretmek ve toplumu denetimi altında tutmak için rıza yöntemini kullanırlar, ancak olağanüstü dönemlerde ortaya çıkan uzlaşmazlıkları ve çatışmaları ortadan kaldırmak için baskı ve zor aygıtlarına başvurmaktan çekinmezler. Gramsci'nin de ifade ettiği gibi zor aygıtlarını kullanmak yani politik toplumun denetim ve yönetimdeki ağırlığını arttırmak genellikle geçici bir uygulamadır ve çatışma sona erince baskı ve zor aygıtları eski konumlarına geri dönerler. Sonuç olarak, egemenler iktidarlarını korumak ve devam ettirmek ve yeniden üretmek için zor aygıtlarını ve rıza üretme aygıtlarını birlikte kullanmakta, duruma göre ikisinden birini sahneye sürmektedir..

4.2.1 Hegemonya ve Rıza Üretimi

Gramsci'nin Lenin'den ödünç aldığı hegemonya kavramının “ve onun merkezi ögesi olduğu geniş bir politik duruşun, yeni ve uygun bir politika geliştirmenin bir yolunu sunabileceği umut edilir oldu.” (Bocock, 1986, s.14) Barrett'ın Gramsci'nin hegemonya kavramı ile ilişkili olarak, “siyasal hegemonya kazanma, rıza alma muharebesi, insanların sadece geçici itaatlerini ya da oy desteklerini değil kalplerini ve zihinlerini kazanma mücadelesi”dir (Barrett, 1996, s.65.) derken hegemonyanın önemli özelliklerini gözler önüne seriyor. Modern toplumlardaki iktidarın doğası hegemoniktir ve bu “hegemonya iktisadi, siyasi olduğu kadar da ahlakidir” (Gramsci, 1986, s.160). Yani “mücadele yalnızca üretim araçları mülkiyeti üzerinde değil, aynı zamanda bilinç zihniyet, değerler ve normlar üzerindedir” (Gramsci, 1986, s.240). Sarup'a göre ise “hegemonya veya söylem o kadar yerleşik bir güç kazanmıştır ki artık normlar ahlak kurumu tarafından değil, söylem tarafından inşa edilmekte ve teknokrasi tarafından sürekli yeniden üretilip meşrulaşmaktadır.” (Sarup, 1997, s.114)

Hegemonya, Williams'ın ifade ettiği gibi “egemen sınıfın özellikle belli egemen görüşlerin kabul ettirilmesinde yapay biçimde rızaya bağlı bir görünüm sergilediği toplumsal pratikler içinde beliren bir etkidir.” Yine iletişim kuramcısı J. Martin Barbero'nun da değindiği gibi, “bir sınıfın hegemonyasını kurma çabası, egemen sınıfın sahip olduğu çıkarların bağımlı sınıflar tarafından kendi çıkarlarıymış gibi kabul edilmesi ölçüsünde başarıya ulaşır.” (Lull, 2001, s.54-55) Bu yanılsamayı yaratmak rızayı üretmekle de yakından ilgilidir.

Egemenler ve onları üzerinde hegemonya kurduğu sınıf arasındaki ilişki iktidar anlamında sürekli yeniden üretilir. “Egemen sınıf, bağımlı sınıfın yaşamındaki zihinsel ve yapısal sınırları ve onların dışarı olduğu bağımlılığı onlar üzerindeki iktidarlara dayandırır. Bu iktidar, aile, işyeri, gündelik yaşam, arkadaşlık ilişkileri ya da boş zaman deneyimlerimiz içinde yeniden üretilir.” (Lull, 2001, s.54) İktidar çeşitli alanlarla özellikle kültürel alanın her yerinde kendini gösterir. “Gramsci'nin hegemonya kuramı, egemen ideolojik temsili kültürel alanın değişik noktalarında arar. Kültürel alanın tüm bölmelerinde söz konusu egemen fikirlerin belirleyiciliğe kavuştuğunu görmek olağanlaşır. Bunu, bağımlı kesimin, egemen ideolojiyi ‘normal bir gerçeklik’ gibi algılamalarında görebiliriz.” (Lull, 2001, s.54) Hegemonya, gerçekte, ‘rızanın üretilmesi’ demektir. Özellikle, “kültürel hegemonya, düşünme ve bakma biçimlerinin

üretimi ile alternatif bakışlar ve söylemlerin dışlanması kapsar.” (Marshall, 1999, s.300) Gitlin de, hegemonyayı, “kurulu düzene gösterilen kitle rızasının sistemli biçimde yönlendirilmesi” olarak görür. (Gitlin, 1980, s.253) Kültürel anlamda düşünme biçimlerini belirleyen ve rızayı üreten hegemonya iktidarın toplumsal alan üzerinde kurulmasını sağlar.

Hegemonya ve rızanın üretilmesi birbirine bağlıdır. Bilginin kontrolü rızayı üretmek için kullanılır. Günümüzde yapılan bilgiyi tamamen ortadan kaldırmak değil bilginin nasıl, hangi içerikte ve söylemde verildiği, nasıl anlamlandırıldığıdır. Buradan yola çıkarak, bilgisiz bırakma rıza üretimi için kullanılabilecek stratejilerden biri olarak görülebilir. Ancak, bilgi ve iletişimin çarpıtılması daha etkili bir yol olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü bilgisiz bırakma durumunda, çeşitli kaynaklardan sızdırılabilecek bilgi karşısında söylenecek şey bulmak ya da bulmaya çalışmak, bilgiyi çarpıtmaktan daha zor olacaktır. Ancak devletler kendi iktidarlarını sarsmayacak bilgileri verme konusunda oldukça rahattırlar. Bunun tersine gizlilik önemli konularda başvurulmuş bir yöntemdir. Ve gizlilik devletin özünde vardır. Eliade de buna vurgu yapmaktadır; “İktidara nüfuz edilemez. İktidara sahip olan insan başka insanların içini *okur*, ama onların kendi içini okumalarına izin vermez, iktidar sahibi herkesten ketum olmalıdır; niyetlerini ve fikirlerini hiç kimse bilmemelidir.” (Eliade, 1998. s.291) Buradan hareketle iktidarın düşünsel bağlamda karşındakilerin düşüncelerini belirlerken ya da denetim altında tutarken kendi düşüncelerinin ve amaçlarının bilinmemesi için çaba sarfetmektedirler.

Hegemonya sürekli bir durum olmayıp, devamlı olarak kazanılması ve sağlamlaştırılması gereken bir olgudur. ‘Hegemonya’ kavramının unutulmaması gereken bir yönü; hegemonyanın yitirilebilir olmasıdır. “Sürekli bir hegemonya yoktur. Hegemonya yalnızca somut tarihsel konjonktürde tesis edilebilir ve analiz edilebilir. Madalyonun öbür yüzü ise, hegemonik koşullar altında bile tabi sınıfların total bir içerilmesinin ya da massedilmesinin söz konusu olmayacağıdır.” (Hall, 1999, s.223) Hegemonya sürekli yeniden üretilmesi gereken bir alandır, çünkü muhalefetin olduğu her yerde hegemonyada sürekli çatlaklar meydana gelmektedir.

Egemen ideoloji, durmaksızın, alternatif ideolojilerle mücadele etmek ve kendini her gün yeniden inşa etmek, bağımlıların ‘rıza’sını her gün yeniden almak zorundadır. Gramsci, burjuva devletinin baskıcı yönünün yanı sıra ‘ikna edici’ yönünün olduğunu

öne sürmekte, bu iknayı hegemonya kavramı ile açıklamaktadır. “Hegemonya kavramı, bir yönetici gücün kendi hakimiyeti için hükmettiği insanların rızasını alma biçimi anlamında kullanılır. Hegemonya güç ve rızanın bileşimine dayanır. Gramsci’ye göre liberal kapitalist devlette zorun arkasında işleyen rıza, sistemin devamı için önemli bir unsurdur.” (Hall,1999, s. 222) Hegemonyanın sağlanması bağlamında zor aygıtı her zaman rızanın önündedir ve rızanın sağlanmasının garantisidir.

Gramscinin, hegemonya kavramı salt siyasal ve ekonomik bir kontrol anlamını içermemekte, egemen sınıfın kendi ideolojisini alt sınıflara genel bir doğru olarak kabul ettirme yeteneğini de kapsamaktadır. Gramsci tarafından teorileştirilen “rıza” kavramıyla söylenmek istenen başlangıçta ekonomik yani altyapısal araçlarla kurulan ulusal ve uluslararası hegemonik sistemin yeniden üretilmesinde siyasal, kültürel anlamda üstyapının önemlidir. Gerçekten de, küresel hegemonya, bir noktadan sonra varlığını büyük ölçüde bu konumuna gösterilen “rıza” sayesinde sürdürmekte ve her aşamada konumunu daha da sağlamlaştırmaktadır.

Hegemonya ve ideoloji kavramları birbirinden farklıdır, hegemonya daha geniş bir kavramdır ve ideolojiyi de içinde barındırır. “Gramsci ideoloji yerine ‘hegemonya’ kavramını kullanmıştır. Marksizm’in, Batı’da hakim olan burjuva devletin, emekçileri baskı altında tuttuğu görüşüne karşılık, burjuva devletin baskıcı yönünden başka bir de ‘ikna edici’ rolü bulunduğunu ifade ederek, bunu hegemonya kavramı ile açıklamıştır.”(Dağtaş, 1999: 343) “Toplumsal denetim için devlet ‘güç’ ve ‘rıza’ olmak üzere iki yol izleyebilir. Egemen sınıfın güç ve açık baskı kullanmadan rıza elde etmesine yarayan araç, Gramsci’nin hegemonya dediği ideolojidir.” (Oskay, 1980: 222) Bu ideoloji egemenlerin düşünceleri şeklinde özetlenebilir. “Eğer yönetici bloğun fikirleri sınıf temelli değil de, ortak duyu olarak kabul edilirse, bu sınıfın ideolojik hedefleri gerçekleşir ve ideolojik işleyiş gizlenir.” (Fiske, 2003, s. 225) Rıza üretme sürecinde egemen sınıfın düşünceleri sınıf temelli olarak değil toplumsal temelli olarak yansıtılır ve ezme-ezilme ilişkisi gözlerden uzakta tutulur.

Hegemonya tüm toplumsal alanlarda kendini gösterir ve toplumun kılcal damarlarına kadar iner ve nüfuz eder. “Toplumsal sistemdeki tüm değer ve düşünceler varolan yönetici sınıfı destekler... hegemonya değerler üzerinde bir uzlaşmadır ve nelliikle ‘ortak duyu’nun içine yerleşir, ancak yönetici sınıfın çıkarıdır” (Dağtaş,1999, s. 346). “Hegemonya kavramının, devlet ile ekonomi arasındaki; okullar, ordu, basın,

aile, izci hareketleri, dini kurumlar gibi bütün aracı kurumları kapsadığı ifade edilmektedir.” (Eagleton, 1996:164) “İdeolojinin temellerini maddi gerçeklerde bulan Gramsci, Althusser’den farklı olarak ideolojinin epistemolojik (bilgi-bilimsel) bir tanımına girişmemiştir.” (Hall, Lumley, Mc Lennan, 1985: 24) Modern devlet otoritesi daha önceki dönemlerin aksine yalnızca doğrudan baskıya dayanmayan temelinde kuralların ve otoritenin içselleştirilmesine dayanan, yani iktidarı yaşamın her alanında var eden bir yapı olmuştur. Rıza, iktidarın baskıya dayanmayan aygıtları aracılığı ile ideolojik alanda kurduğu hegemonyadır.

Stuart Hall’a göre hegemonya, hakimiyetin ideolojik zorla değil kültürel önderlikle sağlandığını ima eder. Hall’a göre:

“Hegemonya, toplumdaki temel ekonomik süreçler üzerinde etkin bir üstünlük sağlamış olan hakim sınıf ittifakının ya da yönetici bloğunun toplumun hayat tarzı, anlayışı, biçimi, kültür ve medeniyet düzeyini bir sınıfın dar çıkarlarına uygun olarak dönüştürmese bile, bir bütün olarak hakim toplumsal ve üretim sisteminin gelişimini ve genişlemesini destekleyen bir yönde dönüştürebilecek ve yeniden biçimlendirecek süreçlerdeki üstünlüğü kuşatır. Bu önderlik anlayışında önemli olan nokta, hegemonyanın hukuksal ve meşru ölçütlerden ziyade, tabi durumdaki sınıfların ve toplumsal grupların aktif rızalarının kazanılması yoluyla sağlanmasıdır.” (Hall, 1999, s.119)

Ekonomik anlamda az gelişmiş ya da geri bıraktırlmış ülkelerde ideolojik hegemonyada zor ve rıza bir arada iş görür. Gelişmiş ülkeler ve kapitalizm için asıl önemli olan rızadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde hegemonya zora başvurmaksızın rıza yöntemleriyle sağlanır. Türkiye’de ise hegemonya rızayı dener ama en ufak bir kriz noktasında zoru devreye sokar.

4.2.2 Hegemonya ve İktidar

İtalya özelinde ve ulusal temelde iktidar ilişkilerini inceleyen Gramsci’nin hegemonya kavramı bize hegemonya, iktidar ve ideolojiyi anlama ve anlamlardırda yardımcı olmuştur. Devlet, varlığını sürdürmek ve iktidarını toplumsal alanda sürekli hale dönüştürmek için ideolojiyi kullanır. İdeoloji aracılığıyla siyasal iktidar kendini ve ilkelerini topluma dayatır. “Devlet, toplumu belirlenmiş bir düzen içinde tutan, bu düzeni koruyan, total bir birleştiricilik ile üst belirleyici olan ve bir dünya görüşü ile toplumsal bütünlük sağlayan” (Poulantzas, 1992, s.40-41) iktidar alanıdır.

Ortaçağ döneminde papa ve imparatorun ikili iktidarı, modern devletin tek ve bölünmez iktidar anlayışından çok uzaklardaydı. “Kralların iki iktidar yerine tek,

mutlak ve bölünmez iktidar ile tarih sahnesine çıkmaları modern devletin kuruluşunun ilk aşamasıdır. Bu dönüşüm döneminin düşünürü olan Machiavelli siyasal iktidarın niteliklerini, çıkar ilişkilerini, amaç olan için siyasal iktidarın bir araç olarak kullanılması gerektiğini savunmaktadır.” (Cassirer,1984, s.141) “Machiavelli’nin insanı devletin otoritesi ve disiplini altına alarak, neyin iyi neyin kötü olduğunu artık devletin belirleyeceği; eğitim, din, insan ve ekonominin kendi başına bir erek olmayıp siyasal iktidarın bir aracı olduğu söylemi, modern iktidarın devletini haber vermektedir.”(Ağaoğulları, 1991, s.194) Machiavelli öngörülü bir biçimde devletin gelişim aşamalarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Machiavelli için iktidar bir, bütün, mutlak ve sınırsızdır. İktidar tam denetimi sağlamamak için mutlak itaate ihtiyaç duyar. İster baskı isterse rıza ile toplumun itaatının sağlanması önemlidir. Egemen bunu sağlamak için hiçbir kayıt altında değildir ve “tuzakları tanımak için tilki, kurtları ürkütmek için aslan gibi” olmalıdır. (Machiavelli,1994:110) “Egemenlik yurttaşlar ve uyruklar üzerindeki en yüksek, en mutlak ve en sürekli güçtür. Egemenlik, güçlülük niteliğinden ötürü böyle adlandırılmaktadır. Egemenin egemen güçten yoksun bırakılması düşünülemez. Egemenliğin sahibi prens veya halk ise tanrı dışında hiç kimseye hesap vermek durumunda değildir. Egemenlik daima bölünmez ve devredilmez olacaktır” (Bodin,1969, s.95-98). Hobbes’a göre ise egemenlik “bireysel kudretlerin toplamını egemenin kendi iradesine göre kullanmak yetkisidir.” (Hobbes,1993, s.68) Hobbes için ise siyasal iktidarın meşruiyeti “halkın güvenliğinin sağlanmasında yatar; egemen, bu göreve doğa yasasıyla bağlıdır ve bunun hesabını, doğa yasasını yaratan Tanrı’ya ve sadece ona vermekle yükümlüdür” (Hobbes,1993, s.234). Yani kısaca iktidarda bulunanlar hiçkimseye hesap vermek zorunda değildirler.

Hobbes’a göre devlet mutlaka olmalıdır. Devletin olmadığı durumda herkesin herkese karşı daima savaş hali vardır. İnsanları bu durumdan kurtaran şey bir sözleşme ile doğal durumdaki tüm haklarını bir egemene devretmeleridir. “Yani, kendi kişiliklerini taşıyacak tek bir kişi veya bir heyet tayin etmeleri ve herkesin, bu kişi veya heyetin ortak barış ve güvenlikle ilgili işlerde yapacağı veya yaptıracığı şeylerin amili olmayı kabul etmesi ve kendi iradesini o kişi veya heyetin iradesine ve muhakemesini de onun muhakemesine tabi kılmasıdır... Bu, herkesin bir ve aynı kişilikte gerçekten birleşmeleridir.” (Hobbes,1993, s.130) Tek bir kişilik olarak birleşmiş olan bu topluluk,

Hobbes tarafından devlet olarak adlandırılır. “İşte o, Leviathan’ın (ejderha) veya daha saygılı konuşursak, ölümsüz tanrının altında, barış ve savunmamızı borçlu olduğumuz, o ölümlü tanrının doğuşudur. Çünkü devletteki her bir kimsenin ona verdiği yetkiyle onun elinde o kadar çok kudret ve güç toplanmış olur, işte devletin özü o kişide toplanmış olur... Bu kişiliği taşıyana egemen denir ve onun egemenlik kudretine sahip olduğu söylenir, onun dışında kalan herkes ise, onun uyruğudur.” (Hobbes,1993, s.130) İşçi sınıfı ve burjuvazi arasındaki ilişkide bundan çok farklı değildir.

Hobbes, Leviathan’da devletin ne olduğunu cisimleştirerek gözlerimizin önüne sermektedir. Bu anlamda aslında yaptığı Marks’ın ve anarşist anlayışın ortaya koyduğu devletsiz bir dünya özleminin tam karşısında durmakla beraber bu özlemin ne kadar gerekli olduğunu da anlatmaktadır.

Hobbes Leviathan adlı eserinde devleti farklı yönleriyle ele almış ve canlı bir varlık gibi tanımlamıştır:

“...devlet adlı o büyük Ejderha (Leviathan), doğal insanın korunması ve savunulması için tasarlanmış olup ondan daha büyük bir cesarete ve kudrete sahiptir ve onda, egemenlik bütün gövdeye (organizmaya) canlılık ve hareket veren yapay bir ruhtur; yargıçlar ve diğer yargı ve yürütme görevlileri yapay eklemeler; egemenlik makamına bağlı her eklem ve organa kendi görevini yaptıran ödül ve ceza; doğal gövdede aynı işi yapan sinirlerdir; tek tek organların/üyelerin servet ve zenginlikleri ise kuvvettir; salus populi (halkın esenliği) onun görevidir; bilmesi gereken her şeyi ona bildiren hukukçular hafızadır; adalet ve yasalar yapay bir akıl ve iradedir; uyum sağlıktır; nifak hastalıktır; iç savaş ise ölüm.” (Hobbes,1993, s.17-18)

Burada kısaca kavramlaştırılan devlet birçok kişi açısından varolması zorunlu olan bir şeydir ancak burada yönetme-yönetilme ve sınıflar ilişkisine değinilmemiştir. Devlet insanlara hizmet eden onları koruyan bir canlı olarak görülse de bu asla gerçekte uzak yakın ilişkisi olmayan bir kurmacadır.

Devlet iktidarını bir sınıfın hizmetinde diğer sınıfın/sınıfların üzerinde kurar. Poulantzas iktidar konusunda farklı değerlendirmeler yapmıştır:

“Her iktidar (ve yalnızca sınıf iktidarı da değil) ancak bir takım aygıtların (ve yalnızca devlet aygıtları da değil) içinde maddeleşmiş olarak mevcuttur. Bu aygıtlar iktidarın basit uzantıları değildir, orada oluşturuşu bir rol oynarlar: Devletin kendisi de sınıfsal erklerin yaratılmasında örgensel bir biçimde mevcuttur. Ama iktidar/aygıtlar münasebeti, daha özel olarak da sınıf mücadelesi/aygıtlar münasebeti içinde, temel rolü elinde tutan mücadeledir (sınıfların), bu mücadelenin alanı, iktidar, ekonomik sömürü, ve siyasi-ideolojik hakimiyet/tabiyet münasebetlerinin alanından başkası değildir.

Mücadeleler her zaman için aygıtlar-kurumlar karşısında öncelik taşırlar ve sürekli bir şekilde onların dışına taşarlar.” (Poulantzas, 2004, s.51)

Devletler ona egemen olan sınıflara hizmet ederler, tüm insanlara değil. Devletin tüm araçları egemenlerin hizmetindedir ve alt sınıfın düşünsel ve ekonomik anlamda egemenlere bağımlı olmasını garanti altına almaktadır. Sorel’in de belirttiği gibi; “ideolojilerin, siyasal iktidarı elinde bulunduran sınıfların kendi çıkarları doğrultusunda toplumun gerçek ortamının dışında üretilmesinin onu bir yalanlar ve ikiyüzlülükler dünyası olarak karşımıza çıkardığını ve iyiliğin, mutluluğun ancak bu ideolojik ilkeler içinde sağlanabileceği iddiasının bir yalanlar üst yapısı”dır. (Sorel, 1972, s.18) Bu anlamda ‘gerçek’in ne olduğunu belirleyen egemenleri ‘gerçek’ dediği şey ‘gerçekte’ ‘yalan’dır.

İktidar ve kapitalizm ilişkisi, ekonomik koşullar ve iktidarın durumu açısından da ele alınmalıdır. “Kapitalizmin krizleri, sermayenin ekonomik iktidarı kadar genellikle politik iktidarını da sarsan sonuçlar doğurur. Bu yüzden sınıf iktidarı, sermayenin ekonomik egemenliği yanında siyasal ve ideolojik üstünlüğünü de sağlayan bir hegemonik rejimin oluşmasıyla tekrar kurulabilir ve sağlama alınabilir.” (Frank ve Gills, 2003, s.289) Başka bir deyişle kapitalizm kriz dönemlerinde ideolojisini yeniden üretmek ve hegemonyasını sağlamak için uğraşır. “Öte yandan sermaye birikimi ve siyasal hegemonya ile ilgili süreçler, birbirinden hiçbir biçimde bağımsız olmadığından, altyapının ve üstyapının birarada ve aynı zamanda yeniden üretilmesi gerekir.” (Frank ve Gills, 2003, s.289) İktidarı elinde bulunduran kapitalistler kendi hegemonyalarını sürekli yenilemek ve yeniden tüm alanlarda sağlamak zorundadır. Bu gerçekleşmezse uzun vadede iktidarın hegemonyası tehlikeye girebilir.

Foucault iktidar konusunda önemli çıkarımlarda bulunmuştur. Ona göre: “İktidar kendi başına özgürlükten vazgeçilmesi, hakların devredilmesi, tek tek herkesin sahip olduğu iktidarı birkaç kişiye emanet etmesi (bu, rızanın iktidarın var oluşu ya da korunmasının bir koşulu olabilmesini engellemez) değildir; iktidar ilişkileri önceden var olan ya da durmadan yinelenen bir rızanın ürünü olabilir; ama kendi doğası gereği, bir konsensüsün dışavurumu değildir.” (Foucault, 2000, s.73) İktidar ve özgürlük kavramları birbirleriyle çok uzak olsalar da, devlet aygıtı onları birbirleriyle yan yana getirmekte ve özgürlüğü sadece adı anılan ancak iktidar ile birlikte yaşama şansı olmayan bir hayale dönüştürmektedir. “Ancak yine de özgürlük iktidarın

uygulanmasına yalnızca karşı çıkabilir, çünkü son tahlilde iktidar özgürlüğü tümüyle belirlemek eğilimindedir.” (Foucault, 2000, s.75) “İktidar ilişkisinin özünde yatan ve onu devamlı kışkırtan etken, istencin boyun eğmeyişi ve özgürlüğün inadıdır.” (Foucault, 2000, s.76) İktidarın olmadığı bir toplumun imkansız olduğu söylene de, iktidarsız (devletsiz) bir dünya hayali hala yaşamaktadır. “Zira iktidar ilişkileri dışında bir toplum olamayacağını söylemek, kurulu iktidar ilişkilerinin zorunlu olduğunu ya da iktidarın toplumların yüreğinde bir kader oluşturduğunu, dolayısıyla yıkılamayacağını söylemek değildir. Tersine iktidar ilişkilerinin ve iktidar ilişkileri ile özgürlüğün inadı arasındaki ‘çekişme’nin analizi, geliştirilmesi ve sorgulanması sürüp giden siyasi bir görev oluşturur ve tüm toplumsal varoluş için geçerli olan siyasi görevin ta kendisidir.” (Foucault, 2000, s.77) Foucault’nun iktidar anlayışı sadece devletin iktidarı değildir, yaşamımızın en ince ayrıntılarına kadar giren iktidar da söz konusu edilmektedir; yani sadece makro iktidar değil, mikro iktidar da göz önüne alınmaktadır. “İktidarın işleyişinden söz ettiğimde yalnızca devlet aygıtı sorununa, yönetici sınıf, hegemonik kastlar sorununa gönderme yapıyor değilim, bireylerin gündelik davranışlarında, bedenlerine varıncaya kadar üzerlerinde işleyen, giderek daha da incelen, tüm mikroskobik iktidarlara dizesine gönderme yapıyorum. İktidarın siyasi ağına gömülmüş yaşıyoruz; tartışma konusu edilen de bu iktidardır.” (Foucault, 2003, s.48) İktidar ilişkileri karmaşık bir yapıdadır ve heryeri kaplamıştır. İktidarın amacı egemenlerin ayrıcalıklarının sürdürülmesi, kapitalistlerin daha fazla kar elde etmesi, statükonun korunması vb. şeklinde özetlenebilir. Önemli olan nokta ise iktidar ilişkilerinin neye dayanacağı ve iktidarın baskı ile mi, zorla mı, silahla mı, söylemle mi, denetim ya da gözetim araçlarıyla mı sağlanacağı ve devam ettirileceğidir.

Bir egemen grubun, iktidarını sürdürmesi için toplum üzerindeki hegemonyasını sağlaması ve devletin ideolojik aygıtlarını etkili bir şekilde kullanması gerekmektedir. Gramsci’nin dediği gibi modern toplumlardaki iktidarın doğası hegemoniktir ve bu hegemonya birçok alanda karşımıza çıkmaktadır.

5. MEDYA

Medya'nın ne olduğu sorusuna verilebilecek kısa ve net bir yanıt bulmak oldukça zordur. Ancak kısaca medyanın ne olduğu sorusuna verilen yanıtlara göz atılabilir; “Bizim Türkçe’de medya olarak kullandığımız, İngilizce’deki media sözcüğü, araç, orta, ortam aracı, anlamlarına gelen medium (Latince medius) sözcüğünün çoğuludur. Diğer yandan, Türkçe’de ‘media’ sözcüğünü karşılamak üzere, oldukça hantal kaçmakla birlikte, ‘kitle iletişim araçları’ kavramı da kullanılmaktadır.” (Nalçaoğlu, 2003, s.51) Genel anlamda ‘kitle iletişim araçları’ kavramı bu alanda çalışma yapanlar tarafından tercih edilse de toplumsal yaşamda ‘medya’ tercih edilmektedir. “... Türkçe olmasa da, medya daha yakın bir kullanım kazandırmıştır. Bununla birlikte, ‘medya aracı’, ‘medyalar’ gibi yanlış kullanımlarının da gösterdiği gibi, kavramın kullanışsızlığı medya sözcüğünün, genellikle belirli bir kafa karışıklığıyla birlikte dilimize girdiği de söylenebilir.”(Nalçaoğlu, 2003, s.51) Beybin Kejanlıoğlu ise medya kavramını şöyle ele alıyor;

“Medyayı tanımlamak, iletişim sürecine ilişkin varsayımlara dayanır. Türkçede önce ‘komünikasyon’ ve ‘haberleşme’ olarak kullanılan ‘iletişim’ ise, en sorunlu sözcüklerden biridir. Komünikasyon (communication) ‘common’ sözcüğünden türemiştir ve ortak olan, paylaşılan anlamını taşır. Türkçede bugün kullandığımız ‘iletişim’ ise, ortaklık, paylaşma, topluluk üyelerini birbirine bağlayan ortak kültür bağlamından koparılmış bir sözcük görünümündedir. Aktarmak, ulaştırmak, nakletmek, bir yerden bir yere taşımak olarak da kullanabileceğimiz ‘iletmek’ fiilinden türeyen ‘iletişim’ bir süre İngilizcede de taşıma ve ulaştırmayla (transportation) birlikte düşünülmüştür. (Kejanlıoğlu, 2003, s.84)

Medya kavramının Türkçeye çevrilmesi ve tam olarak bu anlamda adlandırılması oldukça zordur. Medya birçok alanı kapsamakta ve farklı anlamları barındırmaktadır. “Kavram en geniş anlamı ile kullanıldığında, karşımıza çok kişiye ulaşabilen her türden sözlü, yazılı, basılı, görsel metin ve imgeleri(kitaplar, gazeteler, dergiler, broşürler, billboard’lar, radyo, film, televizyon, internet gibi) içeren çok geniş bir iletişim araçları yelpazesi çıkıyor.” (Nalçaoğlu, 2003, s.52) Bu anlamda bu son tanım anlaşılması ve kullanılması en kolay açıklama olarak karşımıza çıkıyor.

Medyayı kısaca her türlü bilgiyi ve mesajı bireylere ve topluluklara ileten, eğlendirme, bilgilendirme ve eğitime gibi işlevlere sahip görsel ve işitsel araçların tümüne verilen isim olarak tanımlayabiliriz.

5.1 İletişim

İnsan, çevresinin bilincinde olduğu gibi kendisinin de bilincindedir. İnsan, ben bilinci olan biricik varlıktır; bu onu doğanın öznesi yapar. Doğanın öznesi olan bu varlığın en önemli özelliklerinden birisi diğer öznelerle iletişim kurabilmesidir.

İletişim konusunda çok çeşitli tanımlar vardır. Bu tanımlamalardan bazıları şöyledir; “İletişim, Latince’de bölüşmek anlamına gelen (communis) kelimesinden çıkarılmış bir terimdir. Bu kaynaktan bakıldığında iletişim; bilgi, fikir, davranış gibi kapsamın bireyler veya gruplar arasında bölüşülmesini sağlamak için yapılan çabalar olarak tanımlanır. Bu terimi haberleşme olarak almak anlamını daraltır. Çünkü bireyler ve gruplar arasındaki her türlü ilişki iletişimdir.” (Bursalıoğlu, 1998, s.113) İletişim süreci dil ile başlar ve insan için önemlidir. “İletişim insanla başlar: İnsanın ve toplumun var oluşunun zorunlu koşuludur. İletişim olmaksızın insanın kendi ve toplumsal varlığını sürdürmesi olanaksızdır. İnsan kendini ve toplumunu üretebilmek için girdiği etkinliklerde hem doğal hem de kendi yarattığı teknolojik araçları kullanır. Bu kullanımın olması, örgütlenmesi, yürütülmesi, tutulması, geliştirilmesi ve gereğinde değiştirilmesi ancak iletişimle gerçekleştirilebilir.” (Erdoğan ve Alemdar, 2005, s.15) İletişim insanın insan olmasını sağlayan şeydir. İletişim aracılığıyla insanlar arasındaki ilişki sürü mantığından bilinçli bir birlikteliğe ve insan beyninin gelişmesine yol açmıştır. Bu bağlamda iletişim hem insanlık tarihi açısından hem de bugünü anlamak ve geleceği değerlendirmek açısından büyük bir öneme sahiptir.

İletişimin ne olduğu ve ne tür eylemlerin iletişim kabul edildiği konusunda farklı tanımlar olsa da sonuçta hemen hepsi aynı şeyi söylemektedir. “İletişim, gönderici ve alıcı olarak adlandırılan iki insan ya da insan grubu/kitlesi arasında gerçekleşen bir duygu, düşünce, davranış ve bilgi alışverişi olarak tanımlanabilir.” (Becer, 1999, s.11) Ayrıca “İletişimi, bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak tanımlayabiliriz. Bu durumda pek çok etkinlik iletişim sayılacaktır. Örneğin bu tanıma dayanarak iki insanın karşılıklı konuşmasını iletişim sayabileceğimiz gibi arıların bal bulunan yeri birbirlerine bildirmeleri de iletişim olarak kabul edebiliriz.” (Dökmen, 2000, s.19) İletişim çok yönlüdür ve sınırlandırılmayacak kadar birçok alanı kapsamakta ya da etkilemektedir.

Ünsal Oskay ise iletişimi şöyle tanımlamaktadır; “Birbirlerine ortamlarındaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine iade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimlerine iletişim diyoruz.” (Oskay, 1999, s.15) “İletişim insanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan insana özgü bir olgudur.” (Oskay, 1999, s.7) “İletişim, insanın türsel özelliği olan toplumsallaşırlığının bir yansımasıdır.” (Oskay, 2000, s.310) İletişim ve toplumsallaşma arasında da sıkı bir bağ vardır.

Marx ise iletişime farklı bir açıdan bakmaktadır. “Marks’a göre, kendi varlıklarının sosyal üretiminde, insanlar kaçınılmaz olarak kendi arzularından bağımsız ilişkilere girerler. Bu ilişkiler üretim ilişkileridir. Bu üretim ilişkileri, üretimin materyal güçlerinin belli bir tarihsel gelişme safhasına uygundur. Kendini ve sosyali üreten insan, bu üretim biçimlerini ve ilişkilerini ancak iletişimle başlatabilir ve yürütebilir.” (Erdoğan, 2002 ,s.30) Bu anlamda iletişime üretim ilişkileri yönünden bakan Marksist yaklaşım daha farklı bir bakış açısına sahiptir.

İletişim toplumsal alan içinde gerçekleşir. İnsanı ‘varlık’tan ‘toplumsal varlık’a dönüştüren şey iletişimdir. “İnsanlar toplum içinde doğan ve toplum içinde insanlık derecesine yükselen varlıklardır. Toplum içinde doğumdan itibaren girdikleri çeşitli iletişim ve etkileşimler sonucu kimliklerini bulmaktadırlar. Yaşamımızda iç içe geçmiş her an ve her yerde birlikte olduğumuz iletişimle insan toplumsal bir varlık olarak kendisini gerçekleştirmekte başka bir deyişle biyolojik bir varlık olmaktan çıkarak toplumun bir üyesi olmaktadır.” (Gürgen, 1997, s.9) Yani iletişim sosyal ve toplumsal bir olaydır. “İletişim insanların toplu yaşamasının ürünü ve gereğidir. İnsanlarda iletişim kurma gereksinimi doğuştandır ve bir arada yaşayan insanların ilişki kurmadan etkileşmeden yaşamları sürdürmeleri olanaksızdır. İnsanların içinde bulundukları değişik sosyal grupların özelliklerine göre iletişimin amacı ve biçimi değişir. Birey iletişim aracılığıyla çevresi ve kendi yaşamında etkin ve belirleyici olmak ister.” (Zıllıoğlu, 1998, s.13) Bu sayede kendi düşünce ve amaçları doğrultusunda çevresini etkilemeye çalışacak, çevresindekilerin davranışlarını etkilemeye çalışacak ve kendi davranışlarını da gerekirse değiştirecek ya da yeniden konumlandıracaktır. Çünkü insan

toplumsal bir varlık olarak iletişimde bulunduğu insanları etkilemeyi isterken kendisi de onlardan etkilenmektedir.

Günümüzde iletişim ve teknoloji birbirlerinden ayrılmaz kavramlardır. “Bugün iletişim teknolojidir, sanattır ya da gazeteciliktir; bir bilim dalının adı ya da sıradan bir etkinliktir; amaçlı ya da doğal bir süreçtir; kitle iletişimi ya da kişilerarası ilişkidir.” (Usluata, 1994, s.11) Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte televizyon ve internet her an yanımızdadır. İnsanlararası ve toplumsal iletişim sanat ve gazetecilikten öte teknolojik bir unsur olarak kendini göstermektedir. Sanat oldukça önemsenmeyen bir konumda bulunurken gazetecilik denilen kavram artık daha ciddi sorgulanması gereken bir konumdadır.

Medya ve toplum arasında sıkı bir bağ vardır. Medyanın toplum üzerindeki önemi artık herkes tarafından kabul edilmektedir. “Toplumlar her zaman iletişimin kendi içeriğinden çok, insanların birbirleri ile iletişim kurdukları medya aracılığı ile biçimlenmişlerdir. Alfabe ve basın bir bölünme, uzmanlık ve ayrılma sürecini kolaylaştırır ve bunu destekler. Medyanın nasıl çalıştığını öğrenmeden, toplumdaki sosyal ve kültürel değişimleri anlamak olanaksızdır.” (Marshall McLuhan’dan Akt. Baldini, 2000,s.5) Medya toplum ilişkisini anlamak ve yorumlamak için medyanın etkilerini ve toplum üzerinde nasıl bir etkiye ve güce sahip olduğunu bilmek gerekir.

Son tahlilde iletişim günümüzde geldiği noktada her anlamda toplumu yönlendiren ve şekillendiren bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araç üretim ilişkileri açısından ele alındığında iktidara sahip olanların kendi hegemonyalarını sağlamak, ideolojilerini kabul ettirmek ve onları sürekli olarak yeniden üretmek için kullandığı bir alan ve araç olarak önemli bir yere sahiptir.

5.2 Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişimi, çeşitli tür ve içerikteki mesajların uygun araçlarla geniş bir kitleye iletilmesi sürecidir. Bu tür bir iletişimde kaynağın alıcıyla yüz yüze iletişim kurması söz konusu değildir. Kitle iletişiminin işlevleri, kişileri bilgilendirmek, eğlendirmek, yönlendirmek ve sosyalleştirmektir.

İletişim araçları ile birlikte birbirinden bağımsız ve habersiz yaşayan insanlar birbirlerinden haberdar oldular. “İnsanlık serüveni uzun zaman bazen birbirinden neredeyse tümüyle habersiz olan ayrı dünyalarda devam etti. Bu durum, görelî olarak

yakın bir tarihte, insanlar kendilerini, iletişim, iletim, yayım ve yeniden yayımlama araçlarındaki muhteşem gelişme sayesinde sıkı sıkıya yaklaştı bulana dek sürdü.”(Dollot, 1991, s.20) Artık herkes dünyanın hemen her yerine iletişim araçları sayesinde ulaşabilme kapasitesine sahiptir.

Kitle iletişimi şöyle tanımlanmaktadır; “‘Kendi içinde göreceli olarak daha az farklılaşmış bir topluluğa yönelik bilgi ve anlam aktarımı’ diye de tanımlanan, haber verme, eğitim, propaganda, reklam gibi çok değişik işlevler taşıyan, kitle iletişimi, iletinin bir ya da daha çok kitle iletişim araçları (gazete, radyo, televizyon, sinema, dergi ve kitap) aracılığıyla geniş ve bilinmeyen bir kitleye (dinleyici/izleyici/okuyucu kitlesine) iletilmesidir. (Encyclopedia International, 1968).” (Usluata, 1994, s.73-74) Toplumsal anlamda iletişimi sağlayan araçlara kitle iletişim araçları diyoruz. “Bir takım bilgilerin, sembollerin, bir takım hedefler tarafından üretilmesi geniş insan topluluklarına iletilmesi ve bu insanlar tarafından yorumlanması sürecine kitle iletişimi adı verilir. Kitle iletişiminde kaynak ile hedef arasındaki kanallara ise kitle iletişim araçları denir.” (Dökmen, 2000, s.39) Bu bağlamda kitle iletişim araçları mesajları iletmekte insanlar ise onları anlamlandırmakta ve yorumlamaktadır. Ancak gerçekte bu süreç bu kadar basit ve tanımlarla ifade edildiği kadar net değildir.

Kitle iletişim araçları, genel bir tanımla “kitlese bir boyutta ileti dağıtabilen araçlar” (Özkök, 1985, s.93) olarak tanımlanabilir. Işık ise kitle iletişim araçlarını şu şekilde tanımlamaktadır:

“Kitle iletişimi çeşitli türdeki mesajların büyük ve dağınık bir kitleye bu amaç için geliştirilmiş araçlar kullanılarak iletilir. Çoğunlukla tek taraflı işleyen ilişkilere dayanan birinin verici diğer tarafın alıcı olduğu kitle iletişiminde gönderici ile alıcı arasında yüz yüze bir ilişki kurulması olanaksızdır. Uzmanlaşma ve kurumsallaşmanın söz konusu olduğu bu iletişim türü de gönderici mesajını mekanik araçlar yardımıyla kısa zamanda hızlı ve sürekli bir biçimde alıcıya iletmektedir. Bu araçlar arasında gazete, radyo ve televizyon sayılabilir.” (Işık, 2000, s.32)

Kitle iletişim araçları, tiyatro; gazete, kitap, dergi, broşür gibi yazılı basın; sinema, film, radyo, televizyon, plak, kaset, CD, bilgisayar gibi iletişim teknolojisindeki gelişmelerin ürünü olan araçlar, günümüze gelinceye değin hızlı bir gelişim göstermişlerdir. Günümüzde posta, telgraf, telefon (özellikle cep telefonu), faks gibi haberleşme araçları; gazete, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçları; uydular,

bilgisayarlar (İnternet ve e-mail) birer iletişim aracı olarak iletişimin ayrılmaz parçaları durumuna gelmiştir.

Usluata kitle iletişim araçlarını toplumsal alandaki temel belirleyenler bağlamında sıralar:

- “1. Tavrı ile düşünce değişiklikleri,
2. Ferdî ve toplu tepkiler,
3. Gündem belirleme,
4. Toplumsallaştırma,
5. Denetim,
6. Gerçeği tanımlama,
7. Egemen ideolojinin sürdürülmesi” olarak sınıflandırılmaktadır. (Usluata, 1994, s.84)”

Medya ya da Kitle iletişim araçları yukarıda da belirtildiği gibi egemen ideolojinin sürdürülmesi ve yeniden üretilmesi için kullanılmaktadır. Toplumsal yaşam, çatışmalar ve olaylar istenilen yöne çevrilmekte ve kullanılmaktadır. En önemli sorunlar bu sayede gösterilerek gizlenmektedir.

Kitle iletişim araçlarıyla ve toplum birbirinden etkilenmektedir. Kitle iletişim araçları, üretim araçlarını elinde bulunduran sınıfın elindedir ve haberleriyle, yorumlarıyla toplumu yönlendirme gücüne sahiptir. Kitle iletişim araçlarının topluma yönelik etkilerini başlıca üç grupta toplayabiliriz. “Bunlardan birincisi topluma bilgi/haber iletme, İkincisi toplumdaki birtakım çatışmalarda taraf olmaktır. Üçüncüsü toplumdaki çatışmalar karşısında, uzlaştırmacı, yatıştırıcı yönde tavrı almaktır. Kitle iletişim araçlarının bu işlevleri, kişilerin bilişsel, duygusal gelişimlerine katkıda bulunabileceği gibi, kamuoyunda birtakım yeni tutumların oluşmasına ya da mevcut tutumların değişmesine de önemli katkıda bulunabilir.” (Dökmen, 2000, s.44) Bu bağlamda kitle iletişim araçları tanımlarda ifade edildiği kadar masum ve tarafsız değildir. Bu araçlar her anlamda egemenlerin hizmetinde ve onların denetimindedir.

Toplumsal yaşam gittikçe daha çok şekillendirilmekte kişilerarası ilişkiler giderek zayıflarken insanlar birlikte oturup ya bir şeyler izlemekte ya da internet üzerinden gerçek olmayan ilişkiler kurmaktadırlar. “Kitle iletişim araçları, bireyler arası ilişki ve etkileşimi son derece azaltmış ve zayıflatmıştır. Özellikle televizyon, bireylerin boş zamanlarında birbirleriyle iletişim kurmalarına ve fikir alış verişinde bulunmalarına olanak bırakmaz. Ayrıca, kitle iletişim araçlarının iyi bir eğitim aracı olmadığı, bireye özel sorunları karşısında umutlu ve umutsuz olduğu alanlarda yol gösterici olmak

yerine, aldatıcı, kandırıcı, oyalayıcı bir mekanizma durumuna geldiği vurgulanır.” (Mills’den akt. Baran 1997, s.99) Kitle iletişim araçları bu anlamda insanlara yol göstermek ve yardımcı olmak bir yana onun sorunlarına çözüm bulmasını engeller. Diğer taraftan kitle iletişim araçları insanları enferyasyon bombardımanına tutarak aslında onları bilgilendirmekten çok bilgisiz bırakır. “Böylece kitle iletişim araçları bireye hiçbir zaman elde edemeyeceği ölçüde ayrıntılı bilgi ve haber verir. Fakat bu ayrıntılı haber ve bilgiler verilirken, bunlar arasında gerçek bir bağlantının bulunup bulunmadığı hakkında açıklamalar getirmez. Bireylerin bunalım ve gerilimleri karşısında rasyonel bir bakış açısı da sunmaz. Aksine, bu gibi sunumlarda bireye ya şiddet ya da hiçbir şeyi ciddiye almaması telkin edilir veya önerilir.” (Mills’den akt. Baran 1997, s.99-100). Kitle iletişim araçları bireye hem toplumsal yaşam içinde hem de kendi dünyasında yardımcı olmaz onu gerçeklikten koparır ve kendi amacına hizmet edecek telkinlerde bulunur.

İnsanları şekillendirmek için kullanılan araçlar da kullanılan yöntemler kadar önemlidir. “Mc. Luhan’a göre, ‘mesaj aracın kendisidir’. Bir iletişim eyleminde belirleyici olan şey iletilmek istenen mesajın içeriği değil, bu mesajı iletmek için kullanılan mesajın kendisidir. İnsanların ilişki ve eylem ölçülerini biçimleyen ve belirleyen şey kullanılan araçlardır.” (Özkök, 1985, s.163) Bu anlamda günümüzde televizyon bir araç olarak gereğinden fazla öneme sahiptir. Gelecekte onunla birlikte bu alanda koşacak olan internet ve bilgisayar ikilisi de önemli araçlardır.

Kitle iletişim araçları günümüzde birçok kişi tarafından olumlu yönleriyle ele alınmaktadır. “Bütün bu olumlu özelliklerine rağmen, kitle iletişim araçları ile ilgili şu soru daima sorulacaktır: Acaba kitlesel medya dürüst, akılcı ve nesnel bir biçimde kullanılabilir mi?” (Becer, 1999, s.27) Bu soruya verilecek yanıt aslında ortadadır. Soruyu ‘Egemen sınıfın elinde olan kitle iletişim araçları gerçekten nesnel olabilir mi?’ şeklinde sorarsak bunun yanıtı zaten ‘mümkün değil’ olacaktır. Çünkü egemenler kendi düşüncelerini toplumsal anlamda kabul ettirmek ve güçlerini pekiştirmek için medyayı kullanırlar ve yalancı bir gerçeklik yaratırlar.

Kitle iletişim araçları, bireylerin duygu, düşünce ve inançları üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptir. Bunun bir sonucu olarak da bireylerin tutum ve davranışlarını değiştirebilecek bir güce sahiptir. Bu anlamda egemenler kendi ideolojik hegemonyalarını sürdürmek ve insanları değişen koşullarda yeniden yönlendirmek için

kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır. Bu gerçeklikte ‘kitle iletişim araçları’ topluma gerçekleri anlatan ve onları her şeyden haberdar eden tarafsız kurumların elindedir. Devlet toplumun güvenliğini sağlayan ve onu iç ve dış tehlikelerden koruyan bir kavramdır. Ezme-ezilme diye bir şey yoktur. Doğal bir şekilde kabul görmesi gereken patronlar ve çalışanlar vardır. Patronlar olmazsa çalışanlar aç kalır. İşte yaşanan ‘yalancı gerçeklik’ budur oysa ‘gerçek’ tamamıyla farklıdır.

5.3 Medya ve Toplum

Medya’nın etkilediği çok sayıda konu vardır. Medya ve Küreselleşme, Medya ve Milliyetçilik, Medya ve Kamuoyu başlıklardan birkaçı olarak ele alınmıştır. Aslına bakılırsa medya ve toplumsal anlamda değdiği konuları incelemek ciltleri doldurabilecek kadar geniş bir alandır. Ancak medyayı ideoloji ve hegemonya bağlamında ele alırken bu ideolojik ve hegemonik söylemlerin en çok kendini gösterdiği alanlara değinmek ve bunları kısaca incelemek hem medyanın hegemonyasını hem de ideolojik bir aygıt olarak nasıl bir işleve sahip olduğunu göstermek açısından oldukça yararlı olacaktır. Medya küreselleşen sermayenin söylemini üretirken bir yandan da yerelerde milliyetçiliği başı boş bırakmakta, faşist partiler güç kazanmakta; azınlıklara, göçmenlere vs. yani ‘öteki’lere karşı bir nefret söylemi geliştirilmektedir. Bu nefret söyleminin medyada rahatça ifade edilebilebilmesi de taraftar bulmasına yardımcı olmaktadır. Özellikle kapitalist sistemin paramparça ettiği eski doğu bloku ülkelerinde ve ‘gelişmekte olan’ diye tabir edilen az-gelişmiş ülkelerde medya çok önemli bir görev üstlenmektedir. Kamuoyu oluşturma ve sürekli değişen gündemi yorumlama ve halkı egemen ideolojinin hegemonyasına rıza gösterme anlamında dizginleme görevini üstlenmektedir. Görünen odur ki görevini başarıyla yerine getirmekte ve egemen ideoloji dışındaki sesler oldukça cılız çıkmakta ve kamuoyunda taraftar bulamamaktadır.

Bu anlamıyla birbirinden bağımsız gibi görünse de küreselleşme ve milliyetçilik birbirine bağlıdır. Kamuoyu oluşturma ve propaganda ise görüşleri belirleme, değiştirme ve yeniden düzenleme anlamında çok önemli bir görev üstlenmektedir. Bütün bu kavramları ve tartışmaları bilmeden medyanın bugün oynadığı rolü ve medyanın bilgi verme amacı güden haber bültenlerini ve haber kanallarını anlamak ve yorumlamak imkansızdır. Medya toplumun kılcal damarlarına kadar sızabilen, toplumun dünyada yaşananlar konusunda haberdarlığını sağlayan; cinsellik, sağlık, eğlence, spor ve daha

birçok alandaki ilgilerini ve isteklerini belirleyen ve karşılayan bir unsur olarak karşımıza çıkar. Medya, toplumsal sosyoloji ve psikolojinin de vazgeçilmez öğelerinden birisidir. Bu anlamda medya ve toplumsal haya birbirinden bağımsız düşünülemez.

5.3.1 Küreselleşme, Kültür ve Medya

Neo-liberal ideoloji, sosyalizm sonrası küreselleşme, emperyalist rekabet ve sermaye birikimi politikalarının ihtiyaçlarına göre bütün dünyayı yeniden düzenleme stratejisinin ortamını hazırladı. ‘Özgürlük, demokrasi ve insan hakları’ kavramları, insanların gözünü boyama işlevini uzunca bir süre başarıyla gördü ve halen kullanılmakta. Ama artık bu yanılsama çoğu gerçeğin üzerini örtmeye yetmiyor.. Bütün dünya, kapitalizmin bu politikalarının sonuçları olan işsizlik, sefalet, sömürünün katlanarak artması, çevre katliamı ve savaşlarla, yani gerçeklerle baş başa kaldı. Dünyanın ve sermaye stratejilerinin yeniden yapılanması anlamında telaffuz edilen yenedünya düzeni, bölgesel ittifaklar kurmak ve önce kendi pazarında etkin olmak, sonra da bu ittifaklar üzerinden dünya pazarının paylaşımına girişmek şeklinde yaşanmaktadır. Ulus-devletlerin hükmünün kalmadığı söylemine dayanan ideolojik saldırı, bu nedenle kapitalistlerin bize sundukları yanılsamalı bir argümandır. Kapitalistlerin, ulus-devlet destekleri olmaksızın, yani kendi emekçi sınıfları üzerindeki mutlak hakimiyetleri olmaksızın dünya pazarına açılmaları imkansızdır. Ötesinde işçi sınıfının farklı ulusal müfrezeler içinde hapsedilmesini sağlayan devletler, kapitalistler için, sermayenin alternatifi bir sistemi kurma hükmüne sahip tek güç olan işçi sınıfının parçalanması ve bu parçaların birbirinden yalıtılması için mutlak anlamda gereklidir.

Eğer küreselleşme ideolojisine inanacaksak, kapitalizmin sınırları içinde ulusallıkların aşılabileceği, anti-marksist tezine de inanmak zorundayız. Ama biz biliyoruz ki kapitalizm her zaman ulusal sorunları beslemek durumundadır. Finans kapitalin aşmak istediği, ulusal sınırlar ve bu sınırlar içindeki görece özerk sermaye gruplarıdır. Kendisi dışında, işçi sınıfı ya da rekabet edeceği bir diğer sermaye grubu için hiçbir sınırın kalkmasını istemediğini düşünmek en doğru olanıdır. Emperyalizmin aşıldığını, örneğin küreselleşme gibi bir dönemin yaşandığını ve bu dönemin kendinden menkul bir dönem olduğunu söylemek gerekir ki, özel mülkiyet temelinin sapasağlam durduğunu, işgücünün bir meta gibi alınıp satılmasının ötesinde, bir meta olmayan

hiçbir şeyin kalmadığını, işsizliğin ve ekonomik bir değer ifade etmemenin dünyanın önemlice bir bölümünün ortak niteliği haline geldiğini unutmak gerekir. Bu tabloda görülmesi gereken, kapitalizmin emperyalizm aşamasının, sermayenin merkezileşmesi anlamındaki rekabetinin acımasız boyutlarıyla, faturasının başta bütün dünyadaki işçi sınıfları ve emekçi halklar olmak üzere, bütün ezilenlere çıkarıldığıdır. Küreselleşme bu gürültü patırtının uzaklardan duyulan ilk belirgin sesi ve adlandırması olmuştur. “Lenin’in emperyalizm teorisinin odak noktası emperyalizmin, 19. yüzyılın sonlarından itibaren, kapitalizmin gelişimindeki özel bir aşama olarak sınıflandırılması olmuştur.” (Magdoff, 2005, s.67) Lenin’in emperyalizme verdiği önem ve üzerine yaptığı vurgu gerçekten önemlidir. “Emperyalizme böylesine özgün bir tarihsel takvim atfetme girişimi de birçok tartışmaya konu olmuştur; bu konudaki temel itirazlardan bir tanesi emperyalizmin karakteristik özelliği olarak ele alınan birçok özelliğin aslında bu oyunda önceden de ve kapitalizmin tüm tarihi boyunca mevcut olduğu yönündedir.” (Magdoff, 2005, s.67) Emperyalizmin özellikleri kapitalizmin en yüksek aşamasının özellikleridir. Kapitalizmin gelişme süreci ve evrildiği nokta olan emperyalizmi birbirinden farklı görmek ve böyle değerlendirmek imkansızdır. “Söz konusu özellikler dünya pazarını geliştirme zorunluluğu, yabancı hammadde kaynaklarının denetimi için yürütülen mücadele, sömürgeler üzerindeki rekabetçi av ve sermayenin yoğunlaşması yönündeki eğilimdir.” (Magdoff, 2005, s.67) Bu anlamda Lenin’in emperyalizm tezi eskimiş değildir ve tespitlerinin doğruluğu yaşananlarla kanıtlanmıştır.

Küreselleşme adıyla tanıtılan emperyalizmin dünyada tek egemen güç olmasıyla bu gücün en önemli sahibi ABD’nin dünya coğrafyasının her noktasında at istediği gibi koşturması normal bir görünüm almıştır. Foster kapitalizm ve küreselleşme konusunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Kapitalizmin daha aşırı bir noktaya geldiği ve kendini daha önce hiç olmadığı kadar bu türden aşırılıklar gerektiren bir doğa gücü olarak ortaya koyduğu bir zamanda yaşıyoruz. Küreselleşme –kendi kendisini düzenleyen piyasanın dünyanın her köşesine yayılması-, ileri gelen yandaşları tarafından, bir merkeze ve gözle görülür bir iktidar yapısına sahip olmaksızın her yerden bir çırpıda gelişen bir süreç olarak tanımlıyor.” (Foster, 2005, s.171)

Küreselleşme, emperyalizmin dünya üzerinde ekonomik anlamda heryere yayılmasıdır. “*New York Times*’ın 7 Temmuz 2001 tarihli sayısında günümüzdeki moda kavramları tekrar ederek öne sürdüğü gibi, bugünkü küresel gerçeklik ‘akışkan,

sınırsız bir biçimde yayılan, çok iyi örgütlenmiş ve tüm dünya nüfusunu kapsayan’, ama ayrıcalıklı bir mevki ya da ‘iktidar mekânından yoksun bir sistemden’ oluşmaktadır.” (Foster, 2005, s.171) Ancak burada belirtilen kavramlar ve yaşanan gerçekler arasında uçurum vardır. Ulus-devletler hala varlığını sürdürmekte ve ABD bu devletleri ve politikalarını desteklemektedir. Küreselleşme sermaye açısından olmakta küresel işçi sınıfının oluşumuna izin verilmemekte ve milliyetçi yaklaşımların neden olduğu devam etmektedir. Bu bağlamda küreselleşme sınırları dökülmekte olan bir sirk aynasından farksızdır. Gerçekleri değil onların çarpık yansımalarını göstermektedir.

İşe önce küreselleşmenin ne olduğunu anlatmaya çalışmakla başladık. Görüldüğü gibi küreselleşme ve emperyalizm iki ayrı kavram değildir, ‘küreselleşme’ emperyalizmi zararsız hatta sevimli göstermek için ona takılan yeni bir isimden başka bir şey değildir. Sermayenin dünyayı bütünleştirme ve ulusal sınırları aşma eğiliminin bir ifadesi olarak ortaya çıkan emperyalizm, diyalektik yasalar uyarınca düz değil sıçramalı bir gelişim seyri izlemektedir. Emperyalizmin bugün ulaştığı düzey, 1900’lerin başlarındaki düzeyle kıyaslanmayacak boyutlarda gelişmiştir. İşbölümünün uluslararasılaşma düzeyi; üretici güçlerdeki muazzam gelişme; sermayenin akış hızındaki sıçramalı artış; tekelleşmenin ulaştığı düzey; ulus-ötesi şirketlerin bütçelerinin pek çok orta düzeyli ülkeyle kıyaslanacak büyüklüklere ulaşması, dünya ticaret ve yatırımlarında tuttukları pay, sayılarında ve hacimlerindeki artış: bütün bunlar emperyalizmin bugün ulaştığı düzeyin göstergeleridir. Kapitalist üretim, giremediği sınırları birer birer yıkarak kelimenin tam anlamıyla bir dünya sistemi haline gelmiştir ve bu bağlamda “küreselleşme” bir gerçekliğe işaret etmektedir. Bununla birlikte “küreselleşme” eğilimi kapitalist kesimin iddia ettiği gibi yepyeni bir olgu olmayıp, esas olarak kapitalizmin emperyalist aşamaya sıçramasıyla ortaya çıkmıştır ve emperyalizmden bağımsız, onu geride bırakan farklı bir aşama değildir. Yeni değildir, çünkü bu gelişmeler birden ortaya çıkmamış, 20. yüzyılın başlarından beri gelişerek bugünkü durumuna ulaşmıştır.

Küreselleşme dediğimiz yeni emperyalizmin sadece ekonomilere değil birçok alana saldırmakta ve zaferini perçinlemeye çalışmaktadır. Bin yıllardır bilindiği gibi bunun en iyi yolu ulusların dil ve kültürlerini yok etmek ya da etkisiz hale getirmektir. Bunun için kullanılan silah kitle iletişim araçlarıdır.

Erdoğan küreselleşmeyi iletişim alanı bağlamında eleştirel bir bakışla ele almaktadır:

“Küreselleşme, günümüzdeki koşullar altında, özellikle güç ve iletişim ilişkilerinin dünya üzerinde yayılması, zaman ve uzayın (yerin) daraltılması ve sosyal ilişkilerin yeniden biçimlendirilmesi olarak anlamlandırılır. Küreselleşmenin gelişmesinde hızlı pazar değişimi, özelleştirme, deregülasyon, merkezîyetçiliğin yerini yerelliğin alması, uluslararası firmaların devleşmesi, enformasyon ve eğlence teknolojilerinin yeniden biçimlenmesi, özellikle uydu iletişiminin yaygınlaşması, bilgisayar teknolojisinin ekonomik ve siyasal pazar mekanizmalarının egemen bir parçası olması, kültürel ürünlerin emtialaşması ve hızla yayılması gibi özellikler görmekteyiz. Elbette, globalleşmeyle kurulan ‘information highway’ (bilgi otobanı) global firmaların global pazarlara daha iyi ulaşması ve kontrolünü sağlama görevini yapmaktadır.” (Erdoğan, 2000, s.272)

Küreselleşmenin ekonomik ayağı, uluslararası sermayenin egemenliğine işaret etmektedir. Kendi mantığı içinde, sermaye ve onun simgesi olan marka bazında dünyayı, tüketiciyi ve tüm insanları yönlendirmektedir. Uluslararası sermayenin egemenliği günlük yaşam açısından dünyayı ‘birörnek’leştirmektedir. “Kültür kavramının özellikle üniter bir toplum kavramından türetilmesinden kaynaklanan sınırlamaların haricinde kültürü küresel düzeyde ele alırken karşılaşılan diğer başlıca sorun, çoğunluk küresel karşılıklı bağımlılık olarak adlandırılan şeyin egemen imgesinin küresel ekonomide temellendirilmesinden doğar.” (Robertson, 1999, s.185) Küreselleşme kavramını emperyalizmden bağımsız ekonomik yönü olmayan bir kavram olarak düşünemeyiz. “Televizyon yorumcuları tarafından çok tutulmasına, sürekli gündeme getirilmesine rağmen, ‘dünya gezegeni’ gibi kendine hizmet eden ‘küresel köy’ düşüncesi de açılımsız, dahası yanıltıcı bir karşı koyma olarak önümüzde duruyor.” (Robertson, 1999, s.185) ‘Küresel köy’den sözedenler kültürlerin küreselleşmesinin normal olduğunu da söylemiş olurlar ama garip olan bir kültürün egemen olması ve diğer kültürleri yoketmeye ya da kendine benzetmeye çalışmasıdır. “Kültür ithaline olan bireysel tepkiler ne kadar farklılık gösterirse gösterebilir, tahakküm, bir kültürün ‘özerkliği’ – kabaca ifade edilecek olursa, bir kültürün kendi doğrultusunda gelişme hakkı- dış güçler tarafından tehdit altında tutulduğu zaman gerçekleşiyor demektir.” (Tomlinson, 1999, s.146) Bu bağlamda ezenlerin elinde birçok yöntem ve araç devreye girmekte ve hedeflediği kültürü istediği şekle sokmaya uğraşmakta ya da yoketmeye çalışmaktadır. “Yerli kültürlerin yabancı bir kültür tarafında

‘boğulduğu’ iddiasıyla kültürel emperyalizmi eleştirenlerin görüşlerinde gizli olan, kültürün bu ‘bütünsel’ anlamıdır.” (Tomlinson, 1999, s.146) Ulus-devletler de kültürel emperyalizmin yani kendi kültürlerine yapılan bu saldırıların bir parçasıdır.

King ulus-devlet ve küreselleşme sorununu kültür temelli bir bakışla ele alır:

“Çoğu ulus devlet (ve elbette azınlık gruplarının çoğu) günümüzde kendilerine özgü kültürlerini nesneleştirmeye çalışıyor; kültürün ne olduğuna ilişkin (antropolojiye ait olanları da dahil olmak üzere) Batılı tanımlar ithal ediyorlar, nesneleştirilmiş kültürlerini yönetmek için Batılı teknik rutinleri ithal ediyorlar; ekonomik açıdan önemli olan turizm ticaretini ele geçirmek için ‘kültürel öz-imleri’ni uluslararası düzeyde tanıtıyorlar; kısacası herkes (kendi) kültürünü (kendi) müzesine koymak istiyor – Bütün bunlar modernliğin sadece dünyayı istila etmekle kalmayıp, nesneleştirilmiş kültür, sözde olaylar ve gösterilerden oluşan ‘postmodern’ bir küresel toplumun öncülüğünü de yaptığını göstermektedir.” (King, 1998, s.191)

Küreselleşme kendini sermayenin yayılmasıyla birlikte kültür alanında daha yoğun bir şekilde hissettirmektedir. “Günümüzde küresel kültür akımlarının yoğunluğu ve hızı, dünyayı aynı anda kültürel bütünleşme ve çözülme süreçlerinin yaşandığı tek bir alana dönüşmektedir. Çünkü küreselleşme; ekonomik sosyal, kültürel oluşumların ve bunların sonuçlarının ulusal sınırları aşarak dünya geneline yayılmasıdır.” (Önür, 1999, s.189) Küreselleşme ekonomik anlamda temellendirilirken kültürel anlamda da kendisinden sözettirmektedir. “Küreselleşmenin dinamikleri, böylece, kültürlerarası iletişimin koşulları olmakta, bu kültürlerle ait bireylerde değişik ilgi, bilgi, yönelim, tutum ve davranış değişiklikleri yaratmakta, yerel-geleneksel ve ulusal kültürleri uluslararası etkileşime açık hale getirmektedir.” (Önür, 1999, s.189) Ancak unutmamak gerekir ki ezilenlerin yarattığı tarihsel birikim içerisinde oluşan kültürün ayıklanması, halka sunulması, örgütlendirilmesi, etkilerinin hesaplanıp yönlendirilmesini, amaçlı bir şekilde egemenler tarafından yapılır. Bu süreçte yeniden yaratma veya biçimlendirme diye ifade edilebilecek bir egemen kültürü, egemen sınıfın kültürü açığa çıkar. Yani maddi üretim araçlarını elinde bulunduran egemenler, bu biçimde manevi üretim araçlarına da kendilerine göre yön vermekte ve biçimlendirmektedirler. Küresel ölçekte olan şeyde bunun daha kapsamlı olanından başka bir şey değildir.

Yukarıda yumuşatılmış şekilde verilen küreselleşmenin amacı tüm toplumları birbirlerine yakınlaştırmak değil aynılaştırmak ve ‘üstün’ küresel(*Anglo-Amerikan*) kültüre tabi hale getirmektir. Bu çaba iletişim araçlarının tümünde kendini göstermekte ve giderek sinsice yaygınlaşarak tüm kültürleri ve dilleri tehdit etmektedir.

Kitle iletişim araçları, kültürel emperyalizmi gerçekleştirme küresel(*Anglo-Amerikan*) kültürün hizmetindedir ve onu hâkim kılmak için dünyanın her yanında propagandasını sürdürmesindeki en önemli aygıttır. “İnsanlık serüveni uzun zaman bazen birbirinden neredeyse tümüyle habersiz olan ayrı dünyalarda devam etti. Bu durum, görelî olarak yakın bir tarihte, insanlar kendilerini, iletişim, iletim, yayım ve yeniden yayımlama araçlarındaki muhteşem gelişme sayesinde sıkı sıkıya yaklaştırmış bulana dek sürdü.”(Dolot, 1991, s.20) İletişim araçlarındaki gelişme ve bu araçların insanlar üzerinde giderek artan etkisi günümüzde kitle iletişimini önemli hale getirmiştir. Hem siyasi anlamda hem de ekonomik anlamda kitle iletişim araçları önemli propaganda ve pazarlama araçlarıdır.

Dökmen’e göre kitle iletişim araçları ve toplum arasındaki ilişki şöyle ifade edilebilir; “Kitle iletişim araçlarıyla toplum arasında karşılıklı etkileşim vardır. Kitle iletişim araçları, haberleriyle, yorumlarıyla toplumu yönlendirme gücüne sahiptir. Kitle iletişim araçlarının işlevleri, diğer bir ifadeyle, topluma yönelik etkileri başlıca üç grupta toplanabilir. Bunlarda birincisi topluma bilgi/haber iletmektir. İkincisi toplumdaki birtakım çatışmalarda taraf olmaktır. Üçüncüsü toplumdaki çatışmalar karşısında, uzlaştırıcı, yatıştırıcı yönde tavır almaktır.” (Dökmen, 1994, s.44) Burada ifade edilen üç süreç aslında birbirinden ayıramayacak kadar iç içedir ve burada ifade edildiği kadar iyi niyetli bir görünüm sergilememektedir. “Kitle iletişim araçlarının bu işlevleri, kişilerin bilişsel, duygusal gelişimlerine katkıda bulunabileceği gibi, kamuoyunda birtakım yeni tutumların oluşmasına ya da mevcut tutumların değişmesine de önemli katkıda bulunabilir.” (Dökmen, 1994, s.44) Burada da ifade edildiği gibi tutum oluşturulması ve değiştirilmesi için medya kullanılır, bu süreç daha çok egemen sınıfın alt sınıf üzerinde rızasını üretmek şeklinde gerçekleşmektedir.

Batıdan program ithali uluslararası bir sorun haline geldiğinde, UNESCO, TV haberleri ve eğlencesinin yalnızca gelişmiş ülkelere doğru aktarıldığını ortaya koyan komisyon raporunu hazırladı. Bu tek yönlü dengesiz haber akışının yerel kültürleri zayıflattığını iddia eden bazı medya eleştirmenleri buna medya

ve kültür emperyalizmi ya da kültür hegemonyası adını vermişlerdir. UNESCO uluslararası haber akışı hakkında en az beş değişik rapor hazırlamıştır. “McQuail ve Mavlane bu konuda iki çalışma yapmıştı. Mattelart, Schiller ve Wells ise Amerikan televizyonunun çok güçlü olduğunu, hem kişileri hem kültürleri değiştirebileceğini söylemişlerdir.”(İnceoğlu, 1997, s.75) Öte yandan uluslararası alanda kitle iletişim araçlarıyla ilgili düzenlemeler konusu da oldukça değişik biçimlerde varlığını sürdürdü ama gerçekte emperyalist ülkeler kendi medyalarının denetlenmesine ya da incelenmesine sıcak bakmadılar ve buna izin vermediler.

İletişim-bilimci İrfan Erdoğan’a göre;

“1990’ların dünyası, çok yakın geçmişin yeniden anlamlandırılmasını belli alanlardaki, özellikle iletişim alanındaki gelişmelere bakarak, evrensel niteliksel değişimler olarak sunmaktadır. Bu sunumların materyal temeli ekonomik uluslar arasılama ve bunun özelleştirmeye özgürlük, serbest ticaret, demokratlaşma, globalleşme, evrenselleşme ve karşılıklı bağımlılık olarak gösterilmektedir. Örneğin, birkaç gün evvel McLuhancılar ‘global köy’ (yani dünya emperyalizminin köyü olma) cümbüşünü çalıyordu; dün ise post-endüstriyalistler, ilkel ‘global köyün’ tarihe karıştığını ve insanların ‘global kentte’ yaşamaya başladığının davulunu çalmaya başladılar. Sovyet Rus imparatorluğunun çözülüp ganimet paylaşma yarışının başlamasıyla birlikte, davulun sesine “soğuk savaş bitti” namesi de katıldı. Dünya henüz, emperyalizmin global kenti olmadı ve soğuk savaş bitmedi. Tam aksine kapitalist ve emperyalist sömürünün olduğu her yerde ve birimde bütün şiddetiyle devam etmektedir. Kapitalist ülkelerle ‘kalkınan ülkeler’ arasındaki uçuruma ne oldu? Uçurumlar emperyalist, pardon, demokratik iletişimle kapatılmaktadır. Bu da ne demek? Çağımızın egemen iletişim biçimi, zaman ve yeri fethederek (yani teknolojilerle mülkiyetine geçirerek) emperyalist dünyayı örgütlenme tarzı oldu.”(Erdoğan, 1996, s.15-38)*

Küreselleşme ve iletişim arasında çok sıkı bağlar vardır. “İletişim ‘küreselleşme’ sürecine en az iki kanaldan dahil edilir. İlki; iletişim ve bilginin, dijital uydu ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen olağanüstü gelişmelerle birlikte kapitalist ekonomilerde oldukça geniş ve önemli bir rol oynamaya başlamış olmasıdır. Küreselleşme, en geniş biçimiyle ekonomik bir süreç olduğuna göre, o, hızlı küresel iletişim ağlarındaki küçük bir genişlemeye dayanıyor olamaz. Aksine bazı çevreler ileri gider ve ‘enformasyon’un, ekonominin temeli olan üretimin yerini alıp almadığını tartışır.” (McChesney, 2003, s.8) Ancak gözden kaçırılmaması gereken nokta üretim araçlarının önemi ve onları elinde

* Kaynak: - İrfan Erdoğan - 1990’larda Bilinç Yönetimi- Teori, sayı 80, Eylül 1996, s. 15-38.
<http://media.ankara.edu.tr/~erdogan/bilinc.html>

bulunduran sınıfın bilgi ve kültür alanını da belirlediği gerçeğidir. “İkinci olarak, politik ekonomik dengede sahip olduğu konumun ağırlığı tartışılabilir, ticari medya, reklam ve telekomünikasyon pazarı hızla küreselleşmektedir. Üstelik küresel medya ve iletişim, küresel kapitalizm ordularının ilerlemesinde bazı sorumlulukları da üstlenmektedir.” (McChesney, 2003, s.8-9) Uluslar arası medya şirketlerini, markaları vd. gözlemlediğimizde küresel anlamda kapitalizmin egemenliğini ve sermayenin gücünü görebiliriz.

Kültürel alan, kapitalin ve pazarın kontrolü, uluslararası finansın alt-yapısı içinde önemli bir etken olarak önemi artan bir şekilde anlaşılmaktadır. Kültürel iletişimin güç kaynaklarının değerinin anlaşılma başlanmasıyla beraber bilinci etkileyen güçler bir toplumun, amaçlarının karakteri ve yönünün önemli belirleyicileri olarak ortaya çıkmışlardır. Bir toplumda ve uluslararası iletişim, imaj ve görüntülerin akımı, özellikle gelişmiş ve egemenlik altındakiler arasındaki akım, çok büyük bir öneme sahiptir.

Gelinen noktada ABD ve yandaşları -kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizm- kendi mutlak egemenliğini ilan etmiş ve dünya üzerinde kendi çıkarlarına hizmet etmeyen ülkelere açıkça diğer tüm ülkelere ise kültürel anlamda saldırmaktadır.

“Modernleşme kuramının eleştirilerinin iskeletini oluşturan kültür emperyalizmi bir tanıma göre ‘gelişmiş ve az-gelişmiş ülkeler arasındaki bağımlılığın yapısal ilişkilerinin kaçınılmaz bir sonucudur’. Bir başka tanıma göre ise ‘bir toplumun modern dünya sistemine kazandırılmak ve o toplumun yönetenler sınıfının, uluslar arası sistemin hâkim merkezi gücünün değer yargılarını ve sosyal yapılarını benimsemek ve sosyal kurumlarını bu merkezi gücün sosyal kurumlarına, kültürel değerlerine benzer bir biçimde oluşturmak yönünde (cazibeyle ve bazen de rüşvetle) ikna edilmesi veya (baskıyla, zorla) mecbur bırakılmasıdır.’” (Uluç, 2003, s.106)

Schiller’e göre kültürel emperyalizm; “bir toplumun modern dünya sistemi içine çekilmesi amacıyla onun hâkim toplumsal katmanının, dünya sisteminin tahakküm merkezinde geçerli değer ve yapılara uygun hale getirilmek, hatta bunlara güç katmak üzere kendi toplumsal kurumlarını şekillendirmesi için cezbedildiği, baskı altına alındığı, zorlandığı, bazen rüşvetle elde edildiği bir süreçler toplamıdır.” (Schiller, 1976, s.9) Kültürel emperyalizm tüm dünyada kitle iletişim araçları aracılığıyla devreye sokulmaktadır. Egemen kültür olan Anglosakson ve ABD kültürel normları tüm dünyada geçerli hale getirilmeye çalışılmaktadır. “Schiller’in kullandığı anlamda,

kültürel emperyalizm tezine göre iletişimde kültürel emperyalizm, genel emperyalist sistemin bir alt setidir. Kendi başına özgür bir karaktere sahip değildir. Kültürel ve ekonomik alanlar birbirinden ayırt edilmeyecek şekilde beraberdir. Gelişmiş şirket ekonomisinde iletişim endüstriyel finans sektörlerinin ekonomik amaçlarını destekler (örneğin tüketici toplumun yaratılması ve geliştirilmesi gibi).” (Erdoğan, 2005, s.398) Kültür ve ekonomiyi birbirinden bağımsız düşünemeyiz, toplumsal kültür ekonomik durum ve ürünlerle yakından ilişkilidir. “Kültürel üretim, otomobil üretiminden aşağı kalmayacak kadar, kendi siyasal ekonomisine sahiptir. Sonuçta, kültürel çıktı (ürün) olarak nitelenen her şey aynı zamanda ideolojiktir ve sistemin çıkarına hizmettir.” (Erdoğan, 2005, s.398) Kültür egemen ideolojinin düşüncesini barındırır ve bulunduğu, kullanıldığı her yerde egemenlerin hizmetindedir.

ABD kültür üretimini sanayiye çevirmiş ve tüm dünyaya bu ürünleri pazarlayarak insanları kendi ideolojisinin mutlaklığına ve yenilmez olduğuna inandırmak amacındadır. İnsanların siyasetten bağımsız gördüğü tüm kültürel ürünler aslında ideolojik hegemonyanın sağlanmasında kullanılan birer silahtır. Az gelişmiş -ya da geri bırakılmış- ülkelerin egemenleri bu ürünleri kendi ülkelerinde kullanarak hem kendi kültürlerini yıkıma uğratmakta hem de toplumun uyuşturulmasında etkin rol oynamaktadır. “Gelişmiş Batı ‘feodal iletişim şebekeleri’ üzerinde egemenlik kurmuştur. Dengesizlik sürecinde, azgelişmişlerin yönetici elitleri kendi gibi diğer ülkelere haber yerine, gelişmişlerden haberle ilgilenirler. Batı az gelişmiş için neyin habere değer olduğunu tanımlar; medya ile kullanıcılar olayları ‘batının gözüyle’ görmeye başlar; kültürel kimlik geriler, milli bağımsızlık kaybolur ve siyasal bağımsızlık gider.” (Erdoğan, 2002, s.492) Habercilik alanında da gelişmiş denilen ekonomik, siyasal ve kültürel anlamda egemen olan ülkeler egemendir. Onlardan gelen haber ürünleri ilgi çeker, uluslar arası haber ajansları onların egemenliği altındadır. Bu bağlamda dünyadaki haber akışı gelişmiş ülkelerin elindedir.

Öte yandan az gelişmiş ülkelerin egemenleri isteseler bile gelişmiş ülkelerin kültürel ürünleriyle bir yarışa giremezler. Maç her zaman gelişmişlerin sahasında oynanır ve kazanan yine onlardır çünkü kuralları onlar koyar. “Uluslararası iletişim ilişkilerinde birçok ülke güçlü birkaç kapitalist ülke ile rekabet edebilecek durumda değildir. Dolayısıyla ilişkilerde bu ülkeler bağımlı durumdadır. Bu bağımlılığın beraberinde getirdiği kültürel emperyalizm ülkeler arasındaki varolan ekonomik ve

siyasal ilişkiler düzenini destekleme yönünde hizmet gören bir süreçtir.” (Erdoğan, 1995, s.257) Kültürel emperyalizm gelişmiş ve gelişmemiş (ya da geri bırakılmış) ülkeler arasındaki bir iletişim sürecidir ve tek yönlüdür. Gelişmemiş ülkeler ekonomik anlamda olduğu gibi kültürel anlamda da gelişmiş ülkelere bağımlıdır. “Bu bakımdan, medya ideolojik bir görev yapar. Bu ideolojik rol açıkça propaganda kanalları veya örtülü ve çok daha etkili bir şekilde eğlence ve enformasyon olarak kendini sunan ifadeler biçiminde genel medya tarafından kullanılır.” (Erdoğan, 1995, s.257) Medya bu anlamda çift işlevlidir hem bulunduğu ülkenin egemenlerinin hem de bağımlı olduğu ülkenin ideolojik aygıtıdır.

Dünyada Amerikanvari yaşam tarzı hakim durumdadır, gençler Levi’s giyip Coca Cola içmekte Hollywood filmlerinden fırlamış tipler gibi yaşamaya çalışmakta ve kendi kültüründen gittikçe uzaklaşmaktadır. “Amerikan kitle iletişimi, kültür ve yaşam tarzı dünyada rakipsiz egemenliğe sahiptir. Dünya 24 saat sürekli bombardıman edilmekte olup, söz konusu üstünlüğün neden, çoğulcu, renkli ve umut verici bir görünüm içinde sunulması, rakipsiz pazar gücü ve kişilere romantizm, heyecan, fantezi, eğlence ve macera vaat etmesidir.” (Uluç, 2003, s.109) Eğlence anlamında ABD filmleri ve dizileriyle ve onların içinde kullanılan yiyecek içecek maddeleri, giysiler, otomobillerle baş edebilecek ulusal bir yapı yaratmak imkansızdır. Çünkü ABD film ve dizi endüstrisinin çok yakın bir benzerini yaratmak bile dünya üzerindeki neredeyse hiçbir ülkenin yapamayacağı bir şeydir. Gelişmiş ülkeler bile TV, sinema alanında ABD’nin ürünlerine bağımlı haldedir.

Bu anlamda ABD kültürel yaşam tarzını belirleme anlamında nerdeyse tek güç durumundadır. “Dünya pazarı Amerikan filmlerine, rock müziğe ve bireysel özgürlük ve isyan ile refah ve gücün Amerika’da bulunduğu başka ifade biçimleri ve hayallerine son derece açıktır. Popüler kültürün bu öğeleri, bazı açılardan hem ideolojik olarak hem de boğucu ölçüde dar fikirli çevrelerden bir kurtuluş yolu gibi gördüklerinden özgürleşmektedirler.” (Herman, 2003, s.25) ABD egemen kültürünü yayarken insanlara bu ülkede her şeyin iyi olduğunu, insanların demokratik bir ortamda istedikleri gibi yaşadıklarını anlatan masallardır. Oysa ABD halkının gerçekleri ile gösterilen gerçekler arasında uçurum vardır. En basitinden film ve dizilerde ince ya da sportif yapıları görünen Amerika’da obezite büyük bir sorundur. Siyah renkli devlet başkanları, polis müdürleri dizilerde beyazlarla aynı haklara sahip görünürken Amerkika’da ırkçılık hala gündemde

olan bir sorundur. Bunlar gibi verilebilecek çok sayıda örnek vardır. “Ancak bu ürünler yalnızca eğlence, oyun ve masal biçimini almış birer gösteridir ve bu ürünlerin dünya çapında çok geniş olan izleyici kitleler, büyük ölçüde aile hayatı ve sivil hayattaki global düşüşü ve politikaya olan inanç kaybını yansıtmaktadır.” (Herman, 2003, s.25) Bu ‘kültür’ ürünleri insanları istenilen şekle sokmak ve ‘kültür’süzleştirmek adına yaratılmakta ve büyük oranda dünya genelinde amacına ulaşmaktadır.

Türkoğlu’nun belirttiği gibi Amerikan ürünü olan ;

“haberler, reklamlar, modalar, eğitim sistemleri, yönetim sistemleri, kültürel bağımlılık mekanizmaları olarak pekala çalışmaktadır. Üstelik hepimizin bildiği gibi, yayılmacı, zorlayıcı, yutucu yeni imparatorluk biçimleri sevimsiz ve korkunç imparatorların ağırlığını taşıyor. Kapalı kapılar ardındaki birkaç yuvarlak masada alınan kararlarla yönetilmiyoruz. Global ağlar herkesi öyle bir sarmalamış durumdadır ki, medya emperyalizmi denilen egemenlik ilişkisinde petrol şirketleri de, çiçek kokulu cenin kremlerini kullananlar da, komikleştirilmiş, palyaço imparatorlar-imparatoriçeler haline getirilmiş medya starları da aynı arenanın düzenlenmesinde yer alırlar.” (Türkoğlu, 2004, s.198)

Dünya üzerinde neredeyse her ülkede ABD’nin ürettiği programlar ya da program formatları kullanılmaktadır. “Bir toplumda yabancı TV programları vesairesin tüketilmesi, o toplumdaki kültürel özellikleri nasıl etkilemektedir? –örneğin Batı ‘tüketiciliğinin’ yaygınlaşması, yerel, geleneksel ve doğal kültürü tahrip edip boğmakta, ya da azınlıkta bırakmakta mıdır?” (Tomlinson, 1999, s.60) Sorularına hayır demek günümüz koşullarında mümkün değildir.

Ancak şu da bir gerçektir ki; “yeni medya yeni kültürel biçimlerin yaratılmasına katkıda bulunur. Ama aynı zamanda halihazırda varolan kültürlerden etkilenir ve onlara tepki gösterir. Yerleşik bir kültürel çerçeve içinde yeni bir kültürel çerçeve oluşturarak işlev görür.” (Lundby ve Ronning, 1997, s.13) Yani bir ülkeye uygulanan kültürel bombardıman sonucu oluşan kültür saf bir kültür değildir o ne batı kültürüdür ne de o ülkenin kendi kültürü, ortaya çıkan amorf bir karışımdır.

Tomlinson’un medyanın kültürel önemi konusunda şunları ifade eder:

“Medyanın kültürel önemi, kendisini üreten toplumun bir fonksiyonudur: Modern kapitalist toplumlar her türlü toplumsal deneyimi her düzeyde üretirler: ‘bölgesel bazda, sınıflar ve alt-sınıflar içerisinde, mahallelerde ve topluluklarda, çıkar gruplarında ve dernekleşmiş azınlıklarda hatta diyebiliriz ki aile ortamında, kişilerarası ve ‘varoluşçu’ esaslarda olur bu üretim. Medya bu deneyimi yerinden etmez, onu tutarlı ve anlaşılır bir ‘bütün’ halinde örgütlemenin bir yolunu bulurlar – kültür alanında medyanın yaptığı ‘önderlik’, deneyimin böylece ‘yönetilmesindedir’.”(Tomlinson, 1999, s.99)

Bu bağlamda bu kültür toplumun tümüne ve her kesimine kılcal damarlarına kadar işlemekte ve kendisini sürekli yeniden üretmektedir.

Kültürü yönetenler onu üretenlerdir, 40'lı yılların ortalarında Frankfurt okuluna mensup olan Adorno ve Horkheimer “kültür endüstrisi kavramını yaratırlar ve kültürün meta olarak üretimine doğru evrimi analiz ederler.” (Barbier ve Lavenir, 2001, s.250) Bu analiz kültür ve herhangi bir mamul madde üretiminin kapitalizm açısından çok farklı olmadığını ortaya koyar. “Bu düşünürler, kapitalist organizasyonun nasıl kültür nesnesinin üretimine girdiğini (seri üretim, standartlaşma, iş bölümü) gösterir ve kültür endüstrisini, işçi sınıfına yanlış bilinç vermeye ve onu edilgen konumda tutmaya yönelik bir manipülasyon olduğu için reddederler. Bu perspektifte, kitle eğlenceleri aşkınlık üretmez, ancak çeşitlilik ve seçim yanılgısı doğurarak hayata uyumu sağlarlar.” (Barbier ve Lavenir, 2001, s.250) Kültürel ürünler ideolojiktir ve insanların bilinçlerini belirlemek için kullanılmaktadır. “Horkheimer ve Adorno, kişilere kendi toplumsal konumlarının değişmezliğinin benimsetilmesi için, eski çağlarda olduğu gibi zor gücünün değil ‘Bilinç Endüstrisinin’ kullanıldığını; günümüz sanayi toplumlarında kişilerin düş kurmasının bile olanaksızlaştığını ileri sürmektedir.”(Oskay, 2000, s.240) ABD’nin emperyalist kültürü dünyaya yayıldığı her alanda insanların sadece yaşamlarını kültürlerini değil geleceklerini de belirlemektedir. Kültür politikaları bu anlamda sadece şimdi için değil yakın ve uzak gelecek için de üretilmekte ve yayılmaktadır.

İkinci paylaşım savaşının öncesinden bu yana kitle iletişiminin önemi anlaşılmış ve teknolojiyle birlikte gelişen araç-gereçler sayesinde tüm dünya üzerinde etki yapabilecek kapasiteye ulaşmıştır. Bu anlamda kitle iletişim araçları üzerindeki egemenlik çok büyük önem taşımaktadır. Öte yandan ABD tarafından askeri amaçla geliştirilen ve tüm denetimi hala onun elinde bulunan internetin dünyada en önemli enformasyon aracı haline gelmesi de üzerinde önemle durulması gereken konulardandır. Medya denetimi önemlidir ve insanların gözünün boyanmasında ve propaganda açısından vazgeçilmez öneme sahiptir.

Küresel medya savaş yanlısı ve kışkırtıcıdır. Kapitalist ülkeler silah sanayilerini doyurmak için savaşılar ihtiyaç duyarlar ve özgürlük ve demokrasi götürüyoruz söylemleriyle bazı ülke ya da bölgelere silahlı müdahalelerde bulunurlar.

Bu işi medya aracılığıyla haklı gösterme konusunda uzmandırlar. “Gobbels’in de bildiği gibi, bir halkın hastalıklı karşı koyuşların pençesine düşmesi çok tehlikelidir, çünkü o zaman dış serüvenler sınırlı kalır. Washington Post’un bir gün gururla belirttiği gibi, ‘insanlara savaşın erdemlerine saygı aşılacak’ gereklidir. Bu önemlidir.” (Chomsky, 1995, s.45) Sistem ve savaş karşıtları susturulur ya da düzeni bozan insanlar olarak gösterilerek marjinalleştirilir. Medya bu alanda da egemenlerin hizmetindedir. “Kendi seçkinlerinin amaçlarına ulaşması için tüm dünyada güç kullanan şiddet yanlısı bir toplum istiyorsanız, savaşın erdemlerinin takdir edilmesini sağlamak ve şiddet kullanmaya yönelik bu hastalıklı karşı koyuşları ortadan kaldırmak gereklidir.” (Chomsky, 1995, s.45) Bu karşı koyuşları ortadan kaldırmak için propagandayla insanları istenilen şekle sokmak gerekir.

Bu propagandalardan biride reel sosyalizmin çöküşüyle birlikte “Tarihin sonunu telaffuz eden Francis Fukuyama ve diğerleri, demokrasinin, özgür seçimin ve piyasanın siyasal sınırlama ve baskı karşısında zafer kazandığını iddia ederler. Onların bakış açısına göre bu, kutsal ittifakın zaferi değil, daha çok özgür bireyin zaferidir.” (Herman, 2004, s.238) Ancak unutulmaması gereken nokta reel sosyalizmin iflas etmesi dünya üzerinde sınıf çelişkileri, ezme- ezilme ilişkilerinin bittiği anlamına gelmez. Toplum bireylerden oluşur ama bireylerde toplumu oluşturur. Kapitalizm sosyalizm karşısında ilk raundu almıştır ancak bu mücadelenin bittiğine kanıt değildir. Kazanan kapitalizmdir, özgür birey değil, ancak kapitalistler ve ideologlarına göre özgür birey baskıcı sosyalizm karşısında zafer kazanmıştır. “Sovyet Bloku devletlerinin piyasa kalabalığına katılmak için acele etmesi bu iddiayı makul duruma getiriyor. Ne var ki, demokrasilerin değişmez biçimde daha çok sınırlandığı, piyasanın egemenliğinde ve büyük ölçüde saymaca olan Batı’da ‘özgür birey’ zafer kazanmamıştır. Egemen kapitalist Batı dünyasının dışında, zafer kazanmış olan ‘özgür birey’den çok büyük ölçüde güç kullanmaya dayalı olan uluslararası şirket sistemidir.” (Herman, 2004, s.238) Kapitalizm kazandığı zaferle pazarını eski sosyalist ülkelere doğru genişletme ve daha sonrasında tüm dünyada ekonomik ve kültürel olarak tek hakim olma isteğini gerçekleştirme yolunda ilerlemeye başlamış ve büyük oranda başarılı olmuştur.

Küreselleşen emperyalizm kendi karşıtlarını da beraberinde getirdi. “ ‘Varlıkları yanlış adlandırmak, dünyanın mutsuzluğuna mutsuzluk eklemektir’ diyordu Albert Camus. Tecim mantığının etkisiyle ve yurttaşlardan bağımsız olarak, çok farklı

kültürlerden insanlar arasında iletişim kurmak için vazgeçilmez olarak nitelendirilecek kadar yaygınlaşan küreselleşme de, araç-kavramlardan olan bir tuzak sözcüktür. Bu işlevsel dil, yenedünya düzeninin düzensizliklerini gizleyen hazır bir ideoloji oluşturur.” (Mattelart, 2001, s.115) Küreselleşme emperyalizmi ve onun yeni ve çirkin yüzünü gizlemek için kullandığı maskeden başka bir şey değildir. “Bu evrensel bütünleşme döneminde, küresel söylemle somut gerçekliği ayırt etme zamanı geldi. Serbest değişimle yönetilen bir ekonomik dünya düşüncesine karşıt olarak, tekil toplumsal sistemlerle, birleşen ekonomik alan arasında; tekil kültürlerle, ‘küresel kültür’ün merkezileştirici güçleri arasında kırılma ortaya çıktı.” (Mattelart, 2001, s.115) Bu kırılma değişik coğrafyalara değişik şekillerde yansdı. Latin Amerika’da sosyalist adaylar seçimlerde başarı göstermeye başladılar. Venezuela, Bolivya, Nikaragua gibi Latin Amerika ülkelerinde sosyalist adaylar seçimleri kazandılar. ABD’nin arka bahçesi kendi kontrolünden çıktı, Irak’ta istediğini tam anlamıyla alamadı hatta batağa saplandı. Ama emperyalistlerin saldırılarının her anlamda süreceği gerçeği de yadsınamaz çünkü medyaları kendi halklarını kandırmaya ve dünyaya özgürlük ve barışı yaydığına inandırmaya devam ediyor.

Önce Yeni Dünya Düzeni daha sonra Küreselleşme olarak adlandırılan emperyalizmin yeni saldırısı sürmektedir. Bu saldırı ister silahla ister kitle iletişim araçlarıyla ve kültürel ürünlerle olsun her alanda kapitalizme ve üretim araçlarını elinde bulunduran uluslararası ve ulusal güçlerin işbirliğiyle sürmektedir. Baudrillard küeselleşme konusunu değerlendirirken onun gücü ve etkilerini ele almaktadır:

“Evrensel değerlerle ilgili olarak hiçbir şey yolunda gitmese de, oyun sonuçlanmamıştır. Ortada kazanılacak ya da kaybedilecek fiilen çok şey vardır ve küreselleşme peşinen kazandı diye bir şey söz konusu değildir. Onun yıkıcı ve tek bir türe dönüştürme gücü karşısında, her yerde birbirinden farklı, heterojen güçlerin ayağa kalktığı görülmektedir ve bu güçler, sadece farklı değil, aynı zamanda hasım güçlerdir ve alt edilmeleri zordur.” (Baudrillard 2004, s.123)

Küreselleşme denilen saldırıya karşı yerelerde ve uluslar arası alanlarda direnişler örgütlenmekte söylem ve eylem bazında mücadele verilmektedir. Ancak saldırılar durmadan farklı yerlerde ve farklı şekillerde devam etmektedir. “McLuhan’ın bir zamanlar öngördüğü ‘küresel köy’ ne yazık ki adeta önüne geçilemez bir ‘küresel istila’ya dönüştü.” (İnceoğlu, 2004, s.350) Bu saldırılar altında yaşayan halklar ve kültürler kendilerine verilen kültürü tam anlamıyla kabul etmemektedir, hatta yer yer

ciddi direniş noktaları oluşmaktadır. “Eğer kültür yaşamın ortak bir biçimi anlamına geliyorsa ya da inançların, tarzların, değerlerin ve sembollerin bir dağarcığı ise o halde biz asla tam olarak kültürden değil, yaşamın ortak bir biçimi ya da inançların dağarcığına, bu dağarcığın evreni içindeki farklı dağarcıklar ve formlara ilişkin kültürlerden söz ederiz. Böylece ‘bir küresel kültür’ fikri pratikte bir olanaksızlıktan başka bir şey değildir.” (Lull, 2001, s.202) Çünkü farklı çiçeklerin farklı kokuları vardır, her ağacın meyvesi farklıdır bu bağlamda bunları aynılaştırmak ‘birörnek’leştirmek yapılacak en büyük yanlış olur. Zaten kültürlerin kendi içlerinden gelen dinamikler bu saldırıya karşı direniş gösterecektir.

Bu bağlamda dünyada ezilenlere ve onun yarattığı her şeye karşı olan kapitalizmin en ileri hali olan küreselleşme yani emperyalizm, ekonomik kriz, açlık, işsizlik, doğanın tahribatı ve soygundur. İnsanın hiçleşmesi, yozlaşması ve kendisine ve çevresine karşı yabancılaşmasıdır. Egemenlere göre; küreselleşme evrensel ilerleme ve refah sağlayacaktır. Çünkü Avrupa ve ABD merkezli gelişen ekonomik küreselleşme beraberinde siyasal ve kültürel normları da küreselleştirecektir. Ayrıca emperyalizm dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen dinsel, bölgesel, etnik vb. çatışmaların asıl kaynağı değilmiş gibi, bu sorunların çözümüne ilişkin askeri yöntemler yerine insan haklarına dayalı, demokrasi kuralları içinde çözmek istediği gibi yanılsamalar yaratılmıştır. Bu söylemler kitle iletişim araçları tarafından yoğun bir şekilde işlenmekte ve bu görüşleri savunanlar sürekli ekranlardan ya da gazete sayfalarından görüşlerini ortaya koymaktadır.

5.3.2 Medya ve Milliyetçilik

İktidarda bulunan egemen yapı toplumu denetim altında tutmak ve hegemonyasını sürekli olarak yeniden üretmek için tüm olanaklarını kullanır. Yönetilen kitleler muhalif, farklı düşünen ve yaşamaya çalışanları düşman gören bir bilinç yapısına sahip kılınmak üzere işlenir. Bu süreç aileden başlar, okul, iş dini kurumlar ve son olarak da kitle iletişim araçları tarafından etkin bir biçimde kullanılır, kitleler tek taraflı yayınlar ve yönlendirmelerle saldırganlaştırılır, toplumsal bütünlük ötekiler aleyhine bozulur, parçalanma geridönülmez bir biçimde toplumsal yapıya yansır. Bu bazen öteki yeteri kadar sindirildikten ve korkutulduktan sonra bir süreliğine unutturulur. Eğer iş bu noktayı geçerse iş savaş ya da çatışmalar kaçınılmaz hale gelir.

“Öteki kimdir?” sorusuna yanıt ararken aslında hepimizin birbirimize karşı öteki olduğunu görürüz. Toplumsal anlamda ise bu kavram daha derinleşmekte ve karmaşık hale gelmektedir. Öteki kelimesi bilinenden ayrı, öbür, diğer anlamlarına gelmektedir. Her toplum ve medeniyetin bir ‘öteki’ kavramı mutlaka vardır. Etnik köken, din ve coğrafya insanları ötekileştiren nitelikler olsa da; esas olarak alınması gereken neden ekonomiktir. İlkel komünal toplumdan feodal topluma ve bugüne –kapitalizme- “ötekileştirme” ekonomik anlamda oldu. Üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar diğerlerini “öteki” haline getirdi ve onların emeğiyle yaşamlarını sürdürdüler. Günümüzde “öteki kavramı”; yoksulları, ezilmişleri, toplumun dışlanmış ama o toplumu ayakta tutan değerlere sahip insanları tarif etmektedir. “Öteki” olduğunu kabul etmek meşru olmadığını kabul etmektir, ya da “ötekileştirme” karşındakilerin haklarını sınırlandırmak ya da yok etmek anlamına gelmektedir. Hobsbawm’a göre, öteki “‘biz’ olmayandır: [ve onlar] en çok derilerinin rengi, başka fiziksel farklılıkları ya da konuştukları dille tanımlanırlar.” (Hobsbawm, 2002, s.23) Egemenler ‘öteki’ni değiştirmek, dönüştürmek ve kendine benzetmek ister. “‘Öteki’ varlığın kabulü... kimlik seçimine ve onun sürekliliğine yardımcı olur... kimliklerden birisi ötekini tanımamakla yetinmeyip, ona farklı bir kimliği zorla kabul ettirmeye kalkışırsa bir kimlik bunalımı yaşanabilir.” (Maier, 1998, s.25) Öteki ‘ulus’un varlığı konusunda da kabul sorunu önemlidir. “‘Kendi’ tarafından tanımlanmış ya da ‘öteki’ tarafından tanımlanmış bir ulus olmanın görece önemi konusunda da görüş ayrılığı vardır. ‘Kendi’ tarafından tanımlanmış herhangi bir grubun özbilince sahip olması gerektiği açıktır. Bir grup, bir otorite tarafından bir grup olarak algılandığında ‘öteki’ tarafından tanımlanmıştır.”(Kirişçi ve Winrow, 1997, s.6) Buna göre bir ulusun varlığını onu ‘öteki’leştirerek kabul etmesi ya da bir ulusun kendi varlığını kabul ettirmesi için mücadele vermesinden yola çıkarak önemli olan otoriteyi elinde bulunduran ulus ve ‘öteki’ler arasındaki ilişkinin ne olacağıdır.

Öte yandan Foucault’ya göre “Her toplumun toplum olarak işleyebilmesi için, bazı bireyleri, bazı tavırları, bazı davranışları, bazı sözleri, bazı durumları, bazı karakterleri kendi alanı ve sistemi dışında bırakan bir dizi zorunluluk parçasına ayrılması koşuldur.” (Foucault, 2003, s.216) Bu yaklaşım ‘öteki’ kavramına bakışımıza toplumun içinden bakmaktadır. Ancak şunu unutmamak gerekir toplumlarda

milliyetçilik kendiğiliğinden doğmamıştır, bu uzun bir düşünsel ve ideolojik evrimin sonucudur.

Marx'ın da dediği gibi “insan kendi kendisinin karşısında iken, onun karşısında olan ötekidir.” (Marx, 1993, s.148) “Toplum varlığı, karşıtlıkların bir dengesi gibi alınırsa, kimlik sorunu kaçınılmazdır. Bireyler ve gruplar, kendi kimliklerini yalnız kültür ve tarihleriyle değil, öteki varlıklara karşı algılamak eğilimi gösterdikleri için, karşıtlık kaçınılmazdır.” (Maier, 1998; 24) Özne “öteki üzerinden kendisini tanımlar, özne için öteki vazgeçilmezdir, varoluşunu tanıyabilmesinin zorunlu koşuludur; “kendi kimliğimi tanımlamak için Öteki Özne’ye ihtiyaç duyarım. Öteki’nin benim ne olduğum hakkındaki düşüncesi, benim en mahrem özkimliğimin yüreğine kazınır.” (Zizek, 2006, s.97) Buradan hareketle diyebiliriz ki milliyetçiliğin varolması için bir düşmana ihtiyacı vardır. Düşman bir halk ya da düşünce olabilir; düşman bir dünya görüşüken, başka bir ulusun varolma mücadelesi de yönelebilir. Bunu belirleyen egemenler ve onları tehdit eden muhalif oluşumlardır.

Ancak günümüzde kapitalist devletler kendi yapısına ayak uydurmayan ya da ırksal anlamda dışladığı insanları ‘öteki’leştirmekte ve onlara baskı uygulamaktadır. ‘Öteki’nin asimile edilmesi sürecinde kullanılan araçlar çok çeşitlidir.

Öteki açısından devleti ele aldığımızda; “Devlet, aslında, insanın insana başka bir anlam yüklemesi, emretme/itaat etme bölünmesinde bir küme insanın bir diğer küme insana yabancılığı anlamına gelmektedir” (Gauchet,2000, s.36). Lenin ise“...Gerçeklikte devlet, bir sınıfın bir başka sınıf tarafından bastırılmasına yarayan bir makineden başka bir şey değildir...” (Lenin, 1990, s.31) demektedir. Burada egemenler ve ezilenler vardır ve ezilenler de homojen bir topluluk değildir. Devlet kendi koyduğu kurallara uymayanları ya da kendi tanımlamaları dışında kalanları ‘öteki’leştirmektedir.

Devlet denilen bu makine ‘öteki’ni hizaya sokmak için bazı durumlarda şiddeti kullanmaktadır. Bu şiddet bazen rayından çıkmakta ve sonu katliamlara varmaktadır. “Devletler bir kez egemen olarak tanındıktan sonra kendilerini iç parçalanma ve dış saldırı tehdidi altında bulurlar... Devletin dışındaki ya da herhangi bir alt-bölgesindeki gruplar karşısında çıkarlarını artırmak için devletin yasal gücünü kullanmakta fayda gören her grubun, taleplerinin meşrulaştırılması olarak milliyetçi duyguları kışkırtmaktan çıkarı vardır.” (Wallerstein, 2007, s.104) Milliyetçilik tüm ulus-devletlerin kuruluşunda temel aldığı unsurlardan birisidir ve bu düşünce tüm topluma

kabul ettirilir. “Dahası, politikların etkisini arttıran idari tekbiçimlilik devletlerin yararınadır. Milliyetçilik böyle bir devlet düzeyinde tekbiçimliliklerin dışavurumu, itici gücü ve sonucudur.” (Wallerstein, 2007, s.104) Bu anlamda milliyetçiliğin şiddetli dışavurumu ve yaygınlaşması ‘öteki’ler tarafında da yankısını bulur. Şiddetin şiddeti doğurması kaçınılmazdır. Bu anlamda zaten devletin milliyetçiliği kışkırtması ‘öteki’ne karşı şiddeti meşru göstermektedir.

Milliyetçiliğin doğuşu ulus-devletle birlikte olmuştur. Ancak önce ulus kavramına bakmak gerekiyor: “Ulus, tarihsel olarak oluşmuş, kararlı bir dil, toprak, iktisadi yaşam ve kendini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal biçimlenme birliğidir.” (Stalin, 1990, s.15) Bu tanım neredeyse her görüş tarafından kabul görmektedir. Buradan devamla; “... ulusun, her tarihsel yapıda görüldüğü gibi, değişim yasasına uyduğu, kendi tarihine, bir başlangıç ve bir sona sahip bulunduğu kendilinden anlaşılır. Sözü edilen göstergelerden hiç birinin, tek başına alındığında, ulusu belirlemeye yetmediğini belirtmek gerekir. Dahası, bu göstergelerden bir tekinin bile yokluğu, ulusun ulus olmaktan çıkması için yeter.”(Stalin, 1990, s.15) Dar anlamıyla ‘etnik küme’ aynı anadilini paylaşan bir insan topluluğu anlamına gelmektedir. “Örneğin Katalonya’da oturan Katalanlar, Katalan dilini koruyabildikleri ve konuşarak yaşattıkları için İspanyol ulusu içinde Katalan etnik grubunu oluşturuyorlar.” (Tacar, 1996, s.25) Türkiye açısından da Çerkesler, Lazlar vs. buna örnek olarak gösterilebilir. Ancak yakın zamana kadar Türkiye’de Türkçe dışındaki diller üzerinde yoğun baskı ve yasak politikaları uygulanmaktaydı.

Senelerce çokuluslu ve çokkültürlü yaşayan insane toplulukları kapitalizmin gelişmesiyle birlikte ulus-devlet anlayışını geliştirdiler. “Bir ülkenin yurttaşları bir ‘halk’ haline gelerek bir topluluğa (hayali de olsa) dönüşüyor ve dolayısıyla bu topluluğun üyeleri kendilerine ortak şeyler, yerler, pratikler, önemli şahsiyetler, anılar, işaretler ve semboller arıyor, sonuçta da buluyorlardı” (Hobsbawm, 1993, s.113). Ulus-devlet kimliğini tüm gruplara tek gerçeklik olarak dayatır, çünkü “her ulus-devlet, her siyasal sistem, her kültürel kompleks, zorunlu olarak benzersiz bir ırksal toplumsal yapı, özel bir ırksal anlam ve kimlik kompleksi inşa eder” (Winant, 1997, s.338). Bu anlamda ulus-devletin ırkçı ideolojinin temel belirleyenlerden biri olduğu iddia edilebilir.

Devletin bütünsellik kaygısı ırkçılığı yapının olmazsa olmaz unsuru haline getirir, çünkü “ırkçılık, ‘eksiksiz’ bir milliyetçilik olmayı arzular, bu milliyetçiliğin de

ancak ulusun dışarıya ve içeriye karşı bütünlüğü üzerine kurulduğu takdirde bir anlamı (ve şansı) olacaktır” (Balibar, 1993, s.81). Irkçılığın kullandığı en önemli araç şiddettir. Irkçılık düşünsel bir programa ve ilkelere sahip olmadığı için elinde kendini ifade edebileceği tek imkan şiddettir. “Şiddet olmaksızın İktidar da olamaz. İktidar zorunlu olarak, şiddetin bırakmış olduğu o müstehcen lekeye dayanır... şiddet iktidarın mecburi eklentisi değildir, bunun yanında her tür siyaset-dışı şiddet ilişkisinin kökeninde de (siyasal) iktidar mevcuttur” (Zizek, 2005, s.232). İktidar zor aracını her zaman bir baskı ve korku unsuru olarak elinde tutar. Gerektiğinde bu zor aracı vasıtasıyla şiddet kullanmaktan da çekinmez. “Gerçek şiddet bir toplumun yaşamını garantileyen simgesel kurgu tehlikeye düştüğü zaman ortaya çıkan harekettir.” (Zizek, 1996, s.66) Toplumsal anlamda “aşırı şiddetin bir sonucu da ‘toplumun kendisi hakkında kendine anlattığı öykünün artık bir anlamı olmaması’ ”dır. (Zizek, 1996, s.67) Buradan hareketle saldıran milliyetçilik kendini korumak için mücadele eden ‘öteki’ni terörist olarak damgalar ve dünyaya terörle mücadele ettiğini söyleyerek tüm ‘öteki’ler üzerinde uyguladığı terörü ‘egemenler dünyası’nda ve kendi halkı içinde haklı gösterir. ‘Yanlış bilinç’ üretilmeye devam edilmekte ve yalanlar medya aracılığıyla tüm dünyaya ve topluma yutturulmaktadır.

Günümüzde insanların davranışları akılcılıkla planlanır ve programlanır. “Hatta en şiddet içerenlerin de bile akılcılık mevcuttur. Şiddette en tehlikeli olan da şiddetin bu akılcılığıdır. Tabi ki şiddetin kendisi berbat bir şeydir. Ancak şiddetin en derin kökü ve sürekliliği onun bizim tarafından kullanılan akılcı biçiminden kaynaklanır. Eğer akıl çağında yaşıyorsak şiddeti reddedebiliriz düşüncesi vardır. Bu görüş kesinlikle hatalıdır. Şiddet ile akılcılık arasında uyumsuzluk yoktur.” (Foucault, 1996, s.299) İnsanlar mantıklı bir şekilde bilimsel verilere dayanarak şiddeti savunur ve bunu toplumsal yarar adına yaptıklarına inanırlar. Ölüm ve çatışmalar bilimsel veriler ve oranlarda kullanılan rakamlardır.

Şiddet yaşamın olağan bir parçası olarak görülmekte ve nedeni sorgulanmamaktadır. “Şiddet; bir kişiye güç veya baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak; şiddet uygulama eylemi ise zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel yada psikolojik acı çektirme yada işkence, vurma, yaralama olarak da tanımlanabilir. Dar anlamıyla ele alındığında şiddet, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edim olarak tanımlanır.” (Ünsal 1996,

s.29). Egemenler ‘öteki’ne karşı şiddet kullanmaktan çekinmemekte hatta bu şiddetten beslenirler varsa ve bunlar önemli noktalarda yer alıyorsa şiddet sarmalı içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Medya ise şiddeti övmekte ve ölümlere ya ağlamakta ya da alkış tutmaktadır.

Şiddet ve ırkçılık, milliyetçiliğin bir sonraki aşamasıdır ve Nazi Almanyasında olduğu gibi gerekli durumlarda kullanılmak üzere hazır bekletilmektedir. Günümüzde milliyetçilik gelişmiş ülkelerde ve eski SSCB cumhuriyetlerinde boy göstermekte ve taraftarlarını artırmaktadır. “Yeni ırkçılık, ‘sömürgeleikten kurtuluş’ çağına, eski sömürgelerle eski metropoller arasındaki nüfus hareketlerinin tersine çevrilişi, insanlığın tek bir siyasal alan içinde parçalanış çağına ait bir ırkçılıktır.” (Balibar ve Wallerstein, 2007, s.32) Balibar ve Wallerstein burada gelişmiş ülkelerdeki ırkçılıktan bahsetmektedir. Bu tür ırkçılık gelişmemiş ülke ırkçılığıyla kardeş olmasına rağmen birçok açıdan farklıdır. “Bizde göç karmaşığını merkez alan günümüz ırkçılığı ideolojik olarak, Fransa dışında, özellikle de Anglosakson ülkelerde çoktan beridir gelişmiş olan bir ‘ırksız ırkçılık’ çerçevesi içinde yer alır: ilk bakışta bazı grup ya da halkların diğerlerine üstünlüğünü değil, ‘sadece’ sınırların kaldırılmasının sakıncasını, hayat tarzının ve geleneklerin bağdaşmazlığını savunan böyle bir ırkçılık, haklılıkla, farkçı ırkçılık olarak adlandırılabilir.” (Balibar ve Wallerstein, 2007, s.32) Ancak bu tür ırkçılık daha çok gelişmiş kapitalist ülkelerde görülmektedir. Gelişmemiş ülkelerin ırkçılığı ‘milliyet’ temellidir ve şiddetin yoğunluğu olabildiğince yüksektir.

Irkçılık ve şiddet birbirinden ayrılamazlar. “Şiddet, düzenin parçalandığı rejimlerde ya da vatandaşların temel etnik, dinsel veya ulusal ayrımlamalarla bölündüğü durumlarda güç kazanır” (Tarrow, 1996). Irkçılık böyle durumlarda hiç olmadığı kadar destekçi bulur. “Irkçılık söylem de dahil, ayrımcı toplumsal pratikler tarafından yerel (mikro) düzeyde ve kurumlar, örgütler ve genel grup ilişkilerinde küresel (makro) düzeyde üretilen ve ırkçı ideolojiler tarafından bilişsel olarak desteklenen etnik bir eşitsizlik sistemidir” (van Dijk; 2003; 54). Irkçılığın olduğu yerde eşitlikten ve demokrasiden söz edilemez. “Irkçılık sadece... azınlıklar üzerinde ek bir stres değil, bireyde çöküntü yaratan bir hastalık nedenidir... Irkçılık, özsaygıya indirdiği darbelerle, yitirme duygusunu körükleyerek ve bireyleri çaresiz bırakarak çöküntüye neden olur.” (Westwood, 1997, s.303) İnsanların zavallı olduklarının çaresizliklerinin sonucunda oluşturdukları nefreti düzene değil başka kanallara yöneltmeyi başaran egemenler, bu iş

için medyayı kullanmaktadırlar. Bu hastalıklı psikolojiye sahip kişiler biraraya geldiklerinde yağma ve linç için hazır gözü dönmüş bir grup oluşturmaktadırlar. Bu gruplar istenildiği zaman ‘öteki’lere saldırtılmakta ve tepkilerinin toplumun demokratik tepkisi olduğu iddia edilmektedir.

Öte yandan “Devlet, vatandaşlarından yalnız yasalara uymasını, ülke çıkarlarına hizmet etmesini istemekle yetinmiyor, ülkenin resmi tarihine, milli ülküsüne, mitoslarına inanmasını, resmi kimliğini bir üniforma gibi övünç ve inanç ile taşımasını bekliyor” (Maier, 1998; 25). Bunun gerçekleşmediği durumlarda ise şiddete başvuruyor. “Şiddet düzenin parçalandığı rejimlerde ya da vatandaşların temel etnik, dinsel veya ulusal ayrımlamalarla bölündüğü durumlarda güç kazanır” (Tarrow, 1996). İktidar “öteki”ne yönelik şiddeti engellemek yerine, meşrulaştırarak destekler; çünkü bu ‘öteki’ni sindirmek ve sessiz kalmasını sağlamak açısından devletin zor aygıtlarını kullanmasından daha etkili bir yoldur.

18. yüzyıldan itibaren soyun yerine milletin ikame edilmesiyle aralarında ortalıklar bulunan bireylerin bir arada yaşama arzusu neticesinde ulus kavramı ve milliyetçilik ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi sonrasında meydana gelen değişimler ve buna paralel olarak Fransız İhtilali’nin özgürlük, eşitlik ve kardeşlik sloganlarının oluşturduğu siyasal durumla birlikte milliyetçilik ve ulus-devlet kavramları tarih sahnesine girmiştir. “Milliyetçilik bir ideoloji olarak ‘Sanayi Devrimi’nden sonra Batı Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimini gerçekleştiren ülkelerde, XV. yüzyıldan beri yaşanmakta olan toplumsal değişme süreci (modernleşme) hızlanmış, oluşan yeni kolektif ihtiyaçlar neticesinde sosyal ve siyasi alanda ön plana çıkan başlıca ideoloji milliyetçilik olmuştur.”(Smith, 2001, s.46, 47) Ancak milliyetçilik kendini farklı şekil ve yapılarla gösterse de hala geçerliliğini koruyan bir ideolojik unsur olarak üstyapı içerisinde kendine yer bulmaktadır.

Reel sosyalizmin çözülüşüyle birlikte eski sosyalist ülkeler ve SSCB dağılarak ulus-devlet anlayışına geri dönüldü. Birçok yeni devlet kuruldu ve milliyetçilik yeniden altın çağını yaşamaya başladı. Miles işçi sınıfı hareketi ve ırkçılık ilişkisini şöyle açıklamaktadır:

“İşçi sınıfı hareketinin gerilemesi, ‘eski’ umutların ve anlamların çöküşü ve böylece geçmişe gönderimde bulunarak kendini geleceğe taşımak için ‘yeni’ yollar arayışını da beraberinde getirdi. Yeni bireysel ve öznel anlam arayışındakilerin elindeki mevcut ideolojik nesneler arasında etniklik ve

‘ırk’ vardır: böylelikle ‘etnik canlanış’ ve ırkçılık, en azından düşüncede, toplumun yeniden düzenlenmesine ve her zamankinden daha kırılğan olan egonun endişesinin çözülmesine izin verir.” (Miles, 1997, s.253)

İlkel milliyetçiliğin tam anlamıyla yaşanmadan daha ileri aşamaya geçmiş küçük ‘ulus’çuklar, kapitalistlerin bölmek amacıyla körüklediği milliyetçilik fikirleriyle anlamsız çatışmalar uçurumuna gönüllü olarak atlamışlardır. Bazı bölgelerde militan milliyetçi gruplar oluş(turul)muş bunlar fikri açıdan ve örgütlenme açısından desteklenerek silahlandırılmışlardır. “Militan milliyetçiliğin dirilmesini basit bir umutsuzluk refleksi diye görmesek bile, belli ki başka ideoloji, politik proje ve programların insanların umutlarını gerçekleştirme yeteneksizliği, başarısızlık ve acizliğin bıraktığı boşluğu dolduran bir şeydi.” (Hobsbawm, 1993, s.172) Bu anlamda insanların yaşadığı bu boşluğu dolduran milliyetçilik gökten inmemektedir, egemen devletler egemenlik alanlarını artırmak için çatışma bölgeleri yaratmakta ve demokrasi getirme ve ölümleri engelleme bahanesiyle buralarda egemenlik kurmaktadır.

Şiddet ve milliyetçilik ulus-devletlerde klişe haline gelmişlerdir. Adorno’nun ifadesiyle:

“Klişelerin mantıksal özelliği, yani hiçbir sapmaya izin vermeyecek şekilde herşeyi kapsamaları, önyargılı bakışın belli gereklerini karşılamaya çok iyi uyarlanmış olmakla kalmaz, kendi başına bu, (muhtemelen her zaman herşeyi içermeye ve öznenin formülüyle tanımlanamayacak hiçbir şeye izin vermemeye yatkın olan paranoid ‘sistem’le ve paranoya kuramıyla anlaşılabilir) bir psikolojik özelliğin ifadesidir. Aşırı önyargılı kişi ‘psikolojik totaliteryanizm’e, yani kendi amaçladığı totaliter devleti aşağı yukarı mikrokozmos imgesi gibi gözüken birşeye eğilimlidir.” (Adorno, 2003, s.69)

Yani toplumsal anlamda dikte ettirilen görüş makrodan mikroya tüm toplumsal alanlara sızmakta ve faşizan bir karakterle kendini göstermektedir. Devletin totaliter yapısını tabana yayarken en rahat kullandığı araç medyadır. Totaliter milliyetçi medya insanları milliyetçi özneler ve bu öznelerden oluşan, biraraya geldiklerinde güçlerini farkında olmayan linç gruplarına dönüştürmektedir.

Milliyetçik toplumsal anlamda çabuk parlamaya ve sönmeye yatkın ‘öteki’ne karşı sürekli el altında bulundurulmuş bir tehdittir. “Kolektif hafızanın, günümüz ırkçılığının güç çizgilerini belirlemeye katkıda bulunma biçimlerinden birini temsil ettiği söylenebilir.” (Balibar, 1993, s.55) Bu süreçte yaratılan klişeler, mitler yoluyla aktarılan milliyetçi ideolojik yapının yeniden-üretimi için zorunludur; “bir millet, ancak

o milletin özgül keyfi, bir dizi toplumsal pratik içinde cisimleşmeyi ve bu pratiklere yapı kazandıran milli mitler yoluyla aktarılmayı sürdürdüğü müddetçe var olur.” (Zizek, 2006, s.214) Bu anlamda faşizm tarihine baktığımızda tarihsel öğeleri ve destanları kullandıklarını görebiliriz.

Medya ve milliyetçilik ise birbirine yapışmış iki kavramdır. Günümüzde neredeyse milliyetçiliğin en önemli silahı haline gelmiştir. “İrkçılığın medya tarafından bildirilen oldukça pervasız biçimlerde ve yalnızca ara sıra meydana geldiğini vurgulamak için bu sisteme ‘gündelik hayattaki ırkçılık’ denir” (van Dijk; 2003, s.52). Medya nesnel gerçekliği göstermez, “medyanın objektifliği ‘kağıt üzerinde’dir, gerçekte mevcut değildir” (Herman, Chomsky, 2006; 460). Medya egemen sınıfın ideolojik aygıtıdır, “güç manivelalarının bir devlet bürokrasisinin elinde bulunduğu ülkelerde, çoğu zaman resmi sansür yoluyla tamamlanan medya üzerindeki tekerci denetim, medyanın hakim bir seçkinler grubunun çıkarlarına hizmet ettiğini açıkça ortaya koyar” (Herman, Chomsky, 2006, s.81). Bu seçkinler grubu dediğimiz kapitalistler yani egemenlerden başkası değildir. Medyada herşey onların istediği şekilde yer alır. Medya sahibinin sesidir. Haber bültenleri olayları egemenler açısından değerlendiren ‘gerçek’leri değil egemenlerin bakış açısını ortaya koyan ve toplumu buna göre şekillendiren hem ‘yanlış’ bilgi (bilinç) yaratma hem de şekillendirme aracıdır. “Haber medyası, ayrıca, dünyayı şekillendirmek amacıyla mitoslar yaratır. Bunlar, zamanla gerçekliğin dokusuna dahil olur ve ayrıntılı bir hikaye olarak karşımıza çıkarlar” (Radford, 2004, s.80). Medyada kullanılan milliyetçi dil ideolojik bir yaklaşımın göstergesidir ve “dildeki milliyetçiliğin özünde iletişim, hatta kültür sorunları değil, iktidar, statü, politika ve ideoloji sorunları yatar” (Hobsbawm, 1993, s.135). Toplumsal anlamda “hakikat bir kurgu gibi yapılanmıştır” ve “gerçek elinden kaçtıkça, hakikat bir kurgu olarak kalmaya mahkumdur.” (Zizek, 2005, s.203) ‘Yanlış bilinç’ üretme konusunda uzmanlaşmış gazeteci ve televizyoncular ‘yaşam’ı ve ‘gerçek’i kurgulamakta ve bu işlenmiş hammaddeyi topluma sunmaktadır.

Medya iktidara hizmet etmektedir ve onun isteklerini yerine getirmektedir. (Burada iktidardan kastettiğimiz devletin yönetimini elinde bulunduranlardır, hükümetler değil.) “Medyanın haberleri işleyişine yönelik bir propaganda yaklaşımı, ülkedeki önemli iktidar odaklarının çıkarlarına hizmet etme ilkesi uyarınca, haberlerin sistematik ve siyasi bir kutuplaştırmanın konusu haline geleceğini öngörür. Bunun,

kutuplaşmaya dayalı hikaye seçimlerine, haberlerin kapsam ve niteliklerine bakılarak gözlenebilmesi gerekir.” (Herman ve Chomsky, 2006, s.120) Medya her anlamda egemenlerin hizmetindedir ve haberlerde bu anlamda üretilir ve yayılır.

Medya gündelik yaşantımızda ne konuşacağımıza karar veren bir araç olarak, insanların sohbetlerindeki gündemi belirler. “Gündelik konuşmalar gündelik popüler ırkçılığın doğal yerlemleridir... etnik stereotipler ve önyargılar, söylentiler gibi, böylelikle daha hızlı yayılırlar.” (van Dijk, 2002, s.151) İnsanlar medyadan duydukları dışındaki fikirlere tahammül edemezler, muhalif görüşler onlar için susturulması gereken sapkın düşüncelerdir. “Gündelik yaşamdaki azınlıklar üzerine yapılan konuşmaların çoğu kitle iletişim araçlarında esinlenmiştir. Konuşanlar genelde etnik azınlıklarla ilgili bilgi ve görüşlerinin kaynağı (ve otoritesi) olarak televizyon ya da gazetelere gönderme yaparlar.” (van Dijk, 2002, s.152) Toplumun fikirleri medyanın ilettiklerinden ibarettir ve medya azınlıklar konusunda ne buyursa sokağa duyacağımız da neredeyse birebir medyanın kopyasıdır. “Ötekilere ilişkin tüm inançlarımız kitle iletişim araçlarının söyleminden, edebiyattan, ders kitaplarından, yazılardan ya da diğer seçkin söylem biçimlerinden gelir... kitle iletişim araçları günümüzde toplumdaki etnik bilgi ve düşüncelerin temel kaynağıdır.” (van Dijk, 2002, s.152) Bu anlamda yaratılmak istenen ve büyük ölçüde yaratılan şey şudur; herkes ‘tek düşünce’ ve ‘tek ırkçılık’ toplanmalı ve ‘öteki’ler susup onlara verilenle yetinmelidir.

Milliyetçilik medya tarafından körüklenen ve şiddet içeren bir unsur olarak gündelik hayatta yerini almıştır. Sıradan faşizmin bir parçası olan milliyetçilik ‘öteki’leri kendine hedef seçmekte ve her imkan bulduğunda bunlara saldırmaktadır. Medya ise bu saldırıları doğal tepkiler olarak göstermekte ve tek tip bir toplumun yaratılması için üzerine düşen görevi yerine getirmektedir. Bu anlamda devletin ideolojik aygıtı olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. “Frankfurt Okulu düşünürleri, kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisini bir şırınganın aşı şırıngalamasına benzetirler. Milyonlarca kişi kitle iletişim araçlarının şırıngaladığı mesajı her gün almakta ve bu mesajlar toplumda ani tepkilere ve hareketlenmelere yol açmaktadır” (Batmaz ve Aksoy, 1995, s.16) Ve bu hareketler kanlı olaylara kadar gitmektedir. “Günümüzde insanlar televizyondan gördükleri ve radyodan işittikleri ile iyi bir yaşam biçimi ve toplumun politikası hakkında bilgi sahibi olmakta, başkalarına olan tutumlarını bunlara göre ayarlamaktadırlar. Diğer bir deyimle radyo ve televizyon

insanın dünya görüşünü, tutum ve davranışlarını etkilemekte ve geri bildirimler ile insanları belirli bir yolda değiştirmektedir.” (Aziz, 1982, s.20) İnsanları milliyetçilik anlamında kışkırtan ya da susturan medyadır. Buradan hareketle egemenlerin milliyetçilik silahını ‘öteki’ler üzerinde medya aracılığıyla her daim bir tehdit unsuru olarak tuttuğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Son tahlilde medya insanların tutum belirlemesinde önemli bir etkindir. Medya insanları istediği zaman şiddete yöneltmekte ve ‘öteki’leri bu şiddete kurban etmektedir. Bu anlamda gündelik hayatta ırkçılığın ve şiddetin sorumlusu olarak yer alan medyanın sorumluluğu doğru tespit edilmelidir.

5.3.3 Medya ve Kamuoyu Oluşturma

Kamuoyu kavramı da diğer birçok kavram gibi çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Hançerlioğlu, “kamuoyu, toplumsal yaşamın olay ve olguları konusunda toplumsal kümelerin ya da toplumun ortaklaşa yargısını yansıtan düşünce ve kavramların toplamıdır” demektedir. (Hançerlioğlu, 1996, s. 225) Kamuoyu kavramı genel olarak, “belli bir toplum içinde yaşayan insanların belli bir olgu ya da inanç üzerindeki ortak yargısı” şeklinde ifade edilmektedir (Vural, 1999, s.46) Başka bir tanım ise şöyledir; “Aynı toplumsal gruplara üye olanların belirli bir olay karşısında gösterdikleri ortak tutumlar” olarak açıklanmaktadır.(Lobb,1966, s. 35)). İletişim Sözlüğü’nde kamuoyu, “halkın kamusal ilgi konularına ilişkin kanılarının toplamı; genel kamunun üyelerinin siyasi konular ya da güncel olaylar hakkındaki tutumlarının anlatımları” şeklinde tanımlanmaktadır (Mutlu, 1993, s.117). Toplumsal hareketliliğin bir sonucu olarak 18. yüzyılda “kamuoyu” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Ancak kavramı iki yüzyıl daha önce ilk kez kullanan Montaigne’dir. 1588’de Montaigne kavramdan Fransızca olarak “l’opinion publique” şeklinde söz etmektedir. İngilizcede kamuoyu üzerine ilk düşünceleri geliştiren ise Jeremy Bentham’dır. Kamuoyu kavramı siyasal alanda ilk defa Fransız ihtilalinden önce Jean Jaques Rousseau tarafından ortaya koyulmuştur.

Bu anlamda siyasi açıdan kamuoyu kavramına değinen Bektaş ‘a göre:

“Siyaset bilimciler kamuoyunu tanımlamaya çalışırken kanaatlerin toplanmasını veya açığa çıkması olayını, seçimler, seçim sonuçları ya da kamu siyasasının çoğunluğun isteği doğrultusunda belirlenmesi ile açıklamaktadırlar. Diğer sosyal bilimcilerin odak noktası ise, kanaatlerin biçimlendirilmesi, nitelikleri, yoğunluğu ve etkisidir. Dolayısıyla sosyal psikoloji uzmanlarına göre kanaatler, kişilerin dış çevrelerinden aldıkları etkilere gösterdikleri psikik

tepkilerden ibarettir. Sosyologlar, kamuoyunun oluşumunda kamuoyu önderlerinin büyük bir önem taşıdığı konusunda birleşmektedirler. Sosyologlar, kanaatlerin kişiler ve gruplar arasındaki toplumsal ilişkiler ve etkileşimler sonucu ortaya çıktığı görüşünü savunmaktadırlar. Toplumsal iletişim (yüzyüze temas) sonucu ortaya çıkan kanaatler ise kamuoyunu oluşturmaktadır.” (Bektaş, 2000, s.56)

Buradan hareketle insanların düşünce ve görüşlerinin biçimlendirilmesinin kamuoyu oluşturmak olarak anlaşıldığını ve bunun kanaat önderi olarak adlandırılan kişiler aracılığıyla yapıldığını anlamaktayız.

Kanaat önderi ile anlatılmak istenen; düşünce davranışları örnek alınan insanlardır. “Kanaat önderleri, görece belli bir sıklıkta, diğer bireylerin tutumlarını ve/ya da davranışlarını teklifsiz olarak etkileyebilen kişiye karşılık kullanılmaktadır.” (Mutlu, 1994, s.122) Kamuoyunda saygı duyulan ve izinden gidilen, toplum düşüncesinde, düşünceleri esas alınan lider kişiliklerdir. Kanaat önderi, iletişimi grubun dünya görüşüne göre biçimlendirerek, saygı duyulan bir önder, dolayısıyla güvenilir bir kaynak olarak etkiye bulunur. Örnek verecek olursak kırsalda yaşayan insanlar için muhtar, imam, öğretmen, ağa; kentler de yaşayanlar için ise gazeteciler, iş adamları, ticaret odaları, dernek ve birlikler vs. kanaat önderi olarak öne çıkarlar. Ancak unutulmaması gereken nokta kanaat önderleri devlet tarafından eğitilir, belirlenir ve onun isteklerine göre hareket ederler. Bazı durumlarda muhalif kanaat önderleri ortaya çıksa da ya susturulur ya da bir şekilde satın alınırlar. Aslında medya egemenlerin elinde bulunduğu için muhalifler medyada yer bulamadıkları için topluma ulaşamazlar ve kamuoyu oluşturmazlar. “Bir anlamda kitle iletişim araçları kamuoyunu bilinçlendirme rolünü de yüklenirler.” (Bektaş, 2000, s.251) Bu bilinçlendirmeden daha çok bilinç belirlemedir.

Kitle iletişim araçlarının belirli konu başlıklarını kamunun görüş ve tartışma alanından uzaklaştırma yeteneği üzerinde duran Suskunluk Sarmalı Kuramı, Alman sosyolog Elisabeth Noelle-Neumann tarafından geliştirilmiştir. “Uzun bir süredir geliştirilen ve sınıyan (1974; 1984; 1991) bu kuram dört öge arasındaki etkileşimle ilgilenir. Bu ögeler; kitle iletişimi, kişilerarası iletişim ve toplumsal ilişkiler, düşüncenin bireysel olarak açıklanması, bireylerin toplumsal çevrelerinde onları çevreleyen düşünce ortamı hakkında sahip oldukları algılamadır.” (Alemdar ve Erdoğan, 1998, s.294) Bu algılama yine bu bahsedilen ögeler tarafından belirlenmektedir.

Kamuoyu konusunda başvurulacak en önemli kavramlardan biri olan Neumann'ın Suskunluk Sarmalı Kuramı sorunu eleştirel bir yaklaşımla irdelemekte ve iktidar ilişkilerinin toplumsal düşünüş, tutum ve davranışlar üzerindeki etkilerini açıklamaktadır:

“Suskunluk sarmalı kuramı, yalnızca üyelerinin birbirlerini tanıdıkları grupların değil, toplumun da uzlaşmanın dışında kalan bireyleri tehdit ettiği varsayımına dayanmaktadır. Toplum bunları dışlama ve ihraç ile tehdit etmekte, bireyler de belki genetik olarak belirlenen bilinçaltı bir dışlanma korkusu taşımaktadır. Bu dışlanma korkusu, insanların çevrelerinde hangi fikirlerin ve davranış biçimlerinin benimsendiğini ya da reddedildiğini ve hangi fikirlerin ve davranış biçimlerinin taraftarlarının arttığını ya da azaldığını düzenli olarak kontrol etmelerine yol açmaktadır. Suskunluk sarmalı kuramı bu tür değerlendirmeleri yapmakta kullanılan istatistik benzeri bir duyunun varlığını da kabul etmektedir. Bu değerlendirmelerin sonuçları, insanların kamu önünde konuşma ve davranışta bulunma isteklerini etkilemektedir. Eğer insanlar kendi fikirlerinin kamuoyundaki uzlaşma içinde yer aldığına inanırsa, özel ve kamusal tartışmalarda yüksek sesle konuşma cesaretine sahip olurlar. Ama insanlar azınlıkta olduklarını hissedерlerse, suskun ve temkinli davranırlar. Böylece kamu önünde kendi taraflarının zayıflığı hakkındaki izlenim daha da pekişir. Bu durum, geçmişten gelen değerlere sıkı sıkıya sarılan kararlı bir azınlık dışında, zayıf tarafın fikirleri tümüyle ortadan kaybolana kadar ya da bir tabu haline gelene kadar sürer...” (Neumann, 1997, s.226)

Burada yapılan Neumann tarafından yapılan açıklamalar ‘öteki’ kavramından ‘azınlık’a, düşüncenin kontrolünden bastırmaya birçok konuya değmektedir. Çünkü, “her toplumun toplum olarak işleyebilmesi için, bazı bireyleri, bazı tavırları, bazı davranışları, bazı sözleri, bazı durumları, bazı karakterleri kendi alanı ve sistemi dışında bırakan bir dizi zorunluluk parçasına ayrılması koşuldur” (Foucault, 2003, s.216). Öteki olmadıkça egemen ideolojiyi savunan yapı ya da kişiler kendilerini çok net ortaya koyamazlar. Yaratılan bir düşman ya da farklılıklar üzerinden insanları yönlendirmek (ya da kamuoyu yaratmak) daha kolaydır. Bu anlamda toplumun düşüncelerinin nasıl belirlendiğini ve kamuoyu kavramının bunu gizlemek için kullanıldığı rahatlıkla söylenebilir.

Kamuoyu oluşturmak demek bir konuda belli bir topluluğu yönlendirmek anlamına gelmektedir. Kapitalist devletin ve egemenlerin amacı ezilenleri yanlış yönlendirmek ve bilinçlerini çarpıtmaktır. “Kamuoyu savıyla bilinçlere ekilen düşünce, bireylerin her konu hakkında fikir sahibi olduğu ve bunu demokratik koşullarda ifade edebileceği; herkesin görüşünün demokratik toplum içinde aynı düzeyde etki ve değere sahip olduğu tek tek bireylerin görüşlerinin toplamının dağılımındaki yeterli

çoğunluğun veya merkez yönelimin ‘kamuoyunu’ belirlediği ve bunun doğruluğu ve geçerliliğidir.” (Erdoğan 2000, s.34) Kamuoyu denilen şey egemenlerin belirlediği toplumsal düşünceden başka bir şey değildir. “Kapitalist mülkiyet ilişkileri ve siyasal güç yapısına bakıldığında, kamuoyunun anlamı oldukça özel bir biçim alır: Bilinç ve kitleleri yönetim aracıdır. Bu araç çok ender olarak kamu için ve kamu yararına kullanılır; çoğunlukla kamunun çıkarlarına ters düşer.” (Erdoğan 2000, s.34) Kamu dediğimiz halk bu yanılgıya düşmek üzere eğitilmektedir. Burada egemen ideoloji ve hegemonya sorunları tekrar karşımıza çıkmaktadır.

Kamuoyu oluşturulurken, yani toplum yönlendirilirken topluma kendileri üzerinde yapılan araştırmalar gösterilir. Ancak unutulmamalıdır ki “kamuoyu araştırmaları kolektif toplumsal düşüncenin çarpıtılmış bir resmini yapabilir.” (Berinsky, 1999, s.1212) Çünkü “kamuoyu araştırmaları kolektif toplumsal düşüncüyü çok az yansıtır, çünkü bazı bireyler araştırma görüşmelerinin toplumsal baskısına boyun eğerek kendi gerçek düşüncelerini aktarmaktan kaçınır.” (Berinsky, 1999, s.1210) Toplumsal yapı içerisinde “bireylerin birbiriyle olan karşılaşması, onlar için, kendilerinin üzerinde bulunan, yabancı bir toplumsal güç üretir; birbirlerini karşılıklı etkilemeleri, onlardan bağımsız bir süreç ve güçtür” (Marx, 1999, s.134), bu güç iktidardır. İktidar bazen korkutur bazen ikna eder. “Korkuya karşı en genel savunma mekanizması; uyum sağlamaktır. ... toplumun güçlerine boyun eğmektir” (Duhm, 1996, s.36). Bu durumda topluma gerçeğin farkına varanlar da korkudan susmakta ve topluma uyum sağlamak ve çoğunluğa biat etmek zorunda kalmaktadır. “... bireyler, yaygın sandıkları görüşler karşısında toplumdan soyutlanma korkusuyla, kendi görüşlerini söylemekten çekinmektedirler.” (Severin ve Tankard, 1994, s.443) Toplumsal anlamda genel düşüncenin aksine başka görüşleri benimseyenler dışlanma ya da başka korkularla susarlar, eğer baskıcı bir toplumsal yapı varsa susmak zorunda kalırlar. “Aynı şekilde bireyler, toplumda baskın olan görüşlere sahip olduklarını fark ettiklerinde de kendi görüşlerini söylemekte daha inançlı davranmaktadırlar. Baskın düşünceye sahip olanlar daha çok konuşmaya başlayınca, diğer bireyler suskun kalma eğilimi içine girmektedirler. Açıklanan görüşü hızla baskın duruma getiren eğilim sarmal şeklinde büyümektedir. Baskın görüşler de çoğu zaman medya aracılığıyla öğrenilmektedir.” (Severin ve Tankard, 1994, s.443,446). Kısaca özetlemek gerekirse egemen ideolojiyi benimsemeyenler susarken, egemen ideoloji taraftarları daha seslerini daha gürlük

çıkarmakta hatta yeri geldiğinde saldırgan bir dil kullanmaktadır. Medya egemen görüşleri öğretme işlevini gören en önemli etkenlerden biri olarak kamunun önündedir.

İktidar toplumsal yapıdaki parçalılığın, çatışmaların üzerini örtmek için toplumsal bilinçte “oybirliği halinde olan bir kamuoyunun varolduğu fikrini kurmak, böylece onu kuran ve olanaklı kılan bir siyaseti meşrulaştırmak ve güç ilişkilerini güçlendirmek” (Bourdieu, 1995, s. 179) için uğraşır. Burada çoğu zaman medya devreye girmektedir. Medya egemen ideolojiyi hergün yeniden üretmekte, onun hegemonyasını sağlamak ve oluşan hegemonik çatlakları onarmak için gereken her şeyi yapmaktadır. Kapitalizm günümüzde medyayı elinden geldiğince etkili kullanmaktadır. “Günümüzde halk hala kendi bireysel kararlarıyla hareket ettiğini sanır. Aslında davranışları sosyal mekanizmalar tarafından biçimlendirilir. Halkoyu denen şey egemen özel ve kamu bürokrasisinin ürünüdür” (Horkheimer, 1986, s.145). Bu ürün medya tarafından pazarlanmaktadır. “Medyanın ‘toplumsal amacı’ topluma ve devlete egemen ayrıcalıklı grupların ekonomik, toplumsal ve siyasal gündemlerini halka aşılacak ve bunları savunmaktır.” (Chomsky, Herman: 1998, s.100) Neumann’ın ‘Medyanın dillendirme işlevi’ dediği şey burada ortaya çıkmaktadır. “İnsanlara görüşlerini savunmakta kullanacakları sözcükleri, argümanları medya vermektedir. İnsanlar kendi bakış açılarına uygun, düzenli bir biçimde tekrarlanan ifadelerle karşılaşmayınca ‘dilsizleşirler’.”(Neumann, 1998, s.199) Yani kamuoyunu oluşturan insanlar aslında bilgiye sahip değildirler, sadece sahiplerinin sesini yansıtan papağanlardır. Ancak herkes bu görüşe katılmamaktadır onlara göre insanların düşünceleri yönlendirilmektedir. Metin Işık kamuoyu yaratmayı bireyler açısından ele almaktadır:

“Gündem (*kamuoyu*) oluşturma, herşeyden önce bireylere nasıl düşüneceklerini değil, ne hakkında düşüneceklerini belirtmektedir. Bu süreçte birçok faktör rol oynamaktadır. Bireylerin sosyo-kültürel ve sosyo-demografik özellikleri, yaşı, cinsiyeti, gelir durumu, eğitim seviyesi, siyasal, toplumsal ve ekonomik olaylara duyarlılık düzeyi, okuma ve izleme alışkanlıkları gibi değişkenler izleyici tepkilerini oluşturmakta; sonuçta, gündem oluşturma sürecini olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir.” (Işık, 2002,s. 77,78)

Tüm bileşenler ele alındığında toplumda çok farklı düşüncelerin ortaya çıkması beklenir. Ancak geline nokta da eğitim, yaş, cinsiyet fark etmeksizin aynı fikirde olan binlerce insan olduğunu gördüğümüzde bunların medya kadar etkili olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Medyanın kitleler üzerinde etkili olduğu ve onu yönlendirme konusunda en etkili araç olduğu yapılan araştırmalarla da kanıtlanmıştır. Medya, kamuoyu oluşturma ve propaganda sayesinde özellikle siyasal anlamda kitleleri yönlendirmek için kullanılmaktadır. “Kitle iletişim araçlarının bireylerin siyasal olaylara ilişkin açıklamalarının karmaşıklık düzeyi üzerinde etkili olduğu görölmektedir. Bu etkinin en fazla kitle iletişim araçlarının güvenilebilir olduğunu düşünenler arasında göröldüğu de dikkate alınırsa, kamunun genellikle kitle iletişim araçlarıncı verilen haberlere inandığını gösteren bulgular rahatsız edicidir.” (Milburn, 1998, s.265) İnsanlar kitle iletişim araçlarını sorgulamadan ve iletiklerini yorumlamadan kabul etmektedirler. Onlar için kitle iletişim araçları tarafsız ve sadece bilgi verme amaçlı kuruluşlardır. “Değişik bir dizi araştırma, televizyon izlemenin, özellikle de televizyon haberlerini izlemenin, insanların siyasal olaylara ilişkin düşüncelerinin karmaşıklık düzeyini düşürdüğünü göstermektedir.” (Milburn, 1998, s.266) Haberler yoluyla kitleler belli bir görüşe kanalize olmakta ve düşünmekten vazgeçmektedir. Bu anlamda medyanın desteklediği bir parti çok rahatlıkla hükümet olmakta ve düzen işlemeye devam etmektedir. İnsanlar ise demokrasi kandırmacası sayesinde kendi oylarıyla siyaseti belirlediklerini zannetmektedir.

Kamuoyu oluşturmak, kitleler üzerinde ideolojik ve hegemonik açıdan egemenlik kurmak demektir. Özkök, Horkheimer ve Adorno’nun toplum ve tahakküm kurma konusundaki görüşlerini şu şekilde özetlemektedir:

“Frankfurt Okulunun önde gelen iki üyesi, M. Horkheimer ve T. W. Adorno kitle üzerinde egemenlik kurma tekniklerinin önemini kabul etmekle birlikte bazı koşulların da dikkate alınması gerektiğini savunmaktadırlar. Onlara göre kitle demagoglarının başarı ya da başarısızlıkları yalnızca kitle üzerinde egemenlik kurma tekniklerine değil, aynı zamanda bu kişilerin daha güçlü iktidarların amaçlarıyla bütünleştirip bütünleştiremediklerine bağlıdır.” (Özkök, 1985, s.97)

Bu bağlamda medyayı yönetenlerin egemenler adına egemenlik kurmaları kadar kendilerini onların istek ve amaçlarıyla aynılaştırmaları da önemlidir. “ ‘Onlar her zaman daha önceden hazırlanmış toprağı işler. (Horkheimer ve Adorno)’ Bu yüzden hiçbir zaman kitleleri cezp etmek için belli bir yöntem yoktur. Emrinde mass media bulunan kişi ve grupların kitleler üzerinde kesin bir egemenlik kurabileceği görüşüne gelince Adorno ve Horkheimer o denli kesin konuşmaya yanaşmazlar.”(Özkök, 1985, s.97) Ancak şu bir gerçektir ki o günden bugüne çok şey değişmiş medya çok farklı bir

yere gelmiştir. Teknolojik açıdan hayatın tüm alanlarına, kılcal damarlarına kadar giren ideoloji, medya aracılığıyla kendini çok güzel pazarlamaktadır. Haberler, cep telefonları ile hem yazılı hem görsel olarak cebimizde durmaktadır. Adorno ve Horkheimer bunları görseller çok daha farklı ve kesin konuşturlardı. Öte yandan onlardan çok daha sonra ortaya çıkan düşünürler, medyanın etkilerini pek ciddiye almamışlardır.

Yakın zamana kadar egemenlerin medya aracılığıyla insanların düşüncelerini belirlediği görüşüne saçmalık gözüyle bakıldı. Ancak artık birçok düşünür, araştırmacı ve medya konusunda çalışan insan medyanın etkilerini daha net bir şekilde ifade etmektedir.

Neumann medyanın etkilerine ilişkin geleneksel yaklaşımları eleştirir ve iletişimsel alanda doğal gibi gösterilenin ideolojiden soyunuk olmadığını aslında egemen ideolojinin tam da bu doğallıkta gizlendiğini ortaya koymaya çalışır:

“Medyanın etkileri uzunca bir süre görmezden gelindi; burada basit bir neden-sonuç ilişkisi olduğu görüşü hakimdi. Medyadaki bir söylem neden olarak, okuyucular, dinleyiciler ve seyircilerin kanaatlerindeki değişimler ya da kanaatlerin pekiştirilmesi de sonuç olarak ele alındı. Medyanın etkileri iki insan arasındaki doğal konuşma süreci gibi görüldü; biri diğerine bir şey söyler öbürü de ya görüşünü pekiştirir ya da değiştirir. Oysa medya etkisinin gerçekliği çok daha karmaşıktır ve iki insan arasındaki konuşma modelinden tamamen farklıdır. Walter Lippman bize medyanın sayısız tekrarlarla nasıl stereotipler oluşturduğunu ve bu stereotiplerin ‘ara dünya’nın yapıtaşları olarak insanlarla nesnel dış dünya arasındaki ‘sahte gerçekliğe’ nasıl hizmet ettiğini göstermiştir. Ayrıca Luhmann da medya tarafından beslenen kamuoyunun ‘gündem belirleme’ işlevini gözler önüne sermiştir: Nelerin acilen ele alınması lazım? Herkes neyi tartışıp konuşmalı? Bütün bunlara medya karar verir.”(Noella-Neumann, 1998, s.80)

Neuman’ın görüşlerini özet olarak, azınlıktaki bir iktidar greubunun geniş kitlelerin bilinçlerini etkileme ve biçimlendirme gücünde olduğunu iddia etmektedir; “Kitle iletişim araçları ile önce bir dünya imajı çiziliyor, ardından da çizilen bu imaj hakkında ne düşünülmesi gerektiği kitlelere empoze ediliyor. Bir başka deyişle üzerinde düşünülecek dünya da, bu dünya hakkında düşünülebilecek şeyler ve düşünme biçimleri de bir avuç insan tarafından tayin ediliyor.” (Avcı, 1990, s.180) Kamuoyunun düşüncelerini belirleyen ve yeniden-üreten araç olan medya egemenler açısından vazgeçilmezdir. Çünkü medya sayesinde kamuoyu istenilen şekilde düşünmekte, tepki vermekte ve tüketmektedir.

Fikirlerin özgürce açıklanabilmesi ‘kamuoyu’nun oluşumunun ilk basamağını oluşturur. İkinci basamak ise düşüncelerin özgürce açıklanıp kısıtlama olmaksızın başkalarına iletilebilmesidir. Üçüncü basamakta, iletilen bilgi ve düşünceler, algılanarak yorumlanır. Genellikle fikirlerin iletilmesinde medyadan, algılanması ve yorumlanmasında da propaganda tekniklerinden yoğun olarak söz edilir. “Propaganda ise kısaca, kamuoyunu etkilemek için gerçek, yarı gerçek ya da yalan bilgiler yaymada simgeler aracılığıyla inanç, tutum ve davranışları etkileme yönünde sistemli gayretlerin tümüne verilen addır.” (Bektaş, 1996, s.153) Dolayısıyla, propagandanın amacı, kamuoyunu belirli bir amaç yönünde etkilemek ve daha sonra da onda istendik davranış değişikliği yaratmaktır. Bunun için de kitle iletişimine olanak veren her türlü aracın, özellikle medyanın, propaganda tekniklerinin uygulanabildiği en uygun ortamlar oldukları söylenebilir.

5.3.4 Medya ve Propaganda

Medya ve propaganda birçok anlamda birlikte ele alınmakla ve siyam ikizleri gibi karşımıza çıkmaktadır. Ancak sahneye çok daha önce çıkan propaganda için medya sadece bir araçtır. Ancak bu araç gelinen noktada çok önem ifade etmektedir. Bazen önemi kullananın kullandığı amacı bile gölgede bırakacak kadar yükseğe çıkmaktadır. Aslında bu sadece bir yanılsamadan ibarettir çünkü sonuçta önemli araç değil amaçtır. Propaganda ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişki günümüzde birbirinden ayrı düşünülemez. “Propaganda: çeşitli sosyal kuvvet ve gruplar tarafından iletişim araçları kullanılarak, toplumun diğer bireylerinin görüş ve tutumlarının istenilen doğrultuda yönlendirilmesi, değiştirilmesi ya da kontrol altında tutulması yönündeki bilinçli girişimlerdir.” (İnceoğlu, 1985, s.63) Medyanın propagandanın en önemli aracı olduğunu söyleyebiliriz ve bu aracın yoğun olarak kullanılması Nazi Almanyasıyla birlikte başlamış ve günümüze kadar gelmiştir.

Propagandanın terim olarak nasıl ortaya çıktığı konusuna gelirse; “Propaganda terimi 1622 yılında Katolik Kilisesi tarafından oluşturulan Congragatio de propaganda fide ya da İtikadı Yayma Cemaati’nden gelir. Bu dönem Protestan kiliselerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanan dinsel devrim dönemi (reformasyon) ve Cemaat, Katolik Kilisesi’nin karşı-devriminin parçasıydı.” (Severin ve Tankard, 1994, s.154) Propaganda terimi dinsel anlamda görüşleri yaymak ve fikirleri değiştirmek amaçlı

kullanılmaya başlanmakla birlikte, üzerinde durulması gereken nokta düşünce denetimi sağlamaktır

Propagandanın terim olarak kullanılışı çok eski olmamakla birlikte; “Başkalarının kanaatini değiştirme girişimlerinin tarihi yazılı tarihten daha yaşlıdır ve konuşmanın gelişmesiyle birlikte başladığı kabul edilir. Konuşma vasıtası ile insanları fizik güce başvurma gereği kalmadan kullanma ya da ikna etme imkanı ortaya çıkar.” (Brown, 1992, s.9) Buradan hareketle propaganda ve rıza üretme arasında yakın bir ilişki olduğunu da söyleyebiliriz.

Propaganda bir anlamda sözlü şiddet sayılabilir çünkü toplumsal anlamda düşünceleri değiştirme amaçlı yapılmakta ise ve başarısızlıkla sonuçlanırsa sonunda fiziki güce dönüşecektir. Ya da propagandadan etkilenenler ve etkilenmeyenler bölünecek ve etkilenenler etkilenmeyenlerin üzerine sürülecektir.

Propaganda yoğun ve körlemesine kullanılırsa yaratılacak insan ve toplum kendini felakete sürükleyecektir. “İnsan ruhunun ölçsüzce öğütüldüğü yerde gerçek mesele propagandadır.” (Ellul, 2003, s.236) Propagandanın devreye girdiği yerde düşünme ve tartışma ortadan kalkar.

İkinci paylaşımlar savaşı önce ve sonrasında Nazi Almanyası ve Mussolini İtalyasına bakmak propagandanın sonuçlarını görmek açısından yeterli olacaktır. Armand Mattelart’ın dediği gibi “ Büyük savaş propagandanın gücünü kanıtlamıştır. Barış da propagandayı bir hükmetme yöntemi olarak benimsemiştir.” (Mattelart, 2001, s.51) Propaganda çoklu bir işlev görmektedir hem şiddet hem de şiddet karşıtı olabilir ancak unutulmaması gereken propaganda hükmetme ve yönetme amaçlıdır.

Toplumsal anlamda propaganda bir ikna sürecidir. Sürekli tekrar edilen ve insanlara hergün birçok kanaldan uygulanan bir bombardıman gibidir. Sonuç alınana ya da şiddetli tepki görene kadar devam eder. Geçmişteki ve günümüzdeki örnekler bunun böyle olduğunu gözler önüne sermektedir. “Psikolog Roger Brown (1958) propaganda ve ikna arasında bir ayrım yaparak bu sorunu çözmeye çalışmıştır. Brown *iknayı* ‘diğer kişilerde eylem üretmek için sembol manipölasyonu (yönlendirme)’ olarak tanımladı. Brown daha sonra ‘bir kişi, ikna çabası olan eylemin ikna edilenden çok ikna edenin yararına olduğu yargısına vardığında’ ikna çabalarının propaganda olarak adlandırıldığı belirtti.” (Severin ve Tankard, 1994, s.155) Egemenlerin ikna etme süreçlerinin tümüne propaganda denilebilir. İkna ve propagandayı birbirinden ayırtmak imkansızdır.

“Diğer söyleyişle, bir eylemin propaganda ya da ikna olup olmadığını belirlemek için hiçbir mutlak ölçüt yoktur. Bu ayrım birinin verdiği yargıya dayanır. Kullanılan teknikler düşünüldüğünde ikna ve propaganda özdeştir. Yalnızca birisi alıcının değil de kaynağın yarar sağladığını algılayorsa bir eylem ya da ileti propaganda olarak adlandırılabilir.” (Severin ve Tankard, 1994, s.155) Bu anlamda kapitalizm açısından propaganda sağlanan hegemonyanın perçinlenmesinden ve topluma kendi yararlarına üzerlerinde baskı uygulandığının yutturulmasından başka bir şey değildir.

Daniel Lerner’e göre propagandanın dört şartı vardır:

“1) kitlelerin dikkati sağlanmış olmalıdır; 2) kitlelerin güveni sağlanmış olmalıdır; 3) kitlelerin ‘predisposition’ gözönünde tutulmalı ve propagandanın yaratmak istediği değişiklikler, kitlelerin içinde bulunduğu anda beslediği umut ve beklentiler karşısında bile hoş görünen alternatifler olarak sunulmuş olmalıdır; 4) kitlelerin içinde bulunduğu ortam, beklenti, yapısındaki değişimin gerektireceği eylem yönünde harekete geçmeye elverişli olmalıdır.” (Lerner, 1992, 270-271)

Bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler olarak adlandırılan geri bıraktırmış ülkelerde propaganda, kitlelerin devlete karşı oluşabilecek tepkilerini önceden yok etmek için kullanılmaktadır. Bir iç ya da dış düşman yaratılarak kitleler bunlara karşı bilenmekte bazen ‘öteki’ler kitlelerin şiddetinden payına düşeni almaktadır.

Günümüzde kapitalist devletlerin propaganda tekniklerinin babası Goebbels’dir. Başta ABD olmak üzere kapitalist devletler İkinci Paylaşım Savaşının ardından ülkelerine götürdükleri Nazi üst düzey yöneticilerinden toplumsal denetim konusunda bilgi ve yardım almışlardır. Haberalma teşkilatlarını ve propaganda tekniklerini onlardan öğrendiklerine göre şekillendirmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında Goebbels’in önemi daha iyi anlaşılacaktır.

‘Halkın Aydınlatılması ve Propaganda’ bakanı olan Joseph Goebbels Nazi partisine üye olmadan önce yazarlık ve banka memuriyetliği gibi işler yaptı. Goebbels’in propagandacılarına en önemli önerilerinden birisi şöyledir: “herkesçe bilineni ısrarla tekrar et”. Nazilerin kitleleri kolayca etkilemesinin ve peşlerinden sürüklemesinin en büyük nedeni propagandalarının dilinin karmaşık değil en alt tabaka tarafından bile anlaşılabilir kadar basit olmasıdır..

Baker propaganda konusunda Nazizmi örnek vererek konunun önemini ve etkisini anlatmaktadır:

“Nazizmin en ilginç tiplerinden olan Doktor Goebbels ‘görsel-işitsel’ adını verdiğimiz iletişim ve propaganda tekniklerinin babası ve destekleyicisiydi. Nazi propagandasının rakipleri karşısındaki üstünlüğünü, rakiplerinin hala 19. yüzyıl kamu alanlarını varsayan ‘bilişsel’ bir dili, bilinçlere hitap eden ‘yazılı’ basın tekniklerini kullanmakta ısrar etmelerinin dolaysız bir sonucu olarak görüyordu. Her şey medyanın görsel-işitsel dilinin ‘düşünme’ faaliyetini engellemesi üzerinde kurulmuştur. Modern iletişim teknolojilerinin cephaneliğinde ‘düşünme’ ile ‘iletişim’ arasında hiç değilse Nazizmden bu yana süregiden bir mücadelenin sona erdirilmesi yolunda sayısız beklenti bulunmasına karşın, bazılarının ‘enformasyon toplumu’ adını verdiği ve yeni yeni girmekte olduğumuz (Türkiye olarak büyük bir şevk ve tedbirsizlikle girmeye can attığımız) ‘denetim toplumu’ tüm bu beklentileri bir karamsarlık denizinde boğmaya adaydır.” (Baker, 1995, s.14-18)

Baker’in de ifade ettiği gibi medya düşünmeyi gereksiz hale getirerek insanlar yerine karar vermektedir.

Medyayı tekel altına alma durumunu Goebbels iktidara gelmeden önce şu ifadelerle anlatmaktadır: “Radyo ve basın artık bizim emrimizdedir. Paramız da var. Tek güçlük radyo örgütünü kurabilmektir. Ama bunu başaracağız. Führer’in hergün radyosu olan bir kente konuşmasına karar verdik. Başkanın mesajını bütün halka duyuracağız. Herkes toplantılarımızın nasıl geçtiğini radyolardan öğrenecek. Radyo propaganda araçlarının en güçlüsüdür. 20. yüzyılda radyo geçen yüzyılda basının oynadığı kadar önemli rol oynayacaktır.”*

Faşizm kendi estetiğini yaratmış ve kitleleri görkemli törenlerle etkilemiştir. Bu törenler sinemacılar tarafından filme alınmış ve milyonlara ulaştırılmıştır. Bu anlamda medya ve hegemonya ilişkisi Rusya’da halkın lehinde kullanılırken Almanya’da her şey devlet için diyen faşist anlayış tarafından halkın aleyhine dönmüştür.

‘Alman Faşizminin Türkiye’deki Propaganda Faaliyetleri’ isimli yazısında Johannes Glasneck faşizmin kitle iletişimini nasıl kullandığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Faşist teatrallik, kitle iletişim araçları teknolojisiyle oluşturulmuştur. Almanya’da büyük mitingler ses sistemiyle gerçekleştirilmiş, radyolarda yayımlanmış ve sinemalarda gösterilmiştir. Tasarımları Hollywood’daki müzikal film setlerinin ve stadyum mimarisinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan heybetli mekanlar, belli amaçlara hizmet etmek üzere inşa edilmiştir. Mitinglerde özellikle tiyatro, koreografi, müzik ve mimarinin bir

* 22 Temmuz ve Goebels - <http://www.scribd.com/doc/46173539/22-Temmuz-ve-Goebels> (15.12.2010)

arada kullanıldığı bütünsel sanat eseri anlamına gelen Gesamtkunstwerk düşüncesinden yararlanılmıştır.” (Glasneck, 1966)*

Faşist düşünce bu anlamda Walter Benjamin’in deyimiyle estetize edilmiş politika halini almıştır.

1992 yılında Ralf Georg Reuth, Goebbels’in günlüklerini ‘Joseph Goebbels: Tagebuecher 1924-1945’ başlığı altında 5 cilt halinde yayımlamış. Bu günlüklerle ilgili, Tanıl Bora’nın ‘Bayrak Denizi... ve Linç’ adlı yazısında bu günlüklerden birkaç alıntı yapılmıştır. Bunlardan bazıları:

- “- ‘Kitleler aklını yitirmiş bir sarhoşluk içinde. Böyle devam etmeli.’
- ‘Halk bu fanatizmden çıkamaz ve çıkamayacak.’
- ‘Entelektüalizm, her nevi propagandanın en feci düşmanı’dır.
- ‘Gerçek olaylar ve durumlar hakkında açık seçik bir malumata sahip olsalardı, bu haberleri okuyarak gitgide gevşeyip çökebilirdi insanlar. Alman halkının bütün bunları öğrenmemesi ne iyi! Sahip olacağı kanaat hazır halde önüne konuyor.”(Bora, 2007)*

Bu kısa ifadeler faşizmin anlayışını ve basitliğini gözler önüne sermektedir. İdeolojilerini gerçekleştirmek için halkı kandıran Nazi Partisi, düşünürleri düşman ilan etmiş, kitapları yakmış ve halkı akılsız bir fanatizme sürüklemiştir. Muhafızlarını toplama kamplarında yok eden bu anlayışa halkın çoğunluğu destek vermiştir. Ülkemizde de faşizm denilebilecek ırkçı düşünceler en alt kesimler arasında destek bulmaktadır ancak bazı politikacılar ve akademisyenler de faşizmin ekmeğine yağ sürecektir açıklamalar yapmaktadır. Yaşanan linç girişimleri göstermektedir ki; diğer halk ve düşünceler karşı tahammülsüzlük fanatikçe bir saldırganlık faşizmin ruhunda vardır. Medya zaman zaman yaşanan ırkçı tepki ve eylemleri sıradan halkın normal bir tepkisi olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirme devletin yetkili ağızları tarafından da yapılmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki Nazi Partisi halkın oyları ile iktidara gelmiş ve toplumsal desteği arkasına alarak güçlenmiş daha sonrasında toplumu kendi istediği şekilde yönlendirmiştir. Ancak son noktada bütün olanlardan en çok zararı gören yine Alman toplumu olmuştur.

* Johannes Glasneck. *Alman Faşizminin Türkiye’deki Propaganda Faaliyetleri*(Orijinal adı: Deutsch – Faschistische Propaganda in der Türkei - 1966 yılında Halle’deki Martin-Luther-Üniversitesi’nin “Wissenschaftliche Beiträge” adlı dizininde yayınlamıştır.) <http://www.medyabiti.com/devam.asp?yid=7>

* Tanıl Bora, ‘Bayrak Denizi... ve Linç’, Birikim, sayı: 217/Şubat, 2007
<http://habermerkezi.wordpress.com/2010/02/25/joseph-gbbels-kimdir/>

Sosyalist anlayış açısından propaganda tamamen tersinden alınmaktadır. Goebbels ve günümüzdeki propagandanın amacı insanları kandırmak ve uyutmak amaçlı iken Lenin'in propagandası insanları derin uykularından uyandırmak ve gerçeği göstermek amaçlıdır. Leninist propaganda da insanları ikna etmeyi amaçlar ama bu ikna süreci yaşadıkları yalancı gerçekliğin 'gerçek' yüzünü ve kokuşmuşluğunu göstermek amaçlıdır. Bir avuç sömürücünün nasıl milyonlarca insanı ezdiğini ve ezilenlerin buna mahkum olmadığını anlamalarını sağlamayı amaçlar Lenin'in propaganda anlayışı.

Bektaş Leninist propaganda konusunda yeni bir düzen yaratma yolunda insanları dönüştürme amacıyla kullanma konusunda şunları ifade etmektedir:

“Lenin için propaganda, gerek iktidara gelebilmek gerekse iktidara geldikten sonra hedeflerini gerçekleştirmek için son derece önemli bir silahtı. Lenin, 1917 yılında, önderlik ettiği Bolşevik İhtilali ile birlikte, yeni bir toplumsal düzen yaratma amacıyla iktidara geldiği dönemde, çoğu aç ve okuryazar bile olmayan insanları, modern sanayi toplumunun bireylerine dönüştürebilmek için; siyasal eğitimi de kapsayan propaganda faaliyetlerine başlamıştır. Bu dönemde, basın, eğitim kurumları, sanat ve bilim, propaganda aracı haline gelmiştir. Lenin propaganda faaliyetlerini daha etkili bir biçimde gerçekleştirebilmek için, Sovyetler Birliği'nde her bölge ve her meslek için ayrı ayrı gazeteler yayınlamıştır. Aslında yayınlanan bütün gazeteler, farklı anlatımlarla özünde aynı şeyleri söylemekteydiler.” (Bektaş, 2002, s.140)

Propagandanın günümüzde kendini fazla hissettirmeden hergün tekrar edilmesinin tek nedeni kitle iletişim araçlarının gücü ve yaygınlığıdır. “Lasswell'in ifade ettiği gibi 'propaganda bir toplumsal kontrol yöntemi ya da bir toplumsal hareket türü olarak tanımlanabilir. Yöntem olarak, şiddet, rüşvet, boykot (gibi davranışlardan) ziyade kolektif davranışların anlamlı sembollerle (kelimeler, resimler, yayıncılık) kullanılarak yönlendirilmesidir.’ Dolayısıyla 'propaganda tüm iletişim kanalları aracılığıyla yapılır.’ ” (Bektaş, 1996, s.152) Bu iletişim kanalları kurbanını yavaşça zehirleyen bir katil gibi işini hiç hissettirmeden yapmaktadır. (Seçim dönemi yapılan propagandalar hariç...)

Kitle iletişim araçları ve propaganda ilişkisi Goebbels'den beri dikkatle üzerinde durulan konulardan birisidir. “Birbiriyle çarpışan ideolojiler çağında yeni iletişim araçları, yeni teknikler ve demagogların yönlendirdiği kitle hareketlerinin cazibesi aracılığıyla tüm milletlerin toplu olarak 'ikna edilmeye' muhatap oldukları bir zamanda insan zihninin nasıl direniş gösterdiğini ya da nasıl teslim olduğunu keşfetmek, kişi ya da grup düşüncesinde gerçek değişimi meydana getirmenin ne kadar mümkün olduğunu

görmek ve böyle bir değişim için kullanılan vasıtalarla ilişkin bazı izlenimler edinmek önemlidir.” (Brown, 1992, s.10) Burada önemli olan nokta insanların nasıl bu kadar kolay teslim olması ve direniş göstermemesidir. Direniş gösterenler zaten teslim olanların ve propagandacıların fiziksel şiddetinin hedefidir ve genel kaniye göre düşmandır.

Öte yandan gelişen teknoloji ile birlikte Bentham’ın hapisanesi bir bina olmaktan çıkıp bir sistem haline dönüşmüştür. Yönetenler her şeyi görmekte ve yönettiklerinin hiçbir şekilde kendilerine karşı gelmemesi için önceden hazırlıklarını yapmaktadır. “Joseph Paul Goebbels ‘*Her şeyi bilen hiçbir şeyden korkmaz.*’ demişti. Bundan böyle, yeni bir panoptik kontrolün yürürlüğe sokulmasıyla birlikte, *her şeyi gören kişi* yakınındaki rakiplerinden korkmayacaktır.” (Virilio, 2003, s.62) Bu anlamda kapitalist ülkelerdeki sosyalist ve anti-kapitalist oluşumlar sürekli izlenmekte ve baskı altında tutulmaktadır. Kapitalizm ideolojinin sonunu ilan ederek kendi propagandasını yapmakta ve sosyalizmin eski ve çökmüş bir sistemden başka bir şey olmadığını iddia etmektedir. Ancak Marx, Engels ve Lenin’in formüle ettiği Marksist-Leninist ideolojiyi benimseyen örgütler ve gruplar varlığını sürdürmekte ve mücadelelerini sürdürmektedir. Küba, Venezuela ve son olarak Nepal sosyalizm yolunda yürümeye devam etmektedir. Bu anlamda henüz ideolojilerin sonunu ilan etmek için oldukça erkendir. Çünkü sömürünün olduğu yerde sosyalizm her daim olacaktır.

Toplumsal yaşamın tüm alanları yönetenlerin hegemonyası altındayken değişen durum ve koşullara göre propaganda yapmak gerekmektedir. Hegemonya ve propaganda ilişkisi strateji ve taktik arasındaki ilişkiye benzemektedir. Hegemonya savaş stratejisini hazırlamıştır ve değişen durumlara göre taktiğini belirlemekte ve bunun için propagandayı kullanmaktadır. Hegemonyanın sağlanması ve propagandanın yapılması için aynı kanallar kullanılmaktadır; kitle iletişim araçları. Bu bağlamda kitle iletişim araçları vazgeçilmez bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal kültür ve yaşam hegemonya sağlanması açısından önemlidir ve bu çok planlı olarak yapılmasa da bu alanı ellerinde bulunduranların çoğunun düşünsel ve estetiksel açıdan seviyesiz oldukları için ve ayrıca bilerek ya da bilmeyerek kurulu düzeni savundukları için istedikleri gibi hareket etmelerine izin verilmektedir. Aslında kültür ve medya alanında su başlarını tutanlar ya her şeyin farkında olup düzene hizmet edenlerdir ya da okul-aile ve medya üçgeninde yetişmiş verili ideolojinin yarattığı

zavallı denebilecek kadar bilgisiz insanlardır. Brown, çeşitli düşün adamlarının medya ile ilgili fikirlerini şu şekilde özetlemektedir:

“Wright Mills, Vance Packard ve diğerlerine göre ise medya ve kitlelerin toplumsal baskısı medya faaliyetleri ile artan bir aynılık meydana getirmeye şartlandırılır. Bunlar aracılığıyla kişiye statü ve rolünü belirten deyimlerle kim olduğu, nasıl düşünmesi ve bu rolüne göre nasıl davranması gerektiği, ilhamını nereden alması ve tüm bunları gerçekleştirmek için nasıl mücadele etmesi gerektiği söylenir.” (Brown, 1992, s.44-45)

Yani kısaca insanlar her anlamda ne giyinmesi gerektiğinden ne düşünmesi gerektiğine kadar yönlendirilmekte –ikna edilmekte- ve devletin sevgili vatandaşları olmaktadır. “Kitle iletişim araçları toplumun kültürel yapısının belirlenmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Propagandacı için bir toplumun içinde değişik kamuları oluşturan bireylerin özel çıkarlarının ötesinde ve üzerinde bağımsız bir ‘kamu çıkarı’ yoktur.” (Bektaş, 1996, s.183) Kamuoyunu ikna etme süreçlerinden birisi de propagandadır.

Medya ve propaganda konusunda uzman olan iki önemli düşünür olan Herman ve Chomsky konuyu eleştirel bir bakışla abd örneği üzerinden ele alırlar:

“Bu kitapta, bir ‘Propaganda Modeli’ kurduk ve bu modeli ABD’deki kitle iletişim araçlarının işleyişine uyguladık. Bu çalışma, medyanın işleyişi konusunda yıllarca süren incelemelerimize dayanan inancımızı yansıtmaktadır. İnancımıza göre, medya, devlete ve özel sektör etkinliklerine hükmeden özel çıkarlara destek sağlama işlevini yerine getirmektedir ve medyanın yaptığı seçimleri, nelere önem verip neleri ihmal ettiğini en iyi biçimde anlamak ve olayın iç yüzünü bütün açıklığıyla görebilmek için medyanın bu çerçevede çözümlenmesi gereklidir.” (Herman ve Chomsky, 1998, s.9)

Öte yandan günlük siyasi gelişmeler içerisinde medya ve hükümetler arasında çekişmeler yaşanmaktadır. Bundan genelde çok fazla büyütülmeyen çıkar çatışmaları sonucu yaşanan olaylardır. Ancak gerçekte çok fazla önem arzetmemektedir. Herman ve Chomsky hükümet ve medyanın birbirlerine göbekten bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Onlara göre: “Kitle iletişim araçları çok zengin kişilerin mülkiyetinde bulunan kar amaçlı işletmelerdir; bu işletmelerin başlıca gelir kaynağı, yine kar amacı taşıyan ve reklamlarının destekleyici bir satış ortamında sunulmasını isteyen reklam verenlerdir. Medya, hükümete ve büyük şirketlere haber kaynağı olarak da bağımlıdır.” (Herman ve Chomsky, 1998, s.122) Medya her anlamda ekonomik altyapıya muhtaçtır. İster büyük holdingler bünyesinde olsun, ister bağımsız gözüksün egemenlere bağımlıdır. “Verimliliğin ve siyasal gerekçelerin yanı sıra sık sık örtüşen çıkarlar da

hükümet, büyük medya kuruluşları ve öbür büyük iş şirketleri arasında belli bir dayanışmanın bulunmasına yol açar. Ayrıca hükümet ve medya dışı büyük şirketler, reklam vermeme, TV yayın ruhsatını iptal etme, hakaret davaları açma ve dolaylı veya dolaysız olarak başka tür saldırılarda bulunma tehdidiyle medya üzerinde kolaylıkla baskı uygulayabilecek konuma sahiptirler.” (Herman ve Chomsky, 1998, s.122) Türkiye bu duruma verilebilecek en güzel örnektir. İktidarı ve hegemonyayı ele geçiren güç çatışma haline düştüğü medya organlarını çeşitli baskı ve cezalarla yıldırma yoluna gitmiştir.

Ancak unutulmamalıdır ki hükümetler değişir, TV ve gazete sahipleri değişebilir ama devlet ve onun genel anlamda belirlediği görüş kolay kolay değişmez. Burada ele aldığımız şey devletin sürekli olarak kendini yeniden üretmesidir (ideoloji, hegemonya, propaganda vs. açısından). Buradan hareketle birçok geri bıraktırmış ülkede –Türkiye de dahil- entelektüellerin ve akademisyenlerin neden devlet propagandasının bir parçası olduğu ya da bu propagandaya karşı çıkmadığı tartışılmalıdır. Chomsky bunu çok güzel ifade ediyor; “Devlet propagandası, eğitilmiş sınıflar tarafından desteklendiği ve hiçbir sapmaya izin verilmediği zaman büyük bir etki yaratabiliyor. Bu Hitler’in ve birçok başka insanın öğrenip bugüne kadar sürdürdüğü bir dersti.” (Chomsky, 1995, s.31) Bu sayede insanların çoğu devletin tüm söylediklerinin doğru olduğunu sanmakta ve devletin yalanlarına karşı çıkanları düşman görmektedir.

Günümüzde medya insanları kandırmakla ve göstererek gerçeği gizlemekle yetinmez onları istediği şekle sokar, bu şekil değişen konjonktüre ve siyasal açılımlara göre de değişir. Yani medya sürekli bir değişim için insanların beynini bir hamura dönüştürür ve gereken dönemde istenilen şekli verir. Naziler ise insanları belli monolitik bir kalıba sokmayı denemiş ve çok başarılı olmuşlardır.

Hitlerci propaganda yaklaşımı Özkök’e göre toplumsal alanın her yerinde etkin olduğu için başarılı olmuştur:

“Hitler ve uzmanlarının ağızlarından düşürmedikleri *halk bilincini* oluşturma çabaları, akılcı ve tasarlanmış ikincil grup etkilerini kırıp yerine cemaat tipi örgütlenmenin duygularını yeniden canlandırma girişiminden başka bir şey değildir. McLuhan’ın dediği gibi *kabile yaşamının sıcak duygularına* dönüşü sağlamak bu propagandanın temel amaçlarından biri olmuştur. Nazi Partisi bunu, kitle iletişim araçlarını etken biçimde kullanmanın yanında, asıl toplumsal yaşamı her alandaki örgütlemadaki başarısıyla elde etti.” (Özkök, 1985, s.256)

Burada dikkat edilmesi gereken nokta Nazi Partisi bir komünist partisinin örgütlenme şeklini ele alarak sokak sokak örgütlenmiş ve tepeden değil tabandan faşizmi iktidara taşımıştır.

Naziler başarılarını basitliğe borçludur. Propagandaları, yaklaşımları ve ideolojileri herkes tarafından anlaşılabilir kadar basittir. “Medya uzmanlarının çoğu, artık şu gerçeğin farkındadırlar: etkili siyasal mesajlar, dikkat çekmeden verilen ve nadiren de öz-eleştirisini oldukça zayıf olan mesajlardır.” (Schiller, 1993, s.75) Ülkemizdeki seçimlere bakıldığında medyada yer alan siyasal propagandanın ne kadar basit ve sığ olduğu rahatça görülebilecektir.

Propaganda “Bir bireyin ve grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için, haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyettir.” (Qualter, 1992:279) Bu kısa tanım aslında propagandayı ve medyanın bu anlamdaki işlevini çok net bir şekilde özetlemektedir. Medya ideolojik hegemonyanın sağlanması için kullanılmakta ve bu anlamda propaganda yapmaktadır. Yönetenler ideolojilerini tüm topluma yaymak zorundadır çünkü yaymazlarsa bu boş alanı değerlendirecek başka bir ideoloji ortaya çıkar ve onlara yaşamı zehir eder hatta iktidarı ellerinden alır. Dünyada son 1917’den başlayarak yapılan devrimlere bakarsak bunu rahatlıkla görebiliriz. Ancak teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının her eve, yaşamın her alanına girmesi ile birlikte yönetenler rahat bir nefes almışlardır. Çünkü artık kitlelere istedikleri an ulaşabilmekte, onlara istediklerini söyleyebilmektedir. Sadece bunlarla kalmamakta medya, propagandalarını yapmaları ve insanları ikna etmeleri -yönlendirmeleri de diyebiliriz- için onlara imkan vermektedir.

Günümüzde medya ve propaganda ilişkisi Goebbels’in açtığı yoldan yoluna devam etmekte ve toplumsal denetimin sağlanması adına yönetenler lehine çalışmaktadır. Bu bağlamda Nazizm ölse de ideolojisi ve teknikleri kullanılmaya devam edilmektedir. Biz görmesek ve duymasak da Goebbels her akşam televizyonlarımızdan bize seslenmeye devam ediyor.

6. MEDYANIN HEGEMONYA ARACI VE İDEOLOJİK AYGIT OLARAK KULLANIMI

İktidarı elinde bulunduran egemen güçler, başat ideolojinin baskı altında tuttuğu kitlelerin rızasını kazanırken aynı zamanda bu ideolojinin kültürel kurumlarda ve ürünlerde yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Gramsci, ideolojik hegemonya kuramında, iktidarı elinde bulunduran egemenlerin, kendi felsefelerini, kültürlerini ve etik değerlerini yaymak, zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını güçlendirmek ve sürdürmek için kitle iletişim araçlarını kullandıklarını belirtmektedir.

Devlet, toplumsal üretimin toplumun tümünün rızasıyla yapılmasını uzun dönemde sermayenin ve yönetici sınıfın hegemonyasını sürdürmesini güvence altına alan yapıdır. Althusser'in ifade ettiği şekliyle; üretimin yapıldığı tüm aygıtlar, devlet tarafından örgütlenmiş olsun olmasın Devletin İdeolojik Aygıtlarıdır (DİA). Bu İdeolojik aygıtların en önemlilerinden birisi de medyadır. Burjuvazinin ideolojik hegemonyasını kurmasının ve sürdürmesinin araçlarından biri olan medya, toplumun sürekli değişen koşullarına uygun olarak ideolojik yeniden üretimini gerçekleştirmesi ve bu ideolojiyi toplumu oluşturan bireylere ulaştırarak ve onların bu düşünceleri sahiplenmesini sağlayarak, ideolojik hakimiyeti ve denetimi sağlar.

Medya, siyasi tercihler başta olmak üzere, kültür, algılama, yaşam biçimleri, ekonomik tavırlar ve daha birçok konuda belirleyicidir. En etkili kamuoyu oluşturma aracı olan medya; ülkemiz özelinde medya holdinglerinin elindedir. Son dönemde siyasi anlamda yaşanan hegemonya ve ideoloji çatışmasına sahne olan medya bu konularda ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir.

6.1 Hegemonya ve Medya

Günümüzde egemen sınıfın hakimiyetini sadece basit baskı araçlarıyla değil (asker, polis gibi..), ikna ve rıza araçlarıyla da garanti altına aldığını söyleyebiliriz. Baskı giderek, rıza ve onaya dayanan kültürel ve ideolojik bir değerler sisteminin oluşmasını getirebilir. Hegemonyanın sürdürülebilmesi, sadece kapitalizmin egemenliğini sürdürebilmesine değil, kapitalizme muhalif tüm düşünce ve hareketlerin sisteme sağlıklı bir şekilde eklemlenebilmesine de bağlıdır. Bu anlamda medya önemli bir göreve sahiptir. Medya sayesinde muhalifler kendi düşüncelerini açıklayabilme yanılgısıyla eklemlenirler. Bu bağlamda egemenlerin günümüzdeki en temel hegemonya araçlarının başında medya gelmektedir. Medya iktidarların hegemonyasının

kalıcılaşması açısından toplumsal ikna rolünü oynayarak kitleleri uyuşturabilir ya da gerçeklerden uzaklaştırabilir.

Medya hem sermayenin kar elde ettiği bir mal hem de burjuvazinin ideolojik hegemonyasını kurmasının ve sürdürmesinin bir aracıdır.

Marx sınıflı toplumu ele alırken maddi üretim alanını elinde bulunduranların zihinsel üretimi de yaptıklarını ortaya koymaktadır:

“Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen *maddi* gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen *zihinsel* güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır. Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fikrî ifadesinden başka bir şey değildir, egemen düşünceler, fikirler biçiminde kavranan maddi, egemen ilişkilerdir, şu halde bir sınıfı egemen sınıf yapan ilişkilerin ifadesidirler; başka bir deyişle, bu düşünceler, onun egemenliğinin fikirleridirler.” (Marx, 2004, s.75)

Marx’ın üretim araçlarına sahip olan gücün zihinsel anlamda da egemen güç olduğunu görmek için medya kurumlarına sahip olanlara ve devletin elinin altında tuttuğu medya araçlarına baktığımızda net bir şekilde görürüz. Çünkü devletlerin izin vermediği düzen dışı medya kuruluşları ya kapatılırlar ya da başka bir ülkeden yayın yaparlar ama onlar da çeşitli engellemelerle susturulmaya çalışılırlar. Bu anlamda rahatça ulaşılabilen tüm medya organlarının egemen ideolojinin sesini yaydığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Egemenler ve ezilenler arasındaki ilişki önceden kurgulanmıştır ve egemenler tarafından yazılan bu oyun onun sahnesinde onun kurallarıyla oynanmaktadır. “Yönetilenlerin kendilerine yönetenlerce aşılana ahlak anlayışını her zaman onlardan daha çok ciddiye alması gibi, bugün aldatılan kitleler de başarı mitine başarılı olanlardan daha çok kapılmaktadır. Kitleler yönetenlerin isteklerini benimsemekte, köle haline gelmelerine neden olan ideolojiye inatla sarılmaktadır.” (Horkheimer ve Adorno, 1996, s.23) Bu anlamda ezilenleri ya da daha kibarca yönetilenleri istenen şekle dönüştürmek ve onlara egemen ideolojiyi sunmak görevi medyanındır. Çünkü medya değişen durumlara göre yeniden biçimlendirme görevini en hızla yapacak tek aygıttır. Çünkü insanlar görüntü ve ses bombardımanında düşünmemekte sadece verileni –hiç sorgulamadan- almaktadır.

Ünsal Oskay'da Adorno ve Horkheimer'a göndermeler yaparken hegemonik ideolojiyi ele alıyor. “ ‘Merkezi kontrole karşı koyma’ gereksiniminin hissedilebilmesi ise, daha işin başından tek tek ‘kişilerin’ bilinçlerinin, bağımlı konumdaki kitle toplumu insanına aynı hegemonik ideoloji öğelerinin her biri ayrı ve özgün gibi görünen tür ve öykü düzenlemeleri içinde konumlanmasına özen gösterilerek bilinç endüstrisinde üretilmiş kültür ürünlerinin sunulması ve tükettirilmesi sayesinde işletilen homojenleştirme sonucunda, kontrol edilmesiyle zaten baskıya alınmış olmaktadır.” (Oskay, 1994, s.187-188) Yani hegemonik ideoloji insanların kontrol altına alınması için onları önce kendilerini sürüden ayrı göstermekte ve bu sayede herkes kendini özgür zanneden köleler haline gelmektedir.

‘Sahte Gerçeklik’ bize iktidar ve onun ideolojik aygıtlarından biri olan medya tarafından fark ettirmeden verilmektedir. Bu gerçekliğin bilgisi toplumsal anlamda ortada görünmemektedir. Gerçeklik sadece egemen ideolojinin hegemonyasını ve kendini yeniden üretmesi için kullanılmaktadır. “İktidar sadece basit bir baskı rejimi değildir. Eğer öyle olsaydı nasıl olup da az sayıda seçkinin geniş insan kitlelerini hâkimiyetleri altına aldığı anlaşılamazdı. Uzun dönemli bir egemenliğin sağlanması için hayati önem taşıyan şey egemenlik altına alınanın rızasının alınmasıdır.” (Crehan, 2006, s.146) Rıza üretme süreci burada devreye girmekte ve egemenler lehine egemenlik altında olanları ikna etmektedir.

“Toplumsal iktidarın iktidarının uygulanması ve korunması ideolojik bir çerçeveyi öngerektirir. Toplumsal olarak müşterek, bir grubun ve üyelerinin çıkarla ilgili temel bilişlerinden oluşan bu çerçeve esasen iletişim ve söylem yoluyla kazanılır, onaylanır ya da değiştirilir. (Dijk, 1999, s.335) Gerbner’e göre; “çağdaş toplumda halk artan bir şekilde, gerçek ilişkiler yerine televizyonla ilişkiye girip doyum sağlamak ve “vekaletsel” deney kaynaklarına dayanmaktadır. Kişileri birbirine bağlayan ve ortak bilinci kuran popüler kültürün dokusu şimdi kitle iletişiminden salınan, genellikle işlenmiş üründür.”(Gerbner’den aktaran Erdoğan, 1998)* Bu ürün egemenler tarafından onun ideolojisiyle işlenmiştir.

* Erdoğan, İrfan (1998) Gerbner’in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme, *Kültür ve İletişim* 1 (2), sayfa: 149-180 <http://www.irfanerdogan.com/makaleler1/gerbner.html>

Medya, mevcut düzenin devamı ve toplumun egemen ideolojinin görüşleri doğrultusunda şekillendirilmesi için propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Propagandanın önemi 2. Paylaşım Savaşı öncesi ve sırasında Hitler ve Mussoli'nin medya ve sinemayı bu amaçla başarılı bir şekilde kullanması sonucunda anlaşılmıştır. "Walter Lipmann'ın 'rıza imalatı' adını verdiği süreçte propagandanın özel bir öneme sahip olduğu fikri, kamuoyu, propaganda ve toplumsal düzenin politik koşulları üzerine çalışan yazarlar arasında uzun süreden beri kabul gören bir gerçekliktir. 1920'lerde yazan Lipmann, propagandanın çoktan beri 'hükümetin düzenli bir organı' haline geldiğini ve gelişkinliği ile öneminin düzenli olarak arttığını savunmuştur." (Herman ve Chomsky, 2006, s.75) Günümüzde de medya egemen ideolojinin propaganda araçlarından birisidir ve Nazi Almanyasının propaganda Bakanı Goebels'i hayran bırakacak işlere imza atmaktadır.

Gramsci Lenin'den ödünç aldığı hegemonya kuramında 'kitle iletişim araçlarını' üretim araçlarını elinde bulunduran yönetici sınıfın, güçlerinin ve konumlarının devamı için kullandıkları araçlar olduğunu vurgulamaktadır. Althusser ise Devletin İdeolojik Aygıtları kavramını ortaya atarak konuya yeni bir perspektiften bakmıştır. Devletin İdeolojik Aygıtları(DİA) soyut anlamda yönlendiricilik görevini üstlenirler. Bu noktada ideolojik aygıtlar yani kitle iletişim araçları, eğitim kurumları, dini kurumlar gibi aygıtlar gizliden gizliye insanlarda egemen sınıfın ideolojisinin sahiplenilmesini sağlarlar. Yani tüm DİA'lar üretim ilişkilerinin yeniden-üretimi, yani kapitalist sömürü ilişkilerinin yeniden-üretimini hedefler. Devlet ve DİA'lar ile tek tek DİA'lar arasındaki "uyum", egemen ideolojinin aracılığıyla sağlanır.

Öte yandan sürüleştiren toplum hiçbirşeyi sorgulamamakta ve nerdeyse kendine verilenleri olduğu gibi almaktadır. "Hegemonya, sadece düzeni değil aynı zamanda herkes için daha müreffeh bir geleceği garanti ediyor görüldüğü için, sıradan insanlar arasında da geniş kabul görür." (Wallerstein, 2005, s.93) Bu sayede düzenin devamı garantilenmiş olur.

Ancak başka bir taraftan bakarsak "... hegemonya her zaman hayati öneme sahiptir, tekrarlanır ve her zaman için görece kısa sürelidir." (Wallerstein, 2005, s.94) Yani hegemonik mücadele süreklilik arz etmektedir. Değişen ekonomik, siyasi dengelere göre hegemonya da kendini yeniden üretmek zorundadır. Bu anlamda kısa

sürelidir. Birbiri ardından durmadan geçen bir tren katarına benzer; parçalıdır ama rayların diğer tarafına geçmen imkansızdır. Tren devrilmedikçe...

6.1.1 Hegemonya Aracı Olarak Medya

Medya alanında çalışanların sadece medyayı değil siyaset bilimini, temel ekonomik sistemleri ve tarihi de dikkate almaları gerekmektedir. Çünkü medya bu alanların hepsiyle yakından ilgilidir. Ekonominin içinde ve siyasi bir aktör olarak tarihi anlatmakta (doğru ya da yanlış) daha doğrusu yazmaktadır. Medya egemenlerin elindeki en önemli araçlardan biridir. İnternetin giderek önem kazanmasına rağmen televizyon hala medyanın en önemli aktörü ve belirleyenidir. Çünkü internet ağının giremediği her yere giren elektrik (akü ya da başka yollarla bile olsa) televizyon için yeterlidir. Televizyon açık bir kaynak olarak en ucuz görsel ve işitsel iletişim aracıdır. Bu anlamda iletişimsel hegemonya önce televizyon sonra internet en son olarak da gazete ve radyolar üzerinden kurulmaktadır.

Televizyonların haber bültenleri devletin ideolojik görüşlerini en rahat görebileceğimiz ve hegemonyasını hissedebileceğimiz bir alandır.

Marksist yaklaşım medyayı egemenlerin elinde insanların ideolojik yapısını belirlemek için kullandığı bir aygıt olarak ele almaktadır. Bu görüşe karşı olanlar kendi kanıtlarını ortaya koyarak bu görüşün yanlış olduğunu kanıtlayamadıklarına göre ortada bir gerçeklik söz konusudur. Medya alanında çalışmalar yapanlar da bu görüşleri kabul ederek tartışmaya başlamaktadırlar. Dines ve Jensen medyayı hegemonya ve ideoloji bağlamında ele alırlar;

“Solcular; yaygın medyayı, egemen sınıfın dünyaya dair tanım ve açıklamalar oluşturmak ve bunları empoze etmek için kullandığı bir alan olarak değerlendiriyorlar. Haber bültenlerinin tarafsız; eğlence programlarının sadece eğlence ve oyundan ibaret olmadığını biliyoruz. Buralar, ideolojinin sağlamlaştırıldığı, iktidar sahibinin dünya görüşünün ifade edildiği yerler. Bu süreç her zaman bir mücadele süreci; egemen sınıfların dünyayı tanımlama teşebbüslerine karşı durulabilir ve karşı duruluyor. ‘Hegemonya’; egemen sınıfın, anlamın kurgulanması üzerinde kontrol sahibi olmak için çabaladığı bu çekişmeli süreci tasvir etmek için kullanılan bir terim.” (Dines ve Jensen, 2005)*

Öte yandan yenedünya düzeni kavramı ile yaratılan umutsuzluk ve ideolojilerin artık tükendiği yalanı ile çaresiz bırakılmak istene kitleler yalan haberler ve ekonomik

*Gail Dines ve Robert Jensen. ‘Pornografi Solun Meselesidir’ 2005 <http://www.znet-turkiye.org/gd061205.htm>

büyüme safsataları ile uyutulmaktadır. “Yeni Dünya Düzeni, toplumsal direnişi gizleyen bir medyayı ya da Gramsci’nin sözleriyle ‘kapitalist toplumun sansür yoluyla onaylanması’ nı yarattı. Yeni endüstri, insanların baskıya ve ayrımcılığa başkaldırmasına yarayacak haberleri çok nadir veriyor.” (Samara, 2007, s.205) Bu anlamda haber bültenleri haberleri seçerek vermektedir. Başkaldırı haberleri gizlenmekte ya da gizlenemeyecek kadar büyükse, sadece sıradan bir olay gibi gösterilerek verilmektedir.

Medyanın üst düzey yöneticileri iyi eğitim almışlardır ve toplumun düzeyini ve nelerden etkilendiklerini ve etkilenebileceklerini görme ve tahmin etme konusunda yetkindirler. Televizyonlardaki tüm programları gereğinde ideolojik olarak kullanılabilir hale çevirmektedirler. Haber bültenleri ve diğer haber ve tartışma programları ise insanları yönlendirme amaçlı olarak hazırlanmaktadır. Burada bu programları hazırlayanların tam anlamıyla ellerine bir yapılacaklar ve yapılmayacaklar listesi verildiği ya da hepsinin beyninin yıkanıp bu amaçla robot gibi hareket ettiklerini söylemiyoruz. Aldıkları eğitim ve inandıkları doğrular çerçevesinde kamu yararına yaptıklarını zannettikleri şeyler; televizyonlara uymaları söylenen ilkeler (Türkiye’de RTÜK’ün ilkeleri), kanalların ilkeleri (medya patronlarının çıkarları doğrultusunda belirlediği), sansür (oto-sansür ve birçok yolla kanallara gönderilen dayatmalar) sonucunda egemenlerin istediği biçimdeki ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyon haber bültenlerini söylemlerine bakılırsa hemen hepsinin aynı dili kullandığı görülecektir.

Ünlü iletişimci Ünsal Oskay da iletişim ile hegemonya ilişkisine değinmiş ve bu ilişkinin insanlar üzerindeki etkisini ele almıştır. Oskay, iletişim süreçleri ve hegemonya konusunda Halloran’ın görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Avrupa ülkelerinde de televizyonu kullanmakta olan çevrelerin televizyon aracılığı ile toplumu etkilemeyi düşünmekte oluşları büyük önem taşıyor Halloran’a göre. İletişim sürecinin toplumda nasıl işlediğini anlamaya yönelik bu isteğin mantığı, insanların belirli uyarıları (burada sessel ve görüntüsel tüm simgeleri ve simge sistemlerini diyebiliriz) algılamalarının biçimlendirilmesi ve insanların anlamlandırmak durumunda kalacakları simgeleri bizim istediğimiz yönde anlamlandırmalarının sağlanması ile insanlar üzerinde onların anlayamayacağı, fakat çok etkin olabilecek bir denetim ya da hegemonyanın kurulmak istenmesidir.” (Oskay, 2000, s.348)

Öte yandan çocukluktan başlayarak televizyona bağımlı olarak yetişen insanlar verilenleri kendi istekleri olarak görmeye başlamakta ve kendilerine sunulanları istekle

tüketmektedir. Televizyon anne-baba ve öğretmen olarak görevine başlamakta daha sonra fikirlerini güçlendirme ya da değiştirmede ona yardımcı olmakta ve topluma entegre etmektedir. Televizyon insanları tek-tipleştiren bir makine olarak egemenlerin elindeki en değerli araçlardan biridir.

Kitle İletişim araçlarının en yaygını ve en etkilisi olan televizyon her anlamda toplumsal alanda etkindir. “Televizyonun kitle iletişim ve kitle bilgilenmenin asıl vasıtası haline gelişi kesin bir vakıdır. Bu durum, temelde, modern bir toplumun eğitim sistemine bir meydan okuyuşu temsil etmektedir.” (Eslin, 2001, s.126) Televizyon okuldan önce çocukları ‘eğitme’ işine başlamakta ve zihinlerini işlemektedir. “Çocuklara okula gitmeden önce bile ulaşan; onların zihin gelişimlerini okulda aldıkları eğitim kadar güçlü biçimde şekillendiren; bir bütün olarak toplumun zeka ve kültür seviyesinin belirlenmesinde böylesine kritik bir rol oynayan bir araç olarak televizyon, bu bağlamda, mutlaka bir milletin eğitim sisteminin asli cüz’ü olarak görülmelidir.” (Eslin, 2001, s.126) Eslin’in ifade ettiği televizyon sadece bir kitle iletişim değil bir eğitim aracı olarak da görülebilir. Okulda başlayan eğitim televizyonla sürmekte ve egemen ideoloji okuldan, televizyondan ve aileden çocukların damarlarına zerk edilmektedir. Hegemonya her alanda ve her yaştaki insanlara kurulmakta ve bu sürekli olarak yenilenmektedir. “Özellikle televizyonun tek yönlü sinyali ile özetlenebilen yöneticinin işyerinde gerçekleştirdiği türden bir edilgenlik kitle iletişim araçları yoluyla evde de yeniden üretilmektedir.” (Mosco ve Herman, 1983, s.128) Bu anlamda insanlar sürekli bir hegemonya üretme alanının içinde kendini bulmaktadır.

Kapitalist devlet günümüzde kontrolü her alanda elinde tutmayı başaracak kadar evrimleşmiştir. Geçmişte yaşadığı krizleri uluslar arası kapitalizm sayesinde daha hafif atlatmaktadır. Ancak Türkiye gibi geri bıraktırılmış ve çarpık bir kapitalist yapıya sahip ülkelerde devlet ideolojisini yaymak için daha totaliter bir anlayışla hareket etmektedir. Yani okullarda eğitim sistemi çok net bir şekilde ideolojik içeriklidir. Bu bağlamda kendi ideolojik hegemonyasını kuran devlet her alanda sıkı bir denetim ve kontrol mekanizması oluşturmaktadır. Medya da her anlamda kontrol altındadır. Haberler, belli merkezlerden gelmekte, gerçekler çarpıtılmaktadır. Haber merkezlerine bağlı muhabirlerin verdikleri haberler ile yayınlanan haberler bazen tamamen birbirine karşıt olabilmektedir.

Özkök'ün devlet güdümüne girmeden önce ifade ettiği gibi; "... ister girişimcilik, ister kamu kuruluşu biçiminde örgütlenmiş olsun, genel düzeydeki ideolojik işleyişin belirleyici değişkeni kapitalizm olmaktadır. Kapitalizm oyunun kuralını koymakta, sonra bazı ülkelerde hiç müdahale etmeden, bizimki gibi bazı ülkelerde ise devlet müdahaleciliği kılıfı altında aynı denetim işlevini yürütmektedir. Sosyalist dizgedeki *sınıf adına* örgütlenen öndenetimin yerini, burada her zaman için bir sınıf adına hareket ettiğini yadsıyan bir *özdenetim* almaktadır." (Özkök, 1982, s.101) Türkiye'nin sınıfsız kaynaşmış bir millet olduğunu iddia eden resmi görüş, herkes adına gerçeklere karar vermekte ve onları topluma sunmaktadır. Genelkurmay Başkanlığının haber bültenlerini belirlediği bir ülkede ne özgür medyadan ne de gerçekten bahsedilebilir.

Medya bilgi ve haber kaynağı olarak görüldüğü sürece egemenlerin hegemonya sağlamak için çok fazla uğraşmaları gerekmecektir. Dünyada alternatif medya olanakları yaratılmaya ve bu etki kırılmaya çalışılsa da bu çabalar oldukça cılız kalmaktadır. "Bilgi insanları güçlendirir. Medyaya hakim olanlar bizi yalıtma ve yabancılaştırmak için böyle yapıyor. 'her çağın egemen düşünceleri, o çağın egemen sınıfının düşünceleridir.' Batı'nın egemen sınıfının bugünlerde görmezden geldiği birinin, Karl Marx'ın müthiş gözlemlerinden birisidir bu." (Flanders, 2007, s.93) Marx'ın uzun zaman önce söylediği bu söz değerinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Hala yaşanan gerçekliği net bir şekilde özetlemektedir.

Medya egemen sınıfın düşüncelerini yayan bir araç olarak kapitalist devletin kontrolündedir. "Medyanın gücü, genel olarak paraya, yasal güçlere ve yönetsel güçlere dayanır. Bu güç, daha sonra, ürünü şekillendirme gücü haline gelir. Böylece bu ürün de ideoloji, değer ve fikirleri iletme gücüne sahip olur." (Burton, 1995, s.72) Bu üretim sürecinde işlenen ürün insandır. "Sonuçta, bu fikirler izleyicinin görüşlerini şekillendirme gücünü elde eder. Bununla beraber, bu güç oyununun en azından son sahnesi(izleyici etkileri) tartışmaya açıktır. Çoğunlukla, medyanın izleyicinin değer ve tutumları üzerinde bir gücü olduğuna inanılır." (Burton, 1995, s.72) Bu güç oldukça önemlidir. Çünkü gücün etkisi süreklidir ve tüm toplumu etkilemektedir.

Bu güç iletişim ve kültür alanları üzerinde mutlak bir egemenliğe sahiptir. "Enformasyon üretim ve dağıtım alanını ellerinde tutanlar, hangi ürünlerin (kitaplar, dergiler, televizyon programları, bilgisayar yazılımları gibi) kitlesel çapta üretileceğini

yayım öncesinden belirliyor ve böylece hangi görüşlerin resmen ‘fikirler pazarı’na gireceğini kararlaştırıyorlar.” (Keane, 1999, s.96) Kimlerin görüşlerini nereye kadar açıklayacağına da karar veren egemenlerdir. Egemenler bazen kendi görüşlerinin anti-tezlerini de fikir pazarına sunarak gerilimi azaltmakta ve kendini her düşünceye saygılıymış gibi göstermektedir.

Egemenler bu anlamda çok dikkatlidir alternatiflerine yaşam şansı bırakmamak için elerinden geleni yapmakta ve ideolojik hegemonyalarını neredeyse hergün yeniden üretmektedir.

Williams hegemonyanın alternatiflerine karşı dikkatli olması gerektiği konusunda şunları ifade eder:

“Egemen ‘ideoloji’ ya da ‘dünya görüşü’ terimlerinin soyut bütünleştirici tanımlarında belirtilen cinsten bir duruk hegemonya bu tür karşıtlıkları ve seçenekleri görmezlikten gelebilir ya da dışlayabilir ama hegemonik işlev bu alternatifleri denetlemek ya da dönüştürmek ve hatta onlarla bütünleşmek zorundadır. Bu etkin süreçte hegemonik işlev yalnızca değişmeyen bir egemenliğin basit bir iletimi olarak değerlendirilmemelidir. Tam tersine herhangi bir hegemonik süreç kendi egemenliğini tehdit eden alternatiflere ve karşıtlıklara karşı özellikle dikkatli olmalıdır.” (Williams, 1990, s.91)

Buradan hareketle kendi egemenliğini sağlamlaştırmak için medyayı etkin biçimde kullanmaktadır. Medya onun insanlara en kolay ulaştığı ve onları denetleyip, kontrol ettiği en önemli araçlardan biridir belki de birincisidir.

Bu bağlamda medyanın ne kadar önemli olduğu değil ne kadar etkili olduğu tartışılmalıdır. “Medya araştırmaları, Gramsci’nin hegemonya fikrinin ileri sürdüğü savlara paralel olarak, medyanın ideolojik yeniden üretimde kritik bir rol oynadığı inancı ile yönlendirilmekte idi. Başka bir deyişle, medya eleştirel düşüncüyü engelleyen gerçeklik tanımlamaları üretmektedir.” (Smith, 2005, s.213) Bu gerçeklik kavramını ele alan Stuart Hall, “Gramsci’den ve Althusser’den yararlanarak medyadaki ideolojik mesajların çoğunlukla geçekliğin yanlış bir imgesini yaratarak işlediğini savunur.” (Smith, 2005, s.213) Bu gerçeklik Marx’ın ‘*Camera Obscura*’ örneğinde dediği gibi ‘baş aşağı’ durmaktadır ancak insanlar bunun farkında değildir.

Bütün bunların gösterdiği gibi medya ve özellikle televizyon egemenlerin hegemonyalarını sağlamaları ve yeniden üretmeleri için kullandıkları önemli bir araçtır. Bu aracın etkisi ve gücü değişik görüşlerden insanlarca tartışılsa bile Marx’ın ifade ettiği egemen olan görüş, egemen sınıfın düşünceleridir. Bu anlamda konuşulması ve

tartışılması gereken ezilenlerin hegemonyayı nasıl parçalayabileceği ve kendi alternatif kitle iletişim araçlarını oluşturabileceği olmalıdır. Gerisi zamanı ve gücü boşa harcamaktan öteye gidemeyecektir.

6.1.2 Rızanın Üretimi Aşamasında Medya

Tüm dünyada medyaya ve özelde de televizyona verilen önem gittikçe artmaktadır. Bunun en önemli nedeni televizyonun toplumsal etkileridir. Yıllardır üzerinde çalışılmasına rağmen televizyonun insanlar üzerindeki etkileri konusunda fikir birliğine varılamamıştır. Bazı iletişimciler kısa vadede çok etkide bulunmadığı sonucuna varmışlar ancak diğerleri yaşamdan örnekler vererek televizyonun kısa vadede de etkili olduğunu iddia etmişlerdir. Ancak tüm iletişimcilerin ortak görüşe sahip olduğu nokta bu aygıtın toplumu yönlendirme konusundaki önemini ortaya koymaktadır. Bu makalede kitle iletişim araçlarının toplumsal etkilerini açıklamaya çalışan kuramları baz alarak medyanın (ve en önemli medya organı televizyonun) “rıza üretimi”ndeki yerini ele almaya çalışacağız.

Televizyon kanalları ister devlete ait olsun ister özel şirketlerin elinde olsun devletin denetimindedir ve onun resmi ideolojisinin çerçevesinin çok dışına çıkamazlar. Çünkü televizyon insanları etkilemede önemli bir araçtır ve devletler kendilerine ve ideolojilerine karşı yapılan yayınlara müsamaha göstermezler. Devletlerin kitle iletişim araçları ile ciddi bir anlamda ilgilenmesine neden olan unsurlar, üç sınıfta toplanır: “Başta televizyon olmak üzere iletişim araçlarının ikna gücüne inanma; parlamenter sistemdeki demokratik toplumlar için müzakerelerin sağlanması gerekliliği ve kamuoyu oluşturmak için düşünceler, eylemler ve olaylar üzerine ‘reklam’; içeriklerin iletimi ya da özellikle formasyon olmak üzere özel icraatların gerçekleştirilmesinde iletişim araçlarının etkililiğine duyulan inanç.”(Charon, 1992, s.241) Kitle iletişim araçlarının bu özellikleri toplumsal anlamda hegemonyanın sağlanması için rızanın üretilmesi sürecine işaret etmektedir.

Herbert Schiller, iletilerin televizyon aracılığıyla insanlar üzerinde nasıl tahakküm kurduğunu, manipülasyon konusunu eleştirel bir yaklaşımla ele alındığını ve medyanın bu süreçteki rolünü tartışır:

“Medya menajerleri imajların ve haberlerin yaratılması, işlemesi, rafine edilmesi ve bunlara riyaset edilmesi, dolayısıyla inançlarımızı, tutumlarımızı ve davranışlarımızı belirleme işini kendilerine iş edinmişlerdir. Sosyal mevcudiyetin gerçeklerine tekabül etmeyen mesajları kasıtlı olarak

ürettiklerinde medya menajerleri, zihin menajerleri olup çıkarlar. Realitenin kusurlu olarak algılanmasına, hayatın gerçeklerini kavrama gücünden yoksun bırakılmış bir şuurun oluşmasına sebebiyet veren mesajlar, zihin menajerleri tarafından kasıtlı olarak üretilmiş manipölasyon amaçlı mesajlardır. İnsan zihninin manipölasyonu, bir çeşit fetih aracıdır. Toplumun hâkimiyetini elinde bulunduran seçkinlerin, kitleleri kendi amaçları doğrultusunda biçimlendirmesinin vasıtalarından biridir. Mevcudiyetin hâkim koşullarını açıklayan, meşruiyet kazandıran manipölâtörler, çoğunluğun çıkarları doğrultusunda oluşturulmamış bir düzenin devamını temin için çoğunluğun desteğini kazanırlar.” (Schiller, 1993, s.9)

Medyanın manipölasyonu küçük yaşlardan itibaren insanları etkilemektedir. Raymond Williams televizyonun çocuklar üzerinde tahakküm kurması hakkında şunları ifade ediyor: “Televizyon ve radyonun aldaticı güçlerini ya da çocuklar üzerindeki tükenmez çekiciliğini fark eden pek çok insan, diğer iletişim tarihinin tümünü üstü kapalı bastıran yollardan tepki gösterir.” (Williams, 2003, s.109) Ancak bu tepki çok cılızdır ve toplum tarafından duyulmamaktadır. Çocuklar zamanlarının çoğunu televizyon karşısında geçirmektedir. “Böylece sanki tüm gelişkin toplumlarda çocuklardan rahipler, öğretmenler ve ustabaşları görünümündeki üçüncü ebeveynleri yokmuş gibi; pek çok dönemde ve kültürde denetlemek ya da yönlendirmek için müdahale eden gerçek ebeveyn ve akrabalara ek olarak, televizyonun ‘üçüncü ebeveyn’ olduğu çoğunlukla öfkeyle söylenir.” (Williams, 2003, s.109) Bu tanım televizyonun ne kadar önemli bir ajan olarak yaşamımızda yer aldığını göstermektedir. “Gerçek seçeneklere karşı, bir düğmeye bağlı iletişimin baştan çıkarıcı cazibeleri vardır. Ya da sanki ustalar, işverenler, yargıçlar ve rahipler hiç var olmamışlarcasına, insanların, televizyonun propagandasına maruz kaldığı söylenir.” (Williams, 2003, s.109) Bu anlamda televizyon, kitlelerin yaşamlarının her alanında kendini göstermektedir.

Televizyon artık bir kitle iletişim aracı olmaktan çıkmış, kitlelerin beynini yıkama aracına dönüşmüştür. “Televizyon, nüfusunun çok büyük bir bölümünün beyinlerinin oluşturulmasında bir tür fiili tekele sahiptir” (Bourdieu,1997, s.23) Televizyonu “sembolik baskı aracı” olarak tanımlayan Bourdieu, onun bilgiyi ve gerçekleri nasıl manipüle ettiği, gösterge ve imgelerle iletilmek istenilen iletileri nasıl seçerek şekillendirdiği konusunda, şunları söylemektedir: “Televizyonun tuhaf bir şekilde, yapılması gereken şeyin,yani bilgilendirme işinin yapılması için gösterilmesi gerekenden daha başka şeyler göstererek; ya da yine, gösterilmesi gerekeni gösterirken,

bunu göstermeyecek ya da anlamsızlaştıracak bir tarzda yaparak, ya da onu gerçekte hiçbir şekilde uyuşmayan bir anlam kazanacak tarzda kurarak nasıl gizleyebildiğini göstermek suretiyle....” (Bourdieu,1997, s.23). Bu anlamda iktidar, ideolojisini tehdit ettiğini düşündüğü şeyleri ya göstermez ya da önemsiz ve yanlış göstererek kitleleri yanlış bilinçlendirir. Yalanların arasında mutlu yaşamaya başlayan insanlar gerçeklerden uzaklaşmaya ve itaat etmeye başlarlar.

Televizyon tüm diğer iletişim aygıtlarından farklı bir yere sahiptir ve onun etkileri hepsininkinden fazladır çünkü ses ve görüntünün birleşmesi ile verilmek istenen şey daha güçlü bir etkiyle izleyiciye ulaşmaktadır. “Televizyon iletişim ortamlarımız, başka hiçbir iletişim aracının gücünün yetmeyeceği tarzlarda bizim adımıza düzenler.” (Postman, 1994, s.:90 Ama bize fikrimizi sormaz. “Televizyon, dünyaya ilişkin bilgimizi değil, aynı zamanda bilme yollarına ilişkin bilgimizi de yönlendiren bir araç statüsüne yükselmiştir. Televizyonun hakikat, bilgi ve gerçeklik tanımlarını o kadar gözü kapalı kabul etmekteyiz ki ilgisizlik bize anlamlı görünmekte, tutarsızlık ise özellikle akıllıca davranmak gibi gelmektedir.” (Postman, 1994, s.:91) Televizyon bu anlamda kendi gerçeklerini, tavır ve tutumlarını topluma kabul ettirmekte ve onları şekillendirmektedir.

George Orwell’ın 1984 isimli kitabında belirtildiği gibi medyayı kontrol eden beyinleri kontrol eder; beyinleri kontrol eden ise, toplumları kontrol eder. Sistem böylece devamını garantilerken gönüllü kölelere sahip olacaktır. Bu köleleri medya yaratmaktadır. “Medyanın esas gücü, dünya görüşümüzü şekillendirebilmesi, düşünce ve fikirlerimizin temel kaynağı olabilmesi gerçeğinde yatmaktadır. Medya, düşünce ve davranış biçimimize etki edebilmektedir.” (Burton, 1995, s.14) Bu etki, zorla değil insanların isteği ve gönüllü rızasıyla oluşmaktadır.

Bu köleler köleliği severek ve isteyerek yapmaktadır. Çünkü ‘devlet’in demokrat baskısıyla köleliğe ‘razı’ olmuş bir kitle vardır. “Şaşkın sürüyü evcilleştirmek için bir şeye gereksinmemiz var, bu şey de demokrasi sanatındaki yeni devrimdir: rıza üretmek.” (Chomsky, 1995, s.34) Rıza, egemen sınıf tarafından üretilmektedir yani hegemonyayı elinde tutan rızayı üretir; rızayı yeniden üretmeyi başaramazsa hegemonyası elinden gider. Bu anlamda egemen sınıf –ya da ideoloji- hegemonyasının sürekliliği için rızayı sürekli olarak yeniden üretmek zorundadır. “Kapitalist Devlet’in ve kapitalist şekillenme içindeki sınıf mücadelesinin özgül nitelikleri siyasal olarak

egemen birçok sınıf ve sınıf fraksiyonundan oluşan bir ‘iktidar bloğu’nun işleyişini olanaklı kılar. Bu egemen sınıf ve sınıf fraksiyonları arasından bir tanesi hegemonik rol olarak nitelenebilecek özel bir egemen role sahipti. Bu anlamda, hegemonya kavramı bir kapitalist toplumsal şekillenmenin özgül egemen sınıf ya da sınıf fraksiyonunu kapsar.” (Poulantzas, 1992, s.142) Hegemonya, egemenlerin toplumun geri kalanları üzerinde kendi hakimiyetini ve düşüncü şeklini kabul ettirmesidir ve artık zor araçlarından çok rıza üretmeyi seçmektedir.

Stuart rıza sorununu sınıfsal temelde ele alır:

“Hegemonya, toplumdaki asli ekonomik süreçler üzerinde etkili bir üstünlük sağlamış olan başat bir sınıf ittifakının ya da yönetici bloğun, bir toplumun hayat tarzlarını, adetlerini ve anlayışlarını, bizzatihi biçimini, kültür ve medeniyet düzeyini, doğrudan doğruya tikel bir sınıfın dar çıkarlarına yarar sağlamasa bile, bir bütün olarak hayatın başat üretim sisteminin gelişimini ve genişlemesini destekleyen bir yönde dönüştürülebilecek ve yeniden biçimlendirilebilecek şekilde toplum üzerinde sağladığı üstünlüğünü geliştirdiği ve yaydığı tüm süreçleri kuşatır. Bu ‘önderlik’ anlayışında –ki Gramsci’nin en göze batan katkısıdır- önemli olan nokta, hegemonyanın, bir ölçüde hukuksal ve meşru zorun yanı sıra, ilke olarak, hegemonya içinde tabi durumdaki sınıfların ve toplumsal grupların aktif rızalarının kazanılması yoluyla başarıldığının belirtilmesidir.” (Küçük, 1999, s.119)

Ancak rızayı bir kere üretmekle iş bitmez bu sürekli tekrarlanmalıdır. “Hegemonya zorunludur ve sıkı biçimde işlemek zorundadır, çünkü ikincil sınıfların toplumsal deneyimleri, başat ideolojinin kendileri ve toplumsal ilişkileri için çizdiği resimde sürekli olarak çelişir. Diğer bir deyişle, başat ideoloji, ilerletmeye çalıştığı toplumsal düzene insanların rızasını kazanmak için üstesinden gelmek zorunda olduğu dirençlerle sürekli olarak karşılaşır.” (Fiske, 1996, s.225) Dirençler ve başkaldırılar düzene eklenmeye çalışılarak altedilmeye çalışılır. “Bu dirençler kırılabilirler ancak asla tümüyle yok edilemezler. Bu yüzden, hegemonyanın zaferi ve kazandığı rıza kaçınılmaz biçimde istikrarsızdır; asla elde bir olarak görülemez ve bu yüzden sürekli olarak yeniden kazanılmak ve üstünde mücadele edilmek durumundadır.” (Fiske, 1996, s.225) Bu bağlamda hegemonyanın sürekli olarak yeniden üretilmesi ve rızanın başka araç ve yöntemlerle sürekli olarak kazanılması gerekir. Burada toplumsal alanın her yerine nüfuz edebilen medyadan yararlanılır ve medya görevini genellikle başarıyla yerine getirir.

Devletin devamlılığı ve sermayeyi elinde bulunduranların rahatı için hegemonya zorunludur ve hegemonyanın rıza yoluyla sağlanması en mantıklı yoldur. “Egemen

ideolojiye baş eğmenin üretilmesi -yani rızanın üretilmesi- kültürel örgütleri, kiliseyi, kitle iletişim araçlarını, siyasal aygıtları ve devletin genel yönetimini gerektirir. Devlet bu toplumsal üretimin (a) toplumun tümünün rızasıyla yapılmasını, (b) uzun dönemde sermayenin ve yönetici sınıf bloğunun hegemonyasını sürdürmesini güvence altına alan yapıdır.” (Erdoğan, 2005, s.317) Sonuçta gözden kaçırılmaması gereken nokta kitle iletişim araçları vb. ile rızanın üretilmesinin amacı devletin yani üretim araçlarını elinde bulunduranların devamını ve sürekliliğini sağlamaktır.

Egemen ideolojinin ‘ideoloji’ kısmını da tanımlamak gerekiyor. “İdeoloji bizi kendisinin ‘doğruluğuna’ ikna etmesi amaçlanan, ama aslında ikrar edilmemiş, tikel bir gücün çıkarlarına hizmet eden bir öğreti, bir fikirler, inançlar, kavramlar topluluğudur. Habermas’a göre ideoloji sistematik olarak çarpıtılan bir iletişimdir. (Rigel ve Batuş, 2005, s.317) Egemen sınıf alt sınıfa kendi ideolojisini benimsetmeye çalışır. İdeoloji ise ezilen sınıfın kendisini ezilmiyormuş gibi hissetmesini sağlayacak bir rüya alemidir. İdeoloji, bireylerin kendi gerçek yaşam şartlarıyla kurdukları hayali ilişkiyi temsil eder.

Michel Foucault ise rıza üretimine farklı açılardan bakmaktadır. “Modern toplumlar, toplumu düzene sokmanın kamu önünde kanlı cezalar vermek gibi geleneksel yöntemleri, etkili biçimde gereksiz kılacak rasyonel bir aracını geliştirmişlerdir.” (Foucault, 2000, s.224) Bu araçlardan en önemlilerinden birisi medyadır. “Dış denetim ve kısıtlamalara güvenmektense, modern sosyal kurumlar, hayatın düzenlenmiş belirlenmiş, bir yolda sürmesini garanti eden bir dizi disipline edici uygulamalar kullanılır; askeri talimlerden okul formlarına, sosyal yardım dosyalarından fabrika işçisinin yakından izlenen işine kadar, modern sosyal disiplinin süreçleri gayet göze batacak şekilde betimlenir.” (Foucault, 2000, s.224) Foucault, kitle iletişim araçlarından bahsetmese de onlarda disipline edici araçların arasında sayılabilecek niteliklere sahiptir.

Chomsky ve Herman rıza imalatının önemini ve bu sayede inanların nasıl davranışlarının şekillendiğini ortaya koyarlar:

“Rıza imalatı” terimi ilk olarak Walter Lipmann tarafından kullanılmıştır. “O, demokrasi yönteminde, ‘uyumun-rızanın imalatı’ adlı yeni bir sanat bulunduğunu belirtiyor. Rızanın imalatıyla, resmi olarak çok sayıda insanın seçme hakkına sahip olmasının üstesinden gelebilirsiniz. Bunu geçersiz kılabiliriz çünkü ‘rıza imalatı’yla onların seçim ve davranışlarını, her zaman bizim söylediğimiz şekilde yapılandırabiliriz. Böylece düzgün şekilde işleyen, gerçek bir demokrasiye sahip oluruz. Bu, propaganda ajansının derslerinin uygulanmasıdır.” (Chomsky ve Herman, 2004, s.20)

Rıza imalatını yapan sistem görünüşte demokrattır ve seçim kitlelere bırakılmıştır. Kimse egemen ideolojiye boyun eğmek konusunda doğrudan baskıyla karşılaşmamaktadır. Ama işin aslına bakarsak “... Demokrasi, bir sınıf tarafından başka bir sınıfa, nüfusun bir bölümü tarafından nüfusun bir başka bölümüne karşı, sistemli zor uygulamasını sağlamaya yarayan örgüttür. Biz, devletin, yani tüm örgütlenmiş ve sistemli zorun, genel olarak insanlar üzerinde uygulanan her türlü zorun ortadan kalkmasını son erek olarak alıyoruz.” (Lenin, 1994, s.92) Günümüzde zor perde arkasında beklerken sahnede olan rıza sayesinde devlet daha kibar bir görüntü sergilemektedir.

Gramsci, hegemonya kavramını Lenin'den ödünç almıştır. Ama çerçevesini geniş tutmuştur. Lenin'in hegemonya kavramında anlatmak istediği şey, geri kalmış ve burjuva demokratik devriminin gerçekleşmediği ülkelerde proleteryanın ideolojik-politik önderliğinde yoksul köylülük başta olmak üzere, kurulu sistemle çelişkisi olan ve devrimde çıkarı bulunan tüm ezilen yığınları kapsamasıdır. Gramsci bunu kabul eder ama bunu geri kalmış ülkelerle sınırlı tutmaz ve gelişmiş ülkeler için de düşünür. Ayrıca Gramsci'ye göre hegemonya sadece işçi sınıfının uyguladığı/uygulayacağı bir biçim değildir. Burjuvazi de bunu uygulamaktadır.

Kapitalist sistemde Gramsci'nin önemle üzerinde durduğu konulardan biri siyasi toplum -devlet- ve sivil toplum -halk- ayrımıdır. Gramsci, sivil toplumu, devlet mekanizmasına hakim olan sınıfın, aydınların da yardımıyla, değerlerini empoze edip, hegemonya tesis ettiği alan olarak algılar. Gramsci, aydınlar üzerinde özellikle durmuştur ve bu konuda yaptığı çözümlemelerde ‘organik aydın’ kategorisi yanında bir de ‘geleneksel aydın’ kavramını üretir. Gramsci'ye göre geleneksel aydınlar kendilerini bağımsız zannederler, fakat esasta bunlar pre-kapitalist ilişkiler ile kapitalist ilişkiler arasında gidip gelirler ve son çözümlemede kurulu sisteme hizmet ederler. Organik aydınlar ise hem emekçilerin hem de burjuvazinin siyasal-ideolojik-kültürel işlevlerini düzenleme gibi bir role sahiptirler. Bu rol Gramsci'nin hegemonya dediği alanda ortaya çıkar. Devlet, zor mekanizmalarıyla birlikte ‘rıza’ ile başka bir ifadeyle ‘zoru’da içeren ama özerklikleri de olan hegemonyadan oluşur. Hegemonya, devletin ‘güler yüzlü’ yandaşıdır.

Portelli'nin aktardığına göre Gramsci sivil toplum konusunda birçok noktaya değinmiştir:

“Sivil toplum karmaşık bir bütünlük oluşturur, çünkü alanı çok yaygındır ve bütün tarihsel bloku yönetme yeteneği, içeriğinin eriştiği toplumsal kategorilere bir uyarlaması anlamına gelir. Bu yüzden sivil toplum üç tamamlayıcı görünüm altında düşünülebilir:

-Yönetici sınıfın ideolojisi olarak, ekonomiden, hukuktan, vb. geçerek, sanattan bilime değin, bütün ideoloji kollarını kapsar.

-Onları yönetici sınıfa bağlamak üzere bütün toplumsal katmanlar içinde yayılmış bulunan dünya görüşü olarak, bütün gruplara uyar: felsefe, din, ortak duyu, folklor gibi çeşitli nitel dereceleri de bu durumun sonucudur.

-Toplumsal ideolojik yönetimi olarak, üç özsel düzeyde eklenir: gerçek anlamıyla ideoloji 'ideolojik yapı' -yani ideolojiyi yaratan ve yayan örgütler-, ve ideolojik 'gereç', yani teknik ideoloji yayma araçları (okul sistemi, kitle iletişim araçları, kitaplıklar, vb.).” (Portelli, 1982, s.14-15)

Gramsci toplumsal anlamda egemenlik, güç ve yönetim ilişkilerinin önemini açıklamaktadır:

“Bir toplumsal grubun baskınlığı, ‘egemenlik’ olarak ve ‘entelektüel ve moral yönetim’ olarak, kendini iki biçimde gösterir. Bir toplumsal grup, ‘temizleme’ ya da boyun eğdirme amacını güttüğü hasım gruplar üzerinde, gereğinde silahların gücüyle de olsa, egemenliğini (buyurganlığını) uygular ve kendine yakın ya da bağlaşıklık olan grupları yönetir. Bir toplumsal grup, hükümet erkliğini fethetmeden önce de yönetici olabilir ve hatta olmalıdır da (ve erkliğin kendisinin fethi için başlıca koşullardan biri işte budur); sonra, erkliği kullandığı zaman ve onu elinde sıkı sıkıya da tutuyorsa, egemen grup durumuna gelir ama ‘yönetici’ grup olmayı da sürdürmelidir.” (Gramsci, 1986, s.14-15)

Gramsci burada iktidarı ele geçirmeden önce –bu boyun eğdirmede silah zoru kullanımı da dışarıda bırakılmadan- de yönetici olunabileceğini söyleyerek, sosyalist devrim konusunda kendisini sivil toplumcu olarak nitelendirenlere de bir yanıt veriyor.

Gramsci siyasi toplumu açık diktatör olarak ya da halk kitlelerini uyum haline sokan zor olarak tanımlar. Sivil toplumu ise dini yapılanmalar, sendikalar, okullar, kooperatifler, vakıflar, kitle iletişim araçları vb. aracılığıyla sosyal bir kesimin bütün toplum üzerinde hegemonyasının sağlanması olarak ifade eder. Sivil toplum alanıyla kurulan hegemonya, zorlamadan çok, ‘ikna yoluyla’, kitlelerin gösterdiği ‘rıza’ ile gerçekleşir.

Gramsci'nin kavramlarıyla ele alırsak sivil toplum sınıf hegemonyasının temel dayanaklarından biridir. Egemen sınıfın polis ve ordu gibi "zor"a dayalı kuvvetlerinin dışında, toplumu ‘rıza’ya dayalı olarak yönetmesinde sivil toplumun payı büyüktür. Hegemonyayla sürekli pazarlık içinde olan sivil toplum, elbette bu nedenle bir direniş

potansiyeli içerse de, rıza gösterdiği zamanlarda da devleti bir şekilde desteklemiş olur. Hegemonya, egemen sınıfın ekonomik ve siyasal bir egemenliğin ötesinde kültürel ahlaki ve ideolojik bir liderlik yoluyla ve kendi iktidarının niteliğini zedelemeyecek düzeyde, kısa vadeli ekonomik çıkarların dar sınırlarını aşır tabi sınıfların çıkarlarının da egemen projeye eklememesiyle üretilen rıza dolayımıyla kurulan siyasal iktidar olarak tanımlanabilir. Gramsci'nin hegemonya kavramını geliştiren Althusser, 'Devletin İdeolojik Aygıtları' kavramını ortaya atar. Ona göre toplumsal formasyonu oluşturan ekonomik, siyasal ve ideolojik alanlar arasında çelişkiler bulunmaz. Okullar, kitle iletişim araçları ve diğer ideolojik aygıtlarla devlet, toplumsal ilişkileri yeniden üretmekte ve hâkimiyetini pekiştirmektedir.

Louis Althusser'e göre Devletin ideolojik aygıtlarının sınıf mücadelesinin çelişkilerinin gerçekleştiği alanlardır;

“Devlet (baskı) aygıtını ayrı ayrı öğelerinin bir komuta biriminin, devlet iktidarını ellerinde tutan egemen sınıfların siyasal temsilcilerinin uyguladığı sınıf mücadelesi siyaseti biriminin, varlığında merkezileştiği örgütlenmiş bir bütün oluşturmaya karşı, DİA'lar çok sayıda ve birbirlerinden ayırırlar, görece özerktirler ve proleter sınıf mücadelesi ile kapitalist sınıf mücadelesi ve onların bağımlı biçimleri arasındaki çarpışmaların sonuçlarını, kimi zaman sınırsız, kimi zaman sınırlı biçimlerde dile getiren çelişkilere nesnel bir alan sağlamaya elverişlidirler.”(Althusser, 2003, s.30)

Althusser'in vurguladığı gibi devletin ideolojik aygıtlarından olan medya ve aile kurumu ile bu kurumların karşılıklı ilişkileri, diğer kurumlara oranla iki kat daha politiktir. Medya bir ailenin okulda 'devlet'in 'resmi görüş'ü tarafından senelerce işlenerek oluşturulan ürünü olan insan; okumayacak, düşünmeyecek, sorgulamayacak sadece itaat edecektir.

Medya önemli bir sosyalizasyon aracı olarak 'rıza üretiminde' kullanılmaktadır. Kapitalist devlet ekonomiyi ve tüm baskı araçları ile birlikte kitle iletişim araçlarını da elinde tutmaktadır. Kendi varlığını sürdürmek ve çoğunluğu baskı altında tutarken onun bundan rahatsız olmamasını sağlamak için çeşitli yaklaşımlar geliştiren 'düzen koruyucuları' aile ve eğitimden sonra medyayı bu amaç için kullanmaktadırlar. Aileler statükonun sürdürülmesi için vazgeçilmez araçlardır, ancak tek başına yeterli değildir. Bu anlamda insanı çevreleyen tüm alanlarda eğitim, kültür ve iletişim alanlarında girdi ve çıktılar tamamıyla denetlenmekte ve düzeni tehdit eden unsurlar ayıklanmaktadır. Bununla beraber bazı yerlerde boşluklar bırakılarak kimi 'isyan'lara ve sistem

eleştirilerine izin verilmektedir. Çünkü tamamıyla yasaklamak ve engeller koymak rıza üretme anlamında devleti zora sokacaktır.

Medya tüm dünyada ikna ve propaganda amaçlı kullanılmaktadır. Bu bizim gibi ülkelerde ise tek taraflı olarak bazen diktatoryal yönü gizlenmeden uygulanmaktadır. Bazı haberlere polis ya da askerin ambargo koyduğu bir gerçektir. Haber bültenlerinin hepsi bir elden çıkmışçasına aynı telden çalmaktadır. Devletin ‘beka’sına zarar verebilecek konularda konuşmak ve program yapılamamaktadır.

Gramsci, “Doğu’da devlet her şey olduğundan sivil toplum ilkel ve pelteleşmiş bir haldedir; Batı’da ise devlet ve toplum arasında düzenli bir ilişki olduğu için sarsılmakta olan devletin arkasında sağlam bir sivil toplum yapısı görülür” demiştir. (Gramsci, 1986, s.296) Bu açıdan doğu ve batı arasında gidip gelen ülkemizde doğunun özellikleri ağır basmakta ve batıdan alınmaya çalışılan uygulamalar toplumsal yapıyla çelişmektedir.

Medya tüm dünyada ‘rıza’ üretmeye devam etmektedir. Bu ‘rıza’yı sürekli olarak yenilemek ve tüm insanlara yaymak için televizyonun kullanımı gittikçe daha sistemli bir hale gelmektedir. Yaşananlar televizyonun oldukça etkili bir ideolojik araç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

6.2 İdeoloji ve Medya

İdeolojinin geçmişi ve anlamı daha önce kısaca ele alınmıştı. Bu bölümde ideoloji ve iktidar bağlamında medya ve ideoloji ilişkine değinilecektir. Çünkü iktidarı ellerinde bulunduranlar ideolojilerini yaymak ve yeniden üretmek için toplumun rızasına ihtiyaç duyarlar ve bunun için medyayı etkin biçimde kullanırlar.

İdeolojinin iktidar ilişkisi ise daha doğuşundan bu yana birbirinden ayrı düşünülemez bir durumdadır. “İdeolojiyi iktidarla özdeşleştiren bir başka düşünür Habermas’tır. Ona göre; ‘iktidar tarafından sistemli biçimde çarpıtılan bir iletişim biçimi’ olan ideoloji, bir tahakküm aracı haline gelmekte ve güç ilişkilerini meşrulaştırmaya hizmet etmektedir. Habermas’ın bir başka önemli tespiti, dilin iletişimsel yapısının iktidar çıkarları tarafından bozulması ve kuşatılmasıdır.” (Eagleton, 1996:183) Yani iktidar ideolojisiz düşünülemez ve onun iletişim bağlamında kullandığı dil bile ideolojik bir içerik taşır. İktidar varlığını devam ettirme eğilimindedir ve bu anlamda kendi geleceğini garantiye almak için elinden geleni yapar.

Sınıflı toplumların oluşumundan bu yana başka bir deyişle ezen-ezilen ilişkisinin toplumsal yaşamın temellerinden birisi olmasından bu yana ideoloji önemlidir.

Debord'a göre;

“İdeoloji, tarihin çelişkilerle yüklü gidişatında, sınıflı bir toplum düşüncesinin ‘temeli’dir. İdeolojik olgular asla basit kuruntular olmamışlardır, bunlar daha ziyade gerçekliklerin deforme olmuş bilincidir ve böylelikle, karşılığında, gerçekten deforme edici bir eylemi harekete geçiren gerçek etkenlerdir; özerkleşmiş iktisadi üretimin somut başarısının yol açtığı ideolojinin gösteri biçiminde *maddileşmesi*, toplumsal gerçeklik ile tüm gerçeği kendi modeline göre yeniden yontabilmiş olan bir ideolojiyi pratikte birbirine karıştırdığında bu durum daha da gerçeklik kazanır.” (Debord, 1996, s.112)

Guy Debord’un da ele aldığı gibi ideoloji sınıflı toplumların vazgeçilmez bir bileşenidir. İnsanlara gerçekleri deforme ederek veren yani yalanları onlara gerçekmiş gibi sunan ideoloji, zamanla insanların verilen gerçekliği gerçek sanarak gerçeği yalan olarak görmesine neden olur. Öte yandan Foucault ise ideoloji kavramının kirletilmişliği ve yarasızlığını savunur. “Bu arada, ideoloji kavramının ‘geri döndürülemez ölçüde kirletildiğine’ ve bu nedenle ‘yararlanılması güç’ hale geldiğine inanan Foucault’ya da kulak vermek gerekir. Ona göre; (1) madalyonun öteki yüzü olarak kabul edilemez hakikat iddialarıyla ilgili olduğu, (2) hümanist bir bireysel özne anlayışına dayandığı ve (3) Marksizm’deki yetersiz ve determinist temel-üstyapı modeline yakalandığı için” ideoloji kavramı yararlı değildir.” (Barret, 1996: 138) Ancak Foucault’un baktığı gibi olayları değerlendirmek oldukça güçtür. Hem kapitalizmi hem de Marksizmi eleştiren Foucault ideoloji kavramı yerine bir kavram bulamadığı için sonuçta başlanan noktaya geri dönülmektedir.

Oskay ise ideoloji ve hegemonya kavramlarını eşanlamli görmektedir. “Toplumsal denetim için devlet ‘güç’ ve ‘rıza’ olmak üzere iki yol izleyebilir. Egemen sınıfın güç ve açık baskı kullanmadan rıza elde etmesine yarayan araç, Gramsci’nin hegemonya dediği ideolojidir.” (Oskay, 1980, s.222). Ancak ideolojik hegemonya gibi bir kavramı açıklanamaz ve anlaşılamaz duruma sokan bu yaklaşım mantıklı değildir. İdeoloji hegemonyayı da içine alabilecek kadar geniş bir kavram olmasına karşın ideoloji ve hegemonya aynı anlamda kullanılamaz.

İdeolojinin yayılması konusuna gelirsek Althusser bunu derinlemesine ele almış ve daha önce ele aldığımız ve tekrar ettiğimiz gibi Devletin İdeolojik Aygıtları

sınıflandırmasında açıklamıştır. “Yönetici sınıf ideolojiyi aktaran ve toplum içinde yayan temel araçları kontrol ettiği için, işçi sınıfının kendi ikincil konumunu ‘doğal’ ve dolayısıyla haklı görmesini sağlayabilir. Yanlışlık burada yatmaktadır. Bu ideolojik araçlar içinde eğitim sistemi, siyasal sistem, hukuk sistemi ve medya ile yayıncılık yer almaktadır.” (Fiske, 1996 , s.213) İktidar için uzun vadede eğitim kısa vadede medya ideolojik şekillendirme için kullanılmaktadır.

Medya bir ideolojik aygıt olarak iktidarın ideolojik mücadele alanlarından en önemlisidir. Çünkü her gün değişen gündem ve buna uygun ideolojik tepki ve değerlendirmeler ‘yanlış’ yorumlara meydan vermeden istenilen kalıba sokularak topluma verilmeli ve düşüncesi istenen şekle girmeli, tepkileri bu yönde olmalıdır. “Medyanın önemli bölümünün ve diğer ideolojik kurumların genel olarak mevcut iktidarın algılamaları ve çıkarlarını yansıtması, tartışmaya gerek görülmeyen varsayımlar temelinde doğal beklentidir.” (Chomsky, 1993, s.23) Medya toplumu tek tipleştirmeye ve tepkisizleştirmeye çalışmakta ve çok büyük oranda başarılı olmaktadır.

Öte yandan Chomsky’nin de ele aldığı gibi eğer iktidardaki ideoloji hegemonik anlamda bir çatlağa neden olursa medya ile araları açılacaktır. “Medyanın gündemini daha çok görevli devlet yöneticilerinin belirledikleri doğrudur. Ancak politika başarısızlığa uğrarsa ya da güç sahiplerinin çıkarlarına zararlı bulunursa, o zaman medya genellikle ‘hükümet politikasına karşı çıkacak’ ve tartışma konusu edilmeyen, hatta pek farkında olunmayan hedeflere ulaşmanın farklı araçlarını önerecektir.” (Chomsky, 1993, s.119) Aslında buradan devlet genel ideoloji ve iktidarını korumak için şu an hükümet eden geçici ‘ideoloji’yi medya aracılığıyla eleştirmekte toplumsal rızanın kaybolmaya başladığı ve hegemonyanın kırılmaya başladığı noktada devreye girmektedir. Burada esas anlaşılması gereken devlet iktidar ve ideolojisinin gelip geçici hükümetler ve ideolojik yaklaşımların üzerinde kendi tahakkümünü sağladığının bilinmesi ve devletin görünmeyen gerçek yüzünün zor durumlarda bir parça ortaya çıktığının anlaşılmasıdır.

Medyanın ideolojik önemi ve şekillendirici etkisi birçok iletişimci ve siyaset bilimci tarafından kabul edilmektedir. Medya her anlamda hayatın bir parçasıdır ve insanların temel haber ve haberleşme kaynağı durumundadır. “Yalnızca bireylerin değil, aynı zamanda toplumsal grupların, toplumsal kurumların ve kuruluşların, kısacası toplumumuzun tamamının ve kültürün de, medyanın şekillendirici ve belirleyici

etkisinden kaçabilmesi çok zor görülmektedir” (Arslan, 2001, s.135). Bu bağlamda toplumsal kültür medya tarafından şekillendirilmektedir. Adorno’nun ideoloji ve kültür endüstrisi ilişkisini şöyle ele almaktadır: “Kültür endüstrisine ilişkin en iddialı savunmada ise, bu endüstrinin rahatlıkla ideoloji diye adlandırılabilir olan tını bir düzenleme faktörü olarak övülüyor. Bu tının, sözde kaotik bir dünyada insanlara yönlerini bulmaları için ölçütler verdiği ve sadece bunun bile onaylamaya değer olduğu ileri sürülüyor. Oysa kültür endüstrisi tarafında korunduğuna vehmedilen şey, kültür endüstrisi tarafından bir o kadar temelden yıkılmaktadır.” (Adorno, 2007, s.115–116) Öte yandan İktidar ve kültür ilişkisine bakarsak; “Yönetim kültürde yalnızca, kültürün eskiden beri işlediği suçu yineler: kendini bir temsil unsuruna, bir çalışma sahasına ve nihayet kitleleri işleme, propaganda ve turizm aracına dönüştürme suçudur bu. (Adorno, 2007, s.142) Bu kültürü yayan ise kitle iletişim araçlarıdır.

Medya, kültür ürünleri ve haber ilişkisi oldukça basit görünmesine rağmen çok karmaşık bir süreç içerisinden geçerek insanlara sunulmaktadır. Bu bazen çok anlaşılabilir bir şekilde bazen ise adeta gözlerine sokularak insanlara ulaşmaktadır. Golding ve Murdock medya ve ilişkilerini ele almaktadırlar:

“Medya çıktısının ham materyalleri, halkın tüketimine sunulmak üzere, kültürel ürün haline gelmek için- olaylar ilişki setleri ve genel ideolojiler - pembe dizi, haber, belgesel programlar gibi- belirli anlamların oluşturulduğu kültürel formlara dönüştürülmek zorundadırlar. Bundan dolayı: medya ürünleri, toplumun ve medyanın kendi içindeki yaratıcı ilişkilerin doğası ile medya örgütleri, diğer kurumsal alanlar ve toplumsal süreçler arasındaki ilişkiler hakkında kodlanmış mesajlardan oluşur. Bu sebeple, medya ürünlerinin analizi temel olarak, biçimin içine yerleştirilmiş olan çeşitli düzeylerdeki toplumsal ve ideolojik ilişkileri açığa çıkarma girişimi olan kod açma eylemidir.” (Golding ve Murdock, 2008, s.31-32)

Bilgilendirme amacıyla verildiği düşünülen haberler insanları ideolojik şekle sokma amaçlıdır. “Fransız ekonomist Jen Paul Fitoussi, iletişimi bilgilendirmenin karşısına koyarak, onu siyasal eylemi desteklemek için eleştirmeden alınmış bir hazır fikirler öğretiler bütünü oluşturan ideolojilerin ayrıcalıklı aracı sayar.” (Perniola, 2006, s.16) Bu ayrıcalıklı araçlardan en önemlisi hala en önemli haber ve ‘eğlence’ kaynağı olan televizyonlardır. “Çünkü televizyon gündeminin yazarlığı, sonunda toplumun siyasal, ekonomik, kültürel egemenlerinin ellerinde kalmakta, seçmeli bilgi de genellikle güçlünün çıkarlarını gereğinden fazla temsil ederken, güçten yoksun olan diğer kesimleri çok düşük düzeyde temsil eden ideolojik alanları oluşturan bir

pıhtılaşma olarak dikkati çekmektedir. Bu yönüyle televizyon, belki de egemen ideolojinin en güçlü aktarıcısı olarak ele alınmalıdır.” (Lull, 2001, s.22) Medya egemenlerin çıkarlarını koruyan ve onların düşünüş biçimlerini topluma kabul ettiren bir unsur olarak varlığını sürdürmektedir.

Medyanın ideolojik şekillendirmesine karşı nasıl mücadele edebiliriz sorusuna yanıt arayanlardan biri olan Thompson şöyle bir çözüm ileri sürüyor:

“Medya mesajlarının alındığı ve yorumlandığı karmaşık yollara dikkat ederek, onlar tarafından harekete geçirilen anlamın, alılmama sürecinde nasıl dönüştürüldüğünü gündelik yaşamın yapısal bağlamlarında yer alan bireyler tarafından nasıl içselleştirildiğini ve orada egemenlik ilişkilerini nasıl sürdürdüğü ya da yıktığını incelemeye başlayabiliriz. Böylece kitle iletişim araçlarındaki ideolojiyi analiz etmek için dinamik bir eleştirel yaklaşımın önünü açabiliriz.” (Thompson, 2008, s.89)

Ancak şunu gözden kaçırmamak gerekir bir ideoloji karşı ancak başka bir ideoloji ile mücadele verilebilir. İdeolojisiz olarak bir ideolojiye karşı eleştiri yapmak silahsız bir şekilde başka bir orduya savaş açmaya benzer. Bu bağlamda medyanın ideolojik savaşına karşı kendi ideolojimiz ve medya araçlarımız olmadan mücadele veremeyiz.

6.2.1 İdeolojik Aygıt Olarak Medya

Üretim ilişkileri her anlamda altyapısal olarak belirleyicidir ve üst-yapıyı şekillendirmektedir. Bu anlamda “üretimi biçimlendiren ekonomik belirleyicilere dikkatle eğilmeyen, medyanın işleyiş tarzını ideolojik aygıtlar olarak inceleyen toplumbilimsel analizler yetersiz ve tarafgirdir.” (Golding ve Murdock, 2008, s.23) Medya ve ideoloji ilişkisini ele alırken ideolojilerin ekonomik belirleyenlerini ele almak bu açıdan önemlidir. Yani kapitalist üretim ilişkileri içinde ideolojik belirleyen kapitalist unsurlar ve devleti oluşturan diğer unsurlardır.

Üretim ilişkileri anlamında kapitalist ideoloji işçileri kandırmak konusunda oldukça başarılıdır. Bu başarıyı ona kazandıran ideoloji aygıtlardır. Althusser’e göre:

“Üretim-sömürü, burjuva ‘çalışma’ ideolojisi ile işler. Bunun etkilerine ilk önce işçiler maruz kalır, çünkü bu kapitalist sınıf mücadelesinin bir ideolojisi. ‘İşçileri çalıştıran’ bu ideoloji esas olarak hem yanılısma hem de düzenbazlık anlamına gelen, ama işçi sınıfı tarafından mücadelesi verilmediği sürece ‘başarılı olan’ şu öğeleri içerir:

- 1.Emeğin değeri ödenir şeklindeki burjuva hukuku yansıması,
- 2.Çalışma sözleşmesine uyma ve dolayısıyla işletme içi düzenlenen kurallarına uyma gereğine denk düşen hukuki-ahlaki ideoloji,

3.İş bölümünde farklı görevlerin olması ve buralarda görev yapacak kişiler olması gerektiğini ileri süren ekonomist teknisist ideoloji.

Bu ideoloji işçileri çalıştırmaya baskıdan daha fazla katkıda bulunur.” (Althusser, 2005, s.72)

Kapitalist ideoloji kapitalizmin işçiler için en iyi düzen olduğunu iddia etmekte ve eğer işverenler olmasa onlara aç kalacağını ileri sürmektedir, sosyalizm zaten çökmüştür (daha öncesinde ise sosyalist ülkelerde işçiler her türlü özgürlükten mahrum ve işkence çekmekte gibi gösterilmişlerdir) ve uygulanamazlığı kanıtlanmıştır. Medyada da bu görüş ekonomik kriz dönemlerinde pompalanmakta ve işverenlerin işçileri kapı önüne koyması bile halkın ve işçilerin yararına gibi gösterilmektedir. Kapitalist ideoloji işçilerin sömürülmesi fikrinin doğal bir şey olduğunu tartışılmaz bir gerçek olarak göstermek için her kanaldan insanları kandırmaktadır.

Marx ideoloji kavramını ele alan bir değerlendirme yapmamıştır, onun ideolojiye bakışı yazdığı metinlere dayanılarak kavramlaştırılmıştır. Marx’ın devamında ideoloji kavramı Lenin ve daha sonrasında Gramsci tarafından ciddi bir şekilde ele alınmış ve kavramsal olarak irdelenmiştir. “Marx’ın negatif ideoloji kavramlaştırması, kapitalist üretim tarzının kazandığı yeni biçimlerin devrimci bir eleştiriye tabi tutulması bakımından günümüz Marksistlerine hala muazzam olanaklar sunuyor.” (Atılğan, 2001, s.33) Ancak Marx’ın nitelendirmesi ardılları tarafından değişik yorumlanmıştır. “Lenin ve Gramsci gibi Marksistler tarafından geliştirilen ve egemenlik peşindeki siyasi söylemlerin oluşumunu, gelişimini ve gerilemesini irdeleme aracı olarak kullanılan ‘nötr’ ideoloji kavramlaştırması ise toplumsal ilişkilerin açıklanıp eleştirilmesinin bir başka olanağıdır.” (Atılğan, 2001, s.33) Bu bağlamda ideoloji kavramını Marx’ın kavrayışı ve Lenin ile Gramsci’nin kavrayışı arasında çok büyük farklar vardır ancak birbirlerini reddetmemektedir. “Marx’inkinden daha farklı bir mantıkla çalışan bu ideoloji kavramlaştırması, onun yerini alması gereken, ona karşıt bir kavramlaştırma olarak düşünülmemelidir.” (Atılğan, 2001, s.33) Lenin ve Gramsci Marx’ı temel alarak ideolojinin önemini ortaya koymuşlar ve kendilerinden sonraki sosyalist düşünürlere daha net bir kavram bırakmışlardır.

Gramsci’yi temel alarak ideoloji kavramı üzerine en önemli çalışmaları yapan Althusser olmuştur. Althusser’in ‘Devletin İdeolojik Aygıtları’ yaklaşımı ile ortaya koyduğu ideoloji kavramsallaştırması ideolojinin önemi daha net bir şekilde gözler önüne serilmiştir. “Gramsci’de ideolojinin oluşumu ile ilgili tezler yoktur. İdeolojiyi o,

bir veri olarak ve gördüğü gibi ele almaktadır. Oysa Althusser'de ideolojinin oluşumu ile ilgili açıklamalar çok geniş ve önemli bir yer tutar. Althusser'de ideoloji, yalnız kendini değil kendini yeniden üretmekle sistemi de otomatik olarak yeniden üretmektedir. Bu iki düşünürü karşılaştırırken belirtilmesi gereken önemli bir başka ayrılık, ideolojinin toplumsal görevi ile ilgilidir.” (Kazancı, 2002, s.70) Althusser'in ideolojinin sadece kendini değil sistemi de sürekli olarak yeniden ürettiği fikri sosyalizmin çözülüşünden sonra daha da değeri anlaşılan bir görüş haline gelmiştir.

İletişim alanındaki önemli isimlerden biri olan Stuart Hall ve düşüncelerini paylaşanlar Gramsci ve Althusser'i düşünsel anlamda temel almışlardır. “Hall ve arkadaşları iddialarında, Gramsci'nin 'kapitalist toplumsal formasyonlarda, devletin, sermayenin en önde gelen fraksiyonunun egemenliği altında, egemen ideolojinin birliğinin inşa edildiği ve böylece hegemonyanın güvence altına alındığı yer' olduğu yönündeki düşüncesini izlerler.” (Golding ve Murdock, 2008, s.33) Gramsci kendinden sonrakilere hegemonyanın anlaşılması ve yorumlanması konusunda önemli bir miras bırakmıştır. “Devletin, yasalaştırma sürecini organize etme ve planlamadaki temel rolüne yapılan bu vurgu, Althusser'in çok etkili kavramı olan 'Devletin İdeolojik Aygıtları' yaklaşımı ile daha da güçlendirilir.” (Golding ve Murdock, 2008, s.33) Medya da Devletin İdeolojik Aygıtları'ndan biridir ve Türkiye gibi geri bıraktırlmış ülkelerde toplumu ideolojik olarak şekillendirme anlamında oldukça önemli bir yere sahiptir.

Althusser'i anlamak ve düşüncesini anlamak açısından özne kavramını bilmek gerekir. “İdeoloji bireyleri, özneler olarak çağırır ve adlandırırken aynı zamanda onların büyük Özne'ye tabiyetini de sağlar. Althusser, burada Lacan'ın ayna imgesini kullanır. İdeoloji çiftte yansımali bir şekilde işler: Özne'den Özne'ye olan birinci aşamada, özne kendini Özne'nin aynasında özne olarak tanır, öteki onun kendi yansıması olur. Özne'den özne'ye giderkense özne sadece Özne'nin bir imgesi olur.” (Yılmaz, 2001, s.63) İdeoloji ve özneler arasındaki bu çift taraflı ilişki sonuçta bireylerin düşünsel yapısını belirlemede önemli bir etkidir. “İdeoloji ancak somut özneler için vardır ve ideolojinin hedefi de ancak özne sayesinde, özne kategorisinin işleyişi sayesinde imkân kazanır. Özne kategorisi, her tür ideoloji somut özneler kurma işlevine sahip oldukça, her tür ideolojinin kurucusudur.” (Althusser, 2003,s.99) Büyük özneye yani devlete koşulsuz teslimiyetini sağlamak açısından öznenin kendine bakarken devleti görmesi

sağlanır, o bu devletin bir parçası düzenin bekçisidir. Ancak burada ideolojik anlayışları birbirinden ayırmak gerekir komünist ideoloji insanları devletin olmadığı ve herkesin yeteneğine göre çalışıp ihtiyacı kadar aldığı bir düşünceyi temel alırken, kapitalizmde önemli olan sermaye sahibi olmak ya da bir yolunu bulup bir şekilde kapitale sahip olup paraya para katmayı hedeflemektedir, birileri zenginleşirken diğerleri fakirleşmektedir. Birbirinden zıt bu iki ideoloji arasında her alanda birbirinin tam tersine düşünceler ve teknikler devreye girmektedir. Biz burada kapitalist ideolojiyi eleştirel anlamda ele alıyoruz ve ideoloji derken kapitalizmi ve onun düşünsel yapısını kastediyoruz.

Medya ve ideoloji ilişkisini ele alırken temel tez olarak Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları –DİA-nı kabul edeceğiz. Bazı noktalarda çok dar gibi görünse de Althusser'in formülasyonu medya açısından yeterlidir. “Althusser, fikri olan ve maddi olan arasındaki ayrımın ötesine geçerek, fikri olanın maddi olanın içinde gerçekleştiğini belirtir. Althusser ideolojiyi maddi bir varoluşa sahip kılmak ister ve onu bilincin alanına iterek maddi etkililiğini yok etmek isteyenlere karşı ideolojinin nasıl maddi pratiklerde üretildiğini, dahası ideolojinin bizi bu maddi pratikler olduğunu belirtir.” (Yılmaz, 2001, s.62) Bu maddi pratikler yaşam içinde insanların yaşamlarında birçok şekilde karşımıza çıkmaktadır. “Althusser, bu maddi pratiklerle ideoloji arasındaki ilişkiyi örneklendirmek için Pascal'ın şu sözlerini alıntılar: ‘Diz çöküp, dudaklarınızı dua ederek kıpırdatın, inanacaksınız.’” (Yılmaz, 2001, s.62) Bu bağlamda ‘insanlara nasıl davranmaları gerektiğini öğreten programları yayınlayın, onların istediğiniz gibi davrandığını göreceksiniz’ haline dönüşmüş durumdadır Pascal'ın sözleri. Türkiye’de medya tarafından kışkırtılan milliyetçilik ve buna bağlı olarak gelişen linç girişimleri medyanın etkisi ve toplumun medyayı ne kadar ciddiye aldığını gözler önüne sermiştir.

Medya bir bilgi alış-veriş aracı olarak görülmektedir ve ‘bilgi-güç’ ilişkisi önemli bir etken haline gelmektedir. Ancak kapitalist ülkelerde medya kapitalistlerin hizmetindedir ve bilgi, gerçekleri değil gerçek olarak görülmesi gerekenleri değerlendirmek için kullanılan bir kavram haline dönüşmüş haldedir. Bu anlamda ‘bilgi’ gerçekliği değil, görünmesi gereken ‘gerçekliği’ yani yalanları doğru haline getiren bilgi haline gelmekte ve bu bilgi medya kanallarıyla topluma dağıtılmaktadır. “Toplumun üst yapısının yani üretim ilişkilerini dolaysız, eleştirel olmayan bir biçimde yansıtan ideolojinin bize verdiği bilgi. Dolayısıyla, doğru olmayan, nesnel olmayan bilgi. Toplumun çoğunluğunca paylaşılması bakımından bir anlamda nesnel, ama

aslında o toplumun genel bakış açısının dışındaki gerçekliğe varamayan bilgi çeşidi.” (Althusser, 2004, s.19) Bu çeşit bir bilgi toplumu yönlendire amaçlı olarak kullanılmakta sorunlar gizlenmekte ya da sorun olmayan şeyler sorun olarak gösterilmektedir. Kapitalist üretim ilişkileri bu anlamda hem ekonomik anlamda hem ideolojik anlamda egemen olduğu tüm alanlarda sömürüyü temel almaktadır.

Kapitalist üretim ilişkileri sınıflararası çatışmanın üzerine kuruludur. İşçi sınıfı sömürücü sınıfın elindeki ideolojik aygıtlarla kendini başka bir gerçeklikte bulmakta ve medya aracılığıyla üreten ve seçimler yoluyla da yöneten, söz hakkına sahip olan insanlar olarak kendilerini kandırmaktadır. Hall medyanın ideolojik anlamda önemini ve meşruluk sağlama çabasını ele almaktadır;

“Medyaların sınıflar boyunca yaygın bir şekilde dağıtılmakla kalmayıp, sınıfları toplumsal iletişim şebekesi içine sokmalarından ve bu ideolojik bölgeye hükmedebilmek için kendi popüler meşruluklarını sürekli yeniden üretmek zorunda olduklarından ötürü, tabi okumaların başat kodların daha kapsamlı ideolojik sözdizimleri içine dahil edilmelerine izin veren bu müzakereli mekanların ve sirayetlerin medyaların meşruluğu açısından hayati bir önemi vardır ve bunlar söz konusu meşruluğa popüler bir zemin kazandırır. Medyanın işleyişi için gereken bir ‘oydaşma’ temelinin inşası kısmen, bu meşruluk sağlama işinin nasıl gerçekleştirildiğine bağlıdır.” (Hall, 1999, s.238–239)

Medya bu bağlamda kendi meşruluğunu kabul ettirdiği gibi sınıfsal farklılıkların gizlenmesinde ve ezilenlerin ezildikleri bilincinden uzakta toplumsal birliktelik içinde yaşamasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Althusser ideolojiyi ele alırken yanlış bilinç olarak ele almaz aksine bunu toplumsal ilişkiler bağlamında çözümlemeye çalışır. “İdeoloji, insanlar ile onların dünyası arasında yaşanan ilişkidir. Ya da bu bilinçsiz ilişkinin yansıtılmış bir biçimidir. Sözelimi, bir felsefedir. Kaynaşmış ve mantıksız olabileceği için yanlışlığı ile değil, üzerinde toplumsalın baskın olması ile bilimden ayrılır.” (Althusser, 1995, s.280) Egemen ideolojinin kapitali elinde tutan azınlığın elinde bulunduğu kapitalist sistemde çoğunluğu oluşturan işçi sınıfı ve ona sunulan – yutturulan- gerçeklerle asıl gerçeklik oldukça farklıdır; bu yüzden ideoloji bilimsel değil mantıksızdır ve gönüllü bir şekilde tüm sınıflar tarafından kabul edildiği için ise topluma genel anlamda egemen haldedir.

Bu bağlamda gerçeklik iktidarın sunduğu gerçekliktir ve iktidar sermaye sahiplerindedir. Sermaye sahipleri medyalar aracılığıyla ideolojileri hergün tekrar tekrar farklı şekillerde sunmaktadır. “Medya çalışmalarında ideolojinin yeniden keşfiyle

iktidar kavramı yeniden kendisini gösterdi ve gerçekliğin inşasına daha eleştirel bir şekilde bakılmaya başlandı.” (Stevenson, 2008,s.69) Medya-ideoloji-iktidar üçgeni entelektüeller, eleştirmenler ve Marksistler tarafından sorgulansa ve halka gerçekler anlatılmaya çalışılsa bile sonuçta egemen ideoloji hegemonyasının gücünü göstermekte ve bu çabaları görünmez kılmayı başarmaktadır.

Althusser devlet ve devletin ideolojik aygıtları konusunu ayrıntılı olarak incelemiştir. ‘Devlet ideolojik bir aygıt olarak neden medyaya önem vermektedir ?’ şeklinde bir soru sorulabilir. Althusser buna en net yanıtlardan birini veriyor: “Bunu neden yapıyorlardı? Küçük bir çocuğun kafasına, içinde yaşadığı toplumda geçerli olan bütün yüksek değerleri, mutlak yetkeye ve her şeyden önce devlete gösterilmesi gereken mutlak saygıyı kazımak için elbette.” (Althusser, 1998, s.115) Önce aile sonra okul ve hepsinin yanında ve ötesinde medya öznelere düşünsel anlamda şekillendirmek için devlete hizmet eden en önemli aygıtlardır. Medya ideolojik bir aygıt olarak teknoloji ile birlikte daha çok alana sızmakta ve gücünü pekiştirmektedir. Bilişim teknolojileri sayesinde medya insanları her yerde bulmakta ve ideolojisini acı değil haz vererek zerk etmektedir. İnsanlar da egemen sınıfın düşünüş biçimini, kültürünü ve onlara dikte ettirdiği birçok şeyi gönüllü olarak kendi düşünüş biçimleri, kültürleri olarak kabul etmekte ve onun hegemonyasına rıza göstermekte ve bu sistemin kendi yararına işlediğini sanmaktadır.

6.2.2 Medya ve İdeolojinin Yeniden Üretimi

Althusser “yeniden üretim” kavramından yola çıkarak bilinçlerin yeniden üretilmesi dolayısıyla ideoloji kavramını açıklamaya çalışmaktadır. “Devletin ideolojik aygıtları” şeklinde bir sınıflandırmaya gitmekte ve hangi kurumun ne şekilde yeniden üretime katıldığını açıklamaya çalışmaktadır. Hegemonyanın sonuç olarak tamamen politik güçler tarafından oluşturulduğu yerde, ideolojinin anlamlı bir içeriğe sahip olarak ulaşmamıza izin verdiği yapı ve sistemleri tanımlar. Althusser için bu yapılar, hem bastırmanın hem de kaçınılmazlığın temsilcileridir – ideolojiden ve onun nesnesi olmaktan kaçmak imkansızdır. Çünkü, kimliklerimizi, kendimizi ve toplumsal rollerimizi maddi ideoloji aynalarında görerek kazanırız.

Althusser’e göre kapitalizm üretken bir sistem olarak üretim koşullarını yeniden üretir. Yeniden üretim işgücünün düzenin kurallarına uymasının sürdürülmesidir. İş gücünün üretilmesi aileyi, ustalığın ve tekniklerin öğrenilmesi öğretim ve eğitim

sistemini gerektirir. Althusser’de ideoloji, yalnız kendini değil kendini yeniden üretmekle sistemi de otomatik olarak yeniden üretmektedir.

Devlet toplumsal üretimin toplumun tümünün rızasıyla yapılmasını uzun dönemde sermayenin ve yönetici sınıf bloğunun hegemonyasını sürdürmesini güvence altına alan yapıdır. Üretimin yapıldığı aygıtlar, devlet tarafından örgütlenmiş olsun olmasın Althusser’in ‘Devletin İdeolojik Aygıtları’ olarak adlandırdığı aygıtlardır.

Üretim ilişkilerinin yeniden üretimi nasıl sağlanır sorusuna Louis Althusser’in verdiği yanıt oldukça nettir: “Yerlemin (alt-yapı, üst-yapı) diliyle söylersek: çok büyük ölçüde, hukuki-siyasal ve ideolojik üst-yapı yoluyla sağlanır.”(Althusser, 2003, s. 173.) Bununla birlikte; “Şu çok basit önerme ileri sürülebilir: bir üretim tarzı üretim ilişkilerinin yeniden-üretiminin belirleyici bir rol oynadığı üretim koşullarının yeniden sağlandığı ölçüde ancak varlığını sürdürür.” (Althusser, 2005, s.112) Öte yandan Althusser ‘yeniden üretim’in anlaşılmasının zorluğunu da belirtmiştir; “Tek başına üretimin hatta yalnızca üretim sürecine oranla kendisi de soyut olan üretici pratiğin görüş açısının inatçı belirginliği (amprisist türden ideolojik belirginlik) gündelik bilincimizle öylesine bütünleşmiştir ki yeniden üretimin görüş açısına yükselmek imkansız olmasa da son derece zordur.” (Althusser, 1991, s.18) Yeniden-üretim süreci çok karmaşık ve fark edilmesi zor bir süreçtir.

Althusser’e gelmeden Marx ve Engels’de ‘yeniden üretim’ kavramını ele almış ve temelini attıktan sonra altyapı ve üstyapı ilişkisini net bir biçimde ortaya koymuşlardır;

“..... Maddeci tarih görüşüne göre tarihin belirleyici etkeni nihai kademede, gerçek hayatın üretimi ve yeniden üretimidir. Ne Marks ne ben bunun ötesinde bir şey söylemedik. Bundan sonra biri kalkar da, bu önermeye, iktisadi etken tek belirleyici etkendir dedirtecek kadar işkence ederse, onu boş, soyut, saçma bir cümle haline getirir. İktisadi durum temeldir ama üst yapının çeşitli unsurları, anayasalar, hukuk kalıpları ve hatta bütün bu gerçek mücadelelerin tarafların beyinlerindeki akisleri siyasi, hukuki, felsefi teoriler, dini görüşler ve bunların daha sonra dogmatik sistemler halinde gelişmeleri de tarihi mücadelelerin akışı üzerine etki ederler... Bütün bu etkenler, karşılıklı etki halindedir... Bütün şartlar içinde, nihai olarak belirleyici olanlar iktisadi şartlardır. Fakat siyasi şartlar vs. hatta insanların beyinlerine musallat olan gelenekler dahi, temel olmamakla birlikte, bir rol oynarlar.” (Marks ve Engels, 1974, s.143-144)

Buradan hareketle Marx’ın ve onun devamcısı olan Lenin’in sadece ekonomiyi baş aktör olarak gördüklerini söylemek yanlış olacaktır. Bu noktada dikkat edilmesi

gereken nokta altyapı ve üstyapının rollerinin doğru anlaşılmasıdır. Diğer taraftan kapitalist devletin yaşam süresi, onun kendini yeniden üretmesi ile ilgilidir. “Verili bir üretim tarzının egemenliğindeki toplumsal formasyonun (incelenen durumda: kapitalist üretim tarzının) ‘süresi’ sorunu, bu yeniden-üretim koşullarını sağlayan Üstyapının ‘süre’sine ve bu yeniden-üretimin kendisinin, yani baskı aygıtı ile ideolojik aygıtlarının birliği içinde ele alınan sınıflı devletin süresine bağlıdır.” (Althusser, 2005, s.112–113) İdeoloji ve ‘yeniden üretim’ birbirinden ayrı düşünemeyeceğimiz iki kavramdır. Laclau, devlet tanımlarından yola çıkarak ideolojiyi “toplumsal formasyonun birlik ve beraberliğini sağlayan ve devam ettiren, sistemin toplumsal koşullarını sürdüren ve yeniden üreten ve devletle aynı amaca yönelmiş bir düzen” (Laclau, 1998, s.73) olarak tanımlamaktadır. İdeoloji toplumun kılcal damarlarına kadar sızdığı için sistemin kendini yeniden üretmesi kolaylaşmaktadır. “Egemen sınıfın ideolojisi bireylerin en mahrem ‘bilinç’lerine ve en özel ya da kamusal ‘davranış’larına nüfuz ettiğinde, devletin ideolojik aygıtları, bireysel bilincin en ‘gizli’ yerine kadar (mesleki, ahlaki, babalık, annelik, dini, siyasal, felsefi, vs., vs. bilinç)*üretim ilişkilerinin yeniden-üretimini* sağlayabilir.” (Althusser, 2005, s.122) Althusser, ‘ideoloji’ dendiğinde akla gelen en önemli düşüncelerden biridir ve ortaya koyduğu düşünceler ile bu kavramı daha kolay anlaşılır hale getirmiştir. “Althusser için ideoloji meselesi, üretim ilişkilerinin yeniden üretimi için yaşamsaldır. Çünkü üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin garanti altına alınması ile bireyler/özneler ideolojinin ritüelleri aracılığı ile üretim, sömürü, baskı, ideolojikleştirme pratikleri içine yerleşirler, toplumsal teknik işbölümü içinde belirli yerleri işgal ederler .” (Carnoy, 1984, s.90) Kitle iletişim araçları da bu ideolojikleştirme pratiklerini gerçekleştiren araçlardan birisidir.

Ekonomik mücadele temel olmasına rağmen ideolojinin renkli dünyası daha çok dikkat çekmektedir. “İktisadi mücadele her zaman gölgede kalır, bu onun yazgısıdır, çünkü en önemli mücadele odur. Siyasal mücadele sonunda açıkça patlak verir ve tüm güçleri bir araya getirerek, bu güçlerin nihai mücadelede, iktidar mücadelesinde yönetimi sağlar: siyasal mücadelenin yazgısıdır bu, çünkü işlevi budur.” (Althusser, 2005, s.126) Siyasal mücadele çeşitli alanlarda sürdürülür ve bu alanlardan en gündemde olanı medyadır. “İdeolojik mücadele, yani haberleşme ve basın aygıtlarındaki sınıf mücadelesi (ilerici ve devrimci fikirlerin düşünülme, ifade edilme, basılma ve dağıtılma özgürlüğü için mücadele), genel kural olarak, siyasal mücadelenin

açık biçimlerini önceler, hatta fazlasıyla önceler.” (Althusser, 2005, s.126) Burada net bir şekilde ifade edildiği gibi iletişim siyasal mücadele alanlarının en önemlilerinden biri sayılabilir. Ancak geline nokta muhalif devrimci fikirlerin kendilerini ifade edebilme olanakları oldukça sınırlıdır (başka bir deyişle oldukça küçük bir kitle tarafından okunmakta ya da takip edilmektedir) ve her anlamda yasaklarla ve engellemelerle karşı karşıyadır. Toplumsal muhalefeti denetim altında tutmak için muhalif görünümlü bazı yayınlar yapılmakta ve düzeniçi muhalifler burada ‘evcilleştirilmiş’ muhalif yazılarını yazmaktadır. Bu yayınların sahipleri de muhalif basına saldıran patronlardan başkaları değildir. Bu anlamda düzeniçi muhaliflerin amacını Lenin çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır;

“Bütün ezen sınıflar egemenliklerini güvence altına almak için iki sosyal işleve gereksinim duyarlar; celladın ve papazın işlevi. Cellat ezilenlerin protestolarını ve öfkesini bastırmak; papaz da ezileni yatıştırmak, onlara sıkıntılarını ve özverliliklerinin azalacağı umudunu vermek (bu umutların gerçekleşeceği güvencesini vermeden bunu yapmak özellikle kolaydır) için gereklidir. Böylece sınıf egemenliği sürdürülürken onların, sınıf egemenliğiyle uzlaşmasına, devrimci eylemden uzak tutulmasına devrimci ruhun zayıflamasına ve devrim kararlılığının yıkılmasına çalışılır...” (Lenin, 1997, s.33)

İletişim egemenlerin iktidarlarını yeniden üretmek ve güçlerini perçinlemek için kullandıkları bir ideolojik aygıt, siyasal mücadele alanı olarak önemlidir. Bu bağlamda ideoloji, iktidar ve siyaset iletişimden bağımsız düşünülemez. Mutlu’nun ifade ettiği gibi:

“Frankfurt Okulu’nun medya metinlerinin tüketim pratiklerini kültür endüstrisi, meta fetişizmi, sahte gereksinimler ve geç kapitalizmde eğlencenin işin uzantısı olarak ele alan yaklaşımı olsun, ‘kültürel çalışmalar’ yaklaşımının rızanın kazanılması, anlam haritası ve anlamlandırma olarak iletişim sürecini kavrayışı olsun, Freud ve Lacan’a temellenen psikanalist yaklaşımda olsun, göstergebilim ve dilbilimden beslenen yaklaşımlarda olsun, Bourdieu’nun ‘habitus’ kavramından ve tüketim toplumu tartışmalarından beslenen yaşam tarzı ve beğeni üzerine incelemeler olsun, ekonomi politiğin medya endüstrisinin yapısına ve medya profesyonellerinin üretim pratiklerine ilişkin kavrayışları olsun, eleştirel iletişim paradigması içerisinde gerçekleştirilen araştırmalarda medyanın ve medya metinlerinin kendisi maddi bir pratik olarak mücadele alanı olarak görülür; medya metinlerindeki temsillerin ekonomik çıkarlarla ve kapitalist pazar ekonomisinin gerekleri ile bağlantısının bulunduğu, medya endüstrisinin de tümel toplum çıkarlarından daha çok üretim araçlarını elinde tutan egemenlerin çıkarlarına hizmet ettiği, dolayısıyla da iletişim sürecinin bir iktidar sorunu olduğu ortak sayılışı kabul edilir.” (Mutlu, 2005, s.67)

Gerçekliğin algılanması bile medya aracılığıyla topluma öğretilmekte ve insanlara ‘gerçek’ değil onun yerine kurgulanan ‘gerçek’ gösterilmektedir. “Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek yani simülasyon denilmektedir.” (Baudrillard, 2005, s.14.) Yani medyanın işi simülasyonlarla insanları ‘gerçek olmayan’ bir dünyayı göstermektedir. ‘Gerçeğin çölü’ ise sadece az sayıda muhalif tarafından bilinmekte ve yaşanmaktadır.

Modern yaşamda televizyon, bilgisayar ve cep telefonu (TV ve bilgisayar bu küçük aletin sadece birer özelliğidir) gittikçe yerini ve önemini artırırken teknoloji yaşamın her alanına iletişimi sokmaktadır. Fredric Jameson, “Otomobil montaj bandı gibi üretken teknolojiler yerine *yeniden üretim* yapan teknolojilerin, özellikle televizyon ve bilgisayar gibi elektronik medyanın egemenliğinden söz eder.” (Ritzer, 1998, s.230) Çünkü toplumsal yaşamda televizyon ve bilgisayar vazgeçilmez unsurlar haline gelmişlerdir. “Sanayi devriminin ‘heyecan verici’ teknolojilerinin aksine bu yeni teknolojiler bütün imgeleri düzleştirir ve her birini diğerlerinden ayırt edilemez kılar. Postmodern dönemin bu ‘içe patlayan’ teknolojileri, modern dönemin ‘dışa patlayan’ teknolojilerine oranla çok farklı kültürel ürünler yaratmıştır.” (Ritzer, 1998, s.230) Bu kültürel ürünler kitle iletişim araçları tarafından üretilip yayılmakta ve ideolojik hegemonyanın sağlanması aşamasında devreye girerek rızayı kolayca üretmektedir.

Medya ve ideoloji kavramlarını birbirinden ayrı düşünmek ve tarafsız bir medyadan bahsetmek imkansızdır. Medya egemenlerin sözcülüğünü yapan ve hep onları haklı gösteren bir araçtır. “Magazin ve eğlence dünyasını konu alan kitle iletişim araçları, egemen ideolojinin yeniden üretiminde önemli bir rol oynamaktadır.” (İnal, 1999, s.16) Hatta en önemli rolü oynamaktadır.

Medya, siyasal mücadele alanı ve ideolojik bir aygıt olarak kapitalist sistemin üretim ilişkilerinin yeniden üretimi açısından önem ifade etmektedir. İdeolojik bir aygıt olarak ise medya egemenlerin ideolojisini yayma ve yeniden üretme konusunda da büyük bir önem taşımaktadır. Egemenlerin hegemonyalarını sağlamlaştırması ve toplumsal rızanın sağlanması açısından da yeri doldurulamaz bir araçtır. Bu bağlamda medyanın önemi tartışılmayacak kadar önemlidir.

7. MEDYA VE TÜRKİYE

Marksizmin ele aldığı gibi “üretim ilişkileri” iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel alanları belirlemektedir, medya politikalarını da bu alanlardan uzak tutmak imkansızdır. Egemen ideoloji kendisini tahkim etmek ve yeniden üretmek için çeşitli araçlardan yararlanmaktadır.. Medya da mevcut sistemlerin, düzenlerin kendilerini tahkim sürecinin ve yeniden üretiminin en önemli, etkin araçlarından biridir. Marx ve Engels’in belirttiği gibi üretim araçlarını kontrol edenlerin düşünce üretim araçlarını da kontrol ederek bunu sağlamaları o sistem ve o düzen için hem bir gereklilik hem de bir zorunluluktur.

Kapitalist üretim tarzının egemen olduğu Türkiye’de büyük sermaye gruplarını ve bunların medya patronu olma süreçlerini anlamadan ve çözümlemeden medyanın kime ve neye hizmet ettiğini anlayamayız. Türkiye’de devlet ve onun kopmaz parçası olan büyük sermaye grupları toplumun tüm dinamiklerini eline geçirmiş ve onun tüm duygu ve düşüncelere hükmedebilecek bir düzeye yükselmiştir. Medya bu gerçeğin bir ürünü olması itibarıyla devletin ideolojisini en çok kendisi seslendirmektedir. Çünkü tekelci medya sahiplerinin çıkarlarıyla devletin çıkarları örtüşmektedir. Tekelci medya sahipleri dünyanın her yanında büyük sermaye gruplarıdır. Çıkarları doğal olarak kapitalist ideolojinin yayılmasına, tüketim kültürünün geliştirilmesine ve kendi iç çıkarlarının güvence altına alınmasına bağlıdır. Yani tekelci medya devletin ideolojisini, siyasetini taşımak ve yaygınlaştırmak için bir araç konumundadır.

Amaçlarını toplumun tüm kesimlerinde etkili ve güçlü bir biçimde yaygınlaştırmak isteyen güçler, insanların duygularına, düşüncelerine medya aracılığıyla hitap ederek siyasal amaçlara ulaşırlar. Medyanın hızı ve etkili rolü sayesinde siyasal amaçlara ulaşmak kısa zaman diliminde gerçekleşir. Şu anda varolan medya gerçekliğinde tekelleşmenin olması ve bu tekellerin belirlediği siyaset ekseninde, siyasal mücadelenin yürütülmesi, medyayı en yoğunluklu siyasal arenaya çekmiştir.

Günlük gazeteler, televizyonlar oldukça güçlü bir teknik ve fazla bir maliyeti gerekli kılmaktadır. Yayınevleri, zamana yayılmış periyodik yayınlar için de geçerli olsa da, maliyeti diğerlerine oranla daha düşük olduğu için büyük tekeller dışında kalan güçlerin tercihi olmaktadır ki bunlar dahi büyük tekellerin rekabeti içerisinde boğdurulmak istenmektedir. Bu konuda başarılı oldukları da söylenebilir. Dünya genelinde hakim olan bazı medya kuruluşlarının temel finans kaynakları, yine kendileri

gibi dünyada her tarafa ulaşan tekellerdir. Medya-sermaye-siyaset iç içeleşmiştir ve bu ilişkilerin gizlenme ihtiyacı çok da hissedilmemektedir. Türkiye’de medyanın gelişimi Avrupa’dan farklılık arz etse de, ortak payda da (sermaye sahiplerinin elinde olması itibariyle) buluşmaları söz konusudur. Medya kuruluşları siyasetçilerin ya da bazı sermaye sahiplerinin ismiyle anılmaktadır; Doğan Medya grubu, Ciner Medya grubu vb. buna örnek gösterilebilir. Kısacası medya pazar sahibi olmak ve pazarların kontrolünü elinde bulundurmak isteyen sermaye güçlerinin elindedir.

Medyanın bugünkü halini daha iyi tahlil edebilmek için geçmişe bakmak gereklidir. Türkiye’de ‘ilk özel televizyon’un kurulmasıyla başlayan süreç özellikle görsel medyanın bugünkü çeşitliliğine atılan ilk adımdır. Turgut Özal’ın başbakan olduğu 1990’lara gelindiğinde artık Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığında tekel olan TRT Kurumu’nun işlevi ve konumu tartışılır durumdaydı. Özellikle, radyo ve televizyon yayıncılığı konusunda böylesi bir tekelin artık günün koşullarına ve gerçeklerine uygun olmadığı konusu sürekli gündemdeydi ve TRT’den sorumlu bakan Adnan Kahveci’ydi. Kamu hizmeti yayıncılığının yanı sıra özel ve ticari yayıncılığın da yapılması gerektiği konusu yeri geldikçe hatırlatılıyordu. Başbakan Özal’ın amacı yasal boşlukları da kullanarak özel radyo ve televizyon yayıncılığına başlanmasıydı.

Kejanlıoğlu’nun ifadesiyle:

“1990 yılı başında Cumhurbaşkanı Turgut Özal, ABD gezisinde yaptığı bir açıklamada, yurtdışından Türkçe yayın yapılmasını engelleyen bir kural olmadığını, bir kanal kiralayanın Türkiye’ye yayın yapabileceğini belirterek, tecimsel kuruluşların önünü açtı.

Aynı dönemde, Rumeli Holding’in sahibi Uzan ailesinin, İsviçre’de kurdukları Magic Box (MBI) şirketi aracılığıyla Almanya’dan Türkiye’ye yayın yapmak üzere Eutelsat uydusundan 2 kanal kiraladığı ortaya çıktı. Böylece, ‘Türkiye’nin ilk özel televizyonu’ Star-1, 1 Mart 1990 tarihinde deneme yayınlarına başladı. 1990 yılının sonunda Cumhurbaşkanının oğlu Ahmet Özal’ın da MBI’ya ortak olduğu sonradan anlaşıldı (1 yıl sonra, bu ortaklık kavgalı bir şekilde bozulacaktı).” (Kejanlıoğlu, 2004; 10)

Bu adımla başlayan süreç medyanın belli güç odaklarının rahatça sahip olabileceği ve topluma rahatça ve aracısız ulaşabileceği önemli bir aracı yaygın olarak hizmete soktu. Birbiri ardına birçok özel kanal yayın yapmaya başladı. Giderek televizyon yayıncılığının önemi fark edildi ve bu alanda birçok teknolojik yeniliğe de gidildi. . TRT ise artık az izlenen kanallardan biri olma yolunda ilerliyordu. Çünkü yeni kanallar daha renkli daha magazinsel ve canlıydı. Medya toplumu tüketmek ve

düşünmemek –çünkü medya onlara ne düşünceleri gerektiğini haberler yoluyla veriyordu- konusunda yönlendiriyor ve biçimlendiriyordu.

Türkiye’de medya tarihine baktığımızda ekonomik ve toplumsal anlamda önemli değişiklikler olduğunda medyanın da bu değişikliklere nasıl hızla ayak uydurduğunu görebiliriz. Bu anlamda medya hegemonya yaratma ve ideoloji benimsetme anlamında kullanılan bir araç olarak hegemonik kırılmalara ya da ideolojik değişimlere ayak uydurmak zorundadır. Bu anlamıyla Türkiye medyası tarihin her döneminde üstüne düşen görevi yerine getirmiştir.

Türkiye’de medyanın gelişimi büyük ekonomik ve sosyal dönüşüm dönemlerinde hızlı bir dönüşüme uğramaktadır. “Osmanlıda da, Cumhuriyet Türkiye’sinde de ideolojik denetim ve yeniden üretime ilişkin sorunların arttığı dönemler ile kitle iletişim araçlarının dönüm (sıçrama) noktaları neredeyse birbirlerine birebir denk gelmektedir.” (Kaya, 2010, s. 80) Bu bize medya ve ideolojinin Türkiye’de ne kadar içiçe geçtiğini göstermektedir. Bu dönüşüm, “ülkeye gazetelerin girişiyle başlamakta, Cumhuriyet döneminde kitle basınının doğuşunun çok partili sisteme geçişle eşzamanlı olmasıyla devam etmektedir.” (Kaya, 2010, s. 80) Basının o dönemde de toplumun ileri gelenleri ve yol gösterenleri üzerinde etkili olduğu gerçeğini de gözden kaçırmamak gerekir. Diğer taraftan “TRT’nin kuruluşu 27 Mayıs’ın doğrudan bir sonucudur. Televizyon deneme yayınları 1968 yılında başlamışsa da düzenli yayıncılığa geçiş 12 Mart 1971 müdahalesi sonrasındadır. Esas köklü değişimler ile mevcut durumun temelleri 12 Eylül darbesiyle atılmıştır.” (Kaya, 2010, s. 80) 1980 darbesiyle birlikte birçok insani değer ayaklar altına alınmış, temel hak ve özgürlükler suç olarak gösterilmeye başlanmıştır. Temel hak ve özgürlükleri tırpanlayan, düşüncüyü suç sayan ve toplumun bütün alanlarında baskı aygıtlarının ağırlığıyla ideolojisini kabul ettirmeye çalışan askeri hegemonyanın hazırladığı anayasa bazı kısımlarında değişiklikler yapılmış olsa da hala yürürlüktedir. Daha çok baskı öğelerini içeren anayasa ise fiilen yerini daha az baskı öğesinin kullanıldığı bir sürece bırakmıştır. Bu bağlamda tepkileri en aza indirerek ideolojik hegemonyanın sağlanması için devletin ideolojik aygıtları olan okul ve medya rızanın üretilmesinde kullanılmaktadır.

Türkiye, insanlık değerlerinin sadece bazı düşünce ve gruplar için geçerli sayıldığı, medyanın destek verdiği karalama ve linç kültürünün yaygınlaştığı, medya-yönetimli bir ülkeye dönüşmektedir. Demokrasi bile farklı bir anlamda ele alınmakta,

bilimsel veriler görmezden gelinmekte ve bilim adamlarının sesleri kısılmakta; kendilerini her konuda bilgili sayan ve belli düşünceleri savunan ‘gazeteciler’, ‘televizyon yorumcuları’, ‘medya siyasetçileri’ hergün farklı kanallarda hep aynı şeyi tekrar etmektedir. Diğer taraftan her alanda yaşanan kadrolaşma ile bazı görüşler kendi medya, polis hatta yargılarını oluşturarak toplumu etki altına almaya çalışmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye’de bugün gazete fazla okunmasa da televizyonun etkisi büyüktür. Özellikle görüşlerini televizyon haberlerine ve buralardaki yorumculara göre belirleyen çok miktarda insan olduğu rahatça gözlemlenebilir. Medya çok önemli bir araçtır ve bunu görmezden gelmek imkansızdır.

Diğer taraftan geçmişte kar anlamında çok fazla bir şey ifade etmeyen medya kuruluşları, medya alanındaki gelişmeler ile birlikte kar oranlarının oldukça arttığı kuruluşlar haline gelmişlerdir. Raşit Kaya bu konuda şunları ifade etmektedir:

“... eski durumun tam aksine, bundan böyle medya alanına yapılacak yatırımların çok yüksek bir karlılık oranını doğrudan sağlama potansiyelidir. Köklü teknolojik gelişmelerin pek dile getirilmeyen ancak çok önemli bir etkisi de budur. Medya alanındaki entegre sanayi ve ticaret kuruluşları özgün ürünlerini (gazete, dergi, televizyon yayıncılığı vb.) üretme ve pazarlamanın yanı sıra birçok başka sektöre de mamul ve/veya yarı mamul mal ve hizmetler sunarak faaliyet alanlarını genişletmekte ve kârlılık oranlarını yükseltmektedirler. Artık medya grubu denince anlaşılması gereken birden çok yayın organı sahibi olan bir kuruluş değil, medya ve medya ile bağlantılı olan yada öyle varsayılan -matbaacılık, reklamcılık, dağıtım, organizasyon, halkla ilişkiler, tanıtım hatta eğitim, turizm vb.- birçok alanda mal ve hizmet üretimini faaliyet konusu olarak alan kuruluşlardır. Bu kuruluşların hisseleri borsada işlem görmekte, her yıl ilan edilen en büyük firmalar ya da en çok vergi veren şirketler listelerinde ilk sıralarda yer bulabilmektedirler.” (Kaya, 2009)*

Bu karlılık da göz önüne alındığında neden tüm büyük şirketlerin medya alanına el attıkları daha rahat anlaşılacaktır. Türkiye’nin eski iki önemli şirket grubu Sabancı ve Koç hariç neredeyse her önemli şirketler grubunun medya şirketi vardır ve yüksek kar oranları ile her sene fazla vergi ödeyen şirketler arasında yer almaktadırlar.

Günümüzün önde gelen iletişim bilimcilerinden R.W. McChesney şöyle diyor: “‘Neoliberalizm’ yalnızca bir ekonomi kavramı değil, aynı zamanda bir siyasal teoridir. Bu teori, iş dünyasının egemenliğinin temsili demokrasiye dayalı bir toplumda en iyi biçimde gerçekleşeceğini varsayar. Ancak bu görüş, özellikle işçi sınıfı arasında yüksek bir depolitizasyon ile simgelenen, zayıf ve etkisiz yapıların olduğu ortamlarda

* Kaya, A. R. İktidar Yumağı; Medya / Sermaye / Devlet, İmge Yay., 2009 Ankara- Arka Kapak Yazısı

geçerlidir. Neoliberal proje için mevcut ticari medya düzeninin neden bu kadar önemli olduğu en iyi bu noktadan bakıldığında görülür. Çünkü günümüzün medya düzeni, bir ‘polis devleti’ne başvurulmadan ya da etkili bir halk direnişiyle karşılaşmadan, iş dünyasının egemenliğinin sürmesini sağlayacak yapmacık bir siyasal kültürün oluşturulmasına olağanüstü katkı sağlar.” (McChesney’den akt. Kaya, 2009)*

Mc Chesney’in söylediklerinden çıkarılması gereken sonuç açıktır; günümüzde sermaye hegemonyasını kurmak ve ideolojisini devam ettirmek için medyayı kullanmaktadır. Toplum medya sayesinde gönüllü olarak rızayı üretmekte ve devletin-sermayenin ideolojisine biat etmektedir. Neoliberal politikaların yarım yamalak da olsa uygulandığı Türkiye’de de durum farksızdır. Yalnızca hegemonik çatlaklar ve ideolojik kırılmaların çokça yaşandığı Türkiye’de rıza kolayca üretilmekle birlikte süreç daha fazla renklilik ve çeşitlilik arz etmektedir.

7.1 Türkiye’deki Medya Şirketleri

Türkiye’de devletin tekelinde olan medya 1980 askeri darbesinin amaçlarını gerçekleştirdikten sonra ‘sivil’ yönetime geçilmesiyle birlikte yoğun olarak tartışılmaya başlamış ve bir süre sonra da sahneye çıkmıştır. Medyadaki tekelleşmeye son verilmesi düşüncesinin arkasında yatan gerçekler ise tamamen ekonomik ve siyasal gerekçelere dayanmaktadır. “1980’lerden başlayarak 1990’lı yıllarda da sürdürülen neo-liberal ekonomik ve siyasal dönüşümler, toplumsal demografik göstergeler kadar, hatta bundan da yoğunluklu bir biçimde toplumsal duygu yapılarında ve toplumun kendine ilişkin imgeleminde bir dönüşüm yaratmıştır. Bu dönemde, korumacı ekonomi politikaları terk edilerek, dışa açılmacı bir ekonomik yapılanmanın önü açılmıştır.” (Çelenk, 2005, s.343) Bu dönüşümün başlıca nedenlerinden birisi de reel sosyalizmin çözülmesiyle kapitalizmin dünyadaki tek egemen güç haline gelmesidir. “Toplum yaşantısında gözle görülebilir farklılaşmaların ortaya çıktığı bu süreçte, kapitalist toplumsal ilişkilerin yaygınlaşması ve hızlanması doğrultusunda bir dönüşüm gerçekleşmiştir.” (Çelenk, 2005, s.343) Bu dönüşümle birlikte her alanda dünyadaki liberalizm örnekleri ‘yarım yamalak’ bir şekilde uygulamaya konulmuştur. Medya alanı da bunlardan biridir.

İlk özel televizyonu kuranlar ve yasal boşluklar ya da bir türlü yapılamayan düzenlemeler incelendiğinde sürecin ne kadar ‘karmaşık’ olduğu görülecektir. “Özel

* Kaya, A. R. İktidar Yumağı; Medya / Sermaye / Devlet, İmge Yay., 2009 Ankara- Arka Kapak Yazısı

televizyonların kurulmasıyla ilgili olarak 1980'lerin ortalarından itibaren ara sıra duyulmaya başlayan tartışmaların, siyasal bir sonuca gitmemesiyle, 1980'lerin sonunda iletişim uydularından yapılan yabancı televizyon yayınları, pazarlanan çanak antenler ve 'deneme' kablolu televizyon yayınları sayesinde izlenmeye başladı.” (Kejanlıoğlu, 2004, s.29) Bu yayınlar yasal bir zeminde yapılmıyordu ancak devlet bu konuda ne bu yayınları yasaklama yolunu seçti ne de yasal düzenlemeye gitti. “Bu fiili durum, öncesindeki tartışmaların çoğunu anlamsızlaştırdığı gibi, ardından da, nafile yasallık-meşruluk tartışmaları arasında, başka başka radyo televizyon kanallarının yayına başlamasına zemin hazırladı. Yasal düzenleme, ancak dört yıl sonra gelebildi; kanallara frekans tahsis edilmesi ise, yasal süre çoktan dolmasına karşın hala 'başarılamadı'.” (Kejanlıoğlu, 2004, s.29) Son dönemde ise tüm yasallık tartışmaları bir tarafa bırakılmış durumdadır. Bugün tartışılan konu medya holdinglerinin iktidarın ya da muhalefetin yanında olup olmadığıdır. Uzun yıllardır bilinen ve 1980 sonrası uygulamaya konulduğu söylenen “Türk-İslam sentezi”, toplumsal anlamda kendini inkar edilemeyecek bir kitle ile göstermektedir. İktidarda bulunan ve 'din'i politikasının merkezine oturtan bir partinin devletin tüm alanlarında kendi kadrolarını hakim konuma getirmesiyle birlikte süreç farklı bir noktaya evrilmiştir. Devleti medya alanında temsil eden TRT ile ilgili olarak 'dini' ve iktidar tarafında yayın yaptığını söylemek bir iddiadan öte gerçeği yansıtmaktadır. Öte yandan 'din'i sermaye güçlenmiş kendi holdingleri bünyesinde ya da sadece medya holdingleri kurarak medya alanında olabildiğince etkin olmaya başlamıştır. Liberal medya holdingleri ise kendilerini tehdit altında hissetmekte ve iktidarın gücünden çekinmektedir. Bu anlamda Türkiye'de medya öncekinden farklı olarak yine ekonomik ve siyasal dönüşümlerle birlikte bir değişim ve dönüşüm aşamasında bulunmaktadır.

Bu anlamda tüm medya holdinglerine bakmak yerinde olacaktır. Liberal medya ve İslami medya iki ayrı grup olarak ele alınmıştır. Bu holdinglerin hakkında kısa bilgiler ve sahip oldukları TV kanalları, radyolar, internet siteleri, internet televizyonları, gazeteler, dergiler verilmiştir.

7.1.1 Medya Holdingleri

Türkiye'de uzun yıllardır medya alanında hakim olan liberal ya da anaakım medya dediğimiz görüş yanında kendisine alternatif olan ve gittikçe güçlenen İslami medyayı bulmuştur. İslami medya daha çok sağ ve İslamcı kesimi temsil etmektedir.

Liberal medya ise merkez sağın elindedir ancak yazarları arasında merkez sol ve bağımsız sol diyebileceğimiz unsurları da barındırmaktadır. İslami medya, holdinglere ya da bireylere aittir ve son yıllarda iktidarda bulunan düşünsel ve ekonomik desteklerle birlikte hem İslami sermayenin gelişmesi hem de medyanın öneminin İslami düşünce tarafından da anlaşılması ile 'İslami medya' gittikçe büyümüş ve etkisini artırmıştır.

Medya, yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü güç olarak nitelendirilmiş ve temsili demokrasilere yönelen eleştirilere bir yanıt olmuştur. Medyaya karşı iki yaklaşım vardır birincisi medyanın sosyal sorumluluğunu bilerek ve mülkiyet bakımından büyük sermaye gruplarının elinde olsa da, izleyici kitlesine karşı taşıdığı sorumluluk ve tarafsızlığını koruyacağı yönündedir. Diğeri ise medyanın günümüzde devlet iktidarının ve egemenlerin ihtiyaçlarını karşılayan bir propaganda aracı olarak işlev gördüğü yönündedir.

Dördüncü önemli güç olarak görülen medya Türkiye'de parçalı bir durumdadır. Liberal medya siyasal İslamın iktidarda olduğu günümüzde eski gücünü yitirmiş hatta baskı altına alınmıştır. Hiçbir zaman sosyal sorumluluk ve tarafsızlık gibi bir derdi olmayan liberal medya bazı konular dışında olabildiğince eleştirel olabilmek adına daha tarafsız bir tavır takınmış görünmektedir. İslami medya ise iktidardan gelen gücü kullanarak tam bir propaganda aracı işlevi görmektedir. Sadece emniyet güçlerinin ve savcılarının elinde olabilecek bilgi, belge ve görüntüler bu kanallar aracılığıyla servis edilmekte ve bu medya kanalları devletin basın yayın ve propaganda aracı işlevini görmektedir.

7.1.1.1 Liberal Medya Holdinleri

Doğan Holding

Doğan Holding yatırım portföyünün stratejik odaklarından birini ve geleneksel işkolunu temsil eden medya yatırımları, 1997 yılından bugüne Doğan Yayın Holding A.Ş. (DYH) çatısı altında sürdürülmektedir.

Türk medyasında önemli bir yere sahip Doğan Yayın Holding (DYH); gazete, dergi ve kitap yayıncılığı, televizyon, radyo yayıncılığı ve yapımcılığı, internet, dijital dünya, basım, dağıtım ve yeni medya alanlarında çalışmaktadır.

İçerik üreticiler, gazeteler, dergiler, kitap yayıncıları, televizyon kanalları, radyo istasyonları ve bir müzik şirketinden oluşmaktadır. Servis sağlayıcılar ise dağıtım,

perakendecilik, prodüksiyon, dijital platform, internet ve basım şirketlerinin yanı sıra bir de factoring şirketinden oluşmaktadır.

Televizyon kanalları: Kanal D, Star TV, CNN Türk, TNT, Cartoon Network ; radyo kanalları Radyo D, Slow Türk Radyo ve Radyo Moda (ve grubun dijital platformu D-Smart çok sayıda tematik ve izle-öde kanalının yanı sıra Türksat uydusundaki mevcut tüm kanallarına erişim sağlamaktadır. Aynı zamanda D Productions ile televizyon, sinema, reklam yapıcılığı faaliyetlerinde bulunmaktadır. Kanal D Romanya ile Romanya televizyon sektöründe ilk beşte yerini almıştır.) Gazete ve dergiler: Hürriyet, Radikal, Posta, Fanatik, Referans ve Hürriyet Daily News olmak üzere sekiz günlük gazete, 25 periyodik dergi, çocuk ve gençlik dergileri yayımlamaktadır.

Çukurova Holding

Çukurova Holding, Mehmet Emin Karamahmet tarafından Adana'da kurulan ve inşaatı telekomünikasyona, medyadan bankacılığa kadar pek çok alanda faaliyet gösteren Türk şirketler grubudur.

Televizyon kanalları: Show TV, Show Türk, Sky Turk, Lig TV, Digiturk ;Radyo: Alem FM, Lig Radyo ; Gazete Akşam, Güneş, Tercüman ; Dergi: Alem, Stuff, FourFourTwo, Platin, Autocar, Total Film, Eve, Maxim

Ciner Holding

Ciner Yayın Holding, 14 Eylül 2007 tarihinde Ciner Holding bünyesinde kurulmuş ve gazete, dergi, kitap, radyo ve televizyon yayıncılık, yapıcılık, basım, dijital medya, dağıtım, perakende ve alternatif telekom alanlarında faaliyet gösteren bir şirkettir.

Bünyesinde Habertürk.com, Habertürk Radyo, Habertürk TV, Ajans Habertürk ve Gazete Habertürk gibi Türkiye'de faaliyet gösteren medya yayın organları ve Bloomberg TV, Bloomberg HT Radyo, Newsweek, FHM, Marie Claire Maison, Marie Claire, Food and Travel, GEO, Mother and Baby gibi dünya üzerinde çeşitli ülkelerde yayınlanan kanal ve dergilerin Türkiye'de yayımlanmasını sağlamaktadır.

Doğuş Holding

NTV'nin 1999'da gruba katılmasının ardından faaliyetlerine başlayan grup, 1999'dan bugüne MSNBC, CNBC, NBA, Billboard, Virgin, National Geographic ve

Condé Nast gibi dünya çapında önemli marka ve kuruluşlarla çalışmakta ve sektöründe önemli atılımlar yapmaya devam etmektedir.

TV'den internete, radyodan dergiye medyanın pek çok kolunda faaliyet gösteren Doğuş Yayın Grubu, prestijli yayınları ve kaliteli yayıncılığıyla adından söz ettirir hale gelmiştir.

TV Kanalları: NTV, NTV Avrupa, NTV Spor, CNBC-e, e2, NBA TV, Kral TV, Kral Avrupa, Teleon TV, HDen ; Radyo: NTV Radyo, Radyo N101, Radyo Eksen, Kral FM, Kral Avrupa FM, NTV Spor Radyo, Virgin Radio Türkiye, Radyo Voyage ; Dergi: Kral Magazin, National Geographic Türkiye, NTV Tarih, NTV Bilim, Billboard Türkiye, National Geographic Kids, Motor Boat&Yachting, CNBC-e, CNBC-e Business, Robb Report, Slam ; İnternet: NTVMSNBC.com, Sipru, NTVSpor.net, Billboard.com.tr, Oley.com

MNG Holding

MNG Şirketler Topluluğu, görsel medyada geniş bir alanda faaliyet göstermekte ve ulusal televizyon yayını yapan ve gazete, dergi, radyo ve televizyon istasyonları gibi medya kuruluşlarına haber hizmeti sunan TV-8 MNG Haber Ajansı ve Ticaret A.Ş. isimli şirketi bünyesinde bulundurmaktadır.

TV8, 2 Şubat 1999 tarihinde yayına başlayan MNG Holding bünyesinde kurulan bir televizyon kanalı. Haber kanalı olarak yayın hayatına başlayan tv8 2005 yılında format değiştirerek ana yayın kanalları arasına katıldı. Programları arasında müzik-eğlence, yarışma, spor, tartışma ve haber içerikli programlar yer almaktadır. tv8 çok sayıda kaliteli filmin de izleyiciye ulaşmasını sağlamaktadır.

Oflaz Medya Grubu

Bağımsız içerik platformu Türkiye MCD AŞ. (Multi Channel Developers), yabancı tematik kanalların Türkiye'deki dağıtımcılığını yapmak üzere 1998'de kuruldu. Kısa süre içinde seçkin markaların lisansörü oldu ve lokal versiyonlarını Türkiye'de yayına sokmaya başladı. Ardından Türkiye'de kendi markalarını yarattı. Kurulduğu günden itibaren National Geographic, Eurosport- Eurosport 2, RTL-SAT1-n-tv, Euronews, Travel Channel, Performance, Hallmark gibi niş kanalların Türk televizyonlarında yer bulmasını sağlayan MCD, 2005 senesinde rotasını başka bir yöne çevirmiş ve dünya medya devi Viacom ile yaptığı anlaşmalarla önce Nickelodeon, sonra da MTV kanallarının lisanslarını almıştır.

Mayıs 2005 tarihinde yayına giren Nickelodeon Türkiye ile başlayan Viacom-MCD ortak girişimi, Ekim 2006'da açılan MTV Türkiye ile büyümeye devam etmektedir. Kanalların lisansörü olarak MCD dağıtım, yayın, yönetim, pazarlama, halkla ilişkiler ve reklam faaliyetlerini yürütmektedir. MCD, Aralık 2005 tarihinden itibaren Eurosport ve Eurosport 2 kanallarının Türkçe prodüksiyon haklarını almıştır. MCD, Medyavizyon Film Yapım ve Pazarlama Limited Şirketinin kardeş kuruluşudur. 1991 senesinde kurulan Medyavizyon, sinema ve televizyon film prodüksiyon ve dağıtım, DVD, CD, VCD satışı alanlarında faaliyet sürdürmektedir. Medyavizyon aynı zamanda, Türkiye'nin en büyük film kütüphanelerinden birine sahiptir. Daha sonraki yıllarda pek çok kanalı Türkiye'de yayın hayatına sokmuştur.

TV Kanalları: MTV Türkiye, Nickelodeon (Türkiye), Sinema TV, Sinema TV 2, Sinema TV Aile, Sinema TV HD, Sinema TV HD 2, Sci Tech TV Türkiye, Eurosport Türkiye, Eurosport 2, Eurosport HD, FilmClub, Film Club2, Club 1001, Euronews, BBC Entertainment, BBC HD, BBC World, BBC Lifestyle, BBC Cbeebies, BBC Knowledge, Euronews, PRO7, RTL, RTL 2, RTL HD, SAT.1

Göktuğ Medya Grubu

Göktuğ Elektronik A.Ş. 15 Ocak 1992 yılında Türkiye'nin ilk özel televizyon kanalı olarak yayın hayatına başladı. Göktuğ Elektronik A.Ş. gün boyu müzik, gece prime time saatlerinde ise haber program ve popüler eğlence program yayınları ile tanınan Flash TV logosu ile bilinen ulusal televizyon kanalının sahibi ve işleticisidir. 1992'de Göktuğ Yayıncılık A.Ş. ve Göktuğ Haber Ajansı L.T.D. kuruluşları ile medya sektörüne giren Ömer Ziya Göktuğ Flash Tv Yönetim Kurulu Başkanı'dır. Mehmet Emin Göktuğ ise Dış Ticaretten Tekstile oradan inşaat ve eğlence (family entertainment) sektörüne ve nihayet Flash-TV ile yayıncılık-Medya sektörlerine yayılan kuruluşları bünyesinde toplayan Göktuğ Grubunun patron yöneticisi oldu. Hala Flash Tv Yönetim Kurulu Başkan Vekili olarak görevini sürdürmektedir.

TV kanalı: Flash TV

7.1.1.2 İslami Medya Holdingleri

Koza Holding

Koza Davetiye 1948 yılında işadamı ve matbaacı Ali İpek tarafından kurulan şirket. 11.000'i kapalı toplam 22.000 metrekare alanda üretim yapılmaktadır. Şirketin sahibi olan aile, kuşaktan kuşağa geçen ticaret birikimiyle başka alanlara girmiştir. Şu

anda şirket Akın İpek tarafından yönetilmektedir. Elinde Kanaltürk, Bugün Gazetesi, Bugün TV, Yeniçağ TV ve KanalTürk Radyo bulunan Koza grubu AKP ve Gülen cemaatine yakınlığıyla tanınıyor.

TV kanalları: Kanaltürk, Bugün TV, Yeniçağ Tv ; Gazete: Bugün ; Radyo: Kanaltürk Radyo

Çalık Holding

Turkuvaz Radyo Televizyon Gazetecilik ve Yayıncılık A.Ş., Çalık Holding'e bağlı ve medya sektöründe faaliyet gösteren şirkettir. Şirket AKP'ye olan yakınlığı ile biliniyor. İmtiyaz sahibi Çalık Holding'inde sahibi Ahmet Çalık'tır. 5 Aralık 2007 tarihinde TMSF tarafından gerçekleşen ihalede Ciner Holding'e bağlı Merkez Medya Grubu'na 1.1 milyar dolar'a sahip oldu.

TV Kanalları Atv, Atv Avrupa, Atv HD, Atv Haber, Atv Müzik, Atv Çocuk, Yeni Asır TV

Radyo: Radyo Turkuvaz, Romantik Radyo

Gazete: Sabah, Sabah Avrupa, Takvim, Yeni Asır, Fotomaç

Dergi: Bebeğim ve Biz, Sinema, Sofra, Home Art, Şamdan Plus, Yeni Aktüel, Para, Global Enerji, Transport, Hukuki Perspektifler, Otohaber ...vd.

İhlas Holding

Huzur Radyo TV A.Ş., İhlas Holding bünyesindeki bir anonim şirkettir. TGRT ile TGRT FM ve TGRT Haber bu şirket bünyesindeki medya kuruluşlarıydı. 24 Şubat 2007 tarihinde TGRT'nin Fox TV adını alarak News Corporation şirketine satılmasına rağmen, halen TGRT FM ve TGRT Haber adlı kurumları bünyesinde tutmaktadırlar. İhlas Holding dini yönü ağır basan bir kuruluş olarak bilinmektedir.

Televizyon kanalı: TGRT Haber ; Radyo: TGRT FM ; Aktüel Dergiler: Yemek Zevki, Türkiye Çocuk ; Sektörel Yayınlar: Tekstil & Teknik, Konfeksiyon Teknik, Ofis Partner, Toyuncak, IT Network ; Uluslararası Yayınlar: Made in Turkey Economic Newspaper, Home Textile , Exports, Automotive Exports, Decor

Samanyolu Yayın Grubu ve Feza Gazetecilik

Feza Gazetecilik A.Ş. ; Türkiye'de ve birçok ülkede gazete, dergi ve basım evleri bulunan bir şirket. Gülen cemaati ile yakınlığı vardır. Yönetim kurulu başkanlığını Ali Akbulut yapmaktadır. Samanyolu Yayın Grubu ile ortak kuruluşlardır. Ayrıca Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim ve lise kitaplarını basmaktadır.

Ulusal kanallar: Samanyolu TV, Samanyolu Haber, Mehtap TV, Yumurcak TV ;
Uluslararası kanallar: Ebru TV, Samanyolu Avrupa, Samanyolu Amerika, Hazar TV, Dünya TV

Ulusal radyolar: Burç FM · Dünya Radyo · Samanyolu Haber Radyo; Uluslararası radyolar Radyo Hazar · Burç FM Azerbaycan

Gazeteler Zaman, Today's Zaman, Sunday's Zaman; Uluslararası gazeteler Zaman Amerika, Zaman Avrupa, Zaman Avusturya, Zaman Azerbaycan, Zaman Bulgaristan, Zaman Hollanda, Zaman Makedonya, Zaman Romanya, Zaman Kazakistan, Zaman Kırgızistan, Zaman Türkmenistan

Dergiler: Aksiyon, Sızıntı, Yağmur, Gonca; Haber ajansları Cihan Haber Ajansı ; Diğer Samanyoluhaber.com, Zaman.com.tr, Kure.tv

Star Medya Yayıncılık A.Ş.

Star Medya Grubu, Kanal 24 haber kanalı ile yayın hayatında önemli bir yer edinmiştir. Kanal, ilk olarak Uzan Grubu tarafından “Max Haber” adıyla kuruldu; fakat yayına "Star Haber 24"olarak geçti. Bu dönemde kısa bir süre yayın yaptı; daha sonra kapandı. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun Star Medya Grubu'na el koymasının ardından Star gazetesini ve "Kanal 24"'ün isim hakkı 19 milyon dolar fiyatla satışa çıktı, fakat beklenen ilgi görmedi. Daha sonra Mart 2006'da gerçekleşen ihalede 5 milyon 150 bin dolara Kuzey Kıbrıslı işadamı Ali Özmen Safa satın aldı. Daha sonra ise şirket Fettah Tamince'ye satıldı. Fettah Tamince tarafından ise Ethem Sancak'a satıldı. Ethem Sancak, % 51 olan hissesini AKP MYK üyesi Tevfit Karakaya'ya sattı. Star Medya grubu AKP'ye olan yakınlığı ile tanınmaktadır.

TV Kanalları: Kanal 24, Karamel TV; Gazete: Star; Dergi: Cinedergi

Hayat Görsel Yayıncılık A.Ş.

Kanal 7, 27 Temmuz 1994'te İstanbul'da yayın hayatına başlamıştır. Ülke TV, Kanal 7 yayın grubunun haber ağırlıklı yayın yapan televizyon kanalıdır. Şirket bünyesinde ayrıca Kanal 7 Avrupa kanalı, Radyo 7 radyo istasyonu ve haber7.com ve tümspor.com internet siteleri de bulunmaktadır. Kanal 7 ve sahipleri ile ilgili birçok iddia ileri sürülmüştür. Kanal dini içerikli yayınları ve AKP'ye yakınlığı ile tanınmaktadır.

TV Kanalları: Kanal 7, Kanal 7 Avrupa

Albayrak Holding

Albayrak Holding, Ahmet Albayrak ve kardeşleri Bayram, Nuri, Kazım, Mustafa ve Muzaffer Albayrak'ın ortak girişimleridir. Grup, inşaat, müteahhitlik, medya, traktör ve motor üretimi, liman işletmeciliği, kâğıt fabrikası, tekstil, temizlik ve sosyal hizmetler alanında faaliyet göstermektedir. İlk şirketleri Erzurum'da olmak üzere daha sonra kapandıktan sonra çeşitli yerlerde şirketleri bulunmaktadır. Şirketin AKP'ye olan yakınlığı bilinmektedir. Yeni Şafak Gazetesi Albayrak holding'e aittir. TV NET kanalı grubun bünyesinde bulunmaktadır.

TV Kanalları: TVNET Gazeteler: Yeni Şafak

Meltem Medya Grubu

Türkiye'de 15 Ekim 1991 yılında kurulan özel televizyon kanalıdır. İlk olarak Ankara'da Mesaj logosu ile yayın yapmaya başlayan kanal; Trabzon, İstanbul, İzmir ve Bursa'da aynı isimli bölgesel yayınlar yapmaya başlamış ve bu yayınları 1993'de karasal linklerle İstanbul merkezli birleştirerek Meltem TV logosu ile ulusal yayın yapmaya başlamıştır. 1996'da Türkiye'de ilk dijital uydu yayını başlatan kanal, kültürel değerleri dikkate alan yayınlar yapmaktadır. Kardeş kanalı Mesaj TV nin yanı sıra; Kadırga TV. Marmara TV.(Köy TV.) Özlem TV ve Meltem Radyo kanalın diğer kardeş kanallarıdır. Avrupa'ya yayın yapan Meltem İnt.TV ve Sağlık TV 2010 yılında türksat uydusu üzerinden yayın yapmaya başlamıştır. Meltem Medya Grubu'nun Sahibi siyasal İslamcı bir parti olan BTP'nin Lideri Haydar Baş'dır. Bütün yayınları İslami içeriklidir.

TV Kanalları: Meltem TV, Kadırga TV, Marmara TV, Özlem TV, Meltem İnt. TV ve Sağlık TV Radyo: Meltem Radyo

7.1.2 Şirket Bünyesinde Yeralmayan TV kanalları:

Fox

FOX, News Corporation'ın İstanbul üzerinden Türkiye'ye yayın yapan televizyon kanalı. 22 Nisan 1993'de yayın hayatına başlayan İhlas Holding'in yayın kuruluşu olan TGRT'nin isim ve yayın haklarının devredilmesinden sonra aynı frekans üzerine 24 Şubat 2007 tarihinde kurulmuştur.

TGRT; İhlas Holding'e bağlı olan Huzur Radyo Tv A.Ş. şirketine aitti. Satış işlemi 17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilerek borsaya İhlas Holding tarafından bildirildi. Bu satış ile birlikte şirketin %56.5'i devredilmiş oldu. TGRT'yi satın alan ABD'li medya grubu News Corporation'ın sahibi Rupert Keith Murdoch'dır. News

Corporation daha sonra bu şirketin diğer hissedarlarıyla da anlaşarak şirketin tümünü satın aldı. TGRT, 24 Şubat 2007 tarihinde kanal adını FOX olarak değiştirerek yayınına devam etmektedir.

Kanal B

Kanal B, Başkent Üniversitesi'nin kurduğu ulusal yayın yapan bir televizyon kanalı. Ayrıca bu kanalla ilişkili bir de radyo istasyonu (Radyo Başkent) vardır. Ergenekon davası kapsamında tutuklu bulunan Prof. Dr. Mehmet Haberal'ın kanalın sahibidir.

Kanal B, yayınladığı bütün programların bir kopyasını Kanal B Program Arşivi sayfasında yayınlarak izleyicilerine geçmiş tarihli yayınlara ulaşma imkânını sağlamaktadır. Program Arşivi uygulaması Türk televizyon kanalları içerisinde ilk defa Kanal B tarafından hayata geçirilmiştir.

Beyaz TV

Beyaz TV 24 Mayıs 2010'da kurulan bir kanaldır. Açılmasıyla birlikte Ses TV kapatılmıştır. Haber Genel Yayın Yönetmeni Latif Şimşek'tir. AKP'li Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanı Melih Gökçek'in oğlu Osman Gökçek kanalın koordinatörlüğünü yürütmektedir.

Mehtap TV

Mehtap TV, 19 Haziran 2005 tarihinde Türksat 2-A uydusu üzerinden yayın hayatına başlayan televizyon kanalı.

Bir kültür kanalı sloganı ile yayın hayatına başlayan Mehtap TV'nin genel yayın yönetmeni Murat Keskin'dir. Mehtap TV'de aile, kadın, çocuk, eğitim programları, dini içerikli programlar, tarih, edebiyat, kültür-sanat programları ve belgeseller yayınlanmaktadır. Kanalın Gülen Cemaati ile bağlantısı vardır.

Olay TV

Olay TV, 19 Aralık 1994 tarihinde Cavit Çağlar tarafından kurulmuş televizyon kanalı. Kanalın kuruluşundan 2 yıl sonra da haber kanalı olan NTV kurulmuştur. Kanal Olay Gazetesi ve Olay FM'le aynı grupta (Nergis Grubu) olan kanal, Ancak 7 Mart 2008 tarihinde kanala TMSF tarafından tüm şirketleriyle birlikte el koymasıyla kısa bir süre devletin eline geçmiştir. Aralık 2010'da Cavit Çağlar ile TMSF anlaşıp Olay Medya Cavit Çağlar'a geri verilmiştir.

Ulusal Kanal

Ulusal Kanal, Yalçın Büyükdağlı'ya ait ulusal nitelikli bir televizyon kanalı. İşçi Partisi'nin yayın ve propaganda organıdır. 1994 yılında İstanbul'un Kadıköy yakasında bir yerel TV kanalı olarak yayına başladı. Nisan 1995 de, 3984 sayılı Radyo Televizyon Yasası çıktıktan sonra İstanbul Televizyonu olarak lisans aldı. Zaman içinde yatırım yaparak verici sayısını arttırdı ve 29 Ekim 2000 günü ilk kez İstanbul çapında yayına başladı. Şubat 2002'de uydu yayınına, Ağustos 2002'de de RTÜK'ün 25 Ocak 2003'de yaptığı yönetmelik değişikliğiyle, Türkiye çapında yerel yayın yapma hakkına kavuştu. Hâlen, karasal yayın vericileri ağıyla Türkiye'nin 49 il sınırı içindeki 160 merkezine ve uydu yayınıyla da Avrupa, Asya ve Afrika'nın kuzeyini içine alan bir kapsama alanı içinde yayın yapmaktadır. Ulusal Kanal haber kanalı olarak yayın hayatını sürdürmektedir.

Halk TV

Halk Televizyonu, 10 Ocak 2005'te yayın hayatına başlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) yayın organı olarak görülmesine karşın hisseleri CHP eski lideri Deniz Baykal'ın akrabalarının üzerindedir. Baykal'ın partinin başından uzaklaşmasının ardından Halk TV ve CHP arasında sorun yaşanmıştır. Halk TV bir süre yayınına ara verdikten sonra yeniden yayın hayatına başlamıştır. Halk TV tekrar yayın hayatına başladıktan sonra yine CHP'nin sesi olarak kanallar arasında yerini almıştır. Türkiye'de 'anayasa gereği' TV sahibi olmak bir parti için kapatma nedenidir. Daha sonra çeşitli şekillerde gündeme gelen TV konusunda "Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, CHP ile Halk TV arasında ilişki olduğuna dair bilgi ve belgelere ulaşıldığında da yapılacak değerlendirme sonucu yasal gereği yapılacaktır"(Star, 2011)* denilmiştir.

Hayat TV

Hayat TV, 3 Aralık 2007 yılından bu yana yayın yapan bir televizyon kanalıdır. Haber, aktüalite, politika ve kültür ağırlıklı bir yayın içeriğine sahiptir. Türksat 3A uydusu üzerinden Türkiye, bütün Avrupa, Kuzey Afrika, Ortadoğu, Kafkaslar gibi geniş bir coğrafyada izlenebilmektedir. Ayrıca internet sitesinden de canlı olarak izlenebilmektedir. Tekellerin ve sermayenin değil, halkın gerçek sorun ve ihtiyaçlarına

* Halk Tv ilişkisi belgelenirse gereken işlem yapılacaktır, Star Gazetesi, <http://www.stargazete.com/politika/halk-tv-iliskisi-belgelenirse-gereken-islem-yapilacaktir-haber-338974.htm>

tercüman olduğunu belirtmektedir. Sosyalist dünya görüşüne sahip olan Emek Partisi (EMEP)'nin görüşlerinin şekillendirdiği bir televizyon kanalıdır. Evrensel gazetesi de aynı doğrultuda yayın hayatını sürdürmektedir.

İMC TV

Katılım Medya Bilişim Teknolojileri San. ve Tic. A.Ş bünyesinde yer alan 'emek, barış, özgürlük, demokrasi' söylemlerinin ağırlıklı olacağı kanalın Genel Yayın Koordinatörü ise gazeteci yazar Ertuğrul Mavioğlu. İMC TV İletişim Direktörü Hakan Bayhan, İMC TV'nin yola çıkış hikayesini şöyle ifade ediyor:

“Evrensel değerleri ve evrensel basın ilkelerini benimsemiş insan haklarına saygılı, demokrasiyi içselleştirerek, başta toplumsal konular olmak üzere ülkenin tüm yaralarına ve tabularına dokunarak, tüm etnik yapıların ve ötekileştirilenlerin televizyonu olmak için yola çıktık.”

Gerek yayıncılık ilkeleri, gerek mülkiyet yapısı ve gerekse haber üretme sürecinde kolektifliği, doğrudan yana taraf olmayı, nesnel olmayı, haberle ilgili her sese kulak vermeyi hedefleyen İMC TV'nin yayın akışı, belirlenen ilkeler doğrultusunda çeşitlilik gösteriyor.

İMC TV, mevcut yaygın medya ile özel olarak rekabete girmektense, kendi gündemini/çizgisini/rengini topluma sunan yeni/modern/farklı kitle çizgisi izleyen bir televizyon kanalı olarak medyadaki yerini alacak.

Böyle bir ortamda, mevcut tüm iktidar odaklarına eşit mesafede duran, kimsenin olmayan ama kimsesiz de olmayan, evrensel habercilik ilkelerini uygulayan, kişi ya da grup çıkarlarını değil kamu çıkarını ön planda tutan bir yayıncılık anlayışı ile tüm yurttaşlara bilgi ve görüş sağlama temelinde hizmet eden bir medya kuruluşuna ihtiyaç olduğunu ifade eden Bayhan, İMC TV'yi şöyle tanıtıyor:

-İMC TV emek dünyasının sesi olmayı öncelikleri arasında görmektedir.

-‘Kürt sorununu’ bir bölge değil bir Türkiye sorunu olarak değerlendirmektedir.

-Toplumsal cinsiyet kavramının bir turnusol olarak tüm haber ve programlara uygulanacağı ve tüm toplumsal rollerin kendi tanımlarıyla adlandırılacağı bir anlayışı benimsemektedir.

-Her tür kimlik sorununu ve talebini 'düşman' dilinden uzak, demokratik söylem üzerinden işlerken, sorunun savunulmasında değil, eşit ve özgür bir şekilde ifade edilmesinde taraf olmayı önüne koymaktadır.

-Yeni bir dönemin haber ve kültür kanalı olarak savaşın ve silahın yerine diyalog ve müzakerenin esas olduğu bir siyasal kültürün oluşmasından yana. Korkmadan tartışabilen, demokrasinin çoğunluğun diktatörlüğü değil, tek bir kişinin bile yaşam hakkının ve düşünce özgürlüğünün teminat altında olduğu bir sistem olduğunu bilinciyle yayın hayatına başlamaktadır.

Türkiye'deki Atüm “ötekileştirilenlerin” ve sesini duyurma fırsatı bulamayan “zayıf halkaların” sesi olmayı hedefliyor. İMC TV, haber kanalı olmasının yanı sıra kültür, sanat, sinema, müzik ve tarih kanalı olarak da yayın yapacak.*

7.1.3 Alevi Televizyonları

Son yıllarda Alevi kimliğini öne çıkaran televizyon kanalları kurulması yönünde yapılan çalışmalar karşılığını vermiştir. Bugün birçok Alevi kanalı yayın yapmaktadır. Alevilere yönelik yayın yapan kanallarının hepsinin Alevilik anlayışı, Aleviliği algılayışı ve siyasi görüşleri farklı. Bir kısmı muhafazakar diye tabir edilen Alevi katı ve tutucu bir Alevi anlayışını benimserken diğerleri daha özgürlükçü ve sol bir anlayışa sahip. Hala dede geleneğinin sürmesi gerektiğini düşünen muhafazar kesim devlete daha yakın bir çizgiye yakın dururken, dede geleneğine karşı çıkan sol kesim ise daha muhalif bir çizgide duruyor.

Alevi kanalları her ne kadar Alevi halkına seslenmek için kurulmuş olsa da son yıllarda meydana gelen değişiklikler, Alevilerin bile güncel siyasetten ve iktidarın politikalarından etkilendiğini ortaya koyuyor. Örneğin sol bir görüşle yayına başlayan ve Avrupa'daki Alevi birlik ve dernekleri tarafından desteklenen Su TV el değiştirmiş ve kanal içinden bir grup ayrılarak Yol TV'yi kurmuştur. Bu örneği biraz daha yakından ele alırsak konu daha rahat anlaşılacaktır.

Sessizlerin Umudu sloganını benimseyen Su TV kanalının gayri resmi sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni olan Yalçın Özdemir, Alevi geleneğinin içinde yetişmiş. 12 Eylül'de Mamak cezaevinde geçirmiş. Bir süre ANAP'ta politika yapan Özdemir, bugün Ak Parti'nin Çankaya Belediye Meclisi üyesi fakat partili olmadığını söylüyor. Yalçın Özdemir, Alevilerin derin devlet operasyonlarında manipüle edildiğini, irtica fobisi

* “‘Öteki’ Renklerin Kanalı İMC TV Yayında’, <http://bianet.org/biamag/sanat/129718-oteki-renklerin-kanali-imc-tv-yayinda>

tarafından rehin alındığını düşünüyor. Alevilerin özgürleşmesi için Kemalizmle yüzleşmesi gerektiğini söylüyor.

Yol TV Genel Yayın Yönetmeni Necdet Saraç, Alevilerin iktidardan pay isteme noktasına geldiğini ve yönetime müdahil olmak istediklerini belirtiyor. Yol Tv'nin yüzünün sola dönük olduğunu ifade ediyor.

Cem Tv ise devlet ve hükümet ile fazlasıyla yakın duran Prof. Dr İzzettin Doğan'ın başkanı olduğu Cem Vakfı tarafından kurulmuştur. İşin en ilginç yanı ise kanalın ortaklarından birinin 12 Eylül öncesinin hala unutulamayan Kahramanmaraş ve Çorum katliamlarından birinci derecede sorumlu tutulan MHP'den aday olmuş olmasıdır.

Bu bağlamda Alevi televizyonları siyasal anlamda farklı kutuplarda yer almalarına rağmen aynı kitleye seslenmekte ve Alevilerin yoğun olarak toplandığı bölgelerde izlenmektedirler. Bu kanalların seçimlerde insanları yönlendirme konusundakileri önemleri de göz önüne alınması gereken konulardan biridir.

İşin ekonomik anlamda finanse edilmesi açısından televizyon reklamları önemlidir. İlk yıllarda Alevi televizyonlarına reklam verenlerin çoğunu mahalle esnafı oluştururken, Alevi işadamlarının sahip olduğu markalar da destek amacıyla reklam vermeye başladı. Beş yıldır yayın yapan Alevi TV'leri küçümsenemeyecek bir reklam alanı yarattı. Bu kanallar devletle ilgili kuruluşlar, bankalar, GSM operatörlerinden de reklam almaya başladı. Bu bağlamda reklamlara bakarsak Alevi televizyonları hem yayınlarına devam edebilmek için gereken parayı kazanırlarken hem de toplumun bir kesimini temsil ettiklerini kabul ettirmiş oldular.

Cem TV: Kurucusu Prof. Dr İzzettin Doğan'dır ve Cem Vakfı bünyesinde 4 Eylül 2005 tarihinde kurulmuştur. Yayın çizgisi muhafazakar. Ortaklardan biri MHP'den aday olmuştu.

Dem TV: Farklı etnik gruplara açık, Kürtlere ve Yezidilere yönelik yayınlar yapacağını ilan eden kanal henüz yayınlarına başlamadı.

Su TV: Su TV, iki yıl önce el değiştirdi. Sadece Alevilere dönük yayın yapmıyor, çok kültürlülük temelinde Kürtçe ve Ermenice haberler de veriyor.

Yol TV: Su TV'den ayrılan bir grup kurdu.

Kanal 12: İsmi "12 İmam"dan alan Alevi kanalı.

Ekin Tv: Müzik içerikli yayın yapmaktadır.

Düzgün TV: İlk açılan Alevi kanallarından biriydi. Ağırlık olarak Tuncelililere yönelik yayın yapıyordu. 2009 yılında kapanmıştır. Yeniden yayına başlaması için çalışmalar yapılmaktadır.

7.1.4 Medya Holdingleri Üzerine

1980’de alınan 24 Ocak kararları ile uygulamaya konan yeni liberal iktisat politikalarıyla birlikte medya yatırımı, büyük sermayeyi gereksinmeye başlamıştır. Türk basınının devletten ve sermayeden görece bağımsızlığını yitirmesinde, 24 Ocak ekonomik istikrar tedbirlerinin simgesel önemi büyüktür. 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile birlikte, "neoliberal dönüş" denilen bir dizi ekonomik ve politik yeniden yapılanma programının sonuçları, genel olarak Türkiye toplumunda eşit ve özgür bireyler olarak bir arada yaşama imkanını ortadan kaldırmıştır. Programın uygulanmasında ve toplumsal rızanın sağlanmasında, basına önemli bir rol ve işlev yüklenmiştir. Medya, kitlelere devletin egemen ideolojisini şınga etmekle kalmamış; tercih edilen yeni toplumsal ve ekonomik modelin giderek artan oranda esaslı bir bileşeni haline gelmiştir.

Özal döneminde ortaya çıkan irili ufaklı pek çok yayın grubu daha sonra piyasadan çekilerek yerlerini büyük sermaye gruplarının kontrolündeki çok kanallı dev yapılara bırakmıştır. Tekelleşen medya, bir yandan ekonomik alanda haksızlık yaratabilecek bir güce ulaşmış, öte yandan haber alma özgürlüğünü kendi çıkarları çerçevesine alıp özgürlüğü budamış, medya gücünün çıkar amaçlı kullanılmasına hizmet etmeye başlamıştır. Medya gücünün kötüye kullanılması, kamu yararı ve kamu düzenine zarar vermekle kalmamış, demokrasi kültürünün de toplumsal anlamda yerleşmesini engellemiştir.

Medyanın mülkiyet örüntülerinde özellikle 1990'lardan itibaren belirgin biçimde bir değişim yaşanmış ve zamanla, yalnızca yayıncılık işini kapsayan geleneksel medya sahipliği yerini, medya dışı sektörlerdeki yatırımların medya sektörü ile bütünleştiği bir mülkiyet yapısına bırakmıştır. 1980'lerin ekonomi politik ikliminde geleneksel medya sahipleri medya dışı alanlardaki yatırımlarını genişletmiş, medya dışında bulunan büyük sermaye grupları ise medya sektörüne yatırımlarını hızlandırmışlardır. Örneğin geleneksel medya sahipliğinin tipik örneği olan Hürriyet Grubu, yeni trendin bir sonucu olarak 1994 yılında Hürriyet Gazetesinin satışıyla birlikte Doğan Grubunun kontrolüne girmiştir. Yeni dönemin çarpıcı özelliklerinden birisi, basının ihtiyaç duyduğu yeni kredi ve desteklerin hükümet üyeleriyle yüzyüze ilişkilerle sağlanmasıdır.

Son yıllarda ortaya çıkan Türkiye’ye özgü bir medya daha ortaya çıkmıştır; dini içerikli ya da dini kökenli medya şirketleri ve medya organları. Yıllardır dini yayın yapan gazete ve televizyonların bulunmasına rağmen birkaç televizyon kanalına sahip olan dini gruplar güçlerini artırdıkça medya alanına daha fazla önem vermeye başlamışlardır. “Günümüzde Türkiye’nin medya ortamında bir yanda ‘holding medyası’, diğer yanda da kendisi de holdingleşme yolunda ciddi mesafe almış, ılımlı islam ya da ‘yandaş’ medya yer alıyor.” (Kaya, 2010, s.80) Özellikle hükümetin destekleri ile Anadolu sermayesi denilen dini gruplara bağlı işadamlarının güçlenmesi ile köklü sermaye gruplarının yanı başında yabana atılmayacak bir güce erişen bu gruplarda kendi medyalarını oluşturarak kendi ideolojilerini topluma enjekte etmeye başlamışlardır. Aslında bu 1980 askeri darbesinden bu yana uygulanan resmi ideolojinin bir sonucudur. Atacan’ın ifade ettiği gibi:

“Türk-İslam Sentezini resmi ideoloji olarak benimseyen askeri yönetim (12 Eylül 1980 askeri darbesi ile yönetime el koyan), dinin toplumda bütünleştirici bir harç olarak kullanılabileceğini düşünürken bu harcın Türk milliyetçiliği çerçevesinde şekillenmesine özen gösteriyordu. Bu anlayışla seçilen bazı İslamcı-muhafazakar gruplar devlet eliyle desteklenirken, milliyetçiliği dışlayan, İslam’ı merkeze oturtan İslamcı gruplar bu desteğin dışında kaldı. Askeri yönetim sonrasında Turgut Özal başkanlığındaki ANAP iktidarları da Türk-İslam Sentezini resmi görüş olarak devam ettirdi ve dinsel gruplara karşı daha hoşgörülü bir tutum takındı.” (Atacan, 2000, s.113)

Bu bağlamda Türkiye’de medya şirketleri ve medya organları konusunda çeşitlilik görüntüsü sergilense de genel anlamıyla devlet desteği ve diğer yaptırımlar karşısında sesini kesen ve şirket çıkarlarını önde tutan medya holdingleri ve fikirleri hükümette olan dini medya kuruluşları ikili bir görüntü ortaya sermektedir. Alevi dini azınlığına ait televizyonlar ise kısıtlı izlenme imkan ve oranları ile fazla bir öneme sahip bulunmamaktadırlar.

7.2 TRT

Türkiye Radyo ve Televizyon kurumunun ülke tarihindeki yeri ve önemi özel televizyonlarla karşılaştırılamayacak kadar köklüdür. Neredeyse cumhuriyetin ilk yıllarına dayanan TRT birçok ilke imza atmış ve kamu hizmeti yayıncılığı anlayışını benimseyerek çok uzun yıllardır ülkenin her yerine ve yurtdışına yayınlarını ulaştırmıştır. TRT özerk bir kurum kişiliğini koruyamamıştır her gelen iktidarın kendi adamını başına geçirdiği TRT değişen iktidarlara birlikte değişimler ve dönüşümler

geçirmiş ama yüzünü yenileyememiş ve izlenme oranları açısından geri noktalara düşmüştür. Her gelen iktidarla birlikte iktidarın sesi olmaya başlayan TRT bu anlamda kamu hizmeti yayıncılığı anlayışı noktasında da tartışılır bir konumdadır.

Tarihçe*: Türkiye ‘de ilk radyo yayını, Cumhuriyet döneminde 1927 yılında başlamıştır. Bu sebeple ilk 5-6 ülke arasında yer alır. Başlangıçta haberleşmeyi sağlamak üzere İstanbul ve Ankara’da 5 KW gücünde birer telsiz istasyonu kurulması düşünülmüş bulunuyordu. Özel teşebbüs olarak başlatılan ve haber dışında çok sınırlı bir şekilde yayın yapmaya da elverişli bulunan radyolarımızın tarihçesini şu dönemlere ayırabiliriz.

1927-1936 (PTT)

1936’ dan itibaren radyo devletleştirilmiştir..

1964’te ise 359 sayılı kanunla Türkiye Radyo TV Kurumu Genel Müdürlüğü kurularak idare tarafsız bir kamu tüzel kişiliği durumuna getirilmiştir. Bilindiği üzere 1968 yılından itibaren de radyo yayınlarına TV yayınları eklenmiştir. 1981 yılı başında merkezde Ankara Radyosu, Ankara Televizyonu ve ayrıca yurt dışına devletimizin tanıtımını yapan, Türkiye’nin sesi olmak üzere bu merkezi istasyonlara ilaveten yedi Bölge Müdürlüğü (İzmir, İstanbul, Antalya, Çukurova, Diyarbakır, Erzurum, Trabzon) ile Bölge Müdürlüğüne bağlı dört İl Radyosu (G. Antep, Hakkari, Van, Kars) bulunmaktadır.

Radyo ve Televizyonun Amaçları: Üç temel amaçları vardır; Eğitmek, haber vermek, eğlendirmek. Kurumu genel yayın politikasında ve buna dayalı olarak yaptığı yayın planlamasında bu temel amaç esas alınır ve daima göz önünde bulundurulur.

7.2.1 Kamuoyu ve Kamu Hizmeti Yayıncılığı

Kamu Hizmeti Yayıncılığı tamamen devletin denetimindedir ve devletin ideolojisinin sözcülüğünü yapar ve bunun insanlar tarafından özümsemesi için iletişim araçlarını etkili bir biçimde kullanır. “Radyo ile yapılan yayıncılığın gücünü fark eden devletler, bu yayıncılığı kontrol etme noktasında harekete geçmişlerdir. Devlet eliyle başlayan ve ticari yayıncılığa alternatif oluşturan bu yayıncılık ise kamu hizmeti yayıncılığı olarak adlandırılmıştır. Televizyonun ortaya çıkması ile birlikte halihazırda bulunan devlet tekeli sistemine televizyon da dahil edilmişti.” (Köksalan 2005, s.100)

* TRT – Kurumsal Tarihçe, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>

Ancak günümüzde kamu hizmeti yayıncılığı kavramı Batı Avrupa devletlerinde karşılığını bulmaktadır. “Yine Pekman’ın Siune ve McQuail(1988)’den aktardığı üzere ‘televizyon yayıncılığı, Avrupa ülkelerinin büyük bölümünde, radyo ile özdeş sorumluluk ve ödevler yüklenen bir kamu hizmeti yayıncılığı olarak ve çoğunlukla radyoyu yöneten kamu kuruluşlarının çatısı altında devlet tarafından düzenlenmiş ve kontrol edilmiştir.” (Köksalan 2005, s.100) Radyonun görevini televizyona devretmesiyle birlikte kamu hizmeti yayıncılığı denince ilk akla gelen kitle iletişim aracı televizyon olmuştur.

Kamu Hizmeti Yayıncılığı adından anlaşıldığı gibi kamuya hizmet etme amacıyla değil kamuoyuna devletin ideolojisi kabul ettirmek için kullanılmaktadır. “Kamuoyu savıyla bilinçlere ekilen düşünce, bireylerin her konu hakkında fikir sahibi olduğu ve bunu demokratik koşullarda ifade edebileceği; herkesin görüşünün demokratik toplum içinde aynı düzeyde etki ve değere sahip olduğu tek tek bireylerin görüşlerinin toplamının dağılımındaki yeterli çoğunluğun veya merkez yönelimin ‘kamuoyunu’ belirlediği ve bunun doğruluğu ve geçerliliğidir.” (Erdoğan, 2000, s.34) Kamuoyunu belirleme ve onu yönlendirme önemli bir süreçtir. “Kapitalist mülkiyet ilişkileri ve siyasal güç yapısına bakıldığında, kamuoyunun anlamı oldukça özel bir biçim alır: Bilinç ve kitleleri yönetim aracıdır. Bu araç çok ender olarak kamu için ve kamu yararına kullanılır; çoğunlukla kamunun çıkarlarına ters düşer.” (Erdoğan, 2000, s.34) Günümüzde kamuoyunu belirleme ve yönlendirme görevini medya yerine getirmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığı yapan medya organları bu işi görev edinmişlerdir.

Kamu Hizmeti Yayıncılığının gerçek amacını birçok iletişimci ve siyaset bilimci kabul etmektedir. Noella-Neumann bu konuda şunları söylemektedir:

“Medyanın etkileri uzunca bir süre görmezden gelindi; burada basit bir neden-sonuç ilişkisi olduğu görüşü hakimdi. Medyadaki bir söylem neden olarak, okuyucular, dinleyiciler ve seyircilerin kanaatlerindeki değişimler ya da kanaatlerin pekiştirilmesi de sonuç olarak ele alındı. Medyanın etkileri iki insan arasındaki doğal konuşma süreci gibi görüldü; biri diğerine bir şey söyler öbürü de ya görüşünü pekiştirir ya da değiştirir. Oysa medya etkisinin gerçekliği çok daha karmaşıktır ve iki insan arasındaki konuşma modelinden tamamen farklıdır. Walter Lippman bize medyanın sayısız tekrarlarla nasıl stereotipler oluşturduğunu ve bu stereotiplerin ‘ara dünya’nın yapıtaşları olarak insanlarla nesnel dış dünya arasındaki ‘sahte gerçekliğe’ nasıl hizmet ettiğini göstermiştir. Ayrıca Luhmann da medya tarafından beslenen kamuoyunun ‘gündem belirleme’ işlevini gözler önüne sermiştir: Nelerin acilen ele alınması lazım?

Herkes neyi tartışıp konuşmalı? Bütün bunlara medya karar verir.”(Noella-Neumann, 1998, s.180)

Avrupa’daki kamu hizmeti kavramının gelişimini inceleyen Erol Mutlu, kavramın kimlik oluşumu ve milliyetçilikle olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Mutlu’ya göre “kamu hizmeti yayıncılığı fikri ulusallık fikriyle sıkı sıkıya bağlıydı”(Mutlu, 2001, s.26). Mutlu’nun değindiği gibi radyo ve daha sonra da televizyon, ulusal kimliğin inşasında önemli rol oynamıştır. Bunun için araç da belirlenmiştir; ‘kamu hizmeti yayıncılığı’. Bu yayıncılık anlayışı eleştiriler almakla beraber Avrupa’da 80’lere kadar hakimiyetini sürdürmüştür. Türkiye’de ise hala olanca baskınlığıyla kullanılmaktadır.

Kamu hizmetinin doğduğu ve ilkelerinin belirlendiği yer Avrupadır. “1. Dünya Savaşı’nı atlatmış bir Avrupa’da, radyo ve ardından gelen televizyon, ulus-devletin inşası için birer kültürel-siyasal araç olarak algılanırken, yayıncılığa özel sektörün eline bırakılamayacak derecede büyük önem atfetmiştir.” (Pekman, 2004, s.336) Ulus-devletin inşa sürecinin tamamlanmasından sonrada kamu hizmeti yayıncılığı farklı bir çerçevede ama ulus-devleti ve onun ideolojisini yeniden üretme görevini sürdürmüştür. “Ayrıca ulusal sınırlar çerçevesinde en geniş coğrafi yayılımı öngören kamu hizmeti anlayışına paralel olarak özellikle yayıncılık altyapısının kurulması açısından devletin sahipliği bir zorunluluk olarak da kabul görmüştür.” (Pekman, 2004, s.336) Bu anlamda ulus-devletin kendi devamını sağlamak ve bunu garanti altına almak için her daim geliştirdiği ve süslediği ideolojisini yayacağı ve belleteceği organlara ihtiyacı vardır ve bunların en önemlisi olan televizyondan vazgeçmesi düşünülemez. Buradan hareketle ulus-devletler olduğu sürece kamu hizmeti yayıncılığı da olacaktır.

7.2.2 Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT Üzerine

Kamu Hizmeti Yayıncılığı (KHY) Avrupa’da doğmuş bir eylemdir. Devletin kültürel görüşlerini topluma yayma amacıyla, yayıncılığın başlamasından bu yana kullanılan bir pratiktir. Bu pratik günümüzde toplumu şekillendirme ve onu siyasi ve kültürel anlamda biçimlendirmede ve yönlendirmede etkili olarak kullanılmaktadır. Geçmişte ulus-devletin şekillendirilmesinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır, şimdi de eski sosyalist devletlerin parçalanması ve her ulusun ayrı bir devlet kurması amacıyla buralarda yeni TV’ler kurulmakta ya da varolanlar ‘satın alınarak’ ulusalcılık körüklenmektedir. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken nokta sadece KHY yapan kanallar değil özel, ticari tüm kanallar belli bir ideoloji-devletin resmi ideolojisi-

çerçevesinde hareket etmektedir. Yani ideolojik anlamda hiçbirinin birbirinden farkı yoktur. Ayrım noktaları başka yerlerde; bunlar KHY yapan ve devlete bağlı kanalların eğlence yerine eğitici programlara ağırlık veren programlara daha çok yer vermesi ve ulusal anlamda kendi sinemasına daha çok yer ayırması gibi örneklerle belirtilebilir.

Kamu Hizmeti yayıncılığı konusunda Mutlu şunları ifade etmektedir:

“Bir memlekete özgü kültürel özelliklerin bütün bir vatandaş topluluğunca paylaşılr hale gelmesi, kültürel ve siyasal bütünlüğe tehdit oluşturan unsurları dışlayabilmek, en azından bu unsurların sızmasına ya da hakim hale gelmesine karşı direnebilmek; eğitim, bilgi ve kültür şırına ederek memleketin halkını –modern ulus-devletin model bireyi olan- bilgili, eğitilmiş, kültürlü, bilinçli vatandaş haline getirmek veya vatandaş ‘katına yükseltmek’; devletin diğer ideolojik aygıtlarının yanı sıra radyo ve biraz daha sonra televizyon yayıncılığının omuzlarına yüklenen görevlerdi; bu görevi hakkıyla yerine getirecek en etkili örgütlenme tarzı ise, hem piyasadan hem de devletten bağımsız olarak iş gören kamu hizmeti yayıncılığıydı.” (Mutlu, 2001, s.27)

Mutlu’nun kısaca tarihçesini verdiği KHY İngiltere’de devletten bağımsız olsa da bizim gibi ülkelerde devletin tam anlamıyla denetimi altındadır. Ancak sonuçta BBC de TRT de belli bir amaca hizmet etmekte ve kendi devletlerinin egemen ideolojilerinin devamı için belli bir politika çerçevesinde yayın yapmaktadır.

Kapitalizmin tüm alanlarda olduğu gibi yayıncılık alanında da hem ideolojik hem ekonomik mücadelesi sürmektedir, bu mücadele kapitalizmin sömürdüğü yığınlara karşı, onların sömürüldüklerini anlamamaları ve bir hayal aleminde yaşamalarını sağlamak için yapılmaktadır. Kapitalistler bu araçları yığınlara sömürü düzeni altında yaşadıklarını anlatmaya çalışanları “yıkıcı, terörist ya da daha kötüsü” olarak göstermek için kullanırlar ve bu konuda ‘yalan söylemek’ konusunda profesyonelleşmiş elemanlara sahiptirler. Kapitalist medya haberciliği ülke içi ve ülkeler arası sermayenin gelişmesinin, bu gelişmede belli ideolojik ve kültürel (belli dünya görüşünün, umutların, mutlukların, dostların ve düşmanların vs) alt yapıların hazırlanması ve tutulmasında önemli bir rol oynar. Kapitalist medya profesyonelliği egemen sermaye sisteminin hem materyal hem de ideolojik günlük pratiklerinin belli biçimlerde sürekli sergilendiği bir alandır.

Medyanın yalanlarını nasıl yalan olmaktan çıkardığını ve kapitalist sistem içerisinde bunların ‘gerçek olmayan’ gerçekler olarak nasıl sunulduğunu anlamak bir çaba gerektirmektedir. Ayrıca bunlara karşı kendi ideolojimizi kurarken ve anlatırken

onlardan öğreneceğimiz çok şey vardır. Çünkü reel sosyalizmin çöküşünden sonra yenilginin etkisini üzerinden atamayan sol muhalefet ideolojik anlamda yeniden kendini ortaya koymaya çalışırken medya tarafından sürekli darbeleniyor ve yeniden kendini toplaması çok zaman alıyor. Bu nedenle onların çalışma yollarını, strateji ve taktiklerini anlamadan onunla mücadeleye girmek oynanacak maçı baştan kaybetmek anlamına gelmektedir.

Dünyadaki diğer Kamu Hizmeti Yayıncılığı yapan televizyonlara ilk örnek olan BBC her ne kadar bağımsız görünse de -ideolojik anlamda köklü bir kapitalist devletin tecrübesi göz önüne alındığında bu normaldir- bağımsız değildir, belli bir ideolojisi vardır. Ancak hükümetlere bağlı çalışmaması onlarla bazen ters düşmesine neden olmaktadır, bunun en son örneği Irak işgalinde gözler önüne serilmiştir. BBC'nin TRT'den en önemli farkı hükümetlerden özerk olmasıdır.

TRT ise hükümetlerin denetiminde çalışmaktadır ve hükümetler değiştiğinde kurumun kadroları da değişmektedir. Bu yüzden her seçimden sonra TRT ciddi değişiklikler yaşamakta ve kurumun uzun dönemli politikalar belirlemesini ve uygulamasını imkansız hale getirmektedir.

TRT, KHY yapan bir kurum olarak devletin resmi ideolojisi çerçevesinde yayın yapmaktadır, ancak hükümetler değiştiğinde kurum politikalarının değiştiği söylenerek bu çürütülebilecek bir görüş olarak nitelendirilebilir. Buna verilecek yanıt siyasi partilerinde devletin ideolojik aygıtlarından biri olduğu ve devletin resmi ideolojisini kabul etmeyen bir partinin yaşama şansı olsa bile hükümet olabilme şansının olmadığı bir gerçektir. 1980'den bu yana ABD'nin 'Yeşil Kuşak' projesinin bir ayağı olan Türkiye'de 'Türk-İslam Sentezi' denilen bir ideoloji belirlenmiş ve halk bu ideolojik anlayışla işlenerek bu hale getirilmiştir. “ 'Türk-İslam Sentezi' Türk 'milli kültürü' temelinde İslam'ı ideolojileştiren bir yaklaşımdır. Bu ideolojide İslam, Türk kültüründen üstün ve onun yaşamasını sağlayan bir öge olarak ele alınırken Türk kültürü de, İslam'ı koruyan ve güçlendiren temel olarak değerlendirilmektedir.” (Atacan, 2000, s.114) Bu anlayışa göre bir insan önce Türk sonra müslümandır ve ikisi birbirini tamamlayan unsurlardır.

1900'lü yılların başından bu yana kullanılan Türk-İslam Sentezi, kuşkusuz en açık haliyle 12 Eylül sonrası ifade edilmiştir. Bugün de egemen sınıfların halkı yönetme aracı olması yanı sıra özü aynı kalmak koşuluyla farklı isimlerle halkın gündemindeki

yerini korumaktadır. Bu isimlerden bazıları; ‘Türk-İslam Ülküsü’, ‘Anadolu Müslümanlığı’ ya da ‘Türk İslamı’dır. Bu anlamda bugün yaşana süreci şaşırtıcı bulmak mümkün değildir. 1980 askeri müdahalesi sonrası gelişen süreç toplumu apolitikleştirmeyi hedeflemiş ve bunun için ağırlıklı olarak okul ve televizyonları kullanmıştır.

8. ULUS-DEVLET, AZINLIKLAR, ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TÜRKİYE

Tarih sahnesine 18. yüzyılda burjuvazinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir siyasi örgütlenme biçimi olarak çıkan ulus-devletlerin temelinde, iktisadi birliği sağlamak yatar. Hedefi birlik sağlamak olan ulus-devletlerin dil, din, mezhep gibi kültürel çeşitlilik yaratan alanlarda belli bir homojenliği sağlamış bir ulus formu inşa etmeye gereksinimi vardı. Bu gereksinim, ulus kurulurken, çizilen sınırlar içinde bulunan farklı kültürel topluluklar içinden egemen olanın asli unsur olarak kabul edilmesi ve diğerlerinin onun kültürüne tabi kılınması sonucunu doğurdu. Tekleştirme yaklaşımı kendi hukukunu da beraberinde getirdi ve kültürel kimliklerinden ve topluluk haklarından bağımsız, soyut bireye dayalı bir yurttaşlık hukuku geliştirdi.

Ulus-devletin tekçi mantığı, ulus-devletin kurulma aşamasındaki kültürel çeşitliliği yok saymıştır. Ulus-devletin mevcut yapısıyla, içinde barındırdığı farklı yaşam biçimlerini eşit olarak bir arada tutmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Çokkültürlülük, kimilerince tartışmasız bir biçimde ve eleştiri süzgecinden geçirilmeden yüceltilmektedir. Karşıt görüşte olanlar ise, bu kavramı ya "küresel kapitalizmin yeni bir tuzağı" olarak ya da ‘millî birlik ve beraberlik ruhu’na aykırı görerek kategorik bir

değerlendirme ile bir kenara itivermektedirler. Çokkültürlülük çalışmamızda tek kültürlülüğe karşıt olarak çoğulcu bir kültürel anlayışı ifade etmektedir. Bu durum, çokkültürlülük tartışmalarının yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Çokkültürlülük, çeşitli kültürlerin aynı zamanda yan yana birlikte var olduklarını gösterir. Tarihin hiçbir döneminde kültürler birbirleriyle tamamen ilişkisiz, tümüyle içine kapalı olmamışlardır. İnsanlık tarihi, sürekli bir etkileşim ve mübadele sürecidir; ayrı grupların birbirleriyle temasa geçtikleri, çarpıştığı, birbirlerinden borç aldığı, birbirlerini değiştirdiği ve kendi içlerinde değiştikleri bir sürecin tarihidir. Bu süreçte toplumlar arasında dostluk, düşmanlık veya bunların ortasında melez durumlar oluşmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, gerçek olarak tek bir etnik kökene dayalı insan topluluğundan meydana gelmemiş olmasına karşın, yurttaşlar, yurttaşlık hakları söz konusu edildiğinde, Türk etnik kimliğinden olan ya da olmayan herkesi ‘Türk’ olarak nitelemiştir. Son yıllardaki değişime ve atılan bazı olumlu görünen adımlara karşın, kültürel çeşitliliği yadsıyan görüş hala egemendir. Bu görüş farklılıkları törpüleyerek birlik sağlamaya çalışan bir iradenin, bütünlükçü bir söylemin egemenliğinin sürmesini istemektedir. Kültürel farklılıkların ve etnik çeşitliliğin bir zenginlik değil, çatışma nedeni haline gelmesinin nedenlerinden birisi de Türkiye Cumhuriyeti devlet geleneğinin, ülkenin kültürel zenginliğini, görmezden gelmesidir.

8.1 Ulus Devlet

Ulus-devlet kavramının ortaya çıkması da ekonomik altyapıyla sıkı sıkıya ilintilidir. Feodal sistemin ömrünü tamamlaması ve burjuvazinin tarih sahnesinde yerini almasıyla birlikte kapitalizmin ve ulus-devletin hükümlanlığı başladı.

Ekonomik ilişkilerin değişmeye başlamasıyla birlikte artık kralın ve soyluların ilahi karakterleri yerine burjuvaların emekçiler, yoksul halk ve kölelerle kurduğu ittifakın sosyal bir söylemi haline gelen ulus kimliği yönetime ortak olma çabasına giriyordu. Sonradan anlaşılacaktı ki modern ulus kavramı mutlakıyetçi ulus kavramından çok da farkı olmayan yönetim ve kapitalist üretim ilişkilerini hayata geçirecek, ittifak kurduğu toplumsal sınıfları baskı altında tutmaya devam edecekti. Bunu yaparken icat ettiği önemli bir ideolojik aygıt da milliyetçilik olacaktı. Tarihteki diğer devletlerden farklı olarak, ulus-devlet modelinde devleti oluşturan tüm vatandaşların ortak bir dil, ortak bir kültür ve ortak değerleri paylaşması esastır. Ayrıca ulus devlet kavramı her milletin kendi kaderini tayin ve otonomi hakkına sahip olduğu

fikrini içerir. Bu özelliğiyle dünyadaki birçok milliyetçi harekete ilham kaynağı olmuştur. Feodal devlette egemen olan meşrutiyet anlayışına göre devletin sahibi ve meşrutiyetin kaynağı monarşi idi. Feodal sistemin zayıflamaya başlamasıyla birlikte güçlenen burjuvazi sınıfı, politik etkinliğini pekiştirmek için kitlelerin desteğini arkasına almak zorunda idi. Buradan hareketle egemenliğin kraldan alınarak halka verilmesi süreci içinde milliyetçi akımların güç kazanması, milli egemenlik fikrinin kitlelerde geniş yankı bulmasını sağlamıştır. Genellikle ulus devletin Fransız Devrimi sırasında tarih sahnesine çıkmış olduğu kabul edilir. Bu aynı zamanda feodalizmden kapitalizme geçiş sürecini belirleyen dönemdir.

Uluslar ve ulus-devlet kapitalizmin bir sonucudur. “Uluslar, kapitalist üretim ilişkilerinin ilerlemesinden doğdular. Başka bir deyişle, bu biçimde kurulmuş olan ulusal bağlar, burjuva bir nitelik taşıyordu. Nüfusun bütün sınıf ve tabakaları, ulustan sayılıyorlardı. Ama iktisadi ve siyasal bakımdan burjuvazi egemen sınıf olduğu için, oluşum halindeki uluslar da burjuva bir nitelik alıyorlardı. Bu gözlem, ideoloji için de geçerlidir.” (Zubritski, Mitropolski ve Kerov, 1980, s.240) Ancak günümüzde kapitalizmin küreselleşmesi ve sermayenin tüm dünyada egemen olması ile birlikte ulus-ötesi bir kapitalist süreç başlamıştır. Bu yüzden artık kapitalizm ulusal bağları bir yana koyarak uluslar arası, ulus-ötesi bir yaklaşıma sahiptir.

Ulus-devletin ortaya çıkması ulusal bilinçle birlikte başlamıştır. Bottomore’a göre:

“Başta Batı Avrupa ile Kuzey Amerika’da olmak üzere ulus-devletlerin ortaya çıkışı iki ana koşula dayanmaktadır, birincisi, mutlak monarkların on altıncı yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar gerçekleştirdikleri modern merkezi yönetimin gelişimi, diğeri ise belli bir toprak parçasının üzerinde yaşayan, kendini farklı bir etnik ve kültürel karaktere sahip gören ve hanedan yönetiminin yerine halk egemenliği kurmak için savaşım veren bir toplumsal küme için kendi kaderini kendisinin belirlemesi siyasal fikrini hayata geçiren milliyetçiliğin doğuşuydu.” (Bottomore, 1987, s.59)

Bottomore’un açıklamasında ulus devletin ortaya çıkış zamanının yanında değinilen diğer iki öge merkezileşme ve milliyetçilik öğeleridir. Bu iki öge kapitalizmin gelişimi açısından da çok önemlidir ve zamanla bu iki öge yerini küreselleşme ve ulusüstücülük kavramlarına bırakacaktır. Çünkü kapitalizmin son aşaması olan emperyalizmin dayandığı son nokta merkeze ve uluslara bağlı olamayacak kadar genişlemiştir ve etki alanını artırmıştır.

Ulus devletin yapısal çerçevesini oluşturan iki temel unsur “ülkesel bütünlük ve siyasal bütünlüktür” (Erözden, 1997, s.16). Bunlardan siyasal bütünlük “ulusu oluşturan bireylerin yurttaşlık sıfatıyla donatılarak siyasi yapıya dahil edilmesiyle birlikte ulus çerçevesinde bütünleştirilmeleri işlemini kapsar. Ülkesel bütünlük ise kurgulanışında... vatanla eş anlamlıdır” (Erözden, 1997, s.116). “Ulus-devlet, iktidarını soyut bir temele oturtmakta, ancak, aynı iktidarı somut bir toprak parçası, yani bir ülke üzerinde uygulamaktadır.” (Erözden, 1997, s.47) Yani vatan kavramı üzerinde yaşanan toprak ve üzerinde yaşayan ulusla birlikte gerçekliğine kavuşmuştur. Öte yandan ulus-devlet açısından ortak bir dil ve kültüre sahip olmak çok önemlidir. Şen ulus-devlet konusunda şunları ifade etmektedir:

“Ulus-devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte, ulusal sınırlar içinde yaşayan vatandaşların ulusal kimlikleri en önemli kimlik odağını oluşturmaya başlamış ve o zamana kadar önemini koruyan dini ve etnik kimlikler eski işlevini yitirmişlerdir. Devlet, vatandaşlarını tek bir kimlik altında toplamaya yönelik politika gütmeye yoluna gitmiştir. İnsanların ortak bir ulusal kimlik altında toplanma aracı ise, ulusal dil ve kültür olmuştur.”(Şen, 2004, s.133-134)

Ulus ve halk kavramlarının nasıl iç içe geçirildiğine gelirsek; “İçeriği ulusçuluk akımı tarafından belirlenecek ulus kavramını ‘halk’a benimsetmek, daha başka bir deyişle ‘halk’ı ulus olduğuna inandırmak ise devlete, kendini ulus-devlet olarak tanımlayan devlete düşecektir.” (Erözden, 1997, s.60) “Ulus-devlet, kurumsallaşmış siyasi iktidar biçiminin somut görünümlerinden biri, ulus ise, ulus-devletin kendini meşrulaştırmada kullandığı bir kavram.” (Erözden, 1997, s.58-59) Ulus-devlet kavramını formüleştirecek bakarsak, gelişmiş ülkelerde ulus-devlet şu şekilde karşımıza çıkar: “Batı Avrupa’da millet ve ulus –devlet’in kuruluşu süreci: Kral + Burjuvazi → Merkezi Devlet → Asayiş ve Tahakkukluk → Ticaret → Ortak Ekonomik Pazar → Ortak Duygular ve Kültür → Millet(ve Azınlıklar) → Milliyetçilik İdeolojisi (18. yy) → Ulus-Devlet → İçte Asimilasyon, Dışta Emperyalizm.” (Oran, 2008, s.18) Burada feodalizmden, kapitalizmin en yüksek aşaması emperyalizme kadar ulus-devletin gelişimi özetlenmiştir. “Modern dünyanın en önde gelen siyasal birimi ulus-devlettir” (Bottomore, 1987, s.59). Ya da başka bir ifade ile “ulus-devlet, her şeyden önce, 18 yy’dan itibaren gelişen ve günümüzde evrensel ölçekte yaygınlığa da erişen bir siyasi yapılanma biçiminin adıdır.” (Erözden, 1997, s.122)

Ulus-devletle birlikte yurttaşlık kavramı da farklı bir anlam kazanmıştır. “Ulus-devlet olgusunun ortaya çıkmasıyla yurttaşlık hak ve görevleri yerel olmaktan çıkmış, ulusal niteliğe bürünmüş, giderek evrenselleşmiştir.” (Mashall, 1965, s.79) Ulus-devlet anlayışıyla birlikte ulusal bilinç tüm dünyadaki etnik grupları etkilemiştir ancak her etnik grup kendi devletine sahip olamamış başka bir ulusun ulus-devleti içinde azınlık olarak yaşamak zorunda kalmıştır.

Küreselleşme, kapitalizmin ve ulus devletin tarihiyle denkleştirilebilecek bir geçmişe sahiptir. Ancak, süreç, bugün gelmiş olduğu durum itibarıyla, hem ulus-devletin geleneksel rol ve işlevlerinde hem de siyasal meşruiyetin temellendirilmesinde köklü dönüşümlere neden olabilecek gibi bir tablo çizmektedir. Birçok yazara göre ulusalcılık zayıflayacak ve yerel kimlikler ya da ulusüstü yaklaşımlar güçlenecektir. Onlara göre; “Küreselleşmenin ulus-devletlerdeki toplumsal bağları zayıflatması, bir yandan ulus üstü bir kimliğin oluşumuna katkıda bulunurken, diğer yandan paradoksal olarak yerel kimliklerin canlılık kazanmasına neden olmaktadır.”(Özyurt, 2005, s.25) Başka bir görüş ise şöyle; “Küreselleşme ile ‘ulus-devlet’ ve ‘ulusalcılık’ gibi kavramların öneminin giderek azalacağını, gelişen kapitalist üretim ilişkisinin uluslar arası etkileşimi artıracığı tartışılmaktadır.”(Tatlıdil, 2000:121).Ancak bu yöndeki düşünceler bazı gelişmiş ülkelerde karşılığını bir anlamda bulabilmektedir. Ulus-devlet her anlamda milliyetçilik bağlamında kendini savunmaya devam ediyor görünmektedir.

Milliyetçilik ulus-devletle başlayan ve etkisi kolay kolay giderilebilecek bir ideoloji değildir. “Avrupa tecrübesi açısından milliyetçilik aynı dili konuşan, bu dil ile getirilmiş çeşitli kültürel karakteristikleri kapsayan bütün insanları tek bir bağımsız devlette toplayan ve bu dilde yöneten bir hükümete sadakati gerektiren bir ideolojidir.” (Şen, 2004, s.71,72) “Milliyetçilik ilk çıktığı yerde yeni düzeni pekiştirmekle yetinen bir akım iken, diğer yerlerde ise ne eksikse onu yaratmaya yöneldi. Ulusal devlet, bağımsızlık, kalkınma vb. bu kadar farklı siyasal işlevler gelip de 19.yy. adı konan bir sözcükte toplanınca kavram dünyanın değişik yerlerinde farklı yorum ve anlayışlara yol açtı.” (Oran, 1997, s.20,22) Bu yüzden yeryüzünde ne kadar ulus varsa o kadar farklı milliyetçilik türü de vardır. Bu anlamda milliyetçiliğin kısa vadede yerini ulusüstü ya da çokkültürlü bir yapıya bırakması imkan dahilinde değildir.

Smith milliyetçiliğin beş değişik anlamda kullanıldığını ifade etmekte:

“1. Milli devletlerin kurulma ve kendini idame ettirme süreci

2. Millete ait olma bilinci, özlem ve hissiyat
3. Millet ve rolüne ilişkin (dil) ve (sembolizm)
4. Milli emellerin gerçekleşmesine dair reçeteleri içeren ideoloji
5. Milli iradeyi gerçekleştirecek toplumsal ve siyasi hareket.” (Smith, 1994, s.119)

Bu anlamda ulus-devlet ve milliyetçilik birbirinden ayrılmaz kavramlardır, daha doğrusu ikisi farklı şeyler ifade etmemektedir.

Nitekim “kaldı ki Avrupa Topluluğu bünyesinde gerçekleştirilecek bir siyasi bütünleşmeye yönelik çabalardaki tüm artışa rağmen topluluğu oluşturan ulus-devletlerin bu bütünleşmenin gerçekleşmesine yönelik dirençleri kolay kolay kıramayacaktır.” (Smith, 1992,s.72) Avrupa’da bile ulus-devlet mantığının halen ne kadar geçerli olduğunu görmek oldukça şaşırtıcı ve öğreticidir. “Üstelik bu ulus devletler halen başta eğitim tekeli olmak üzere, tüm uluslaştırma araçlarını ellerinde tutmakta ve bunları etkin bir biçimde çalıştırmaktadırlar.” (Smith, 1992,s.72) Bu bağlamda ulus-devletin sonunu ilan etmek çağdaş dünya anlamında bile anlamsız gözükürken, gelişmemiş ülkelerdeki milliyetçi akımlar ve etnik çatışmalar bize ulus-devletin kolay kolay tarih sahnesinden silinmeyeceğini göstermektedir.

Diğer taraftan sosyalist bloğun dağılmasıyla birlikte gündeme gelen mikro milliyetçilik “bu güne kadar alışılmış olanın oldukça altında kalan boyutlarda devlet yapıları oluşturma hedefine yönelmiş bir siyasi akım olarak karşımıza çıkmaktadır. Mikro ulusçuluk akımının gerek söylemde gerekse de eylemde, ulus devlet kurgusuna alternatif bir yönelimi yoktur. Aksine, bu akımın yönelmiş olduğu ulus devlet oluşturma hedefi çerçevesinde, söz konusu kurguyu yoğun biçimde kullandığı görülmektedir” (Erözden, 1997, s.130). Bu ulusların devlet kurma isteklerini Gubernau çok iyi bir şekilde açıklamaktadır: ulus devletler dünyasında ulusal kimlik, bireye ve topluma, kendi “sonlu doğalarını ait oldukları ulus ile özdeşleşerek aşma” (Gubernau, 1997, s.91) imkanı verir. Ayrıca Miles milliyetçiliğin ulus-devlet’in “kriz ve çatışma dönemlerinde toplum oluşturma duygusunu devam ettirmesinin bir aracı olduğunu belirtmekte”dir. (Miles, 2000,s.168)

Ulus-devletin azgelişmiş ülkelerde izlediği süreç oldukça farklı olmuştur. Bu çerçevede içerisinde Türkiye Cumhuriyeti açısından ulus-devlet anlayışı da bu anlamda bu çizgide gelişmiştir.

Gelişmemiş ülkelerdeki ulus-devlet ve azınlık ilişkisi şu şekilde yürümektedir; “Azgelişmiş ülkelerde ulus-devlet, millet, azınlık ilişkisi: Emperyalizm → Aydınlar → Ulus-Devlet → Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği İdeolojisi → Millet İnşası → Azınlık Milliyetçiliği.” (Oran, 2008, s.174) Sonuçta azınlıklara haklar tanınmazsa ya da asimile edilemezlerse sonuç ezilen etnik grubun milliyetçiliği şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Birçok ülkede yaşanan etnik çatışmaların nedeni çoğunlukta olan ulusun egemenliğine karşı azınlığın başkaldırısı şeklinde gerçekleşmektedir.

Türkiye daha kuruluş sürecindeyken ulus-devlet anlayışına göre şekillendirilmeye başlanıyordu. “Devletçi-seçkinler, İttihat ve Terakki kanalıyla İmparatorluğun denetimini ele geçirdiler. Bunların genel yaklaşımı Batı yanlısı olduğundan, Batının ekonomik kalkınmasına koşut olmak üzere, ulusal bir burjuvazi yaratılmasını desteklemek istediler.” (Kongar, 2001, s.610) Ancak bir ulus-devlet oluşturma aşamasına ulaşamadılar. “... daha sonra Kurtuluş Savaşı ve gerçekleştirdiği devrim ile Atatürk önderliğinde devletçi seçkinler eli ile Batıda kendiliğinden oluşan; ekonomik gelişmenin sonucu ortaya çıkan toplumsal kurumlar bu yeni Türkiye’de bu gelişmenin desteği olmadan tepeden inme kararlarla kuruluyor ve bu yapının ekonomik değişme ve gelişmeyi üretmesi bekleniyordu.” (Kongar, 2001, s.611) Başka bir deyişle Avrupanızinde ulus-devlet örneği temel alına bir devlet kuruluyordu. “Böylece Osmanlının kaçırmış olduğu aydınlanma ve sanayileşme treni yeni ulus-devlet tarafından kısa yoldan yakalanmaya çalışılıyordu.” (Kongar, 2001, s.611) Ancak bu devlet, ulus-devlet olmak için önce bir ulus yaratmak zorunda kalıyor ve bunu yaparken çok sancılı bir süreçten geçmek zorunda kalıyordu. Azınlıklar konusu rafa kaldırılıyor ve Türkiye toprakları üzerinde yaşayan herkese Türk deniliyordu. Türkiye açısından azınlıklarla ilgili sorunların başlangıcı Lozan Antlaşması sonrasında kendi dil ve kültürlerini yaşatma hakkı verilmeyen etnik grupların asimile edilmeye ve yok sayılmaya çalışılmasıyla başlıyordu.

Türkiye açısından ulus-devlet kavramı da azınlıklar kavramı da çok şey ifade etmektedir. “Türkiye, bir ulus-devlet olarak örgütlenmeye koyulduğu zamanlardan beridir, ekalliyetler (azınlıklar) meselesi, Şark meselesi, Güneydoğu sorunu gibi adlar altında bu türden meselelerle uğraşıyor, başka pek çok ulus-devlet gibi. Malum, dünyanın pek çok yerinde siyasi topluluklar bu türden sorunlarla uğraşıyor. Etno-politik meselelerle yüzleşmek, cebelleşmek, ulus-devletler çağında istisna değil, kural.”

(Yeğen, 2009)* 1924'te yürürlüğe giren Anayasa, ülkede Türklükten başka etnik kimliklerin de var olduğu gerçeğini kabul ediyor, ancak bunların yeniden üretimine izin verilmeyeceğini beyan ediyordu. Anayasaya göre, "Memleket dahilinde hukuk-u mütesaviyeyi (hukuksal eşitliği) haiz başka ırktan gelme kimseler bulun[makla] beraber, 'devlet, Türkten başka bir millet tanımaz'dı; çünkü "devletimiz bir devlet-i milliye"ydi." (Kayacıoğlu, 1994, s.67) Bu milli devlet kendi milletini de oluşturmak zorundaydı çünkü Osmanlıdan kalan ulusal mantık ulus-devlet mantığına uymuyordu. "Anayasa açıkltı: Kolektif hakları Lozan Antlaşması'yla tanınan gayrimüslim azınlıkların haricindeki yurttaşların Türkleşmekten başka çaresi yoktu. Tanıma siyaseti geride kalmıştı." (Kayacıoğlu, 1994, s.67) Bu yeni siyasetle birlikte Kürtler, Lazlar, Çerkesler vs. yok sayılmaya ve asimile edilmeye mahkum olmuşlardı. "Cumhuriyet döneminin siyasal yapısı durağan olmamıştır. Merkezi eşrafla birlikte hareket ederek güçlenmesi, köylünün siyasal yapıda çok daha etkin temsil edildiği bir yapılanmaya tercih edilmiştir. Onun yerine ulusal kimlik yaratarak yerel dinsel ve etnik hareketler zaman içinde yok olmaya bırakılması istenmiştir." (Kayacıoğlu, 1994, s.67) Bu inkar ve asimilasyon politikasının iflas etmesine rağmen uygulanmaya devam etmesiyle birlikte kangrenleşen sorunlar yıllar sonra ülkenin en önemli sorunu haline geldi.

1870'de Fransa'da ulus-devletin oturtulması için yapılan uygulamalara baktığımızda 12 Eylül 1980'de uygulanan politikaların benzerliği dikkatimizi çekecektir:

"Bununla birlikte, 1870'te de bu Jakoben ideali, yani ortak bir dil ve dolayısıyla ortak bir ulusal kimlikle birleşmiş bir Fransa modeli, hala milyonlarca köylüyü köylerine ve yerel dillerine ortaçağdan beri gelen sıkı bağılıklarından döndürebilmiş değildi. Kırsalda yaşayan bu insanlar yasal olarak yurttaşlardı; hatta bazıları oy bile kullanıyordu (1876 seçiminde 5 milyon civarındaydılar). Ancak bu, yurttaşın, Mill'in 'yurttaşlık duygusu' dediği duyguya pek az sahip olduğu ve ulus-devletiyle çok az bağ hissettiği zayıf bir yurttaşlık tipi idi. 1880'lerde Fransız Devleti, eğitim ve askerlik hizmetiyle tüm yurttaşlarını 'uluslaştırmaya' çalıştı. Rennes'teki bazı okulların, 'Breton (*Kelt grubundaki dört dilden biri*.) dilinde konuşmak yasaktır!' yazılı uyarılar astığı söylenir." (Heater, 2007, s.137)

1980'de Kürtçe konuşmak yasaklanmış hatta "Türkçe konuş çok konuş" gibi sloganlar cezaevi duvarlarında yerlerini almıştır. Fransa'dan 100 yıl sonra bu politikaları uygulamak oldukça düşündürücü ve üzerinde durulması gereken konulardır.

* Yeğen, Mesut. "Müstakbel-Türkten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet ve Kürtler"

Günümüzde hem dünyada hem de Türkiye’de artık ulus-devlet anlayışını tarihi görevinin sona erdiğini söyleyen birçok düşünür ve düşünce mevcuttur. “Bugün, tarihi olayların ve güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kurumların ve milli kültürün önceliğine, demokratik prensipler ve herkes için eşitlik adına itiraz ediliyor. Neden çoğunluğun dini ayrıcalıklı bir konuma sahip olsun? Neden sadece milli dil yurttaşlık hakkı olsun? Okullarda ne öğretilmeli?” (Doytcheva, 2009, s.40) Bu sorular aslında azınlıklarla ilgili sorunların temelini sorgulamaktadır. “Çokkültürlülük böyle pratik sorular soruyor. Bazılarına göre bu, ulus-devletin düşüşünün ve yeni siyasi entegrasyon biçimlerinin (yerel ve ulusötesi) ortaya çıkmasının işareti.” (Doytcheva, 2009, s.40) Ancak bu düşünceler henüz sadece dillendirilmektedir, toplumsal anlamda karşılığını bulacağını söylemek için çok erkendir.

Günümüzde gelişmiş ülkeler ulus-devlet anlayışını sürdürselerde diğer etnik grupların hak ve özgürlüklerine önem vermektedirler. “Millet çerçevesinde örgütlenmiş modern demokratik vatandaşlık, birliğin en önde gelen aracı olmuştur. Ancak, vatandaşlık ve milliyet arasındaki bu tarihsel bağ değişmez değildir. Bugün, yerel olduğu kadar uluslar arası alanda da yeni siyasi aktörlerin ortaya çıkmasıyla milli olmayan, daha önce marjinalize olmuş gruplara yeni ifade alanları sağlayabilecek yeni vatandaşlık biçimlerinin oluştuğuna tanık olacak mıyız?” (Doytcheva, 2009, s.89) Şu an için buna verilebilecek net bir yanıt bulunmuyor.

Günümüzde ulus-devlet anlayışının baskıcı yönü hızla sönmeye başlamıştır. Ulus-devletin milliyetçi matığından taviz vermeyen devletler ise çatışma ve isyan dalgalarına karşı durmak zorunda kalmaktadırlar.

Burada son sözü Erözden’e bırakıyoruz:

“Bu bağlamda, demokrasi olarak adlandırılan yönetim biçiminin bir değer olarak kabul edildiği bir düşünce sistemi içinde, bu yönetim biçimini yaşama geçirebilmek için ulusal egemenlik ilkesine dayalı bir devlet yapılanmasından daha elverişli bir araç bulunamadığı sürece ve ister demokratik olsun, ister olmasın, bir siyasi iktidarın meşru kabul edilebilmesi için, her şeyden önce, ‘ulusal’ bir organ tarafından kullanılan bir iktidar olması gerektiği düşüncesi terk edilmedikçe, ulus-devlet kurgudaki ve olgudaki yerini koruyacaktır.” (Erözden, 1997, s.131)

8.2 Azınlık ve Çokkültürlülük

Azınlık kavramı yıllardır birçok ülkede çok tartışılan konulardan birisidir. Günümüzde uluslararası anlamda da azınlıklar ve azınlık hakları konularında yapılan çalışmalar oldukça önem kazanmıştır. Uluslararası insan hakları açısından üzerinde fikir birliğine varılmış bir azınlık tanımı yoktur. BM İnsan Hakları Komisyonu'nun Ayrımcılığın önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti'nin yaptığı tanım şöyle; “bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan, - o devletin vatandaşı olan – üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa bir dayanışma duygusu gösteren bir grup.”(Çavuşoğlu, 2001, s.35)* Azınlık denince akla etnik azınlıklar gelse de dini azınlıklar da azınlık kavramı başlığı altında ele alınmaktadır.

Alt Komisyonun Kanadalı üyesi Jules Deschêmes'e göre ise azınlık, “bir devletin; sayısal olarak azınlık oluşturan ve o devlette egemen konumda bulunmayan, nüfusun çoğunluğundan farklı etnik dinsel ya da dilsel özelliklere sahip, birbirleriyle dayanışma içinde, üstü örtülü de olsa, varlıklarını sürdürmek için ortak bir istekle yönelmiş ve amacı çoğunluk ile fiili ve hukuki eşitlik elde etmek olan bir grup vatandaştır.” (Çavuşoğlu, 2001, s.35)* Burada önem verilmesi gereken nokta işbirliği ve varlıklarını sürdürme isteğidir.

AGİK Kopenhag İnsani Boyut Belgesi, 1990'da şunu belirtmektedir: “Bir ulusal azınlığa ait olmak, kişinin bireysel bir seçimidir ve böyle bir seçimin varlığından hiçbir olumsuzluk kaynaklanamaz.”* “O halde, devletler bir azınlığın varlığını tanımakla yükümlü olmasalar da, bir kişi, bir azınlığa ait olmayı seçebilir ve kendi azınlık kimliğini koruma iradesini açıklayabilir.” (Kirişçi ve Winrow, 1997, s.36) Burada bireysel tercih öne çıkarılsa da devletin tutumu azınlığa mensup olan bireyin konum belirlemesini etkilemektedir.

* Symonides, J. (1993), “Cultural Rights”, in “International Institute of Human Rights Twenty-Fourth Study Session Collection of Lectures, Strasbourg, s.15

* Thornberry, Patrick (1989), Self-Determination, Minorities, Human Rights: A Review of International Instruments, 38 ICLQ, s.867,878

* Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, 5-29 June 1990, Kopenhag

Azınlık haklarının uluslararası anlamda korunması Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kabul edilen ve Avrupa ve Ortadoğu'daki pek çok devletin topraklarında yaşayan azınlıkların korunmasını güvence altına almasını talep eden antlaşmalarla başlamıştır. Bunlar arasında, Lozan Antlaşması ile bağlı olan Türkiye'de bulunmaktadır. Sonraki yıllarda, azınlık haklarının korunması konusu, insan haklarına ilişkin genel korumanın bütünüyle anlaşılmış ve savunmasız konumdaki etnik, dilsel ve dinsel gruplara tam koruma sağlamayı amaçlayan bir parçası olmaya doğru gelişim göstermiştir. Azınlık hakları, ayrılıkla değil, bünyesindeki bütün farklılıklara saygı gösteren bütünleşmiş toplumlarla alakalı bir kavramdır.

'Azınlık' teriminin 1979 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından geliştirilen uluslararası tanımı üzerinde geniş bir mutabakat bulunmaktadır:

"Bir Devletin geri kalan nüfusundan sayıca az olan, hâkim konumda olmayan, mensupları –Devletin vatandaşları olarak– etnik, dinsel veya dilsel olarak nüfusun geri kalanından farklı özellikler taşıyan ve zımnen de olsa, kendi kültür, gelenek, din veya dillerini koruma yönünde bir dayanışma sergileyen bir grup."(Minority Rights Group, 2007)*

Bir ülkede azınlıkların varlığı meselesi, devletlerin özel politikalarına bağlı olmayan nesnel bir durumdur. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Ulusal Azınlıklar Eski Yüksek Komiseri tarafından ifade edildiği üzere, "bir azınlığın varlığı, tanım meselesi değil, olgu meselesidir." (Minority Rights Group, 2007) Benzer biçimde, BM İnsan Hakları Komitesi de, "belirli bir ülkede etnik, dini veya dilsel azınlığın bulunup bulunmadığı[nın] o taraf devletin kararına değil, nesnel ölçütlere bağlı [olduğunu]" (Minority Rights Group, 2007) vurgulamıştır. Günümüzde azınlık hakları, Türkiye'nin tam üye olduğu üç temel örgüt tarafından geliştirilmektedir: BM, ve Avrupa'da AGİT ve Avrupa Konseyi. Azınlık hakları ayrıca, Türkiye'nin katılım sürecinde olduğu AB açısından da büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de azınlıklar sorunu cumhuriyetin kurulması ile başlamıştır. Lozan antlaşmasını Kabul etmesine rağmen Türkiye Cumhuriyeti hiçbir zaman azınlıklara tam

* Minority Rights Group International (MRG), Bir eşitlik arayışı: Türkiye'de azınlıklar, 2007
www.minorityrights.org/download.php?id=435

anlamda haklarını vermemiştir. Geliştirilen politikalarla azınlıklar sindirilmiş, korkutulmuş ve sesleri kesilmiştir.

Türkiye’de ulus-devlet bir ulusal kimlik üretmek için sadece ‘Türk’ etnisitesini seçmiş ve ilk iş olarak Müslüman olmayan etnik gruplar bir temizlik hareketiyle yüzleşmişlerdir. Müslüman etnisiteler ise yoğun bir asimilasyon ve inkar süreci içerisinde yaşamışlardır. Kemalizm adı verilen bir ideoloji ile başlayan ulus-devlet ve ulus inşası uzun zaman başarılı görülse de sonuçta Türkiye’nin en büyük sorununu da yaratmıştır. “Ulus inşası terimi, bir tarafta, ideal olarak, genellikle çok uzun bir tarihsel süreçte, başlangıçta birbirine gevşek bağlarla bağlanmış toplulukları, bir ulus-devletin ona tekabül ettiği ortak bir toplum haline getirmeye yolaçan sosyopolitik bir gelişim süreci anlamına gelir. Böylesi bir süreç, politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer dinamiklerle esaslı bir başlangıç olabilir.” (Hippler, 2007, s.11) Kemalizm, Osmanlıda varolan çokkültürlü yapıyı tamamen ortadan kaldırmış ve kendi ideoloji çerçevesinde sadece Türk adını ve etnik kimliğini öne çıkarmıştır. “Ulus inşası, ancak bütünleştirici bir ideolojiden filizlenmişse ya da böyle bir ideolojiyi belli bir noktadan sonra üretirse uzun vadede başarılı olacaktır.” (Hippler, 2007, s.12) Türkiye Cumhuriyeti bu anlamda çok katı bir ulus-devlet anlayışı ile kurulmuş ve bu başta ordu olmak üzere birçok kurumda çimento rolü oynamıştır. “Devlet, öncelikle toplumsal, etnik veya dinsel kimliğinden ziyade, devlet ve ‘ulus’ kavramlarıyla kendini tanımlayan sadık çalışanlara gereksinim duyar. Ayrıca, uzun vadede başarılı olabilmek için, devlet mekanizmasının üslubunda, kendisinin iktidar-tekeli olduğunu, tüm yurt çapında öne sürmek olmalıdır.” (Hippler, 2007, s.14) Bu anlamda başarılı olan Türkiye Cumhuriyeti, gelişime ve değişime kapalı bir konumda bulunduğu için ulus-devletin tartışıldığı bir dünyada ve sınırları içinden çıkıp uluslar arası bir sorun olan Kürt sorunuyla bir açmaza girmiştir. Devlet genel anlamıyla ulus-devlet kavramını tartışılmaz olarak görürken ve ordu zor gücüyle siyaset sahnesinde boy gösterirken, siyasetçiler ulus-devleti eleştiren ya da Kürt sorununu irdeleyen bazı konularda çıkışlar yapmakta ancak sonra dediklerini inkar edebilecek kadar korkarak susmaktadırlar. Bu anlamda Türkiye siyasal ve toplumsal iletişim anlamında birçok açmazın bulunduğu bir ortamda yaşamaktadır. Ayrıca Türkiye cumhuriyeti kuruluşunda hemen sonra kapitalist gelişme sürecine girmiştir. Sencer kapitalist gelişmeyi şöyle ifade etmektedir:

“Gelişen ticaret ve burjuva sınıfının güçlenebilmek için ve yeni bir dünya kurabilmek için her şeyden önce kendisini koruyacak bir üst kuruluşa, ulusal sınırlara, mal ve can güvenliğinin sağlanmasına, belli bir sınır içinde ölçü ve kanun birliğine ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçlar ancak ulusal devlet şeklinde bir siyasal birim tarafından gerçekleştirilebilir ve sağlanabilir. Nitekim kapitalist ekonomi ve burjuva sınıfı geliştikçe ulusal devletlerin kuruluşu hız kazanmıştır.” (Sencer, 1968, s.12)

Bu anlamda ulus-devlet ve kapitalist gelişme arasındaki ilişki görmezden gelinemez. Gerçek anlamda günümüzde ulus kavramı kapitalizmin dünya üzerinde etkinliğini geliştirmesi ve teknoloji sayesinde eski önemini yitirmiştir. Anderson’un dediği gibi; “Ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur – kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir.

Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam eder.” (Anderson, 1995, s.20) Bu anlamda bu hayalin önemi teknoloji ve yüksek gelirle birlikte önemini yitirmektedir.

Ulus kavramını ayrıntılı bir şekilde ele almak gerekirse Calhoun şöyle diyor:

“Aşağıda sayılanlar –her ne kadar hiçbiri kesin olarak tanımlayıcı değilse ve hepsi farklı uluslarda farklı derecelerde bulunsun da- ulus retoriğinin en önemli özellikleri gibi görünüyor:

- 1.Sınırları olan bir toprak veya belirli bir nüfus ya da her ikisi.
- 2.Bölünmezlik – ulusun bir bütün olduğu kavramı.
- 3.Egemenlik ya da en azından egemenlik ülküsü taşımak ve böylece özerk ve kendine yeterli olduğu varsayılan bir devlet olarak diğer uluslarla şekli eşitlik.
- 4.‘Üstün’ bir meşruiyet kavramı – örneğin hükümetin ancak halkın iradesi tarafından desteklendiği veya en azından ‘halkın’ ya da ‘ulusun’ çıkarlarına hizmet ettiği sürece adil olduğu düşüncesi.
- 5.Halkın kolektif olaylara katılımı – ulus mensubiyeti esasına göre seferber edilen edilen bir nüfus (ister savaşta, ister sivil yurttaşlıkla ilgili faaliyetler için).
- 6.Doğrudan üyelik – her bir bireyin, ulusun ivedi bir parçası oluşu ve bu bağlamda diğer üyelerle kategorik olarak eşit görülmesi.
- 7.Dilin, paylaşılan inanç ve değerlerin, alışılmış pratiklerin bir birleşimini içerecek şekilde bir kültür.
- 8.Zamansal derinlik – ulusun, geçmiş ve gelecek nesilleri içerdiği ve ortak bir tarihi olduğu haliyle zaman içinde varolduğu anlayışı.
- 9.Ortak mezhep veya ırk özellikleri.
- 10.Belli bir toprakla tarihi, hatta kutsal bağ.” (Calhoun, 2007, s.6)

Çok ayrıntılı bir ulus ve ulus-devlet tanımı yapılarak aslında geçmişten bugüne Türkiye’nin yaşadığı ulus ulus-devlet inşasını daha rahat anlamamızı sağlamaktadır.

Sovyetler Birliği’nin kuruluş sürecinde milliyet konularında çalışmalar yürüten Stalin ulusu şöyle tanımlıyor: “Ulus, tarihsel olarak oluşmuş, kararlı bir dil, toprak,

iktisadi yaşam ve kendini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal biçimlenme birliğidir.” (Stalin, 1990 s.15) Stalin’in ulus tanımı temel alınarak birçok ulus tanımı yapılmıştır. “Ulus, ‘ortak bir kültürü paylaşan, sınırları tartışmaya yer bırakmayacak biçimde belirlenmiş bir toprağa bağlı olan ve ortak bir gelecek projesi ile kendini yönetme hakkı iddiasıyla topluluk oluşturma bilincine sahip bir insan grubu’ olarak tanımlanır.” (Guibernau, 2008, s.5) Genel anlamıyla ulus tanımları birbirinden çok farklı değildir. “Ulus, üyeleri tanımlanmamış bir yolla da olsa ortak bir kökeni paylaşan, çeşitli kültürel, tarihsel ve bölgesel bağlara sahip, ancak belirli siyasal taleplerde bulunmayan bir etnik gruptan ayırmak gerekir.” (Guibernau, 2008, s.5) Bu anlamda ulus ve etnik grup arasındaki ayırım istek ve talep konusuna bağlanmaktadır.

Genel olarak etnik, kendinin bilincinde olan, fakat uluslararası düzeyde egemen siyasal bir bütünlük olarak tanınmayan tarihsel bir ortaklaşmaya aidiyet olarak tanımlanmaktadır. Etnik gruplar, tarihsel ve kültürel kimlik yapısı olarak siyasallaşır. “Yurttaşlık, ayrımcılık, ırkçılık, ayrılıkçılık, eşitlik, soykırım, toplulukçuluk, çokkültürlülük, çoktürçülük, öteki, kültür, ulus, uyrukluk, dil, soy, akrabalık, din, sömürgecilik, kölelik, azınlıklar gibi kavramlarla yakından ilgilidir. Sosyologlar arasında bazen asimilasyonun yerini alan etnisite giderek, çoğulculuk, asimilasyona karşı siyasal isyan, eşitsizlik ve ayrımcılığa karşı dayanışmayı anlatır oldu.”* “Devletsiz bir ulusun kendi kaderini tayin ve nihai bağımsızlık hakkı genellikle bir sorun olarak görülür. Birçok olayda hasım ulusal gruplar yeni anayasal düzenlemeler ya da barışçı bir ayrılmayı kabul etmezler. Asimilasyonu reddederler ve kültürel direniş ile yetinemezler. Silahlı mücadele o zaman siyasal özerklik kazanmanın tek yolu, tek alternatifi olarak değerlendirilir. Tek bir devlet içinde yer alan farklı uluslar ya da ulus parçalarının ulusalcı taleplerinin neden olduğu çelişkiye ilişkin şiddet değişik biçimler alır. Bunu tanımlamak için terminoloji, anlatanın bakış açısına göre değişiklikler gösterir.” (Guibernau, 2008, s.12) Bu anlamda etnik gruplar kendi varlıklarını sürdürmek adına birçok şeyi göz önüne alabilirler. “Dar anlamıyla ‘etnik küme’ aynı anadilini paylaşan bir insan topluluğu anlamına gelmektedir. Örneğin Katalonya’da oturan Katalanlar, Katalan dilini koruyabildikleri ve konuşarak yaşattıkları için İspanyol ulusu içinde Katalan etnik grubunu oluşturuyorlar.”(Tacar, 1996, s.25) İspanya’da

* Etnik azınlık - <http://tr.wikipedia.org>

yaşananlar tüm dünyada yankı bulmaktadır yıllardır varlığını sürdüren ETA Bask etnik grubunun özgürlüğü için mücadele etmekte ve son dönemde silahlı mücadeleye son vermesi için İspanya devleti ile masaya oturmuştur.

Azınlıklar kendilerini farklı şekillerde ifade etmeye çalışırlar. Guibernau azınlıklar ve kültür konusunda şunları ifade etmektedir:

“Kültürel direniş ulusal azınlığın kimliğine ait tüm simgelerin hem kamu hem de özel alanlarda kullanılmasıdır, bu kullanım tekil alanlarda ve riskli eylemlerden başlayıp kitlesel destek alanlarına kadar uzanabilir. Böylesi eylemler sembolik olarak devletin kontrolünü kırarlar ve halkın arasında bir tür hoşnutsuzluk olduğunu açığa çıkarırlar. Azınlığın dili ve kültürü evde öğrenilir ve çoğu durumda aile ya da arkadaşlık bağlarıyla belirlenen sınırlı gruplar içinde pratiğe geçirilir.” (Guibernau, 2008, s.10)

Bu anlamda yakın tarihimize baktığımızda bu tür eylemlerle çok kez karşılaştığımızı görebiliriz.

Ulus-devletler kendi içlerinde yaşayan ve varlığını kabul etmedikleri ulus ya da etnik azınlıkları bazen şiddetle bastırma ve susturma yolunu seçmektedir. “Bir başka kategoriye de içinde yaşadıkları devletin kendilerinin hiçbir biçimde tanımadığı uluslar oluşturmaktadır. Bu olaylarda, devlet kendi toprakları içinde farklılığı ortadan kaldıracak politikaları uygulamak için aktif faaliyet yürütmektedir. Bazen devlete karşı direnen ulusal azınlıklara karşı askeri kontrol biçiminde şiddet kullanılmaktadır.” (Guibernau, 2008, s.7) Dünyada buna verilebilecek çok örnek vardır ama en yakın örnek içinde yaşadığımız durumdur. “İsrail’de yaşayan Filistinliler, Filistin’e belirli bir özerklik tanıyan son anlaşmaya kadar bu durumun çok açık bir örneğini oluşturuyorlardı. Bu arada Tibet ve Kürt halkları kendilerini tanıması için Çin Hükümeti ile Kürtlerin bölündüğü devletlerde bir mücadeleyi sürdürüyorlar.” (Guibernau, 2008, s.7) Bu anlamda Kürtler başta ne azınlık ne etnik bir grup olarak görülmemiş Türklerin bir kolu olarak, ya da dağ Türkleri olarak ifade edilmişlerdir.

Bir ulus ile etnik bir grup nasıl ayırt edilecek? Bütün ulusların merkezinde egemen bir etnik çekirdeğin –yani egemen etnik grup- bulunduğu anımsanırsa, ayırım açık olmaz. Bu nedenle bazı etnik gruplar, ulus olabilirler. Bir grup, ulus niteliğini kazanmak için çoğunlukla –fakat görüleceği gibi asla her zaman değil- ortak bir işbölümü ya da ekonomik birliğe, herkes için eşit hak ve ödevleri öngören ortak yasal kodlara ve topraksal bir temele sahip olmalıdır. “Bir etnik grup belirli bir toprakla ilişkilenebilir, buna rağmen, bunlar tek başlarına, etnik gruplarla bağlantılı özellikler

değildir. Bir etnik grubun, diğer etnik gruplara uygun olmasa da, ‘yasal kodlar’la hemen hemen aynı işi gören kendi gelenekleri ve ‘kurallar’ı da olabilir.”(Kirişçi ve Winrow, 1997, s.11) Ancak bu kurallar ve gelenekler yasalar tarafından kabul edilmeyebilir ya da cezalandırılabilir.

Azınlık ve halk arasında ayrım terimsel anlamdan öteye gitmektedir çünkü azınlıkların hakları ile halkların hakları arasında büyük farklar vardır. Ayrım haklar ve uluslar arası belgeler anlamında kendini göstermektedir. “Birçok kişiye göre bir ‘halk’ın bir ‘azınlık’tan daha yüksek bir statüsü vardır. Uluslar arası sözleşmelerde azınlıklara verilmeyen kendi kaderini tayin hakkı, halklara verilmiş görünüyor. Bir halk ile bir azınlık arasındaki ayrım, uygulamada net değildir.” (Kirişçi ve Winrow, 1997, s.54) Bu anlamda kavramlar ve gerçekler arasında da farklılıklar vardır. Yaşamdaki gerçekler ve tanımlar bazen çelişmektedir. “Kendi kaderini tayin ifadesi de kesinliği olmayan bir ifadedir. Çeşitli kendi kaderini tayin türleri vardır. Kendi kaderini tayin, kendi devletini kurma hakkını gerektirmeyebilir. Örneğin, ‘iç kendi kaderini tayin’, bağımsız bir devlet olmayı gerektirmeyen ve genel olarak azınlık hakları olarak bilinen olguyu kapsar.” (Kirişçi ve Winrow, 1997, s.54) Azınlıkların kendi kaderini tayin hakkı yokken, uluslar için kendi kaderini tayin hakkı vardır ve bu ayrı bir devlet kurma noktasına kadar gidebilir.

Ulusların kendi kaderini tayin hakkı üzerinde en önemli tezler Lenin ve Stalin tarafından ileri sürülmüştür. 1917 Ekim Devriminden sonra birçok ulusun bulunduğu bir imparatorlukta bu sorun önemli bir gündem maddesi olmuş ve tüm uluslar kendi kaderlerini tayin etme hakkına kavuşmuşlardır, ancak hiçbirini ayrılmamış ve federasyon (daha sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği adını almıştır) kurmuşlardır. Lenin’in bu konuda düşünceleri şöyledir; “a)Egemen ulusun (ya da nüfusun çoğunluğunu oluşturan ulusun) siyasal yönden ayrılma isteğini gösteren ulusa karşı hangi biçimde olursa olsun kuvvet kullanmasına, koşulsuz olarak karşı çıkmalıdırlar; b)Bir ayrılma durumunda, söz konusu topraklarda yaşayan nüfus tarafından genel, dolaysız ve eşit oy hakkı temeline dayalı olarak gizli oyla kararlaştırılmasını istemelidirler.” (Lenin, 1993, s.80,88) Bu bağlamda bir ülkede yaşayan ve farklı etnik kökene sahip bir topluluğun ‘azınlık’ ya da ‘halk’ olarak kabul edilmesi arasında önemli ayrımlar vardır. Her ne kadar nüfus ya da siyasi anlamda azınlık durumunda bulunsada, tanımlar bakımından ‘halk/ulus’ olarak kabul edilebilir.

Günümüzde tek uluslu bir devletten bahsetmek imkansızdır. Güney ve Kuzey Kore gibi nadide örnekler hariç tüm dünyadaki devletler farklı etnik ya da dilsel gruba sahiptir. “Bugün çoğu ülke kültürel bakımdan çeşitlilik gösterir. Son tahminlere göre dünyadaki 184 bağımsız devlet, bünyesinde 600 yaşayan dil grubu ve 5000 etnik grup barındırmaktadır. Çok az ülkede, yurttaşların aynı dili konuştukları ve aynı etnik gruba ait olduğu söylenebilir.” (Kymlicka, 1998, sf.25) Türkiye’de de birçok etnik grup yaşamaktadır. Birçok baskı, sindirme ve asimilasyon politikasıyla karşılaşmalar da hala varlıklarını sürdüren bu etnik grupların çoğu sayı bakımından oldukça azdır. Çoğunluğu kendini azınlık olarak görmemekte ve etnik kimliğini önde tutmamaktadır. Ancak bunların bile dilsel anlamda olsun kültürel anlamda olsun talepleri vardır. Türkiye açısından en önemli sorun kendini kurucu unsur sayan ve azınlık olduğunu kabul etmeyen Kürt ulusunun istekleridir.

Azınlıkların en önemli sorunlarından birisi de ‘dil’lerini kullanma konusunda ortaya çıkmaktadır. “Dünyada dil sorununun yaşandığı çokuluslu ve çokdilli ya da çokkültürlü devletlerde bu sorun farklı şekillerde çözülmüştür. Örneğin Belçika’da her dil topluluğu kendi coğrafi bölgesine sahiptir. Eğitim dili teritoryal esasta belirlenmekte; yani o coğrafyada konuşulan dille olmaktadır. Fransızca, Almanca ve Felemenkçe, ulusal dil olarak kabul edilmiştir. Yargı, medya gibi alanlarda, adli konularda ve ticari süreçte kullanılan dil, mahkemenin bulunduğu bölgede konuşulan dile göre belirlenmektedir.” (Veroj, 2003, s.69) Yani bünyesinde farklı dilleri ve kültürleri barındıran devletler bir şekilde halkların bir arada barış içinde yaşaması için en uygun yolları aramakta ve kendi yaşadıkları ortama ve kültürlere göre çözüm üretmeye çalışmaktadırlar.

Türkiye’nin geleceğe daha güçlü adımlarla yürümesi için yapması gereken çokkültürlü politikaları bir an önce gündemine alıp uygulamaya koymasındır. Bu sayede hem tüm etnik kimliklerle barışacak hemde yaşanan iç savaş benzeri tablolar son bulacaktır.

Kültür Kymlicka tarafından şöyle tanımlanmaktadır; “... ben ‘kültür’ü ‘ulus’ ya da ‘halk’ ile eşanlamlı kullanmıyorum; yani kurumsal bakımdan az çok tam, belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan, ayrı bir dili ya da tarihi paylaşan, soy bağları olan bir cemaat olarak.” (Kymlicka, 1998, sf.49) Çokkültürlülük konusunda ise şunları söylemektedir; “Bu durumda, bir devlet, eğer üyeleri farklı uluslara ait (çokuluslu

devlet) ya da farklı uluslardan kopup gelmişse (çoketnikli devlet) ve bu olgu bireysel kimliğin ve siyasi hayatın önemli bir yanını teşkil ediyorsa, o devlet çokkültürlüdür.” (Kymlicka, 1998, sf.49) Kymlicka’nın tanımının daha sadeleştirilmiş haliyle ise çokkültürlülük şöyle tanımlanabilir; “Çokkültürlülük, yalnızca bazı özel düzenlemelerden yararlanan birkaç tarihsel topluluğun değil kökeni ne olursa olsun bütün bireylerin kültürel olarak tanınması projesidir.” (Doytcheva, 2009, sf.18) Bu anlamda Türkiye açısından çokkültürlü bir yapıya adım atmak aslında oldukça kolaydır. Çünkü demokratik bir anayasayla beraber fiili anlamda çokkültürlü olan bir coğrafyanın siyasal hayattaki yansımaları da çokkültürlü olacak ve birçok tartışma son bulacaktır.

8.3 Türkiye’deki Azınlıklar*

Türkiye’de birçok azınlık bulunmaktadır ve ülkenin kültürel zenginliği oluşturan en önemli etkidir. Osmanlı İmparatorluğu’nun çokdilli ve çokkültürlü sistemini ve Osmanlı ortak paydasında buluşan halkları temel alan “millet sistemi” geçmişte kalan ama yarınlar için örnek olabilecek bir uygulamadır. Aşağıda Türkiye coğrafyasında yaşayan önemli azınlıklara değinilmektedir. (Türkiye’deki azınlıkların sayısı konusunda yakın zamanlarda yapılmış hiçbir bilimsel araştırma mevcut değildir.)

Araplar: Günümüz Türkiye’sinde Arap etnik nüfus toplamının yaklaşık bir milyon olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de Araplar yoğunluklu olarak Hatay başta olmak üzere Suriye sınırına yakın bölgelerde yaşamaktadırlar. Hatay iline Fransızlar tarafından bağımsızlık verilmiş, Hatay Paramentosu aldığı bir kararla 1939 yılında Türkiye’ye katılmıştır. Hatay ilinin Türkiye’ye katılmasından sonra Hatay’ın dinsel açıdan kozmopolit nüfus yapısı da Türkiye’ye katılmıştır. Bu dönemden başlayarak Hatay ili ve çevresi, dinsel açıdan kozmopolit bir görünüm sergilemiştir.

Kafkasya Kökenli Topluluklar: Türkiye’de önemli oranda Kafkasya kökenli topluluklar da yaşamaktadır. Sayıları Türkiye nüfusu içinde az, ancak kökenlerini, kendilerine özgü yaşam biçimlerini ve kültürlerini koruyabilmiş topluluklardır. Kafkasya kökenli toplulukların kökenleri genellikle Kafkasya’nın dağlık bölgeleridir. Türkiye’de başlıca Kafkasya kökenli topluluklar; Çerkezler, Abhazlar, Gürcüler ve Lazlardır.

* Bölüm hazırlanırken şu adreslerden yararlanılmıştır:
<http://www.ozgurpolitika.org/2002/11/23/hab53.html> ve www.minorityrights.org

Yaklaşık olarak 70.000 Müslüman Çerkez Rusya'dan Türkiye'ye belirli aralıklarla göç etmiştir. Küçük gruplar halinde gerçekleşen bu göç, 18. Yüzyılın sonlarında başlamış ve genellikle de tercih edilen yerleşim bölgesi Adana ve çevresi olmuştur. Adana ve çevresine küçük gruplar halinde göç eden Çerkezler, bu bölgede çiftçilik ve tarım işçiliği yaparak yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Müslüman Abhazlar, Gürcüler ve Lazlar ise daha çok Türkiye'nin kuzeydoğusuna yoğun bir biçimde yerleşmişlerdir. Gürcüler ve Abhazlar benzer özelliklere sahip birkaç değişik gruptan oluşur ancak bu gruplar arasında dil ortaklığından söz edilemez. Gürcüler ve Abhazlar arasındaki ortaklık daha çok yerleşim yerleri, yaşam biçimleri ve kültürel benzerliklerden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de yaşayan Gürcülerin çoğunluğu Çoruh nehrinin doğusunda Artvin ili ve çevresinde, Türkiye dışındakiler de Gürcistan'da yaşamaktadır.

Lazlar, bugünkü Abhazya ile Gürcistan arasında yaşayan Migrellerle benzer kökleri paylaşan Kafkas kökenli bir halktır. Türkiye'de iki ana Laz grubu bulunmaktadır. Birinci grup Karadeniz bölgesinin doğusunda, Rize ve Artvin illerinde yaşamaktadır. İkinci grup ise, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Osmanlı ve Rus İmparatorlukları arasındaki savaştan kaçıp Karadeniz ve Marmara bölgelerinin sırasıyla batı ve doğusunda yer alan Adapazarı, Sapanca, Yalova ve Bursa'ya yerleşen göçmenlerin torunlarıdır. Bu grupların her ikisi de esasen, on beşinci yüzyılda Sünni İslam'a geçen Ortodoks Hristiyanlardır. Bugünkü sayılarının ise 750.000 ile 1,5 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. Lazların büyük bir kısmı son 20 yıl içinde Türkiye'nin batısındaki kentlere göç etmiştir.

Romanlar : Türkiye'deki Romanların esasen Doğu Trakya'da, Bulgar ve Yunan sınırları yakınında yaşadıkları yönünde genel bir algılayış mevcut ise de, aslında ülkenin tümünde ve net sayılar açısından bakıldığında hiçbir bölgede yoğunlaşmadan yaşamaktadırlar. Roman/Çingene genel başlığı altında çeşitli gruplar yer almaktadır: büyük oranda Doğu Trakya'da yaşayan "Romanlar", Anadolu'da yaşayan "Teber/Abdallar" ve kuzeydoğu Anadolu'da, Çankırı, Kastamonu ve Sinop'ta yaşayan "Poşalar" gibi. "Romani" (Romanlar tarafından konuşulan bir Hint-Avrupa dili) ve "Abdoltili" (Teberler tarafından konuşulan bir Altay dili) gibi çeşitli Roman dilleri bulunmakla birlikte, Romanların çoğunluğunun anadili Türkçe haline gelmiştir. Yakın tarihli bir çalışma Türkiye'de yaklaşık 2 milyon Roman olduğunu ortaya koymaktadır.

Yalnızca İstanbul'da 70 Roman mahallesi tespit eden bir araştırmacıya göre gerçek sayı 5 milyona dek çıkabilir; çünkü Romanların çok büyük bir kısmı aşırı kalabalık hanelerde yaşamaktadır ve pek çoğunun nüfus cüzdanı bulunmamaktadır. Romanların çok büyük bir kısmı Müslümandır (neredeyse yarısı Sünni, yarısı Alevi), ancak çok az sayıda Rum Ortodoks Roman ve yine az fakat artan sayıda, son on yıl içerisinde İslamiyet'ten Protestanlığa geçenler de mevcuttur.

Caferiler : Kendi anlayışlarına göre, Caferilerin Türkiye'deki varlığı,İğdır ilindeki tarihsel anavatanlarının, Türkiye'nin sınırları çizilirken Rusya'dan Türkiye'ye geçmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Caferilerin çok büyük bir kısmı etnik olarak Azerbaycan Türkü'dür. Ancak kendilerini öncelikle İslamiyet'in Şii mezhebine mensup bir dini topluluk olarak tanımlamaktadırlar. Eski bir Kültür Bakanı tarafından verilen bilgiye göre, Caferilerin sayısı 3 milyon civarındadır. 1980'lerde başlayan ekonomik göç sonucunda, İstanbul en çok Caferi'nin –500.000 civarında– yaşadığı şehir haline gelmiştir. İğdır'da canlı bir ekonominin bulunmayışı ve bunun sonucunda yaşanan zorluklar, Avrupa'ya doğru uluslararası göç dalgalarına da yol açmıştır.

Rumlar: Günümüz Türkiye'sinde 25 bine yakın Rum yaşamaktadır. Rumların büyük çoğunluğu Batı Anadolu'da, İstanbul'da Çanakkale Boğazı çevresindeki Gökçeada ve Bozcaada'da yaşamaktadırlar. 1924 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin imzaladığı Lozan Anlaşması'nın hükümleri uyarınca, Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan nüfus mübadelesi sonucu 200.000 Rum Anadolu'dan Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. 1924 yılından sonra Rumlar Türkiye'de kendilerine şüphe ile bakılan bir azınlık olarak değerlendirilmişlerdir.

Rumların kendilerine şüphe ile bakılan bir azınlık olarak değerlendirilmeleri sonucu, Türklerin büyük bir bölümü kendi şehirlerinde, çevrelerinde Rumların yaşamasına tepki göstermiş, Rumlarla birlikte yaşamak istememişlerdir. 1930 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Rumları göç etmeye zorlamaya yönelik uygulamaları başlamıştır. Özellikle genç nüfus açısından göç yoğun olarak sürmüş, 1965 yılı genel nüfus sayımı'nda Rumların toplam nüfusu 48 000'ne düşmüştür.

Ermeniler: Bir zamanlar Anadolu'da geniş bir topluluk oluşturmalarına karşın, Türkiye Cumhuriyeti'nin günümüz nüfus yapısı içinde sayıca küçük bir azınlığı oluştururlar. 2000 yılına ilişkin tahmini Ermeni nüfus toplamı, 50.000 civarındadır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu topraklarında 1 ile 1.5 milyon arasında Ermeni yaşadığı tahmin edilmektedir.

Yahudiler: Türkiye'deki Musevi cemaatinin geçmişi Roma İmparatorluğu'na dayanmaktadır. Türkiye'deki Musevilerin büyük bir çoğunluğu 1492'de İspanya'dan sürgün edilmiş olan Sefarad Musevileri'nin torunlarıdır. Konuştukları dil on beşinci yüzyıl İspanyolcasının farklı bir biçimi olan Ladino dilidir. Bundan başka, Yidiş dilini konuşan etnik Aşkenazi bir azınlık da mevcuttur. Türkiye'de, 600 kadarı Aşkenazi olan 23.000 civarında Musevi yaşamaktadır. Bunların büyük bir kısmı İstanbul'da, 2500 kadarı İzmir'de ve geri kalanları da çok küçük sayılar halinde başka yerlerde yaşamaktadırlar. İstanbul'da, biri Aşkenazilere ait olan 19 sinagog bulunmaktadır. 20. yüzyılın birinci yarısında Türkiye'de yaşayan Yahudi nüfusunun bu sayının çok üzerinde olduğu, 1948 yılında İsrail devletinin kuruluşundan sonra, Yahudi nüfusun önemli bir bölümünün göç ettiği bilinmektedir.

Süryaniler: Süryani cemaati, Sami kavimlerin bir kolu olan ve tarihte Aramiler olarak bilinen bir kavmin Pavlos adlı bir misyonerin etkisiyle hristiyanlığı kabulleriyle ortaya çıkmıştır. Suriye ve Filistinde yaşayan Aramiler kendilerini putperest ırkdaşlarından ayırmak için "Suryoye-Süryaniler" lakabını kullanmışlar. ve zamanla bu lakap ayrı bir mezhep adı olmuştur. Süryani adı bugün çeşitli ırklara bağlı olmalarına rağmen, bir hristiyan mezhebi ve kilisesi yandaşlarının adı olarak kullanılır. Bu nedenle bu sözcüğün kökü kesin olarak bilinmese de bugün en sık rağbet edilen iki varsayımı aktaracağız:

1. Kimi yazarlara göre Suriye adı bölgeyi elen geciren Suros'tan geliyor ve Süryani adı da bu sözcükten türeyor.
2. Asurluların ülkesine Yunanlılar tarafından sözcüğün sonuna bir 'y' eklenerek 'Asurya' deniliyordu. Yunanlıların kullandığı ve gitgide yaygınlık kazanan 'Asurya ve Asuryan' kelimeleri Aramca konuşan halkın diline girdiği zaman, dil kurallarına göre bazı değişikliklere uğradı ve Asuroyo şeklinde telaffuz edildi. Tarihsel süreçte 'A' harfi düşerek kelime Suroyo (Süryani) şeklini almıştır.

Türkiye'de yaşayan Hristiyan azınlıklardan temsilciler Lozan'a çağırılır. Ermeni, Rum ve Yahudi azınlıkların temsilcileri Lozan Barış Antlaşması'na katılıp statülerini belirler, bir takım haklar elde ederler. Bu süreçte Türkiye'de yaşayan Süryanilerin temsilcisi değişir ve görüşmeler sonucunda Süryani tarafı azınlık hakkını

almak istemez. Kendilerini Türk olarak gördüklerini belirtirler. Genel olarak o zamana kadar Süryaniler hep kırsal kesimde yaşadıklarından bilinçli ve eğitilmiş bir aydın sınıftan yoksundur. Azınlık olarak kabul edilmelerinin kendilerine getireceği avantajları bu yüzden göremezler. Azınlık olarak kabul edilen toplumlar, kendi dillerinde eğitim yapabilmek, vakıf kurmak, vakıflarına mal bağışlayabilmek gibi haklara sahip olabilirken Süryaniler bunlardan mahrum kalır ve bundan sonra görünürde Türk olarak kabul edilirler ama uygulamada azınlık gibi algılanırlar.

1960’larda yoğunlaşan göç dalgası Türkiye’de Süryani nüfusu eritmiştir. Bugünkü rakamlara göre Türkiye’de 15000 Süryani yaşamaktadır. Bir zamanlar 25 kilisesiyle Süryanilerin merkezi konumundaki Mardin ve çevresi bugün ancak 1500-2000 Süryaniye ev sahipliği yapmaktadır.

Yezidiler: İslam ansiklopedisi’ne göre Yezidilik: Eski İran, Hint ve Asur inançlarının karışımından sentezlenmiş bir dindir. İnancın kökeni yeterince açık değildir.

Yezidiler (Ezidiler olarak da anılır), kökleri Ortadoğu’ya dayanan, tektanrılı olmayan bir dine bağlıdırlar. Etnik olarak Kürt olmakla birlikte, Yezidiler farklı dini kimliklerini vurgulamaktadırlar. Kürtçenin bir lehçesi olan Yezidice konuşurlar. Tarihsel olarak Türkiye’nin doğu, güney ve güneydoğusunda yoğunlaşmış olan Yezidilerin sayısı 1980’lerin başlarında 60.000 civarındadır. 1980’lerin ortalarından itibaren neredeyse tümü, zulümden ve silahlı çatışmadan kaçmak amacıyla Avrupa’ya göç etmiştir. Türkiye’de kalan Yezidilerin sayısı bilinmemektedir. Temmuz 2006’da Diyarbakır, Mardin, Urfa, Batman ve Şırnak’ta yürütülen araştırmada bu illerde 410 Yezidinin yaşadığı saptanmıştır. Türkiye’nin doğusundaki Kars ve Ağrı’dan batıdaki büyük şehirlere göç eden Yezidilerin sayısı, tıpkı orta Anadolu’da ve güneydeki Maraş ve Antep illerinde kalan Yezidilerin sayısı gibi, bilinmemektedir. Son yıllarda Yezidiler küçük gruplar halinde tarihsel anavatanlarına dönmektedirler.

Kürtler: Kürtlerin ilk etnik ataları MÖ. 4-3. binyılların sonlarında tarih sahnesine çıkmışlardır. Ancak Kürtlerin dolaysız atalarından MÖ 1. binyıldan itibaren söz edebiliyoruz. Kürtlerin dolaysız ataları Mezopotamya’da o dönemde yaşayan Med ve Pers devletleri içinde, Med bileşeni ağır basan güçlü göç akımları içinde yer almış, Farsça konuşan ve ekonomik uğraşları itibarı ile çoban boylardır. Güney Zagros hem dağlık hem de düzlükleriyle Kürtlerin ilk yaşam alanlarındandır. Öyle görünüyor ki,

“kurd” ya da “Kurt” adı veya buna yakın adlar(örneğin, “Kurtii”) ilk olarak burada ortaya çıkmıştır. Bu terim birçok antik yazarda geçmektedir (Polibius, Strabon, Büyük Plinius ve diğerleri). Grek komutan ve tarihçi Ksenefon, “Anabasis”inde “Kürtlerden” söz etmektedir (MÖ 5. yüzyılın sonları ve 4. yüzyılın başları), ama çağdaş bilim, onların Kürtler ile özdeşleştirilmesine kuşku ile bakmaktadır.

Dil faktörünün, Kürt etnisitesinin uzun oluşum süreci içerisinde taşıdığı önem , çok daha esastır, denilebilir ki belirleyici olandır. Oluşumunu tamamlayan Kürt etnisitesi, kadim İran dili üzerine temellendirilmiş olan kendi dilini geliştirmeye başlamıştır. Geliştirilen bu dil, Kürtlerin etnik olarak ayrışmasında başlıca bağlayıcı etmen ve özgün kültürün yaratılmasında maddi altyapı olmuştur.(Lazarev-Mihoyan, 2001, s.20-21)

Türkiye’de Türklerden sonra en çok nüfus yoğunluğuna sahip olan(15 milyona yakın Kürt nüfusun yaşadığı tahmin edilmektedir) ve ulus tanımlarının tüm özelliklerini taşıyan Kürtler yoğun olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yaşamaktadırlar. Konuştukları dil Kürtçe’dir. Kürtçe, Hint-Avrupa Dil Ailesine dahildir.

8.4 Türkiye’nin Azınlık Politikaları ve Azınlık Hakları

‘Azınlık hakları’ kavramının Türk devleti ve toplumu için ihtilaflı çağrışımları vardır. Şu anda Türkiye Cumhuriyeti’ni oluşturan toprakların çok uzun yıllar boyunca farklı etnik ve dinsel gruplara ev sahipliği yaptığı düşünüldüğünde bu durum oldukça şaşırtıcıdır. Türklerin bu toprakları ayak basmasından önce yüzlerce, binlerce yıldır burada yaşayan topluluklar görmezden gelinmiş, yok sayılmıştır. ‘Azınlık’ kavramını tartışmak uzun yıllar suç olarak görülmüştür.

Azınlık olmanın ana öğeleri şunlardır; farklılık, sayısal açıdan az olma, başat olmama, vatandaş olma ve azınlık bilincine sahip olmaktır. Azınlık olmanın ana öğeleri olarak belirtilen bu beş koşuldan ilk dördü azınlık olmanın nesnel koşulları, beşinci ve son koşul ise azınlık olmanın öznel koşulu olarak nitelendirilmekte olup, bir ülkede bu koşulların tümünü taşıyan bireyler varsa o ülkede azınlığın da olduğu kabul edilmektedir. Türkiye şimdiye kadar Lozan’da kabul ettiği azınlıklar dışındaki toplulukları ‘azınlık’ olarak kabul etmemiş hatta onları asimile etmeye çalışmıştır.

1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi ile Avrupa Birliği’ne aday ülke olarak kabul ve ilan edilen Türkiye, bu tarihten sonra ülkesinde geniş kapsamlı bir reform süreci içerisine girmiş ve bu çerçevede azınlıkları ve haklarını konu alan önemli adımlar

atmıştır. Ancak azınlık kavramı ve azınlık hakları konusundaki hukuki ve siyasi tutumu gerek iç gerekse dış politika çerçevesinde büyük bir tekdüzelik sergilediği söylenebilecek olan Türkiye'nin, reformları hala uygulamaya geçirmemiş olduğu da açık bir gerçektir. Bu bağlamda Türkiye'nin azınlıklarla ilgili olarak AB'ye üye olabilmek adına verdiği sözlerin uygulanacağını ve bu konuda samimi olduğunu gösterecek hiçbir somut adım atılmamıştır.

8.4.1 Lozan Antlaşması

Lozan antlaşması Türkiye açısından azınlıkların statüsünün belirlenmesinde atılan ilk adım ve en önemli anlaşmadır diyebiliriz. Yeni kurulan cumhuriyetin azınlıklara yaklaşımı bu antlaşma çerçevesinde çizilmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Türkiye'deki azınlıkların statüsü, azınlıkları din temeline dayalı olarak tanımlayan 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile tesis edilmiştir. Bu Antlaşma gayrimüslimler için tam vatandaşlık hakları öngörmekte ve Türk hükümetine birçok yükümlülük getirmektedir. Antlaşma bu hükümlerin Türk hukuk sistemi içerisinde üstün bir konuma sahip olduğunu belirtmektedir. Her ne kadar Lozan tüm gayrimüslimlere azınlık statüsü tanısa da, Türkiye uygulamada Antlaşma'nın kapsamını Ermeniler, Museviler ve Rumlarla sınırlandırmıştır. Böylece Bahailer, Gürcüler, Maronitler, Protestanlar, Süryaniler ve Yezidiler gibi diğer gayrimüslimler hukuka aykırı bir şekilde Antlaşma korumasının dışında bırakılmıştır.

Türkiye, Antlaşma'nın kabulünden beri Lozan'ı sistematik bir şekilde ihlal etmektedir. Ancak Lozan Antlaşması şartlarının tam olarak uygulanması halinde dahi, Türkiye'deki tüm azınlıklara yasal koruma sağlanmış ve azınlıkların yükselen beklentileri karşılanmış olmayacaktır. Lozan'ın sınırlayıcı tanımı, Türkiye'nin birçok etnik, dilsel ve kültürel azınlığını kapsam dışı bırakmaktadır. Antlaşma, günümüz uluslararası standartlarının gerisinde kalmaktadır.

Türkiye'de azınlıklara yönelik olarak, ne azınlık haklarını tanıyan yasalar aracılığıyla doğrudan, ne de ayrımcılıkla mücadeleye yönelik bir yasa aracılığıyla dolaylı olarak oluşturulmuş bir yasal çerçeve bulunmaktadır. Aksine, önemli anayasal ve yasal reformlar gerçekleştirilmiş olmasına karşın, pek çok yasa azınlıkların siyasal haklarını, katılıma yönelik haklarını, din, eğitim ve dil haklarını sınırlamayı amaçlamaktadır.

Lozan Antlaşması*

Kesim III

Azınlıkların Korunması

Madde 37 — Türkiye, 38'den 48'e dek maddelerde belirtilen hükümlerin temel yasalar [Les Lois fondamentales] olarak tanınmasını ve hiç bir yasa, hiç bir yönetmelik ve hiç bir resmî işlemin bu hükümlerle çelişkili ya da onlara aykırı olmamasını ve biç bir yasanın, hiç bir yönetmeliğin ve hiçbir resmi işlemin söz konusu hükümlere üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 38 — Türkiye Hükümeti, doğum, milliyet, dil, soy, ya da din ayırtetmeksizin, Türk halkının tümünün yaşam ve özgürlüklerini, en geniş biçimde, korumayı yükümlenir. Türkiye'nin tüm halkı, kamu düzeni ve genel ahlak ile bağdaşmazlık göstermeyen her din, mezhep ya da inanışın gerek genel, gerek özel biçimde özgürce kullanılması hakkına sahip olacaktır. Müslüman olmayan azınlıklar, Türkiye Hükümeti'nce ulusal savunma ile kamu düzeninin, korunması için ülkenin her yerinde ya da bir bölümünde alınan ve tüm Türk yurttaşlarına uygulanan önlemler saklı kalmak koşulu ile, dolaşım ve göç özgürlüğünden bütünü ile yararlanacaklardır.

Madde 39 — Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları Müslümanlarla özdeş medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklardır. Türkiye'nin tüm halkı, din ayırt edilmeksizin, yasa önünde eşit olacaktır. Din, inanç ya da mezhep farkı hiçbir Türk Yurttaşının medeni ve siyasal haklardan yararlanmasına ve özellikle genel hizmetlere kabulüne, memurluğa ve yukarı derecelere ulaşmasına, ya da çeşitli meslekleri ve sanatları yapmasına bir engel sayılmayacaktır. Herhangi bir Türk yurttaşının gerek özel ya da ticaret ilişkilerinde, gerek din, basın ya da her türlü yayın konusunda ve gerek toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir sınır konulmayacaktır. Resmî dilin varlığı kuşkusuz olmakla birlikte, Türkçeden başka dil ile konuşan Türk yurttaşlarına yargıçlar önünde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri için gerekli kolaylıklar gösterilecektir.

Madde 40 — Müslüman olmayan azınlıklara ilintili olan Türk yurttaşları hukuk bakımından ve fiilen öteki Türk yurttaşlarına uygulanan işlemlerin ve sağlanan güvencelerin tıpkısından yararlanacaklar ve özellikle, harcamaları kendilerince

* Lozan Barış Andlaşması - <http://baskinoran.com/belge/LozanBarisAntlasmasi.pdf>

yapılmak üzere, her türlü yardım, dinsel ya da sosyal kurumları, her türlü okul ve benzeri öğretim ve eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme ve buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapına bakımından eşit bir hakka sahip bulunacaklardır.

Madde 41 — Genel öğretim konusunda Türk Hükümeti, Müslüman olmayan yurttaşların önemli bir oranda yerleşmiş oldukları kentler ve kasabalarda, bu Türk yurttaşlarının çocuklarının ilkokullarda kendi dilleriyle öğretim görmelerini sağlamak üzere, gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu hüküm Türk Hükümetinin söz konusu okullarda Türk dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır. Müslüman olmayan azınlıklara ilintili Türk yurttaşlarının önemli oranda bulundukları kentlerde ya da kasabalarda, bu azınlıklar Devlet bütçesi Belediye ya da benzeri bütçelerde eğitim, din, ya da yardım amacıyla genel gelirlerden verilecek paralardan yararlanma ve ödenek ayrılması konusunda hakça bir pay alacaklardır. Söz konusu paralar ilgili kurumların, yetkili temsilcilerine ödenecektir.

Madde 42 — Türkiye Hükümeti Müslüman olmayan azınlıkların aile ya da kişi statüleri konusunda, bu sorunların sözü geçen azınlıkların törelerine göre çözümlenmesine uygun her türlü hükümleri koymayı kabul eder. İşbu hükümler Türkiye Hükümeti ile ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden oluşan özel Komisyonlarda düzenlenecektir. Anlaşmazlık olursa, Türkiye Hükümeti ile Milletler Cemiyeti Meclisi, birlikte, Avrupalı hukukçular arasından bir üst hakem atayacaktır. Türkiye Hükümeti söz konusu azınlıkların Kiliseleri, Havraları, mezarlıkları ve öteki dinsel kurumlarına her türlü koruyuculuğu göstermeyi yükümlenir. Bu azınlıkların bugün Türkiye'de bulunan Vakıflarına ve dinsel ve yardım kurumlarına her türlü kolaylığı gösterecek ve izinleri verecek ve yeni dinsel ve yardım kurumları kurulması için, benzeri öteki özel kurumlara sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.

Madde 43 — Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları, inançlarına aykırı ya da dinsel ayinlerini bozucu herhangi bir işlem yapmaya zorlanamayacakları gibi, hafta tatilleri gününde Mahkemelerde hazır bulunmaktan ya da herhangi bir yasal işlemin yapılmasından kaçınmaları nedeniyle, onların hiç bir hakkı ortadan kalkmayacaktır. Bununla birlikte, bu hüküm söz konusu Türk yurttaşlarının, kamu düzeninin korunması bakımından, öteki tüm Türk yurttaşlarının bağlı olduğu yükümlerden bağışık kılmayacaktır.

Madde 44 — Türkiye, işbu Kesim'in yukarıdaki maddelerinin, Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına ilişkin bulunduğu ölçüde, uluslararası toplumu ilgilendirici nitelikte yükümler getirdiğini ve onların Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altına konulmasını kabul eder. İşbu hükümler Milletler Cemiyeti Meclisi'nde çoğunlukla alınan bir karar olmaksızın değiştirilemeyecektir. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya Milletler Cemiyeti Meclisi'nde işbu maddeler konusunda, yöntemine uygun biçimde, çoğunlukla kabul edilecek olan her hangi bir değişikliği reddetmemeyi bu Antlaşma ile yükümlenirler. Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin bu yükümlülüklerden her hangi birine aykırılık olması ya da olma tehlikesi üzerine, buna Meclis'in dikkatini çekmeğe yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkin sayılacak bir davranışta bulunabileceğini ve yönerge verebileceğini kabul eder. Bundan başka, Türkiye, işbu maddelere ilişkin hukuksal ya da edimsel sorunlarda, Türkiye Hükümeti ile bağıtlı öteki devletlerden her hangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her hangi bir devlet arasında görüş ayrılığı ortaya çıkınca bu anlaşmazlığın, Milletler Cemiyeti Antlaşması'nın 14. Maddesi uyarınca, uluslararası nitelikte bir anlaşmazlık gibi sayılmasını kabul eder. Türkiye Hükümeti bu türden olan her hangi bir anlaşmazlığın, öteki Taraf istemde bulunursa, uluslararası Daimi Adalet Divanı'na götürülmesini kabul eder. Daimi Divan kararı istinaf edilemeyip Milletler Cemiyeti Antlaşması'nın 13. Maddesi uyarınca verilmiş bir kararın güç ve hükmünün tıpkısına sahip olacaktır.

Madde 45 — İşbu Kesim hükümleri ile Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıkları için tanınan haklar, Yunanistan tarafından da, kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır.

Lozan Antlaşması 24 temmuz 1924'te Türkiye ile Fransa, Japonya, İtalya, İngiltere, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında imzalanmıştır. Belgeye Türkiye adına imzayı İsmet İnönü atmıştır. Lozan'ın geçerlilik süresi 100 yıldır. Lozan Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluş antlaşması olarak çok önemsenmektedir. Her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Lozan Antlaşması'nın Türkiye Cumhuriyeti devleti açısından çok büyük bir önemi olduğunu Sevr Antlaşması'na karşı Türkiye hükümetinin diplomatik anlamda ilk zaferi olduğunu daha çocukken öğrenir. Ancak Lozan Antlaşması'nda azınlıklara tanınan hakların neler olduğu hiç öğretilmez ve bilinmez.

Türkiye’de anayasalar azınlıklar konusuna değinmemişlerdir. Hala büyük ölçüde yüyürlükte olan 1982 Anayasası, ‘azınlık’ sözcüğüne hiç yer vermez. Türkiye’nin kurucu antlaşması olarak görülen Lozan Antlaşmasına göre azınlık statüsü kazanmış olan gayri-müslimlerin hakları oldukça üstü kapalı bir şekilde anayasal güvence altına alınır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında Türkçe'den başka bir dilin anadil olarak öğretilmesini yasaklayan 42. madde ise, uluslararası antlaşmaları kapsamının dışında tutar. Böylece, anadilde eğitim hakkının Lozan'da azınlık olarak tanınan gayri-müslimlerin dışındaki azınlık gruplarına verilmesinin önü alınmış olur. Türkiye’nin uluslararası insan hakları sözleşmelerine yönelik dış politikası, bu antlaşmaları imzalamamak ya da antlaşma maddelerinde azınlıklarla ilgili maddelerin Anayasa ve Lozan’ın metni uyarınca çekince koymak şeklinde olmaktadır. İmza konulan birçok antlaşma ise fiilen uygulanmamaktadır.

Lozan Antlaşması’nın Azınlıkların Korunması ile ilgili bazı maddelerinde “Müslüman olmayan azınlıklara mensup olan Türk vatandaşları” sözü geçerken, bazı maddelerde “ Türkiye’de oturan herkes”, “Bütün Türk vatandaşları” ve “Türkçeden başka dille konuşan Türk vatandaşları” sözlerini geçmektedir. Yani antlaşma resmi kabulün aksine, sadece müslüman olmayan azınlıklara değil, bütün Türkiye halkına tanınan haklar vardır. Antlaşmanın 38. Maddesinde, Türkiye, bütün Türkiye halkına tam bir koruma sağlamayı ve her din, mezhep ya da inancın gereklerini yerine getirmesine izin vermeyi kabul etmektedir. Yine 39. Maddede “Herhangi bir Türk uyruğunun” gerek özel gerekse ticari ilişkilerde dilediği bir dili kullanacağı hatta mahkemelerde bu farklı dillerin kullanılacağı kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Lozan Antlaşması, Türkiye’de yaşayan tüm dilsel ya da dinsel azınlıklara kendilerini ifade etme ya da dinsel anlamda ibadetini yapabilme, dilini devlet kademelerinde de kullanabilme hakkını tanımaktadır. Ancak antlaşmayı istediği gibi yorumlayan devlet sadece müslüman olmayan üç etnik grubu Ermeni, Rum ve Yahudileri azınlık olarak tanımaktadır. Süryaniler ve Keldaniler ise azınlık olarak kabul edilmemişlerdir.

Baskın Oran bu konuda yazdıklarıyla uygulamaların ve uygulanmayanların neler olduklarını gözler önüne sermektedir.

“Lozan’la gayrimüslim vatandaşlara getirilen haklar tam olarak uygulanmamaktadır. Bu durumu iki başlık altında mütalaa etmek gerekmektedir:

Önce, azınlık gruplarına ilişkin bir sınırlama vardır. Azınlık mensubu kişilere getirilen haklardan Türkiye’deki gayrimüslimlerin hepsi yararlandırılmamaktadır. Bu haklar başından beri yalnızca geleneksel üç ‘büyük’ azınlık grubuna, yani, Ermeni, Musevi ve Rumlara uygulanmıştır ve bu tutum devam etmektedir. Örneğin Süryaniler, Keldaniler, Nasturiler vb. gibi daha küçük gayrimüslim gruplar, örneğin Lozan’ın 40. maddesinde sözü edilen “(...) her türlü okullar (...) kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak (...)” hakkından yoksun bırakılmışlardır.” (Oran, 2008, s.70)

Türkiye'nin uygulamakla yükümlü olduğu Lozan’ı istediği şekilde uygulamaya koymuş yani yasal anlamda uygulamakla yükümlü olduğu bu anlaşmayı tam olarak uygulamamıştır. Çünkü antlaşma tutanakları incelenirse ne gibi tatışmaların yaşandığı ve bu maddelerin nasıl antlaşmaya girdiği ve neden uygulanmadığı anlaşılacaktır. Antlaşmanın müzakeresi sürecinde Azınlıklar Alt Komisyonu’nun karşılaştığı temel sorun; azınlıkların korunması için konulacak hükümlerin hangi kategoriye giren kimselere uygulanması gerekeceğini kararlaştırmak olmuştur. Alt Komisyon önce bütün etnik azınlıkların başka bir deyişle Müslüman olmayan azınlıklar gibi Müslüman azınlıkların da -örneğin Kürtlerin, Çerkeslerin ve Arapların- koruma tedbirlerinden yararlanmalarında ısrarcı olmuştur. Ancak Türk heyeti bu ısrara karşı durmuş ve İsmet İnönü; “Türkiye’de hiçbir Müslüman azınlık yoktur; çünkü Müslüman nüfusun çeşitli unsurları arasında hiçbir ayırım gözetilmemektedir” şeklindeki itirazı ile antlaşmada kabul edilen hükümlerin sadece Müslüman olmayan azınlıkları kapsamaması konusunda uzlaşma sağlanmıştır.

Devletin Kürtçe televizyon kanalını faaliyete geçirmesinin yasal olup olmadığı tartışmaları hala sürerken Lozan’a tekrar bakmak gerekiyor. “Md. 39/4’e gelirse, fıkranın tam metni şöyledir: ‘Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır.’” (Oran, 2008, s.78) Ancak sonuç olarak Türkiye yaşayan bütün etnik, dini ve dilsel azınlıkların kültürel mirasının korunması ve geliştirilmesi için ciddi ve yasalarla güvence altına alınmış adımlar atılmadan çokkültürlü bir yapıyı görmek mümkün olmayacaktır.

Lozan Anlaşması iyi niyetle tekrar ele alınırsa ve bu anlayışla yorumlanırsa birçok yasal düzenlemeye gerek kalmadan tüm azınlıklar dillerini rahatça kullanabilecekler ve anadillerinde gazete, radyo ve televizyon yayını yapabileceklerdir.

8.4.2 Azınlıklara Yaklaşım Konusunda Dünya’dan Örnekler:

Tüm dünyada neredeyse her ülkede birçok azınlık yaşamaktadır. Günümüzde küreselleşme politikaları ve tüm sorunların herkesi yakından ilişkili hale getirmesi ile birlikte ekonomik anlamda küresel kapitalizme ayak uydurmaya çalışma konusunda gelişen ya da gelişmekte olan devletler milliyetçi yaklaşımları terk etmeye başlamış durumdadır. Artık azınlıkların belirsiz bir geleceğe kadar büyük devlet içinde kendilerini ayrı ve özyönetimli milliyetler olarak görmeye devam edecekleri kabul ediliyor.

Ulusal azınlıkların düzenlenişine ilişkin bu eğilim, bu yüzyılda Avrupa’daki en önemli gelişmelerden biridir. Azınlık haklarını koruma ve azınlıklara karşı demokrasinin geliştirilmesi ve derinleşmesi atılan çok önemli adımlardır. Çokkültürlü bir devlette kapsayıcı bir adalet teorisi, hem grup üyelikleri göz önüne alınmaksızın bireylere tanınmış evrensel haklar, hem de belli grup farkına dayalı hakları ya da azınlık kültürleri için özel statüleri içermektedir. Modern toplumlar, her geçen gün çokkültürlü hale gelme konusunda çalışmalarını sürdürmektedirler.

Birçok ülkede bazı kültürel farklılık biçimlerinin ancak genel yurttaşlık hakları üzerinde ve ötesinde özel, yasal ya da önlemler aracılığıyla çözüme kavuşturulabileceği düşüncesi giderek daha fazla kabul görmektedir.

8.4.2.1 Bölgesel Özerklik Tanıyan Politikalar Fransa-İspanya Örneği

Bölgesel özerklik tanıyan politikalar çokkültürlü toplumlarda sosyal barışı ve bölge kültürlerinin gelişmesini sağlamanın yöntemlerinden biridir. “Bölgesel özerklik politikasının temel amacı, ülkenin bir bölgesinde kullanılan azınlık dilini korumaktır. Politik açıdan bu ademi merkezîyet uygulamasıdır. Bu uygulamada ülke geneline oranla azınlıkta bulunan farklı dil, yoğun olarak konuşulduğu bölgede bir çeşit ortak resmi dil statüsü kazanmaktadır.” (Tacar 1996 s.107) Dil hakları demek iletişim ve kültürün rahatça kullanılabilmesi demektir. Bu anlamda dil hakları verilen azınlık ya da uluslar kitle iletişim araçları yoluyla kendilerini ifade edebilirler.

Türkiye’de Kürt sorununa çözüm önerisi olarak ileri sürülen Korsika ve Bask örneklerinin yer aldığı Fransa ve İspanya’nın bölgesel politikalarına kısaca değineceğiz.

Son zamanlarda bu konular artık konuşulmasa da 90'lı yıllarda 'Kürt Kimliği' meselesi tartışılırken ortaya atılan bu fikirlerin dayanak noktalarına bakmak yararlı olacaktır.

Fransa (Yarı Özerklik Statüsü Olarak Korsika Örneği)

Fransa, özel yasalarla, deniz aşırı topraklarından Yeni Kaledonya ve Fransız Polinezyası'na da, özerklik statüsü tanımıştır. Ancak burada, sadece Korsika örneğinden söz edeceğiz.

250.000 nüfuslu Korsika halkının %98'i hem Fransızca'yı, hem de Korsika dilini kullanabilmektedir.

Fransa, Korsika bölgesinin statüsünü belirleyen ilk yasayı 1982 yılında çıkartmıştır. "Korsika bölgesinin örgütlenmesinde, coğrafyası ve tarihinden kaynaklanan özelliklerini dikkate alır" diyen bu yasadan dokuz yıl sonra, yine Korsika'nın statüsü hakkında yeni bir yasa kabul edilmiştir. Son yasanın 1. maddesindeki "Fransa Cumhuriyeti, Fransız halkının bir bileşeni olan Korsika halkının oluşturduğu tarihi, yaşayan ve kültürel topluluğun kültürel kimliğini sürdürme, kendine özgü ekonomik ve toplumsal çıkarlarını savunma hakkını garanti eder" hükmü, Fransa Anayasa Kurulu tarafından iptal edilmiştir. İptal gerekçesinde, kökenleri ne olursa olsun, Anayasa'nın tüm Fransız vatandaşlarının yasa önünde eşitliğini sağlayan laik, demokratik, sosyal ve bölünmez bir cumhuriyet olduğu hükmüne aykırı bulunduğu; Fransız halkının köken, ırk ve din ayrımı yapılmaksızın, sadece Fransız vatandaşlarından oluştuğu ve 200 yıldır tüm Anayasa ve yasa metinlerinde sadece Fransız halkının tanınmış bulunduğu belirtilmiştir.

Anayasa Kurulu, yasa maddesinde geçen "Korsika halkı" tanımlamasına takılmıştır. Çünkü onlara göre bu tanımlama ülkenin birliği ve bölünmezliği ilkesine karşıdır. Eğer, "Korsika halkı" tanımlaması kabul edilirse, Breton, Alsas, Katalan, Bask vb. Halklar da ayrı halk olma talebinde bulunurlar diye düşünmektedirler.

Korsika'da, seçimle oluşturulan meclisin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınma konularında iş yapma yetkisi olup, bu yetkiyi meclis adına 7 kişilik icra konseyi kullanır. Tüm bunların başında ise, bölge valisi bulunur.

Yazışma dili Fransızca olan Korsika'da sadece Korsika dilinde eğitim veren okul yoktur. Ancak, ilkokul öğretmenleri, haftada 6 saate kadar Korsika dilinde ders verebilmektedirler.

Korsika Meclisi'nin, Korsika dilinin öğretimini zorunlu kılma yetkisi yoktur. Birkaç radyo, gazete ve televizyon Korsika dilinde yayın yapmaktadır. (Tüday, 2000, s.18)

İspanya

Nüfusu, yaklaşık 40 milyon olan İspanya'nın Anayasası'na göre resmi dili, İspanyolca, ya da Kastilyan olarak belirlenmekte ve "İspanya'nın çeşitli dillerinin zenginliği özel koruma ve saygı gerektiren bir kültür mirasıdır" denilmektedir.

Halkın %73'ünün kullandığı İspanyolca'nın dışında, diğer İspanyol dilleri de statülerine uygun olarak, çeşitli özerk topluluklarda resmi dil sayılırlar. Bunlardan 8.5 milyonu Katalanca, 3 milyonu Galiçya dili, 800.000'i Asturya dili, 650.000'i Bask dili ve 30.000'i de Aragon dilini konuşmaktadırlar.

Birden fazla resmi dili bulunan özerk bölgelerde, vatandaşlar resmi kurumlarla olan ilişkilerinde, iki dilden birini kullanabilirler. Katalan, Bask ve Galiçya dilleri ise, konuşuldukları bölgelerde ortak resmi dil olarak kabul edilmektedirler.

Sayıları 17'yi bulan özerk toplulukların, yerel meclisleri tarafından hazırlanmış ve o toplulukların anayasası sayılabilecek nitelikte, ayrı birer özerklik statüleri vardır. Ve bu statülere göre bu özerk yönetimler birbirinden çeşitli alanlarda; *yerel yönetim (parlamento, hükümet, idare, eğitim), çevre, ulaşım, tarım, ormancılık, ekonomi, sağlık, sosyal yardım, turizm, eğlence, polis, kültür, dil öğretimi ve kullanımı* yetki sahibidirler.(Tüday, 2000, s.20-21)

Ülkenin onda biri tarafından kullanılan Katalanca, Katalonya, Balearic Adaları ve Valencia'da konuşulmaktadır. Medya alanında ise, Katalonya Özerk Hükümeti'nin kamusal televizyon yayını genellikle Katalanca yapılmaktadır. Bölgesel yayınlar sırasında Katalanca, İspanyol kamu televizyonunun da yayın dili olarak kullanılmaktadır. Yalnızca Kastilyan dilinde yayın yapan bazı özel kanallar da bulunmaktadır. Kamusal radyo yayınları ise, yalnızca Katalanca dilindedir. Bu durum birçok özel radyo kanalı için de geçerlidir, fakat bazıları çok az da olsa Kastilyanı da kullanmaktadır. Yazılı basın alanında ise, otonom hükümet tamamı veya büyük kısmı Katalanca olan yazılı basın ve süreli yayınları desteklemekte ve mali yardımda bulunmaktadır

8.4.2.2 Québec Örneği* - Kanada

Québec örneği aslında oldukça anlamlı bir örnektir Türkiye açısından. Çünkü Québec halkı self determinasyonu sağlayabilecekleri bir federalizm istiyor. Kendilerini, Kanada'nın iki kurucu ulusundan biri sayan Québécois'ler, zamanla bu özelliklerinin federal hükümetin bilinçli siyasetiyle unutturulup etnik bir azınlığa indirgendiklerine ve Kanada'da Fransızcanın tarihsel nedenlerle korunması gereken etnik bir dil muamelesi gördüğüne inanmaktalar.

Québec, Kanada'nın en büyük eyaleti olmasının yanı sıra, Kanada'da yalnızca Fransızcanın resmî dil olduğu tek eyalettir (New Brunswick'te de halkın %35'in anadili Fransızca olduğundan, Fransızca, İngilizcenin yanında resmi dil olarak tanınıyor). Dili, kültürü ve kurumları ile Québec'liler Kanada içinde bir ulus teşkil etmektedir..

Québec, 700 binden fazlasının eyaleti daha iyi bir hayat için seçen yeni Québécoislerin de oluşturduğu 7.6 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Günümüzün Québec toplumu, sahip olduğu gelişmiş eğitim sistemi ve herkesin ücretsiz faydalanabildiği sağlık sistemiyle, modern ve dayanışmacı bir toplum görüntüsü vermektedir.

Québec'in 7 milyondan daha fazla olan nüfusu, genel olarak Fransızca konuşan bir toplum oluşturmaktadır. 6 milyondan fazla Fransızca konuşan Québécois'in bir çoğunun kökleri, 17. ve 18. yüzyıllarda bölgeye yerleşen Fransız kolonistlere dayanmaktadır. Günümüzde Québec toplumu, 300 milyondan daha fazla insanın İngilizce konuştuğu Kuzey Amerika kıtasında Fransızca konuşarak yaşamak ve Fransızca konuşan bir topluluk olarak kalmak konusunda birçok güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Anadili Fransızca olan Québécoislerin kökleri, genelde Britanyalı göçmenlere dayansa da, bunlar arasında daha iyi bir hayat arayışı içinde Kuzey Amerika'ya yerleşmiş diğer etnik kökenlerden gelen insanlar da vardır. Günümüzde İngilizce konuşan Québécoislerin çok büyük bir kısmı Montréal civarında yaşamaktadır ve onlara sunulan İngilizce eğitim, hastane ağı, iletişim araçları ve diğer çeşitli haklardan faydalanmaktadırlar.

Küçük nüfusuna rağmen, Québec'te büyük sayılabilecek bir medya sektörü bulunur. Bir çok günlük, haftalık ve aylık gazete ve dergiye ulaşmanız mümkündür.

* *Québec* - <http://tr.wikipedia.org/wiki/Qu%C3%A9bec>

150nin üstünde radyo istasyonu ve birçok özel, yerel, ve kamu televizyon istasyonları bulunmaktadır. 1968 yılında kurulan ve Québec'in en önemli TV istasyonlarından olan Télé-Québec, kültürel ve eğitsel yayımlara da sahiptir.

8.4.2.3 Belçika Örneği

Belçika Anayasasının 129. maddesine göre Belçika dört dil bölgesinden oluşmaktadır: Flamanca dil bölgesi, Fransızca dil bölgesi, çift dilli Brüksel-Başkent dil bölgesi ile Almanca dil bölgesi.

Ülkenin % 58'i Flamanca, % 41'i Valonca ve % 1.5'i Almanca konuşur. 1980 reformuna göre 3 toplumlu devlet modeli yürürlüktedir. 1970 Anayasasına göre Belçika 4 dil bölgesine ayrılmıştır. Parlamento ve senatoda Fransızca konuşulur. Dış politika, milli savunma, maliye, polis gibi alanlarda bu dil esas alınır ve parlamento yetkisi dahilindedir. Eğitim, adalet, içişleri gibi bakanlık dairelerinde Flamanca'ya ek olarak Fransızca geçerlidir.

Belçika'da konuşulan Flamanca ve Fransızca Hollanda'da ve Fransa'da konuşulanlardan sözcükler ve nüans olarak farklılıklar içerir. Birçok Felemenk hala bölgelerindeki Felemenk dialektini konuşur. Valonya'nın ana resmi dili olan Valonca bugün en çok yaşlı insanlar tarafından konuşulur ya da anlaşılır.

“Belçika'da ‘dil bölgesi’ kavramı, sadece tanım yapmak amacıyla kullanılmamıştır. Bu kavram ile, yerel dilin, belirli meselelerde (yönetim konuları ve eğitim) kullanılmasının ‘gerekli olduğu’ bir bölge tarif edilmektedir. Bu, aynı zamanda, bu dilin diğer dillere kıyasla öncelikli olduğu ve daha ötesi bu önceliğin zorunlu olduğu anlamına da gelmektedir. Buna göre toplulukların ya da federal hükümetin, Fransızca, Flamanca ve Almanca dil bölgelerinin tek dilli statüsünü ya da kullanılan dili değiştirmesine izin verilemez (örneğin, Flanders'ta Flamanca yerine Fransızca resmi dil olamaz).” (Pelsmaeker, 2003, s.59)

8.4.2.4 Çin Örneği

24'ü Çin kökenli, 55'i Çin kökenli olmayan 79 farklı topluluktan oluşan Çin'de yaklaşık 140 dil konuşuluyor. Bunun 24'ü Çince'nin farklı diyalekt ve dilleridir. Çin orijinli olmayanların nüfusu 80 milyon civarındadır. Fiili olarak Mandarince (eski bürokrasi dili) resmi dildir. Pekin diyalekti (Patongua) ise radyo, TV ve hukuki düzlemde resmiyet kazanıp yaygınlaşmıştır.

1984 yılında kabul edilen Ulusal Azınlıkların Bölgesel Özerkliği Yasasına göre “Azınlıklar korunmalı, her birinin dili geliştirilmeli, bölge dilleri özerk olmalıdır. Çinli görevliler, atandıkları bölgelerin yerel dillerini öğrenmekle yükümlüdürler. Buna karşılık özerk bölge memurları da resmi dili (Patongua) bilmek zorundadır. Mahkemeler azınlık dillerinde verilen dilekçeleri kabul etmek mecburiyetindedir, yasalar bölge diline çevrilmelidir. Özerk bölgeler kendi yönetimleri altında bulunan bölgedeki eğitim dili hakkında karar alma yetkisine sahiptir.

8.4.3 Türkiye’nin Azınlıklara Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme

Türkiye’de yaşayan birçok azınlık vardır, bunların büyük bir kısmı kültürel özümseme sonucu Türkleşmişler ya da Türkleştirilmişlerdir. Bu azınlıkların çoğu kendi anadillerini kullanmayı bırakmışlar ve resmi dil olan Türkçeyi konuşmaya başlamışlardır. Bunun en önemli nedenlerinden biri baskıcı dil politikalarıdır. Azınlık olarak kabul edilmeyen azınlıkların dillerini konuşmaları yasaklanmış ve bu yanlış politika yakın zamana kadar sürdürülmüştür, bu baskının etkileri (ya da hala baskıcı zihniyete sahip görevlilerin icraatları) sürmektedir.

Lozan Anlaşması ile kabul edilen azınlıkların dışındaki halklara/azınlıklara dilsel ve kültürel haklar tanınmamıştır.

Lozan Anlaşmasının 39. maddesi şöyledir:

“Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları Müslümanlarla özdeş medeni ve siyasi haklardan yararlanacaklardır.

Türkiye’nin tüm halkı, din ayırt edilmeksizin, yasa önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da mezhep farkı hiçbir Türk yurttaşının medeni ve siyasal haklardan yararlanmasına ve özellikle genel hizmetlere kabulüne, memurluğa ve yukarı derecelere ulaşmasına ya da çeşitli meslekleri ve sanatları yapmasına bir engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk yurttaşının gerek özel ya da her türlü yayın konusunda ve gerek toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir sınır konulmayacaktır.”

“Türk yetkililerin Lozan’da kabul edilen hakların sadece ‘Müslüman olmayan azınlıklar’a –yani Ermenilere, Rumlara ve Yahudilere- uygulanması gerektiğinde ısrar ettiklerini belirtmek önemlidir.” (Kirişçi ve Winrow,1997 s.48) Müslüman ya da

gayrimüslim, diğer azınlıklar ise bu üç gruba tanınan hiçbir haktan yararlanamamaktadır.

Türkiye'nin azınlıklarla ilgili anayasal hiçbir düzenlemesi yoktur. 1921, 1924, 1961 ve 1981 anayaaalarında azınlıklardan hiç bahsedilmemektedir. 1921 anayasasında 'Türkiyelilik'e vurgu yapılırken bundan sonraki tüm anayasalarda 'Türk'lük vurgulanmıştır. Kirişçi ve Winrow'un ifade ettiği gibi:

"Ankara'daki yetkililer, Türk hükümetinin azınlıklar politikasının tam anlamıyla Lozan anlaşmasının hükümlerine dayandığını ısrarla ileri sürmektedirler. Dolayısıyla onlara göre, Türkiye'de dini azınlıklar vardır, etnik ya da ulusal azınlıklar yoktur. ...

Türk yetkililerin önde gelen kaygısı, Türk devletinin ve "ulus"unun birliğini ve bölünmezliğini korumaktır. Öyle görünüyor ki, Türkiye'deki resmi çevrelerde , varlığı kabul edilen bir etnik ya da ulusal azınlığa belli haklar verilmesinin, kaçınılmaz olarak er geç kendi kaderini tayin hakkı adına ayrılma isteğini de kapsayan daha ileri taleplere yol açacağına dair yaygın bir kanı var." (Kirişçi ve Winrow, 1997, s.48)

Lozan anlaşmasına göre azınlık olarak kabul edilmeyen halklar kendi dillerini bir eğitim kurumunda öğretme ya da öğrenme hakkına sahip olmadıkları için anadillerini yakın zamana kadar yazıya aktaramamışlardır. Halen ikidilli olarak yaşayan insanlar anadillerini okuyup yazmakta (özellikle öğrenim çağındakiler) zorluklar yaşamaktadır.

Türkiye'nin uluslararası sözleşmelere ilişkin dış politikası da, gayrimüslimler dışında hiçbir azınlığa yasal koruma verilmemesini sağlama gayretindedir. Çerçeve Sözleşme örneğinde görüldüğü gibi, söz konusu sözleşme özel olarak azınlık hakları konusunda ise, izlenen politika bu sözleşmeyi imzalamama şeklindedir. Türkiye'nin, bu ve bunun gibi azınlıklara verilecek dil ve kültür hakları ile ilgili anlaşma ve sözleşmeleri imzalamamanın temelinde Kürt sorunu yatmaktadır. "Türkiye'de 'dil hakları' ya da 'dil sorunu' derken, bu sorunu elbette yalnızca Kürtçe'yle sınırlandırmıyoruz, tabî ki bütün dillerin aynı haklara sahip olması gerekir. ... Kürtler ve Kürt dilinin sorunları 19. ve 20. yüzyıl boyunca Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin can alıcı meselelerinden biri olmuştur. Osmanlı, çokdilli, çokkültürlü ve çok dinli bir toplumdur." (Veroj, 2003, s.69) Bunun en önemli nedenlerinden birisi ulus-devlet olmamasıydı. "Cumhuriyetle birlikte tek dilli etnisitenin üstünlüğü, tek millet ve tek bayrak dayatması, yüzlerce hatta binlerce yıllık geçmişi olan kültürel çeşitliliğin, renkliliğin inkarı ve yok sayılması demektir. Bu yaklaşım dil topluluklarının diğer bütün kültürel ve tarihsel değerlerinin de

inkarıydı.” (Veroj, 2003, s.69) Bu inkarla birlikte birçok dil ve kültür asimile edilmeye çalışıldı ancak bu daha fazla sorunu beraberinde getirdi. Bugün ülkenin yaşadığı en önemli sorunun temelleri daha ülkenin kuruluş döneminde atılan adımlarla yakından alakalıdır.

Bu anlamda sadece Kürtlerin değil Lazların, Gürcülerin ve daha birçok halkın dilsel hakları ellerinden alındı. Son dönemde Avrupa Birliği yolunda zorunlu olarak atılan adımlarla (Kürtlere) verilen bazı haklar başta Lazlar olmak üzere birçok azınlığı kendi anadillerinde yayın konusunda harekete geçirdi. Büyük çoğunluğu Türkiye sınırları içinde yaşayan ve büyük oranda asimile olan Lazlara göre;

“Lazca, Anadolu’da konuşulan ‘farklı’ dillerden biri. Bu dili konuşanların sayısı ne olursa olsun, bu toprakların zenginliği olarak binlerce yıldır varlığını sürdürüyor ve Lazlar on yıllardır anadillerini yaşatma, kendi kimlikleriyle varolma mücadelesi veriyor. Bu noktada, son dönem çıkarılan dil hakları ve anadilde yayımla ilgili kanunlar yetersiz olsa da, bu hakların daha da geliştirilmesi ve kullanılması yönündeki çabalar sürdürülecektir.” (Bucaklışı, 2003, s.85)

Özellikle Lazlar ve Gürcüler kendi dillerinde yayın konusunda çalışmalarını sürdürmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti, çoğulcu bir sosyal, kültürel ve tarihsel yapı üzerine kurulmuştur. Çoğulculuğunun dayandığı temel kaynaklardan birisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun "millet sistemi", diğeri de Anadolu'nun çokkültürlü yapısıdır. Türkiye Cumhuriyeti, tarihsel olarak Osmanlı ve Anadolu'dan aldığı dinsel, dilsel ve etnik çoğulculuk temelli bir siyasal yapı kurmak yerine, kuruluş sürecinden itibaren farklılıkları yok saymış, bu farklılıkların toplumsal ve kültürel izlerini, etkilerini azaltma çabasına içine girmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tek bir ulusa değil üstkimlik olarak Türkiyeliliğe vurgu yapılmış ancak daha sonar ulus-devlet inşası sürecinde tek ulus, tek dil uygulamasıyla bugüne kadar gelen azınlık sorunu başlamıştır. Ancak gelinen süreç AB ve çağdaş dünyaya uyum sağlamak, ayrıca Avrupa ve Amerika kıtalarında artık çokkültürlülüğün ve çokdilliliğin bir zenginlik olarak görülmeyle başlanmasıyla hızlı bir değişime ihtiyaç duyan Türkiye Cumhuriyeti bazı adımlar atmaya başlamıştır. Henüz yolun başında olunmasına rağmen çalışmalar hızla sürdürülmektedir, ancak görünen çokkültürlülüğü henüz sindiremeyen ve senelerdir egemen olan yapı, çokkültürlülüğü Türkiye’den uzakta tutmak için elinden geleni

yapmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin umudu ve geleceği kültürel zenginliğidir ve bu zenginliğe gereken değer verilmedikçe adımlar ileriye değil geriye atılmış olacaktır.

8.5 Azınlıklar, Azınlık Dilleri Ve Radyo-Televizyon

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana azınlıkları yoksaymış ve dillerini elinden geldiğince bulundukları ortamla sınırlamış, Hristiyan azınlıkların dışındaki azınlıkların dillerini yasaklamış ve unutturmaya çalışmıştır. Ancak geline süreçte hem Avrupa Birliği süreci hem çağdaş dünyaya entegre olabilmek adına bazı adımlar atılmıştır. Bu adımlardan en önemlilerinden biri RTÜK tarafından hazırlanan yönetmeliktir. Bu yönetmelik aşağıda tam metin olarak verilmiştir.

Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik

“ Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil Ve Lehçelerde Yapılacak Radyo Ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik

Radyo ve Televizyon Üst Kurulundan:

Resmi Gazete Tarihi : 13/11/2009

Resmi Gazete Sayısı : 27405

Birinci Bölüm: Amaç, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 - (1) Bu Yönetmeliğin amacı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu dışındaki radyo ve televizyon kuruluşlarının, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapabilmelerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Dayanak

Madde 2 - (1) Bu Yönetmelik, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4 üncü maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 3 - (1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Kanun: 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunu,

b) Üst Kurul: Radyo ve Televizyon Üst Kurulunu,

c) Yayın Planı: Kanun ve bu Yönetmelik uyarınca, yayıncının, yayınların gün, saat ve sürelerini belirtmek üzere hazırlayacağı yayın düzenini,

ifade eder.

İkinci Bölüm: İzin ve Esaslar

İzin zorunluluğu

Madde 4 - (1) Radyo ve televizyon kuruluşlarının, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapabilmeleri, Üst Kurulun bu Yönetmelik hükümlerine göre vereceği izne tabidir. Üst Kurul izni olmadan bu dil ve lehçelerde yayın yapılamaz.

Başvuru

Madde 5 - (1) Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapmak isteyen radyo ve televizyon kuruluşları; yayın yapmak istedikleri dil ve/veya lehçeleri, bu dil ve lehçelerde yayınlanacak program türlerini, bu programların, günlük yayın akışı içindeki yerleşimini ve aylık yayın planlarını belirleyen yönetim kurulu kararı ile birlikte Üst Kurula başvururlar.

Değerlendirme ve izin

Madde 6 - (1) Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapmak isteyen yayın kuruluşlarının talepleri yayın alanı, teknik imkanlar ve talep edilen dil ve lehçede yayın yapan diğer kuruluşlar da göz önünde bulundurularak Üst Kurul tarafından değerlendirilir ve uygun görülmesi halinde bu dil ve lehçelerde yayın yapma izni verilir.

(2) Farklı dil ve lehçelerde yayın yapma izni olmayan yayın kuruluşlarının günlük, aylık ve yıllık yayın planları göz önüne alındığında süreklilik arz etmeyen münferit müzik eserlerinin yayınları ve sinema filmlerine yer verilmesi izne tabi değildir.

Yayın esasları

Madde 7 - (1) Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde Üst Kuruldan yayın yapma izni alan kuruluşlar yayınlarını, 3984 sayılı Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkartılan yönetmeliklere, Üst Kurulun öngördüğü diğer yükümlülüklerle uygun olarak yapmakla yükümlüdürler.

Üçüncü Bölüm: Çeşitli ve Son Hükümler

Müeyyideler

Madde 8 - (1) Kanundaki esaslara, yayın ilkelerine ve Üst Kurulca öngörülen yükümlülüklerle aykırı yayın yapan yayın kuruluşları 3984 sayılı Kanunun 33 üncü maddesi hükmü uyarınca cezalandırılır.

(2) Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde, Üst Kurulun izni olmadan yayın yapan yayın kuruluşlarına 3984 sayılı Kanunun 34 üncü maddesi hükmü uyarınca izinsiz yayın müeyyidesi uygulanır.

Yönetmelikte hüküm bulunmayan haller

Madde 9 - (1) Bu Yönetmelikte hüküm bulunmayan hallerde 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmeliklerin ilgili hükümleri uygulanır.

Yürürlükten kaldırılan yönetmelik

Madde 10 - (1) 25/1/2004 tarihli ve 25357 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 11 - (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 12 - (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Radyo ve Televizyon Üst Kurulu yürütür.”*

Bu yönetmelikle birlikte azınlık dillerinde radyo-tv yayını yapmak konusunda yasal anlamdaki yasaklar ve boşluklar ortadan kaldırılmıştır. Ancak fiili olarak sadece TRT 6 açısından yaşanan yasal boşluk doldurulmuş, diğer azınlık dillerinde yayın yapılması konusunda adım atılmayacağı ortaya konmuştur. Lazlar, Gürcüler ve Çerkezler yayın talebinde bulunmuşlar ancak TRT'nin bu dillerle ilgili bir yayın çalışması bulunmadığı yanıtını almışlardır. Müslüman olmayan azınlıklar ise devletten herhangi bir istekte bulunmamaktadırlar.

Türkiye 'de konuşulan dil sayısı konusunda farklı rakamlar verilmektedir. Türkiye'de Türkçe dışında en azından 28 farklı dil konuşulmaktadır. Bu da 28 farklı

* <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/30045.html> sitesinden alınmıştır.

dilde televizyon ve radyo yayını yapılabileceği anlamına geliyor. Konuşulan diller ve sık konuşulduğu bölgeler şöyle:

“Abazaca (Sakarya, Düzce); Abhazca (Sakarya, Düzce); Adigece (Sakarya, Düzce, Kahramanmaraş, Kayseri, Çorum, Tokat); Arapça (Hatay, Adana, Mersin, Mardin, Siirt, Şırnak, Gaziantep, Batman, Diyarbakır, Şanlıurfa); Arnavutça (İstanbul, Bursa, Kırklareli, İzmir); Avarca (Sivas, Tokat, Kahramanmaraş); Azerice (Bayburt, Kars, Iğdır); Boşnakça (İstanbul, Adapazarı, İzmir, Manisa, Bursa); Pomakça (Çanakkale, Gönen-Erdek, Edirne, Kırklareli muhacirlerince); Çingene dili (Batı Türkiye-Edirne, Tekirdağ, İstanbul); Ermenice (İstanbul, Hatay, Sivas, Malatya, Diyarbakır, Batman); Gürcüce (Artvin, Bursa, Samsun, Ordu, Rize); Hemşince (Artvin, Rize); Kabardeyce (Kayseri, Kahramanmaraş); Kazakça (Manisa İlinde Salihli, İstanbul ve Kayseri); Kırgızca (Van ve Kars, Muğla); Kırım Tatarcası (Ankara-Polatlı ilçesi Karakuyu köyü-Bursa); Kürtçe (Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu); Yahudi İspanyolcası (İstanbul); Lazca (Artvin, Rize, Sakarya, Düzce, Kocaeli, Yalova, Bursa); Osetçe (Tokat, Yozgat, Erzurum, Kars, Bitlis, Muğla, Antalya); Özbekçe (Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa); Pontusça - Trabzon Rumcası (Trabzon); Yunanca (İstanbul, Çanakkale, Trabzon, Bursa, İzmir, Hatay); Süryanice (İstanbul, Mardin, Şırnak); Türkmençe (Tokat); Uygurca (Kayseri, Nevşehir); Zazaca (Erzincan, Tunceli, Elazığ, Malatya, Batman).”*

Bu yeni yönetmeliğe göre farklı dil ve lehçelerde yayın yapmak isteyen özel kuruluşlar yayın yapmak istedikleri dil ya da lehçeleri, programların günlük yayın akışı içindeki yerleşimi ve ve aylık yayın planlarıyla RTÜK’e başvuracak. RTÜK, başvuruları yayın alanı, teknik imkanlar ve talep edilen dil ve lehçede yayın yapan diğer kuruluşları da göz önünde bulundurarak değerlendirecek ve uygun görmesi halinde yayın izni verecek. Eski yönetmelikte yer alan “Bu dil ve lehçelerin öğretilmesine yönelik yayın yapılamaz” hükmüne de yeni yönetmelikte yer verilmedi. Önceki yönetmeliğe göre televizyonlar, yayınlarını içerik ve süre açısından birebir olmak kaydıyla Türkçe altyazıyla vermekle veya hemen ardından Türkçe tercümesini yayınlamakla, radyolar da programın yayınlanmasını takiben Türkçe tercümesini yayımlamakla yükümlüydü.

* http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_konu%C5%9Fulan_diller sayfasından yararlanılmıştır.

8.5.1 Türkiye’deki Azınlıklar, Radyo-Televizyon Yayınları ve Yayın İstekleri

Kürtler - TRT6 ve Roj TV

Türkiye’nin en önemli sorunlarından birisi olan ‘Kürt Sorunu’ uzun yıllar boyunca sadece silahla çözülebilecek bir sorun olarak görülmüş ama bu yaklaşımın sorunu daha da derinleştirdiği görülmüş ve sorunun varlığı kabul edilerek başka adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu anlamda atılan en son ve en önemli adımlardan bir tanesi ‘Kürtçe’ yayın yapmanın önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Devlet TRT bünyesinde sadece Kürtçe yayın yapan bir kanal olan TRT6 (Şeş) yayın hayatına başlamıştır.

“TRT6 (Şeş) her sabah güne kısa bir haber bülteni ile başlayacak. TRT6’nın (Şeş) günlük yayın ise yine gece haberleri ile son bulacak. Reyting kavgalarından uzak ama izlenebilme amacı ile tasarlanan kanalda Kadın-aile, çocuk, sağlık, eğitim, müzik-Eğlence, belgesel, sinema, dizi, haber ve spor gibi bir çok alanda programlar ekrana gelecek. Yayının hakim dili Kürtçe’nin Kurmanci lehçesi olacak. Bununla birlikte kanalda Zazaca ve Soranice lehçeleri ile Türkçe dilinde de programlar yapılacaktır.”*

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, TRT’nin Kürtçe yayına başlamasını değerlendirirken, “Zaman içerisinde bu çok daha farklı adımların atılmasına da vesile olacaktır” dedi. YÖK Başkanı Prof. Dr. Yusuf Ziya Özcan da iki üniversitede Kürt Dili ve Edebiyatı bölümleri açılacağını söyledi. Erdoğan, “TRT’nin Kürtçe yayını Kürt kökenli vatandaşlarımızın aidiyet bağlarını daha da güçlendirecek” diye konuştu. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, “çok dilli TRT yayınları bütün bir devlet ve kendine güvenen bir millet olarak bize, demokrasimize çok yakışmıştır” dedi. Bu anlamda atılan adımların çokdilli ve çokkültürlü bir Türkiye ve medya için önemli sözler olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak daha sonra yaşanan süreçte Laz, Gürcü, Çerkes halklarının kendi dillerinde yayın taleplerinin karşılık bulmaması bu atılan adımların ardında başka düşüncelerin olduğu kanısını güçlendirmektedir.

TRT6’yı kurmaktaki amaç doğu ve güneydoğuda çanak antenler üzerinden izlenen Roj TV’nin karşısına rakip olarak çıkmaktır. Devlet senelerdir basit bir televizyon kanalı kurmak yerine Kürtlere zorla Türkçe öğretmek yolunu seçti. Yaklaşık 60 yıldır zaten bu yolda ilerleniyordu ama hiçbir yere varılamamıştı. Kürtçe kanal kurmak yerine, Kürt köylerindeki çanak antenleri yasaklamayı seçen devlet, bir süre

* <http://www.trt.net.tr/TV/Detay.aspx?proid=8448&tur=TV>

sonra bununla da başa çıkamadı ve vazgeçti. Şimdi hatalarından ders alan devlet Kürtçe televizyona karşı Kürtçe televizyonla karşılık verme yolunu seçti.

İlk Kürtçe yayın yapan televizyon Avrupa’da Kürtler tarafından kuruldu. Adı Med TV olan kurum, uluslararası diplomatik temaslar sonunda kapatıldı. Medya Tv kuruldu, o da kapatıldı. Yeniden yenisi kuruldu. Türkiye Cumhuriyeti’nin kapanması için canla başla uğraş verdiği son Kürtçe yayın yapan televizyon kanalı olan Roj TV için kapatma davası ise halen sürüyor. Roj TV bugün Türkiye’nin önemli bir gerçeği. Devletin yıllardır ihmal ettiği bir alanı yıllardır dolduruyor. Uzaktan bakıldığı gibi sadece siyasi haberler, tartışmalar yayınlamakla yetinmiyor. Gün içinde kadın, çocuk, kültür, sanat, eğlence programları da yayınlayarak sadece Türkiye Kürtlerine değil, komşu ülkelerdeki (İran-Irak-Suriye) Kürtlerine de hizmet veriyor. Roj TV Kürtçenin bütün lehçeleri yanında Süryanice, Arapça, Türkçe, Ermenice, Farsça ve İngilizce dillerinde de yayın dilimleri oluşturuyor. Roj TV devletin bakış açısı nedeniyle Türkiye’nin batısında tamamen bir ‘öcü’ gibi görülüyor. Ama aradan geçen yıllarda bu imaj bir ölçüde kırılmaya yüz tuttu. Artık Türkiye’de isim sahibi pek çok kanaat önderi, akademisyen, yazar, gazeteci, sanatçı Roj TV ekranlarına konuşabiliyorlar. Roj TV çalışanlarının düşüncelerine göre; Türkiye yapay korkularından sıyrılabilirse, o zaman bir Kürt televizyonu sadece yayınları nedeniyle ‘haber’ olmaktan çıkabilir ve Roj Tv yayınlarını Türkiye toprakları üzerinden yapabilir.

Tüm atılan adımlara ve TRT6’nın açılmasına rağmen Roj TV bölge halkı tarafından yoğunluklu olarak izlenen kanal olmaya devam etmektedir. Devletin gayrı resmi olarak yaptığı araştırmalarda bunu dile getirdiği ifade edilmektedir. TRT6 başta yakaladığı etkiyi sürdürmeyi başaramamış, Kürtçe bazı sözcüklerini kanalda kullanılmasının yasaklandığı haberleri, kanalda çalışanların ayrıldıktan sonra kanalda yaşanan olumsuzlukları ifade etmeleriyle birçok izleyicisini kaybetmiştir.

Lazlar

TRT’nin Kürtçe yayına başlamasının ardından, Lazlar TRT’ye iletilmek üzere internet üzerinden bir imza kampanyası başlattı. Kampanyada anadilde yayının anayasal bir hak olduğu belirtildi. TRT’nin yeni kanalı TRT 6’nın uydu üzerinden 24 saat Kürtçe yayına başlamasının ardından, anadillerinde yayın yapılmasını talep eden bir diğer etnik

grup da Lazlar oldu. TRT Genel Müdürlüğü'ne iletmek üzere başlatılan imza kampanyasında, anadilde yayının anayasal bir hak olduğu vurgulandı.

İnternet üzerinden, faksla, telefonla ya da mektupla TRT Genel Müdürlüğü'ne “anadilde yayın” taleplerinin iletilmesini sağlamak amacıyla “www.lazcayayinistiyorum.azlaguyi.com” adresinde başlatılan kampanyada, Lazcanın Anadolu'da binlerce yıldır konuşulduğuna dikkat çekildi. “Eğer ortada her yurttaşın eşit olarak faydalanabileceği bir hak varsa, anadili Lazca olan yurttaşlar da bu haktan faydalanmalıdırlar” denilen kampanyada, “Anadiline sahip çıkan herkes, yasalardan doğan bu hakkını kullanmak üzere devlet kurumu olan TRT'ye talepte bulunmalıdır” ifadesi kullanıldı.

Lazlar bir dilekçe metni hazırladılar ve bunu her bunu duyarlı her Laz vatandaşın doldurup TRT'ye göndermesini istediler. Dilekçenin içeriği şöyle;

“Kurumunuzun 25 Ocak 2004 tarihli “Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik”’e dayalı olarak yayına başladığı diller arasında, daha önce kurumunuz tarafından yapılan açıklamaların tersine, Lazcaya yer verilmemiştir. Bu durum hukuka ve anayasanın eşitlik ve ayrımcılık yasağı ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bu durumun biran önce düzeltilmesi ve bu haksızlığın giderilmesi için kurumunuza müracaatta bulunmak zorunluluk olmuştur.

Mağduriyetimizin ve söz konusu adaletsizliğin giderilmesi için kurumunuzun kanuni süreleri dikkate alarak Lazca yayına başlamasını saygılarımızla arz ve talep ederiz. “

Gürcüler

Avrupa Birliğine uyum yasaları çerçevesinde çıkarılan "Farklı dil ve lehçelerde yayın ve eğitim hakkı" yasaları uyarınca hak kazanılan başvuruyu, Türkiye'deki Gürcü Kültürünün 3 kurumunun temsilcileri gerçekleştirdi. Türkiyeli Gürcüler için tarihi bir dönüm noktası nlamına gelen başvuruya, Çveneburi Kültürel Dergisi adına sahibi ve sorumlu müdürü Osman Nuri Mercan, Chveneburi.Net adına yönetici-editörü Erdal Küçük ve Gürcü Haber.com adına yönetici-editörü Gaffar Yılmaz imza koydu. Türkiyeli Gürcüler adına 3 kurumu tarafından gerçekleştirilen başvuru, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü'ne ve Radyo Televizyon üst Kurulu'na yapıldı. Başvuruda, Avrupa Birliğine uyum yasaları çerçevesinde çıkarılan "Yerel dil ve

lehçelerde radyo ve tv yayını yapılması" yarasınca görevlendirilen TRT kurumu tarafından 07.05.2004 tarihinde başlatılan yayınlara Gürcü dilinin de eklenmesini talep etti.

Gürcü anadilinde TRT televizyonlarında yayın yapılması için, Çvneburî Kültürel Dergi adına, sahibi ve sorumlu müdürü Osman Nuri Mercan, Chveneburi.Net (www.chveneburi.net) adına ise yönetici editörü Erdal Küçük tekrar başvuruda bulundu.

İlk "Gürcü Anadilinde Yayın" talep başvurusu diğer dillerde yayınların başladığı gün olan 7 Haziran 2004 tarihinde bulunulmuştu. 14 Temmuz 2004 tarihinde da talebin değerlendirmeye alındığı cevabı gelmişti.

Cevapta:"03.08.2002 tarih,4771/8 sayılı kanunla 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınlan Hakkında Kanunda yapılan değışiklik ve bu değışikliğe paralel olarak yürürlüğe konulan yönetmelik hükümleri uyarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde kamu ve özel radyo televizyon kuruluşlarınca yayın yapılmasını mümkün kılan yasal bir ortam oluşmuştur.

Kurumumuz söz konusu düzenleme uyarınca geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçelerde yayınlarına 07.06.2004 tarihinde başlamıştır.Bu yayın, yönetmeliğin öngördüğü usul ve esaslar içerisinde sürdürölmektedir.

Tarafsız bir kamu tüzel kişisi olarak Kurumumuz yasal mükellefiyetlerinin yüklediği görev ve sorumluluklarını bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da titizlikle sürdürmeye devam edecektir.

İlgi yazınızla belirtilen isteğiniz bu kapsam içinde değerlendirilecektir." belirtilmişti.

Bir yıla aşkın bir süre geçmesine rağmen talebin akıbeti hakkında herhangi bir bilgi verilmemesi üzerine bu başvuru tekrar yapıldı.

Bu başvuruya 'bu konuda herhangi bir çalışmamız yok' şeklinde yanıt verilmiştir.

Çerkezler

TRT'nin Kürtçe yayına başlamasının ardından Kafkas Dernekleri Federasyonu da, harekete geçerek, Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile görüştü. Çerkezler, Gül'den kendi dillerinde yayın yapılmasını talep etti. Kafkas Dernekleri Federasyonu Genel Koordinatörü Cümhur Bal, farklı dillerin 'zenginlik' olduğunu

belirterek, halklar arasında ‘bölünme korkusu’ yaratarak sorunların çözölemeyeceğini ifade etti. TRT’nin Kürtçe yayına geçmesiyle birlikte ‘anadilde yayın’ talebiyle Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile görüşen Çerkezler, Gül’e taleplerini ilettiler. 144 yıl önce Kuzey Kafkasya’dan dünyanın çeşitli ölkelerine göç etmek zorunda kalan ve bulundukları ölkelerde ‘asimilasyon’ tehlikesiyle karşı karşı kalan Çerkezler, Türkiye’de yaşayan yaklaşık 6 milyon Çerkez için ‘anadilde yayın’ yapılmasını istedi.

Çerkes Hakları İnisiyatifi ‘devlet eliyle anadili eğitim ve öğretimi ile 7/24 anadilde radyo ve TV yayını yapıldığını’ görmeyi istemektedir.

Süryaniler

Asuri Keldani Süryani Birliğı, Lozan Anlaşması’na göre ‘azınlık’ kabul edilmelerine rağmen anadilde yayın ve eğitim haklarını bugüne kadar kullanamayan Süryaniler, haklarını elde etmek için AB nezdinde girişimde bulunmuş durumdadır. Türkiye Cumhurbaşkanlığı’na da etnik ve kültürel haklarının tanınması için başvuru yapan Süryaniler yanıt bekliyor.

Midyat’taki Asuri, Süryani, Keldani Demokratik İnisiyatifi de kendi anadillerinde eğitim ve anadil imkanlarından eşit yararlanma hakkı istedi.

Süryanilerin istekleri ise şöyle: Süryaniler Mezopotamya’nın yerli halkı olarak kabul edilmelidir. Lozan Anlaşması’nda tanınan haklar Kopenhag Kriterleri çerçevesinde tanınmalıdır. Süryanice dilinde eğitim, basın-yayın hakkı ile etnik ve kültürel haklar tanınmalıdır. Memleketlerine dönmek isteyen Süryanilere olanak sağlanmalıdır. Yerleşim yerlerine verilen Türkçe adlar yerine orijinal adları iade edilmelidir. Süryanilere uygulanan Türkçe soyadları tekrar değiştirilmeli ve orijinal aile adları kabul edilmelidir.

Ermeniler

Ermeni azınlığın televizyon konusunda bir çalışması ve isteğı söz konusu değildir. Ermenice ve Türkçe yayınlanan gazete Agos ve Nor Radyo (internet radyosu) Ermenicenin kullanıldığı kitle iletişim araçlarıdır. Öte yandan TRT, yayın yelpazesini genişletme kararı vermesinin ardından Ermenice yayınına da başladı. Ermenice yayını, Türkiye’nin Sesi Radyosu üzerinden yapılıyor. 30 dilde yayın yapan Türkiye’nin Sesi Radyosu, yayın dilini böylece 31’ye yükseltti. Ermenice yayınları, 07.30-08.00 ile 18.00-18.30 saatleri arasında iki ayrı kuşakta dinleyenlere ulaşıyor.

Nor Radyo kendini şöyle tanımlamaktadır: Nor Radyo başta Türkiyeli Ermeniler olmak üzere Anadolu coğrafyasında yaşayan tüm halkların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri ve kültürlerini paylaşabilecekleri bir internet radyosu projesidir. Nor Radyo, çok kültürlülüğün ve bir arada yaşamın sesidir. Bu bağlamda milliyetçiliğe, her türlü, ırksal, etnik, cinsel ayrımcılığa karşı barış, özgürlük, eşitlik ve kardeşlikten yana tavır alır.

Rumlar

RTÜK'ün 28 etnik dilde radyo yayınının önünü açan bir karar almasının ardından Trabzon'da bölgesel radyo yayını için Pontus Rumcası ve Yunanca yayına izin verilmiştir. Ancak bu karar birçok çevre tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Rum azınlığın herhangi bir Radyo – TV çalışması ya da Trt'den istekleri konusunda bir çalışmaya ulaşamamıştır.

Yahudiler (Yidişçe)

Yahudi azınlığın Yidişçe herhangi bir radyo TV çalışması yoktur. Sadece Açık Radyo'da bazen Yidiş müziği Klezmer dinletileri yer almaktadır.

Türkiyedeki Yahudi azınlık tarafından Türkçe yayınlanan Şalom gazetesi yayın hayatını sürdürmektedir.

8.5.2 Çokkültürlü Bir Yayıncılık Anlayışı Mümkün Mü?

Türkiye coğrafyası yüzyıllardır birçok ulusa, kültüre, dile, dine yurt olmuş bir coğrafyadır. Bu topraklarda tek bir ulustan bahsetmek imkansızdır, yaşayan tüm uluslar ve kültürler birbirleriyle etkileşim içine girmiş ve her yönden birbirini etkilemiştir. Bu anlamda çokkültürlülük daha tanımı yapılmadan önce bu toprakların yaşadığı bir şeydi. Eyuboğlunun dediği gibi; “Anadolu Uygarlığı belli bir ulusun değil, bir toprağın uygarlığıdır. O toprak sayısız insanların kaynaştığı, ayrılıklardan yeni bir bütünün oluşup biçimlendiği bir yaşama ortamıdır.” (Eyuboğlu, 1981, s. 1938) Bu tanım aslında uluslaşma sürecine kadar yaşananları çok güzel bir şekilde özetlemektedir.

Dünyada en çok tartışılan ve son dönemlerde en çok üzerinde durulan kavramlardan biri olan çokkültürlülük farklı dile, dine sahip ulusların barış içinde bir arada yaşamasını öngören bir yaklaşımdır. “Çokkültürlü bir toplum çatışan iki taleple karşı karşıyadır ve bunların ikisini de adil bir şekilde uzlaştırmak durumunda kalır. Bir taraftan vatandaşları arasında güçlü bir birliktelik ve ortak aidiyet duygusu yaratması gereklidir, aksi halde herkesi bağlayan kararlar alıp uygulayacak ve çatışmaları

düzenleyip çözümleyebilecek birleşmiş bir topluluk gibi davranamaz.” (Parekh, 2002, s. 251) Bu ortaklığı sağlayabilmek birlikte yaşayan toplulukların ülkenin tüm olanaklarından eşit bir şekilde yararlanmaları esastır. “Diğer yandan çokkültürlü bir toplum çeşitliliğin taleplerini de görmezden gelemeyiz. Tanımı gereği çeşitlilik, toplum yaşamın kaçınılmaz bir parçasıdır ve ne sırf öyle istendiği için ne yok olur ne de kabul edilemez bir zorlama olmadan bastırılabilir.” (Parekh, 2002, s. 251) Ülkede yaşayan toplulukların farklılıklarını bir zenginlik olarak görmelidir. Gelişmekte olan ülkelerde çokkültürlü bir yaklaşım tercih edilmemektedir. Genelde farklılıklar çatışmaya dönüşmekte ve bu çatışmalar halklar arasındaki düşmanlıkları körüklemektedir. Türkiye açısından da atılan yanlış adımlar sonucu süreç çatışmaya dönüşmüş ve toplumsal anlamda büyük yaralar açılmıştır.

Çokkültürlü topraklarda uygulanan asimilasyon politikaları genelde başarı şansı elde edememiştir. Türkiye açısından da bu böyledir. 12 Eylül askeri darbesinden sonra uygulamaya konan yoğun asimilasyon uygulamaları sorunu kangrenleştirmiştir. “Asimilasyoncu düşüncede toplumun yaşam biçiminin koruyucusu olarak devletin, kültürel azınlıkların baskın ulusal kültür içinde asimile olmalarını ve farklı kültürlerinin tüm izlerinden kurtulmalarını sağlama hakkı ve görevine sahip olduğu varsayılmaktadır.” (Parekh, 2002, s. 252) Bu görüşe sahip olanlara göre azınlıkların toplumun bir parçası olmayı ve eşit muamele görmeyi istiyorlarsa asimile olmayı kabul etmeleri gerekmektedir. Ancak Parekh’in de ifade ettiği gibi kültürler, üyelerinin yaşamlarına ondan kolayca kurtulamayacakları kadar derinden işlediği için bu hiç de kolay değildir. Ayrıca da kişi asimilasyonu kabul edip buna uysa bile gelecekte kökeninden dolayı ayrımcılığa tabi olmayacağının garantisi yoktur. Sonuç olarak asimilasyon baskıcı bir tarzda geliştirilmeye çalışıldığında bazen savunucularının amaçladığının tam tersi sonuçlara da varabilir ve ayrımlar, Türkiye’de yaşandığı gibi gerilim ve çatışmalara dönüşerek daha içinden çıkılmaz hal alabilir.

Etnik çatışmaların kökeninde ırkçılık ya da ‘öteki’ne karşı tahammülsüzlük vardır. Medya açısından da ırkçılık ve ‘öteki’ni hedef gösterme ya da yok sayma en önemli sorunlardan birisidir. van Dijk bu konuda şunları ifade ediyor:

“Çok sayıda ülkede yapılan araştırmalar, bazı belli başlı kitle iletişim araçlarının, özellikle de televizyon ve yazılı basın alenen ırkçı olduğunu, bazılarının da adaletli ve barışçıl bir çok kültürlü toplumun savunuculuğuna aktif ve olumlu katkıda bulunduğunu göstermektedir. Azınlık grubu mensubu

olan gazeteciler, diğer her kamusal alanda olduğu gibi, ayrımcılığa uğramaktadır. Haber yapılırken klişelerin kullanımı hiç de az değildir ve etnik azınlıklar, göçmenler ya da mültecilerle ilgili haberler ağırlıklı olarak (finansal zorluklar, yasadışı göç, suç, uyuşturucu, kültürel sapmalar gibi) olumsuz olay ya da durumlarla ilgilidir ve eğer açıkça bu grupları suçlamıyorsa bile onlarla bağlantılı olduğu ima edilmektedir. Öte yandan çoğunluk grubu mensuplarının, özellikle de elitlerin yaptığı gündelik ırkçılık ve ayrımcılıkla ilgili olumsuz ve eleştirel detaylı haberler yapılmamaktadır. Bu nedenle, haber derleme, konular, alıntılar ve tarz da sistematik olarak ‘Öteki’ne karşı olmaktadır. Bu karşı konulamaz bilimsel kanıt dikkate alındığında, göçmen ve azınlıklara hissedilen ve sosyal ve ekonomik sorunlar nedeniyle alevlenen kızgınlığın bu tür medya uygulamalarıyla tetiklenip destekleniyor olması şaşırtıcı bir durum değil.” (van Dijk, 1995)*

Bu anlamda Türkiye’de de ana akım medya ya da medyanın neredeyse tamamı ‘öteki’ne karşı ayrımcı ve inkarcı yaklaşıma sahip bir görünüm sergilemektedir.

Medya’da nefret söylemi üzerinde duran Prof. Dr. Yasemin İnceoğluna göre;

“Medya egemen ideolojinin bir aygıtı olarak milliyetçiliği, ırkçılığı yeniden üretirken toplumsal öfke ve nefret duygularını da üretir ve bu duyguları ötekilere karşı yöneltilmesine neden olmaktadır. Böylece de gerçeğin değil iktidarın kurgusunun topluma dayatılması adeta bir zamanlar batılı demokrasilerde 4. Kuvvet olarak var olan medyanın şimdi makus talihini oluşturmaktadır.

Medyanın kendisini toplumsal çatışmanın aktörlerinden biri haline getirirken itaatkar vatandaşlar yaratarak “sözde” vatandaşları da zaman zaman dışlamayı amaçlamaktadır. Ana akım medyanın benimsediği ve aktardığı ‘biz’lik tanımı temelde, toplumda ekonomik, siyasal olarak hakim olanın ideolojisi tarafından biçimlendirilmiştir. Buna göre biz Türküz, Müslümanız hatta Sunniyiz, heteroseksüeliz, erkeğiz, muhafazakarız, halkçıyız... bunu böyle devam ettirebiliriz. İşte bu noktada nefret söylemi önem kazanmakta. 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin nefret söylemi ile ilgili bir tavsiye kararı var. Bu kararda nefret söylemi şöyle tanımlanmış: “İrkçi nefret; yabancı düşmanlığı, anti semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimi. Hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret, saldırgan milliyetçilik ve etnik merkeziyetçilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı düşmanlık yoluyla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü içermektedir” diyor.”(İnceoğlu, 2010)*

Medya’nın söylemlerini de inceleyen Prof. Dr. İnceoğlu Türkiye medyasının ırkçı ve hoşgörüsüz tavrını gözler önüne seriyor. Aslına bakarsanız tarafsız bir gözle gazete, TV ya da internet haberlerini okuyan bir kişi hergün ırkçı ve ‘öteki’ karşıtı birçok habere rastlar. Bu anlamda devletin “çokkültürlü”, ırkçılık karşıtı bir politika

* Teun A. van Dijk, University of Amsterdam, A Proposal For Multicultural Media Monitoring In Europe, Jc/Rec Vol. 5, No. 23, 1995, www.cios.org/EJCPUBLIC/005/2/00529.html

oluşturma çabası olmadığı sürece çokkültürlü bir medyadan ya da ‘öteki’ne tahammül ve hoşgöründen bahsetmek sadece bir hayal olarak kalacaktır.

Ancak artık kültürel farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü çağdaş dünyada sorunlar çatışmayla değil konuşarak çözülmekte ya da bu yönde adımlar atılmaktadır. “Çokkültürlülük” tüm dünyada tartışılan ve Türkiye açısından tam anlamıyla bir zenginlik göstergesi olabilecek bir konudur. Bu anlamda Türkiye’deki azınlıkların tüm sorunlarını çözecek çokkültürlü bir yaklaşım oluşturmak Türkiye açısından hem ekonomik hem sosyal hem de kültürel açıdan çok ileri bir adım olacaktır. Avrupa Birliği’ne tam üye olmak isteyen Türkiye, sorunlarını çözmeden ve ekonomik anlamda büyük külfet olan bu sorunlarının yarattığı ekonomik darboğazı hafifletmeden, çağdaş ‘kapitalist’ dünyanın bir parçası olamayacaktır.

8.6 Türkiye’de Azınlıklar ve Medya, İdeoloji, Hegemonya

Küreselleşme ile birlikte devlet ortadan kaybolmuyor ya da gücünü yitirmiyor sürecin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden tanımlanıyor. Küreselleşme, sermaye açısından sınırların ortadan kalktığı tek ve bütünleşmiş bir dünya pazarına dayanan, ulus-devlet mekanizmalarının yerel ve uluslararası kurumlar arasında esnetildiği bir yeniden yapılanma öngörüyor.

Günümüzün emperyalizmi olan küreselleşme, kapitalizmin krizlerini dünya emekçilerinin sırtından çözmeye çalışan bir siyasi egemenlik biçimi aldı. İnsanlık dünyanın hemen her yerinde, farklı düzeylerde de olsa yoksulluk, sosyal dışlanma, ekonomik krizler, ekolojik tahribat ve savaş gibi kapitalist sistemin doğasından gelen sorunlarla yüz yüze kalıyor. 20. yüzyılın sonunda ‘tarihin sonu’ tezleriyle nihai zaferini ilan eden kapitalizm, iç çelişkilerinin faturasını tüm insanlığa ödetiyor.

Türkiye, Avrupa ve Ortadoğu arasındaki bölgede küreselleşmenin bir aktörü olarak, hem askeri anlamda hem ekonomik anlamda küreselleşmenin başaktörlerine göbekten bağlıdır. Türkiye katı bir ulus-devlet anlayışı üzerine kurulmuştur ve yakın zamana kadar azınlıklara karşı sert tutum takınmıştır. Ayrıca demokrasi açısından Türkiye oldukça geri bir noktadadır. Türkiye’de askeri ve sivil bürokratik kurumlar için saklı tutulmuş, çoğunluğun karışmadığı yetki alanları vardır. Birçok temel kamusal karar seçilmiş çoğunluğun iradesinden bağımsız olarak alınmaktadır.

* İnceoğlu, Prof. Dr. Yasemin, “Medya’da Nefret Söylemi”, 15.11.2010

Genel nüfus için olduğu kadar azınlıklar için de güvence sağlayacak olan sivil ve kültürel haklar bakımından da Türkiye'nin durumu, son yıllardaki anayasal ve yasal iyileştirmelere rağmen, çok parlak değildir. Genel sivil özgürlükler bakımından en problemli alanlar vicdan, ifade ve örgütlenme özgürlükleriyle ilgili alanlardır. Din ve vicdan özgürlüğü bakımından, gayrimüslim azınlıklar gibi Müslüman çoğunluğun da ciddi sorunları vardır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası azınlık ifadesine yer vermemekte, '*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi*' Türk saymaktadır (66. madde). Devletin dilinin Türkçe olduğunu belirtmektedir (3. madde). Bu bağlamda Türkiye'de fiilen birçok etnik azınlık ya da ulus bulunsa da yasal anlamda bu kabul edilmemektedir.

Ergin, azınlıkların dillerini medyada kullanması konusunda şunları ifade ediyor:

"Azınlık dillerinin medyada kullanımı, ifade özgürlüğü, kültürel ve dilsel çeşitlilik, kimliğin korunması ve ayrımcılığın yasaklanması ve eşitlik prensipleri ile doğrudan bağlantılıdır. Konu uluslar arası belgelerde daha çok ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir. İfade özgürlüğü pek çok insan hakları belgesinde garanti altına alınmıştır. Çerçeve Sözleşme'nin 9. maddesi temel olarak AIHS'nin 10. maddesini esas almış, fakat ulusal azınlıkların özel koşullarını dikkate alan birtakım ek yükümlülükler getirmiştir. Ayrıca AGİT Oslo Tavsiyeleri ulusal azınlıkların kendi dillerinde medya organları kurup sürdürme hakkı bulunduğunu belirtirken, devlete tarafsız davranma, mali kaynak sağlama, yayın süresinin belirlerken azınlığın sayısal büyüklüğü ve niteliğini dikkate alma gibi yükümlülükler yüklemektedir⁸⁰. Bunun yanı sıra Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı'nın 11. maddesi azınlık dillerinin yayın sektöründe kullanımına yönelik çeşitli yöntemler öngörmektedir (gazetecilerin eğitimi, sözkonusu dilleri kullananların karar mekanizmasına katılımı, görsel ve işitsel çalışmaların üretim ve dağıtımı gibi)."⁸¹(Ergin, 2010)

Türkiye'de farklı dil ve lehçelerde yayın yapma hakkı TRT6 ile Kürtçe yayın olarak somutlaşmıştır. Ancak diğer halkların kendi anadillerinde yayın istekleri görmezden gelinmektedir. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. maddesi; Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yapılacak yayının '*Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı*

<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=43&bolum=makale>

* Ergin, Ayşe Dicle. "Azınlık Dillerinin Kullanımı Konusunda Türkiye Nerede Duruyor?" Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 59 Sayı: 1 Yıl: 2010 Ankara s. 1-34
auh.f.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/.../AUHF-2010-59-01-ergin.pdf

olamayacağı’ belirtmektedir. Özellikle Anayasa Mahkemesi ‘Bölünmez bütünlük’ ilkesi konusunda aşırı titizdir.

Ayrıca Lozan Antlaşması’nın 39/4. maddesi “... *tüm Türk uyruklarına... basın yada her çeşit yayın konularında... dilediği dili kullanmasına*” kısıtlama getirilemeyeceğini ifade etmektedir. Ancak bu madde ile ilgili iyi niyetli bir düzenlemeye gidilmesi henüz sözkonusu değildir.

Azınlıkların kültürel, ekonomik ve sosyal açılardan açık ya da örtülü bir biçimde baskıya ve ayrımcılığa uğraması sürecinde dil, söylem ve iletişim önemli bir rol oynar. Gazeteciler, muhabirler, editörler ve köşe yazarlarından oluşan medya elitleri, azınlık gruplarına ilişkin kanıların oluşturulmasında ve işleyişinde önemli bir role sahiptir.

Medya, etnik olayların yorumlanmasında ideolojik bir çerçeve sunar. Bu çerçeve azınlık gruplarına karşı beslenen peşin hükümleri veya yürütülen ayrımcılık faaliyetlerini meşrulaştırır. Bireylerin sosyalleşme süreçlerinde ve öğrenim sürecinde edindikleri peşin hükümler, medya tarafından sürekli olarak gündemde tutularak iyice işlenir. Bu katı sosyal normlar, sürekli olarak formüle edilerek yeni durum ve olaylara uygulanır. Haberler, makaleler, TV programları, diziler, romanlar ve filmler azınlık gruplarının olumsuz yönlerini ‘ispatlar’ dururlar. Bu anlamda medyanın ürettiği ‘nefret söylemi’ topluma yayılır ve karşılığını hem toplumsal söylemde hem de toplumsal tepkilerde gösterir.

Medyayı elinde tutanlar hegemonyanın devamı için egemen ideolojinin hizmetindedir. Egemenler yönettiklerinin tüm yaşam alanlarına girdikleri gibi görme alanlarına da girerler, onlara neyin ‘gerçek’ olup olmadığını da onlar söylerler. Yani tüm ‘gerçeklik’ egemenlerin gösterdiğinden ibarettir. “Halka mesajlar ve simgeler ileten bir sistem oluşturan medya, bireyleri eğlendirmek, bilgilendirmek ve toplumun kurumsal yapısı ile bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini onlara aşılacaktır. Devlet bürokrasisinin iktidar aygıtlarını elinde tuttuğu ülkelerde, medya üzerinden uygulanan sistemli propaganda, egemen seçkinlerin çıkarına hizmet etmektedir (Chomsky ve Herman; 2004, s.35). Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz; dün yasak olan bir şeyin bugün serbest olması ve bunun toplumsal anlamda tepkiyle karşılaşmaması için dün bu durumu suç olarak gösteren medya bugün normal bir

görüntüye sokmaktadır. Daha yakın zamanda Kürtçe tek kelime duymadığımız ve Kürtçeyi inkar eden TV kanalları bugün rahatça Kürtçe şarkılar yayınlamaktadır.

Toplum devletin ağırlığı altında ezildiğinin farkında olmadan onu varlığının garantisi olarak görmekte ve ona yönelen her hareketi yanlış bulmaktadır. Bu anlamda devlet, ideolojik aygıtları ile insanları şekillendirir, hegemonyasını pekiştirir. “Toplumsal iktidarın iktidarının uygulanması ve korunması ideolojik bir çerçeveyi öngerektirir. Toplumsal olarak müşterek bir grubun ve üyelerinin çıkarla ilgili temel bilişlerinden oluşan bu çerçeve, esasen iletişim ve söylem yoluyla kazanılır, onaylanır ya da değiştirilir. (Dijk, 1999, s.335) İletişim iktidar için önemlidir ve toplumla iletişim kurmak için kullanacağı en iyi iletişim aracı medyadır.

Hegemonyanın kurulması için kullanılan en önemli araçlardan biri medyadır ve medya patronları bu işi gönüllü olarak yapmaktadır. Bu konuda çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yapanlar farklı görüşlere sahip olsalar da medyanın büyük paralara sahip olan insan ya da şirketlerin elinde olduğunu ve onların çıkarları dışında davranamayacağını ortaya koymaktadırlar. Medya iktidarın ideolojisini yayan ve onun hegemonyasını yayan bir araçtır. Bu bağlamda Türkiye’nin ideolojisini şekillendiren görüşler medya aracılığıyla topluma aktarılır. Milliyetçilik ve azınlıklara karşı yaklaşım da bu görüşün yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani Türkiye’de medyanın azınlıklara (tüm ‘öteki’lere) karşı tutumunu şekillendiren devletin hegemonyasını kurmak için belirlediği ideolojiden bağımsız düşünülemez.

9. HABER, İDEOLOJİ, HEGEMONYA VE TÜRKİYE

Haberle ilgili birçok tanım ve açıklama vardır. Haber genel anlamıyla zamana uygun bir şeyin, bir olayın raporudur, acele bir şekilde kaleme alınmış bir edebiyattır ve yarının tarihidir. Haber bir bilgi aktarma operasyonudur. Haber insanların kendi yaşamlarını ve toplumdaki konumlanımlarını belirlemeleri, düzenlemeleri ve

yönlendirebilmeleri için ihtiyaç duydukları bilgidir. Haber hayatımızda önemli bir etkiye sahiptir. “Haberin basın sahipleri ve editörler ya da gazeteciler ile haber kaynakları arasında var olan ilişkiler tarafından yapılandırma tarzı, televizyon izlemenin ev yaşantısının düzenlenmesi ve ailedeki iktidar ilişkileri tarafından etkilenmesi tarzı gibi birçok alan ortaya çıkmaktadır.” (Golding ve Murdock, 1997, s.67) Bu anlamda haber ve kitle iletişim araçları makro düzeyden mikro düzeye toplumsal alanda iktidarı belirlemektedir. Bu iktidarın ideolojisi kitle iletişim araçlarıyla yayılmakta ve toplumsal hegemonya sağlanmaktadır. “İdeoloji, iletişim içinde ifade edilen fikirler sistemi; bilinç grupları ya da bireyler tarafından taşınan duygular, kanılar, tutumlar toplamının temelini oluşturmaktadır. Hegemonya, egemen ideoloji aktarımı, bilinç biçimlendirmesi ve sosyal iktidar deneyimi aracılığı ile işleyen bir süreçtir.” (Lull; 2001, s.19) Buradan hareketle medya, ideoloji, hegemonya ilişkisinin en net biçimde haberlerde görebiliriz.

Günümüzde medya her anlamda yaşamın tüm alanlarına girmeyi başarmıştır. “Benliğimizi tümüyle medya teslim aldı. Kitle iletişim araçları kişisel hayatımız, siyasal, ekonomik, estetik, psikolojik, ahlaki ve etik hayat alanlarımızı öylesine yaygın biçimde etkilemektedir ki ilişmedikleri, dokunmadıkları, değiştirmedikleri hiçbir yanımız kalmadı. Yaradığımız medya şimdi. Kültürel ve toplumsal değişimin hiçbir yanını medyanın bugünkü ortamımızı nasıl ve ne yollarla oluşturduğunu ele almadan anlayamayız.” (McLuhan ve Fiore, 2005, s.26) Diğer taraftan eğlence ve bilgi kaynağımızda medya olmuştur. “Medyanın verdiği bilgiyle ve medyanın hepimizin üzerindeki total etkisiyle başa çıkabilmek için bir çare bulmanın zamanı geldi de geçiyor bile. Herkesin yapıp ettiğiyle bu kadar uğraştığı, hepimizin bir toplumsal değişimin amelesine dönüştüğü günümüz dünyasına nasıl gelip dayandık? Bunu kim programladı? Bu ne iştir?..” (McLuhan ve Fiore, 2005, s.12) Bu soruların yanıtlarını kısa bir şekilde açıklamak zordur. Medyanın bu hale gelmesinin nedenleri; kapitalist sistemin ideolojik hegemonyasını sağlamak ve rızayı üretmek için medyayı kullanmaya başlaması ve medyanın gelişen teknolojiyle beraber yaşamın her alanına girerek daha da güçlenerek her anlamda önemini artırmasıdır.

Türkiye açısından da haberin ve televizyon haber bültenlerinin önemi büyüktür. Türkiye’de tüm kanallar ana haber bültenlerine özel önem verirken, toplumun tanıdığı önemli habercileri kendi kanallarına almak için büyük miktarlarda paralar ödemektedir. Bunun yanında çok sayıda haber kanalı da yayın yapmaktadır. Türkiye’de yakın

dönemde anaakım medyanın yanında gittikçe büyüyen ve iktidar tarafından desteklenen İslami medya ise dikkate alınması gereken bir diğer konudur.

9.1 Haber: İdeoloji ve Hegemonya

Haber, hegemonyayı elinde bulunduranların ya da hegemonyayı ele geçirmek isteyenlerin kendi ideolojik görüşlerini toplumsal yaşam ve olaylar üzerinden topluma dayattıkları bir görsel ve işitsel iletişim alanıdır. Bu bağlamda verili haber tanımlarından öte geçerek yaşanan ya da kurgulanan olayların topluma verilmiş şekli ve dozu çok önemlidir. Tüm dünyada haber yapan ve yayan önemli merkezler egemenlerin denetimi altındadır. Ülkelerin iç iletişim alanları da devletin tam denetimi altındadır. Türkiye gibi hegemonik mücadelelerin yaşandığı ülkelerde medya ikiye ya da üçe bölünmüş haldedir ama nihayetinde son sözü devlete aslında hakim olan gizil güçler söylemektedir. Hegemonik çatışma yaşanan medya alanında ortak düşmanlara karşı yine birlikte karşı çıkılmakta ve sonuçta aslında birbirlerinden çok farklı olmadıkları gözler önüne serilmektedir.

Haberin ne olduğu çok tartışılan bir konudur ve bu soruya verilen yanıtlar da birbirinden oldukça farklıdır. “‘Haber nedir?’ sorusunu yanıtlamak için demek istediğimiz, bir izleyicinin, haberleri sağlayanların politik inançları ve ekonomik durumları hakkında bir şeyler bilmesi gerektiğidir.” (Postman ve Powers, 1996, s.24) Bu izleyicinin de habercilerin de belli bir eğitim ve bilgi seviyesinde olmalarını gerektirmektedir. “İzleyici, bu şekilde, televizyon haberlerinden sorumlu olanlar tarafından belirli olayların neden önemli kabul edildiğini bilmek durumunda olur ve onların yargılarını kendininkilerle kıyaslayabilir.” (Postman ve Powers, 1996, s.24) Bununla birlikte “Haber üretimi sürecinde bireysel etmenleri öne çıkaran birey odaklı görüşün hareket noktasını, haber üretimi sürecinin eşik bekçisi olarak nitelenen iletişimcilerin öznel tutumlarıyla yapılandırıldığı görüşü oluşturmaktadır.” (Çebi, 2002, s.111) Ancak geline süreçte kapitalist sistem içerisinde medya bir iletişim alanından çok pazarlama alanı olarak ele alınmakta ve ‘eşik bekçileri’nin yerini televizyon patronları ya da onları da yöneten başka önemli kişi ya da gruplar almaktadır. Olaya eleştirel anlamda bakarsak Mora haber konusunda şunları ifade ediyor:

“Neyin haber olarak seçileceğine ve nasıl yayımlanacağına karar veren medya, diğer kâr amaçlı kurumlardan farklı değildir. Onun da satacağı bir ürün vardır. Hiçbir gücün sonsuza kadar zor kullanarak devam edemeyeceğini ve

yönetici sınıfın iktidarını ve gücünü sürdürmek için kamu rızasının ancak ikna yoluyla alınacağını savunan Hackett ve diğer araştırmacılar, medyanın bu rızayı üreten en önemli kurum olduğu üzerinde uzlaşmaktadırlar. Medya metin üretimi aşamasında haber toplama, haber seçimi, yazımı gibi boyutları kurumsal kararlar çerçevesinde değerlendirilir. Haber olarak seçilmesindeki tek ölçüt nesnellik olmayan olaylar, dünyayı olduğu gibi yansıtmaya kaygısından uzak, oluşturulmak istenen dünyayı resmeden, duyurulan olaya ilişkin belli bilgi ve inancı oluşturmak amacıyla üretim sürecine alınmaktadır.” (Mora, 2007)*

Öte yandan “Marksist medya kuramına göre, haberlerin oluşturma ve verilme tarzlarının, kurumsal ve sistematik olarak egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda oluşturulduğu, bu nedenle de yanlı ve tek boyutlu olarak sunuldukları varsayılmaktadır.” (Poyraz, 2002, s.64) denirken tam da bu ifade edilmektedir. Yani Marksist yaklaşım özelde haberi genelde ise medyayı en doğru şekilde tanımlayan bir göze ve dile sahiptir.

Egemen sınıflar kapitalizmin ve onun ideolojisinin çıkarlarından başka bir şeyi düşünmemektedir. Son tahlilde “Diyebiliriz ki haber, ya öncelikle ve en iyi biçimde bir tarih, ya edebiyat malzemesi, ya toplum koşullarının bir kaydı, ya halkın tutkularının bir ifadesi ya da gazetecilerin önyargılarıdır. Bütün bunların hepsi olabilir ama en kötü biçimiyle sadece bir ‘dolgu’, reklamlar gelene kadar izleyicinin ilgisini ayakta tutan bir ‘tuzak’tır.” (Postman ve Powers, 1996, s.28) Buradan hareketle yine haberin bir dolgu malzemesi olduğunu asıl amacın para kazanmak ve bu arada izleyenleri istenen biçimde şekillendirmek olduğunu görebiliriz. Ancak Türkiye gibi geri bırakılmış ülkelerde haber bir dolgu malzemesinden çok bir ideolojik şekillendirme aracıdır, insanlar verili ‘gerçekleri’ haber yoluyla öğrenmektedir. “Lippmann, Kamuoyu adlı kitabında haber ve gerçeğin aynı şey olmadığını ve birbirinden ayrılması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre haber, bir olayla ilgili iken, gerçeğin haber işlevi ise, gizli saklı kalmış olayları ortaya çıkararak, birbirleriyle ilişkilendirerek insanların bir değerlendirme yapmasını sağlamaktır.” (Poyraz, 2002, s.61) Ne yazık ki okulda sorgulamak yerine ezberlemek, ailede babanın dediklerinden çıkmamak ve orduda itaat etmek öğretilen bireyler özne olamamakta bir büyük öznenin küçük ve önemsiz parçaları olarak verilenle yetinmekte ve ondan kuşku duymamaktadır.

* Mora, Yard. Doç. Dr. Necla “Haber ve Haber Söylemi”, 17.03.2007, <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=8113>

Kapitalizmde her şey satılıktır ve gazetecilerde emeklerini satmaktadır. Ancak son noktada emeklerini satan bu gazeteciler emekleri ile birlikte kalemlerini ve beyinlerini de satmaktadır. Satmayanlar ise gündemi belirleyen medya kuruluşlarında kendine yer bulamamaktadır. Çok az sayıda gazeteci kendilerini tüm topluma ispatladıkları ve tanındıkları için kalem ve beynini satmadan büyük medya kuruluşlarında kendine yer bulmaktadır. Alternatif medya ise sesini çok az duyurabilmekte ve genelde marjinal kesimlere ulaşabilmektedir. Çebi, medyaya Marksist yaklaşımı şöyle ifade etmektedir:

“Marksist paradigma, kapitalist toplumlarda gazetecilerin faaliyetleri için gerekli koşulların maddi üretim ilişkileri tarafından belirlendiğini ileri sürer. Gazeteciler, sadece medya haberlerine değil aynı zamanda kendilerine karşı da yabancılaşmışlardır. Gazetecilerin medya haberlerinden yalıtılmaları, yani haberlerin seçimi, biçimlendirilmesi ve sunumunda söz sahibi olmamaları, onların iktidardaki sermaye sınıfı ile bütünleşmelerine yol açar.” (Çebi, 2002, s.90)

Bu bütünleşme süreci bilinçli ya da bilinçdışı bir şekilde olmaktadır. Büyük sermayedarlara ya da işadamlarına ait olan medya organlarında çalışan bu gazetecilerin kendi patronlarına yani ekmeğini yedikleri egemen sınıfa ‘ihamet’ etmeleri -yani toplumsal anlamda gerçekleri ve ezilenlerin haklarını savunan haberleri yapmaları- durumunda bulundukları konumda kalmaları mümkün değildir. “Gazeteciler egemen sermaye sınıfına dahil olmasalar da, sermaye sınıfının bakış açılarını ve değer yargılarını benimsemek zorunda kalırlar. Marksist yaklaşıma göre gazeteciler, ücret karşılığında emeklerini satan ve yanlış bilinç üreten emekçiler olarak kabul edilir.” (Çebi, 2002, s.91) Yanlış bilinç üreten ve kendi ‘gerçek’lerini insanlara ‘gerçek’ diye yutturan gazeteciler emek düşmanı sermaye taraftarı emekçilerdir. Tılıç bunu şöyle ifade etmektedir: “Gazeteciler medya ortamı içinde gerçekleşen her türlü olay ve etkinlik içinde meydana gelen değişim ve dalgalanmalarla özellikle medya sahiplerinin doğrudan hedefi haline gelmişlerdir. Bu durumdan kendi paylarına düşeni alan editörler patronları adına her türlü isteklerini her zaman muhabirler üzerinde bir baskı aracına dönüştürmektedirler.” (Tılıç, 2001, s.48) Muhabirlerin ne düşündüğü ya da ne gibi haberler gönderdikleri çok önemli değildir önemli olan editörlerin o haberleri ne hale soktuğudur. Diğer taraftan muhabirler editörlerin uyarılarını dikkate almak zorundadırlar, mesleki anlamda gelecekleri buna bağlıdır. “Özellikle bünyesinde farklı endüstriyel üretim ve hizmet sektörlerini bulunduran holdinglere ait basın kuruluşlarının

editorial bağımsızlıkları olmadığı gibi bu kuruluşların genel çizgisini medya sahipleri belirlemektedir. Ayrıca medya sahipleri editoryanın çizgisini belirlemenin dışında günlük işleyiş ve haber üretim sürecine de etki etmektedirler.” (Tılıç, 2001, s.48)

Günümüzde sadece geri bırakılmış ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de haberler ideolojik şekillendirme amaçlı kullanılmaktadır. “ABD ve diğer ülkelerde kitle iletişim araçlarının siyasal iletişimin içeriğini büyük ölçüde kontrol etmeleri, ideolojik yönelimli grupların kitle iletişim araçlarını ideolojik olarak uçlarda gösterme yönünde büyük çaba harcamalarına yol açmaktadır.” (Milburn, 1998, s.233) İdeolojik olarak medyayı ellerinde bulunduran sınıftan farklı olanlar medyanın ideolojik bir araç olduğunu gösterme konusunda çaba gösterirler, bu aslında karşı hegemonya kurma uğraşını ifade etmektedir. “Böyle bir etiketleme iki amaca hizmet eder 1)haberlerini şikayetçi grubun ideolojik görüşü yönünde toplama ve sunmaları konusunda kitle iletişim araçlarına baskı yapmak, 2) toplumda ideolojik aşırılık dayanak noktalarının tanımını bir yönden diğerine kaydırmaya çalışmak.” (Milburn, 1998, s.233) Bu anlamda ABD’de bile haberin ideolojik amaçlı kullanımı kabul edilirken Türkiye’de bunu görmezden gelmek için çok saf olmak gerekir.

Haber bültenleri ve onları sunanlarla birlikte anılmaktadır ve insanlar seçimlerini güvendikleri ismin haber bültenini izlemektedir. Ancak gözden kaçırdıkları nokta önemli miktarda paralarla kanalın haber bültenlerini sunan (bu arada ekibi ile birlikte hareket eden) bu kişiler kanalın patronunun emirleridir. Yaptıkları sadece patronlarının görüşü doğrultusunda ve egemen ideolojinin çerçevesinden çıkmadan haberleri izleyenlere aktarmaktır. İnal’ın da belirttiği gibi “Televizyon ve radyo haberciliğinde okuyucuya makro sentaktik özellikleri veren, özet girişler ve aralarda yapılan tanıtımlardır. İzleyici ve dinleyici zaman akışı içinde belli bir dikkat yoğunluğunda haberleri izlemediği sürece, programın bütünü içinde neyin öne çıktığını tam olarak yakalayamayabilir.” (İnal, 1996, s.103) Tam olarak anlamasa bile anlatılanların gerçek olduğuna inanma yolunu seçeceği için, haberin tümünü izlemese de istenilen şey gerçekleşmiş olur. Haber kadar onun nasıl verildiği de önemlidir. “Ancak anlatıcı çoğu kez haber metinlerinde ‘doğrunun garantörü’ konumundadır. Diğer bir deyişle metnin ‘kendi’ sesi, belli bir bakış açısını izleyiciye, dinleyiciye ve okuyucuya dikte eder.” (İnal, 1996, s.103) Burada İnal’ın ortaya koyduğu gibi sunuculara göre ‘gerçek’ olan ‘doğru’ olan onların haberleridir. Ancak tüm bültenler

izlendiğinde hepsinin aynı şeyleri farklı metinlerle ifade ettikleri ortaya çıkacaktır. “Haber enflasyonu, anlam deflasyonunu doğurmakta, haber kendi ürettiği içeriği yok etmektedir.” (Baudrillard 1998, s.101) Buradan hareketle aslında haberlerin anlamsız ve amorf hale getirilerek insanlara sunulan günlük olaylar olduğunu söyleyebiliriz.

Haber kadar haberin söylemi de önemlidir. İyi bir söylem tüm yalanları gerçek yapabilecek güce sahiptir. “Haber söyleminde yeniden oluşturulan verili hayat, hedef kitleye, efendi-köle diyalektiği içinde ve yaşanan gerçekliği haklılaştıracak şekilde sunulmaktadır” (Aslan, 2004, s.37). Bununla birlikte ideolojinin yeniden üretilmesinde ve ezenlerin ezilenlerin gözünde haklı olmasında söylemin önemi büyüktür. “Haberin söylemi içinde egemen söylemler doğallaşıp ve egemen ideoloji yeniden kurulmaktadır” (İnal, 1996, s.104).

Haberler bazen sadece kurgudan ibarettir. Bazılarında ise gerçek ve kurguyu ayırmak imkansızdır. “Diğer yandan televizyon haberinde kullanılan görüntü, ses ve kurgudan kaynaklanan önemli sorunlar bulunmaktadır. Haber, kurgunun ve dramaya ait özelliklerin az kullanıldığı televizyon türü olarak kabul edilir. Ancak pek çok haberde olaylar dramalardaki gibi sahnelenmektedir.” (Eslin, 1991, s.16) Aslında burada haber haber olmaktan çıkmakta senaryoya dönüşmektedir.

Öte yandan habercilikte etik diye bir şey yoktur (ya da kalmamıştır) önemli olan haberi ilk vermek ve her akşam reyting oranları tablosunda haber kanalları arasında birinci olmaktır. “Trajik haberler, olumsuzluk içerdiği için ilgi çekicidir. Günümüzde yeni teknolojilerin getirdiği canlı yayın imkânı birçok trajik görüntüyü kontrolsüz olarak izleyicilere ulaştırabilmektedir. Haberin en canlı yönünü yakalamakla, trajedinin istismar edilmesi arasındaki etik ayrım çizgisi izleyicinin baştan çıkarılması amacıyla sık sık ihlal edilmektedir.” (Matelski, 1996, s.64-65) Önemli olan malı satmaktır ve bunu yapmak için etiği feda etmek bir alışkanlık haline gelmiştir. Etiğin heba edilmesinin yanında toplumun tabu kabul ettiği konular da ilgi çekmek ve izleyicileri kaybetmemek ya da daha artırmak için ele alınmaktadır. Posman ve Powers televizyon haberlerine eleştirel bir gözle bakarlar:

“Televizyon tüm gün faaliyettedir, izleyicileri birbirinden ayırtırlamaz ve programların özellikle de TV haberlerinin, izleyiciyi elde tutmak için sürekli olarak alışılmadık bilgilerin depolanmasına ihtiyaçları vardır. Nitekim televizyon, cinsel sapıklığı, mantık dışı şiddeti, cinneti, politik liderlerin beceriksizliklerini de içine alarak kültürün içinde var olan her tabuyu kullanmak zorundadır.” (Postman ve Powers, 1996, s.120)

Önemli olan izleyici oranlarını artırmak ve gereksiz konu ve bilgilerle insanları kendisine bağımlı hale getirmektir.

Medya ve habercilikle ilgili iyimser şeyler yazan medya eleştirmenleri de vardır. Morresi'ye göre: "Kamu ne 'klinik'tir ne de 'aptal', bu ikisinin ve daha pek çok şeyin karışımıdır. Haber akışının her şeyi ulaştırdığını ve enformasyon süreçlerinin şeffaf olmadığını gayet iyi bilir. Bunu bilir hoş görür ve belki de bununla eğlenir. Demokrasi mekanizmalarında suistimalleri dahi kendine uyarlayacak kadar esnek olması gibi, enformasyon kanalları en büyük çarpıklıkları dahi hoş görecektir düzeydedir." (Morresi, 2003, s.130) Ancak eğer kamu bu kadar her şeyin farkında ise neden sorgulamamakta ve haberlerin gerçek olduğuna inanarak kendi devletin resmi ideolojisinin dışında eleştirel bir bakışa sahip olamamaktadır? Neden ezenlerin (kapitalistlerin) elinde bulunan medyayı hergün evine sokmakta ve onunla beynini beslemektedir.?

Egemenler hem iktidarı hem de tüm iletişim kanallarını ellerinde bulundurmaktadır. Gerçeği belirleyen onlardır ve tüm medya onların ideolojisi çerçevesinde yayın hayatını sürdürmekte, onlar da hegemonyalarını sürdürmek ya da yeniden üretmek için bu kanalları kullanmaktadır. Dursun bu konuda şunları ifade etmektedir:

"Var olan toplumsal gerçekliğin bir parçası olan ve bazen mücadeleli ve çelişkili, bazen yönlendirilen ve kapalı anlamlandırma pratikleri içinden, çoğunlukla egemen gücü ve iktidarı elinde bulunduranların lehine gerçekliği inşa eden ve tanımlayan bir dolayımlayıcı olarak değerlendirilen eleştirel medya anlayışı içinde haberlerin konumlanması, bu çerçeve ile uygunluk göstermektedir." (Dursun; 2001, s.125)

Haber, medyanın en yoğun ideolojik içerik taşıyan en önemli elemanıdır ve bu anlamda medya deyince akla haberin gelmesi kaçınılmazdır. Haber deyince de akla artık gazeteler değil televizyonlar gelmektedir çünkü haberler sürekli bir şekilde ve eskimeden izleyiciye ulaştırılıp anında tüketilmektedir. Üretim ve tüketimin hızı açısından televizyon gazeteleri ezip geçmiştir. İnternet ise haberleri nerde ise anında okurlarına-izleyenlerine ulaştırmakta ve bu anlamda tartışılmaz liderliği elinde bulundurmaktadır ancak henüz televizyon kadar yaygın olmadığı için geri planda kalmaktadır. Bourdieu ise televizyonu eleştirel bir tarzda şöyle ele almaktadır:

"Televizyonun, tuhaf bir şekilde, göstererek, yapılması gereken şeyin, yani bilgilendirme işinin yapılması için gösterilmesi gerekenden daha başka şeyler göstererek; ya da yine, gösterilmesi gerekeni gösterirken, bunu

göstermeyecek ya da anlamsızlaştıracak bir tarzda yaparak, ya da onu gerçeğe hiçbir şekilde uyuşmayan bir anlam kazanacak tarzda kurarak nasıl gizleyebildiğini göstermek suretiyle, hafifçe daha az görünür şeylere doğru ilerlemek isterim.” (Bourdieu, 1997, s.23)

Bu bağlamda gerçekliğin nasıl çarpıtıldığını ve gerçek denilen şeyin gerçeğin çok uzağında olduğunu ve gösterilenlerin esas görülmesi gerekenlerin üstünü kapadığını ifade etmekte ve sanki binlerce sayfada söyleneni bir cümlede özetlemektedir.

9.2 Söylem ve Haber

Söylem sözcüğü 1970’li yıllardan beri Batılı akademik çevrelerde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunda büyük ölçüde Foucault’un çağdaşlarından farklı olarak “ideoloji” sözcüğü yerine söylem sözcüğünü tercih etmesi rol oynamıştır. En tanınan eleştirel söylem analizcilerinden van Dijk ve Fairclough’un eserleri de aynı dönemde ilgi görmeye başlamıştır.

Günlük yaşamın pratiklerinin çoğunda belirleyici olabilecek tüm düğüm noktalarında söylem ideolojik etkiler taşır. “İdeolojiler, dil kullanımı yolu ile edinilmekte ve dil kullanımı yolu ile aktarılmaktadır. İdeolojik fikirlerin birçoğu ya aileden, arkadaşlardan başlayarak diğer grup üyelerinden ya da dinleyerek, okuyarak ve izleyerek öğrenilmektedir. Böylece ideolojiler, söylemler yolu ile ifade edilmekte ve toplumda yeniden üretilmektedir.”(Van Dijk, 2003, s.18). Kitle iletişim araçlarının toplumsal kültüre eklemlediği tüm söylem biçimleri ideolojik belirlenimlere sahiptir ve egemen ideolojinin kuşatması altındadır. Basitten karmaşığa yani eğlence programlarından haber programlarına dek tüm söylemler ideolojik etkilere sahiptir ve toplumun düşünsel yapısını belirlemektedir. “Söylem, anlamın dil içinde hareket etmesi ile ortaya çıkmaktadır. İdeoloji ise, bu anlamın belli kişi ve gruplar lehine nasıl harekete geçirildiği ile ilgilenmektedir.” (Üşür, 1997, s.89) “İdeoloji, mesajları üretmek için kullanılan göstergesel kurallardır. İdeolojiyi okumak demek mesajların görünmeyen yüzünü okumak demektir. Söylem, mesajın söylediği, ideoloji ise söylenebilecek olanı belirleyen kodlamadır. Mesajın kodlanması, kodlama ve kod açım edimlerini içermektedir. Kodlama, düz anlamı, kod açımı ise yan anlamı belirtmektedir. Kod açımı, farklı grupların bu koda yüklediği anlam çerçevesinde oluşmaktadır. İdeolojinin yarattığı etki, söylemdeki mesajın belli bir yönde kodlanmasını sağlamaktadır.” (Üşür, 1997, s.89)

İktidar ideolojik aygıtlarını, bu bağlamda temel olarak iletişimsel olanları etkin bir şekilde kullanarak söylem alanının temel belirleyicilikte olan noktalarını elinde tutar ve toplumsal söylemini belirler ve tüm toplumsal söylemsel pratiklerde kendi ideolojik söylemini tam olarak gerçekleştirmeye de yeniden-üretir. van Dijk’a göre:

“Bilişsel olarak ideolojiler toplumsal temsilleri yapılandırdıkları için geliştirilebilirler. İdeolojiler toplumsal pratikleri dolaylı bir şekilde genelde ve söylemi ise, özelde denetlediklerinden ideolojilerin sonraki açık toplumsal işlevi, ortak eyleme, hem iç grup üyelerinin işbirliğine ve etkileşimine hem de dış grup üyeleri ile etkileşime olanak vermeleri ya da kolaylaştırmalarıdır. Bunlar ideolojinin toplumsal mikro düzey işlevleridir. Makro düzeyde ise, ideolojiler en yaygın şekilde iktidar ve egemenlik gibi grup ilişkileri açısından tanımlanmaktadır. İdeolojiler, iktidar seçkinlerinin iktidarlarını meşrulaştırmak için zihinsel denetim sağlama işlevi görmektedir.” (van Dijk, 2003, s.48)

Üretim araçlarına, iletişim araçlarına hakim olan sınıf söylem alanında da egemendir, ancak bu alan bir mücadele alanıdır. İktidar mücadelesi kendisini söylem üzerinden ifade eder, politik söylem toplumu kendi söylem alanının sınırları içerisinde sabitlemeye ve kapatmaya çalışır. “Hegemonik mücadelenin ideolojik boyutu, söylemsel bakış bağlamında kavramsallaştırılabilir ve çözümlenebilir. Söylemin düzeni, çatışan, ‘sabit olmayan denge’ (hegemonya) söylemsel/ideolojik yüzünü oluşturur; belirtilmelidir ki, ... karmaşık, heterojen ve çatışkan [yapı] olarak söylemin düzeni görüşü ideolojik bileşim kavramıyla uyum içersindedir.” (Fairclough, 2003, s.163) Hegemonyanın ideolojik anlamda kurulabilmesi sürecinde söylemsel pratiklerin çözümlenmesiyle daha rahat anlaşılabilir. “Söylemsel bir pratik, varolan söylem düzeninin değişik derecelerde yeniden-üretimine ya da dönüşümüne ve böylece varolan toplumsal ilişkiler ve iktidar ilişkilerine katkıda bulunan mücadelenin bir yüzüdür.” (Fairclough, 2003, s.163) Toplumsal bilinci ve bilinçdışını, yani toplumsal bilinçyapısını belirleyen söylemler açık veya kapalı olarak ideolojik etkilere sahiptir.

Emek ile insan yeni bir sürece girer, maddi dünyayı anlamlandırır ve onu yeniden-biçimlendirmek için bir mücadeleye girer. “Üretim pratikleri ve ağlarıyla, düzenlenmiş ilişkileri ve teknik içyapılarıyla yayıncılığın kurumsal yapılarına program üretimi için gereksinim duyulur. Kapital’deki örneksime kullanılırsa, bu söylemsel tarzdaki ‘emek süreci’dir. Üretim, burada, iletiyi oluşturur. Bir anlamda, döngü buradan başlar.”(Hall, 2003, s.311) Üretim süreci denilen şey söylemsel anlamda verilen emektir. Ancak bu süreç ideolojik olarak anlamlandırma ve yorumlama ile ilgili bir

emek üretimini ifade eder. “Elbette, üretim süreci ‘söylemsel’ yönü olmaksızın varolamaz: [üretim süreci] anlamlar ve düşünceler ile baştanbaşa biçimlendirilmiştir: üretilen rutinlere ilişkin kullanımdaki bilgi, tarihsel olarak tanımlanmış teknik beceriler, profesyonel ideolojiler, kurumsal bilgi, tanımlar ve varsayımlar, izleyiciler hakkındaki varsayımlar, v.b. bu üretilen yapı ile programın oluşumunu biçimlendirir.” (Hall, 2003, s.311) Medya bu belirlenmiş söylemin içerisinde görevini yerine getirirken ideolojik bir işlevi de yerine getirmiş olur.

İdeolojik söylem öznenin ikna edilmesi amacını taşır ve tüm ideolojik söylemlerin öznelere kendi saflarına çekmek için ikna edici bir dil kullanmaları gerekir. Söylem, kültürel, ideolojik alanlar dışında ekonomik, politik alanlarla da ilintili bir alandır ve tüm alanların kendilerini, anlamlandırdıkları, yeniden-anlamlandırdıkları, ifade ettikleri ve toplumsalla ilintilendikleri alandır. Söylem eylemden bağımsız bir pratik değildir, insan yaşamında tüm pratikler etkileşimsel olarak bir arada varolur, bu bağlamda insani pratiklerin söylemsel ve eylemsel olanları değişik bağlamlarda bitişir, keşir, bütünleşir. İdeolojik olan bağlamlarda ise söylemler arasında bir mücadele yaşanır, maddi yansımaları da olan bu mücadelenin somutlanımı ise tam olarak eylem alanında görülür. Egemen sınıf ve ezilen sınıflar arasındaki mücadele farklı alanlarda farklı yöntemlerle sürdürülür.

Söylem ve ideoloji birçok alanda çakışır, toplumsalı belirleyen iktidar ilişkileri bağlamında ideoloji kendisini temel olarak söylem üzerinden ifade eder ve öznelere taşır. Öznelere oluşumunda belirleyici olan söylem bu nedenle ideolojinin temel işlev alanlarından birtanesidir. “Halka mesajlar ve simgeler ileten bir sistem oluşturan medya, bireyleri eğlendirmek, bilgilendirmek ve toplumun kurumsal yapısı ile bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini onlara aşılacaktır. Devlet bürokrasisinin iktidar aygıtlarını elinde tuttuğu ülkelerde, medya üzerinden uygulanan sistemli propaganda, egemen seçkinlerin çıkarına hizmet etmektedir.” (Chomsky ve Herman, 2004, s.35) Propaganda açısından haber çok önemli bir değere sahiptir. Haberde kullanılan söylem kitleleri inandırma ve etkileme açısından önemlidir. “Haber, iktidar seçkinlerinin görüşlerini yansıtmalarının yanında, aynı zamanda bir söylem olarak, haber kaynakları, anlatıcı ve hedef kitle arasında kurulan bir diyalogdur.” (Tokgöz, 2000, s.162) Söylem ve ideoloji ilişkisi haber açısından çok

önemlidir. Haberin egemen ideolojinin görüşlerini aktarırken kullandığı söylem çok önemlidir. Van Dijk ideoloji ve söylem konusunda şu görüşleri ileri sürüyor:

“Son olarak unutmayalım ki ideoloji ve söylem arasındaki bağlar her iki yönde işler. İdeolojiler hem söylediğimiz şeyi ve onu nasıl söylediğimizi etkiler hem de bunun tersini: ideolojileri okuyarak ve çok miktarda metni ve konuşmayı dinleyerek ediniyor ve değiştiriyoruz. İdeolojiler doğuştan gelmezler, öğrenilirler ve tam olarak bu tür söylemin içeriği ve biçiminin toplumsal temsiller ve ideolojilere genellenebilen ve soyutlanabilen toplumsal olayların amaçlanmış zihinsel modellerini oluşturması aşağı yukarı olası olabilir. Gerçekten de, belirli söylemlerde (öğreti kitapçıkları ve propaganda gibi) bazı temel ideolojik önermeleri daha doğrudan bir şekilde öğrenebiliriz. İdeolojilerin toplumsal işlevi, bir grubun ve grupların birbirleri arasındaki toplumsal pratiklerini denetleme ve eşgüdümünü sağlamaktır.”(van Dijk, 2003, s.111)

Söylem ve ideoloji arasındaki ilişki toplumsal yaşamın dinamiklerini anlama ve toplumsal pratikleri anlamlandırma sürecini belirler. “Söylem bu toplumsal pratiklerin en önemlisidir ve bunları doğrudan bir şekilde açıklayabilen ve dolayısıyla da ideolojileri aktarabilen tek şeydir.” (van Dijk, 2003, s.112) Esasında söylemin gücü ve önemi bu anlamda ortaya çıkmakta ve kendini gözler önüne sermektedir. “Bu nedenle söylem kuramı olmadan ideoloji kuramı kökten eksiktir. Ve tersine olarak, söylemin toplumdaki rolünü anlamak için aynı zamanda, genelde toplumsal temsillerin, özelde ideolojilerin yeniden üretimindeki temel rollerini de bilmemiz gerekir.” (van Dijk, 2003, s.112) Medya ve ideoloji kavramlarını incelerken söylemin önemini de vurgulamamız gerekmektedir. Söyleme dayanan medyada söylem ideolojik bir içerik taşır. Bu içeriği taşıırken çeşitli kanalları kullanılır ve sonuçta hem ideolojinin aktarılmasında hem de yeniden üretilmesinde önemli görevler üstlenir.

Söylem analizi cümlelerin yapay sınırlarını reddeder; dilin ve kurallarının cümle ötesindeki metinsel yapıya yaygınlaşması gerektiğini savunur. Söylem analizi metin yapılarını incelemekle de sınırlı kalmaz; ‘anımlar’, ‘fikirler’ ve ideolojiler de açığa çıkarılmakla çalışılır. van Dijk, medya metinlerinde, ideolojik pozisyonun cümle yapılarının, örtüsü altında da açıklanabileceğini kanıtlamak için ‘özne kullanımına’ dikkat çeker. Söylem analizi yapılırken, sistemli bir çözümleme, tema ya da madde başlığı gibi öğelerin açıklanmasıyla başlar. Madde başlığı ya da ana tema, aynı zamanda söylem analizinin başta gelen konusudur. Uzun metinlerin söylem analizinde, konu maddelere ayrılır. Haber analizi, haberin yukarıdan aşağıya temalara göre yapısının gerçekleşmiş şeklini, parçaların birbiriyle uygunluğunu gösterir.

Haber, gazetelerde, dergilerde, televizyonlarda, radyolarda, internette yayımlanan bilgilerdir. Siyasi anlamda statükonun devamıdır. Egemenlerin kabul edilmesinin istediği ‘gerçeğin’ toplumsal kurgusudur, özetidir. ‘Haber’, toplumsal anlamda ilginç ya da önemli olayları, basit, sade bir dille ve bazen görüntü ve fotoğraflarla sunulmasıdır. Yayın müdürlerinin ‘haber’ dediği şeydir. Ancak unutmamak gerekir ki medya açısından haber çok önemlidir. Çünkü haber ve haberin söylemi toplumsal düşünceleri yönlendirme ve belirlemede çok önemli bir yere sahiptir.

9.3 Türkiye’de Televizyon Haberlerinin Önemi

Türkiye’de haberin toplum üzerindeki etkisi oldukça önem ifade etmektedir. İnsanlar siyasi düşüncelerini her akşam izledikleri haberlerin söylemi üzerinden oluşturmaktadır. Türk medyası bu anlamda -bilinçli ya da bilinçsiz olarak- çalışanlarıyla sermaye sahiplerinin yani egemen ideolojinin hizmetinde görevini yapmaktadır. “Türkiye’de televizyon, bir kitle iletişim aracı olarak ‘hakiki değeri’nin de ötesinde bir öneme sahiptir.” (Çelenk, 2005, s.16) Bunun en önemli nedenlerinden birisi toplumsal anlamda okuma alışkanlığının azlığı ve televizyonun çekiciliğidir. “Bu önem, ortak yaşam dünyasının kültürel ve sosyoekonomik göstergeleriyle ilişkili bir önemdir; çünkü Türkiye’de geniş bir yurttaş kesiminin diğer kültürel ürünlere ya da kitle iletişim araçlarına erişim olanağı, ekonomik ya da kültürel sermayelerinin elverişsizliği nedeniyle oldukça sınırlıdır.” (Çelenk, 2005, s.16) Yani hem bilişsel düzeyleri hem de ekonomik güçleri insanları daha çeşitli ve alternatifler sunan kültürel ürünleri almaya ya da onlara ulaşmaya uzak bir durumda bırakmaktadır. “Türkiye’de televizyon, ekonomik, eğitimsel ya da kültüre özgü kısıtlılıklar nedeniyle adeta ‘hayat’ın kendisini ikame etmektedir.” (Çelenk, 2005, s.16) Televizyon tüm toplumsal kesimlerin rahatça ve oldukça ucuza ulaşabildiği en önemli iletişim aracı olarak Türkiye’de çok önemlidir ve bu önemini yakın zamanda başka alanlara kaptıracak gibi görünmemektedir. Diğer taraftan: “Televizyon, özellikle haber üretimindeki eşzamanlı aktarım yeteneği ile gazete ve dergi gibi görece gecikmeli bir rapor etmeye dayanan kitle iletişim araçlarının içerik ve odaklamalarını çeşitli düzeylerde belirleyen bir etkiye sahiptir.” (Çelenk, 2005, s.13) Bu bağlamda televizyon diğer kitle iletişim araçlarından daha farklı bir yerde ve konumda bulunmaktadır. “Bundan da öte televizyon ortak yaşam dünyasını görselleştirme, hikaye etme ve yorumlama niteliği aracılığıyla topluma dair bir imgelemi (tahayyül) ortaya koyması nedeniyle de dikkate değer bulunmaktadır.”

(Çelenk, 2005, s.13) Kısacası televizyon ve televizyon haberleri toplumsal anlamda hem eğlence hem bilgi alma aracı olarak hak etmediği bir öneme sahip bir aygıt olarak toplumsal alandaki rolünü oynamaktadır.

Türkiye’de ana akım medya cumhuriyetin kuruluşundan bu yana egemenlerin sesi olarak ezilenleri görmezden gelmiş ya da seslerini çıkarmalarına engel olacak şekilde onları şekillendirme işlevini yerine getirmeye çalışmıştır. “Medya ve iktidar sahibi haber kaynakları arasındaki bu yapılanmış ilişkiler medyanın ideolojik rolüne ilişkin tartışmaları tekrar gün ışığına getirir, yönetenler, yani iktidar sahipleri bu yönetimi sadece zor üzerine değil; aynı zamanda bir uylaşım üzerine kurarlar iktidar sahiplerinin düşüncelerini kamuda yayılması ve benimsenmesinde, yani bu uylaşımın sağlanmasında önemli bir kanal da yine medyadır.” (İnal, 1994, s.150). Türkiye’de toplumsal rıza tam anlamıyla her zaman egemenlerin yanında olmuştur.

Televizyon haberleri ve haberin gerçekliği bu anlamda önem kazanmaktadır. Günümüzde iyi bir şekilde sunulup süslendiğinde hemen her şey haber olarak verilebilir ama bu verilen haberin önemi ve gerçekliği tartışılır olmaya devam eder. “Olayı mümkün olduğu ölçüde aslına sadık olarak verebilmek için haber ve gerçek arasındaki ilişki kurulmalıdır. Bu durumda, olayın aslına sadık kalma, olayı oluşturan olgulara ait gerçeklere dayandırılması doğrudur.” (Tokgöz,1995, s.166) Diğer taraftan bazı haberlerde “olumsuz olanın yüceltilmesi, güncelliğin öne çıkarılması, sürekliliği olabilecek konuların seçilmesi, popüler olguların tercih edilmesi, her türlü konunun basite indirgenerek aktarılması ve konuların olabildiğince kişilere dayandırılması” (Burton,1995: , s.139) yoluyla insanlar gerçeklikten koparılabilir. Gerçek ile sunulan arasında bir uçurum oluşabilir. Hall, medya, kültür ve ideoloji konusunda şunları ifade ediyor:

“Modern iletişim araçları kültürel ve ideolojik alanı tedricen kolonileştirmiştir. Toplumsal gruplar ve sınıflar üretici ilişkilerinde olmasa da toplumsal ilişkilerinde giderek parçalanmış ve kısımlar halinde farklılaşmış hayatlar sürdürürken, kitle iletişim araçları (a) grupların ve sınıfların öbür gruplara ve sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer imgesi inşa etmelerinin temelini sağlamaktan; (b) tüm bu ayrı ve bölük pörçük parçalardan toplumsal totalitenin tutunumlu bir şekilde bir ‘bütün’ olarak kavranabileceği imgeleri, temsilleri ve düşünceleri sağlamaktan gitgide daha çok sorumlu hale gelir. Modern medyanın büyük kültürel işlevlerinden birincisi budur: Başkalarının ‘dünyaları’nı, ‘yaşanan gerçeklikleri’ni algıladığımız ve onların hayatları ile bizimkilerini kavranabilir bir ‘bütünün dünyası’ halinde, bir ‘yaşanan totalite’ halinde hayali olarak yeniden inşa ettiğimiz toplumsal

bilginin, toplumsal imgenin sağlanması ve seçmeci inşası.” (Stuart Hall, 1999, s.232-233)

Bu bağlamda haber Türkiye’de hayatı kültürel ve ideolojik anlamda kolonileştirmiş ve denetimi altına almıştır. Bu yüzden büyük sermaye gruplarının ve iktidara yakın ideolojik görüşe sahip sermayedarların medya şirketleri kurmaları ve medyaya neden bu kadar önem atfettikleri daha rahat anlaşılabilir.

Televizyon ve toplum ilişkisi oldukça karmaşık görünmesine rağmen yapılan anket ve toplumsal araştırma sonuçlarına bakıldığında bu ilişkinin ne kadar önemli olduğu ve aslında basit bir ideoloji benimsetme, rıza yaratma amaçlı ve tek yönlü bir ilişki olduğu görülecektir. “Televizyon haberleri ile toplumsal yapılar arasında sürekli bir etkileşim vardır. Yurt haberlerinde politikacılar veya diğer insanlar duyulmasını istemedikleri haberleri medyadan saklayacaklardır.” (Groombridge,...,s.83) Bu bağlamda medya ve politikacıların çıkarları birçok noktada ortaklaşmaktadır. “Uluslararası alanda ise basının benzer haber toplama özelliklerine bağlı olarak bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle televizyondan alınan haberlerin olaylar hakkında mantık yürütebilmesi için yeterli olup olmadığı tartışılabilir.” (Groombridge,...,s.83) Ancak son kertede önem arzeden neyin ne kadar verildiği değil nasıl ve ne amaçla verildiğidir.

Türkiye’de haber ve magazin arasındaki sınır çizgisi de oldukça belirsizdir hatta bazı yerlerde bu çizgi ortadan kalkmaktadır. İnceoğlu bu konuda şunları ifade etmektedir:

“Gerçekten hızla yükselmekte olan bu yeni değerlere baktığımızda bugün Türk medyasının içinde bulunduğu durumu anlamak zor olmaz: en kısa yoldan köşeyi dönme, optimum çıkar, rantabilite vs. Diğer yandan 1980 askeri müdahalesi ardından siyasi haber açısından sıfırı tüketme süreci ve yorum açısından da zorlanan basının bir kanadı kurtuluşu magazin haberde bulmuştur (depolitizasyon süreci sonunda başlayan magazinier söylem).” (İnceoğlu, 1998, s.11)

Askeri müdahalenin ardından uygulanmaya başlanan liberal ekonomi politikaları ve siyasal baskı birleşince ortaya çıkan siyasal durum medyaya yansımış ve medya eğlence ve iktidarın propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Medya haberleri magazinleştirerek ya da magazinier olayları haberleştirerek bu süreçteki rolünü oynamıştır. “Bu devre 1990’larda yaşanan iletişim devrimi de eklemek uğruna toplumu sarsacak görüntü ve olayları ekrana getirme sonucu, toplumda bir kanıksama süreci başlamış oldu. Burada yayıncılar kamu yararını gözetmeksizin ‘sosyal sorumluluk’

bilincinden uzak bir yayın politikası izliyorlar.” (İnceoğlu, 1998, s.11) Sosyal sorumluluk bir yana amaç ‘sosyal vurdumduymazlık’ yaratmak gibi bir görünüm sergilemektedir. “... Bu alanda en çok dikkati çeken konu ise, eğlence programlarının televizyondaki geleneksel sürelerini aşarak, televizyon haber programlarına sızması ve haberin bilgilendirici boyutunu aşındırması olgusudur. Bir başka anlatımla, haber bültenlerinde süre açısından yaşanan genişlemeyle, programın içerdiği bilgi boyutu arasında bir koşutlu ilişkisinden söz edilemediği gibi, haber değeri taşıyan bilgilerde de bozulmalarla karşılaşmaktadır.” (Charon,1992, s.27) Diğer taraftan ‘haber değeri’ denilen kavram oldukça belirsizdir. Neyin haber olup olmayacağına genelde haber müdürleri karar vermektedir, zaten haberin değerinden çok verilmiş tarzı önemlidir. Haber değeri tartışılmaz olan toplumsal olaylar bile bazen haber bültenlerinde yer almamakta ya da gerçekliğinden koparılarak bambaşka bir görünümle topluma sunulmaktadır. Bu anlamda ‘haber değeri’ haber müdürleri, haber koordinatörleri, haber editörleri tarafından haber bültenlerinde yayınlanmasına değer bulunan her haber açısından vardır.

Haberlerin söylemini belirleyen; ekonomik altyapıyı elinde bulunduranların ideolojisi eğer bir hegemonya mücadelesi varsa iktidarı ele geçiren hegemonik çatışmayı kazanmış grubun ideolojisi. Haber üretimi, bazı seçkin grupların elinde bulunmakta ya da bu işi yapmaları için yeni seçkinler üretilmektedir. “Seçkinlerin sesi sıklıkla anonim ya da kurumsal efendinin sesidir. Seçkinlerin çıkarları ve ideolojileri genellikle onlara ücretlerini ödeyenlerinkinden ya da onları finansal olarak destekleyenlerinkinden temelde farklı değildir.” (Van Dijk, 1999, s.338) Buradan hareketle medya seçkinlerinin de kendilerini ‘besleyenlerin’ sesi söyleyebiliriz. “Seçkinlerin bağımlılıkları tipik bir şekilde ideolojik olarak çeşitli mesleki normlar, değerler ya da yasalar tarafından, örneğin kitle medyasında ‘ifade özgürlüğü’nün olması gerektiğine duyulan yaygın inanç tarafından gözlerden gizlenir.” (Van Dijk, 1999, s.338) İfade özgürlüğü ve haber verme özgürlüğü sadece seçkinlerin istediklerini söyleme ve aktarma özgürlüğü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bunlar gözönüne alındığında Türkiye’de haber magazinle karışmış, iktidarı eleştirmeyen / eleştiremeyen, egemen ideolojiye kayıtsız şartsız boyun eğmiş, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde toplumsal rızayı yaratmaya çalışan, medyanın en önemli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye açısından kamuoyu oluşturulması, propaganda

açısından kullanılmaya devam edilen haber bültenleri ve haber kanalları önemli ajanlar olarak görevlerini sürdürmektedir. Bu anlamda bundan sonraki bölümde görüşlerimizi desteklemek açısından, Türkiye'nin en çok izlenen haber bültenleri bazı örnek haberler seçilerek ele alınacak ve söylemleri incelenecektir.

9.4 Türkiye’de Haber ve İktidar İlişkisi

Medya, toplumdaki etkin güçlerden birisidir. Bu toplumsal güçler birbirleriyle yakın etkileşim ve ilişki içindedir. Nasıl ki medya, hem toplum hem de öteki toplumsal güçler üzerinde bir etkileme gücüne sahipse, böylesi toplumsal güçler de medya üzerinde belli bir etkileme gücüne sahiptir. Medya ile siyasi partiler arasındaki ilişkiler iki ana başlık altında ele alınabilir; Ekonomik İlişkiler ve İdeolojik İlişkiler.

Ana akım medya egemen sınıfın fikirlerini savunur. Bunun temelinde medyanın mülkiyet yapısı yatar. Büyük medya organlarına sahip olmak için büyük bir sermayeye sahip olmak gerekmektedir. Sermaye sahiplerinin denetimindeki medya organlarında egemen sınıfının fikirlerine aykırı şeyler söylenemez. Patronlar bunu kendisine bağlı çalışan gazetecilere, televizyonculara, yapımcılara emir vererek yapmaz. Onun yayın organlarında çalışanlar kendi sınırlarını ve nerede konuşup, nerede susacaklarını bilirler. Eğer yanlış yerde konuşurlarsa bu hatalarının karşılığını işten çıkarılarak öderler.

Son dönemde ülkemiz de hükümet ve medya arasında ki gerilim sansür söylemlerinin gündeme gelmesine neden olmuştur. Bunun nedenini Kongar şöyle açıklıyor:

“Demokrasiyi henüz özümleyememiş ülkelerin başında gelen Türkiye’de işler kötü gitmeye başlayınca, siyasal iktidarların ilk yaptığı iş medyaya saldırmaktır. Demokrasi kültüründen nasibini almamış (alamamış) siyasetçiler iktidara gelince, muhalefette iken baş tacı ettikleri medya ile zıtlasmaya başlarlar. Çünkü her iktidar kaçınılmaz olarak küçük ya da büyük hatalar yapar. Medyanın görevi daha doğrusu varlık nedeni ise olup bitenleri ve tabii bu arada yapılan hataları kamuoyuna aktarmaktır: Olayları ve olguları kamuoyuna aktarmayan medya yaşayamaz. Tabii iktidara gelen parti hata yapmaya başlayınca, bu durum medya aracılığıyla kamuoyuna da yansır. Tam bu noktada, politikacıların demokrasi kültürsüzlüğü devreye girer ve iktidar, uygulamasındaki olumsuzlukları kamuoyuna yansıtan medyayı suçlamaya başlar. İşte medyanın suçlanmaya başlandığı bu nokta, iktidardaki partinin düşüşe geçtiği anı belirler.”(Kongar, 2011)*

* Kongar, Emre. “İktidar Medyaya Saldırmaya Başlayınca” 14.03.2011
http://www.kongar.org/medyanotu/363_Iktidar_medyaya_catinca.php

Türkiye’de işler iktidarın istediği gibi gitmeyince ya da itibarını sarsacak haber ya da yorumlar medya aracılığıyla topluma duyurulunca ‘iktidar’ın ilk yaptığı şey çeşitli sebepler öne sürerek sansür mekanizmasını devreye sokmaktır. Bu sansür eskisi gibi yayın yasağı getirmekle değil medya aracılığı ile bir anlamda tehditle yapılmaktadır.

Ancak bu yaşananları daha iyi anlayabilmek için bugün iktidarı elinde bulunduran ve siyasi ve ideolojik hegemonya savaşından galip çıkarak devlet örgütlenmesinde yerini sağlamlaştırmaya çalışan ve çıkardığı yasalarla iktidarı perçinleyen Adalet ve Kalkınma Partisi’nin içinden geldiği geleneğe ve anlayışa kısaca bir bakmak gerekiyor. Siyasal İslam’ın iktidara gelmesi ve gücünü giderek artırması bir tesadüf değil, yıllardır uygulanan ideolojik bir yaklaşımın sonucudur. Bu anlamda bugün iktidarda bulunan parti, birden ortaya çıkmış bir parti değildir, yılların mirasını ve uluslararası desteği arkasına alarak şuanki gücüne kavuşmuştur.

9.4.1 Türkiye’de Siyasal İslam*

1950’lerden başlayarak günümüze kadar gelen bir süreç içinde devlet, siyasal İslam’ın gelişip güçlenmesine yardımcı olmuştur. Özellikle 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde sol kesime, azınlıklara ve Kürtlere karşı geliştirilen Türk-İslam sentezi’ne dayanan politikalar, siyasal İslam’ın hızla gelişip güçlenmesine yol açmıştır. Bu süreçte İslami sermaye, sermaye transferleriyle politik faaliyetinin desteğini oluşturan önemli ekonomik yatırımlar gerçekleştirmiştir. İdeolojik yönelimini devlet ve toplum hayatının bütün alanlarına sokan siyasal İslam, dinin toplumsal etkisinden de olağanüstü derecede yararlanarak, siyasette önemli bir güç olmuştur. Siyasal İslam’ın gücü devlet, toplum ve siyaset ilişkilerinden, yani sistemin kendisinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye’nin toplumsal yapısı ve ABD açısından vazgeçilmez olmasının sonucu dinin sol harekete karşı kullanılması, siyasal İslamcılarının önünün açılmasıyla sonuçlandı ve Necmettin Erbakan’ın Milli Nizam Partisi böylesi bir ihtiyaçtan doğdu. Siyasal İslam’ın önü açılırken bir taraftan da şeriatın gelmesi ve irtica tehlikesi ile kitleler aldatılmıştır. Ancak geline son süreçte Türkiye’de ‘ılımlı islam’ isimli yeni bir proje ortaya konmuş ve ABD destekli bu projeye ülkede İslamcı bir parti iktidara gelmiş ve sonrasında devletin ideolojik görüşleriyle arasındaki hegemonya mücadelesinden

* Bu bölümün hazırlanmasında birçok kaynak okunup taranarak özetlenmiştir.
<http://www.mevzuatdergisi.com/2004/11a/02.htm>, tr.wikipedia.org/wiki/Millî_Görüş,
tr.wikipedia.org/wiki/Türk-İslam_sentezi, www.odp.org.tr vs.

başarıyla çıkarak ‘ılımlı islam’ her anlamda devlet kademelerinde kendini hissettirmeye başlamıştır.

‘ılımlı İslam’ ABD’nin Yeşil Kuşak Projesi dahilinde İslamcı akımları destekleyerek Komünizmi kuşatma stratejisinin bir aracı olarak dinin kullanılması sonucu doğdu. “ılımlı İslam, İslam ülkelerinde radikal İslami hareketlerle ilişkili istikrarsızlık ve bunun getireceği siyasi sonuçların, Amerikan ve Batı karşıtlığı hareketlerine, güvenlik zaafiyetlerine ve olası menfaat kayıplarına sebep olmasının önüne geçmek için ABD düşünce kuruluşlarında geliştirilen modernist, protestan İslam yorumu” (wikipedia, 2011)* olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de uzun tek parti iktidarından sonra çok partili yaşamla birlikte İslamcı hareket ve ideolojinin doğası gereği sağ partilere yönelmiştir. 1945-1950 döneminde İslamcı gelenekçi düşüncenin en önemli temsilcisi, Millet Partisidir. MP, İslamcılarının desteklediği ciddi bir muhalefet sergilemiştir. MP’den sonra MNP kuruluncaya kadar İslamcılar genellikle AP’yi desteklemişlerdir. Duman’a göre:

“MNP, 26 Ocak 1970’de kuruldu. Küçük esnafın çıkarlarını temsil eden MNP, İslami bir parti olarak nitelendirilmesine rağmen, kuruluşundan kapatılmasına kadar hep çekingen bir İslami söylem kullanarak laikliğe açıkça saldırmaktan çekinmemiştir. Partinin programında laiklik için; laikliği din aleyhtarlığı şekline dönüştüren her türlü anlayışa karşıyız şeklinde bir ibare kullanılmıştır. MNP, Türkiye’de bağımsız bir İslami hareketin oluşması yolunda küçük ama ilk ciddi adımdır. Yürürlükteki yasalar nedeniyle İslami kimliğini açıkça sergilemekten kaçınan MNP, İslami sistemin taraftarı olduğunu ve bu sistemi hangi yöntemle kuracağını içeren mesajları üstü kapalı ve çok da net olmayan ifadelerle belirtmekteydi.” (Duman, 1999, s.78)

12 Mart müdahalesinden hemen sonra 20 Mayıs’ta MNP kapatıldı. Genel başkan Necmettin Erbakan İsviçre’ye gitti. Kapatılan MNP’nin kadroları, 11 Ekim 1972’de, Millî Selamet Partisi (MSP) adıyla bir parti kurdular. Partinin Genel Başkanlığı’na Süleyman Arif Emre getirildi. MNP kurucularından hiçbiri MSP kurucusu değildi. MSP’nin kuruluş çalışmaları içinde yer alan Necmettin Erbakan, bu partiye resmen 1973’ün Mayıs ayında katıldı, Ekim 1973’te partinin genel başkanı oldu. 14 Ekim 1973 seçimlerinde MSP %11’lik oy oranıyla 48 milletvekiliyle meclise girdi. Senato seçimleri sonucunda ise 3 senatörlük kazandı. 26 Ocak 1974’te CHP-MSP koalisyonu kuruldu. Başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan, din işlerinden sorumlu devlet

* ılımlı İslam, wikipedia, http://tr.wikipedia.org/wiki/Il%C4%B1ml%C4%B1_%C4%B0slam

bakanlığı, içişleri, adalet, ticaret, gıda tarım hayvancılık, sanayi teknoloji bakanlıklarını aldı. Ortak Pazar'a karşı çıkan ve İslam dünyasına açılımı savunan MSP, politikasını 'milli görüş' ismiyle ortaya koyarak amaçlarının maddi ve özellikle manevi kalkınmayı sağlamak olduğunu belirtiyordu.

Türk İslam Sentezi, 1960'lardan itibaren güçlenmeye başlayan sol harekete karşı, İslamcılığı ve milliyetçiliği bir araya getirerek, tek blok olarak ortaya çıkarma kaygısının sonucu olarak gündeme getirilen bir kuram olmuştur. Kuramın fikri beşiği olan Aydınlar Ocağı, 12 Eylül sonrasında en öne çıkan fikir odaklardan birisi olmuştur. Aydınlar Ocağı'nın 1979 yılında düzenlediği 'Türkiye'nin Sosyo-kültürel ve Ekonomik Meseleleri' başlıklı seminerde ortaya konulan ekonomik, sosyal ve kültürel çerçeve bütün olarak 12 Eylül Darbecilerinin rehberi olmuştur. Aydınlar Ocağı çevresi 12 Eylül'e destek olurken, 12 Eylül Cuntası da Aydınlar Ocağı'nın fikirlerinin yaşama geçirilmesi için büyük bir çaba vermiştir. 12 Eylül'ün ideolojisi: Türk-İslam sentezi 12 Eylül Darbesinin en önemli ürünü 'Türk İslam Sentezi' olmuştur. Darbe sonrası siyasetten kültüre, eğitimden idari yapıya kadar tüm alanlar, bu ideoloji ekseninde biçimlendirilmiştir. 12 Eylül Darbesinin baş aktörü Kenan Evren gerek Milli Güvenlik Konseyi Başkanı sıfatıyla, gerekse cumhurbaşkanı sıfatıyla yaptığı miting konuşmalarında sık sık dini motifler kullanmıştır. Meydanlarda Kuran'dan ayetler okuyan Evren, imam hatip liselerinin yaygınlaşması, din dersinin zorunlu hale getirilmesi gibi uygulamalarıyla muhafazakarlığın gelişmesinin yolunu açan isim olmuştur. "Darbeyi gerçekleştiren Kenan Evren, darbe sonrası bütün siyasal partiler kapatılınca ihtiyaç duyulan desteği, birçok siyasinin sıkışınca aradığı din ögesinde aradı. Din eğitimi anayasal bir zorunluluk haline getirilirken, imam-hatip mezunlarına ilahiyat dışındaki üniversitelerin kapıları açıldı. Böylece dini eğitim, bir meslek okulu olmaktan çıkarılıp, alternatif bir eğitim sistemi haline getirildi. " (Kongar, 2001, s.187) Dini cemaatler darbe sonrası hızla büyümüş ve güçlenmiştir.

Türkiye toplumunu atomize eden bireyci liberal politikalarla birleşen Türk-İslam sentezi ideolojisi, cemaatlerin gündelik yaşam içerisinde etkinliğinin artmasına neden olmuştur. Cemaatler giderek güçlenmiş ve tüm alanlarda büyük bir belirleyiciliğe sahip olmuşlardır. Askeri darbenin desteğiyle yükselen cemaatler, Özal döneminde de yükselişlerini devam ettirmişlerdir.

Türk-islam sentezi Türkçebilgi adlı internet ansiklopedisinde şöyle açıklanıyor:

“Türk-İslam Sentezi Turgut Özal iktidarı döneminde de gündemde kalmayı sürdürmüştür. Bu husustaki en önemli dönüm noktası, 12 Eylül yönetiminin kurduğu ‘Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu’nun 1986 yılının Haziran ayında toplanarak bir rapor benimsemesidir. Toplantıya Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Başbakan Turgut Özal, Genelkurmay Başkanı Necdet Üruğ, YÖK Başkanı İhsan Doğramacı ve Yüksel Kurul üyeleri katılmış ve burada ‘kültür unsurlarının ve kültür politikasının tespitinde uygulanacak yöntem ve sorumluluklar’ başlıklı rapor görüşülerek bir milli kültür politikası belirlenmiştir.

Benimsenen yeni milli kültür politikasının temelinde Türklük ve İslamın milli kültürün iki temel kaynağı olduğu anlayışı yatıyordu. Bu politikaya göre Türkiye yabancı özellikle de emperyalist kültür saldırısı altındaydı. Bu saldırıları savuşturmanın en etkili yolu olarak Türk-İslam Sentezi öneriliyordu. Buna göre İslam olmadan Türklerin kimliklerini korumaları mümkün olmadığı gibi, Türklere en uygun din de İslam’dı. Tarihsel süreç içerisinde ekonomik ve toplumsal gelişmeler doğrultusunda evrilen kültür anlayışı reddedilerek değişmeyen bir kültürel ‘öz’ün bulunduğu ve bunun her zaman korunması gerektiği söylenmekteydi. Bu işlevi devlet yerine getirecek ve ‘milli kültür’ devlet eliyle yaygınlaşacaktı.”(Türkçebilgi, 2011)*

Özal döneminde Türk-İslam sentezi doğrultusunda şekillendirme devam etti. Kendisi de bir tarikat mensubu olan başbakan İslam ve çağdaş yaşamı birarada sunarak hem doğuya hem batıya şirin gözükmeyi başardı. ABD’nin desteklediği bu proje gündemden hiç düşmedi.

12 Eylül darbesiyle birlikte siyasi haklardan mahrum bırakılan Necmettin Erbakan siyasete dönme şansını Özal döneminde yakaladı. “1987’de yapılan referandumla siyaset yasağı kaldırılmış ve tekrar toparlanma noktasına gelen RP, Erbakan’ı parti başkanlığına ve üst yönetime de MSP’lileri getirmiştir. 1987 yılında yapılan erken seçimlerde Erbakan yüzde on barajının altında kaldı. 1989 yerel seçimlerinde Erbakan büyük bir başarı elde ederken, 1991 Erken seçimlerinden yüzde onaltı oyla çıktı.” (Kongar, 2001, s.254) Bu çok büyük bir başarıydı.

1994 yerel seçimleri siyasal İslam’ın zaferi oldu. Kongar bu konuda şunları ifade ediyor:

“12 Eylülden sonra da RP, İslam dinini ana politikası yapmış ve böylece siyasal İslam’ı Türk siyasetinde bir temel belirleyici haline getirmiştir. Ve Erbakan 1995 seçimleriyle başbakan olmuştur. Ocak 1997’de Sincan Belediyesinin düzenlediği Kudüs gecesi nedeniyle post-modern bir darbe olarak nitelenen 28 Şubat süreci gerçekleşti. 28 Şubat 1997’de toplanan MGK’na askeri kesim, irtica ile mücadele ve sekiz yıllık kesintisiz eğitim gibi maddelerle

*Türk-İslam sentezi – 04.03.2011 http://www.turkcebilgi.com/turk-islam_sentezi/ansiklopedi#ansiklopedi

gelmişti. RP'nin kadrolaşmasına karşı gelen TSK, sekiz yıllık temel eğitim konusunda da ısrarlı tutumunu sürdürdü.“(Kongar, 2001, s. 280)

Günümüzde 28 Şubat sürecinin Siyasal İslamın güçlenmesine neden olduğu da öne sürülmektedir. Hatta bazı gazeteci ya da akademisyenler 28 Şubat'ın Siyasal İslamın önünü açmak için planlı olarak yapılan bir müdahale olduğunu da iddia etmektedir.

2007 yılında RP'nin kapatılma ihtimali üzerine Fazilet Partisi kuruldu. Fazilet Partisi (FP), Millî Görüş hareketi'nin Refah Partisi'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasından sonraki adresi oldu. Ancak FP'de 2001 yılında Anayasa Mahkemesince kapatıldı. Millî Görüş hareketinin son siyasî partisi olan Saadet Partisi (SP), 2001 tarihinde Ankara'da kuruldu.

Millî Görüş'te ilk siyasi çatlak 2000 yılında ortaya çıktı, 14 Mayıs 2000'de yapılan FP 1. Kongresi'nde gelenekçi ve yenilikçi kanatlar arasındaki görüş ayrılığı çok net bir şekilde kendini ortaya koydu. Yenilikçilerin adayı Abdullah Gül 521, gelenekçilerin adayı Recai Kutan ise 633 oy aldı. FP'nin kapatılmasının ardından Recai Kutan'ı destekleyen gelenekçi milletvekilleri Saadet Partisine geçtiler. Fazilet Partisi kongresinde Abdullah Gül'ü destekleyen yenilikçiler ise ayrılarak önce Abdullah Gül daha sonra Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde AKP'ye geçtiler.

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ ya da AKP), 2001 yılında mevcut genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kurucu başkanlığında kuruldu.

Partinin genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan, AKP'nin siyasi yelpazedeki yerinin muhafazakar demokratlık olduğunu belirtmiştir. Parti, bazı muhalifleri tarafından Millî Görüş hareketinin bir parçası olarak görülse de Recep Tayyip Erdoğan'ın bir konuşmasında “Millî Görüş gömleğini çıkardık” şeklindeki konuşmuştur.

Partinin, Türkiye'nin ABD ile müttefiklik ilişkilerini koruma siyaseti ve AB üyeliği yönünde attığı adımlar hem de İslam dünyası ile kurduğu sıcak ilişkiler dikkat çekicidir. Recep Tayyip Erdoğan ABD ve İslam ülkeleri arasında arabulucu rolünü oynamakta, ABD'nin tartışmasız en önemli müttefiklerinden biri olduklarını her anlamda ortaya koymaktadır.

AKP yapılan 22 Temmuz 2007'de yapılan seçimlerde oyların %46,7'sini alarak rakiplerini geride bırakırken, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Parti Genel Başkan

Yardımcısı, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olan Abdullah Gül'ü aday göstermiş ve cumhurbaşkanı seçtirmeyi başarmıştır.

AKP bugün tüm İslam ülkeleri açısından model gösterilen bir ülkedir. ABD tarafından 'ılımlı islam'la yönetilen bir ülke olarak görülen Türkiye tüm İslam ülkelerinin örnek alması gereken bir model olarak sunulmaktadır. Bu konuda İpek Yezdani'ni yaptığı söyleşide '...Türkiye gerçekten de diğer ülkeler için "İlmlı İslam" modeli olabilir mi? Yani İslamın ılımlısı olur mu?' sorusuna yanıt olarak Noah Feldman şu yanıtı vermiştir:

"Eğer birisi Müslümansa ona 'sen ılımlısın' demek doğru değildir. Dışarıdan bakan biri olarak benim görüşüm -ki ben Müslüman olmadığım için bunu söyleyebilirim- tabii ki ılımlı ve radikal Hristiyanlık, ılımlı ve radikal Yahudilik olduğu gibi ılımlı ve radikal İslam da vardır. Endonezya'da yaşanan, genel anlamda Güney Asya'da yaşanan İslam daha ılımlı bir İslamdır. Fas'ta bile bugün daha ılımlı bir islam yaşıyor. Bana göre AKP de bugün ılımlı İslamdan esinlenmiş bir parti." (Yezdani, 2011)*

ABD'de 'ılımlı İslam' düşüncesinin baş mimarlarından biri olan Feldman söyleşi sırasında; "Washington'da genel olarak insanlar Türkiye'de ABD'ye sempati duyan bir hükümet olmasını isterler. ABD karşıtı ve laik bir partiden çok, ABD taraftarı ve dine yönelmiş bir parti tercih edilir. Gerçek bu" diyor. Yezdani'nin "...AKP iktidarı döneminde de özellikle özgür basının ve çok sesliliğin engellendiğine dair eleştiri ve kaygılar da var." Değerlendirmesine yanıt olarak Feldman şunları ifade ediyor:

"Burada farklı bir sınıfın iktidara gelmesi söz konusu. AKP geniş bir sosyal sınıfı temsil ediyor ve daha önce iktidarda olan elit sınıfa kıyasla daha geniş bir yelpazedeki ekonomik sınıflara hitap ediyor. Bir ülkede yeni bir siyasi güç iktidara geldiğinde atamaları kendi sosyal sınıfına uygun olarak yapar, bu da toplumda hissedilir. Örneğin Orhan Pamuk'un yargılanması gibi olaylar da onların hükümeti döneminde oldu, bu kesinlikle basın özgürlüğüne aykırı bir durum. Ama Orhan Pamuk iş başında laik bir hükümet olsaydı yine yargılanırdı, buna inanıyorum. Ayrıca benim bildiğim kadarıyla Türkiye'de laik basın, örneğin sizin çalıştığınız gazete hükümet tarafından kapatılmadı öyle değil mi?" (Yezdani, 2011)

Feldman'a göre Türkiye gayet demokratik, basın özgürlüğünün olduğu ve iktidara gelen siyasi gücün doğal olarak kendi ekonomik sınıfına hizmet etmekte olduğunu söylüyor. Burada 'sınıf' kavramının kullanımı oldukça muğlak, çünkü

* İpek Yezdani. "AKP daha liberal ve daha az laik bir resim istiyor"
<http://www.milliyet.com.tr/Pazar/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=1027683&Kategori=pazar&b=%E2%80%9CAKP%20daha%20liberal%20ve%20daha%20az%20laik%20bir%20resim%20istiyor%E2%80%9D>

iktidardaki güç için birleştirici nokta sınıfsal değil siyasal bir yön ve anlam taşıyor. Bu siyasal yapının çimentosu ise ‘İslam’. Feldman’ın verdiği örnekler ve yaptığı yorumlar Türkiye’yi yakından takip ettiğini ama yorumlama sürecinde ve basınla ilgili iktidarın tutumu, açıklamaları konusunda taraflı bir yaklaşıma sahip olduğu söylenebilir. Feldman yazdığı ‘Neden Şeriat’ başlıklı makalesinde de şeriatın ‘fakir ve zengine eşit muamele yapılmasını emrettiğini’ savunmuş, ‘İslam hukukunun dünya üzerinde var olan en liberal ve hümanistik hukuk ilkelerini sunduğunu’ öne sürmüş bir araştırmacıdır. Yani Feldman şeriatı eşitlikçi, insalcıl ve liberal görmektedir.

Graham Fuller’in ifade ettiğine göre; “İslamcılık birçok devlette iktidara gelme amacına erişemeyebilir. Yine de mevcut otoriter rejimlerin gayri meşruluğu, değişim ihtiyacı, liberalizasyon ve demokratikleşme gibi fikirlere öncülük etmek suretiyle İslam dünyasında siyasal değişim ve reformlar yönünde hayati bir hızlandırıcı etki yaratabilir.” (Fuller, 2004)* Buradan hareketle, Türkiye’de iktidara gelen ve ideolojik hegemonyasını devletin birçok kademesinde sağlayan ‘ılımlı –ya da siyasal- islam’ın ABD’nin müttefiki olma ve Avrupa Birliğine girmeyi isteğinde ısrarcılık politikaları hala devam etmektedir. Bulunduğu bölgede siyasal rejim olarak batıya yakın görünen tek İslam ülkesi olması da önemlidir. Samuel Huntington’a göre “Batı’nın laik ve demokratik düzeninde yeterince deneyim kazanmış olan Türkiye, artık İslam aleminin lideri olabilir.”(Kongar,2011)* Bu görüşler ABD açısından ‘ılımlı İslam’ projesinin ve projenin en iyi örneği olan Türkiye’nin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Feldman’ın, Fuller’in ve Huntington’ın görüşlerinden de anlaşılacağı gibi ‘ılımlı islam’ ABD tarafından fikri çerçevesi oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuştur. Türkiye bu proje açısından ABD’nin en önemli müttefikidir. Son dönemde İslam ülkelerinde daha fazla demokrasi, özgürlük talepleriyle başlayan başkaldırılarına destek veren ABD örnek olarak Türkiye’yi ve iktidardaki partisini göstermektedir. Bu bağlamda bölgenin dengeleri açısından bu projenin ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır.

* Arka Kapak Yazısı, Fuller, Graham E. “Siyasal İslamın Geleceği”,Timaş Yayınları, İstanbul, 2004

* Emre Kongar. “Siyasal İslam Konusunda Toplumbilimsel Çözümlemeler”,
http://www.kongar.org/makaleler/mak_si.php

Siyasal İslamın kapitalizmle, emperyalizmle hiçbir sorunu yoktur. Kapitalist sisteme karşı hiçbir itirazları ya da sisteme alternatif bir önerileri yoktur. Türkiye’de olsun dünyada olsun ister ‘ılımlı’ ister ‘radikal’ İslamcılar kapitalist sisteme itirazda bulunmamakta ve bu sistemi kendilerine en yakın sistem olarak görmektedir. Şeriatla yönetilen birçok Arap devleti ABD ile müttefiktir, ondan silah almakta, dolarla iş yapmakta ve petrol fiyatları konusunda onun belirleyici olmasına itiraz etmemektedir. Diğer taraftan ‘ılımlı’ olanlar ise kapitalist sistemin nimetlerinden sonuna kadar faydalanmaktadır. ABD onlar için dost ve müttefik bir ülkedir. Bu anlamda ABD Yeşil Kuşak Projesini başarıyla uygulamış ancak beklemediği ve istemediği bazı sonuçlar ortaya çıksa da onları kendi lehine çevirme konusundaki başarısını göstermektedir.

9.4.2 İktidar ve Medya’ya Yaklaşımı

Dünyada “Kitle iletişim araçları, ulusal ve uluslararası düzeyde egemen ideolojiyi aktarıp pekiştirirken, yaşanmakta olan gerçekliği de farklı bir formda kurgulayıp sunmaktadır. Bu araçların en önemlisi olan televizyon da farklı program türleriyle, farklı dünyalar farklı gerçeklikler yaratmaktadır.” (Poyraz, 2002, s.169) Türkiye bu anlamda yakın dönemde belli bir ideolojinin hegemonya kurma çalışmalarına ve yavaş yavaş hegemonya kurmayı başardığına tanık olmaktadır. Medya da hegemonya mücadelesinin yaşandığı alanlardan birisidir; “Halka mesajlar ve simgeler ileten bir sistem oluşturan medya, bireyleri eğlendirmek, bilgilendirmek ve toplumun kurumsal yapısı ile bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini onlara aşılamaktadır. Devlet bürokrasisinin iktidar aygıtlarını elinde tuttuğu ülkelerde, medya üzerinden uygulanan sistemli propaganda, egemen seçkinlerin çıkarına hizmet etmektedir.” (Chomsky, Herman; 2004; 35). Haber konusu da hem yapı hem de söylem bağlamında eleştirel gözle bakılması gereken bir konudur.

Çebi haber konusunda şunları ifade ediyor:

“Eleştirel yaklaşımda haber, üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıfların çıkarları tarafından belirlenen ya da politik yapı içerisindeki ekonomik ilişkilerle oluşturulmuş bir ürün; belli sorunlar ve konular etrafında belli türden anlamların belli ilke ve kurallara uygun, sürekli ve düzgün biçimde inşa edildiği; çatışma, güç/iktidar için mücadele edildiği, toplum içindeki egemen güçlerin ve ideolojilerin bir yeniden üretim biçimi olarak toplumsal gerçekliğin yeniden kurulduğu bir metin ya da söylem; çarpışan söylemlerin yarıştığı bir alan olarak ele alınmaktadır. Haberin eleştirel çözümlemeleri, öncelikle haber metninin ideolojik doğasına odaklanmaktadır.” (Çebi, 2002, s.253)

Bu anlamda günümüzde devletin televizyonu ve iktidardaki ideolojiyi paylaştan şirketlerin medya birimlerine ait olan kitle iletişim araçları (TV, radyo, gazete, internet televizyonları, internet haber siteleri vs.) devletin propaganda aygıtının önemli bir parçası olarak görev yapmaktadır. “Haber medyası, ... toplumsal olayları bizlere yansıtan araçlar olmayıp, toplumsal güç/iktidarın kurulduğu, inşa edildiği araçlardır.” (İnal, 1996, s.75) Kapitalist sistemde haberi veren medya; egemenlerin belirlediği gerçeğin insanlara verilirken bir yandan ideolojinin benimsetilmesi yoluyla hegemonyanın kurulması, diğer taraftan rızanın üretilmesi ve en sonunda da ideolojinin sürekli olarak yeniden üretilmesi süreçlerinde üzerine büyük görevler düşen bir araçtır. “Günlük pratikler, zamansal ve mekansal sınırlamalara karşı haber üretimi, profesyonel ideolojinin sınırlarını çizdiği ‘gerçeklik’ sorunsalı içinde kalmakta ve kapitalist ekonomi içinde kar eden kuruluşlar olarak haber medyası, toplumda dördüncü güç olmak yerine varolan güç/iktidar ilişkilerinin sürdürülmesinde güç/iktidar sahibi kişi ve kurumlara bağımlı konumda kalmaktadır.” (İnal, 1996, s.75) Ya da iktidardaki güçler tarafından güçsüz kılınmakta, sesi kısılmaktadır.

Haberler göz önüne alınırsa “Televizyon kanalları, siyasal iktidarla olan ilişkilerinde tikanıklıklar baş gösterdiğinde, olumsuz yayınlar yaparak tehdit ögesi haline gelirken...” (Dursun, 2001, s.149) diyebildiğimiz bir ortamdan çıkmış bulunmaktayız. Çünkü bugün eğer bir televizyon kanalı, internet sitesi, gazete olumsuz yayınlar yapar, eleştirel yazılara, haberlere izin verirse bunların sahipleri ya da patronlar baskılarla karşılaşmaktadır.

Örneğin büyük bir medya şirketin sahibi olan Aydın Doğan ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan arasında medya üzerinden yapılan tartışmalar buna örnektir. “Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, AKP'nin Güngören İlçe Teşkilatı'nın 3. Olağan Kongresi'nde yaptığı konuşmada; CHP ile birlikte kampanya yürüttükleri gerekçesiyle Doğan Medya Grubu ve Aydın Doğan'a sert tepkilerde bulunarak, “Erdoğan'ı o pazarlığa oturtmadığın için bu çılgınlıkları yapıyorsun, şu ana kadar olan bütün kampanyalarının arkasında yatan gerçek budur” dedi. Başbakan Erdoğan'ın ağır ithamlarına karşılık olarak Aydın Doğan'ın akşam saatlerinde yazılı bir açıklamayla Başbakan'ı şantajcılıkla suçlaması savaşı daha da kızıştırdı.”* Bu tartışma burada kalmamış sonuçta devletin

* Aydın Doğan'a borsa şoku! Borsa coştı, Doğan Grubu hisseleri çakıldı! - 08.09.2008
<http://www.hurriyetport.com/news/121/ARTICLE/4671/2008-09-08.html>

yaptığı incelemeler sonucu Doğan Yayın Holding'e (DYH) toplamda yaklaşık 826,3 milyon TL'lik vergi/ceza ihbarnamesi tebliğ edilmiştir. Diğer taraftan dünyanın gündemini sarsan Wikileaks belgeleri arasında bile bu çatışmayla ilgili bir belge ortaya çıkmıştır:

“Wikileaks'in yayınladığı 15 Eylül 2008 tarihli 08ANKARA1643 referanslı yazışma Doğan medya grubuyla kopan kavga üzerine odaklanıyor. Belgeye göre gerginlik Almanya merkezli Deniz Feneri derneğine yönelik iddiaların yayınlanmasıyla başladı. Hükümetin ise Doğan grubunun bu yayınları, grubun televizyon kanallarında payının tekelleşmeye yol açacak şekilde artmasına izin verilmemesine tepki olarak yaptığı savunması yer buluyor. Belgede şu ifadeler var: ‘Başbakan aslında takdire şayan bir soğukkanlılık göstermiş olsa da Doğan aleyhinde kasıtlı bir siyasi eyleme girişildiğine işaret eden unsurlar var.’ ‘Haftalar önce, Ticaret Bakanı (Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Mehmet) Şimşek, Londra’da bir grup yatırımcıya Doğan hisselerini satmalarını çünkü “faaliyetlerinin daha çok uzun süre devam etmeyeceğini” söyledi. Belgede kısa süre sonra grubun hisselerinin %8 değer kaybettiğine dikkat çekiliyor.”(Wikileakstr, 2010)*

Belgedeki iddiaların gerçekliği bilinmese bile, Deniz Feneri davasının iktidar partisi tarafından önemsenmediği izlenimi verilmesi ve borsadaki düşüş gerçektir. Diğer taraftan Doğan Grubu'nun medya alanında önemli bir tekel olduğu da gerçektir. Bu çatışma sonrası Doğan Grubuna ait gazete ve televizyonlar hükümete karşı daha daha tavizkar bir politika izlemişler ve seslerini oldukça kısmışlardır. Bu süreçte hükümeti ağır biçimde eleştiren Bekir Coşkun Hürriyet gazetesinden ayrılmak zorunda bırakılmış, sonrasında ise Ertuğrul Özkök'ün 20 yıl sürdürdüğü Genel Yayın Yönetmenliğini bırakmıştır. Doğan Yayın Holding Başkan Yardımcısı Soner Gedik ile Gelir İdaresi Başkanı Mehmet Akif Ulusoy'un 'vergi cezası' üzerine yaptıkları sohbetin ortam dinlemesi internet üzerinden servis ediliyor ve medyanın siyaset üzerindeki tahakkümüne son verilirken yeni bir dönem başlamış oluyordu.

Diğer taraftan hükümet ve medya arasındaki tartışmalar, karşılıklı güç denemesine dönemeyecek kadar dengesiz bir durum arz etmektedir. Çünkü devletin tüm gücünü elinde bulunduran bir parti ile gazeteci ya da gazete patronları arasında demokratik bir tartışmadan bahsetmek imkansızdır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan AKP Genel Merkezi'nde 26 Şubat 2010 günü Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı'nda

* Doğan Medya Grubu ve Başbakan Hk. - 30.11.2010
<http://www.wikileakstr.com/2010/11/30/dogan-medya-grubu-ve-basbakan-hk-08ankara1643/>

yaptığı konuşmada da Cumhurbaşkanı Gül'ün başkanlığında Başbakan ve Genelkurmay Başkanı ile yapılan 'üçlü zirve'yi eleştiren medyayı kastederek, şunları söyledi:

"Eski alışkanları depreşen, talimatla manşet atan Türkiye'yi bir yangın yeri gibi gösterip ellerinde körüklerle sağa sola koşuşturan medyanın tahriklerine gelmeyeceğiz. Düşünün dün Cumhurbaşkanımızın başkanlığında üçlü bir zirve, toplantı yaptık. Şimdi ona bile garip yorumlar getiriyorlar. Öyle çirkin yorumlar getiriyorlar ki akla hayale gelmez şeyler. Ya siz bu ülkeye yardımcı mı olacaksınız, yoksa bu ülkede hala ortamı kızıştırmamanın gayreti içinde mi olacaksınız? Bir Cumhurbaşkanı'nın, ülkenin Başbakan'ı, Genelkurmay Başkanı'nı çağırmak suretiyle bir araya gelmesi, bir değerlendirme yapması yanlış bir şey mi? Diğer kurumların başkanlarını çağırıp onlarla görüşmesi yanlış bir şey mi? Bunlar Anayasa ile Cumhurbaşkanına verilmiş yetkiler, haklar. Bunu bile alıp garip garip köşelerinde yorumluyorlar. .

Ben de şimdi o gazetelerin patronlarına sesleniyorum, 'Ne yapayım köşe yazarı, hakim olamıyorum' diyemezsin. 'Sen bunun sorumlusun arkadaş' diyeceksin. Niye, çünkü bu ülkeyi germeye, bu ülkede ekonomiyi germeye kimsenin hakkı yok. Buna biz de müsaade etmeyiz. Çünkü bir anda dengelerin ekonomik olarak ne hale geldiği ortaya çıkıyor. O zaman köşende yazı yazanın maaşını sen veriyorsun. Yarın feryat etmeye geldiği zaman da feryat etmeye hakkın yok. Çünkü biz bu ülkenin ekonomik noktadaki gelişmesini 'önce insan' diyerek ele aldık. Bir taraftan geleceksin hükümete vuracaksın, 'niye ücretler böyle' diyeceksin. Öbür taraftan ekonominin çökmesi için de köşe yazarlarıyla her şeyinle elinden geleni yapacaksın. Eğer şurada yüzde 6.5 puan sadece piyasalar düşüyorsa bunun sebebinin kimler olduğu ortadadır. Onun içinde ben diyorum ki lütfen herkes çizgisini iyi bilmeli. Bu noktada ben uyarımı yapıyorum yapmak zorundayım. ...

Ancak ben de uyarımı yapmak zorundayım. Çünkü herkes yerini, konumunu gayet iyi bilmelidir. Ve bu ülkeyi de germeye hakları yoktur, 'Cumhurbaşkanı ile bu görüşmeyi üçlü olarak nasıl yaparlarmış, Genelkurmay Başkanı oraya nasıl gidermiş, Genelkurmay Başkanı'nın katıldığı bir toplantıya nasıl Cumhurbaşkanlığı zirvesi denirmiş'. Böyle saçma şeyler olur mu? Bunlar edebe, adaba hiçbir şeye sığmaz. Bir ülkenin yönetiminde bu tür anlayışların yeri olamaz. Herkes fikrini söylemekte serbesttir. Gayet güzel de böyle belirlenmiş şeyler var. Tabii serbest, söyle doğru. Ama o insanlara da o kalemleri teslim edenler der ki 'kusura bakma kardeşim bizim dükkanda sana yer yok'. Çünkü herkes vitrinine layık olanını koyar. Çünkü her zamankinden daha çok birliğe, beraberliğe ihtiyacımız var. Bize gelip birlik, beraberlik tavsiyesinde bulunanlar önce kendileri şöyle bir baksınlar. Önce bu birliği, beraberliği tesis etmek için neler yapacağız bunu önce kendilerinin de değerlendirmesi lazım. Siz bunu yapmayacaksınız, bizden isteyeceksiniz."(Birgün, 2010)*

Burada başbakan Erdoğan'ın muhalif medyaya ve basın ve düşünce özgürlüğüne karşı tutumunu 'demokrat' olarak nitelendirmek imkansızdır. Hükümete muhalif olan yazarların patronları tarafından susturulmaları istenmektedir.

* Erdoğan Herkese Sert Mesaj Verdi - 26 Şubat 2010

http://www.birgun.net/politics_index.php?news_code=1267187992&year=2010&month=02&day=26

Başbakan Erdoğan, 8 Mart 2011 tarihli AKP grup toplantısında yaptığı konuşmada, Ergenekon davası kapsamında bazı basın mensuplarının tutuklanması sonrasında hükümete yönelik eleştirilere yanıt verdi:

“Bizim gelecek saldırılara karşı korkumuz yok. Biz muhtar bile olamaz diyen medyayla çarpışa çarpışa iktidara geldik. Siyasi gücümüzü de medyadan değil sadece milletimizden aldık, sizden aldık. Onun için ne kimseye minnet ederiz, kimsenin vesayeti altına gireriz, ne de bu tür yollara tenezzül eder muhalifleri susturmaya çalışırız. Ak Parti’nin muhalif yazarları susturduğu iddiasını hakaret olarak kabul etmeyiz. Çünkü yarası olan gocunur, bizim böyle bir yaramız yok. İnanç özgürlüğünden korkmuyoruz. Onun için bu konularda rahatız. Kendimize, teşkilatımıza milletimize inanıyor ve milletimize güveniyorum. ... Hangi gazeteci hükümeti eleştirdiği için bugün tutukludur? Hangi gazeteci, basın faaliyetinden dolayı tutukludur? Tutuklu ve hükümlü olarak, mesleği gazeteci olarak kayda geçen 27 kişi var. Bunların arasından bir tanesi bile gazetecilik yüzünden cezaevinden değil. Benim milletim bunu lütfen iyi bilsin. Anayasal düzeni zorla değiştirmeye kalkışmak, silahlı terör örgütüne üye olmak, cinsel istismar, nitelikli yağma, ateşli silah bulundurmak, resmi belgede tahrifat... Mesleği gazeteci olarak geçen 27 kişinin cezaevinde bulunma gerekçeleri işte bunlar. Yani AK Parti’ye hakaret ettiğinden veya şunu bunu yaptığından değil. ... Yani Ak Parti’ye hakareten dolayı değil. Biz dünyanın en ileri standartlara sahip yasaları çıkardık. Medya kuruluşlarının yöneticileriyle birlikte çıkardık. Yasa maddelerinin yorumlanmasından dolayı çeşitli sorunlar yaşıyordu. Bunun üzerine gidiyoruz.”(Medyaradar, 2011)*

Ancak ortada olan gerçekler ve söylenenler birbiriyle çelişmektedir. Sadece Türkiye’deki basın kuruluşları değil uluslar arası basın kuruluşları da Türkiye’de ‘muhalif basın’ın susturulduğunu ya da susturulmaya çalışıldığını ifade etmektedir. Sansür yerini ‘zorunlu oto-sansür’e bırakmıştır, çünkü aksi halde işinden olmak ve bir daha kolay kolay medya alanında iş bulamamak korkusu yaratılmıştır. Bu anlamda özgür ve tarafsız bir basından bahsetmek imkansızdır. Çünkü basına karşı takınılan tavır demokratik bir tavır değildir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan AKP’nin 15 Mart 2011 tarihinde yapılan Meclis grup toplantısında yaptığı konuşmada, basın özgürlüğü ihlallerine ilişkin tepkileri değerlendirirken uluslar arası medyaya da çağrıda bulunarak, “Türkiye’de gazeteci kisvesi altında ne tür kirli oyunlar oynandığını, medyanın terör örgütlerine nasıl değirmen altından kirli su taşıdıklarını görmelerini istiyorum” dedi. Uluslararası medyanın Türkiye’de muhalif gazetecilerin susturulduğu yönündeki haber ve

* Başbakan Erdoğan'dan medyaya sert eleştiri - 08 Mart 2011

<http://www.medyaradar.com/haber/medyagunlugu-48468/basbakan-erdogan-medya-icin-ne-soz-verdi-ne-yapti.html>

yorumların artmasından rahatsız olan hükümet böyle bir açıklama yaparken henüz sonuçlanmamış bir davadan yargılanan gazetecileri terör örgütü mensubu gibi göstermeye çalışması sürmekte olan bir dava açısından da, siyasi açıdan da yanlış bir yaklaşım olarak yorumlanabilir.

Kendilerinin ‘ileri demokrasi’yi getirdiğini iddia eden AKP Programında medya konusunda dile getirilen taahhütleri hatırlayalım. AKP Parti Programı’nın ‘Yazılı ve Görsel Basın’ başlıklı bölümünde şunlar yazılı:

“Özgür, bağımsız, çok sesli bir yazılı ve görsel basın, demokratik rejimin önemli güvencelerinden biridir. Doğru bilgi ve haber alma hürriyetinin korunması esastır. Böyle bir ortamın tesisi için her türlü önlem alınacak; medya-siyaset ve ticaret ilişkilerinin toplumun doğru haber alma özgürlüğünü kısıtlaması, medya aracılığıyla vatandaşın istismar edilmesi önlenecektir. Yazılı ve görsel basın sektöründe tekelleşme ve kartelleşmenin önlenmesi için ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir. Medyanın, toplumun ihtiyaçlarını ön planda tutan yayınlar yapması özendirilecektir. Kültürel değerlerin, tüketicilerin, ailenin, çocukların ve gençlerin korunması, genel ahlak kurallarına riayet edilmesi, kişilerin ve sosyal grupların haklarını ihlal edici yayınlardan kaçınılması esastır. Meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak medyanın toplumsal sorumlulukları ile ilgili yeni kriterler geliştirilecektir. Özel hayatın ve özel haberleşmenin güvenliği ile ilgili her türlü teknik ve yasal önlemler alınacaktır. Medyada etkili denetim yöntemlerinden biri öz denetimdir. Bununla beraber, tarafsız basın meslek kuruluşlarının ve gönüllü teşekküllerin denetimiyle art niyetli yayınların doğal bir toplumsal muhalefet sayesinde kontrol edilmesi özendirilecektir. Medya çalışanlarının iş güvencesi ve sosyal güvenlik sorunları dolaylı olarak haber alma özgürlüğünü etkilemektedir. Bu nedenle medya çalışanlarının uluslararası standartlarda bir çalışma ortamına ve iş güvencesine kavuşturulmaları sağlanacaktır. Sansür ve benzeri kavramların tanımı, şüpheyi mahal bırakılmaksızın ve tamamen sivil inisiyatif tarafından belirlenecek ve önlemler de yine siyasi iradenin dışında alınacaktır. Yerel medya desteklenecektir. Medyayı denetleyen kurumların objektif kriterlerle hareket etmesi sağlanacak, bu kurumların medya üzerinde siyasi baskı aracı haline gelmeleri engellenecektir. Medyanın haber ve bilgi edinme özgürlüğü korunurken bireyin özel hayatına müdahale edilmesine izin verilmeyecektir.”(Ak Parti, 2011)*

Parti programında yazarlar ve AKP hükümeti iktidarı döneminde medya konusunda gözlemlenen uygulamalar birbiriyle çelişmektedir. AKP yanlısı medya giderek güçlenmekte ve tekelleşmektedir. Medya-siyaset-ticaret ilişkisi bağlamında dikkat çeken bir ihale olmuş ve Başbakanın damadının genel müdürlüğünü yaptığı Çalık Holding Sabah-ATV’yi almıştır. Medya çalışanlarına iş güvencesinden ve sosyal güvenliklikten bahsedilirken en uzun süreli grev Sabah-ATV’de olmuştur. Sansür

* Adalet ve Kalkınma Partisi – Parti Programı - Yazılı ve Görsel Basın

konusuna gelince başbakan'ın açıklamaları, Doğan Grubuna kesilen vergi cezası sansürün farklı görünüşleri sayılabilir. Diğer taraftan haber ve bilgi edinme özgürlüğü bir yana gazetecilerin evleri kameralar önünde saatlerce aranmakta ve tüm yaşamları gözler önüne serilmektedir. AKP parti programı ve yaşanan gerçeklik birbirinden oldukça uzaktır, parti programında yazanlar orada kalmıştır. Diğer taraftan meclis tarafından kabul edilen yeni 'Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanununa' ile birlikte; 'Milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde veya kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda Başbakan veya görevlendireceği Bakan, geçici yayın yasağı getirebilecek' ifadesi konulmuştur. Bu madde bile başbakana olabildiğince önemli bir güç tanındığını göstermektedir.

Başbakan'ın hem 'ileri demokrasi'den bahsederken hem de yukarıda alıntıladığımız açıklamaları yapması oldukça düşündürücüdür. Bu bağlamda Türkiye'de bağımsız ve eleştirel bir medyadan söz etmek oldukça güçtür, çünkü ideolojik hegemonyasını devletin birçok alanında sağlamayı başaran egemen ideoloji kendi düşüncesinden başkasına izin vermemektedir. Hegemonya mücadelesini kaybeden tarafta yer alanlardan bazıları susmayı tercih ederken, bazıları ise eleştirilerini sürdürmekte ve birçok baskıyla karşılaşmaktadırlar.

Tüm bunlar göz önüne alındığında çeşitli haberleri örneklem olarak seçerek devletin resmi yayın organı TRT1, hükümete yakın olan medya kuruluşları ATV ve Kanal 7 ve hükümetle araları bozuk olan medya patronlarının sahipliğindeki ana akım medyanın önemli temsilcileri Kanal D ve Show TV kanallarının ana haber bültenlerinin ideolojik bakış açısını ve yaklaşımını ortaya koymaya çalışacağız.

9.5 Haber Bültenlerine Bakış

Bu bölümde haber bültenlerinin içerisinden seçilen önemli haberler, liberal medyaya dahil olan Kanal D, Show TV, devletin elinde olan TRT1 ve İslami kesime ait olan ATV ve Kanal 7 ana haber bültenlerinin veriş şekilleri ve varsa yorumları ele alınarak ideoloji ve hegemonya bağlamında değerlendirilecektir.

4.10.2010 öğrenci eylemi:

Başbakan Erdoğan'ın Dolmabahçe'de rektörlerle buluşmasını protesto etmek isteyen 50 öğrenci gözaltına alındı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Dolmabahçe'deki Başbakanlık Çalışma Ofisi'ndeki rektörlerle toplantısını protesto etmek isteyen bir grup öğrenci, Kabataş'ta toplandı. Başbakanlık Ofisi'ne ısrarla yürümek isteyen gruba polis biber gazı ve copla müdahale etti. Polisin bazılarını gözaltına alarak dağıttığı öğrenciler, Kabataş İskelesi'nde yeniden toplandı. Bu kez polisin müdahale etmediği grup, basın açıklaması yaptı.

Bu arada, Başbakan Erdoğan'ın rektörlerle toplandığı protesto etmek için Dolmabahçe'deki Başbakanlık Çalışma Ofisi'nin karşısındaki Akaretler Yokuşu'nda toplanan bir başka grup öğrenci, YÖK ve hükümet aleyhine sloganlar attı. Başbakanlık Çalışma Ofisi'ne yürümek isteyen gruba, polis biber gazıyla müdahale etti. Polisin müdahalesinin ardından dağılan grup, bir süre sonra tekrar yürüyüşe geçti. Şarkılar söyleyip halay çeken göstericiler, daha sonra dağıldı. Protesto için Ankara'dan 3 otobüs ile İstanbul'a gelen yaklaşık 150 öğrenci, sabah erken saatlerde Çamlıca gişelerde durduruldu. Otobüsler, çok sayıda çevik kuvvet polisi eşliğinde terör ve güvenlik şube ekiplerinin de katılımıyla bir süre gişelerde bekletildi. Kimlik kontrolleri yapılan öğrencilere İstanbul'a girişlerine izin verilmeyeceği belirtilerek, ayrılmaları istendi. Yaklaşık 3 saat boyunca bekletilen öğrenciler gitmemek için direnince çevik kuvvet ekipleri müdahale etti. Cop ve biber gazı kullanılan müdahale sonunda çok sayıda öğrenci yaralandı.

Kanal D: *"buluş-ma savaşı" "gaz... cop... dayak..."*

Polisin müdahalesi sert oldu. Polisin yoğun güvenlik önlemleri aldı.

Haber muhabir tarafından eylemin içinden veriliyor. Haberci eylem sırasında polisin müdahalesini anlatıyor daha sonra eylem öncesinde ve sonrasında alınan önlemler veriliyor. Haberde görüntü ağırlıklı olarak kullanılıyor. Öğrencilerin eylemi oldukça yansız bir şekilde veriliyor.

Show tv: *Öğrenciler başbakan'ın rektörlerle buluşmasını protesto etmek istedi.. Öğrenciler gün boyu dayak yedi...*

Polisin müdahalesi sert oldu.. Biber gazı ve cop ikilisi ve bu ikiliye kask eklendi polis kaskla öğrencilere vurdu.

Haber görüntü ağırlıklı ve haberci anlatımıyla veriliyor. Haber oldukça tarafsız ve yaşananlar konusunda yorum yapılmadan yayınlanıyor.

TRT1: *Olay haber bülteninde yer almadı.*

Atv: *“Öğrenci protestosuna müdahale”*

Çevik kuvvet Başbakanlık çalışma ofisine gidilmesine izin vermedi. Polislerin sert müdahalesi sert oldu. Öğrenciler polise saldırdı. Öğrenci-polis çatışmasında çok sayıda öğrenci gözaltına alındı.

Habere oldukça kısa değinildi. Öğrencilerin saldırdığı yönünde ifadeler diğer haber bültenlerinde yer almazken ATV haber’e göre olaylar öğrencilerin saldırısıyla başladı.

Kanal 7: *Olay haber bülteninde yer almadı.*

8.12.2010 öğrencilerden yumurtalı protesto:

Konuşma yapmak için Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne giden AKP milletvekili Burhan Kuzu öğrencilerin yumurtalarına hedef oldu. Elllerinde hafta sonu polis şiddetine maruz kalan arkadaşlarının resimleri ve ‘Kolektif yumurta şenliğine hoşgeldiniz’ yazan bir pankart açan öğrenciler Kuzu salona girmeden sloganlarla protesto etmeye başladı. Kuzu kürsüye gelirken protestolara alkışlayarak cevap vermek istedi ancak o sırada üzerine yumurta yağdı. Korumaları şemsiye açarak Kuzu’yu korumaya çalıştı. Kuzu bir süre şemsiyelerin altında bekledikten sonra salonu terk etti. Şemsiye altında mikrofonlara konuşan Kuzu üniversite yönetimini istifaya çağırdı. Öğrenciler Kuzu'dan önce kürsüye çıkan CHP’li Süheyl Batum’u da protesto etti ancak yumurta kullanmadı. Batum öğrencilerin kendisini konuşturmamasını ‘faşizm’ diye niteledi.

Kanal D: *“böylesi görülmedi” “mülkiye’de şok”*

Haber yorum yapılmadan ve öğrenciler suçlanmadan sadece görüntüler üzerinden verildi...

Show tv: *Öğrencilerden Kuzu’ya yumurta yağmuru..*

Kuzu'nun salona girmesiyle birlikte öğrenciler tarafından büyük bir tepki geldi. Bir grup öğrenci tarafından sloganlar atılmaya başlandı. Atılan yumurtalara karşı Kuzu şemsiye ile korundu.

Haber oldukça tarafsız bir şekilde ve yaşananlar üzerinden haberci anlatımı ve görüntüler üzerinden verildi.

TRT1: *“Üniversitede provakasyon”*

Ankara Üniversitesinde öğrenci provokasyonu. Uzmanlar son dönemde artan öğrenci olaylarının arkasında örgütler olduğunu öne sürüyor. Son dönemde öğrenci olayları

bilinmeyen bir sebeple arttı. Bir grup öğrenci CHP’li Süheyl Batum ve AKP’li Burhan Kuzu protesto etti. Aslında amaç hukukçuların deneyimlerini öğrencilerle paylaşmasıydı. Polis öğrencilere müdahale etmek zorunda kaldı. İşi öğrenmek ve araştırmak olan öğrencilerin amacı belli oldu hazırlıklar yapılmıştı. ...

Haber oldukça taraflı ve öğrenci eylemi provokasyon olarak nitelendiriliyor. Olay kısa bir şekilde görüntülerle birlikte veriliyor. Yayında konular konusunda uzman olduğu söylenen ve ismi verilmeyen bir kişi tarafından olaya karışan öğrenciler aşırı sol örgüt ve PKK üyesi provakatörler olarak nitelendiriliyor.

Atv: “mülkiye karıştı”

Öğrenciler Batum ve Kuzu’yu konuşturmadı. Polisler kürsüye şemsiyelerle kalkan yaptı. Hemen istifa etsinler. Kuzu olaydan rektör ve dekanı sorumlu tuttu. Ara başlıklarıyla görüntüler ve anlatımlar üzerinden verildi.

Haber oldukça tarafsız verilmeye çalışılıyor. Konuyla ilgili ikinci haberde Burhan Kuzu özelinden olaya bakılarak öğrenciler bir parça suçlanıyor.

Kanal 7: “Öğrencilere Faşist dedi” “Batum Mülkiye’de konuşturulmadı”

Batum Konuşturulmadı. Sonunda Batum sinirlendi sol görüşlü öğrencilere yaptığınız faşizm dedi ve gitti. Batum’u protestolar sözlü saldırıyla sınırlı kaldı. Burhan Kuzu ise protestolardan çekinmeyerek geldi. Öğrenciler Batum’a gösterdikleri toleransı Kuzu’ya göstermediler. Burhan Kuzu ise yumurta yağmuruna tutuldu. Burhan Kuzu canını zor kurtardı. Kuzu öğrencilerin saldırısına uğradı. Öğrenciler yumurta atarken Kuzu şemsiyeyle korunmaya çalışıldı. Kuzu öğrencilere ve üniversite yönetimine tepki gösterdi. Protestonun dozu artınca ve sert cisimler atılınca salondan ayrıldı. Kuzu’nun ayrılmasından sonra olaylar sona erdi.

Haberin başlıkları ve başlangıcı tamamıyla CHP’li Batum’a ayrıldı. Batum’un öğrencilere ‘faşist’ demesi merkeze alındı. Burhan Kuzu ise protesto uyarılarına rağmen kahramanca gelen bir kişi gibi verildi. Öğrenciler ise Kuzu’yu öldürmeyi düşünen caniler gibi gösterildi. Kuzu için ‘canını zor kurtardı’ ifadesi kullanıldı. Haber tamamen taraflı ve öğrencileri suçlar nitelikte verildi.

26.12.2010 İki dil tartışması:

TBMM Genel Kurulu’nda, 2011 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı görüşmelerinin son gününde kapanış konuşması yapan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, ‘İki dil’ tartışmasına değindi. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan: “Türkiye’nin

resmi dili Türkçe'dir. Bu gerçeği değiştirmeye yönelik hiçbir girişim kabul edilmez. Bu mesele sosyal barış, sosyal bütünlük meselesidir.” “Tek bayrak, tek devlet ve tek millet” Erdoğan, partilerinin kuruluşunda tek bayrak, tek devlet ve tek millet dediklerini belirterek, şöyle konuştu: “Etnik kökeni, dini, inancı ne olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti üst kimliği altında birdir. Üst kimlik Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır, hepsi bizim kardeşimizdir. Kürt sorununu savunuyorum. Kürtçülüğün, Türkçülüğün karşısındayım. Benim milletimin dili tekdir. O resmi dili Türkçe'dir. Belediyeler de devletin kurumlarıdır.” Adem-i merkeziyetçiliğin idari ve siyasi olanına karşı olduklarını ifade eden Erdoğan, kendilerinin hizmet içerikli olanın yanında olduklarını söyledi. Erdoğan, “Türkiye'nin resmi dili Türkçe'dir. Bu gerçeği değiştirmeye yönelik hiçbir girişim kabul edilmez. Bu mesele sosyal barış, sosyal bütünlük meselesidir. Ne demokrasiye ne de toplumsal barışa hizmet etmez.” diye konuştu. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, “Bu ülke sahipsiz değil, millet çaresiz değildir. Bu topraklar üzerinde kimseye ameliyat yaptırmayız.” dedi. Erdoğan, özerklik tartışmasının, demokratikleşmeyi ve Türkiye'nin ileri demokrasiye kavuşmasını hazmedemeyenlerin kirli bir tezgahı olduğunu kaydetti. Erdoğan, bu milletin tezgahlara evet demeyeceğine işaret ederek, “Bu ülke sahipsiz değil, millet çaresiz değildir. Bu topraklar üzerinde kimseye ameliyat yaptırmayız.” diye konuştu.

Kanal D: “Ortak Dil Türkçe'dir”

Başbakan çok net mesajlar verdi. Herkes ikidil ve özerklik konusunda suskunluğunu bozdu. Özellikle şunun altını çizdi. Herkes kendi dilini konuşabilir ama resmi dil Türkçedir dedi. Tartışmalarla ilgili olarak bu ülkede ameliyat yaptırmayız. Bu talepler ileri demokrasiyi hazmedemeyenlerin tezgahıdır. Erdoğan “ tek bayrak, tek millet, tek vatan, tek devlet” dedi. Etnik kökeni inancı dili kültürü ne olursa olsun 73 milyon Türkiye cumhuriyeti vatandaşı üst kimliği altında birdir, tek millettir.... Hepsini yaradandan ötürü severiz.

Başbakan Erdoğan, TBMM Genel Kurulu'nda, 2011 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı görüşmelerinin kapanış konuşması yaptı. Başbakan Erdoğan, gündeme gelen 'İki dil' tartışmalarına son noktayı koydu ve "Benim ülkemin dile tektir. Resmi dili Türkçe'dir" dedi.

Show tv: “Bütçe maratonunda son gün”

Başbakan Erdoğan'ın ikidillilik ve özerklik konusunda konuştu. Çok net ifadeler kullandı. Tek dil Türkçedir. Başka talepler toplumsal birliği bozmaya yöneliktir dedi. Tek bayrak tek devlet tek dil vurgusu yaptı. BDP ile karşılıklı olarak atışmalar yaşandı. Özerklik konusunda anayasayı işaret ederek bunun kabul edilemez olduğunu söyledi. Yüzde 10'luk seçim barajı konusunda biz de barajı geçip geldik siz de çalışın siz de gelin dedi.

TRT1: “Bir bütçe maratonu daha geride kaldı..”

Başbakan önce birlik beraberlik mesajı verdi. Ben Kürt sorununu Kabul ediyorum ama Kürtçülüğe ve Türkçülüğe karşıyım dedi. İkidilli yaşam konusunda son noktayı koydu. Milletimin dili tektir. Resmi dil Türkçedir. Ortak dil Türkçedir bu tartışılmaz dedi. 12 eylül referandumuna değinen erdoğan bdp'nin boykot tavrını eleştirdi. BDP ve terör örgütü arasında ilişki kuran Erdoğan, CHP ve MHP'yi de eleştirdi.

Atv: “Milletimin dili tektir” “Erdoğan iki dil tartışmasına noktayı koydu”

“Benim milletimin dili tektir. Bu Türkçedir. Bunu bugüne kadar öğrenemediysen öğrenemezsin zaten. “ sert konuşmalarla başlayan bütçe maratonu sert mesajlarla son buldu. “Özerklik tartışması ileri demokrasiyi hazmedemeyenlerin çirkin bir tezgahtır. Biz kimseye bu topraklar üzerinde ameliyat yaptırmayız” ben kürt sorununu Kabul eden bir başbakanım Kürtçülüğün karşısındayım Türkçülüğün de karşısındayım dedi. Başbakana BDP'liler tepki gösterdi. Bu tezgahta terör, çete ve mafya var dedi. Bu taleplerin terör örgütü ve uzantılarının iç politikayı dizayn etme girişimi var dedi. BDP'den başka CHP ve MHP'lilere de sert bir şekilde eleştirdi. CHP lideri Kılıçdaroğlu'na Hıdır derken, hayal simsar olmakla suçladı. MHP'yi şehit cenazelerinden nemalanmakla suçladı.

Kanal 7: “Milletimin dili Türkçedir” “Başbakan Erdoğan noktayı koydu”

Başbakan Erdoğan iki dil tartışmaları ile ilgili TBMM'de çok sert açıklamalarda bulundu. Erdoğan, “Ortak dil Türkçe'dir, bu gerçeği değiştirmeye yönelik hiçbir girişim kabul edilemez. Zira bu mesele sosyal barış ve sosyal bütünlük meselesidir. Bu meseleyi tartışmaya dahi açmak, bu meseleyi getirip Türkiye'nin gündemine taşımak ne demokrasiye, ne özgürlüklere, ne toplumsal barışa ne de kardeşliğe asla hizmet etmez” dedi. Başbakan Erdoğan ayrıca kendisini BDP'nin iki dil açıklaması konusunda sessizlikle suçlayan Cumhuriyet Halk Partisi'ne de cevap verdi.

Haber tüm kanallarda hiçbir yorum yapılmadan ve başbakanın konuşmasının önemli görülen bölümleri kendi sesinden verildi. Başbakan'ın en çok dikkat çeken sözleri ise "tek bayrak, tek devlet ve tek millet" demesiydi. Hitler'in "tek millet, tek devlet, tek führer" ilkesine benzetilen konuşma bazı çevreler ve yayın organları tarafından eleştirildi.

5.01.2011 İki Haber : ODTÜ – Mutki

ODTÜ'de öğrenci eylemi:ODTÜ, Hacettepe ve Ankara Üniversitesi'nden toplanan bir grup öğrenci hükümeti ve polisi protesto ederek AKP Genel Merkezi'ne yürümek için harekete geçtiğinde polis engeliyle karşılaştı."Eşit, parasız ve anadilde eğitim" sloganları atan ve dövizler taşıyan öğrencileri çıkış yolunda durduran polis,sadece basın açıklamasına izin verileceğini ve AKP binasına yürünmesine izin verilmeyeceğini duyurdu.Başlangıçta yaklaşık 300 kişiden oluşan öğrenci grubunun sayısı diğer üniversitelerden gelen öğrencilerle arttı. Öğrencilerin AKP binasına yürümek için geçmek zorunda oldukları yol ise panzerler ve polis kalkanları ile kapatıldı. Polis engeleni aşmaya çalışan öğrencilere polis tazyikli su ile müdahale ederken, öğrenciler ise taşla karşılık verdi. Öğrenciler ve polis arasında yaşanan gerginlikte ODTÜ savaş alanına döndü.

Kanal D: "geçit yok..." "öğrenci-polis çatışması..."

Basınçlı su biber gazı kaldırım taşları.. AK Parti genel merkezine yürümek isteyen öğrencilere karşı polis önlem aldı. Öğrenciler parasız ve anadilde eğitim talebiyle yaptıkları eylemde AKP'ye yürümek istedi. Polis yığınak yaptı. Öğrenciler de polis müdahalesine karşı hazırlıklıydı. Polisin sıkıdığı basınçlı su ve biber gazı gazetecileri de etkiledi. Müdahale sırasında çok miktarda basınçlı su sıkılırken, gaz bomları da yoğun olarak kullanıldı. Su bitince itfaiye TOMA(Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı)'lara takviye yaptı. Öğrenciler polise taşlarla karşılık verdiler. CHP milletvekili Çetin Soysal ve CHP'li Sezgin Tanrıkulu öğrencilerin tepkisiyle karşılaştı..

Haber haberin içinden ve haberci gözüyle tarafsız bir şekilde verildi. Hiçbir yorum yapılmadan sadece yaşananlar aktarıldı.

Show TV: "Odtü'de eyleme müdahale" "Öğrenciler Odtü'de toplandı.."

AKP genel merkezine yürümek istedi. Polis izin vermedi, olaylar çıktı. Odtü, Ankara ve Hacettepe üniversitelerinden 500 öğrenci hazırlıklıydı. Savaş çıktı. Öğrenciler basınçlı su ve gaza taşla karşılık verdi. İnanılmaz derecede su sıkıldı. Öğrenciler taş yağdırdı.

Öğrenciler mobese ve güvenlik kameralarını kırdı. Polise su ve gaz bombası takviyesi yapıldı. Öyle çok biber gazı sıkıldı ki kimse ayakta duramayacak hale geldi.

Haber tamamıyla olayların içinden ve habercinin yaşadıkları ve gördükleri üzerinden verildi. Haber hakkında yorum yapılmadı, tarafsız bir şekilde olanlar aktarıldı.

TRT1: Olay haber bülteninde yer almadı.

Atv: *ODTÜ meydan savaşı – öğrenci-polis çatışması 1.5 saat sürdü.*

Odtü’de olaylar çıktı. Öğrencilerin taşlı saldırısına biber gazı ve tazyikli su ile karşılık verdi Polisin gaz bombalarına ve tazyikli suyuna öğrenciler taşlarla karşılık verdi. Öğrenciler kalkanlarını hazırladılar ve Ak Parti genel merkezine yürümek istediler, polis barikat kurdu. Öğrenciler barikata yüklendi taşlar ve sopalar devreye girince gaz ve su devreye girdi. Yüzlerini kapatan öğrenciler polise direndi. Öğrenciler polise saldırdı. Polis TOMA’larla müdahale etti. Göstericilere 24 ton su sıkıldı su bitince itfaiyeden takviye geldi. Su bitince gaz bombaları kullanıldı. Öğrenciler 1.5 saat sonra geri çekildi.

Haber öğrencilerin polise saldırısı olarak verildi. Oysa diğer haber bültenlerinde yeralan görüntülerde polisin müdahalesi sonrasında öğrencilerin polise karşılık verdiği görülüyor. Bu bağlamda haber çarpıtılarak ve taraflı bir şekilde veriliyor. Görüntüler kurgulanırken bu taraflılığın devam ettiği ve olayların oluş sırasının kesintili ve yer değiştirilerek verildiği göze çarpıyor.

Kanal 7: *“ODTÜ’de ortalık karıştı” “Öğrenciler Ak Parti’ye yürümek istedi”*

Odtü’de Öğrenci kolektifleri üyesi bir grup Ak Parti’ye yürümek istedi polis öğrencileri eylemin kanunsuz olduğu yönünde uyardı. Öğrenciler polise taşla saldırdı. Müdahale de gecikmedi. Bir ara geri çekilen grup tekrar harekete geçti bu sefer gazla karşılık verildi. Basın mensupları da taş ve gazdan etkilendi. CHP’li Çetin Sosyal beklemediği bir tepkiyle karşıladı. Polis biber gazının dozunu artırdı, itfaiyeden de takviye geldi. Öğrenciler daha fazla dayanamadı çekildi.

Haberin taraflı bir şekilde ve öğrencilerin polise saldırısı olarak verildiği görülüyor. Öğrencilerin kanunsuz bir iş yaptıkları ve polis karşısında dayanamayarak geri çekilmediklerinin vurgulanması ise gözden kaçmıyor.

Bitlis- Mutki’de toplu mezar:

Bitlis’in Güroymak ilçesinde 1999 yılında PKK’ya katılmak üzere Mutki ilçesine giden ve bu sırada ortadan kaybolduğu ileri sürülen 9 kişinin askerler tarafından

öldürüldüğünü iddia eden kayıp yakınlarının talebi üzerine cumhuriyet başsavcılığının talimatıyla dün kazı çalışması yapıldı. Mutki-Kavakbaşı karayolu üzerinde bulunan jandarmaya ait çöplük alanındaki 4 noktada yapılan kazı çalışmalarında, güvenlik kuvvetleri tarafından öldürüldükleri öne sürülen silahsız 9 kişi ile 3 PKK militanına ait olduğu belirtilen toplam 12 kişinin kemiklerine ulaşıldı. 9 cesedin kemiklerinin net şekilde ortaya çıktığı, üçünün üst üste olduğu için birbirine karıştığı kaydedildi. Cesetlerin yanında bulunan kancaların sırrı ise çözülemedi.

Kanal D: “12 insanın kemikleri bulundu..”

Yakınları yıllardır kayıp bazı aileler savcılığa başvurdu. Bitlis Mutki’de jandarma bölgesinde 12 kişiye ait kemikler bulundu. İnsan Hakları Derneği (İHD) ve kayıp yakınlarının talebiyle jandarma alanındaki çöplükte 12 kişinin kemikleri bulundu. Kazı sona erdi. 12 insana ait kemikler adli tıba gönderilecek ve kim oldukları anlaşılabacak.

Show TV: “Bitlis’te dehşet kazısı”

Bitlis’in Mutki ilçesinde yapılan kazıda kaybolan 12 kişiye ait kemikler bulundu. PKK’ye katılmak için Bitlis Güroymak’tan yola çıkıp Mutki’de kaybolan kişilerin ailelerinin adliyeye başvurusu ile kazı yapıldı. Kazıda yan yana gömülen 9 ve üst üste gömülen 3 kişiye ait kemikler bulundu. Kemikler adli tıba gönderilecek.

TRT1: Olay haber bülteninde yer almadı.

Atv: *Bitlis’in Mutki ilçesinde 17 yıl önce kaybolan 12 ailenin savcılığa başvurusu ile kazılar başlatıldı. Kazıda kemikler bulundu. Bitlis’in Mutki ilçesinde yer alan ve jandarmaya ait çöplük mevki olarak adlandırılan yerde kazı başlatıldı. 1993 yılında kaybolduğu iddia edilen 12 kişinin ailesi Bitlis İHD’ye başvurdu. Avukatlar savcılığa başvurdu ve kazılar başlatıldı. Kazılarda kemikler bulundu. Kemikler adli tıba gönderildi. Ailelerden dna örnekleri alındı. Adli tıp incelemesinin ardından kemiklerin insana ait olup olmadığı eğer insana aitse kayıp yakınlarının dna örnekleriyle karşılaştırılacak.*

Kanal 7: “Öldürüp araziye gömmüşler.” “Bitlis Mutki’de faili meçhul kazısı”

Faili meçhul cinayetlerin aydınlatılması için yapılan kazılar yeniden başlatıldı. Bitlis’in Mutki ilçesinde başlatılan kazıda 12 insana ait kemikler bulundu. Kazı çalışması yakınları uzun süredir kayıp olan ailelerin isteğiyle başlatıldı. Savcı gözetiminde yapılan kazıda 12 kişiye ait kemik parçalarının ilk incelemesini adli tıp uzmanları yaptı.

Kazıda çıkarılan kemiklerin sivillerin yanı sıra örgüt içi çatışma sonucu öldürülenlere de ait olabileceği ihtimali de düşünülüyor.

TRT1 olayla ilgili haber yapmazken diğer tüm kanallar haberi aynı şekilde verdi. Haber hakkında hiçbir yorum yapılmadı. Haber, olayın gelişim süreci ve yaşananların ayrıntılarına girilmeden sadece yapılan kazı ve bulunan kemikler ekseninde verildi.

16.01.2011 TTnet Arena Galatasaray Stadı Açılışı:

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, açılışı için geldiği Türk Telekom Arena Stadyumu'nda taraftarların ıslıklı protestoları üzerine stadı erken tek etti. Başbakan Erdoğan, Galatasaray'ın Türk Telekom Arena Stadyumu'nun açılış törenine katıldı. Erdoğan'ın stada girişinde isminin anons edildiği sırada bazı taraftarlar ıslıklı protesto etti. Erdoğan'ın yerine oturmasının ardından Galatasaray Başkanı Adnan Polat açılış konuşması yaptı. Polat'ın ardından konuşmalar TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar ile devam etti. Erdoğan Bayraktar'ın konuşması boyunca Galatasaray yönetimini suçlaması ve Galatasaray'dan "Ali Sami Yen'in kira şartlarını bile karşılayamayan kulüp" olarak bahsetmesi stadyumdaki tepkiyi doruğa çıkardı. TOKİ Başkanı'nın Başbakan Erdoğan'a teşekkür sözleri sırasında protestolarını yükseltti. Bunun üzerine Başbakan Erdoğan stadyumdan ayrıldı. Başbakan Erdoğan'ı çıkışta Galatasaray Başkanı Adnan Polat, Devlet Bakanları Hayati Yazıcı, Egemen Bağış ve Faruk Özak uğurladı.

Kanal D: "Güzel Başladı, Gergin Bitti"

Gece muhteşem şovlarla başladı. Tribünlerin ve futbolcuların keyfi yerindeydi. Başbakan Erdoğan keyifli bir şekilde geldi. Tribüne gelince keyfi kaçtı çünkü protesto edildi. Başbakan da konuşacaktı ama bakanlarıyla birlikte staddan ayrıldı. Polat özür diledi ve daha sonra o da stadı terk etti.

Haber, olayla ilgili yorum yapılmadan ve çok ayrıntı verilmeden verildi. Haber olabildiğince tarafsızdı ancak stadda yaşananların tümünün kısa da olsa verilmemesi protestoların nedenini anlamayı güçleştiriyor denilebilir.

Show TV: "Aslantepe olaylı açıldı" Galatasaray'ın yeni mabedi Türk Telekom Arena'nın açılışına gölge düştü.. Stadın yapım aşamasında büyük emeği geçen Başbakan Erdoğan açılışa katıldı.. Ancak, TOKİ Başkanı protesto edilince stadı terk etti. Açılış muhteşem oldu. TOKİ başkanına yapılan protesto sonrası olanlar geceye gölge düşürdü. Başbakan protestolardan dolayı stadı terk etti. Stada emeği olan başbakan da açılışa katıldı. Stada katkıları dolayısıyla keyifli olan başbakanı

Galatasaray başkanı Polat karşıladı. Show tv haber dairesi başkanı Ali Kırca'da başbakanı karşılayanlar arasındaydı. Başbakanın stada gelişi anonsu küçük bir grubun protestosuna neden oldu. Toki başkanının Galatasaray yönetimini yerden yere vuran sözleri tepkiye neden oldu. "Galatasaray yönetimi bize yalvardı" diyen ve birçok ağır söz söyleyen Toki başkanın konuşmaları yoğun bir protestoyla karşılaştı. Protestoları üzerine alan başbakan tüm bakanlarına gidiyoruz, burada kimse kalmayacak dedi. Öfkeli başbakanı Adnan Polat da ikna edemedi. Başbakan bakanlarıyla staddan ayrılırken egemen bağış olanları "nankörlük" olarak değerlendirdi. Adnan Polat da maçın 2. yarısı başlamadan staddan ayrıldı.

Haber, haber müdürü Ali Kırca'nın da başbakanı karşılayanlar arasında olduğu vurgulanarak ve olayların açılışa 'gölge düşürdüğü' söylenerek verildi. Haber müdürünün orada bulunması dolayısıyla haber olabildiğince 'tarafı' verildi.

TRT1: *"TT Arena'daki protesto" "Erdoğan: Yatırımın karşılığı bu olmamalıydı"*

Galatasaray 15 yıldır hayalini kurduğu stada kavuştu ancak muhteşem açılışı bir grubun yaptığı protesto gölge düşürdü. Başbakan protestolar üzerine Galatasaray-Ajax karşılaşmasını izlemeden staddan ayrıldı. Bakanlar ve protokol de stadı terk etti. Daha sonra olayları değerlendiren başbakan "Seyrantepe stadının a'dan z'ye yapımında Galatasaray Kulübünün bir Allah kuruşu yoktur. Tamamıyla bu tesis toplu konut idaremi tarafından yapılmıştır." Dedi. Böyle bir yatırımın karşılığı bu olmamalıydı dedi. Galatasaray başkanı da protestocuları ağır bir şekilde eleştirdi. Hakan Şükür, Hasan Şaş gibi eski Galatasaraylı futbolcular da protestoları eleştirdi.

Haber protestoların açılışa gölge düşürdüğünü vurgularken başbakanın olay sonrası değerlendirmeleri ve yaşananları eleştirenlerin açıklamaları üzerinden verildi.

Atv: *"Başbakan Stadı Terk Etti" "Açılış töreni sıcak başladı ama soğuk bitti"*

Galatasaray yeni stadını kutluyor. Muhteşem bir şölen düzenlenmişti. Ama şölen sıcak başlayıp soğuk bitti. Toki başkanı Erdoğan Bayraktar konuşması sırasında Galatasaray yönetiminden söz ederken "Ali Sami Yen'in kira şartlarını bile karşılamayan kulüp" dediğinde yoğun protestoyla karşılaştı. Başbakan ve bakanlar bu protestolar üzerine stadı terk etti. Adana Polat şoktaydı. Polat protestocuların Galatasaraylı olamayacaklarını ve bu kişilerle ilgili ne yapılabilirse yapacaklarını söyledi. Devlet bakanı Faruk Çelik Galatasaray taraftarları için vefasızlıkla eleştirirken ve köksüz davranışlarını kınadığını söyledi.

Haber başlangıcında, olayların gelişimi açısından ve protestoların neden yapıldığını anlaşılması bakımından en tarafsız şekilde veriliyor. Haberin sonlarında ise yaşananlara ilişkin yapılan sert eleştirilere yer veriliyor.

Kanal 7: *“Stad Açılışına gölge düştü” “Başbakan ve Bakanlara Büyük Saygısızlık”Galatasaray stadı açılışında stadın yapımında büyük katkı sağlayan başbakanı küçük bir grup yuhaladı. Toki tarafından yapılan stadın açılışında başbakan Erdoğan’a yönelik çirkin tezahürat akşama damga vurdu. Çirkin tezahürat sürünce başbakan ve bakanlar stadı terk etti. Bugün yapılan açılışta konuya değinen başbakan “Seyrantepe stadının a’dan z’ye yapımında Galatasaray Kulübünün bir Allah kuruşu yoktur. Tamamıyla bu tesis toplu konut idaremi tarafından yapılmıştır. Galatasaray Kulübüne tahsis edilmiştir. Bunun anlaşmaları yapılacaktır, yapılmış değil.” “Oradaki yatırımın toplam bedeli 600 trilyonu bulmuştur. Böyle bir yatırımın karşılığı bu olmamalıydı. Biz ne diyoruz at denize balık bilmezse Halik bilir diyoruz”*

Haber tamamıyla taraflı veriliyor. Yaşananlar bir tarafa konulup yapılanın saygısızlık olduğu vurgulanıyor.

19.01.2011 *Danıştay ALES’te türbana ret kararı verdi:

Danıştay 8. Dairesi, 2010 Akademik Personel ve Lisans Üstü Eğitim Giriş Sınavı (ALES) sonbahar dönemi kılavuzundaki kılık kıyafetle ilgili düzenlemelerin yürütmesini oy birliğiyle durdurdu. Daire, kılavuzda başı açık fotoğraf çekirme ve sınava başı açık girilmesini zorunlu kılan düzenlemelere yer verilmemesi nedeniyle, başvuruda bulunan erkek-kadın adayların fiziksel olarak teşhislerinde güçlük oluşacağı ve sınav güvenliği açısından olumsuz sonuçlar doğabileceğine işaret etti.

Kanal D: *“Sınavda Türbana Ret”*

Siyasilerin uzlaşmasını beklemeden karar alan YÖK sınavlara başı açık girme şartlarını kaldırmıştı. Tüm sınavlarda türban serbest bırakılmıştı. Danıştay ise sınavlara türbanla girilemez dedi. AKP’den karara ilişkin eleştiri geldi. YÖK’ten de konuya ilişkin eleştiri geldi. Eğitim-iş konuyu mahkemeye başvurdu ve Danıştay konuyu karar bağladı. Danıştay sınav güvenliği ve laiklik ilkesini göz önüne alarak konuyu karar bağladı. YÖK başkanı Danıştay’ın kararına üzüldüğünü söyledi. Karar Ak Parti ve yargıyı karşı karşıya getirdi. Ak Parti yargıya güvenin azaldığını iddia etti.

Haber tarafsız bir şekilde yaşanan sürece kısaca değinilerek veriliyor.

Show TV: *“Danıştay bir kez daha türbana hayır dedi”*

Akademik personel için yapılan ALES sınavında türbana izin veren bölümün yürütmesini durdurdu. Bu karar KPSS ve Öğrenci Seçme Sınavı için de emsal olabilecek. YÖK türbanla sınavın önünü açtı, Danıştay ise kapadı. Danıştay Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, ve sınav güvenliği açısından konuyu ele alarak türbanla sınava girmeyi durdurdu. YÖK ve AKP ise kararı eleştirdi.

Haber olayın farklı yönleri de ele alınarak tarafsız bir şekilde veriliyor.

TRT1 : *“Danıştay’dan başörtüsüne yasak” “Ales’e başörtüsüyle girilemeyecek”*

Yök sınavlara adaylara başörtüsüyle girilmesini yaptığı düzenlemeyle serbest bırakmıştı. Eğitim-iş sendikası ise konuyu Danıştay’a taşıdı. Danıştay itirazı görüştü ve kararını verdi. Kararın gerekçesi ise ilgi çekici, sınava başörtüsü ile girilmesi kadın ile erkeği ayırmayı zorlaştırıyor. Konuya ilişkin YÖK ve Ak Partiden eleştiri geldi. CHP ise kararı yerinde buldu.

Haberin başlıkları da içeriği de taraflı. Danıştay neredeyse suçlanıyor.

Atv: *“Sınavda Başörtüsüne Ret” “Danıştay, düzenlemeyi oybirliğiyle durdurdu”*

Sınavda başörtüsüne yüksek yargı izin vermedi. YÖK, ALES kılavuzunda başörtülü adaylar sınava alınmayacaktır ibaresini kaldırdı. Konuya ilişkin Eğitim-İş sendikası Danıştay’a başvurdu. Danıştay konuyu sınav güvenliği açısından ele alarak kararı durdurdu. YÖK başkanı karara üzüldüğünü en kısa zamanda itiraz edeceklerini söyledi. AKP yargıya güven zaafa uğradı şeklinde tepki verdi. Muhalefet ise kararın doğru olduğu görüşünde.

Haber tarafsız veriliyor görüntüsü yaratsa da karara karşı olanların konuşmalarına verilen süre açısından taraflı sayılabilecek nitelikte. Ancak Atv Haber bültenlerinin en önemli özelliklerinden birisi olayı olduğu gibi kısaca verdikten sonra hükümet yanlısı kişilerin görüşlerine verdiği yeri oldukça uzun tutması.

Kanal 7: *“Danıştay 8. Dairesi Sınavlarda Başörtüsü Serbestisini Durdurdu”*

Eğitim-İş sendikası başörtüsü ile Ales sınavına girme konusunda Danıştay'da dava açmıştı. YÖK konu ile ilgili karara itiraza hazırlanıyor. Danıştay 8. Dairesi'nin oy birliği ile aldığı yürütmeyi durdurma kararına siyasi partilerden tepki yağdı. Danıştay'ın kadın-erkek arasındaki teşhis ve sınav güvenliğini öne sürerek iptal kararına CHP dışındaki siyasi partiler karşı çıktı.

Haber olabildiğince taraflı verildi ve başörtüsü yasağına tepkilerin çok olduğu vurgulandı.

30.01.2011 İktidar – Muhalefet Çekişmesi

Başbakan CHP'yi eleştirdi:

CHP'yi de sert bir dille eleştiren Başbakan Erdoğan, CHP'nin ne zaman iktidar ortağı olsa ülkenin zarar ettiğini söyledi. AK Parti iktidarıyla birlikte Türkiye ekonomisinin büyüdüğünü, uluslararası itibarın arttığını belirten Başbakan Erdoğan, şunları söyledi: “Bazıları sadece bakar, bazıları da hem bakar hem görür hem de hisseder. ... Türkiye'nin en büyük bütçeli kurumu CHP Genel Başkanı döneminde hep zarar etti. 1 yıl önce kar eden SSK onun döneminde sürekli zarar etti. Bu zihniyete dolu hazine verildi bunlar boşalttı.” CHP'lilerin halkı sokağa dökmeye davet ettiğini, darbeye çanak tuttuğunu dile getiren Başbakan Erdoğan, “Şimdi CHP'liler vatandaşı sokakta direnişe çağırıyor. Hani siz ilk seçimde iktidardınız. Ne oldu, direniş, eşkıyalık sevdanız nereden çıktı? Oylarının artıracak bizi eşkıyalığı, terörü över mi? Rahmetli Menderes, döneminde de aynısını yaptılar. Milletimiz onlara prim vermiyor. Milletimiz tahriklere gelmiyor” dedi.

Kanal D: “Erdoğan, CHP 'ye Sordu”

Hedefinde CHP vardı. Denizli'den Kılıçdaroğluna seslendi. İşadamlarıyla buluştu chp'yi eleştirdi. CHP'yi darbecilikle ve halkı galeyana getirmekle eleştirdi. Toplu açılış töreni öncesi işçi partili 4 kişi gözaltına alındı. Gözaltıları protesto edenlere polis müdahale etti. Erdoğan direniş çağrısını eleştirdi...SSK Kılıçdaroğlu döneminde zarar uğradığını belirtti.. Erdoğan sözü seçimlere getirdi “CHP ne zaman iktidarın ucundan tutsa durum kötüleşti. Bunların iktidarı döneminde ülke 5 sente muhtaç hale geldi” dedi.

Haber tarafsız bir şekilde başbakan'ın konuşmasının önemli yerleri ile verildi.

Show TV: “Başbakan'dan CHP'ye 'eşkıya' “

Başbakan Erdoğan, Denizli'de hem işadamlarına hem de halka seslendi. Gündeminde yine CHP'nin 'direniş çağrısı' vardı. CHP'ye bir kez daha 'eşkıya' dedi ve Kılıçdaroğlu'nu açıklama yapmaya çağırdı. 'CHP'nin sicili darbeleri alkışlamaktan darbelere çanak tutmaktan dolayı bozuk' dedi. CHP'nin yüksek yargıda yapılan değişikliklere karşı halkı direnişe çağırması başbakan tarafından ağır eleştirildi. Demokrasiyi tehdit etmekle suçladı CHP'yi. Referandumda % 53 evet oyu çıkan

Denizli'ye yapılan yatırımları uzun uzun anlattı. Başbakanı protesto etmek isteyen bir grup işçi partili gözaltına alındı. İddiaya göre Sabah saatlerinde eylem yapacakları şüphesiyle 4 kişi gözaltına alındı. Gözaltıları protesto etmek isteyen partililerde başbakanın geçeceği güzergahta basın açıklaması yapmak istedi grup dağılmayınca polis müdahale etti.

Haber tarafsız bir biçimde ayrıntılı olarak başbakanın konuşmalarıyla birlikte verildi. Başbakanı protesto etmek isteyenlerle ilgili ayrıntı sadece bu bültende yer aldı.

TRT1: “Başbakan CHP 'ye Yüklendi” “Bu eşkıyalık sevdası nereden çıktı?”

Başbakan Erdoğan Denizli'de CHP'ye sert sözlerle yüklendi. CHP genel başkanı genel başkan yardımcıları ve milletvekillerinin isyan çağrısı hakkında bir açıklama yapmaya çağıran başbakan; "Bu direniş, bu eşkıyalık özlemi CHP'nin tarihine yeni bir kara leke olarak yapışacak ve hiç çıkmayacaktır" dedi. Kılıçdaroğlu'nun SSK Genel Müdürlüğü dönemine de değinen Erdoğan, 'Eşe dosta dağıttığı ihalelerle, terör örgütü mensuplarını kayırmasıyla bu beyefendi SSK'da tarihe geçmiştir' dedi.

Haber başbakanın konuşmaları verildiği için tarafsız gibi görülebileceği gibi, vurgulanan kısımlar açısından taraflı sayılabilir.

Atv: “Kör olma ki gör” “Erdoğan, Kılıçdaroğlu'na böyle seslendi”

Başbakan Erdoğan Denizli'de işadamlarıyla buluştu CHP'yi eleştirdi. Toki açılışında halka seslendi ve yine CHP'yi eleştirdi. Erdoğan CHP'nin kayıp olduğu belirtilen 1 trilyonunu sordu. Hani sizin yolsuzlukla işiniz yoktu? Nerede bu 1 trilyon dedi. SSK'da çalıştığı dönemde SSK'nın zarar ettiğini ve terör örgütü üyelerine iş verdiğini söyledi. CHP'nin direniş çağrısını eleştirdi. Bu eşkıyalık sevdası nereden çıktı dedi. CHP'ye 'iktidara geleceğini düşünen biri eşkıyalığı, terörizmi, anarşiyi över mi' dedi.

Haber başbakanın konuşmaları verildiği için tarafsız sayılabilir.

Kanal 7: “Erdoğan Denizli'de” “CHP'yi eşkıyalıkla suçladı”

Başbakan Denizli'de CHP'nin sokağa dökülün çağrısını eleştirdi. Benze durumun Adnan Menderes döneminde de yaşandığını söyledi. “Ne odu bu direniş işi nereden çıktı. Bu eşkıyalık sevdası nereden çıktı.” CHP'nin hükümete karşı 'direniş' çağrısı yapmasının ardından iktidar ve muhalefet arasında başlayan 'eşkıya' tartışmaları alevlendi. CHP'nin 'direniş' çağrısı üzerine söylediği 'eşkıya' sözünden geri adım atmayan Erdoğan, CHP'yi darbeye çanak tutmakla suçladı. Denizli'de konuşan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, CHP lideri Kılıçdaroğlu'nu açıklama yapmaya davet

etti ve 'Bu direniş, bu eşkıyalık özlemi CHP'nin tarihine yeni bir kara leke olarak yapışacak ve hiç çıkmayacaktır' dedi. Kılıçdaroğlu'nin SSK Genel Müdürlüğü dönemine de değinen Erdoğan, 'Eşe dosta dağıttığı ihalelerle, terör örgütü mensuplarını kayırmasıyla bu beyefendi SSK'da tarihe geçmiştir' dedi.

Haber konuya ayrılan süre ve seçilen bölümler göz önüne alındığında taraflı bir şekilde verildi.

Kılıçdaroğlu'nun başbakana yanıtı:

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın partisine yönelik eleştirilerine 'eşkıya' suçlamasına Giresun'dan yanıt verdi. Kılıçdaroğlu, Giresun'un Güce İlçesi'nde parti otobüsünün üzerinden vatandaşlara hitap etti. "Ben dün AKP'nin değerli üyelerine miting meydanından selam gönderirken Sayın Başbakan çıkmış bize küfretmiş. Müslüman adama küfretmek yakışır mı? Ağzından kötü söz yakışır mı? Size şikayet ediyorum daha fazla konuşursa ağzına biber süreceğim" diye konuştu. "İnsanı sevmek, güzel şeyler söylemek, umut vaat etmek varken Başbakan Erdoğan'ın CHP'ye 'eşkıya' dediğini" ifade eden Kılıçdaroğlu, şöyle konuştu: "Çıkmış bize eşkıya demiş. Allah aşkına bizim eşkıyalıkla ne alakamız var? Elimizde silah, ağzımızda kem söz mü var? Eşkıyalık bu değildir. Eşkıyalık vatandaşa konuşma hakkı vermemektir, vatandaş derdini anlattığında 'al ananı da git' demektir. Eşkıyalık Meclis'teki milletvekiline konuşma hakkı vermemektir. Vekiller konuşmak istiyor konuşturamıyorsun, millete derdini anlattırmıyorsun."

Kanal D: "Kılıçdaroğlu: Figüran Olmayız"

Kılıçdaroğlu Giresun'da başbakan'ı eleştirdi. Erdoğan'ı da halka şikayet etti: "Sayın Başbakan kalkmış bize küfretmiş. Müslüman adama küfür etmek yakışır mı? Manevi değerlere, toplumun değerlerine değer verdiğini söyleyen bir kişiye küfretmek yakışır mı? Size şikayet ediyorum. Daha fazla konuşursa ağzına biber süreceğim. Başka çaresi yok. İnsanı sevmeyen insana maalesef güzel şeyler söylemem." Kılıçdaroğlu hükümeti CHP'ye söz vermemekle suçladı. AKP'nin başbakan'dan aldığı talimatla yasayı hemen geçirmek için çalıştığını söyledi. Başbakan'ı parlamentoyu sağlıklı bir şekilde çalıştırmaya davet etti.

Haber tarafsız bir şekilde verildi. Haber bülteninde başbakan ve Kılıçdaroğlu'na birbirine yakın sürelerde yer verildi.

Show TV: "Eşkiya, 'al ananı da git' diyenlerdir"

Başbakan Erdoğan'la CHP lideri Kılıçdaroğlu arasındaki söz düellosu bugün de durmadı. Erdoğan'ın CHP'ye 'eşkiya' benzetmesine Kılıçdaroğlu, "küfretme, yoksa ağzına biber süreceğim" karşılığını verdi. Başbakanın eşkiya benzetmesine Kılıçdaroğlu Giresun'dan yanıt verdi. Başbakanı yuhalamak isteyenlere izin vermedi. Anayasa komisyonundan istifa eden CHP'lileri destekleyen Kılıçdaroğlu CHP figüran olmaz, AKP'liler figüran oldu dedi. Başbakanı kendilerini Mersin'de bağırıldığı çiftçi sandığını çiftçiye yaptığı gibi bağırıp çağırarak susturamayacağını söyledi. Parlementoyu çalıştırmaya davet etti.

Haber tarafsız bir şekilde verildi. Başbakan ve Kılıçdaroğlu'na birbirine yakın sürelerde yer verildi.

TRT1: *"Kılıçdaroğlu'ndan Eşkiya Cevabı"*

Kılıçdaroğlu Giresun'dan başbakana yanıt verdi. Eşkiyalık başka bir şeydir. Milletvekiline mecliste konuşma hakkı vermemektir. Anayasa komisyonundan istifa eden Milletvekillerini savundu. "Beş dakikadan fazla konuşmayacaksınız 1 önergeden fazla vermeyeceksiniz. Peki ne olacak bu milletvekilleri konuşmayacak öneri veremeyecek. AKP milletvekillerinin el kaldırıp kanunu kabul edecekler onlar seyredecekler böyle meclis olur mu?" dedi.

Başbakan ve CHP lideri Kılıçdaroğlu'na ayrılan süre ve verilen içerik açısından haberin taraflı olduğu ortadadır. Bu anlamda başbakanın konuşmalarına geni yer ayrılırken CHP liderinin konuşmalarının önemli bölümleri verilmeyerek ve haber kısa tutularak taraf ortaya konulmaktadır.

Atv: *"Eşkiyalıkla ne işimiz var?" "Kılıçdaroğlu'ndan Erdoğan 'ın sözlerine yanıt"*

Giresun'un ilçelerini gezen Kılıçdaroğlu'nun hedefinde başbakan ve hükümet vardı. Müslüman adama küfür etmek yakışır mı? Manevi değerlere, toplumun değerlerine değer verdiğini söyleyen bir kişiye küfretmek yakışır mı? Size şikayet ediyorum. Daha fazla konuşursa ağzına biber süreceğim. Başka çaresi yok. Eşkiyalık la suçlandıklarını belirten Kılıçdaroğlu "Elimizde silah, ağzımızda kem söz mü var? Eşkiya, vatandaş derdini anlattığı zaman 'al ananı da git' diyenlerdir. Eşkiyalık başka bir şeydir. Milletvekiline mecliste konuşma hakkı vermemektir" dedi.

Haber CHP liderinin konuşmaları verildiği için tarafsız sayılabilir.

Kanal 7 : *"Eşkiya Polemiği" "Kılıçdaroğlu cevap verdi"*

CHP milletvekillerine 'eşkiya' dediğini belirten Kılıçdaroğlu şöyle devam etti: "Elimizde silah, ağızımızda kem söz mü var? Eşkiya, vatandaş derdini anlattığı zaman 'al ananı da git' diyenlerdir. Sayın Başbakan kalkmış bize küfretmiş. Müslüman adama küfür etmek yakışır mı? Manevi değerlere, toplumun değerlerine değer verdiğini söyleyen bir kişiye küfretmek yakışır mı? Size şikayet ediyorum. Daha fazla konuşursa ağızına biber süreceğim."

Başbakanın konuşmaları geniş bir biçimde verilmişken, Kılıçdaroğlu'na ayrılan süre sınırlı tutuluyor. Bu anlamda taraflara ayrılan süre göz önüne alındığında haberin taraflı verildiğini görüyoruz.

BDP Başkanı Demirtaş'ın açıklamaları:

BDP Genel Başkanı Demirtaş, partisinin Van ve Hakkari il teşkilatları tarafından Van'daki bir otelde verilen dayanışma yemeğine katıldı. BDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlık sistemini gündeme taşımasına tepki gösterdi. Demirtaş, Başbakan'ın kendi dişine uygun bir ana muhalefet bulduğunu ve bundan dolayı başkanlık sistemiyle iki partili sistemi istediğini ileri sürerek, " Biz BDP olarak demokrasiyi halka götürelim diyoruz, kendisi meclisin de, hükümetin de yetkilerinin bir kısmını bana verin diyor. Başkanlık sistemini Türkiye'ye oturtalım diyor, bununla da yetinmiyor. Türkiye'de sadece iki parti olsun diyor. Dişine göre buldu ya. Ana muhalefet partisi tam dişine göre. İki parti olsun kendisi de padişah olsun bunun adı da demokrasi olsun. ..." dedi. Haksızlıklara karşı herkesin direnme hakkı olduğunu belirten Demirtaş, şunları kaydetti: "CHP, şimdi halkı sokağa davet ediyor. İşte bakın Van halkı bunu çok iyi bilir. Kendisine yapılan haksızlığa karşı Vanlılar sokak sokak direndiğinde CHP ve AKP tarafından terörist ilan edilmişti. Tunus'ta ve Mısır'da olduğu gibi eğer yönetimler zalimlerin elinde ise halkın direnme hakkı vardır. Seçimler de bir direnme yöntemidir."

Kanal D: *Haber bülteninde yer almadı.*

Show TV: *"Demirtaş Başbakan'a yüklendi"*

BDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, Van'da Başbakan Erdoğan'ı ve CHP'yi eleştiri yağmuruna tuttu.. Van'da yaşanan olayları da Tunus ve Mısır'daki isyana benzetti. Başbakanı hedef alan Demirtaş başkanlık sistemi isteyen başbakan'ın padişahlık sistemi getirmeye çalıştığını öne sürdü. Başkanlık sistemi ve iki partili sistemle kendi hayalindeki ülkeyi yaratacağını söyledi. Senin hayalindeki ülke bize

uymuyor dedi. Halkı sokağa davet eden CHP'yi de eleştirdi. Demirtaş şöyle konuştu : “Halkın üzerine gaz bombası ve copla saldırıldığında AKP ve CHP halkı terörist ilan etmişti. Böyle bir anlayış şimdi halkı sokağa davet ediyor. Halkın direnme hakkı vardır Tunus'ta Mısır'da Yemen'de olduğu gibi.”

Haber tarafsız bir şekilde ve diğer parti liderlerine ne kadar süre ayrılıyorsa o süreye yakın verildi.

TRT1: *Haber bülteninde yer almadı.*

Atv: *“BDP'den CHP'ye Eleştiri”*

BDP Mısır'ı örnek verdi: ‘Halkın direnme hakkı var’ dedi. BDP Genel Başkanı Demirtaş, partisinin Van ve Hakkari il teşkilatları tarafından Van'daki bir otelde verilen dayanışma yemeğine katıldı. Haksızlıklara karşı herkesin direnme hakkı olduğunu belirten Demirtaş, şunları kaydetti: “CHP, şimdi halkı sokağa davet ediyor. İşte bakın Van halkı bunu çok iyi bilir. Kendisine yapılan haksızlığa karşı Vanlılar sokak sokak direndiğinde CHP ve AKP tarafından terörist ilan edilmişti. Tunus'ta ve Mısır'da olduğu gibi eğer yönetimler zalimlerin elinde ise halkın direnme hakkı vardır. Seçimler de bir direnme yöntemidir. Türkiye gibi hem nüfusu hem de coğrafyası büyük ülkelerde yönetim, toplumun sorunlarına çare bulmak zahmetli bir iştir. Çözüm üretmeden önce yürekte hissetmek gerekir.”

Haber başlığı tarafı çünkü Demirtaş'ın konuşması ağırlıklı olarak başbakanı eleştiriyor ve sadece bir noktada CHP'ye değiniyor. Ancak haberin başlığına göre BDP lideri CHP'yi eleştiriyor. Haberin İçeriğinde Demirtaş'ın konuşmasında başbakana yönelik eleştirilerin yapıldığı kısımlara yer verilmezken CHP'yi eleştiren kısım veriliyor. Bu bağlamda haber tamamıyla tarafı.

Kanal 7 : Haber bülteninde yer almadı.

03.02.2011 Torba yasa eylemi:

Torba yasaya karşı Ankara'da düzenlenen eyleme katılanlara karşı biber gazı ve cop kullanıldı. Çeşitli kentlerden gelen protestocu gruplar Ankara'da Kurtuluş Parkında buluştular. DİSK; KESK; TMMOB ve TTB'nin birlikte düzenledikleri eylemin amacı TBMM'de görüşülmekte olan “Torba Yasa”ya karşı tepkilerini ortaya koymaktı. Eylem programına göre, protestocular Meclis çevresinde insan zinciri oluşturacaklardı. Ancak, Ankara Valiliğince buna izin verilmedi. Torba Yasa Tasarısı'nı protesto eylemine destek veren CHP milletvekilleri polisin açtığı koridordan geçerek alandan ayrıldı ve

TBMM'ye döndü. Eylemcilerin Kurtuluş Parkında toplanmalarına müdahale etmeyen güvenlik güçleri, topluluğun Meclis'e yürümek üzere harekete geçmesi üzerine müdahale başladı. Polis basınçlı su ve biber gazı sıkarak göstericileri dağıtmak isteyince topluluktan taş atılarak karşılık verildi. Kurtuluş Parkı çevresinde torba yasayı protesto etmek için toplananlarla polis arasında yaşanan olaylar uzun süre devam etti.

Kanal D: “50 CHP’li ordaydı”

Meclisteki torba yasa tasarısını protesto etmek isteyen 81 ilden gelen işçi ve memurlara polis müdahale etti. Saatlerce sürdü son yılların en büyük meydan muharebesiydi. Taşlar yağmur gibi yağdı polis gaz ve su ile karşılık verdi. Torba yasa karşıtı binlerce eylemci yürüyüşe geçti 50 chpli vekil barikatı aşmak için geldi. Polis milletvekillerine yolu açtı. Eylemciler barikatı zorladı polis biber gazı kullandı tansiyon yükseldi sendikalar geri çekildi. Öğrenciler ve diğer gruplar polise saldırdı. Polis öğrencilerin üzerine su sıkıp gaz atıyor. Gaz bombaları polise geri atıyor. Polis biber gazına hiç acımadı. Göstericiler yola barikatlar kurdu. Polisin gazından sis oluştu.

Haber tarafsız bir şekilde olayların içinden habercinin anlatımıyla yorumsuz olarak verildi.

Show TV: “Ankara gaza doydu”

Başkent bugün savaş alanına döndü. Torba yasayı protesto etmek için meclise yürümek isteyen binlerce işçi, polis barikatına takıldı. İşçiler yürümekte, polis ise yürütmemekte direnince, Ankara karıştı. Torba Yasayı protesto etmek için toplanan eylemcilere polis izin vermedi. Protestocular barikatı aşmak isteyince müdahale geldi. CHP milletvekilleri eylem alanında idi polis ve milletvekilleri arasında tartışma sürerken polis başka bir yerde Çetin Soysal’ın bulunduğu yerde gazla müdahalede bulundu. Eylemcilerden bir grup yumurtalarla ve bayrak sopalarla barikata saldırdı. İşçiler bu grupları engellemeye çalıştı ancak başaramadı. Polis müdahale edince gaz bombaları geri atıldı ve polisler de gazdan etkilendi. Eylemciler taşlarla atağa geçti başkent savaş alanı gibi. Polis eylemcileri dağıtmak için gaz kullanmaya başladı. Eylemciler müdahaleyi engellemek için barikat kurdu bir askeri araca da saldırdı. Polis gazla müdahale etti çok sayıda gaz bombası kullanıldı.

Haber tarafsız şekilde olayların içinden haberci anlatımıyla verildi.

TRT1: “Torba yasayı protesto” “Ankara sokakları karıştı”

Ankara sokakları savaş alanına döndü. Torba yasayı protesto için toplanan sendikacılar uyarılara aldırılmayınca büyük bir arbede yaşandı. TBMM’ye yürümek isteyen gruba polis izin vermedi. Eylemcilere polis dağılın uyarısında bulundu polisin uyarınca aldırılmayan eylemciler yürüyüşe geçti polis barikat kurdu. Barikat açılmayınca polis küçük çaplı müdahale etti ancak gruplar dağılmayınca gaz ve su ile müdahale etti. Gruplar tekrar toplanınca polis tekrar müdahale etti. Eylemciler barikat kurup polise saldırıya devam etti. Polis barikatı kaldırmayınca eylemciler yürüyemeyeceklerini anladı ve çatışma sona erdi.

Haber taraflı bir şekilde eylemcilerin tümünü suçlayarak verildi.

Atv: “Torba Yasa arbedesi” “Meclis’e yürümek isteyen eylemcilere müdahale”

81 ilden gelen eylemcilere daha önce içişleri bakanı müdahale edileceğini söylemişti. Emniyet gösteriyi yasadışı ilan etti. Valilik ise meclise 1 km’den fazla yaklaşılmasının yasak olduğunu açıkladı. Eylemciler polise taş attılar o da yetmeyince şişeye saldırdılar. TBMM’ye yürümek isteyen grubun önünde yer alan CHP’li vekiller olayın fitilini ateşledi. Olaylar kontrolden çıktı. İşçi ve memurların arasına katılan marjinal

gruplar polise yumurta attı. Polis gaz ve suyla müdahale etti. Eylemciler tazyikli suyla dağıtılmak istendi kaldırım taşlarını ve şişeleri polise atmaya başladı polis gaz bombası kullanmaya başladı. Göstericilerin arasında kalan bir askeri araç da taşlardan nasibini aldı. Polisler kurulan barikatları kaldırdı.

Haberin başında daha önce içişleri bakanının eyleme müdahale edileceğini söylediği, emniyetin gösteriyi yasadışı ilan ettiği ve valiliğin meclise yaklaşılmasına izin verilmeyeceğini açıkladığı belirtilerek eylemcilerin aslında suçlu olduğu izlenimi yaratılıyor. Haber taraflı olarak veriliyor.

Kanal 7: “Torba arbede çıkardı” “Ankara’da olaylı gösteri”

Başkent sokakları karıştı. Önce sözlü uyarılar geldi ama eylemciler dağılmamakta kararlıydı. Mecliste görüşülen torna yasa tasarısını protesto etmek isteyen eylemciler etrafı birbirine kattı. Eylemi Disk, Kesk, Tmmob yapıyordu ama grupta öğrenciler de vardı. Eylemciler taş sop ve şişe atarken, polis panzerlerin arkasına saklandı. Uyarıların ardından müdahale geldi. Müdahalede biber gazı ve tazyikli su kullanıldı.. Bazı polisler gazdan dolayı baygınlık geçirdi. Polis heryere barikat kurdu. Yaklaşık 2 saat süren amansız kovalamaca grupların ara sokaklara dağılmasıyla sona erdi.

Haber tamamen taraflı olarak sanki eylemin amacının polise saldırmak olduğu izlenimi verilerek servis edildi.

04.02.2011 Hanefi Avcı - Devrimci Karargah İddiaanesi:

Tutuklu Emniyet Müdürü Hanefi Avcı’nın da sanıkları arasında olduğu ‘Devrimci Karargah örgütüne’ ilişkin hazırlanan iddianame İstanbul 12. Ağır Ceza Mahkemesi’nce kabul edildi. Avcı’nın 20. sanık olarak yer aldığı iddianamede 14’ü tutuklu, 22 sanık yer alıyor. İlk duruşma 13 ve 15 Nisan tarihinde Beşiktaş’taki İstanbul Adliyesi’nde görülecek. Emniyet Müdürü Hanefi Avcı’nın mahkemelerce verilen dinleme kararlarına ve uygulamalarına ulaşarak bunları Devrimci Karargah terör örgütü şüphelisi Nejdet Kılıç’a bildirdiğinin belirtildiği iddianamede, “Hanefi Avcı’nın, Devrimci Karargah terör örgütüne ve şüphelilerine yardımda bulunduğu anlaşılmıştır” denildi. Hanefi Avcı’nın ev adresinde yapılan aramada elde edilen kendi ve eşi üzerine kayıtlı silahlarla ilgili yapılan araştırmalarda iddianamede yer aldı.

Kanal D: Habere yer verilmedi.

Show TV: Habere yer verilmedi.

TRT1: “Devrimci Karargah soruşturması” “Mahkeme iddianameyi kabul etti”

Devrimci Karargah terör örgütü adını 1. ordu komutanlığı Selimiye kışlasına havan saldırısı Ak Parti İstanbul İl Başkanlığına bombalı paket gönderilmesi ve Bostancı çatışması ile duyurdu. Kabul edilen iddianamede Haneî Avcı hakkında örgüte bilerek ve isteyerek yardım etmek, Avcı'nın eşi ise silah bulundurmakla suçlanıyor. Avcı örgüt üyeliği ile suçlanma Nejdî Kılıç'ı n telefonunu kitabında açık etti. Ayrıca Avcı'nın ofisinde ele geçiren çeşitli kişilere ait ses kayıtları iddianamede yer alıyor.

Atv: “Avcı'ya 52 yıl hapis istemi” – “Devrimci Karargah İddianamesi Kabul edildi”
Haneî Avcı'nın aralarında bulunduğu 22 kişi 13 nisan günü hakim karşısına çıkacak. İstanbul 12. ağır ceza mahkemesi savcılık tarafından hazırlanan iddianameyi kabul etti. Haneî Avcı'nın 52, eşinin 12 diğer sanıkların 38 yıla kadar hapsi isteniyor. Mahkeme ayrıca şüphelilerin kuvvetli suç unsuruna bağlı olarak tutukluluk hallerinin devamına karar verdi.

Kanal 7: *Habere yer verilmedi.*

Haber içeriği ve gelişim süreci açısından taraflı ya da tarafsız olarak değerlendirilemeyecek kadar derin bir içeriğe sahip. Kanal D ve Show Tv'nin habere yer vermemesi dikkat çekici çünkü Haneî Avcı geçmişteki konumu ve suçlandığı davanın içeriği açısından dikkat çekiyor.

06.02.2011 Süheyl Batum: “Ordu kağıttan kaplan”:

Çeşitli etkinlikler için geldiği Zonguldak'a giden CHP Genel Başkan Yardımcısı Süheyl Batum, Karaelmas Gazeteciler Derneği'ni ziyaret ederek gazetecilerin sorularını yanıtladı. Ergenekon davası sanıklarından gazeteci Tuncay Özkan'ın milletvekilliğine aday olma kararı aldığını açıklamasıyla ilgili ne düşündüğü sorusunu Batum, şöyle yanıtladı: “Ben Tuncay Özkan ile görüşebilme imkanına sahip değilim, izin vermiyorlar. Benim bir önerim oldu, ‘şahsi önerim’ dedim. Hepimizin gözü önünde, bugün medya emekçilerinin haliyle kimse ilgilenmiyor. Aynı şey Tuncay Özkan ve Mustafa Balbay gibi birkaç kişi için geçerli. Ben oradaki herkese kefil olmak durumunda değilim. ...” Batum, İkinci Ergenekon davasının tutuklu sanığı Prof. Dr. Mehmet Haberal'ın odasının aranmasını da eleştirerek, “Odayı 3 saat arıyorlar. Buraya gireni çıkanı devlet göremiyor mu? PKK elebaşı Abdullah Öcalan bugün istediği şeyi avukatları aracılığıyla yansıtabiliyor, onun hücreğini böyle aramıyor bu devlet” dedi. Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) Zonguldak Şubesini de ziyaret eden Batum, ciddi bir mücadelenin içerisinde olduklarını, herkesin birbirine destek vermesi gerektiği

belirterek, “Koca bir askeri yıktılar, meğer kağıttan kaplanmış, biz bunu asker zannedermişiz, meğer ABD içini oymuş. O koca ağacı hop diye yıktılar. Ancak CHP’yi yıkamadılar” diye konuştu.

Kanal D: “Tartışılacak sözler”

Süheyl Batum “Koca bir askeri yıktılar. Koca bir asker derken meğer kağıttan kaplanmış o biz onu asker zannedermişiz. Meğer Amerika oymuş içini... askeri yıktılar CHP’yi de yıkmak istiyorlar” dedi. CHP genel başkan yardımcısı Süheyl Batum Zonguldak ziyaretinde gazetecilerin sorularını yanıtladı. Ergenekon sanıkları Tuncay Özkan ve Mustafa Balbay’ın milletvekili adayı olması konusu soruldu. Bu benim şahsi önerimdi dedi, parti meclisi toplantısında gündeme getireceğim dedi. Haberal’ın odasının aranmasına da tepki gösterdi.

Haber oldukça tarafsız bir şekilde verildi. Haberde sadece Batum’un söylediklerine verilirken haberin başlığında bu sözlerin çok tartışılacağına belirtilmesi yorum sayılmayacağı için haberin tarafsızlığına gölge düşürmüyor.

Show TV: “Öcalan’ın odası böyle aranmıyor”

CHP genel başkan yardımcısı Süheyl batum Ergenekon sanığı Mehmet Haberal’ın odasının aranmasına tepkili. Batum Öcalan’ın hücresi bile böyle aranmıyor dedi. Batum zonguldaktan eleştirilerini sıraladı. Ergenekon sanıkları Özkan ve Balbay’ın milletvekili adayı yapılması ile ilgili düşüncesinden geri adım atmayacağını belirtti. Üç beş iktidar yandaşından korksam siyaset yapmazdım dedi. Batum iktidarın CHP’ye verdiği karne notunu ciddiye almıyorum dedi.

Haberde Batum’un ordu ile ilgili sözlerine yer verilmemesi dikkat çekiyor. Batum’un Ergenekon sanıkları Özkan, Balbay ve Haberal ile ilgili açıklamalarına yorum yapılmadan yer veriliyor.

TRT1: Habere yer verilmedi.

Atv: “Asker kağıttan kaplanmış” “CHP’li batum: abd içini oymuş ve yıkmış”

CHP genel başkan yardımcısı Süheyl Batum çok tartışılacak bir konuşma yaptı. Türk silahlı kuvvetleri için kağıttan kaplanmış ifadesini kullandı. Batum Türk silahlı kuvvetleri ile ilgili çok tartışılacak sözler söyledi. Ayrıca Ergenekon sanığı Özkan ve Balbay ile ilgili açıklamalar da yaptı.

Haberde Batum’un sözlerinin çok tartışılacak nitelikte olduğunun başlangıçta verilmesi ve tepki çekeceğinin söylenmesi haberi taraflı hale getiriyor.

Kanal 7: *Habere yer verilmedi.*

03.03.2011 Ergenekon'da yeni dalga: Nedim Şener ve Ahmet Şık gözaltına alındı:

11 şüpheli hakkındaki arama kararı Ergenekon savcısı Zekeriya Öz'ün talebi üzerine İstanbul nöbetçi 10. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verildi. Haklarında gözaltı kararı verilen 11 kişi "Ergenekon terör örgütü üyesi olmak"la suçlanıyor. Gazeteci yazar Nedim Şener'in Bakırköy'deki evinde ve otomobilinde arama yapan polis Şener'i gözaltına aldı. Polisler aracın bagajından bir torba içinde bulunan CD'ler ile bazı belgeler aldı. Şener, polis aracına bindirilirken bir gazetecinin "Gözaltına mı alındınız?" diye sorması üzerine, "Evet, Hrant için, adalet için" diye konuştu. Bazı komşuları, polis aracına bindirilirken Nedim Şener'i alkışladı. Şener'in dairesinin bulunduğu binada komşularının pencere ve balkonlarına Atatürk posterleri ile Türk bayrakları astığı görüldü. Evinde arama yapılan gazeteci Ahmet Şık da gözaltına alındı. Ahmet Şık, polis nezaretinde evinden çıkarıldığı sırada, "Dokunan yanar" diye bağırdı. Şık, evinin dışında bekleyen yakınları ve arkadaşları tarafından alkışlarla uğurlandı. Şık'ın avukatı Bülent Utku, "Müvekkilim, son zamanlarda hazırladığı (İmamın Ordusu) ismini vermeyi düşündüğü Fethullah Gülen'in cemaattteki örgütlenmesini anlatan kitap nedeniyle gözaltına alındığı düşüncesini bize iletti" dedi. Bülent Utku, Ahmet Şık'ın evinden sim kartı ve dijital malzemelerin alındığını belirterek, "CD'lerle ilgili itirazımız oldu, ama hazırlık soruşturması gizli olduğu için daha fazla bilgi vermek sakıncalı" diye konuştu. Soner Yalçın soruşturmasında adı geçen Ahmet Şık'ın Bilgi Üniversitesi'ndeki odasında da arama yapıldı. Odatv yazarı Sait Çakır'ın Üsküdar'daki evinde de arama yapıldı. Gözaltına alınan Çakır, Vatan Caddesi'ndeki İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yerleşkesine götürüldü. Ergenekon soruşturması kapsamında Balat'taki evinde arama yapılan Prof.Dr. Yalçın Küçük, gözaltına alınarak İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Sabah saatlerinde Yalçın Küçük'ün Balat'taki evine gelen Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü ekiplerinin arama çalışmaları sona erdi. Çalışmaların tamamlanmasının ardından çok sayıda belgeye incelenmek üzere el konuldu. Gözaltına alınan Yalçın Küçük, binadan çıkarıldığı sırada çevrede toplanan İşçi Partililer ve sevenleri, alkışlarla sevgi gösterisinde bulundu. Küçük, polis aracına bindirilerek İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Ergenekon soruşturması kapsamında gözaltına alınan Doğan Yurdakul, Coşkun Musluk ve Mümtaz İdil, Ankara Emniyet Müdürlüğüne getirildi. Ankara Emniyet Müdürlüğü ekiplerinin Ergenekon soruşturması

kapsamında evinde arama yaptığı Doğan Yurdakul, Coşkun Musluk ve Mümtaz İdil gözaltına alındı. Zanlılar, sağlık kontrolünün ardından Ankara Emniyet Müdürlüğüne getirildi.

Kanal D: “Gazeteciler gözaltında” “Dalga bu kez de gazetecileri vurdu”

Milliyet muhabiri ve posta gazetesi yazarı Nedim Şener ve Ahmet Şık gözaltına alındı. Gazeteci Nedim Şener ve Ahmet Şık, evlerinde yapılan aramalarının ardından gözaltına alınarak emniyete götürüldü. Nedim Şener, polis aracına binerken “Hrant için adalet için” diye bağırdı. Bakırköy Kartaltepe Mahallesi Akın Yolu Sokak Oğuzhan Sitesi'ndeki evinde yapılan aramanın ardından gözaltına alınan Şener, polis aracına bindirilirken bir gazetecinin “Gözaltına mı alınıyorsunuz?” diye sorması üzerine, “Evet, Hrant için, adalet için” diye konuştu. Bazı komşuları, polis aracına bindirilirken Nedim Şener'i alkışladı. İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne getirilen Nedim Şener, kendisini görüntüleyen basın mensuplarının soruları üzerine, “Türkiye’de, Amerika’dan daha özgür bir basın var. İçişleri Bakanımıza selam olsun” dedi. Şener daha sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne giriş yaptı. “Kontrgerilla ve Ergenekon’u Anlama Kılavuzu” adlı kitabın yazarlarından biri olan Gazeteci Ahmet Şık da gözaltına alınırken kapıda bekleyen gazetecilere “Dokunan yanar” dedi. Ahmet Şık’ın avukatı Ahmet Şık’ın emniyette ifade vermeyeceğini belirten Utku, “Müvekkilim, son zamanlarda hazırladığı “İmamın Ordusu” ismini vermeyi düşündüğü Fethullah Gülen’in cemaatteki örgütlenmesini anlatan kitap nedeniyle gözaltına alındığı düşüncesini bize ilettili. Biz bu aşamadan sonra yakalama ve gözaltına alma kararına itiraz etmeyi düşünüyoruz. Gözaltı süresi henüz belli değil. Hazırlık soruşturması gizli” dedi. Daha önce Ergenekon soruşturması kapsamında sorgulanan ve serbest bırakılan Yazar Yalçın Küçük de gözaltına alındı. Yalçın Küçük, binadan çıkarıldığı sırada çevrede toplanan İşçi Partililer ve sevenleri, alkışlarla sevgi gösterisinde bulundu. Oda Tv yazarı Sait Çakır’da emniyete götürüldü.

Show TV: “Gazeteciler gözaltında “

Türkiye güne yeni bir Ergenekon dalgasıyla başladı..İstanbul ve Ankara'daki 15 ayrı adreste yapılan aramalarda 15 kişi gözaltına alındı. Gözaltıların gerekçesi ise Odatv’de ele geçirilen belgeler. Düğmeye saat 7’de basıldı. Çoğunluğu gazeteci olan 11 kişi için gözaltı kararı alındı. İstanbul ve Ankara’daki 15 ayrı adreste polis arama yaptı. Aramalar Ergenekon terör örgütü üyeliği ve halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek

gerekçeleriyle yapıldı. Odatv baskınında ele geçirilen belgelerde zanlılar aleyhinde deliller bulunduğu ileri sürüldü. Nedim Şener'in evine giden polisler arama yaptı. 18 Şubat'taki yazısında sıra bende diye yazan Şener'in komşuları aramaya tepki gösterdi. Geçen hafta ameliyat geçiren Şener'in eşi fenalaşınca hastaneye kaldırıldı. Şener'in sadece evi değil otomobili de didik didik arandı. Aramalar sonrası Şener gözaltına alındı. İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne getirilen Nedim Şener, kendisini görüntüleyen basın mensuplarının soruları üzerine, "Türkiye'de, Amerika'dan daha özgür bir basın var. İçişleri Bakanımıza selam olsun" dedi. Arama yapılan adreslerden biri de Ergenekon sanığı yazar Yalçın Küçük'ün eviydi. Aramalar sona erdiğinde Küçük de gözaltına alınarak emniyete götürüldü. Gözaltına alınan bir diğer gazeteci Ahmet Şık oldu. Şık aynı zamanda Nokta dergisinde darbe günlüklerini ortaya çıkaran gazeteci olarak biliniyor. Ergenekon'u Anlama Kılavuzu isimli bir kitabı da olan Şık'ın henüz basılmamış olan kitabının Soner Yalçın'ın bilgisayarında bulunduğu açıklanmıştı. Aramaların ardından gözaltına alınan Şık emniyete götürüldü. Odatv yazarlarından Sait Kılıç'ın evinden önce el konulan belgeler çıkarıldı sonra gözaltına alınan şık emniyete götürüldü.

TV8: "Gazeteciler gözaltında"

Yine Ergenekon soruşturması ve artık bizim bile sayısını unuttuğumuz gözaltı dalgası. Son gözaltı listesinde 11 isim var. Gazeteciler Nedim Şener ve Ahmet Şık'la Profesör Yalçın Küçük o 11 isimden yalnızca üçü. Listedeki Kaşif Kozinoğlu ise yurtdışında. 10 kişi ise evlerinde saatler süren aramanın ardından emniyete götürüldü. Yine bir şafak vakti yine polis baskını. Hedefte yine gazeteciler var. Suçlama Ergenekon terör örgütü üyeliği ve halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek. Ergenekon soruşturması kapsamında İstanbul ve Ankara'daki birçok adreste aramalar yapıldı. Bu adreslerden biri de Nedim Şener'in eviydi. Şener çocuğunu okula götürmüştü, polisler geldiğinde evde bir hafta önce kalp ameliyatı olan eşi vardı. Hemen telefonla Nedim Şener'i aradı, Şener çocuğunu okula bırakıp eve döndü. Şener dönünce arama başladı, otoparktaki otomobiline de bakıldı. Eşi arama sırasında fenalaşınca bir arkadaşının evine götürüldü. Şener'in meslektaşları da haberi alınca eve koşular. Komşuları da Nedim Şener'e yapılanlar karşısında öfkeliydi. Komşuları pencerelerine bayrak asarak tepkilerini gösterdiler. Evdeki arama 8 saatte tamamlandı. Uzun bekleyişin ardından gözaltına alınarak emniyete götürüldü. Komşuları Şener'i alkışlarla uğurladı.

Emniyet'e girerken de İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın sözlerine gönderme yaptı. Polislerin İstanbul'da gittiği bir diğer adres ise gazeteci ve Bilgi Üniversitesi öğretim görevlisi Ahmet Şık'ın eviydi. Haberi alan Şık'ın arkadaşları evine koştu. Aynı saatlerde Şık'ın Bilgi üniversitesindeki odası da arandı. Evdeki arama 6 saat sürdü. Polis 400 civarında cd'ye, fotoğraf makinelerinin hafıza kartları ve flash belleklere el koydu.

İstanbul'daki üçüncü adres Ergenekon sanığı Yalçın Küçük'ün eviydi. Daha önce tutuklandı 10 gün cezaevinde kaldıktan sonra serbest bırakılmıştı. Küçük yapılan aramanın ardından gözaltına alındı. İstanbul'daki dördüncü adres Sait Çakır'ın eviydi. Sait Çakır Odatv internet sitesinde yazıyor.

TRT1: “Ergenekon soruşturması” “Yalçın Küçük, Nedim Şener, Ahmet Şık ve Sait Çakır gözaltına alındı”

Ergenekon operasyonları gündeme damga vurdu. Aramalar 14 Şubatta Odatv'ye yapılan operasyonların niteliğindeydi. Odatv yöneticilerinin bilgisayarlarında bulunduğu iddia edilen bazı belgeler yeni operasyonları beraberinde getirdi. Özel yetkili savcı Zekeriya Öz'ün isteğiyle İstanbul 10. ağır ceza mahkemesinin kararı sonucu polis düğmeye bastı. İstanbul'daki aramalarda gazeteciler Ahmet Şık Nedim Şener Eren Sait Çakır ve yazar Yalçın Küçük isimleri dikkat çekti. Ergenekon soruşturması kapsamında 11 isim hakkında gözaltı kararı alındığı öğrenildi. Gazeteci Ahmet Şık evinde ve ders verdiği üniversitedeki odasında yapılan 7 saatlik aramanın ardından gözaltına alındı. Şık gözaltına alınırken “dokunan yanar” diye bağırdı. Ergenekon kapsamında aranan Odatv baskınında Şık'ın bir kitabının basılmamış hali çıkmıştı. Odatv bilgisayarlarından çıkan bir nota göre Ahmet Şık gazeteci Nedim Şener tarafından yönlendiriliyor ve emniyet müdürleri Hanefi Avcı, Emin aslan ve Sabri Uzun'la birlikte hareket ediyordu.

Atv: “Ergenekon'da yeni dalga”

Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın da aralarında bulunduğu zanlıların evinde arama yapıldı. Saatler süren aramadan sonra gazeteciler gözaltına alınıp İstanbul emniyet müdürlüğüne götürüldü. Önünde gazetecilerin nöbet tuttuğu 20 numaralı evin sahibi Prof Yalçın Küçük. Dışarıdan belli olmuyor ama içeride hummalı bir arama vardı. Tam 10 saat Küçük'ün evi ve arabası arandı. Ergenekon davasının tutuksuz sanığı y. Küçük gözaltına alındı. Gazeteci Ahmet Şık'ın sabahın erken saatlerinde evine gelen polisler aramanın ardından gözaltına aldı. Avukatı müvekkilinin gözaltında polise ifade

vermeyeceğini açıkladı. Aslında Şık, Sarıkız ve Ayışığı adlı darbe planlarını ortaya çıkaran haberleştiren gazeteciydi. Aradan yıllar geçti planlarla ilgili iddialar daha ciddi bir hal aldı. Odatv adlı internet sitesine yapılan baskında ismi yine gündeme geldi. Bu kez yeni kitabıyla. Bitmemiş halde olan ancak Odatv aramalarında bulunan kitabıyla. Gazeteci Nedim Şener'in evini ararken komşuları camlarına bayrak astı. Gazetecinin arkadaşları kapının önündeydi. Aramalar sırasında bir de ambulans bekletildi Şener'in kalp ameliyatı olan eşi fenalaşınca o ambulansla hastaneye kaldırıldı. Nedim Şener 8 saat süren aramanın ardından gözaltına alınırken mikrofonlara konuştu: Hrant için adalet için...

Kanal 7: "Ergenekon'da yeni dalga" "Çoğunluğu gazeteci 11 kişi gözaltına alındı"

Polis Gazetecilerin ağırlıkta olduğu 11 adrese baskın düzenledi. Gazeteciler Nedim Şener, Ahmet Şık ve Doğan Yurdakul Gözaltına alındı. Prof yalçın küçük ve eski mitçi Kaşif Kozinoğlu gözaltı listesinde. Ergenekon savcısı Zekeriya Öz'ün mahkemeden aldığı arama kararları polise iletilti. İstanbul ve Ankara'da 11 adrese baskın yapıldı. İddiaya göre son dalga Odatv baskınında ele geçirilen belgeler üzerinden yapıldı. Odatv baskınında elde edilen belge ve bilgiler ışığında savcı harekete geçti. Milliyet gazetesi nedim Şener'in evine giden ekipler bilgisayar hard disklerini kopyaladı bazı belgelere el koydu. Sadece evi değil arabası da arandı. Gözaltı haberini alan çalışma arkadaşları Şener'e destek için evine geldi. 9 saatlik aramanın ardından Şener emniyete götürüldü. Aynı saatlerde gazeteci Ahmet Şık'ın evinde de arama vardı. Bilgi üniversitesinde öğretim görevlisi olan Şık'ın üniversitedeki odasında da arama yapıldı. Ahmet Şık 6 saatlik aramanın ardından gözaltına alındı. Prof. Yalçın Küçük'de gözaltına alınacaklar arasındaydı. Yalçın Küçük'ün anakaradaki evinde ve işyerinde aramalar yapıldı ve küçük gözaltına alındı. Gözaltı listesinde en çok dikkat çeken isim eski mitçi Kaşif Kozinoğlu. Alaattin Çakıcı ile ilişkisiyle gündeme gelen Kozinoğlu suç örgütüne yardımdan 5 ay hapis cezasına çarptırılmıştı.

Samanyolu: "Ergenekon'da yeni operasyon" "Yalçın Küçük, Nedim Şener, Ahmet Şık ve Sait Çakır gözaltına alındı"

Ergenekon soruşturması kapsamında Odatv ye yönelik 2. operasyon düzenlendi. Sabah saatlerinde asayiş ve terörle mücadele ekiplerince aralarında Yalçın Küçük'ün evinin de bulunduğu 15 ayrı noktaya baskın yaptı. Odatv baskınının devamı geldi. İstanbul ve Ankara'da Soner Yalçınla alakalı olduğu belirlenen 15 ayrı adrese baskın yapıldı.

Soner Yalçın'a talimatlar verdiği ileri sürülen yalçın Küçük'ün Balat'taki evi vardı. Sivil ekipler arama yaparken dışarıda resmi polis önlem aldı. Dışarıda küçük bir grup işçi partili baskını protesto etti. Küçük'ün evindeki aramalar yaklaşık 10 saat sürdü. Küçük gözaltına alındı. Baskın yapılan adreslerden biri de Nedim Şener'in eviydi. Gazeteciler Şener'e destek ziyaretine geldi. Şener 8.5 saat süren aramanın ardından gözaltına alındı. Arama yapılan adreslerden biri de gazeteci Ahmet Şık'ın eviydi. Şık'ın evindeki aramalar 6.5 saat sürdü. Şık gözaltına alındı. Evden 2 çuval belge götürüldü. Odatv yazarı Sait Çakır da evi aranarak gözaltına alındı. Şener, Şık ve Çakır sağlık kontrolünden geçirildikten sonra emniyete götürüldü. Aramalarda birçok belge ve dokümanla bilgisayar içeriğine el konuldu. Şahıslar emniyette dört gün boyunca sorgulanacak. Arama yapılan bir başka adres ise Nedim Şener'in eviydi. Nedim Şener'in evinde arama yapılırken bazı komşuları bayrak astı. Şener'in aracı da arandı. Polis aracın her yerini aradı. Şener daha sonra gözaltına alınarak emniyete götürüldü. İstanbul'da arama yapılan yerlerden biride Ergenekon sanığı Yalçın Küçük'ün eviydi. Küçük'ün evi aranırken, bilgisayarı da kopyalandı. Küçük daha sonra gözaltına alındı. Eren Sait Çakır da gözaltına alınarak emniyet müdürlüğüne götürüldü.

Haberlerin içeriklerine bakılırsa hepsinin olaya aynı şekilde yaklaştığını ve olanları verdiğini söyleyebiliriz. Ama haber başlıklarına baktığımızda ana akım medya ve diğerleri arasında fark ortaya çıkacaktır. Bir anlamda haberin etiketi olan ve ekranda büyük puntolarla yazılı ve spiker tarafından sesli olarak ifade edilen bu ilk söz aslında konuya ilişkin yaklaşımı ele vermektedir. Daha önce ele alınan haberlere bakıldığında da bu net biçimde görülecektir. Ana akım medya 'gazetecilere gözaltı' derken, diğerleri 'yeni Ergenekon dalgası – Ergenekon soruşturması' şeklinde vererek ayrımı net bir biçimde ortaya koymuştur. Kanal D, Show Tv ve TV8 haberi gazetecilerin gözaltına alınması ve evlerinin, araçlarının saatlerce aranması üzerinden verirken, TRT1, ATV, Kanal 7 ve Samanyolu Tv gazetecilerin gözaltına alınma nedeni olarak Odatv internet sitesine yapılan baskını ve orada ele geçirildiği öne sürülen belgeleri vurgulamaya özen göstermiştir. Bu bağlamda İslami eğilimli medya gazetecilerin gözaltına alınmasını süren Ergenekon soruşturması kapsamında ve Odatv baskınının devamı olarak yani suçlulara karşı yapıldığını göstermeye çalışmaktadır. Ana akım medya ise olaya tarafsız bir gözle bakmaya çalışmakta ve gazeteci gözaltılarını ve yapılanları yansıtmaya çalışmaktadır.

9.5.1 Haber Bültenleri ve Kanallar Üzerine

Devletin resmi yayın organı TRT1, hükümete yakın olan medya kuruluşları ATV ve Kanal 7 ana akım medyadan Kanal D ve Show TV'nin (son haberde ana akım medyadan TV8 ve İslami eğilimli Samanyolu kanalları da eklenmiştir) ana haber bültenlerinin haberlere yaklaşımını toplu bir şekilde ideolojik anlamda değerlendirmek gerekiyor. Türkiye kuruluşundan bu yana belli bir ideolojinin şekillendirdiği bir ülke olarak uzun yıllar ideoloji-hegemonya anlamında fazla bir sorun yaşamamıştır. Hatta değişen koşullara göre ideolojik bazı değişiklikler yapma ve hegemonya kurma anlamında kusursuz bir işleyiş sağlanmıştır. Ancak 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında atılan adımlar ve yaklaşımlar siyasal İslamın günden güne güçlenmesinin önünü açmıştır. Tarihsel gelişimine daha önce değindiğimiz siyasal İslam ulusal ve uluslararası desteklerle yerini güçlendirerek ideolojik anlamda güç kazanmış ve hegemonyasını kurma çalışmalarına başlamıştır. Şimdiye kadar egemen olan ideolojiyle bazı noktalarda uzlaşma yolunu seçerken bazı noktalarda ise kendi görüşünün egemen olmasını başarmıştır. İslam ve demokrasinin harmanlandığı bir yaklaşım olarak görülen Türkiye'deki sistem bazı noktalarda hegemonik çatlakları kendi çimentosuyla doldurmaya ve her alanda ideolojisini ikame etmeye çalışmaktadır. Medya anlamında da durum şimdiye kadar büyük sermaye sahibi ana akım medyanın lehineyken artık İslami eğilimli şirketlerin medya kuruluşları ve İslami tandanslı yayın yapan kanallar sayılarını ve güçlerini artırmıştır. Ana akım medyanın siyasi güç tarafından aleyhinde yaptığı haberler yüzünden yaşadıklarına daha önce değinmiştik. Bütün bunlar göz önüne alındığında Kanal D ve Show TV haber bültenlerinin iktidardaki siyasi güce karşı tutumunda tarafsızlık ya da eleştirelilik beklemek pek mümkün değildir. Diğer taraftan ana akım medya, ya da büyük medya, hakim sınıfın fikirlerini savunmaktadır ve bu kanalların sosyal sorumluluk ilkelerine uyacağını ya da hak haberciliği yapacağını beklemek anlamsızdır. Diğer taraftan TRT1 devletin resmi yayın organı olmaktan öte hükümetin televizyonu olarak onun sesini duyurmaktadır. Yaptığı yayıncılık tamamen taraflıdır ve birçok kanalın ilk haber olarak verdiği bazı haberleri görmezden gelebilecek kadar habercilik anlayışından uzak bir görünüm sergilemektedir. ATV ise siyasal İslamın sesi olarak değil tarafsız demokrat bir kanal olarak görünmeye çalışmaktadır. Ancak haber başlıkları, haber metinleri arasındaki bazı cümleler, haberlerde iktidara ve muhalefete ayrılan süreler açısından dikkatle bakıldığında bu

tarafsız ve demokrat görünümünün altında yatan gerçekler net bir şekilde görülmektedir. Kanal 7 ise kendini gizlemeden açıkça hükümeti desteklemekte ve yayın politikasını ona göre belirlemektedir. Kanal 7 haber bültenlerinde başlıklar ve haberin verilışı tamamen taraf olunduğuna işaret etmektedir. Bu anlamda yaşadığımız siyasi ortam (kapitalizm ve onun eleştirisi bir yana bırakılırsa) ana akım medya tarafsız bir görünüm sergilerken, İslami eğilimli medya, TRT ve ATV taraflı bir görünüm arz etmektedir.

Her sözcük belli bir ideolojik grubun düşüncelerini yansıtır. Haber metinleri oluşturulurken, ideolojik yönelimler doğrultusunda belli sözcük ve kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramlar haber yaklaşımının yansıtıldığı anahtar sözcüklerdir. Bunlar aracılığıyla haber kendi söylemini oluşturmakta ve olayı izleyicilere aktarmaktadır. Haber metinlerinde olayda yer alan kişilerin açıklamalarına ya da habercinin olay içinden birebir aktardığı yöntemler kullanılarak medyanın tarafsız davrandığı düşüncesi yaratılmaya çalışılmaktadır.

ABD'deki Johns Hopkins Üniversitesi'nin Orta Asya Kafkaslar Enstitüsü'nde ayda iki kez yayımlanan 'Turkey Analyst' adlı dergide Türk basını incelendi. "AKP iktidarı döneminde medyanın manzarasında görülen yenilenme, büyüklük ve kapsam itibarıyla modern Türk tarihinin başka hiçbir dönemiyle karşılaştırılmaz. Hükümet tarafının, büyük medya yayın organları üzerinde kontrol temin etmek suretiyle ideolojik hegemonyasını güvence altına alma yönünde bir girişimi bulunduğu sonucu, kendini dayatmaktadır."(Milliyet,2010)* Diğer taraftan daha önce iktidar ile yakın olan büyük medya şirketleri daha sonra araları açılınca daha eleştirel bir tavır takındılar ancak karşılığında baskı ve daha birçok sorunla karşılaşınca seslerini olabildiğince kesmek durumunda kaldılar. Cornell'in bu konuda görüşleri şöyle: "Medya görünümünün değişmesi Türkiye'de halihazırda var olan oto sansür uygulamasını ağırlaştırdı. Kalan bağımsız medya organlarının editör ve sahiplerinin şimdi AKP'ye ya da İslami muhafazakarlığa zarar ziyan verecek haberleri oluşturmadan önce iki kez ve sıkı bir şekilde düşündükleri sanılıyor."*(Cornell, 2010) Cornell'in de belirttiği gibi iktidarı eleştirmekten çok otosansür uygulamak ve iktidarla çatışmamak yolunu benimsedi

*"John Hopkins Üniversitesi'nden Türk basını analizi", Milliyet Gazetesi, 2010, <http://www.milliyet.com.tr/john-hopkins-universitesi-nden-turk-basini-analizi/dunya/sondakikaarsiv/24.01.2010/1190066/default.htm> (17.03.2011)

*-Svante E. Cornell. "Hükümet İdeolojik Hegemonya Peşinde", haberx, 2010 [http://www.haberx.com/hukumet_ideolojik_hegemonya_pesinde\(17,n,10302805,449\).aspx](http://www.haberx.com/hukumet_ideolojik_hegemonya_pesinde(17,n,10302805,449).aspx), (24.02.2011)

büyük medya holdingleri. İktidarı eleştiren birçok gazeteci ise sorunlar yaşadı, yaşıyor ya da otosansür uygulayarak birçok konuda susmayı tercih ediyor.

‘Doğan Ayrılırken Türk Medyasının Özgürlüğü Çöküyor’ başlıklı analizi Enstitü’nün Araştırma Direktörü Svante E.Cornell yazdı. Almanya’da görülen ‘Deniz Feneri’ davasından sonra İslami medyadan Kanal 7’nin ve başbakanın da suçlanması ve bunun Doğan grubunun medya organlarında yer almasıyla başlayan çatışmayı da ele alan yazıda Cornell şunları ifade etti;

“DMG’nin (Dogan Media Group) buraya kadar olan (2002-2007 arasındaki) pozisyonu, AKP’nin etkin destekçilerinden biri olma konumundan görece tarafsız bir noktaya evrildi. Ülkenin en etkili liberallerinden Hasan Cemal ve Cengiz Çandar gibi AKP lehindeki yorumcular DMG bünyesinde iken grubun önde gelen gazetecilerinden Ertuğrul Özkök giderek daha fazla eleştirmeye başladı. DMG yayın organları Frankfurt’ta Deniz Feneri olarak bilinen davayı göze çarpar bir şekilde işledi. Bu Başbakan Erdoğan’ın DMG sahibi Aydın Doğan’ı alenen şantajla suçlamasını ve tüm taraftarlarının DMG yayın organlarını boykot etme çağrısına yol açtı. Bir süre sonra DMG şirketlerinde vergi müfettişleri görülmeye başlandı. 2009 boyunca vergi yetkilileri DGM’ye 3 milyar doların üzerinde vergi cezası tahakkuk ettirdiler. Ekim itibarıyla Doğan şirketin krizden kurtulması amacıyla birkaç medya organının -özellikle Milliyet, Vatan ve Star TV’nin satılacağını ilan etti.” (Cornell, 2010)

Bu satışlar Milliyet ve Vatan’la başladı iki gazete Karacan-Demirören ortaklığına satıldı.

Son kertede ana akım medya kapitalist sistemin sesiye, siyasal İslamın iktidara gelmesiyle birlikte konumunda bir değişiklik olmamakla birlikte iktidardaki gücün aykırı seslere tahammülsüz olması noktasında yaşadıklarından sonra oto-sansüre başvurmak zorunda kalmaktadır. Siyasal İslam sadece düşünce ve örgütlenme anlamında değil ‘Anadolu Kaplanları’ da denilen İslami sermayenin güçlenmesiyle ekonomik anlamda da yerini sağlamlaştırmış ayrıca iktidarın gücünü kullanarak İslami sermayenin daha da güçlenmesini sağlamıştır. Bu bağlamda Türkiye’de ekonomik anlamda da güçlenen siyasal İslam ve köklü sermaye arasında hala çok büyük bir mesafe olsa da diğer alanlarda siyasal İslam gücünü her geçen gün artırmaktadır. Medya alanında güçlenmeye başlayan siyasal İslam var olan medya organlarına ek olarak devletin el koyduğu ve satışa çıkardığı birçok gazete ve televizyonu satın almıştır.

Yakın gelecekte ana akım medya organlarının satışa çıkarılması durumu ortaya çıkarsa alıcının şimdiden İslami sermayedarlardan biri olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

9.6 Haber Üzerine

Demokrasi öncesinin gerici, faşist, çağdışı güçlerinin sopası demokrasilerde yerini medyaya bırakırken, totaliter toplumların yaratıldığını ya da amaçlandığını görüyoruz. Medyanın insanları sermayenin arzularına boyun eğen, onların istedikleri gibi üreten ve tüketen tutsaklar haline dönüştürmeye çalıştığı bir dünyada yaşıyoruz. Bize ne yiyeceğimizi, ne içeceğimizi, ne izleyeceğimizi söyleyen egemenler bilgiyi bizim için derleyip toparlıyor ve haber bültenleri, gazeteler ve internet aracılığıyla ulaştırıyorlar. Düşünmemize gerek yok çünkü onlar gerekirse bizim adımıza yorum yapıp, bizleri düşünme zahmetinden de kurtarıyorlar.

Kitle iletişim araçlarıyla haber görüntüsü altında bilgisizleştirici hikayeler sunulur. Bunun için, siyasal konulara ilişkin bilgiler kitle iletişim araçlarında her geçen gün azalmaktadır. “Dünyada yaşanan olayların çoğu hakkında bilgi edinimi ve kanaat oluşumu büyük ölçüde, milyonlarca kişinin paylaştığı basın ve televizyondaki haber söylemine dayanır.” (Van Dijk, 1999, s.371) Haber ve bilgi sunulurken, beraberinde egemen kültür ve ideoloji de sunulmakta, bireyler egemen kültür ve ideoloji çerçevesinde önemli kabul edilen bilgileri ve haberleri öğrenmektedirler. “Haberlerde kurulan karşıtlıklar, aslında temel bir karşıtlığa, ideolojilerin karşıtlığına dayanmaktadır.” (Dursun, 2001, s.232) Bu yöneten ve yönetilenler yani ezen ezilen ilişkisinin özünde yatan çatışmanın sonucudur. Ancak haber denilen şey bu ilişkiyi ezen adına ve ezilenleri ikna etmek için kullanır. Haberleştirme süreci burada önemli bir yer tutar, çünkü haberciler bilinçli ya da bilinçdışı bir şekilde sisteme hizmet ederler. “Henüz işlenmemiş haber malzemeleri, sonunda basılmaya uygun, damıtılmış kısım elde edilinceye dek ardarda filtrelerden geçmek zorundadır. Bu filtreler söylemin ve yorumun ilkelerini belirler, neyin öncelikle haber olabileceğini tanımlar ve propaganda kampanyalarına dönüşen sürecin temelini ve işleyişini açıklar.” (Chomsky vd., 2004: 36) Bu kadar çok aşamadan geçerek topluma sunulan haberin söylemi ve yapılan yorumlar egemenlerin istediği şekle girmiş haldedir ve onun ideolojisini fark ettirmeden beyinlere şırınga eder.

Haber, bilgi ve enformasyon azalması iktidarı oligarşik bir şekilde ayakta tutan mekanizmalar haline getirmeyi amaçlar. İktidarın bilgiyi tekelleştirmek istemesinin

altında yatan neden de bundan kaynaklanmaktadır. Böylece, en ekonomik ve siyasal konulardaki salt gerçek haber ve bilgi, iktidarın elinde toplanmakta ve manipölasyon amacıyla kullanılabilir. Bu sayede toplumsal alan istenildiği şekilde denetlenmekte ve yönlendirilmektedir. Bu anlamda haberlerin giderek eğlence ve reklamlarla doldurulması yapılmak istenilen şeyi dışavurumundan başka bir şey değildir.

Televizyon, habercilik anlamında görselliğin etkisini de taşıdığı için önemlidir. Çünkü görüntü istenildiği gibi işlenebilir ve altına yazılacak metinle birlikte haber ‘olması’ gerektiği şekle sokulabilir. “Televizyon haberlerinin anlatısal özelliklerinden bir diğeri ise anlatımı söylemin görüntüsel düzeyi ile birleştiren gerçekçiliktir. Görüntüsel söylemin, izleyici için orada olma hissi yaratan, doğrudanlığı duyumsatan ve bir yandan da izleyicilere, gösterilen eylemlerin dışında olduklarını hissettiren etkileri, haberlerin gerçekçi metinler olarak iş görmelerini kolaylaştırmaktadır.” (Dursun, 2001, s.142) Burada metnin ya da görüntülerin nasıl yazıldığı ve kurgulandığı önemlidir, gerçeğin ne olduğu değil. Haber gerçekleri yansıtmaz, sistemin istediği ‘gerçeği’ yansıtır.

Diğertaraftan olaya eleştirel gözle bakan ve ‘hak haberciliği’ gibi insan hakları konusunda haberin düşünülmesi gerektiğini söyleyen ve tartışanlar da vardır. Bu anlamda daha çok internet üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. “Dünyanın ve insanların karşı karşıya bulunduğu temel sorunlarla ilgili bilgi ve haberin yayılması ve tartışılması demokratik hassasiyetin gelişmesi ve demokratik eylemlerin gelişmesi için insanların ortak sorunları hakkındaki bilgi ve haberin yayılması ve tartışılması bir zorunluluktur.” (Belsey ve Chadwick, 1998, s.16) Bu sorunlar tartışılırken unutulmaması gereken bu tartışmaların hangi zeminde ve hangi aktörlerce yapıldığıdır. Çünkü sorunların büyümesini istemeyen egemenler sorunu yansıtır ve çeşitli kişilerin görüşlerini de medya aracılığıyla verirler. Toplum ve sorun hakkında konuşanlar demokratik bir ortam var yanılgısına kapılarak düzene fark etmeden eklemlenirler. “Çünkü biliyoruz ki, demokratik hassasiyet ve eylemler olmazsa sorunlar çözülmeyeceği gibi, daha da artacaktır. Barışın refahın ve ilerlemenin gelişmesine katkıda bulunmak için şimdi medyanın elinde büyük bir fırsat var. Acaba medya bu fırsatı iyi değerlendirebilecek mi?” (Belsey ve Chadwick, 1998, s.16) Burada sorulan iyi niyetli soruya olumlu yanıt vermek, yaşananlara ve haber bültenlerine, gazetelere, internet haberlerine bakıldığında imkansız görünmektedir. Çünkü haberin dağıtılması ve yayılması internetle birlikte

daha özgür bir hal almış görüntüsü verse de bu gerçeği yansıtmamaktadır. Televizyon hala gelişmemiş ya da ger bırak(tır)ılmış ülkelerde en önemli enformasyon ve eğlence aracıdır. Öte yandan internette takip edilen haber siteleri medya holdinglerini internetteki haber siteleridir. Alternatif haber sunmaya çalışan internet kanalları marjinal denilebilecek durumdadır.

Türkiye özelinden olaya bakıldığında genel anlamda değişen fazla bir şey yoktur. Ancak Türkiye’de medyanın gelişim ve dönüşümü 1980 sonrasında oldukça hızlı olmuştur. Özellikle son dönemde siyaset ve medya arasındaki ilişkinin giderek güçlenmesi ile birlikte medyanın konumu oldukça farklı bir noktaya ulaşmıştır. Tüm siyasi yapılar artık medyanın önemini görmekte ve kendisine ait ya da yakın medya organlarına ihtiyaç duymaktadır. Yakın zamana kadar liberal anaakım medya bu alanda tek hakim durumdayken ılımlı İslam’ın iktidarı sırasında güçlenen İslami sermaye medyanın önemini görmüş ve bu konuda atılım yapmıştır. Yaşanan el değiştirmeler ve açılan yeni kanallarla İslami bir medyanın oluştuğu ve güçlendiği gözlenmektedir. Hatta bundan sonrasında el değiştirmeler olursa hakim konuma gelebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Önemli bir noktada iktidarın TRT’yi kendi yayın organı gibi kullanması ve kamu hizmeti yayıncılığı yaptığı iddia edilen bu kurumun tüm kanallarıyla iktidardaki yapının elinde bir propaganda aracına dönüşmesidir. İktidarla çatışmaya giren anaakım medyanın ise bu çatışmadan zarar göreceğini bilerek uzlaşma yoluna gitmesi de bir anlamda kapitalist sistem içinde dahi birbirlerine tahammülsüz görünen ve hegemonya çatışması yaşayan grupların ideolojik olarak güçlenen ve hegemonya mücadelesini kazanana şimdilik boyun eğmesinden başka bir şey değildir. Diğer taraftan sistemi ve iktidarı eleştiren haberciler ise başka zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda başta söylediğimiz gibi eğer düşünmezsek ve sorgulamazsak medya bizim adımıza ne düşündüğümüze karar vermeye devam edecektir.

10. SONUÇ

Çalışmamızda yanıtlamaya çalıştığımız günümüzde devletlerin hegemonya sağlama ve ideolojisini yeniden üretme bağlamında medyayı nasıl kullandığı sorusunu farklı açılardan ve eleştirel bir yaklaşımla ele almaya çalıştık. Çalışmada, devletin ve özelde kapitalist devletin özellikleri, ideoloji ve hegemonyanın ne olduğu ve devletin bunu nasıl kullandığı, kısaca medya dediğimiz kitle iletişim araçlarının ne olduğu dünyada nasıl algılandığı küresel ölçekteki önemi ve kamuoyu üzerindeki etkisi, medyanın ideolojik bir aygıt ve hegemonya kurma aracı olarak nasıl kullanıldığı, Türkiye’de medyanın genel yapısı, Türkiye’de en önemli sorun olan azınlıklar sorununun ideoloji ve hegemonya açısından ele alınması, ayrıca Türkiye özelinde ayrı bir önemi bulunan ‘haber’in ve televizyon ‘ana haber bülten’lerinin yine ideoloji ve hegemonya bağlamında incelenmesi ile devletten çıkarak Türkiye Cumhuriyetinde medyanın yapısına, yaklaşımına ve günümüzdeki durumuna farklı açılardan eleştirel bir bakışla ayna tutmaya çalıştık. Bu anlamda yaşadığımız çevreyi, kendimizi anlamak ve birçok şeyi anlamlandırmak ve yorumlayabilmek adına karmaşık görünen bir süreci temelden alarak geçmişten bugüne, kavramlardan gerçeklere, teoriden pratiğe, parçadan bütüne ideoloji ve hegemonya bağlamında ele alarak daha kolay anlaşılmasını ve yorumlanmasını sağlamaya uğraştık.

Giriş bölümü olan birinci bölümde yanıt aradığımız soruyu ve bu yanıtları bulmak için nereye nasıl bakacağımızı anlatmaya çalıştık.

İkinci bölümde devlet ve kapitalist devlet ele alınmaktadır. Burada amaç devlet ve kapitalist devlet hakkında kısaca bilgi vermektir bu kavramları anlamadan ideoloji ve hegemonyanın ne olduğunu, ne işe yaradıklarını, devlet ve medya ilişkisini anlamamız imkansızdır.

Devleti kavramını ve günümüzde içinde yaşadığımız kapitalist sistemi anlamadan yaşadığımız ortamı ve ilişkileri anlamlandırmamız ve yorumlamamız imkansızdır. Bu bağlamda kapitalist devleti ve onun işleyiş şeklinin neye dayandığını bilmemiz gerekmektedir. Kapitalist üretim tarzı, feodal üretim tarzının bağrında doğmuş ve gelişmiştir. Ve kapitalistlerin iktisadi üstünlüğü almalarını takip eden aşama kapitalistlerin siyasi zor kullanarak devleti ele geçirmeleridir. Aynen feodallerin kölecî devleti ele geçirmelerinden sonra onu geliştirip, güçlendirmeleri, daha yetkinleştirmeleri gibi, yani baskı ve terörün devlet aygıtı içindeki kurumlaşmasını daha sağlam hale getirmeleri gibi, kapitalistlerin feodal devleti zor yoluyla ele geçirmelerinden sonra izledikleri yol da aynı olmuştur. Kapitalist devlet, feodal devlete göre her anlamda daha organize hale gelirken baskıyı daha sistemli bir biçimde kurumlaştırdı. “Burjuva devlet biçimleri (de) son derece çeşitlidir, ama nitelikleri hep aynıdır: Bütün bu devletler, son tahlilde, şu ya da bu biçimde, ama zorunlu olarak, bir burjuvazi diktatoryasıdır.”(Lenin, 1997, s.46) Burjuva diktatörlüğü ‘demokrasi’ söylemi ve parlamenter sistemin aldatıcı görüntüleriyle kitleleri kendi kendilerini yönettiğine inandırma konusunda oldukça başarılıdır.

Kapitalizmin gelişimi ve sonrasında özel mülkiyetin ve sınıfların bulunmadığı ilkel toplumun anıları toplumsal bilinçaltında yaşamaya devam ederek, sömürünün ve baskının ortadan kalktığı, bütün insanların eşit ve özgürce ortak zenginlikten yararlandığı bir toplum özlemi her zaman var oldu. Bu özlem, çeşitli felsefî, dini görüşlere, siyasi yönetim modellerine, giderek değişik politik hareketlere yansiyarak çeşitli şekiller ve oranlarda kendisini ifade etti. Kapitalizmin gelişme süreci ise, düşünce akımları ve siyasi hareketler düzeyinde, eşitlikçilik, özgürlükçülük, demokratizm, cumhuriyetçilik, halkçılık, aydınlanmacılık, radikalizm, ihtilalcilik, anarşizm ve sosyalizm gibi akımların gelişmesine de yol açmıştır. Bu gelişmeler kapitalizmin sürekli olarak toplumsal anlamda bir baskı kurmasını gerektirdi ilk başlarda bunu elindeki zor aygıtıyla yaparken zamanla yaşanan toplumsal değişimler ve dönüşümlerden ders alarak ve teknolojik gelişmeleri de gözönüne alarak farklı şekillerde ve göze batmayan yollarla

toplumu ikna etme yolları aradı ve buldu. Günümüzde kitle iletişim araçları toplumsal rıza ile ideolojinin benimsetilmesi ve hegemonyanın kurulması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu anlamda Lenin'in ifade ettiği ve kapitalizm için sarfettiği "Diktatörlük doğrudan doğruya zora dayanan, hiçbir kanunun sınırlamadığı bir yönetimdir." (Lenin, s.103) sözü bir anlamda anlamını yitirmiştir çünkü gerçek ne olursa olsun artık burjuva diktatörlüğü doğrudan zora dayanmamakta halkın rızasını kazanmaktadır ve kendi koyduğu kuralları toplumun koyduğu yanılışmasını yaratacak seçim, parlamento gibi araçları da en iyi şekilde kullanmaktadır. Kitle iletişim araçları ise hem rıza kazanma sürecinde hem seçimler konusunda ve toplumun kendi görüşlerinin de bu araçlar yoluyla yansıtıldığı izlenimini verdiği için kapitalizmin önemli bir hegemonya sağlama ve ideoloji şırına etme aygıtıdır.

"İnsanın zihnini tahakküm altına almaya yönelik kapitalist üretim ilişkileri, kültürel üretim alanına damgasını 19. yüzyılın ortalarından itibaren vurmuştur. İnsanın kendi hakkındaki tasavvurlarının üretildiği ilişkiler alanı, endüstrileşerek, politik ve ekonomik iktidarla eklemlenen bir iktidar alanı haline dönüşmüştür." (Köker, 1998, s.47) Kapitalist devlet ekonomiyi ve tüm baskı araçları ile birlikte kitle iletişim araçlarını da elinde tutmaktadır. Kendi varlığını sürdürmek ve çoğunluğu baskı altında tutarken onun bundan rahatsız olmamasını sağlamak için çeşitli yaklaşımlar geliştiren 'düzen koruyucuları' aile ve eğitimden sonra medyayı bu amaç için kullanmaktadırlar. Aileler statükonun sürdürülmesi için vazgeçilmez araçlardır, ancak tek başına yeterli değildir. Bu anlamda insanı çevreleyen tüm alanlarda eğitim, kültür ve iletişim alanlarında girdi ve çıktılar tamamıyla denetlenmekte ve düzeni tehdit eden unsurlar ayıklanmaktadır.

Üçüncü bölümde "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları" başlığı altında ideolojinin ne olduğu ve kapitalist devletlerde rızanın sağlanmasında ideolojik aygıtı verilen önem ele alınmaktadır.

Burjuvazi, reel sosyalizmin çözülmesiyle içerisine girilen yenilgi ve gericilik yıllarının olağanüstü avantajını da kullanarak ideolojik-kültürel meşruiyetini dayatma ve kabullendirme/rıza üretiminde başarılı olmuştur. Zaten "ideoloji içinde her bir sınıf kendi düşüncelerini, düşünce sistemlerini geliştirmek, gerçek ya da hayali çıkarlarını ortaya koymak, tanımlamak, haklılaştırmak vs. üzere mücadeleye girişir. Çünkü somut maddi üretimi gerçekleştiren her zaman için sömürülen sınıf olmuştur. Sömürülen sınıf

hem kendisi hem de başkaları için üretimde bulunmaktadır.” (Siegelau, 1983, s.13) Bu üretim sürecinde harcadığı emeği satan proleterya, emeği karşılığında egemenlerin ona hak olarak gördüğü karşılığı alır. “Yöneten ve sömüren sınıfın bu üretime el koyması, kendine mal etmesi, onu kontrol etmesi, yönetmesi, yönlendirmesi, maddi üretimle karıştırılmamalıdır.” (Siegelau, 1983, s.13) Bu bağlamda ideoloji ve sınıflı toplumun oluşumu ve gelişimi arasında önemli bir bağ vardır. “İdeoloji, tarihin çelişkilerle yüklü gidişatında, sınıflı bir toplum düşüncesinin *temeli*’dir.” (Debord, 1996, s.112) Bu temel üzerine kurulan toplumu anlamamız ancak ideolojiyi çözümleme ve kavramaya çalışmakla mümkün olabilir. “İdeolojik olgular asla basit kuruntular olmamışlardır, bunlar daha ziyade gerçekliklerin deforme olmuş bilincidir ve böylelikle, karşılığında, gerçekten deforme edici bir eylemi harekete geçiren gerçek etkenlerdir; özerkleşmiş iktisadi üretimin somut başarısının yol açtığı ideolojinin gösteri biçiminde *maddileşmesi*, toplumsal gerçeklik ile tüm gerçeği kendi modeline göre yeniden yontabilmiş olan bir ideolojiyi pratikte birbirine karıştırdığında bu durum daha da gerçeklik kazanır.” (Debord, 1996, s.112) Adorno ise ideoloji konusunda şunları söylemektedir; “İpliği pazara çıkmış ideolojilerin büyük çekim gücü, psikolojinin ötesinde, mantıksal kanıt denen şeyin nesnel olarak belirlenmiş çürüyüşüyle açıklanmalıdır. Hakikatin yalan, yalanın da hakikat gibi görüldüğü bir dönemeçteyiz şimdi.” (Adorno, 2005, s.111) İdeoloji yalancı bir gerçeklik yaratarak onların daha rahat kontrol edilebilmesi ve içinde yaşadıkları sisteme itirazsız uyum sağlaması açısından çok büyük bir öneme sahiptir.

İdeolojiyi üreten özneler anlayışı yerini, ideoloji tarafından üretilen özneler anlayışına bırakmıştır: “Artık konuşan öznenin sistemin dışında, onu işleten ve ondan etkilenmeyen bir özne olduğunu önermek yeterli değildir. Özne sözünü söylediği an tespit edilmiştir ve bir şekilde söylediği söz tarafından inşa edilmiş, yerine konmuştur” (Coward ve Ellis, 1985, s.115). Bu bağlamda sistem ve özne düşünsel ve söylemsel olarak ortaklaşmakta, özne sistemin gönüllü sözcüsü ve savunucusu haline gelmektedir.

Dördüncü bölümde “Hegemonya”nın ne olduğu ve Gramsci ve Lenin’in hegemonya ile ne anlatmak istedikleri ve günümüzde hegemonyanın nasıl kurulduğu ele alınmıştır.

Hegemonya ideolojiden daha geniş bir kavramdır, ideolojiyi kapsar ancak ideolojiye indirgenemez. Daha çok bir iktidardaki grubun iktidarını koruyabilmesi ve

yeniden üretebilmesi için egemenliği altındaki insanların uzlaşımını ve rızasını kazanmak için başvurduğu stratejiler alanı olarak tanımlanabilir. “Hegemonya toplumun ekonomik, politik, kültürel ve ideolojik alanlarındaki baskınlık (hükümlerlik) olduğu kadar liderliktir de. Hegemonya, temelde ekonomik olarak tanımlanmış diğer toplumsal güçlerle (bir blok olarak) ittifak içindeki sınıfın, tüm toplum üzerindeki iktidarındır, fakat ‘sabit olamayan bir denge’ye ancak kısmi ve geçici olarak erişebilir.” (Fairclough, 2003, s.162) Bu yüzden hegemonyanın sürekli olarak yenilenmesi ve ideoloji aracılığıyla yeniden üretilmesi gerekir. “Hegemonya, ittifaklar kurmaya, rızalarını kazanmak için tavizler vererek ya da ideolojik araçlar yoluyla, boyuneğen sınıflara kolayca hükmetmekten çok [onları] kaynaştırmaya ilişkindir. Hegemonya, ekonomik, politik ve ideolojik biçimler alan ittifakları ve hükmetme/boyuneğme ilişkilerini kuran, sürdüren ya da parçalayan, sınıflar ve bloklar arasındaki en büyük değişkenlik noktaları etrafındaki sabit mücadele odaklanımıdır.” (Fairclough, 2003, s.162-163) Hegemonyanın kurulması aşaması karmaşık ilişkiler ağını işaret etmektedir ancak toplumsal anlamda bu işin yapılması için birçok yardımcı eleman hegemonyayı ellerinde bulunduranların hizmetindedir. “Hegemonik mücadele, değişik düzey ve alanlar arasındaki olası eşitsizliğiyle birlikte sivil toplum (eğitim, sendikalar, aile) kurumlarını içeren geniş bir cephede gerçekleşir.” (Fairclough, 2003, s.163) Hegemonyayı anlamadan kapitalist devleti ve onun ideolojik yapılanımını anlamak imkansızdır. Hegemonya sabit ve kesin bir şey değildir, hegemonya değişen, dönüşen kırılıp tekrar iyileşebilen yani yaşayan bir kavramdır.

Sınıf çelişkisi içinde yer alan aktörlerin ideolojik ikna gücünü ortaya koydukları bu alanda varolan ilişkilerde rızanın varlığına dikkat çekilerek, üst sınıfların egemenliğindeki bir ideolojinin hegemonya oluşturabilmesinin alt sınıfların ve etnik grupların rıza göstermesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu anlamda hegemonya kavramı da önemlidir. “Egemen düşüncelerin egemen sınıfların düşünceleri olduğuna katılsa da, Gramsci bu otorite ve hiyerarşinin uygulanmasını sağlayan araçları da sorgular, düşünce ve inançların rolünü toplumsal gruplar arasında bağlaşıklıkların dayanakları olarak işin içine katar.” (Mattelart, 2007, s. 44) Hegemonya esas itibariyle, iktidarın, egemenlerin toplumsal düzeninin verilerinin kabullenilmesinin sağlanarak; rızanın ve mutabakat sağlayan bir genel iradenin üretilmesidir. “Gramsci, hegemonik bir konumu korumanın ve sürdürmenin hakim sınıfın değişen koşullara uyması, gerektiğinde kendi dışından

gelme düşünce ve değerleri bünyesine katması ve onları kendi çıkarları ve kapitalist düzenin yapısal ihtiyaçlarına göre yönlendirmesinin oluşan sürekli bir süreç anlamına geldiğinin farkındaydı.” (Wayne, 2009, s.221) Hegemonya neredeyse yaşayan bir varlık gibi yeni koşullara uyum sağlamayı başarabiliyordu.

Hegemonya ve rızanın sağlanması aşamasında geçmişte çok fazla önemi olmasa da günümüzde medya çok önemli bir yer edinmiştir. Rızanın sağlanması konusunda oldukça etkili ve vazgeçilmez bir araçtır. “Hegemonya yönetici sınıfın egemenliğine gönderme yapan bir terim olarak medya kurumları sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortakduyusal (commonsensical) değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev gördüğü vurgulanmıştır (Shoemaker ve Reese, 1997, s.116).” Özellikle egemen ideoloji medya çalışanlarını meslek ideolojisiyle ilişkilendirerek hegemonyacı taleplerine uyumlulaşmasını sağlar. “Hegemonya yönetici sınıfın egemenliğine gönderme yapan bir terim olarak medya kurumları sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortakduyusal (commonsensical) değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev gördüğü vurgulanmıştır. (Shoemaker ve Reese, 1997, s. 116) Bu bağlamda hegemonya ve medya ilişkisinin önemi gözler önüne serilmektedir. Medya hegemonyanın kurulması, yeniden üretilmesi ya da Hegemonik çatlakların giderilmesi aşamasında egemenlerin hizmetindeki en önemli araçlardan birisidir.

Kamuoyunun sürekli değişen özelliğine dikkat çeken Gramsci, ideolojik hegemonyayı radikal değişimlerin temel faktörü olarak görmekte ve bu çerçevede kitle iletişim araçlarını ideolojik mücadele alanı olarak kabul etmektedir. “Kısacası, hegemonya kavramı yasal yolla da olsa bir baskı sonucu alt sınıflara belli değer ve davranışların benimsetilmesi değil, onların bu değer ve davranışları kendi rızaları ile benimsemelerinin sağlanmasını ifade eder.” (Tılıç, 1998, s.46) Rızanın üretilmesi hegemonya açısından çok önemlidir. “Medyanın rolü ve önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Hegemonyanın kurulmasında medya en önemli rollerden birini oynar. Bir başka deyişle, medya hakim sınıfın çıkarlarına hizmet eden yorumların yeniden üretilmesine yaramakla birlikte aynı zamanda, rızanın kazanıldığı ya da kaybedildiği

bir ideolojik mücadele alanıdır da.” (Tılıç, 1998, s.46) Bu alanda egemenlerin mutlak hakimiyeti karşısında ezilenler tarafından/adına direnişler olsa da ciddi bir alternatif ve karşı-ideoloji ve karşı-hegemonik güç olarak toplumsal alanda kendine yer bulamadıkça başarısızlığa mahkum olacaktır.

Beşinci bölümde medya başlığı altında iletişim, kitle iletişim araçları ve medyanın toplumsal noktalarda değdiği küreselleşme, milliyetçilik, kamuoyu oluşturma ve propaganda gibi konular ele alınmıştır. Bu konuların ele alınmasının nedeni ise konunun geneli açısından ve Türkiye özelinde açısından yaşanmış ve yaşanmakta olan olayların daha rahat anlaşılabilmesi, yorumlanabilmesidir.

Toplumsal anlamda ideolojik hegemonya mücadelelerinin gerçekleştiği alan olan - kısaca medya dediğimiz- kitle iletişim araçları ise ‘kitlesele bir boyutta ileti dağıtabilen araçlar’ olarak tanımlanabilir. Kitle iletişim araçları; haber ve bilgi verme amacı başta olmak üzere, eğitmek ve eğlendirmek gibi amaçlar taşıyan, belirli bir okuyucu kitlesine, belirli aralıklarla ya da sürekli olarak ulaşan araçlardır. Teknolojik gelişimin tabii sonucu olarak gelişen ve elektronikleşen iletişim araçları, iletişime sürat ve kolaylık sağlamakla kalmamış; aynı zamanda iletişimi, kitle iletişimine çevirmiştir. Kitle iletişim araçları toplumsal yaşamda çok önemli bir yer edinmiş durumdadır. Herkesin evinde bulunan ve tüm dünyada herkesin rahatça satın alabildiği ve hala en önemli kitle iletişim aracı olan ‘televizyon’a bakarsak bunu anlayabiliriz. Televizyon denen aygıt, eğlendirici ve bilgilendirici bir ‘ev eşyası’ olarak evlerimizde yerini almışsa da aynı zamanda çeşitli değerler, alışkanlıklar ve ideolojilerin her yaştan izleyiciye ulaşabildiği bir elektronik ortamdır.

Ekonomi ve kültür endüstrilerinin iç içe geçtiği, farklılık söylemleriyle aynılaştıran medya tekelleriyle farklı kültürleri sermayenin çokuluslu şirketlerine bağımlı kılan, inanılmaz bir güce sahip olan bir küreselleşmedir. Küreselleşme, dünyayı etkisi altına alırken, başlıca aracı medya olmuş, onun varlığı da küreselleşmeyi tetiklemiştir. Küreselleşmeyi bugün geldiği noktaya taşıyan en önemli araçlardan biri medyadır. Medya, küreselleşmenin yayılcı politikasına paralel olarak faaliyet göstermektedir. Medya aracılığıyla toplumlar arasındaki sınırlar kalkmakta ve toplumlar birbirlerinden daha kolay haberdar olabilmektedir. Bu süreçte, tüm sektörlerde olduğu gibi medya alanında da satın almalar, ortaklıklar veya birleşmeler yaygın olarak

görülmektedir. Bu nedenledir ki dünya, aynı anda, derinliği olmayan aynı şeyleri tüketir hale gelmiştir.

Küreselleşme süreciyle birlikte ulus-devletin sonunun geldiği ilan edilse de yaşananlar bunun gerçekliğinin olmadığını göstermektedir. Avrupa'dan başlayarak Asya, Afrika yani tüm dünyada milliyetçilik hala önemli bir aidiyet aracıdır. Egemenlerin tabi olduğu ulusun milliyetçiliği şiddet içermekte ve kendisinin dışında olanları yani 'öteki'leri baskılamaktadır. "Devlet medyası ve ticari medya sistemleri 'öteki'ni, 'biz'e karşı, ayırır, dramatize eder şeytanileştirir." (Tehrani, 2002, s.60) "Medya yoluyla milliyetçi propagandacılar izleyicilere ötekilerin güvenlikleri ve toplumsal birlik için tehdit oluşturduğu ve bu büyük tehlikeden kurtulmanın tek yolunun onu ortadan kaldırmak olduğu söylerler." (Hamelink, 1997, s.32). Gündelik yaşam, medyanın etkisiyle, ırkçılığın her daim yeniden-üretildiği bir alandır, "öteki"ler etnik, dinsel azınlıklar gündelik yaşam içerisinde sürekli bir aşağılanmayı yaşarlar. Gündelik konuşmalar popüler ırkçılığın doğal yaşam alanıdır Etnik stereotipler ve önyargılar, söylentiler toplumsal yaşam içinde hızlı yayılırlar. "Medya süregelen olarak toplumsal olarak paylaşılan etnik önyargıları üretir ve pekiştirir." (Terzis, 2008, s.144) Irkçı düşünce ve söylemlerin kaynağı toplumsal bilinç yapısını belirleyen ve toplumsal iletişimi üst-belirleyen kitle iletişim araçlarıdır, bu araçlar 'öteki'lere yönelik toplumsal önyargıları, klişeleri tekrar tekrar dile getirerek doğallaştırır, sıradanlaştırır.

Medya, içeriklerini hazırlarken, statükonun devamı yönünde egemen kültür ve ideolojiyi yeniden üretmekte ve toplumun geneline yaymayı hedeflemektedir. "Kitle iletişim araçları; gündemi tayin ederek, tartışma ortamı yaratarak, bilgi akışını sağlayarak meşru olanla olmayanın sınırını çizerek toplumun talep ve beklentileri konusunda fikir vererek sağlıklı bir kamuoyu oluşumunda büyük rol oynarlar." (Mutlu, 2003, s.26) Medya, kamuoyu oluşturma sürecinde bir takım araçlar ve teknikler kullanır. Bunlardan en önemlisi propaganda araç ve teknikleridir. "Propaganda anlamlı semboller, söylentiler, haberler, resimler ve toplumsal iletişimin diğer biçimleriyle kamuoyunu etkilemek için gerçek, yarı gerçek ya da yalan bilgiler vasıtasıyla bireylerin, grupların inançlarına, tutumlarını ya da eylemlerini etkileme yönünde sistemli bir çaba söz konusudur." (Bektaş, 1996, s.153) Propaganda teknikleri genelde seçim dönemlerinde yoğun olarak kullanılmakta ve insanlarda devletin yapısında ve

hükümetin kurulmasında kendilerinin gücü olduğu yanılgısını yaratmalarını sağlamaktadır.

Altıncı bölümde “Medyanın Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Kullanımı” başlığı altında medya ve devlet ilişkisine eleştirel bir yaklaşımla; hegemonya kurma aracı ve ideolojik bir aygıt olarak medyanın kullanımı sorgulanmıştır.

Medyanın egemenlerin elinde güçlü bir araç olarak devamlılığını sürdürmesinin en önemli nedenlerinden biri toplumsal anlamda girmediği yerin kalmamış olmasıdır. “Medyanın gücü kitle iletişim teknolojilerine dayanır. Medya sisteminin politik olarak ilintili sektörlerinde çalışanlar (muhabirler, köşe yazarları, editörler, direktörler, prodüktörler ve yayıncılar) iktidarın emrindedir, çünkü politik olarak bağıntılı içerikleri seçer ve kullanırlar ve böylece hem kamuoyunun oluşturulmasında hem de etkili düşüncelerin yayılmasına hizmet ederler.” (Habermas, 2006, s.419) Kitle iletişim araçlarının önemi bu noktadan hareketle daha net anlaşılabilir.

Radyo ve televizyon hala çok önemliyken, internetin ve cep telefonunun ve her yere taşınabilen bilgisayarların da kitle iletişim araçları arasına katılmasıyla ‘iletişim’ süreci çok hızlanmıştır. İnternet ve cep telefonları yoluyla nerdeyse her ev ve sokak bir haber alanı olabilecek kadar iletişim alanına dahil olmuştur. Diğer taraftan bu dağılımıslığın getirdiği alternatif ortamların oluştuğunu ve buralardan karşı-ideoloji ve karşı-hegemonya mücadelesinin verilmeye çalışıldığını söyleyebiliriz ancak bu alternatif ortamlara olan ilgi toplumsal anlamda önemli bir sayıya ulaşamamaktadır. Çünkü devletin denetiminde olan ve büyük medya şirketlerinin sahip olduğu alanlar internet ortamında da en çok ilgiyi görmektedir. Diğer taraftan eğer alternatif güçlerin sesleri yükselirse bunun kesilmesi ise yine devletlerin denetiminde bulunan internet ortamında da oldukça kolaylaşmıştır. Dünyada bunun birçok örneği vardır. Bazı devlet kimi sosyal paylaşım sitelerine girilmesini engellemektedir.

Kitle iletişim araçları, devletin hegemonya kurma ve ideolojisini yayma-yeniden üretme sürecinde elindeki en önemli aygıtlardan birisidir. “Hegemonya, yönetici sınıfın egemenliğini sürdürme araçlarına gönderme yapan bir terimdir. Medya kurumları sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortak duyusal değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı

bir işlev görürler.” (Shoemaker ve Reese, 1997, s.116) Bu anlamda rızanın üretilmesi süreci çok önemlidir, çünkü bu sayede tüm direniş noktaları kırılmakta ve alternatif alanlar bir tehlike olmaktan çok her görüşe kendini ifade etme hakkı verildiği görüntüsü verilmektedir. “Hegemonya toplumsal düzen ve o toplumsal düzenin gidebileceği belli yönler için rıza kazanmayı gerektirir. Rıza kazanmak bir dereceye kadar kültürel bir savaş (yalnızca kültürel bir savaş olmasa da) olduğundan seçim siyaseti, medya, yardım kuruluşları, tüketici grupları, okullar, üniversiteler ve dini gruplar bir dizi toplumsal kurum bu savaşa sahne olur.” (Wayne, 2009, s.222) Bu savaşta ezilenlere rıza yani gönüllü boyun eğme bir erdem olarak sunulur. “Ancak, düşünce ve değerlerin ağırlığının yapısal olarak tahakküm ilişkilerine yönelik kılınması toplumsal düzenin kendini tekrar üretmesinin tek nedeni değildir. Rızanın içinde çok geniş bir yelpaze olabilir ve yekpare, çelişkisiz bir konsensüsle karıştırılmamalıdır.” (Wayne, 2009, s.222) Toplumsal anlamda rızanın sürekli olarak yeniden üretilmesi gerekir. Çünkü değişen ekonomik ya da siyasi dengeler rızayı etkiler ve rıza medya başta olmak üzere çeşitli araçlarla sürekli yeniden üretilir. “Toplumsal bir düzenin ateşli bir inanç kadar pragmatik olarak kabullenilmesi de toplumsal değişim karşısında güçlü bir engel olabilir. Alternatif düzenlere dair akla yatkın düşüncelerin yokluğu da etkenlerden biridir.” (Wayne, 2009, s.222) Buradan hareketle rızanın hegemonya ve ideoloji açısından ne kadar büyük önem arzettiği unutulmamalıdır. Diğer taraftan “Gramsci, hegemonik bir konumu korumanın ve sürdürmenin hakim sınıfın değişen koşullara uyması, gerektiğinde kendi dışından gelme düşünce ve değerleri bünyesine katması ve onları kendi çıkarları ve kapitalist düzenin yapısal ihtiyaçlarına göre yönlendirmesinin oluşan sürekli bir süreç anlamına geldiğinin farkındaydı.” (Wayne, 2009, s.221) Bu sayede kapitalist sistem kendi dışındaki düşünceleri tamamıyla reddetmemiş onların kullanılabilecek yönlerini alarak ya da yeniden dizayn ederek ‘direniş’leri başlamadan bitirmeyi hedeflemektedir.

Yedinci bölümde Türkiye’deki Medya Şirketleri, TRT, Kamuoyu ve Kamu Hizmeti Yayıncılığı konularına değinilmiştir.

Türkiye özelinde medyanın konumlanımı çizdiğimiz genel çerçevenin dışında değildir. Türkiye’nin ekonomik dönüşüm süreçleri ve askeri müdahaleler medyayı derinden etkilemiştir. “1980’lerden başlayarak 1990’lı yıllarda da sürdürülen neo-liberal ekonomik ve siyasal dönüşümler, toplumsal demografik göstergeler kadar, hatta bundan

da yoğunluklu bir biçimde toplumsal duygu yapılarında ve toplumun kendine ilişkin imgeleminde bir dönüşüm yaratmıştır. Bu dönemde, korumacı ekonomi politikaları terk edilerek, dışa açılmacı bir ekonomik yapılanmanın önü açılmıştır.” (Çelenk, 2005, s.343) Böylece hem toplumsal yaşam hem de ekonomik yaşam farklılaşmaya başlamıştır. “Toplum yaşantısında gözle görülebilir farklılaşmaların ortaya çıktığı bu süreçte, kapitalist toplumsal ilişkilerin yaygınlaşması ve hızlanması doğrultusunda bir dönüşüm gerçekleşmiştir.” (Çelenk, 2005, s.343) Bununla birlikte devlet tekelinde olan ve Türkiye’nin tek medya yapılanması TRT’nin yanında yasal anlamda düzenleme yapılmadığı için yasallıkları tartışmalı olan özel televizyon kanalları da yayınlarına başlamış ve kısa sürede izleyici sayıları açısından önemli yerlere gelmişlerdir. “1980’lerin sonunda iletişim uydularından yapılan yabancı televizyon yayınları, pazarlanan çanak antenler ve ‘deneme’ kablolu televizyon yayınları sayesinde izlenmeye başladı. Bu fiili durum, öncesindeki tartışmaların çoğunu anlamsızlaştırdığı gibi, ardından da, nafiye yasallık-meşruluk tartışmaları arasında, başka başka radyo televizyon kanallarının yayına başlamasına zemin hazırladı.” (Kejanlıoğlu, 2004, s.29) Bundan sonrasında Türkiye’de medya hızla bir dönüşüm geçirmiş büyük medya şirketleri oluşmuştur, birçok güçlü sermaye şirketi kendi televizyon kanalını ya da gazetesini açarak medya alanında kendine yer edinmiştir.

Türkiye her anlamda gündemin çabuk değiştiği ve siyasi çatışmaların yoğun olduğu bir ülkedir. Türkiye medyası yayıncılık anlamında dünya ile benzeşse de batıdan çok doğuya özgü kısıtlayıcı ve baskıcı bir anlayış altında yaşadığı için tamamıyla devletin –ve hükümetin- sesi olma işlevini görmektedir. “Türkiye’de yayıncılık hem İslami ve Milliyetçi akımlarla eklemlenen bir tüketim kültürü politikasının önemli bir parçası olarak hem de ‘milli güvenlik’ gerekçesiyle kontrol altına alınması gereken bir etkinlik alanı olarak görülür.” (Kejanlıoğlu, 2004, s.452) Bu bağlamda Türkiye’de bağımsız bir medyadan bahsetmek imkansızdır. TRT ise, kuruluşundan beri, gerek örgüt yapısı, gerekse kamu hizmeti yayıncılığı anlayışını örnek aldığı BBC’nin; hükümetlerden bağımsız yayın politikasını gerçekleştirememiştir. BBC’nin başarısında, İngiltere’nin köklü bir demokratik geleneğe sahip olmasının yanı sıra, İngiltere’deki siyasal yapı da etkili olmuştur. Türkiye’nin siyasal koşulları, TRT’nin bağımsız bir yayıncılık yapmasını engellemektedir. Siyasi ya da askeri, her iktidar değişikliği TRT’yi etkilemektedir.

Sekizinci bölümde Türkiye'nin hala en önemli sorunlarından biri olan azınlıklar sorununun medya alanındaki yansımaları ideoloji ve hegemonya bağlamında da irdelenerek; Ulus-Devlet, Azınlıklar, Çokkültürlülük ve Türkiye Ulus-Devlet, Azınlık ve Çokkültürlülük, Türkiye'deki Azınlıklar, Türkiye'nin Azınlık Politikaları ve Türkiye'nin Azınlıklara Yaklaşımı gibi başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Ulus-devlet kavramı hem dünyada hem Türkiye'de hala önemini sürdürmektedir. "Dünyanın ulus-devletlere bölünmüşlüğü, dünya çapında menfaatlerin de bölünmüşlüğü anlayışıyla desteklenmiş, hatta ulus-devletin varlık nedeni ezeli ve ebedi menfaat ayrılıklarına dayandırılmıştır. Böyle bir ortamda dış politika hayati öneme sahip hale gelmekte ve her devlet kendi ulusunun menfaatlerini dünya arenasında savunmaya soyunmaktadır." (Mahçupyan, 1997, s.121) Küreselleşme süreciyle birlikte bazı düşünürler ulus-devletin önemini yitirdiğini ileri sürseler de, yaşananlar onları yalanlamaktadır. "Ulus-devletin sınırlı olarak koruduğu bir işlevi sınırların kontrolü işlevidir. Sınırların kontrolü, bu yaklaşıma göre dünyadaki eşitsizliğin sürdürülmesinde önemli bir işleve sahiptir"(Tekeli ve İlkın, 2000, s.120). Küresel sermaye açısından sınırlar hala güçlü bir şekilde korunmaktadır. Emeğin küreselleşmemesi, sermayenin sınır tanımaz yapısı bu konuda dikkat çeken diğer konulardır. Ulus-devletin ortaya çıkışı ve yayılması, kapitalist dünya ekonomisinin varlığına bağlıdır ve tüm kapitalist devletlerin istinasız ulus-devlet formuna sahip oluşunun kapitalizm ve ulus-devlet birliğinin tesadüf olmadığına işaretler.

Ulus-devlet ve milliyetçilik kavramları da birbirinden bağımsız değildir. Milliyetçilik sadece bir ideoloji değil aynı zamanda tarihin en eski ayırımı olan biz ve onlar ayırımının ulus-devletler ve ideolojiler çağındaki karşılığı olmuştur. "Avrupa'da milliyetçiliğin gelişmesi, ulus-devletin gelişmesi ile aşağı yukarı aynı şey demektir. Onun için bu, Avrupa devlet sisteminin ilk gelişme aşamalarında rastlanan dağınık cemaat duygularının keskinleşmesiyle, ulus devletin doğuşunun gerektirdiği merkezileşme süreci sonucunda yerel cemaat bağlarının, bireyler arasındaki yakın ilişkilerin yok olması arasında ilişki bulunduğu görülmektedir."(Giddens, 1994, s.154) Etnik kimliklerin yükselişi ve uluslararası göç hareketlerinin artışı gibi gelişmelerle birlikte bir kimlik konusu olarak vatandaşlık toplumsal ve siyasal gündemin konusu olmaktadır. Milliyetçiliklerin terör ve yıkıma neden olmalarına rağmen milli devletler ve milliyetçilik modern çağın, en gerçekçi sosyokültürel çerçevesi olmaya devam

etmektedir. Milli kimlik, pek çok kişi için önemini korumakta ve kültürel olarak kendini tanımlayabilmenin en kapsamlı ifadesi olarak görölmektedir. Gürkan bu bağlamda kimlik konusunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Küresel gelişmelerin oluşturduğu kültürel homojenleşme ve buna tepki olarak, etnik, dinsel, kültürel alternatif sunan ideolojilerin kimliklerin canlanması zaten tehlikede olan toplumsal istikrarı sarsan sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Etnik ve dinsel farklılık taleplerinin yükselişi, yeni kavrayıcı kimlik arayışlarının bir göstergesidir ve ulusal-devletin kuruluşlarıyla birlikte ‘inşa’ edilmeye çalışılan ulusal kimliğin meşruluğunun kimi çevrelerce tartışılması anlamına gelmektedir. Dini ve etnik anlamda resmi olarak tanımlanmış Türk kimliğinden ‘farklı’ grupların veya ‘kültürel varlıklar’ın bulunduğunun kamusal-siyasal alanda fark edilmesiyle, Cumhuriyet’in, resmi söylemce sunulduğu gibi ‘imtiyazsız, kaynaşmış bir kitle’ olmadığı belirtileri alenilemiştir.” (Gürkan, 2003, s.159)

Türkiye’de de milliyetçilik kavramı sosyokültürel anlamda toplumsal çimentolardan birisi olarak kullanıldığı için dikkat edilmesi gereken noktalardan birisidir. Diğer etnik yapılara ve yabancılara karşı tahammülsüz olan milliyetçilik dönem dönem yükselmekte ve toplumsal anlamda tehlikeli sayılabilecek olayları tetiklemektedir. Bir devlet, eğer üyeleri farklı uluslara ait ya da farklı uluslardan kopup ve bu olgu bireysel kimliğin ve siyasi hayatın önemli bir yanını teşkil ediyorsa, o devlet çokkültürlüdür. Türkite’de yaşayan uluslar ve etnik gruplar gözönüne alındığında çokkültürlü bir yapı göze çarpacaktır ancak devletin kuruluş sürecinde tüm uluslar yok sayılarak herkes ‘Türk’ kabul edilmiştir ve bu yaklaşım bugün hala ilk günkü kadar şiddetle savunulmaktadır. Oysa birçok devlet kendi sınırları içinde yaşayan ulusları ve etnik grupları bir zenginlik olarak görmekte ve onlara birçok kültürel hakkın yanısıra kendi dillerinde yayın hakkı da vermektedir. Bu bağlamda çokkültürlü ve çokdilli bir anlayışın egemen olmaya başladığı Avrupa devletleri arasına katılmak isteyen Türkiye’nin hem eğitim ve yaşam hem de kitle iletişim araçları anlamında çokkültürlü bir yaklaşımı benimsemesi gerektiği konuşulmakla birlikte, toplumsal anlamda bunun dinamiklerinin oluşturulması için bir çaba gösterilmemektedir.

Dokuzuncu bölümde ise “Haber, İdeoloji, Hegemonya ve Türkiye” başlığı altında, Haber, İdeoloji, Hegemonya ilişkisi, Söylem ve Haber, Türkiye’de Televizyon Haberlerinin Önemi, Türkiye’de Haber ve İktidar İlişkisi, Türkiye’de Siyasal İslam ve Medya ilişkisi, Haber Bültenleri üzerinden kanalların yaklaşımı anaakım medya ve islami medya karşılaştırılarak ele alınmıştır.

Haber, toplumda çok sayıda kişiyi ilgilendiren, etkileyen ve genelde doğruluğundan kuşku duyulmayan herhangi bir olayın, düşünce ya da görüşün halkın anlayabileceği biçimde ve tam zamanında kitle iletişim araçları yoluyla topluma ulaştırılmasıdır. “Diyebiliriz ki haber, ya öncelikle ve en iyi biçimde bir tarih, ya edebiyat malzemesi, ya toplum koşullarının bir kaydı, ya halkın tutkularının bir ifadesi ya da gazetecilerin önyargılarıdır.” (Postman ve Powers, 1996, s.27) Günümüzde haber içeriği televizyonun ve internetin hayatın en önemli bilgi ve eğlence kaynakları olmasıyla beraber görüntüye odaklı hale gelmiştir. Dünya üzerindeki tüm toplumlarda televizyon insanların günlük yaşamlarının önemli bir bölümünü almakta ve onu şekillendirmektedir. Televizyon haberleri tüm toplumun izlediği ve düşünsel anlamda beslendiği en önemli bilgi kaynağıdır. “Haber, medyanın güçlü ve egemen ideoloji tanımlarına yönelik bir yeniden üretimin gerçekleştirildiği, gerçekliğin ideolojik temsiliyeti ve inşasında oldukça stratejik metinsel bir söylemdir.” (Dursun, 2001, s.123) Bu anlamda haber, medya içerikleri içinde ideolojinin aktarılması açısından en önemli yeri işgal etmektedir.

Haber ve bilgi sunulurken, beraberinde egemen kültür ve ideoloji de sunulmakta, bireyler egemen kültür ve ideoloji çerçevesinde önemli kabul edilen bilgileri ve haberleri öğrenmektedirler. “Dünyada yaşanan olayların çoğu hakkında bilgi edinimi ve kanaat oluşumu büyük ölçüde, milyonlarca kişinin paylaştığı basın ve televizyondaki haber söylemine dayanır.” (Van Dijk, 1999, s.371). “Haber söyleminde anlatıcı ile okuyucu arasında bir etkileşim oluşmaktadır. Haberin söylemi, okuyucuların söylemleri arasındaki söylemsel aralığı kapatan anlatıcının diyalogudur. Anlatıcı ve alımlayıcılar arasında kurulan karşılıklılıkla haberin dili içinde kaynak söylemler, halkın sözüne dönüştürülmektedir.” (İnal, 1996, s.114) Bu aşamada gerçekleştirenler aslında medyanın gerçek görevini yerine getirdiği sürecin son basamağıdır. “Böylece haber medyası, egemen söylemleri uyulaşıma dönüştürmekte ve bu süreç içinde hegemonyaya yönelik rızanın oluşumunda aktif bir rol oynamaktadır.” (İnal, 1996, s.114) Bu bağlamda haber rızanın üretilmesi ve hegemonyanın sağlanmasında çok önemlidir. Bu yüzden günümüzde medya dediğimizde aklımıza haber (TV, gazete, internet vs.) ve haber programları gelmektedir.

Türkiye’de de haberin yeri ve önemi konusuna bakıldığında toplumun bilgiyi genel anlamda televizyon haberleri aracılığıyla aldığını ve görüşlerini buradaki

söylemin şekillendirdiğini söyleyebiliriz. Toplumsal anlamda bu kadar önemli olan haber ise ülkemizde içerik, veriliş ve yorumlanma sürecinde farklı kanallar arasında sahiplerinin görüşlerine göre farklılık gösterebilir de genel anlamda birçok noktada ortaklaşmaktadır. Mora'nın yaptığı değerlendirmeler Türkiye gerçekliğini de yansıtmaktadır: “Haber, üretim aşamasında kurumsal kararlar çerçevesinde değerlendirilmekte ve haberin seçiminde, oluşturulmak istenen dünyayı resmeden, duyurulan olaya ilişkin belli bilgi ve inancı yerleştirmek amacıyla üretim sürecine alınmaktadır.” (Mora, 2008, s.14) Haber merkezlerinin başlarına seçilen kişilerin bu kadar önem arzetmesinin ve büyük paralarla kanallar ya da gazeteler arasında geçişler yapmalarının nedeni ortadadır. Medya seçkini ya da eşik bekçisi denilen bu kişiler ve ekipleri bulundukları kurumun çıkarları dahilinde, egemenlerin hizmetinde yayın yapma konusunda bilgilidirler. “Böylece medya, devlete ve özel sektör etkinliklerine hükmeden özel çıkarlara destek sağlama işlevini yerine getirmek için eşik bekçiliği dediğimiz filtreleme sistemi ile propaganda yapmaktadır. Bu sistemin nasıl işlediğini ortaya çıkarabilmek için sadece ekonomik temele değil, toplumun kültürel boyutlarına, ideolojik kültüre ve kapitalist sosyal ilişkilere bakmak gerekmektedir.” (Mora, 2008, s.14) Sadece dikkat edilmesi gereken nokta Türkiye’de siyasal islamın güçlenmesiyle birlikte ortaya çıkan parçalı medya yapısıdır. Anaakım dediğimiz liberal medyanın yanında gittikçe büyüyen ve güçlenen İslami bir medya vardır. İslami medya da kendi içinde çok parçalı bir görüntü verse de genel anlamda yakın yorum ve anlayışa sahiptir. Türkiye’de bu anlamda haber ve yorum anlamında bir değerlendirme yapmak adına siyasal İslamın iktidarında anaakım medya ve İslami medyanın haber ve yorum anlamındaki farklılıklarını ya da benzerliklerini değerlendirmek adına kısa bir örneklendirme çalışması da yapılmıştır.

Medya kavramı oldukça geniş bir kavramdır ve iletişim sürecinin içinde kitle iletişim araçları aracılığıyla ortaya çıkmakta ve teknolojik gelişmelerin toplumsal tabana yayılmasıyla birlikte önemini giderek artırmakta, çeşitlenmekte, yeni alanlar, yeni şekillerle karşımıza çıkmakta yani sürekli olarak kendini yeniden üretmekte ve her duruma ve sürece uyum sağlamaktadır. Hegemonya ve ideoloji kavramları bu kadar esnek olmasalarda sürekli olarak kendini yeniden üretme süreci içinde, devletin toplumsal alan üzerindeki ve içindeki egemenliğinin sürdürülmesi anlamında görevlerini yerine getirmektedirler. Medya bu anlamda devletin ideolojik ve hegemonik

söyleminin taşıyıcısı ve yayıcısı olarak geçmişten daha fazla önem arzeden bir noktada durmaktadır.

Medya önemli bir sosyalizasyon aracı olarak ‘rıza üretiminde’ kullanılmaktadır. Kapitalist devlet ekonomiyi ve tüm baskı araçları ile birlikte kitle iletişim araçlarını da elinde tutmaktadır. Kendi varlığını sürdürmek ve çoğunluğu baskı altında tutarken onun bundan rahatsız olmamasını sağlamak için çeşitli yaklaşımlar geliştiren ‘düzen koruyucuları’ aile ve eğitimden sonra medyayı bu amaç için kullanmaktadırlar. Aileler statükonun sürdürülmesi için vazgeçilmez araçlardır, ancak tek başına yeterli değildir. Bu anlamda insanı çevreleyen tüm alanlarda eğitim, kültür ve iletişim alanlarında girdi ve çıktılar tamamıyla denetlenmekte; düzeni tehdit eden unsurlar ayıklanmaktadır. Bununla beraber bazı yerlerde boşluklar bırakılarak kimi ‘isyan’lara ve sistem eleştirilerine izin verilmektedir. Çünkü tamamıyla yasaklamak ve engeller koymak isyanı ve isyancıları yeraltına itecektir ve sonuçta bu isyanlar devletin başına bela olacak, ona yönelecektir.

Medya tüm dünyada ikna ve propaganda amaçlı kullanılmaktadır. Bu bizim gibi ülkelerde ise tek taraflı olarak bazen diktatoryal yönü gizlenmeden uygulanmaktadır. Bazı haberlere polis ya da askerin ambargo koyduğu bir gerçektir.

Sonuç olarak kitle iletişim araçları başta televizyon olmak üzere toplumsal aklı şekillendirmek için tüm önemli noktalarda karşımıza ideolojik araçlar (hatta silahlar) ya da uyuşturucular olarak çıkmaktadır. Bu anlamda kitle iletişim araçları sayesinde; ‘büyük birader’ tarafından sürekli olarak izlenen ve çarpıtılmış gerçekleri izleyen, uyuşturulmuş, verilenle yetinen, sorgulamayan, tepki göstermeyen bir toplumda yaşamlarımızı sürdürüyoruz.

Bizler her şeye eleştirel gözle bakanlar, kara bir ütopya da yaşayan ve çıkış yolunu bulamayanlara yol göstermek için, toplumun ‘deli’ olarak gördüğü Don Kişot’lar olarak Rosinante’nin sırtında, Sanço Panço’nun yoldaşlığında, elimizde mızrakla değirmenlere doğru gidiyoruz...

*De te fabula narratur...**

* “anlatılan senin hikayendir” Kapital’in önsözünde yer alır.

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor W. **Otoriteryen Kişilik Üzerine**, Om Yay. İstanbul, 2003
- Adorno, Theodor W. **Minima Moralia**, Metis Yayınları, İstanbul 2005
- Adorno, Theodor W. **Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2007
- Ağaoğulları, M. Ali. Cemal Ali Bakal ve Levent Köker. **Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı**, İmge Kitabevi, Ankara 1994
- Ağaoğulları, M. Ali. **Kent Devletinden İmparatorluğa**, İmge Kitabevi, Ankara 1994
- Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Levent Köker. **Tanrı Devletinden Kral Devlete**, İmge Yayınları, Ankara. 1991
- Alder, A. **Theses Resolutions and Manifestos of the First Four Congresses of the Third International**, Pluto Press, London 1973
- Alemdar, Korkmaz ve İ. Erdoğan. **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, My Yayınları, Ankara 1998
- Althusser, Louis. **Gelecek Uzun Sürer**, Can Yayınları, İstanbul, 1998
- Althusser, Louis **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003
- Althusser, Louis. **İdeoloji, Devletin İdeolojik Aygıtları**, İletişim Yayınları, İstanbul 1994

- Althusser, Louis. **Kapital'i Okumak**, , Belge Yayınları, İstanbul,1995
- Althusser, Louis. **Lenin ve Felsefe**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004
- Althusser, Louis. **Yeniden Üretim Üzerine**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005
- Anderson, Benedict. **Hayali Cemaatler**, Metis Yayınları, İstanbul 1995
- Anderson, P. "The Antinomies of Antonio Gramsci", **New Left Review**, No.100, NLR, London 1976-1977 (November 1976-October 1977), s. 18.
- Anderson, P. **Gramsci, Hegemonya, Doğu/Batı Sorunu ve Strateji**, Alan Yayınları, İstanbul 1988
- Arslan, Ali. "Türk Medya Elitleri: Bir Durum Tespiti", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, sayı: 8, 2001 s. 135-164.
- Aslan, Kemal. **Haber Nasıl Okunur?**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2004
- Atacan, Fulya. "28 Şubat 2007: Türk İslam Sentezinin Sonu", **Mübeccel Kıray İçin Yazılar**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2000
- Atıgan, Gökhan "Marx'ta İdeoloji: Kapitalizmin Devrimci Eleştirisinin Bir Olanğı" **Praksis "İletişim, ideoloji ve kültür sorunları"** güz 2001, (üç aylık sosyal bilimler dergisi), Ankara 2001 s.11-34
- Avcı, Nabi. **Enformatik Cehalet**, Rehber Yayınları, İstanbul 1990
- Aziz, Aysel. **Toplumsallaşma ve Kitlesele Etkileşim**, Ankara Üniversitesi B.Y.Y.O. Yayınları, Ankara 1982
- Baby, Jean. **Kapitalist Ekonominin Tenkidi**, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1966
- Bakal, Cemal Ali. **İktidarın Üç Yüzü**, Dost Kitabevi, Ankara 1998
- Baker, Ulus. "Medyaya Nasıl Direnilir", **Birikim** Sayı: 68-69 Aralık-Ocak, Birikim Yayınları, 1995, s.14-18
- Bakunin, Mihail. **Tanrı ve Devlet**, Belge Yayınları, İstanbul 1998
- Baldini, Massimo. **İletişim Tarihi**, Avcıol Basım yayın, İstanbul 2000
- Balibar, E. "İrkçılık ve Milliyetçilik". **İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler** (Ed. Balibar, Wallerstein), Metis Yay. İstanbul 2007
- Balibar, E. ve I. Wallerstein. **İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler**, Metis Yayınları, İstanbul 2007

- Baran, G. Aylin. **İletişim Sosyolojisi**. Afşaroğlu Matbaası. Ankara 1997
- Barbier, F. ve C. B. Lavenir. **Medya Tarihi**, Okuyanous Yayınları, İstanbul 2001
- Barrett, Michele. **Marx'tan Foucault'ya İdeoloji**, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1996
- Batmaz, Veysel ve Asu Aksoy. **Türkiye'de Televizyon ve Aile**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995
- Baudrillard J. **Simülakrlar ve Simülasyon**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1998
- Baudrillard, Jean. **Simülakrlar ve Simülasyon**, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2005
- Baudrillard, Jean. **Tam Ekran**, YKY, İstanbul 2004
- Becer, Emre. **İletişim ve Grafik Tasarım**. Dost Yayınları, Ankara 1999
- Bektas, Arsev. **Siyasal Propaganda**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002
- Bektaş, Arsev. **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1996
- Belsey, A. ve R. Chadwick. **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998
- Benedict, Ruth. **Kültür Örüntüleri**, Öteki Yayınevi, Ankara 1998
- Berinsky, A:J. "The Two Faces of Public Opinion". **American Journal of Political Science**, Vol.43. No.4. Wiley P. 1999
- Bluhm, William. "İdeoloji ve Politik Kültür", **İdeoloji Üzerine**, der. Can Şahan, Kuram Yayınları, İstanbul 1983
- Bobbio, N. ve J. Texier. **Gramsci ve Sivil Toplum**, Savaş Yayınları, Ankara 1982
- Bodin, Jean. "Devlet Üstüne Altı Kitap'tan Seçme Parçalar", Çev: M. Tunçay, **Batıda Siyasi Düşünceler Tarihi** -Seçilmiş Yazılar II, Yeni Çağ-, Der: Mete Tunçay, AÜSBF Yayınları, Ankara 1969
- Bottomore, Tom. **Siyaset Sosyolojisi**, Teori Yayınları, Ankara 1987
- Bourdieu, P. "Kamuoyu Yoktur", **Kamuoyu Kimin Oyu**, der. H. Tufan, Kesit Yay. İstanbul 1995
- Bourdieu, P. **Televizyon Üzerine**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997
- Bourdieu, Pierre. **Televizyon Üzerine**, YKY, İstanbul 1997

- Braudel, Fernand. **Maddi Medeniyet ve Kapitalizm**, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1991
- Brown, J.A.C. **Siyasal Propaganda**, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992
- Bucaklışı, İsmail. “‘Farklı’ Bir Dil Lazca”, **Avrupa Birliği Sürecinde Dil Hakları**, Haz. Ebru Uzpeder, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul 2003
- Bursalıoğlu, Ziya. **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Pegem Yayıncılık, Ankara 1998
- Burton, Graeme. **Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş**, Alan Yayıncılık, İstanbul 1995
- Calhoun, Craig. “**Milliyetçilik**” İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007
- Callinicos, Alex. **Toplum Kuramı**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004
- Carnoy, M. **The State and the Political Theory**, Princeton University Press, New Jersey 1984
- Cassirer, Ernst. **Devlet Efsanesi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984
- Charon, Jean-Marrie (Der.). **Medya Dünyası**, İletişim Yayınları, İstanbul 1992
- Chomsky, N. ve E. Herman. **Medyanın Kamuoyu İmalatı**, Chiviyazıları, İstanbul 2004
- Chomsky, Noam **Medya Gerçeği**, Tüzmamanlar Yayıncılık, İstanbul 1993
- Chomsky, Noam vd. **Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat**, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul 2004
- Chomsky, Noam ve S. Edward Herman. “**Propaganda Modeli**”, **Medyanın Kamuoyu İmalatı**, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul 2004
- Chomsky, Noam. **Medya Denetimi**, Tüzmamanlar Yayıncılık, İstanbul 1995
- Clarke, Simon. **Devlet Tartışmaları**, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004
- Coward, Rosalind ve John Ellis. **Dil ve Maddecilik: Semiyolojideki Gelişmeler ve Özne Teorisi**. İletişim Yayınları, İstanbul 1985
- Cox, R. W. “**Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method**”, Gill, S, (der.) *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* içinde, Cambridge University Press, Cambridge 1993, s. 49-66.
- Crehan, Kate. **Gramsci Kültür Antropoloji**, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2006

- Crystal, D. **The Cambridge Encyclopedia of Language**, Cambridge University Press, England 1987
- Çaplı, Bülent. **Televizyon ve Siyasal Sistem**, İmge Kitabevi, Ankara 1995
- Çavuşoğlu, Naz. “**Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**”, Su Yayınları, İstanbul 2001
- Çebi, M. Sadullah. **Haberi Anlamak**, Gazi Kitabevi, Ankara 2002
- Çelenk, Sevilay. **Televizyon Temsil Kültür**, Ütopya Yayınevi, Ankara 2005
- Çelik, Nur Betül. **Marx ve İdeoloji**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2005
- Çoban, Savaş. “Televizyon Ve ‘Rıza Üretimi’ Üzerine”, Can Bilgili (Der.) **Medyada Olmayanlar –Medya Eleştirileri 2006**, Beta Basım Yayım, İstanbul 2006
- Dağtaş, Banu. “İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji”, **Kurgu Dergisi**, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını, Sayı: 16, Eskişehir 1999 s.335-357
- Debord, Guy. **Gösteri Toplumu**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1996
- Dollot, Louis. **Kitle Kültürü ve Bireysel Kültür**, İletişim Yayınları, İstanbul 1991
- Doytcheva, Milena. “**Çokkültürlülük**” İletişim Yayınları, İstanbul 2009
- Dökmen, Üstün. **İletişim Çalışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2001
- Duhm, D. **Kapitalizmde Korku**, Ayraç Yayınları, Ankara 1996
- Duman, Doğan. **Demokrasi Sürecinde Türkiye’de İslamcılık**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1999
- Dursun, Çiler. **TV Haberlerinde İdeoloji**, İmge Kitabevi, Ankara 2001
- Eagleton, Terry. **İdeoloji**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005
- Eliade, Mircea. **Şamanizm**, İmge Yay. Ankara 1998
- Ellul, Jacques. **Teknoloji Toplumu**, Bakış Yayınları, İstanbul 2003
- Engels F. **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Sol Yayınları, Ankara 1976
- Engels, F. **Anti-Dühring**, Sol Yayınları, İstanbul 1977
- Engels,F. **Tarihsel Materyalizm Üzerine Mektuplar**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara 1993

- Erdoğan, İrfan **Kapitalizm, Modernleşme, Postmodernizm ve İletişim**, Erk Yayınları, Ankara 2000
- Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınları, Ankara 1990
- Erdoğan, İrfan. “1990'larda Bilinç Yönetimi”, **Teori**, sayı 80, Eylül 1996, s. 15-38.
- Erdoğan, İrfan. Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme, **Kültür ve İletişim** 1 (2), Ankara 1998, s.149-180
- Erdoğan, İrfan. **İletişimi Anlamak**, Erk Yayınları, Ankara 2002
- Erdoğan, İrfan. **Kapitalizm, Modernleşme, Postmodernizm ve İletişim**, Erk Yayınları, Ankara 2000
- Erdoğan, İrfan. **Öteki Kuram**, Erk Yayınları, Ankara 2005
- Erdoğan, İrfan. **Uluslararası İletişim**, Kaynak Yayınları, İstanbul 1995
- Erözden, Ozan. **Ulus Devlet**, Dost Kitabevi, Ankara 1997
- Eslin, M., **TV Beyaz Camın Arkası**, Pınar Yayınları, İstanbul 1991
- Eslin, Martin **Televizyon Çağı**, Pınar Yayınları, İstanbul 2001
- Eyüboğlu, İsmet Zeki. **Anadolu Uygarlığı**, Der Yayınları, 1981, İstanbul
- Fairclough, Norman. “Dil ve İdeoloji” **Söylem ve İdeoloji**, Der. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul 2003
- Fiske, John. **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Ark Yayınları, Ankara 1996
- Flanders, Laura. “Kükreyen Fare: Halk Medyası Kozları Ele Geçiriyor” **Medya ve Savaş Yalanları**, Lenora Foerstel (haz.) , Yordam Kitap, İstanbul 2007
- Foster, John B. **Emperyalizmin Yeniden Keşfi**, Devin Yayınları, İstanbul 2005
- Foucault, M. **İktidarın Gözü**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003
- Foucault, Michel. ‘Truth is in the future’ in **Foucault Live (Interviews, 1961-1984)**, (Ed. Sylvère Lotringer. Tr. Lysa Hochroth and John Johnston.), Semiotext, New York 1996
- Foucault, Michel. **Büyük Kapatılma**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2000
- Foucault, Michel. **İktidarın Gözü –Seçme Yazılar 4**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003

- Foucault, Michel. **Özne ve İktidar –Seçme Yazılar 2**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2000
- Frank, Andre Gunder ve Barry K. Gills. **Dünya Sistemi, Beş Yüzyıllık mı? Beş Bin Yıllık mı?**, İmge Yayınları, Ankara 2003
- Fukuyama, Francis. **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Gün Yayıncılık, İstanbul 1999
- Fuller, Graham E. “**Siyasal İslamın Geleceği**”,Timaş Yayınları, İstanbul, 2004
- Gauchet, Marcel. Anlam Borcu ve Devletin Kökenleri, İlkelerde Din ve Siyaset, Cemal Ali Bakal (Der.) **Devlet Kuramı**, Dost Kitabevi, Ankara 2000
- Giddens, Anthony. **Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım**, Birey Yayıncılık, İstanbul 1994
- Giddens, Anthony. **Ulus-Devlet ve Şiddet**, Devin Yayınları, İstanbul 2005
- Gitlin, Todd. **The Whole World is Watching**, University of California Pres, Berkeley 1980
- Golding, Peter ve Graham Murdock. “Kültür İletişim ve Ekonomi Politik” **Medya Kültür Siyaset**, Der: Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara 1997
- Golding, Peter ve Graham Murdock. “İdeoloji ve Kitle İletişim Araçlar: Belirlenim Sorunu” **Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji**, der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları, Ankara 2008 s.23-58
- Gramsci, Antonio. **Hapishane Defterleri**, Onur Yayınları, İstanbul 1986
- Groombridge, B. **Televizyon ve İnsanlar-Demokratik Katılım Açısından Medya**, Der Yayınları,İstanbul
- Gubernau, M. **20. Yüzyılda Ulus Devlet ve Milletçilik, Milliyetçilikler**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997
- Guibernau, Montserrat. “Devletsiz Uluslar Ulussuz Devletler” “**Milliyetçilik Üzerine**” Işıtan Gündüz (Der.), Nesnel Yayınlar, İstanbul 2008
- Gutafsson, Bo. “Friedrich Engels ve İdeolojilerin Tarihsel Rolü”, Can Şahan (Der.) **İdeoloji Üzerine**, Kuram Yayınları, İstanbul
- Gürgen, Haluk. **Örgütlerde İletişim Kalitesi**. Der Yayınları, İstanbul 1997
- Gürkan, Nilgün. “Türkiye’de Gazetecilerin ‘Gözlükleri’/Medyanın Dönüşemeyen Kodları”, **Medya ve Toplum**, der: Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul 2003
- Güvenç, Bozkurt. **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul,1996

- Habermas, J. "Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension", **Communication Theory**; n.16, Wiley P. 2006 p.411-426.
- Hall, Stuart "Kodlama ve Kodaçım", **Söylem ve İdeoloji**, Der..Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul 2003
- Hall, Stuart. "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü", **Medya, İktidar, İdeoloji**, der. Mehmet Küçük, Ark Yayınevi, Ankara 1999, s.77-127.
- Hall, Stuart, B. Lumley, ve G. McLennan, **Politika ve İdeoloji: Gramsci**, der. Can Şahan, Kuram Yayınları, İstanbul 1983
- Hall, Stuart, Bob Lumley ve Gregor Mc Lennan. **Siyaset ve İdeoloji "Gramsci"**, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1985
- Hall, Stuart. 'Kültür, Medya ve 'İdeolojik Etki'', '**Medya İktidar İdeoloji**', Der. Mehmet Küçük. sf. 199-243. ArkYayınları. 1999 Ankara
- Hamelink, C. "Media Ethnic Conflict and Culpability", **Media in Transition** (Ed. J. Servaes, C. Hamelink). Leuven: Acco. 1997
- Heater, Derek. **Yurttaşlığın Kısa Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara 2007
- Hebdige, Dick. **Altkültür**, Babil Yayınları, İstanbul 2005
- Herman, E. ve Chomsky, N. **Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekononmi Politikği**, Aram Yay. İstanbul, 2006
- Herman, Edward S. **Medyada İkiyüzlülük**, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul 2004
- Herman, Edward S. **Pazarın Zaferi**, Pınar Yayınları, İstanbul 2003
- Herman, Edward S. ve Noam Chomsky **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir**, Minerva Yayınları, İstanbul 1998
- Herman, Edward ve Noam Chomsky. **Kitle Medyasının Ekonomi Politikği Rızanın İmalatı**, Aram Yayınları, İstanbul 2006
- Hippler, Jochen. "Şiddetli Anlaşmazlıklar, Anlaşmazlıklardan Kaçınma ve Ulus İnşası: Terminoloji ve Politik Kopseptler" "**Ulus İnşası**", Ed. Jochen Hippler, Versus Yayınları, İstanbul 2007
- Hobbes, Thomas. **Leviathan**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993
- Hobsbawm, E. **Milletler ve Milliyetçilik**. Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1992

- Hobsbawm, Eric, “Milliyetçilik ve Etnisite”, **Folkloru Doğru**, No:64, İstanbul 2002, s.23
- Hobsbawm, Eric, **Devrim Çağı 1789-1848**, Dost Kitabevi, Ankara 2000
- Horkheimer, M. **Akl Tutulması**, Metis Yayınları, İstanbul 1986
- Horkheimer, Max ve Theodor W. Adorno. **Aydınlanmanın Diyalektiği II**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1996
- Humboldt, Wilhelm von. **Devlet Faaliyetinin Sınırları**, Liberte Yayınları, Ankara 2004
- Işık, Metin. **İletişimden Kitle İletişimine**. Mikro Yayınları, Konya 2000
- Işık, Metin. **Kitle İletişim Teorilerine Giriş**, Eğitim Kitabevi, Konya 2002
- İlhan Tekeli ve Selim İlkin. “Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması”, **Doğu-Batı Dergisi**, Sayı.10, 2000, s.120
- İlin, M. ve E. Segal. **İnsan Nasıl İnsan Oldu**, Say Yayınları, İstanbul 1995
- İnal, Ayşe, **Haberi Okumak**, Temuçin Yayınları, İstanbul 1996
- İnal, Ayşe. “Haber Üretim Sürecine Farklı İki Yaklaşım”, **Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık**, İletişim Yayınları 1993
- İnal, Ayşe. “Medya, Dil, İktidar Sorunu: İletişim Çalışmalarında Medya ve Siyaset İlişkisini Nasıl Tartışmalıyız?”, **İletişim**. (3), (Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi), sf. 13-36. 1999
- İnceoğlu, Metin. **Güdüleme Yöntemleri**, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara 1985
- İnceoğlu, Yasemin “Medyanın Toplum Ruh Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri” **Medya ve Toplum**, Der Yayınları, İstanbul 1998
- İnceoğlu, Yasemin. **Uluslararası Medya**, Der Yayınları, İstanbul 1997
- Jessop, Bob. **Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet**, Betül Yarar ve Alev Özkazanç (Der.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005
- Kaplan, Yusuf. **Televizyon**, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1993
- Kaya, A. Raşit. **İktidar Yumağı; Medya / Sermaye / Devlet**, İmge Kitabevi Yayınları, 2009 Ankara

- Kaya, A. Raşit. “Cumhuriyetin Matbuatından Medyaya”, **Sevgili Zalim Cumhuriyet** der. Selçuk Candansever ve Selami İnce, Su Yayınları, İstanbul 2010
- Kayacıoğlu, E. “Türkiye’de Köktenci Sağ Partiler Ve Seçmen Tercihleri”, **Dünü ve Bugünüyle Toplum Ve Ekonomi**, Sayı:7, Bağlam Yayınları, İstanbul 1994
- Kazancı, Metin. “**Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı**”, A.Ü.SBF Dergisi, 2002, Sayı: 57 (1), Ocak-Mart, s. 55-87
- Keane, John. **Medya ve Demokrasi**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999
- Kejanlıoğlu, Beybin. “Medya-Toplum İlişkisi ve Küreselleşmenin Yerel Medyaya Sunduğu Olanaklar”, **Medya ve Toplum**, Derleyen: Sevdâ Alankuş, İps İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul 2003
- Kejanlıoğlu, Beybin. Türkiye’de Medyanın Dönüşümü, , Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk ve Gülseren Adaklı, (Der.) **Medya Politikaları**, İmge Kitabevi, Ankara 2004
- Kejanlıoğlu, Beybin. **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, İmge Kitabevi, Ankara 2004
- Kıvılcımlı Hikmet. Genel Olarak Sosyal Sınıflar ve Partiler, **Aydınlık**, Sayı: 3, Ocak 1969, Sf. 187-204
- King, D.A. **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1998
- Kirişçi, Kemal ve Winrow, Gareth M. **Kürt Sorunu – Kökeni ve Gelişimi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1997
- Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001
- Köker, Eser. **Politikanın İletişimi İletişimin Politikası**, Vadi Yayınları, Ankara 1998
- Köksalan, Mustafa Emre. “EBU ve Kamu Hizmeti Yayıncılığının Dönüşüm Olanakları”; **Medya Eleştirileri**, der. Nesrin Tan Akbulut, Beta Basım Yayım, İstanbul 2005
- Küçük, Mehmet (Der.) **Medya İktidar İdeoloji**, Ark Yayınları, Ankara 1999
- Kymlicka, Will. “**Çokkültürlü Yurttaşlık**”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998
- Laclau, Ernesto ve Chantal Mouffe. **Hegemonya ve Sosyalist Strateji**, Birikim Yayınları, İstanbul 1992
- Laclau, Ernesto. **İdeoloji ve Politika**, Belge Yayınları, İstanbul 1998
- Lenin, V. İ. **Devlet ve İhtilal**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara 1989

- Lenin, V.I. **Marx-Engels-Marksizm**, Sol Yayınları, Ankara 1990.
- Lenin, V.İ. **Ekim Devrimi Dosyası: Sovyet Yönetiminin Örgütlenmesi**, Ekim Yay. Ankara, 1990
- Lenin, V.İ. “**Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları**”, Sol Yayınları, Ankara 1993
- Lenin, V.İ., **Devlet ve Devrim**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, İstanbul 1978
- Lenin, V. İ. **Proleter Devrim ve Dönek Kautsky**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara 1997
- Lerner, Daniel. “Propagandada Etkinlik: Şartlar ve Değerlendirme” **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Ed. Ünsal Oskay, Der Yayınları, İstanbul 1992
- Lull, James. **Medya İletişim Kültür**, Vadi Yayınları, İstanbul 2001
- Lunby, Knut ve Helge Ronning. ‘Medya-Kültür-İletişim’, Süleyman İrvan (Der.) **Medya Kültür Siyaset**, Ark Yayınları, Ankara 1997, Sf.13-29
- Machiavelli, Nicole. **Prens**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1994
- Magdoff, Harry. **Sömürsüz Emperyalizm**, Devin Yayınları, İstanbul 2005
- Mahçupyan, Etyen. **İdeolojiler ve Modernite**, Yol Yayınları, İstanbul 1997
- Maier, R. “Otoriter ve Totaliter Bir Geçmişle Nasıl Hesaplaşılır? Ders Kitabı Yazarlarının Önündeki Sorunlar”, **Tarih Eğitimi ve Tarihteki ‘Öteki’ Sorunu**, Tarih Vakfı Yurt Y. İstanbul, 1998
- Malinowski, B. **Bilimsel Bir Kültür Teorisi**, Kabalcı, İstanbul 1992
- Marshall, T. H. **Class Citizenship And Social Development**, Anchor Books, Garden City 1965
- Marx, Karl ve F. Engels. **Felsefe İncelemeleri**, Doğan Yayınları, Ankara 1974
- Marx, Karl ve F Engels. **Komünist Manifesto**, Sol Yayınları, Ankara 1998
- Marx, Karl. **Grundrisse**, Sol Yayınları, Ankara 1999
- Marx, Karl. **Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı**, Sol Yayınları, Ankara, 1993
- Marx, Karl. **Kapital 1. Cilt**, Sol Yayınları, İstanbul 1986
- Marx, Karl. **Alman İdeolojisi (Feurbach)**, Sol Yayınları, Ankara 2004

- Matelski, Marilyn J. **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996
- Mattelart, Armand ve Erik Neveu. **Kültürel İncelemelere Giriş**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007
- Mattelart, Armand ve Michele. **İletişim Kuramları Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1998
- Mattelart, Armand. **İletişimin Dünyasallaşması**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001
- Mcchesney Robert W. “Küresel İletişimin Politik Ekonomisi”, Mcchesney, Robert W., Ellen Wood ve John B. Foster. **Kapitalizm Ve Enformasyon Çağı**, Epos Yayınları, İstanbul 2003
- McLellan, David. **İdeoloji**, Doruk Yayıncılık, Ankara 1999
- McLuhan, Marshall ve Quentin Fiore. **Yaradığımız Medya**, Merkez Kitaplar, İstanbul 2005
- Milbum, Michael A. **Kamuoyu ve Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara 1998
- Miles, R. “Günümüz Avrupa’sındaki Irkçılığı Açıklarken”, **İrkçilik, Modernite ve Kimlik**, A. Rattansi, S. Westwood (Ed.), Sarmal Yay. İstanbul, 1997
- Miles, R. **İrkçilik**, Sarmal Yayınevi, İstanbul 2000
- Mooers, Colin. **Burjuva Avrupanın Kuruluşu**, Dost Kitabevi, Ankara 1997
- Mora, Necla. **Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim**, Alt Kitap İstanbul 2008
- Morresi, Enrico. **Haber Etiği**, Dost Kitabevi, Ankara 2003
- Mosco, Vincent ve Andrew Herman. ‘Radikal Toplum Kuramı ve İletişim Devrimi’ **Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**, Haz. Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya, Savaş Yayınları, Ankara 1983
- Murdock, Graham ve Peter Golding. “İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları: Belirlenim Sorunu”, **Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji**, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları, Ankara 2008
- Mutlu, E. **İletişim Sözlüğü**. Ark Yayınevi, Ankara 1994
- Mutlu, Erol. **Televizyon ve Toplum**, TRT Yayınları, Ankara 1999
- Mutlu, Erol “Ne Olacak Bu Kamu Yayıncılığının Hali” **Medya Politikaları**, der: Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk, ve Gülseren Adaklı, İmge Kitabevi, 2001 Ankara

- Mutlu, Erol. **Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya**, Ütopya Yayınevi, Ankara 2005
- Mutlu, Erol. **Televizyonu Anlamak**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1991
- Nalçaoğlu, Halil. “Medya ve Toplum İlişkisini Anlamak Üzere Bir Çerçeve”, **Medya ve Toplum**, Derleyen: Sevdâ Alankuş, İps İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul 2003
- Neumann, E. N. “Suskunluk Sarmalı Kuramının Medyayı Anlamaya Katkısı”, **Medya, Kültür, Siyaset** (Der.) S. İrvan. Ark Yayınları, Ankara 1997
- Noella-Neumann, Elisabeth. **Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi**, Dost Kitabevi, Ankara 1998
- Oppenheimer, Franz. **Devlet**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2005
- Oran, B. **Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrika Modeli**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1997
- Oran, Baskın. **Türkiye’de Azınlıklar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2008
- Orhan Hançerlioğlu. **Toplumbilim Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996
- Oskay, Ünsal “Popüler Kültür Açısından ’İdeoloji’ Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar”, **A.Ü. SBF Dergisi**, C: XXXV, No: 1-4, Ocak-Aralık 1980, s.197-254.
- Oskay, Ünsal. **Çağdaş Fantazya**, Der Yayınları, İstanbul 1994
- Oskay, Ünsal. **İletişimin ABC’si** . Der Yayınları, İstanbul 1997
- Oskay, Ünsal. **Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri**, Der Yayınları, İstanbul 1993
- Önür, Nimet. “Küreselleşme ve Kültürlerarası Etkileşim Sürecinde Televizyon”, **İletişim** (Gazi Ün. İlef) 99/3 Yaz, Ankara 1999, sf.189-211
- Özbek, Sinan. **İdeoloji Kuramları**, Bulut Yayınları, İstanbul 2000
- Özkök, Ertuğrul. **İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü**, Tan Yayınları, Ankara 1985
- Özkök, Ertuğrul. **Sanat, İletişim ve İktidar**, Tan Yayınları, Ankara 1982
- Özyurt, Cevat. **Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılık**, Açılım Kitap, İstanbul, 2005, s.25.
- Parekh, Bhikhu. **Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek**, Phoenix Yayınevi, 2002 Ankara

- Pekman, Cem. “Avrupa Birliği’nde Kamu Hizmeti Yayıncılığının Finansmanı”; **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt:12, Sayı:1-2,Sayfa: 335-349, 2004, İstanbul 2004
- Pelsmaeker, Tom de. “Belçika’da İlk ve Orta Öğretimde Dil Haklarının Kullanımı”, **Avrupa Birliği Sürecinde Dil Hakları**, Haz. Ebru Uzpeder, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul 2003
- Perniola, Mario. **İletişime Karşı**, Dost Kitabevi, Ankara 2006
- Popper, K. **Açık Toplum ve Düşmanları**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2000
- Porteli, Hugues. **Gramsci ve Tarihsel Blok**, Savaş Yayınları, Ankara 1982
- Postman, Neil. **Televizyon Öldüren Eğlence**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1994
- Postman, Neil ve Steve Powers. **Televizyon Haberlerini İzlemek**, Kavram Yayınları, İstanbul 1996
- Postman, Neil. **Televizyon Öldüren Eğlence**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1994
- Poulantzas, Nicos. “Kapitalist Devlet Sorunu”, Miliband, R. N. Poulantzas, E. Laclau. **Kapitalist Devlet Sorunu**, Birikim Yayınları, İstanbul 1977, sf:59-87
- Poulantzas, Nicos. **Devlet, İktidar, Sosyalizm**, Epos Yayınları, Ankara 2004
- Poulantzas, Nicos. **Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar**, Belge Yayınları, İstanbul, 1992
- Poyraz, Bedriye. **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**, Ütopya Yayınevi, Ankara 2002
- Qualter, Terence H. **Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi**, A.Ü. SBF Dergisi Cilt XXXV, Ankara 1992
- Radford Benjamin. **Medya Nasıl Yanıltıyor ?** Güncel Yayıncılık, İstanbul 2004
- Rigel, N. vd. **Kadife Karanlık**, Su Yayınları, İstanbul 2005
- Ritzer, G. **Toplumun McDonaldlaştırılması**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998
- Robert Bocock. **Hegemony**, Ellis Horwood Limited, Sussex 1986
- Robertson, R. **Küreselleşme – Toplum Kuramı ve Küresel Kültür**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999
- Rojek, Chris. **Decentring Leisure: Rethinking Leisure Theory**, Sage P, London 1995

- Samara, Adel. “Ulusal Ölçekte Bir Sınıfsal Baskı Aracı Olarak Medya” **Medya ve Savaş Yalanları**, Lenora Foerstel (haz.), Yordam Kitap, İstanbul 2007, s.205
- Sarup, Madan. **Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm**, Ark Yayınları, Ankara 1997.
- Savran, Sungur. **Lenin’i Yakmalı mı?**. Devrimci Marksist Kitaplık, İstanbul 1998
- Schiller, Herbert. **Zihin Yönlendirenler**, Pınar Yayınları, İstanbul 1993
- Sencer, Oya. **Sosyal Düşüncenin Gelişmesi**, İzlem Yayınları, İstanbul 1968
- Severin, Werner J. ve James W. Tankard. **İletişim Kuramları**, Kibele Sanat Merkezi, Eskişehir 1994
- Shoemaker, P. ve S. Reese. “İdeolojinin Medya İçeriği Üzerinde Etkisi”, **Medya Kültür Siyaset**, Der: Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara 1997
- Siegelau, Seth. “Working Notes on Social Relations in Communication and Culture.” **Communication and Class Struggle vol. 2: Liberation, Socialism**, Armand Mattelart and Seth Siegelau (ed.) International General; Bagnolet: International Mass Media Research Center. New York 1983 sf. 11-16.
- Skocpol, Theda. **Devletler ve Toplumsal Devrimler**, İmge Kitabevi, Ankara 2004
- Smith, Adam. **Ulusların Zenginliği Cilt 1**, Çev: Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı, Alan Yayınları 2004
- Smith, Anthony D. “Milliyetçilik ve Tarihçiler”, **Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik**, Der: A. Mustafa Şehir, Kelepir Yayınlar, İstanbul 2001
- Smith, Antony D. “Nationalism and the Historions”, in **International Journal of Comparative Sociology**, CXXXIII n:12, Sage Publications, London 1992
- Smith, D.A. **Milli Kimlik**, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1994
- Smith, Philip. **Kültürel Kuram**, Babil Yayınları, İstanbul 2005
- Sorel, Georges. **The Illusions of Progress**, University of California Pres, Berkeley 1972
- Stalin, J.V. **Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu**, Sol Yayınlar, Ankara 1990
- Stevenson, Nick. **Medya Kültürleri**, Ütopya Yayınları, İstanbul 2008
- Stuart Hall. “Kültür, Medya ve ‘İdeolojik Etki’”, **Medya, İktidar, İdeoloji**, Der:Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara 1999

- Sweezy, Paul. **Kapitalizm Nereye Gidiyor ?**, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1970
- Şen, Furkan. **Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet**, Yargı Yayınevi, Ankara 2004
- Tacar, Pulat. **Kültürel Haklar Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1996
- Tarrow, Sidney. **Power in Movement**, Cambridge U.P. New York, 1996
- Tatlıdil, Ercan. “Globalleşme Sürecinde İnsan Kaynaklarının Değişimi: Türkiye Örneği”, **Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu’na Armağan**, Önder Matbaacılık, Sivas, 2000
- Tehranian, M. “Peace Journalism: Negotiating Global Media Ethics”, **The International Journal of Press/Politics**; p. 7; 58. Sage Publications, London 2002
- Terzis, G. “Journalism Education Cross Borders; Di-mainstreaming Binary Oppositions in Reporting the ‘other’”, **Journalism**. Vol. 9; p.141. Sage Publications, London 2008
- Thompson, John B. “Kitle İletişimi Ve Modern Kültür: Eleştirel Bir İdeoloji Kuramına Katkı” **Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji**, Levent Yaylagül ve Nilüfer Korkmaz (Der.), Dipnot Yayınları, Ankara 2008 s.75-90
- Tılıç, L. Doğan. **Utaniyorum Ama Gazeteciyim**, İletişim Yayınları, İstanbul 1998
- Tılıç, L. Doğan. **Medyayı Anlamak**, Su Yayınları, İstanbul 2001
- Tocqueville, Alexis de. **Eski Rejim ve Devrim**, Kesit Yayıncılık, İstanbul 1995
- Tokgöz , Oya. **Temel Gazetecilik**, İmge kitabevi, Ankara 2000
- Tomlinson, J. **Kültürel Emperyalizm, Eleştirel Bir Giriş**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
- Tüday - Türkiye/Almanya İnsan Hakları Derneği. **Etnik Farklılıklar ve Azınlıklar Sorunu**, Tüday Yayınları, Köln 2000
- Türkoğlu, Nurçay. **Toplumsal İletişim**, Babil Yayınları, İstanbul, 2004
- Uluç, Güliz. **Küreselleşen Medya: İktidar Ve Mücadele Alanı**, Anahtar Kitaplar, Ankara, 2003
- Usluata, Ayseli. **İletişim**, İletişim Yayınları, İstanbul 1994
- Ünsal, A. “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi” **Cogito - Şiddet**, Kış-Bahar 1996, Sayı 6-7. Yapı-Kredi Yayınları, İstanbul, 1996

- Üşür, Serpil Sancar. **İdeolojinin Serüveni**, İmge Kitabevi, Ankara 1997
- van Dijk, A.Teun, “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları”, **Medya, İktidar, İdeoloji**, Der:Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara 1999
- van Dijk, T. “Söylem ve İdeoloji”, **Söylem ve İdeoloji**, Der. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, Su Yay. İstanbul, 2003
- van Dijk, Teun A. "Discourse and Racism" **A Companion to Racial and Ethnic Studies**, Eds. D. Goldberg and J. Solomos, Blackwell Publishing, London 2002
- van Dijk, Teun A. “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları”, **Medya İktidar İdeoloji**, Der.Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara 1999
- Veroj, Said. “AB Sürecinde Anadilde Eğitim-Öğrenim Hakkı ve Kürtçe”, **Avrupa Birliği Sürecinde Dil Hakları**, Haz. Ebru Uzpeder, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul 2003
- Virilio, Paul. **Enformasyon Bombası** Metis Yayınları, İstanbul 2003
- Vural, A.M. **Yerel Basın ve Kamuoyu**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1999
- Wallerstein, I. “Halklığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik ve Etniklik”, **İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler** (Ed. E.Balıbar, I.Wallerstein), Metis Yay. İstanbul, 1993
- Wallerstein, Immanuel. **Dünya Sistemleri Analizi**, Aram Yayınları, İstanbul 2005
- Wayne, Mike. **Marksizm ve Medya Araştırmaları**, Yordam Kitap, İstanbul 2009
- Westwood, S. “İrkçilik, Akıl Hastalığı ve Kimlik Politikası”, **İrkçilik, Modernite ve Kimlik**, A. Rattansi, S. Westwood (ed.), Sarmal Yay. İstanbul, 1997
- Williams, Raymond. **Marksizm ve Edebiyat**, Adam Yayınları, İstanbul 1990
- Williams, Raymond. **Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim**, Dost Yayınları, Ankara, 2003
- Winant, H. “İrkçi Oluşum ve Hegemonya: Küresel ve Yerel Gelişmeler”, **İrkçilik, Modernite ve Kimlik** (ed. A. Rattansi, S. Westwood), Sarmal Yay. İstanbul, 1997
- Yengin, Hülya. **Ekranın Büyüsü**, Der Yayınları, İstanbul 1994
- Yılmaz, Ahmet. **Kapitalist Devleti Anlamak**, Aykırı Yayınları, İstanbul 2002
- Yılmaz, Zafer. “Althusser’in Bilim, İdeoloji Düzeyler Teorisinin Açmazları” **Praksis “İletişim, İdeoloji ve Kültür Sorunları”** Güz 2001, üç aylık sosyal bilimler dergisi, Ankara 2001 s.35-74

-Zıllıoğlu, Merih. **İletişim Nedir?**, Cem Yayınevi, İstanbul 1998

-Zizek, S. “Müstehcen Efendi”, **Toplum ve Bilim: Psikanalize Bakmak**, İletişim Yay. İstanbul, 1996

-Zizek, Slavoj. **Gıdıklanan Özne: Politik Ontolojinin Yok Merkezi**, Epos Yay. Ankara, 2005

-Zizek, Slavoj. **Kırılğan Temas**, Metis Yayınları, İstanbul 2006

-Zubritski, Mitropolski ve Kerov. **İlkel, Köleci ve Feodal Toplum**, Sol Yayınları, İstanbul 1980

İnternet Kaynakçası

-Başkaya, Fikret. “Başörtüsü Üzerinden Yürüyen İktidar Mücadelesi veya Siyasal İslam'ı Anlamak”, *Birgün Gazetesi*,
http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1203441621&year=2008&month=02&day=19 (19.02.2010)

-Bora, Tanıl. “Bayrak Denizi... ve Linç”, *Birikim*, sayı: 217/Şubat, 2007
<http://habermerkezi.wordpress.com/2010/02/25/joseph-gbbels-kimdir/>

-Cornell, Svante E. “*Hükümet İdeolojik Hegemonya Peşinde*”, haberx, 2010
[http://www.haberx.com/hukumet_ideolojik_hegemonya_pesinde\(17,n,10302805,449\).a](http://www.haberx.com/hukumet_ideolojik_hegemonya_pesinde(17,n,10302805,449).aspx)
spx, (24.02.2011)

-Dines, Gail ve Robert Jensen. “*Pornografi Solun Meselesidir*”, 2005,
<http://www.zmag.org/Turkey/gd061205.htm> (19.03.2008)

-Emre Kongar. “*İktidar Medyaya Saldırmaya Başlayınca*”
http://www.kongar.org/medyanotu/363_Iktidar_medyaya_catinca.php (14.03.2011)

-Erdoğan, İrfan. Gerbner’in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme, *Kültür ve İletişim*, sayı: 1 (2), sf.149-180, 1998
<http://www.irfanerdogan.com/makaleler1/gerbner.html> (17.02.2009)

-Erdoğan, İrfan. “1990'larda Bilinç Yönetimi”, *Teori*, sayı: 80, s. 15-38, 1996,
<http://media.ankara.edu.tr/~erdogan/bilinc.html> (08.10.2009)

-Ergin, Ayşe Dicle. “Azınlık Dillerinin Kullanımı Konusunda Türkiye Nerede Duruyor?” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 59 Sayı: 1, sf. 1-34, Ankara 2010 <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2010-59-01/AUHF-2010-59-01-ergin.pdf> (10.11.2010)

-Glasneck, Johannes. *Alman Faşizminin Türkiye'deki Propaganda Faaliyetleri* (Orijinal adı: Deutsch – Faschistische Propaganda in der Türkei - 1966 yılında Halle'deki

Martin-Luther-Üniversitesi'nin "Wissenschaftliche Beiträge" adlı dizininde yayınlamıştır.) <http://www.medyabiti.com/devam.asp?yid=7> (23.08.2010)

-İnceoğlu, Prof. Dr. Yasemin "Medya 'da Nefret Söylemi",
<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=43&bolum=makale>(15.11.2010)

-Kaya, A. Raşit. "Türkiye'de 1980 Sonrası Medyanın Gelişimi ve İdeoloji Gereksinimi"
<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/arsiv/akaya.htm> (erişim 20.09.2010)

-Kejanlioğlu, Prof. Dr. Beybin. "Radyo Tv Yayıncılığı Siyaseti",
<http://www.bianet.org/diger/arastirma222.htm> (16.02.2004)

-Kongar, Emre. "İktidar Medyaya Saldırmaya Başlayınca",
http://www.kongar.org/medyanotu/363_Iktidar_medyaya_catinca.php, (14.03.2011)

-Kongar, Emre. "Siyasal İslam Konusunda Toplumbilimsel Çözümlemeler",
http://www.kongar.org/makaleler/mak_si.php (15.03.2011)

-Minority Rights Group International (MRG), "Bir eşitlik arayışı: Türkiye'de Azınlıklar", 2007 www.minorityrights.org/download.php?id=435

-Mora, Yard. Doç. Dr. Necla. "Haber ve Haber Söylemi",
<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=8113> (17.03.2010)

-van Dijk, Teun A.. "A Proposal For Multicultural Media Monitoring In Europe", The *Electronic Journal of Communication*, University of Amsterdam, Vol. 5, No. 23, Amsterdam 1995, www.cios.org/EJCPUBLIC/005/2/00529.html (05.10.2009)

-Yeğen, Mesut. "Müstakbel-Türkten Sözde Vatandaş: Cumhuriyet ve Kürtler"
http://www.obarsiv.com/cagdas_turkiye_seminerleri_0809.html, (23.05.2009)

-Yezdani, İpek. "AKP daha liberal ve daha az laik bir resim istiyor", Milliyet Gazetesi Pazar Eki,
<http://www.milliyet.com.tr/Pazar/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=1027683&Kategori=pazar&b=%E2%80%9CAKP%20daha%20liberal%20ve%20da ha%20az%20laik%20bir%20resim%20istiyor%E2%80%9D> (15.03.2011)

-12 Eylül'ün İdeolojisi: Türk-İslam sentezi, www.odp.org.tr (23.12.2010)

-22 Temmuz ve Goebels - <http://www.scribd.com/doc/46173539/22-Temmuz-ve-Goebels> (15.12.2010)

-Adalet ve Kalkınma Partisi, Parti Programı, Yazılı ve Görsel Basın, www.akparti.org.tr (23.12.2010)

-Albayrak Holding, <http://www.albayrak.com.tr/> (05.09.2010)

- Aleviler Kemalizmle yüzlesmeli, Haber 1, http://www.haber1.com/Aleviler-Kemalizmle-yuzlesmeli-_124877.html, (12.10.2010)
- Aydın Doğan'a borsa şoku! Borsa coştı, Doğan Grubu hisseleri çakıldı!
<http://www.hurriyetport.com/news/121/ARTICLE/4671/2008-09-08.html> (08.01.2011)
- Azınlıklar, <http://www.ozgurpolitika.org/2002/11/23/hab53.html> ve www.minorityrights.org (11.09.2010)
- “Başbakan Erdoğan Medya İçin Ne Söz Verdi”, medyaradar.com,
<http://www.medyaradar.com/haber/medyagunlugu-48468/basbakan-erdogan-medya-icin-ne-soz-verdi-ne-yapti.html> (04.02.2011)
- Başbakan Erdoğan'dan medyaya sert eleştiri,
<http://www.medyaradar.com/haber/medyagunlugu-48468/basbakan-erdogan-medya-icin-ne-soz-verdi-ne-yapti.html>, (08.03.2011)
- Beyaz TV, <http://www.beyaztv.com.tr/> (05.09.2010)
- Birgün, Erdoğan Herkese Sert Mesaj Verdi - 26 Şubat 2010
http://www.birgun.net/politics_index.php?news_code=1267187992&year=2010&month=02&day=26
- Ciner Grubu, <http://www.cinergroup.com.tr/medya.php> (05.09.2010)
- Çalık Grubu, <http://www.calik.com/> (05.09.2010)
- Çin Halk Cumhuriyeti, http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in_Halk_Cumhuriyeti (12.11.2010)
- Çukurova Holding, <http://www.cukurova.com.tr/> (05.09.2010)
- Çveneburi Kültürel Dergi, www.chveneburi.net (27.05.2010)
- Doğan Holding, <http://www.doganholding.com.tr/yatirimlar/medya.aspx> (05.09.2010)
- “Doğan Medya Grube ve Başbakan”, wikileakstr.com,
<http://www.wikileakstr.com/2010/11/30/dogan-medya-grubu-ve-basbakan-hk-08ankara1643/> (30.11.2010)
- Doğuş Grubu, http://www.dogusgrubu.com.tr/tr/icerik/47/2/web_sektorler/medya/ (05.09.2010)
- Erdoğan Herkese Sert Mesaj Verdi, Birgün Gazetesi, 2010,
http://www.birgun.net/politics_index.php?news_code=1267187992&year=2010&month=02&day=26 (26.02.2010)
- Etnik azınlık - <http://tr.wikipedia.org> (24.06.2009)

- Fox TV, <http://www.fox.com.tr/> (05.09.2010)
- Halk TV, http://tr.wikipedia.org/wiki/Halk_TV (05.09.2010)
- Halk Tv ilişkisi belgelenirse gereken işlem yapılacaktır, Star Gazetesi, <http://www.stargazete.com/politika/halk-tv-iliskisi-belgelenirse-gereken-islem-yapilacaktir-haber-338974.htm>
- Hayat TV, http://tr.wikipedia.org/wiki/Hayat_TV (05.09.2010)
- İhlas Grubu, <http://www.ihlas.com.tr> (05.09.2010)
- İspanya Diller, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0spanya#Diller> (12.11.2010)
- “John Hopkins Üniversitesi’nden Türk basını analizi”, Milliyet Gazetesi, 2010, <http://www.milliyet.com.tr/john-hopkins-universitesi-nden-turk-basini-analizi/dunya/sondakikaarsiv/24.01.2010/1190066/default.htm> (17.03.2011)
- Kanada - Québec Bölgesi, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Qu%C3%A9bec> (12.11.2010)
- Kanal 24, http://wapedia.mobi/tr/Kanal_24 (05.09.2010)
- Kanal 7, <http://www.kanal7.com.tr/> (05.09.2010)
- Kanal B, <http://http://www.kanalb.com.tr/> (05.09.2010)
- KanalTürk, <http://wapedia.mobi/tr/KanalT%C3%BCrk> (05.09.2010)
- Lazcamı İstiyorum, www.lazcayayinistiyorum.azlaguyi.com (27.05.2010)
- Lozan Barış Andlaşması, <http://baskinoran.com/belge/LozanBarisAntlasmasi.pdf> (27.11.2010)
- Mehtap TV, http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehtap_TV (05.09.2010)
- Meltem TV, http://tr.wikipedia.org/wiki/Meltem_TV (05.09.2010)
- Milli Görüş, tr.wikipedia.org/wiki/Millî_Görüş (15.02.2011)
- MNG Grubu, <http://www.mng.com.tr/index.php?id=142> (05.09.2010)
- Multi Channel Developers, <http://www.mcd.com.tr/tr.asp> (05.09.2010)
- Olay TV, http://tr.wikipedia.org/wiki/Olay_TV (05.09.2010)
- “Öteki’ Renklerin Kanalı İMC TV Yayında’, <http://bianet.org/biamag/sanat/129718-oteki-renklerin-kanali-imc-tv-yayinda>
- Samanyolu TV, <http://samanyolu.com.tr/> (05.09.2010)

- Şimdi reklamlar 'can'lar, Taraf Gazetesi, <http://www.taraf.com.tr/haber/simdi-reklamlar-canlar>. (30.08.2009)
- TRT – Kurumsal Tarihçe, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> (16.09.2010)
- TRT6, <http://www.trt.net.tr/TV/Detay.aspx?proid=8448&tur=TV> (02.06.2010)
- Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/30045.html> (15.06.2010)
- Türkçebilgi, Türk-İslam sentezi – 04.03.2011 http://www.turkcebilgi.com/turk-islam_sentezi/ansiklopedi#ansiklopedi
- Türk-İslam Sentezi, tr.wikipedia.org/wiki/Türk-İslam_sentezi (23.12.2010)
- Türk-İslam sentezi, http://www.turkcebilgi.com/turk-islam_sentezi/ansiklopedi#ansiklopedi (23.12.2010)
- Türkiye’de Konuşulan Diller, http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_konu%C5%9Fulan_diller (15.06.2010)
- Türkiye’de Azınlıklar, www.minorityrights.org, <http://www.ozgurpolitika.org/2002/11/23/hab53.html> (18.06.2009)
- Türkiye’de Siyasal İslam, <http://www.mevzuatdergisi.com/2004/11a/02.htm> (19.01.2011)
- TVNET, <http://tvnet.tv.tr/> (05.09.2010)
- Ulusal Kanal, http://tr.wikipedia.org/wiki/Ulusal_kanal (05.09.2010)
- Ülke TV, http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9C%C4%9Flke_TV (05.09.2010)
- Wikileakstr, Doğan Medya Grubu ve Başbakan Hk. - 30.11.2010 <http://www.wikileakstr.com/2010/11/30/dogan-medya-grubu-ve-basbakan-hk-08ankara1643/> (12.12.2010)
- wikipedia, İlmli İslam, http://tr.wikipedia.org/wiki/İl%C4%B1ml%C4%B1_%C4%B0slam (12.03.2011)